

**დოკუმენტური წყაროები
XVII საუკუნის I ნახევრის
ქართლისა და კახეთის
მეფეების შესახებ**

II

კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს
ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი

დოკუმენტური წყაროები

(სიგელები, ეპიგრაფიკული ძეგლები, ხელნაწერთა კოლოფონები)

XVII საუკუნის I ნახევრის ქართლისა და კახეთის მეფეების

(როსტომი)

შესახებ

(წყაროების კუბლიკაცია და გამოკვლევა)

II

Documentary Sources

(Deeds, Epigraphic Inscriptions, Colophons)

in the First half of 17th c. about the Kings
of Kartli and Kakheti

(Rostom)

(research and publication of sources)

II

ავტორები:

თეა ქართველიშვილი (პროექტის სამეცნიერო ხელმძღვანელი)
ხათუნა ბაინდურაშვილი, ირაკლი გელაშვილი, თამაზ ჯაფარიძე,
მაია შაორშაძე, თემო ჯოჯუა

რედაქტორი მზია სურგულაძე

თბილისი 2021

წიგნში „დოკუმენტური წყაროები (სიგელები, ეპიგრაფიკული ძეგლები, ხელნაწერთა კოლოფონები) XVII საუკუნის I ნახევრის ქართლისა და კახეთის მეფეების შესახებ“ წარმოდგენილია მეფე როსტომის ქრონოლოგიურად დალაგებული საისტორიო საბუთები და ეპიგრაფიკული ძეგლები. ტექსტები გამართულია აკადემიური სტანდარტით, ერთვის სათანადო სამეცნიერო აპარატი. წყაროებს დართული აქვს კომენტარები.

დოკუმენტური წყაროები ზუსტად ახასიათებს და უხე ცნობებს გეაწევის მოცემულ პერიოდში ქვეყანაში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ. მათ საფუძველზე გამოვლინდა არაერთი უცნობი ფაქტი.

შსსაშალო

XVII საუკუნის 30-იანი წლებიდან აღმოსავლეთ საქართველოს ისტორიაში ახალი ეტაპი იწყება. აქ ირანის მიერ დანიშნული მუსლიმი მმართველი – როსტომი ჯდება. როსტომი ქართლის მეფის დაეთ XI-ის იგივე დაუდ-ხანის უკანონო შვილი იყო. იგი ირანში მოღვაწეობდა. მისი აღზრდვა გიორგი სააკაძის სახელს უკავშირდება. როსტომი ირანის ყულარაღასი (ყულის ჯარის – შაჰის პირადი გვარდიის ხელმძღვანელი) და ისპაჰანის ტარულა (მოურავი) გახლდათ. ქართლში დანიშვნის შემდეგ ირანმა მას „გურჯისტანის ვალის“ ტიტული მიანიჭა. ირანისთვის იგი თავისი მოხელე იყო, ხოლო ქართველებისთვის – მეფე. მართალია, ეს პირველი შემთხვევა არ ყოფილა და პერიოდულად ქართლისა და კახეთის მმართველად მანამდეც ისხდნენ მუსლიმი თუ ქრისტიანი იერარქები, რომელთაც ირანი თავის ვალიდ თვლიდა (სიმონ I, ალექსანდრე II, ბაგრატ-ხანი, სიმონ-ხანი, თეიმურაზ I), მაგრამ ეს ფორმალურ ხასიათს ატარებდა. ბაგრატ-ხანი და სემონ-ხანი, ირანის ტიპური მოხელეები იყვნენ, თუმცა მათ ძალაუფლება არ ყოფნიდათ მთლიანი ქართლის გასაკონტროლებლად (მათი იურისდიქცია მხოლოდ ქართლის სამხრეთ ნაწილზე ერცულებოდა), მათი მმართველობა კი ნომინალური იყო. რაც შეეხება კახეთის სამეფოს, აქ ირანელები პერიოდულად ახერხებდნენ თავიანთი ხანის დასმას.

XVII საუკუნის პირველ მეოთხედში, ქართლიც და კახეთიც დაუცხრომელ ბრძოლას აწარმოებდა სეფიანების წინააღმდეგ. 1625 წლის მარტყოფის აჯანყების შემდეგ შაჰ აბასი იძულებული გახდა გარკვეულ დამოკიდებულებაზე წასულიყო, რაც კომპრომისულ პოლიტიკად არის შეფასებული ქართულ ისტორიოგრაფიაში. ირანის მხრიდან კომპრომისი გულისხმობდა, რომ მან ხელი აიღო ქვეყნის სრულ დაპყრობაზე, სეფიანები უცვლელად ტოვებდნენ ქართლის სოციალურ-ეკონომიკურ წყობას, ქვეყანას სათავეში ისევ ბაგრატიონები ეყოლებოდნენ, ისინი ვალის ტიტულს მიიღებდნენ, „გურჯისტანის ვალს“ კი ხარკი და სანაქელები უნდა გადაეხადა სიუზერენისთვის. ამასთან, ვალის კარზე ირანს სამეფავალყერუო აპარატი (ეუზირის, მუსტოფის და მუნშის შემადგენლობით) ეყოლებოდა.

XVII საუკუნის 30-იანი წლების დამდეგისთვის ქართლი და კახეთი გაერთიანებული იყო მეფე თეიმურაზის მიერ. შაჰ აბას I-მა თეიმურაზი, როგორც ქრისტიანი მმართველი აღიარა. თავის მხრივ თეიმურაზიც შეურიგდა და აღიარა ირანის ვასალობა.

ქართლ-კახეთის პოლიტიკური მდგომარეობა და მომავალი ფაქტიურად,

ირანში განვითარებული მოვლენებით იყო განპირობებული. 1629 წელს შაჰ აბას I-ის გარდაცვალების შემდეგ ირანის იმპერიის ტახტს რამდენიმე მემკვიდრე გამოუჩნდა, არკანჯელო ლამბერტის ცნობით, მათ შორის ორი მთავარი ფიგურა გამოიკვეთა: აბასის დისშვილი, რომელიც ისა-ხან ყორნბაშის¹ ძე იყო და თავად მფარველობდა, აბასის შვილიშვილი სეფი, რომელსაც ხოსრო მირზა იგივე როსტომ-ხანი მფარველობდა. ა. ლამბერტი დეტალურად მოგვითხრობს ისპაჰანში განვითარებული ამბების შესახებ. ისა-ხან ყორნბაშს ცოლად ჰყავდა შაჰ აბასის და. როგორც ჩანს მას ხელსაყრელ დროდ ჩაუთვლია შაჰის გარდაცვალება თავისი პოზიციების გასამტკიცებლად და უცდია 5 წლის შვილის ტახტზე აყვანა. ხალხის შეპახილებისა და ტაშის გრიალში მეფედ გამოუცხადებია ბავშვი, თუმცა ამ დროს სასახლეში გამოჩენილა ხოსრო მირზა, იგივე როსტომ-ხანი შაჰ აბასის შვილიშვილთან – სამ-მირზასთან, იგივე სეფისთან ერთად და აბასის ანდერძი წაუკითხავს, რომლითაც მემკვიდრედ ამ უკანასკნელს ტოვებდა (არკანჯელო ლამბერტი, 2020: 216; ჯავახია, 2005: 81). როსტომი თავისი ყულის ჯარით ანგარიშგასაწევ ძალას წარმოადგენდა. ისა-ხან ყორნბაშს აღარ გაუშვავებია ვითარება და უკან დაუხევია, მას და მის შვილსაც უღიარებიათ სეფი მეფედ. ამ მოვლენებთან დაკავშირებით თავად როსტომი მოგვითხრობს: „მრავალ ჯერ ქმნილიყო წინათ ჟამშია კელმ-წიფეთ მაცვალებასა სედა ერთმანერთი გაეწყვტად და მრავალი სისხლი დაღვრილიყო. ჩ(უ)ენ ძალითა და შეწეწითა ღ(მრ)თისათა გაესინჯეთ საქმე: შვილიც იყო ყაენისა, მაგრამე თავად თვალდამწუარი იყო, სინათლეცა აქონდა, მაგრამე უფროსი შვილი-შვილი იყო დიად კარგი, თუალად და ტანად შუნიერი, კელმწიფობა იმას შეყვრებოდა. ამოვიყვუანე და ტახტზე დაესვი და მიულოცეთ კელმწიფობა შაჰ სეფის ყაენსა, ვაკურე-ვინეთ ქანარა და ნაღარა, მივსწერეთ შორსა და ახლოსა ბრძანება: თუ „მოდით და თაყუანის ეკით“. მოვიდეს ყოვლის ადგილიდაღმე ხანები და სულთნები, მიულოცევდით კელმწიფობასა და აყრიდენ თვალმარგალიტსა წლამდისინ. და აღიდეს; და მოეწონათ ყ(ოველ)თა მნახავთა, თქუეს და აქეს: „არა არისო კელმწიფე ქუეყანასა ს(ე)და ამისი მსგავსიო“, გააკრვა ყ(ოველ)ი რჯული და სული ღხინითა, ნადირობითა და გაცემითა. გაისმა ქება სიკეთისა ყ(ოველ)სა ქ(უ)ეყ(ა)ნასა“ (მეფე როსტომის შეწირულების განახლების წიგნი სევეტიცხოელისადმი იხ. გვ. 311-314) ამრიგად, სეფიანთა ირანის ახალი მმართველი როსტომის წყალობით აღმოჩნდა იმპერიის სათავეში. ცხადია, სეფი ღიად იყო დავალებული როსტომისგან. მან შესაფერისი პატივიც დაიმსახურა და შაჰი მამას უწოდებდა. როგორც ფარსადან გორგიჯანიძე აღნიშნავს „ერანის საქმე როსტომ მეფეს ეკითხებოდა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1926: 30).

როსტომის ფრთის და, შესაბამისად, სეფის კონკურენტად განიხილებოდა იმამყული-ხან უნდილაძის კარზე მცხოვრები აბასის ვაჟი და,

1. ზოგი ცნობით ისა-ხან ყორნბაშს ცოლად ჰყავდა შაჰ-აბასის ქალიშვილი.

სოგადად, უნდილაძეები. უნდილაძეების მდგომარეობა ირანში კი მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავდა ქართლ-კახეთის პოლიტიკურ ვითარებას, ვინაიდან უნდილაძეები იყვნენ წარმოადგენდნენ თეიმურაზის გარანტიებს შაჰის კარზე. მოცემულ პერიოდში ირანის იმპერიაში დაწინაურებულები იყვნენ ალავერდი-ხან უნდილაძის ვაჟები: იმამყული-ხანი და დაუდ-ხანი. მათ მამასე არანაკლებ წარმატებას მიაღწიეს აბას I-ის კარზე. განსაკუთრებით პოპულარული იყო იმამყული, რომელსაც იმჟამად ირანში მყოფი ევროპელები ირანის ვიცე-კოროლს უწოდებდნენ. პოლიტიკურ ძალაუფლებასთან ერთად ისინი ხალხის განუსოფელი სიყვარულით სარგებლობდნენ. იმდენად დიდი იყო მათი გავლენა მოსახლეობაზე, რომ თუკი ვინმეს ძვირფასი სამკაულით შემკულსა და მდიდრულად ჩაცმულს დაინახავდნენ, მიიჩნევდნენ, რომ იმამყულის ან დაუდის დასაწუქრებულნი იყვნენ (არკანჯელო ლამბერტი, 2020: 217). ისინი თავისი ქონებით, გავლენითა და საზოგადოების მათდამი სიყვარულით შაჰ სეფის არათუ ჩამოუვარდებოდნენ, არამედ აღმატებოდნენ კიდევ. ყოველივე ამის გამო ახალგზარდა შაჰის საფუძელიანი მიზეზი ჰქონდა ეჭვიანობისთვის. ამასე დაუფარავად წერენ იმდროინდელი ავტორები: „პირველად თვალში იმამყული და დაუდი მოხვდა, რომლებიც ხალხში დიდი სიყვარულითა და სახელით საგებლობდნენ. მათი უსაზღვრო ძალაუფლება სახიფათო ეჩვენა სეფის – ერთი ჯანყიც კი საკმარისი იქნებოდა, რომ ამ ძმებს სპარსეთიდან გაეძევებინათ შაჰი და თავად დაპატრონებოდნენ სამეფოს“ (არკანჯელო ლამბერტი, 2020: 217). ამიტომაც გასაკვირი არაა, რომ სეფი I-მა მათი თავიდან მოშორება განიზრახა. ამ დაპირისპირებაში აშკარად ჩანს როსტომისა და უნდილაძეებს შორის არსებული კონფლიქტის კვალი. ფარსადან გორგიჯანიძე პირდაპირ მიუთითებს, რომ შაჰმა როსტომის გამო მეჯლისიდან გააგდებინა დაუდ-ხანი. შეურაცხყოფილი დაუდი კი შურისძიების მიზნით თეიმურაზ I-ს შეეკრაო (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1926: 30). კარმელიტების ქრონიკისა და კაპიტან ვედელის ცნობით მეჯლისიდან გაგდებული დაუდი ჯოხის ცემით დაუსჯიათ (კარმელიტების ქრონიკა, 1999: 33). ცხადია, ზემომოყვანილი პასაუი მათ შორის არსებული დაძაბულობის მხოლოდ ერთი დეტალია და ბრძოლა მიდიოდა ორ გაერთიანებას შორის ირანის ტახტზე თავისი გავლენის მოსაპოვებლად.

თეიმურაზ I და დაუდი ერთმანეთის პოლიტიკური მოკავშირეები და ნათესავები იყვნენ (დაუდს ცოლად ჰყავდა თეიმურაზის და). მათ ერთობლივად მოაწყვეს ანტიირანული აჯანყება და 1632 წელს განჯა-ყარაბაღი ორგზის დალაშქრეს. ისკანდერ მუწის ცნობით, „დაუდ-ხანმა თეიმურაზს მისი უდიდებულესობის მორჩილებასა და მონობაზე ხელი აადებინა, იგი განჯის ურიცხვი სიმდიდრის ხელში ჩაგდებათ მოხიბლა და აიძულა, რომ მასთან ერთად განჯაზე გაელაშქრა“ (ისკანდერ მუწი, 1981: 56). ამასთან, თვითონ შაჰის კარის ოფიციალური ისტორიკოსიც ვერ მალავს, რომ ღლაშქრობა მხოლოდ ნადავლის ხელში ჩაგდების მიზნით არ

მომხდარა, არამედ დაუღ-ხანმა დაარწმუნა თეიმურაზი: „ესეც იცოდე, რომ უფლისწული, ქვეყნის დამპყრობელი შაჰის შთამომავლობიდან, ჩემს ძმასთან – იმამყული-ხანთან არის ფარსში, რომელმაც მას სახელი შეუცვალა, თავისი ვაჟის სახელი დაარქვა და [იგი] მის შვილად ითვლება. ჩემმა ძმამ მთელი ფარსის მხარე, ბაქრუნი, ღარი, პორმუხი, ხუხისტანი, არაბისტანი დაიმორჩილა, ამასთანავე, იმ ვილაიეთში ოცდაათ ათას კაცსე მბრძანებლობს. სულ მალე იმ მხარეში ხუტბა და სიქა მისი სახელით და ღაყბი იმ უფლისწულის სახელით იქნება დამშვენებული, ხოლო მე, როგორც ძმის კეთილისმსურველი, ამ საქმეში ვესმარები“ (ისქანდერ მეჩში, 1981: 57). ცხადია, ვადატრიალება მსადდებოდა ირანის სამეფო კარზე და, უნდოდაეთა გამარჯვების შემთხვევაში, თეიმურაზი დიდ სარგებელს ნახავდა. მისი პოზიციები ქართლ-კახეთის ტახტზე განმტკიცდებოდა. განსაკუთრებით, ქართლის ტახტზე, სადაც მისი მმართველობა არაღეგტიმურ ხასიათს ატარებდა² და ამით, როგორც ჩანს უკმაყოფილო იყო ქართლის წარსინებულთა ნაწილი³. ანტიირანულ აჯანყებაში მხოლოდ თეიმურაზი არ ყოფილა ჩართული, განჯა-ყარაბაღზე მოწყობილ მეორე ლაშქრობაში (1632 წლის 25 დეკემბრისთვის⁴) მონაწილეობდნენ: იმერეთის სამეფოს, ოდიშისა და გურიის სამთავროების წარმომადგენლები, მესხი დიდებულები, ასევე სომხები. სომეხთა კათალიკოსი მოვსესი თეიმურაზს 40 ათასი მეთოფის გამოყვანასა და ოსმალეთის სულთანთან კავშირის დამყარებას პპირდებოდა (ამ დროს ირან-ოსმალეთის 1632-1639 წწ. ომი მიმდინარეობდა), თავრისში გალაშქრებისაკენ მოეწოდებდა და ქართველთა და სომეხთა გაერთიანებულ ტახტს უმზადებდა: „მოთავარ ჴელმწიფეთ გაკუროხებთო და საქრისტიანო შენით დაიხსნებისო და გაძრიელდებიანო“ (ფარსადან გორგიჯანიძე 1926: 30-31). ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ვაღერიან გაბაშვილი მიიჩნევს, რომ ეს იყო ირანის წინააღმდეგ მოწყობილი მთელი ამიერკავკასიის აჯანყება (გაბაშვილი, 1972: 79)⁵

როგორც ჩანს, ქართლის სასოგადოებაშიც არ ყოფილა ერთგვაროვანი დამოკიდებულება მიმდინარე მოვლენებისადმი. მიუხედავად იმისა, რომ უმრავლესობა მონაწილეობდა ანტიირანულ აჯანყებაში, არსებობდნენ პროირანული ძალებიც. დონ პიეტრო აუიტაბილე გვამცნობს, რომ

2. მას ქართლში ბატონობის უფლება თავისი მეუღლის, ხორეშანის საშუალებით ჰქონდა მიღებული. ხორეშანი იყო ქართლის მეფის ლუარსაბ II-ის და.

3. ფარსადან გორგიჯანიძე აღნიშნავს, რომ „კახის ქართველთსეუდ ამყობდეს და ჴმლით დაჭირულს ეძახდეს, უპატიოთაც ეყრობოდეს“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1926: 30). ბერი უგნატაშვილის ცნობით: „არღარავინ პევთ ქართველთა მკკდრი არცა მეფე და არცა ძენი მეფისანი, მკირედ ოდენ მორნილ იყენენ კახის ბატონის თეიმურაზისა და ჴმუნიდენ უმკედროებისათეს მეფისა“ (ბერი უგნატაშვილი 1959: 416). ამ უკმაყოფილებას, საკუთარი აგენტურის საშუალებით, კარგად იყენებდა როსტომი და გასამეფებლად ნიადაგს ამზადებდა (ნაკაშიძე 1977: 113).

4. თეიმურაზისა და დაუღ-ხანის მეორე ლაშქრობა შობის წინა დღეს მომხდარა (დონ პიეტრო აუიტაბილე 1977: 25).

5. არსებობს მოსაზრება, რომ უნდოდაეები მოკავშირეების შეძენას (ვდილობდნენ ევროპაში (იხ. ჟორდანი, 1984; ვაუკიშვილი, 2014: 393).

ირანის შაჰს წერილი გაუგზავნეს საქართველოდან „თუ გინდათ საქართველოს დაეპატრონოთ, თავიდან უნდა მოიშოროთ შირაზელი იმამყული-ხანი, რადგან მთელი ქართველი ხალხის თვალები მისკენაა მიჰყრობილი“ (დონ პიეტრო ავიტაბილე 1977: 47).

თეიმურაზისა და დაუდ-ხანის მიერ განჯა-ყარაბაღის დარბევის შემდეგ, ცხადია, შაჰის კარმა დაუყოვნებლივ მიიღო საპასუხო ზომები: სიკედილთი დასაჯეს იმამყული და მისი ვაჟები, დაუდისა და თეიმურაზის წინააღმდეგ დამსჯელი ექსპედიცია მოაწვეეს. „შაჰმა იმდენად ძლიერი ჯარი შეკუარა, რომ სპარსეთს არასდროს ამდენი არ გამოუყვანია. მართაღს ამბობენ, რომ 120 000 მეომარი იყო, თითქმის ყველა ცხენოსანი“ მათგან ქართველები „სპარსეთის ჯარის უმეტესობას შეადგენდნენ“ (დონ პიეტრო ავიტაბილე, 1977: 46, 48). ცხადია, ავიტაბილეს შეფასება გადაჭარბებულია, თუმცა როსტომს ირანში მყოფი ქართველების დიდი ნაწილი გამოაქცეა. ამისთან, ირანის სამხედრო კონტინგენტის ნაწილი ტყვედ გაყიდული თუ წაყვანილი კავკასიელებისგან შედგებოდა, მათ შორის ქართველებისგანაც. საგულისხმოა, რომ ჯარის მთავარსარდლად დაინიშნა როსტომ სააკაძე.

სამხედრო ექსპედიციას თეიმურაზის დასჯასთან ერთად ქართლის ტახტზე მისი კანონიერი მემკვიდრის დასმა აქონდათ მიზნად დასახული. მიიჩნეოდა, რომ ქალის (ამ შემთხვევაში ცოლის) მხრიდან მიღებულ ტახტს თეიმურაზი არაკანონიერად ფლობდა და ქართლი გადაეცა როსტომ-ხანს, შაჰის ერთგულ მოხელეს, რომელმაც სეფი I-თვის გაწეული სამსახურის ჯილდოდ ქართლის ტახტი მიიღო, კახეთი კი სელიმ-ხანს გადასცეს. როსტომს შაჰის ბრძანებით ლორის, ყაზახისა და შამშადილოს ხანები მიეშველნენ თავიანთი ლაშქრით, სელიმ-ხანს – განჯის-ხანი (ბერი ეგნატაშვილი 1959: 417).

როსტომ სააკაძე და როსტომ-ხანი ყარაბაღში დაბანაკდნენ. საბრძოლველად მზადება დაიწყო თეიმურაზმაც. როსტომ-ხანმა თეიმურაზსა და თავადებს შორის განხეთქილების ჩამოგდების მიზნით როინ ფაყლენიშვილს გამოატანა სომხითის მელიქის წერილი ქართველი თავადებისადმი, რომელიც თეიმურაზს საგანგებოდ ჩაუგდეს ხელში. სომხითის მელიქი ქართლის თავადებს წერდა, რომ მათი სახეყვარი არზა ირანის შაჰს მიართვა. მანაც შეიწყალა თავადების თხოვნა და ქართლის მმართველად დასვა თქვენივე მემკვიდრე როსტომიო (ფარსადან გორგიჯანიძე გვ. 32). ფარსადან გორგიჯანიძის ეს ცნობა კარგად გვიჩვენებს, რომ ქართლში თეიმურაზს სერიოზული ოპოზიცია აქოდა. ქართლიდან შაჰისტვის გაგზავნილ წერილებს მხოლოდ როსტომის პროვოკაციად და გამოცონილ ამბად ვერ ჩავთვლით, რადგან ამის შესახებ დონ პიეტრო ავიტაბილესაც აქონდა ცნობები, რომელზეც ზემოთ ვიმსჯელებთ. ოპოზიციონერი თავადების

6. როსტომ სააკაძე – შაჰ აბას I-ის კარზე დაწინაურებული ქართველი იყო. ბაგრატ-ხანის იგივე ბაგრატ VII-ის ახნაურის – ბევან სააკაძის ვაჟი. იგი სხვადასხვა თანამდებობებს ფლობდა შაჰის კარზე, საბოლოოდ გახდა ირანის სპასალარი და ახერხაიჯანის ბეგლაბეგი.

შესახებ ცხადია თეიმურაზმაც კარგად იცოდა. მართალია, წყაროები არ ასახელებენ ამ თავადთა ვინაობას, მაგრამ, ჩვენი ვარაუდით, მათ შორის პირველ რიგში, ბარათაშვილები მოიაზრებიან. 'სოცადად, ბარათაშვილები პროირანული ორიენტაციის იყვნენ. როსტომამდე, ქართლში დანიშნული მაჰმადიანი მეფეების: ბაგრატ VII-სა (ბაგრატ-ხანი) და სეიმონ II-ს (სეიმონ-ხანი) დასაყრდენს, სწორედ ბარათაშვილები წარმოადგენდნენ, იმდენად, რომ მათი ძალაუფლება მხოლოდ საბარათიანოზე ვრცელდებოდა და მათ თბილისისა და საბარათიანოს მეფეებსაც კი უწოდებდნენ. ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ თეიმურაზმა პირველ რიგში, მათ ერთგულებაში შეიტანა ეკვი. ბერი ეგნატაშვილი და ვახუშტი ბატონიშვილი აღნიშნავენ, რომ როსტომის წინააღმდეგ საბრძოლველად გამზადებულმა თეიმურაზმა ბარათაშვილებს ცოლშვილიანად მოუწოდა (ვახუშტი ბატონიშვილი 1973: 438; ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 417). ფაქტიურად, ბარათიანთ ცოლ-შვილი მათი ერთგულების გარანტი და მძევლები იყვნენ თეიმურაზის კარსე'. ბარათაშვილთა პოზიციას სტრატეგიული მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან ქართლისკენ წამოსული ყიზილბაშთა ლაშქარი, ცხადია, პირველ რიგში სომხითსა და საბარათიანოში შევიდოდა. ცოლ-შვილის მძევლად ყოფნის მიუხედავად, ბარათაშვილები მაინც როსტომს მიუყვდნენ. განრისხებულ თეიმურაზს მათი ცოლ-შვილისთვის ცხვირ-პირის დაჭრა განუზრახავს, მაგრამ ხორეშან დედოფალს შეუწყრებია (ვახუშტი ბატონიშვილი 1973: 438; ბერი ეგნატაშვილი 1959: 417). სპარსელთა ჯარი 1633 წლის დასაწყისში შევიდა ქართლში⁷ (დონ პიეტრო აეიტაბილე, 1977: 26). როსტომს, პირველ რიგში, ვახტანგ მუხრანბატონი შეეგება. მას ქართლის სხვა თავადები მიჰყვნენ. თეიმურაზს არც კახელები დაეხმარნენ. მხოლოდ იოთამ ამილახვარი გამოცხადდა მასთან (ფარსადან გორგიჯანიძე 1926: 32). „ყველა ქართველი დიდბატონი მსუბუქი ბუმბულივით აკანკალდა, შეშინდა და თავიანთი წინაპრებისათვის სახელი რომ არ გაეტეხათ, მომავალ ახალ მეფესთან არა მხოლოდ შეიკრიკი გააგზავნეს, არამედ როცა ის მოახლოვდა, თვითონ შეეგებნენ. უფრო მეტიც, უნდოდათ ხელთ გადაეცათ თვით თეიმურაზი“ (დონ პიეტრო აეიტაბილე, 1977: 26). თეიმურაზი იძულებული გახდა იმერეთში გადახიზნულიყო თავის სიძესთან (იმერთა მეფე გიორგი III-ის ვაჟს ცოლად თეიმურაზის ქალიშვილი ჰყავდა). ქართლი როსტომმა დაიკავა⁸, ხოლო კახეთი – სელიმ-ხანმა (ვახუშტი 1973: 438). ქართლში

7. გულქან ჟორჟოლიანს მოაქვს წერილი (ხეც. Hd-14654), რომელსაც როსტომ-ხანი ეუფლან ბარათაშვილს ყარაბაღიდან ამცნობდა, რომ გამოზამორებას იქ აპირებდნენ (ჟორჟოლიანი, 1987: 39). ესეც ერთ-ერთი მტკიცებულება იქნებოდა ჩვენი არგუმენტის სასარგებლოდ, მაგრამ ამ წერილის შინაარსს ჩვენ სხვაგვარად განვიხილავთ.

8. როსტომის ქართლში გაბატონების თარიღის შესახებ ისტორიკოგრაფია იხ. ჟორჟოლიანი, 1987: 38-39; გელაშვილი, 1993: 90-96.

9. ნოდარ ნაკაშიძის მოსაზრებით ირანსა და თეიმურაზს შორის ურთიერთობის მოგვარება შეიძლებოდა, რომ არა როსტომის ქართლში გამეფების სურვილი. „ირანის ინტერვენცია როსტომის დიპლომატიური ინტრიგების ნაყოფი უფრო იყო, ვიდრე თეიმურაზის პოლიტიკით გამოწვეული აქცია“ (ნაკაშიძე, 1977: 117).

შემოსულისთანავე როსტომმა ცოლად მოიყვანა გორჯას აბაშიშვილის (ბარათაშვილთა განაყარი შტო) ასული ქეთევანი და მას გუელდუხტარი უწოდა (ვახუშტი 1973: 439). ეს აქტიც როსტომისა და ბარათაშვილების მოკავშირეობის დამამტკიცებელია.

მიუხედავად იმისა, რომ როსტომმა უბრძოლველად დაიკავა ქართლი, რადგან ქართლის თავდებმა ეერ გაბედეს ირანელთა უსარმაზარ ღაშქართან დაპირისპირება, მათ მოსახლეობაში შიშის დასანერგად ხალხის აწიოკებას მიჰყვეს ხელი. „გადაუწვავი, გაუძარცვავი, მოუკვლელი თუ დაუტყვევებელი არავინ დატოვეს. მხოლოდ გორი, სადაც ჩვენ ვიმყოფებოდით, მსგაეს დარბევას გადაურჩა“ (დონ პიეტრო ავეტაბილე, 1977: 26). როსტომის ქართლში შემოსულისას მისი მთავარი დასაყრდენი რომ ყოილბაშთა ჯარი იყო, მეტყველებს ის ფაქტი, რომ მათ სადგომად სასწრაფოდ განაახლეს გორისა და სურამის ციხეები. ცხადია, ქვეყნის სრულ მორჩილებას ქართლის ციხეებში ჩაყენებული ყოილბაშთა გარნიზონი უზრუნველყოფდა.

ოსმალთა სულთნის კარს ეს ფაქტი საქართველოს დაპყრობად შეუფასებია (ქათბი ჩელები, 1973: 125-126; მუსტაფა ნაიმა, 1979: 189). „ყოილბაშთა ღაშქარი მთელს საქართველოს მოედო“ (მუსტაფა ნაიმა, 1979: 188). როგორც ჩანს, ქვეყანაში შემოსული ირანული ჯარისთვის მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოში თავისი კაცის დასმა არ ყოფილა მთავარი მიზანი. მოცემულ პერიოდში მიმდინარეობდა 1632-1639 წწ. ირან-ოსმალეთის ომი¹⁰ და შაჰის კარს იგი ხელსაყრელ დროდ ჩათვლიდა, ოსმალეთს ჩაზიარებოდა დასავლეთ საქართველოზე გაუღენის დამყარებაში (ქორჟოლიანი 1987: 46-47). ყოველივე ეს როსტომის პირად ინტერესებშიც შედიოდა. როსტომმა ქართლში შემოსულისთანავე კარგად შეაფასა, თუ როგორ უნდა ჩამოეცილებინა მეტოქეები, პირველ რიგში, თეიმურაზი და პოზიციები გაემყარებინა ქართულ სივრცეში. ამისთვის საკმარისი მხოლოდ ქართლში გაბატონება არ იყო, მას ქართული სამეფო-სამთავროებიდანაც ესაჭიროებოდა მოკავშირე. ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობით, მართალია, მეფე აბაშიშვილის ასულზე დაქორწინდა, მაგრამ, ჩანს, ქეთევანი ძალიან მალე გარდაცვლილა, ამიტომ როსტომმა მეორედ დაქორწინება გადაწყვიტა ოდიშის მთავრის – ლევან დადიანის და მარიამზე. ლევან დადიანი შეუპოვრად ებრძოდა იმერეთის მეფეს. იმერეთში კი თავს თეიმურაზი აფარებდა. ცხადია, ამ ქორწინებით და ოდიშის მთავარის მოკავშირეობით როსტომი შეძლებდა თეიმურაზის განეიტრალებას, იმერეთის სამეფოს დამარცხების შემთხვევაში, მასზე გაუღენის დამყარებას. ამასთან, როსტომის ლევან დადიანთან დამოკერებით ირანი შეძლებდა ოსმალეთის მიერ ხელდებულ დასავლეთ საქართველოში მოკავშირის შეძენას (გელაშვილი, 2008: 53). ამიტომაც იყო, რომ შაჰმა ლევან დადიანს 50 000 მარჩილი გამოუგზავნა და ყოველწლიური ჯამაგირი 1000 თუმანი გაუწინა (ყარსადან გორგიჯანიძე

10. ირან-ოსმალეთის ომი მიმდინარეობდა ორ ეტაპად. პირველი იყო 1623-1629 წწ. შაჰ აბას I-ის გარდაცვალებამდე, 1632 წელს მეორე ეტაპი დაიწყო.

1926: 33). არსებობს ცნობა, რომ ლევან დადიანმა ერთი და როსტომის მი-
ათხოვა, ხოლო მეორე – ირანის შაჰს გაუგზავნა (პაიჭაძე, 1965: 440-441;
ქორქოლიანი, 1987: 44, 144 შენიშვნა 66). ლევან დადიანისთვის საჭირო
მოკავშირე იყო ირანი, რადგან საგარეო საქმედებში ამ გზით შეძლებდა ოს-
მალეთის გაუგზავნის შესუსტებას, ხოლო საშინაო მდგომარეობას როსტომ
მეფის დახმარებით მოაგვარებდა. ამ მოკავშირეობის დასტურად ელნიც
გაუგზავნია ირანში, რასაც სპარსი ისტორიკოსი მოჰამედ თაჰერი მოწმობს
(მოჰამედ თაჰერი, 1954: 385).

იმერეთის მეფე გიორგი III და თეიმურაზ I, ცხადია, ზუსტად მიხვდნენ
როსტომის ქორწინების პოლიტიკურ არსს და შეეცადნენ მის ჩაშლას. მათ
მექორწინეები არ გაუშვეს, მაგრამ ბედი ბრძოლამ გადაწყვიტა. იმერეთის
მეფე და თეიმურაზი დამარცხდნენ. როსტომის მხარეს იბრძოდა ქართლ-კახ-
ეთის ლაშქარი, 30 000 ყიზილბაში, შირვანისა და ყარაბაღის ამირები,
ლევან დადიანის ლაშქარი გურიელთან ერთად. ბრძოლის ეს მასშტაბები,
გ. ქორქოლიანს აძლევს შემდეგი დასკვნის საფუძველს: „ეს „დინასტიური
ქორწინება“ და მისი პრაქტიკული განხორციელება ფართო მასშტაბის
სამხედრო და პოლიტიკურ ღონისძიებებთან იყო დაკავშირებული. მის მთა-
ვარ მიზანს თეიმურაზისა და იმერეთის მეფის კავშირის დარღვევა, ლევან
დადიანთან, ქაიხოსრო გურიელთან ერთად იმერეთის დაპყრობა და აღმო-
საველეთ საქართველოსთან მისი გაერთიანება შეადგენდა“ (ქორქოლიანი
1987: 47). სულთნის კარზე ეს დადიანის განდგომად მიიჩნიეს. „დადიანი და
გურიელი გაერთიანდნენ. რადგან ცხადი გახდა, რომ შავი ზღვის სანაპ-
იროზე მდებარე გონიოსა და ტრაპიზონის სასლავრების მხარეს დადიანისა
და გურიელის მეშვეობით შეიძლებოდა ზარალი მიყენებოდათ, ჩილდირის
ბეგლარ-ბეგმა სეფერ-ფაშამ აცნობა [ოსმალეთის ხელისუფლებას], რომ
საჭიროა ხმელეთით ლაშქარი და სახელმწიფო ფლოტი მოვიდეს იმ მხ-
არის დასაცავად და დადიანისა და გურიელის ქვეყნების გასანადგურებ-
ლადო. მოსასლვრე ბეგებს ბრძანებები დაეგზავნათ, არზრუმის სასლავრის
დასაცავად კელაუ ადანის ბეგლარ-ბეგი, მთელი ყარაბაღის სანჯაყებისა,
სარუხანისა და კასტამონის სანჯაყების მეთაურები დაინიშნონ“ (მუსტა-
ფა ნაიმა 1979: 190,191). ოსმალების შიში საფუძველმოკლებული არ ყოფი-
ლა. სპარსი ისტორიკოსი ისკანდერ მუნში მოგვითხრობს: „გადაწყდა, რომ
ყულარალასი როსტომ-ხანი, რომელსაც ქართლის მფლობელობა ჰქონდა
მიღებული, ქართველთა ჯარით ყარაჯა-არდახანის, არეშისა და არზრუ-
მის სასლავრებისკენ წასულიყო და იმ ვილაიეთის მეომრებს შებრძოლე-
ბოდა. შემოსეხენებულიც ქართველთა ჯარითა და ახალციხის ლაშქრით
ათი ათასი კაცის ოდენობით იმ მხარეს გაემართა და წუთიც არ გაუც-
დენია ძარცვისა და აწოკებისაგან. იმ სასლავრის მცველმა ოსმალებმა
ციხეებში შეაფარეს თავი, რადგან იმ მრავალრიცხოვან ლაშქართან შებ-
მას ვერ ბედავდნენ. როსტომ-ხანმა იმ მხარეში დიდი სახელი მოიხვეჭა და
უნებელი და ნადავლით საესე დაბრუნდა უკან“ (ისკანდერ მუნში, 1969:

65-67). ირან-ოსმალეთის ომის მსვლელობისას შაჰის კარი როსტომის სა-
შუალებით ცდილობდა სამხრეთ კავკასიაში პოზიციების განმტკიცებას.
ეს განსაკუთრებით აქტუალური იყო სამცხე-საათაბაგოსთან მიმართებაში
(ამაზე დაწერილებით იხ. ქართველიშვილი თ. სამცხე-საათაბაგო სეფი-
ანური ირანისა და ქართლის მამაადიანი მეფეების (სეიმონ II, როსტომი)
ინტერესთა ჯაჭვში, თბ., 2020).

1635 წელს საომარი მოქმედებები ოსმალეთმა განაახლა. სულთანი
მურად IV თვითონ ჩაუდგა ჯარს სათავეში და პირადად იღებდა მონაწი-
ლეობას ლაშქრობაში. ლაშქრობის მიზანი აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის
ვილაიეთებისა და ერაყის დაკავება იყო. 1636 წელს მურად IV-მ დიდი
ბრძოლის შედეგად ერევანი აიღო, რამაც მას დიდი ავტორიტეტი მოუპო-
ვა. იბრაჰიმ ფენევის ცნობით, სწორედ ერევნის აღების შემდეგ განუხ-
რახავს მურადს სამცხე-საათაბაგოს საკითხი მოვევარებიან და თავრისში
გალაშქრებამდე ახალციხეში გაუგზავნია ჯარი. ახალციხის აღება ვესირ
ქენან-ფაშას მოუხერხებია (იბრაჰიმ ფენევი, 1964: 91-92).

ცხადია, ირანი ასე მარტივად არ შეურიგდებოდა ახალციხისა და
ერევნის დაკარგვას. შაჰ სეფიმ გაზაფხულზე საპასუხო ლაშქრობა მოაწყო
ერევანზე და ქალაქი დაიბრუნა. ამ დროს უნდა დახმარებოდა ორი ზარბა-
ზნით თბილისიდან როსტომ-ხანი ერევანზე მოაღწე ყიზილბაშებს (მუს-
ტაფა ნაიმა, 1979: 212). ამასთან, ირანელთა ლაშქრობის პარალელურად
მეფე როსტომმა სამცხეში გაილაშქრა და დაარბია იქაურობა. როსტომის
ლაშქრობას სამცხეში აღწერს ფარსადან გორგიჯანიძე და ამ ყველაფერს
ათარიღებს „ქკს ტკე“ – 1637 წლით. „აიღო ხონთქარმან ერევანი, მივი-
და თავრისს, დაარბოვა ადრეშეჯანი და ქურთისტანის გზით დაბრუნდა.
მერევეს თვეს შასეფი ყაენი მიუხსა და მრავლის ლაშქრითა და ბრძოლით
ისრევე ერევანი აიღო და მრავალი კაცი ამოსწყდა. და ამისთანას დროს
როსტომ მეფემ საქართველოს ლაშქარი გაუძახა და სამცხე და ჯავახეთი
დაარბევინა. მრავალი ნაშოარი ქნეს. ეს ყაენს იამა და ორი ათასი თუმან-
ი და ხალათი გაუგზავნა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1926: 33). როსტომის
ლაშქრობა უშედეგოდ დასრულდა. ეს იყო ახალციხის აღების უკანასკნე-
ლი ცდა (ნოჩიევი, 1957: 368).

ფარსადან გორგიჯანიძე, როგორც ენახეთ, ლაშქრობას 1637 წლით
ათარიღებს, თუმცა შეცდომით. როსტომის მიერ ახალციხეზე მოწყობი-
ლი ლაშქრობის შესახებ მოგვითხრობს როსტომის მიერ პაპუნა ბარათ-
აშვილ-გოშტაშაბიშვილისადმი ბოძებული წყალობის წიგნი (ხეც, Hd-14601).
ტექსტში აღნიშნულია, რომ ამ ლაშქრობაში მონაწილეობა მიუღია პაპ-
უნას მამას, გოსტაშაბ ბარათაშვილს, რომელიც დაღუპულა კიდეც ბრძო-
ლაში: „მას უამსა, ოდეს მამა თქუენი სამცხეს დილისათვის გაუგზავნეთ,
წავიდა, ყარა მამადაშვილი და ბევრი კაცი სხუა დაიჭირა. თუითან წუენს
სამსახურზედ შეაკუდა. წუენც შეგიწყალეთ და გიბოძეთ, რისაც მამულის
მქონებული მამაშენი ყოფილიყოს“ დოკუმენტი ორენოვანია, შედგენილია

ქართულად და სპარსულად. ორივე ტექსტი 1636 წლით თარიღდება, ქართული ტექსტი 25 აგვისტოთი, სპარსული – 25 აგვისტო-12 სექტემბერი.

პაპუნა გოსტაშაბიშვილ-ბარათაშვილისადმი ბოძებულ სიგელში მოხსენიებული ყარა მაჰმადაშვილი გვხვდება სხვა საბუთშიც. მართალია აქ სამცხე ნახსენები არაა, მაგრამ ტექსტის შინაარსიდან ჩანს, რომ მეფე წყალობას იძლევა ჯილდოდ მისი ბრძანების კარგად შესრულების გამო. როსტომი წყალობას აძლევს დვალთელ ხუცია ნანთაძეს და გიორგი თეგაძეს: „მას ქამსა, ო[დ]ეს დილისათუის გაგ'საენეთ და ყარა მაჰმადაშვილი და ცამეტი კარგი კაცი მოგუისხი[თ] და წიენცა იმისად საჯილდოდო შეგიწუაღეთ და ამოგიკუეთეთ საბოლოო[ო]დ კოდის პური ასრე, რომე არაოდეს არ გეთხოვოდეს არა წიენგან და არა სხუათა მებატონეთაგან“ (სეა 1448-1492). წინა საბუთისგან განსხვავებით, აქ უკვე დაკონკრეტებულია, რომ ყარა მაჰმადაშვილთან ერთად 13 კაცი დაუტყვევებულია. აღნიშნული საბუთიც ორენოვანია, ქართულ-სპარსული. ქართული საბუთის ტექსტი 1636 წლის 3 აგვისტოთი თარიღდება, ხოლო სპარსული იმავე წლის 2-30 სექტემბრით. დვალთელი ნანთაძე და თეგაძე საბარათიანოს მკვირდნი არიან. ისინი უნდა იყვნენ გოსტაშაბ ბარათაშვილის ყმები. ცხადია, ერთად მონაწილეობდნენ სამცხეზე მოწყობილ ღაშკრობაში და ყარა მაჰმადაშვილის დატყვევებაში. საბუთების გაცემის თარიღიდან გამომდინარე, ღაშკრობა იელისის ბოლოს ან აგვისტოს პირველ რიცხვებში უნდა მომხდარიყო.

ოსმალეთისა და სპარსეთის ომი 1639 წელს ზოპაბის ზავით დამთავრდა. ზავის თანახმად, თორი (ახლანდელი ბორჯომის მუნიციპალიტეტი) ქართლის სამეფოს შემადგენლობაში გადავიდა (ბერძენიშვილი, 1985: 55). ამის ერთგვარი მტკიცებულებაა 1644 წელს როსტომის გაცემული საბუთი სადგურის წმინდა გიორგის ეკლესიისადმი (ხეც, Qd-2880), რომლის თანახმადაც, ტაძარს სწირავს ტინისხიდელ მამიჯანას თავისი შვილებით. საბუთს აქვს გვიანდელი დამტკიცებები: 1678 წლის გიორგი XI-ის და 1710 წლის ეახტანგ VI-ის. მაშასადამე, 1644 წლიდან მოყოლებული XVIII საუკუნის 10-იან წლების ჩათვლით სადგური ქართლის მეფის საგანმგებლოში შედიოდა. თორს ქართლის მეფეების იურისდიქციაში ვხდევთ მთელი XVIII საუკუნის მანძილზე (ბერძენიშვილი 1985: 55-62).

როსტომი, როგორც ირანის მოხელე, რეგიონში ირანის პოლიტიკის გამტარებელი იყო. მის მიერ ორგანიზებული ყოველი ღონისძიება, მით უფრო სამხედრო ოპერაციები, სეფიანთა დაკვეთით იყო შესრულებული და პასუხიბდა მახლობელ აღმოსავლეთში შექმნილ პოლიტიკურ ვითარებას.

* * *

საისტორიო დოკუმენტები ყველაზე მეტად ქვეყნის საშინაო მდგომარეობას ასახავენ. როგორც ვნახეთ, როსტომი ყოშილბაშთა ჯარის საშუალებით აგვარებდა საშინაო თუ საგარეო პრობლემებს. ჩანს სიტუაცია მაღევე არ დაწყნარებულა, პიეტრო ავითაბილე აღნიშნავს, რომ ამ ქვეყა-

ნაში განუწყვეტელი ომები იყო, რის გამოც კათოლიკე მისიონერები მუდამ მომზადებულები იყვნენ გასაქცევად, ოთახის კარსაც კი ღიას ტოვებდნენ, რომ სწრაფად წასვლაში ხელი არ შეშლოდათ. მოსახლეობაც თავისი ბოხნებით ციხის (გორის) ძირთან მიდიოდა და იქ იძინებდაო. საფრთხე სამეფო ოჯახსაც ემუქრებოდა. მეფემ თავისი დედოფალი თბილისთან ახლოს უშიშარ ციხეში შეაფარაო (პიეტრო ავებაბილე, 1977: 32).

ცხადია, როსტომმა ქართლში წამოსვლამდე შეაფასა ქვეყანაში არსებული ვითარება და პოზიციების გამტკიცების სტრატეგიაც დაგეგმა. მან შაჰისგან ითხოვა ქართლში გაეყოლებინა ირანში მყოფი ქართველი დიდებულები¹¹. სწორედ მათი საშუალებით უნდა მოეცილებინა ფეხი ქვეყანაში და მოეგვარებინა სიტუაცია დანარჩენ თავადებთან თუ მოსახლეობასთან. ირანიდან მას გამოყენენ: ბეჟან ამილახვარი, საალ ქსნის ერისთავი, თვალდამწერიშვილი დავით (ბაგრატიონ-დავითიშვილი) თავისი შვილებით, ფაულენიშვილი ბახუტა, მისი განაყოფი როინი, მანაბელი თამაზ, ციციშვილი პაპუნა, თურმანიძე თურმან, იმერეთის ბოქალთუხუცესი ჩხეიძე თეიმურაზ, ბარათაშვილი პასან-ბეგ და მელიქ სადათი, სომხითის მელიქი ათაბეგი და მისი ძმები, კახი ენდრონიკაშვილი ოტია, კახაბერი, ელისბარ სვიმონიშვილი, დემეტრე ფაულენიშვილი (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1926: 31-32; ცხოვრება საქართველოდსა, 1980: 92). ამ ჩამონათვალს დოკუმენტური წყაროები აესებენ.

ფეოდალის სოციალურ მდგომარეობას განსაზღვრავდა მისი მამული და სახელო. ირანიდან გამოყოფილი თავადები ამ ორივე კომპონენტით უნდა უზრუნველყო მეფეს. რა თქმა უნდა, მათი დაკმაყოფილება ქართლის სხვა თავადების მამულების გაყოფის, თუ ჩამორთმევის ხარჯზე მოხდებოდა. იგივე მდგომარეობა იყო სამოხელეო თანამდებობებთან დაკავშირებით. ეს პროცესი, ყველაზე კარგად დოკუმენტურმა წყაროებმა ასახა. როსტომის პირველივე წყალობის საბუთის ადრესატები, სწორედ ეს ფეოდალები არიან. როსტომის მიერ გაცემული პირველი საბუთი 1633 წლის 23 მარტს ეკუთვნის. იგია „ბრძანება როსტომ მეფისა ბეჟან ამილახვართათვის სასარდლოს წყალობის შესახებ“ (Hd-2123). იმავე დღეს გაცემული მეორე საბუთიც ბეჟან ამილახვორისადმი ბოქმებული (Hd-2126). 1633 წლის 4 აპრილს გაცემულია „წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა ციციშვილისადმი“ (სეა, 1450-51/79). 1633 წლის 11 აპრილი - 9 მაისს (სპარსული ტექსტის თარიღი) გაცემულია წყალობის წიგნი პასანბეგ ბარათაშვილისა და მისი ძმებისადმი (სეა, 1448-3267). 1633 წლის 15 აპრილს ეკუთვნის „როსტომ მეფის წყალობის წიგნი ზურაბ ყაფარაშვილისადმი“ (სეა, 1448-

11. ამ დროს ირანში მრავალი ქართველი წარმინებული იყო. „ჟენც კი საქართველოში რითიმე უკმაყოფილო იყო, ირანში ეძებდა სამართალს. მეტოქე-მოწინააღმდეგის წახედნას, გაკეთება-გამიდრებას, სახელის მოხვეჭას. შაჰ-აბასი ყველას პატივით იღებდა, ჯამაგირს უსწავდა, თოვლებს ურიგებდა, „წყალობას“ და სახელს არ აკლებდა. მათგან მხოლოდ გამამაღიანებას მოითხოვდა“ (გაბაშვილი, 1956: 354).

3255) და ა.შ. გიორგი ყორღანაშვილისადმი ბოძებულ წყალობის წიგნში როსტომი პირდაპირ მიუთითებს: რომ „ვიზილბაშ(ში) ბევრი გვემსახურე, იმისად სამუქჳოდ შეგიწყაღეთ და გიბოძეთ საბარათიშვილოში დეაღთა“ (ხეც, 1450-16/93).

ორიოდ სიტყვით ბეჟან ამილახერისადმი ბოძებულ საბუთებზე შეკუთვრდებით. ცხადია, როსტომმა თავისი მომხრე ფეოდალი ერთგულებისთვის დააჯილდოვა და ამასთან, სემო ქართლის სადროშო (ამილახერები ამ სადროშოს სარდალები იყვნენ) თავისი მეთაურობით დაიქვემდებარა. ბეჟანს მამული და სახელოც ერთად უბოძა. სემო ქართლის სადროშოს როსტომი განსაკუთრებულ სტატეგიულ მნიშვნელობას ანიჭებდა. ამილახერები გორის მოურავებიც იყვნენ და თუ გაეთავაღისწინებთ, რომ როსტომმა ქართლში შემოსვლისთანავე, სწორედ გორის ციხე აღადგინა 20 დღეში, რათა იქ თავისი დასაყრდენი ყიზილბაშთა გარნიზონი ჩაეყენებინა, მიეხედვით, თუ რაოდენ დიდი იყო მეფის ინტერესი რეგიონისადმი და ცხადი გახდება, თუ რატომ დაიკავა როსტომის გაცემულ ღოკუმენტებს შორის პირველი ადგილი ბეჟანისადმი ბოძებულმა საბუთმა. ამასთან, მეფემ ბეჟანი იოთამ ამილახერის ადგილზე დაადგინა. იოთამი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ იყო ერთადერთი თავადი, რომელიც როსტომის წინააღმდეგ საბრძოლველად გამოსადეგულ თეიმურაზთან მივიდა. ბეჟანი კი ირანიდან გამოყოფილ თავადებს შორის პირველია დასახელდებული, საფარაულოდ, როგორც ყველაზე ერთგული და დაახლოებული პირი.

თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა როსტომისთვის სამხედრო ძალის მორჩილებას, ამაზე მეტყველებს ის მკაცრი ტონი და მუქარა, რომლითაც როსტომი სასარდლოს ყმებს მიმართავს: „რაც კაცი სა(ა)მილახე-ოროს დროშაზედ ყოფილიყოს, ისრევე უკლებრივ ამას მოუდევით (ბეჟანს თ.ქ.), ნურც დიდი და ნურც ცოტა ამის ქართულიდ(ა)მ(ა)ნ ნუ გამოხვალთ. ჩუენს ბრძანებასა და სამსახურს ძალი მიეცით, რაც კაცი დაურჩდებით, ჩუენ(ა)დ შეცოდებად მოგკითხავთ, თავსა და ცოლისა და შვილის მეტი ვერა დაგიხსნისრა, იცოდით, სენა(ა)რ“ (ხეც, Hd-2123) და: „როდისცა ჩუენი წიგნი და ბძანება მოგივიდეს, რარიგადცა მოგახსენოთ, იმრიგად შეიყარეთ და სადაც ჩუენი ბძანება იყოს, იქ შემოგვეყარნით. რაც კაცი დაგაკლდეს და ჩუენი ბძანება გატეხოს, რითაც სამართლით ემართებოდეთ, გაუწყვრით, გარდაცდეინეთ და ჩუენი ბრძანება და სამსახური გაათავეთ“ (ხეც, Hd-2126). იგივე შინაარსის შემცველია საბუთი ხეც, Hd-2125. საგულისხმოა, რომ საბუთს როსტომი ამტკიცებს სამეფო ბეჭდით, რომლის ლეგენდის შინაარსი მთლიანად განსაზღვრავს მისი მმართველობის ორიენტირს: „ქ. ჟაენის ფეკთა მტუერი როსტომ მეფე ვამტკიცებ“. ფორმულში ხასგასმულია როსტომის ადგილი ირანის სახელისუფლო იერარქიაში.

ახლადგამეფებული როსტომი, ტრადიციისამებრ, ხელახლა უმტკიცებს ფეოდალურ საგვარეულოებს ძველი მამულების წყალობას და მათი განახლების სიგელებს აძლევს, რომლის ძალითაც ავტომატურად ხდება მათი

მყლობელობის დამტკიცება. მაგ., დაეითიშვილებისადმი მიცემულ წყალობის საბუთში არ არის ჩამოთვლილი რა მამულებს ყლობდნენ დაეითიშვილები, მაგრამ იგულისხმება, რომ ამის დამადასტურებელი საბუთები თავად მათ ჰქონდათ, „გიბოძეთ თქუენი სამკუიდრო და ნაწყალობევი მამული, რაც ამას წინათ მეფეთაგან ანუ სამკუიდრო და ანუ ნაწყალობევიად გქონებოდეს, ჩუენცა ისრევე უკლებრივ გუიბოძებია“ (ხეც, Sd-601, სპარსული ტექსტის დათარგმნებით, 1633 წლის 12 მარტი-10 მაისი). იმავე წლის 21 ივლისის როსტომის მიერ გაცემულ პირობის წიგნში მეფე საგანგებოდ აღნიშნავს, რომ დაეითიშვილებს სოფ. ბრეთის კუთვნილების საბუთები ჰქონიათ (ხეც, Sd-556-ა).

მამულების ხელახალი დამტკიცების ტრადიცია როსტომმა ძალიან კარგად გამოიყენა ქართლში პოზიციების გასამტკიცებლად. მეფის წყალობას, ჩანს, ყველა ფეოდალი ვერ იღებდა და ჯილდო მხოლოდ მის ერთგულს ერგებოდა. მაგ. სოფ. ბრეთზე დაეითიშვილები ავალიშვილებს ედაუებოდნენ. ავალიშვილები სამცხიდან გადმოსული თავადები იყვნენ და მეფე თეიმურაზის ერთგულებით გამოირჩეოდნენ. ცნობილია, რომ თეიმურაზის იმერეთში გადასვლისას ავალიშვილებიც გადაყვნენ მას, საბოლოოდ კი თეიმურაზთან ერთად კახეთში დამკვიდრნენ. ქართლში დარჩა ავალიშვილთა ერთ-ერთი წარმომადგენელი ქაიხოსრო. როგორც ჩანს, ქაიხოსრო არ აღიარებდა როსტომის მეფობას და მიუხედავად იმისა, რომ თავის მოგვარეებს არ გაჰყვა თეიმურაზთან ერთად, ქართლში დარჩა და როსტომს ეურნებოდა. ამ მიზეზით, როსტომი დაეითიშვილებისადმი ბოძებულ საბუთში მათ პირობას აძლევს, რომ „ბრეთს სამკუიდრობით ირწოდიოთ და იმის წყალობას გუიჯენით და ჩუენც ამ წესით გუიბოძებია, რომე, თუ ავალიშვილი ქაიხოსრო საყმოდ არ შემოგუირიგდეს, არაოდეს არ მოგიშალოთ და არც გამოგართოთ“ (ხეც, Hd-14699, 1634 წ. პირობის წიგნი როსტომ მეფისა კოსტანდილუ და ელიზბარ დაეითისშვილებისადმი). მაშასადამე, მამული მხოლოდ მეფისადი „საყმოდ შერიგების“ შემთხვევაში ეძლეოდა თავადს. მამულების დამტკიცება-არდამტკიცება ყველაზე ქმედითი და ეფექტური საშუალება იყო ფეოდალის მეფისადმი დასაკეცვდებარებლად. რადგან ფეოდალის კეთილდღეობა, სტატუსი, სოციალური მდგომარეობა უშუალოდ მამულების მფლობელობაზე იყო დამოკიდებული, ამიტომ როსტომმა მათი „გაერთგულების“ შესანიშნავი საშუალება გამოიყენა. ამასთან ქართლის დამხედურ თავადებს კონკურენციას უწყედნენ ირანიდან ჩამოსული თავადები, რაც ყველაზე თვალსაჩინოდ ბეჟან და იოთამ ამილხერების მაგალითზე გამოჩნდა.

მამულების საშუალებით მეფეს ყოველთვის რჩებოდა ფეოდალებზე მანიპულირების საშუალება. როსტომი მამულებს იყენებდა როგორც ჯილდოს, მაგრამ ამასთანავე, სასჯელადაც. მამულების წყალობა თუკი თავადების გადაბირების საშუალება იყო, მეფესთან დაპირისპირების შემთხვევაში, მათი წამორთმევით ისინი ისჯებოდნენ. ბერი ეგნატაშვილი.

პირდაპირ აღნიშნავს: „რომელნიცა იყვნენ როსტომ მეფის ორგულნი, რომელნიმე გაახეიბრა და რომელნიმე მამულით გააღარიბა და განაძო თჳსისა ქუეყნიდამუ“ (ბერი ეგნატაშვილი 1959: 423).

შექმნილმა ვითარებამ ხელსაყრელი პირობები შექმნა აღსუევების მოსურნე თავადებისთვის. როსტომი უშუერეკლად ურიგებდა სახელოებს ერთგულ დიდებულებს, რაც თავის მხრივ, წამახალისებელი უნდა გამხდარიყო ურთოა შემოსარიგებლად. 1633 წელს ფარეშთუხუცესმა პაატა ჯავახიშვილმა მეფისგან ახალდაბის მოურავობა ითხოვა და მიიღო (ხეც, Hd-14450). პაატა როსტომის მხარეს რჩებოდა მის წინააღმდეგ მოწყობილი აჯანყებების დროს. მოგვიანებით, მან ოლთისის (თრიალეთის) მოურავობაც მიიღო (ხეც, Hd-14662). 1634 წელს მანქნარ მეითარმა – თბილისის მოურავობა (სეა, 1450-53/84) და ა.შ.

როსტომისთვის არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა თავადების გადაბირებას. სამისოდ მისი ერთგული ფეოდალებიც მუშაობდნენ. თავადებთან ურთიერთობის მოწესრიგებაში გაწეული ღვაწლისათვის მეფე აჯილდოვებდა კიდევ მათ. ქაიხოსრო ბარათაშვილისთვის ბოძებულ წყალობის სიგელში მეფე პირდაპირ აღნიშნავს, რომ „ჩუენი მემკუიდრე ყმა იესე ერისთავი (ქსნის თ.ქ.) შემოგუარიგეთ და თქუენის ქართულით შეკრიფეთ. და მისთ მუქაფათ შეგოწკალეთ და გიბოძეთ ვერისცევეში სოფელი ნახშირისგორი“ (იხ. 1450-12/129).

მოუხედავად როსტომის აქტიური მეცადინეობისა, მის წინააღმდეგ არაერთი შეთქმულება და აჯანყება მოეწყო. ამ აჯანყებების უკან უმეტესად მეფე თეიმურაზი იდგა, რადგან ზოგს თეიმურაზი ერნია ქრისტიანობისათვის. თავადთა ნაწილი ორმაგ თამაშს თამაშობდა. არაგვის ერისთავი დათუნა „არა უდებდა თავსა როსტომ მეფესა, და ესაქმებოდა ბატონს თეიმურაზს და როსტომ მეფესაც ემსახურებოდა“. როსტომმა ორგულობა არ აპატიო და საბოლოოდ, დათუნა ამ დაპირისპირებას შეეწირა. იგი 1635 წ. მოკლეს როსტომის მიგზავნილმა თავადებმა: თურქისტანიშვილმა და გაბაშვილმა (ვახუშტი ბატონიშვილი 1973: 439). ნიშანდობივია, რომ იმავე წელს როსტომმა ყმა-მამული უწყალობა ლეონ თურქისტანიშვილს (სეა, 1450-50/72) გამოიწინილი ერთგულებისა და სამსახურის სანაცვლოდ. დათუნას ნაცვლად არაგვის ერისთავი გახდა მისი ძმა ზაალი. ისიც დაუპირისპირდა როსტომს და თეიმურაზი მოიწვია იმერეთიდან. მართალია, თეიმურაზის გაბატონება ქართლში ვერ შეძლეს, მაგრამ კახეთიდან გააძევეს სელიმ-ხანი და თეიმურაზმა კახეთი დაიკავა, თუმცა როსტომის შიშით ვერ შეძლო კახეთში გაწერება და ანანურს დადგა, საიდანაც ქართლის დაკავებას ცდილობდა. თეიმურაზის მხარეს იკავებდნენ ქსნისა და არაგვის ერისთავები. 1635 წელს იოთამ ამილახერის, ქსნისა და არაგვის ერისთავებისა და კახელების დახმარებით თეიმურაზი არცეკთან შეებრძოლა როსტომს, მაგრამ დამარცხდა. მეფეებს და მათ მომხრე ფეოდალებს შორის ბრძოლა პერმანენტულად მიმდინარეობდა, რითიც ყველაზე მეტად

ქართლი ზიანდებოდა. როსტომმა ტაქტიკა შეცვალა და თავდასხმაზე გადავიდა. კახეთის წინააღმდეგ ხალაშქროდ ჯარი ირანიდან ითხოვა, რაც დაუკმაყოფილეს. ეს სიტუაცია სწორად შეაფასა თეიმურაზმა, მიხედა, რომ წინააღმდეგობას ვერ გაუწევდა, როსტომთან და ირანთან შეერიგება ითხოვა, ერთგულების ნიშნად კი თავისი ასული თინათინი მიათხოვა შაჰს. თავის მხრივ, როსტომმა ირანის შაჰთან შეამდგომლობის პირობა მისცა თეიმურაზს (ხეც, Hd-14433). მოგვიანებით თავადებმა როსტომს მისივე მეშვეობით გამოცხადებული იმერეთის მეფის გიორგი III-ის ძე, მამუკა ბატონიშვილი¹² დაუპირისპირეს და როსტომის მოკვლა მოინდომეს, თუმცა მეფე ამჯერადაც გადარჩა. ამ პერიოდში როსტომის წინააღმდეგ გამოსვლების მთელი კასკადი მოეწყო¹³. სხვადასხვა დროს ქართლის თავადებთან ერთად მეფის წინააღმდეგ აჯანყებულებს ეხედავთ იმერეთიდან ქართლში გადასულ ჩხეიძეებს. მეფის წინააღმდეგ გამოსვლებში ერთვება აღმოსავლეთ საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ევდემონ დიასამიძე, გიორგი გოიშვილი, ერისთვიშვილი ლარგველი, რევაზ ბარათაშვილი, ივანე და ზურაბ სააკაძეები. როსტომის წინააღმდეგ მოწყობილი აჯანყებების ავტორია ნოდარ ციციშვილი. თავადებთან პერიოდული დასაყუბის მიუხედავად, მეფეს ყველაზე დიდ წინააღმდეგობას უწევდნენ: იოთამ ამილახვარი, იესე ქსნის ერისთავი, ზაად არაგვის ერისთავი და ნოდარ ციციშვილი. ისინი, პერიოდულად, კახეთში აფარებდნენ თავს თეიმურაზთან. ფეოდალებისთვის კახეთის ზურგის მოშლას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. მიუხედავად იმისა, რომ ნარატიული წყაროები ამის შესახებ არაფერს მოგვითხრობენ, საინტერესო ცნობებს გვაწვდიან დოკუმენტური წყაროები. როგორც ჩანს, კახელი ფეოდალების გადაბირება უცდია როსტომს. 1637 წლის საბუთით იგი წყალობას აძლევს საქარია მაყაშვილს. მას უმტკიცებს მამამისის, ლუარსაბის მამულებს შიდა და გამოდმა კახეთში და პირაქეთა საგარეჯოს (ხეც, Hd-14481). საგულისხმოა, რომ როსტომის მიერ კახეთის საბოლოოდ დაკავების შემდეგ მან საქარიას ნინოწმინდელობა მიანიჭა.

როსტომი ასევე აჯილდოვებდა იმ თავადებს, რომლებიც მას კახეთის დაკავებაში და თეიმურაზთან ბრძოლაში ეხმარებოდნენ. მაგ.; 1643 წელს ოთარ ტატიშვილისათვის მიცემულ სიგელში აღნიშნულია, რომ საგარეჯოში წარმოებულ ბრძოლაში ოთარმა ძმებთან ერთად თავი გამოიჩინა, რის გამოც მეფე ათარხნებს მის საყმოს კოდისპურის, ცხერისა და ღორის საბალახე გადასახადისაგან (ხეც, Hd-14477).

12. მამუკა ბატონიშვილის ქართლის ტახტის მემკვიდრედ გამოცხადებით როსტომი მოხდა ისახავდა იმერეთის აღმოსავლეთ საქართველოსთან გაერთიანებას (კორეოლიანი 1987: 65-66). საპირისპირო აზრი აქვს გამოსთქმული ო. სოსელიას, რომელიც მიიჩნევს, რომ იმერელი მამუკა ბატონიშვილის ქართლის ტახტზე ასულა ახალციხის საფაშოში დათვება და ქართლის ტახტის დაკავება ოსმალეთის ინტერესებში შედიოდა (სოსელია 1973: 40).

13. საკითხთან დაკავშირებული ჰიბლიოგრაფია და გამოსვლათა ახლებური დათარიღება მოცემულია თ. გოგოლაძის ხადისერტაციო ნაშრომში (გოგოლაძე, 2012: 35-99).

კახეთისთვის წარმოებულ ბრძოლაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა სამხედრო ძალას ენიჭებოდა. ზედიზედ მოწყობილი აჯანყებების გამო როსტომმა დახმარება ირანის შაჰს სთხოვა. მანაც 1642 წელს ადამ სულთან ანდრონიკაშვილის სარდლობით, რომელიც როსტომის დისშვილი იყო, ლაშქარი გამოგზავნა. მას ახლდნენ ერევნის, შირვანის, ყარაბაღისა და აზერბაიჯანის ბეგლბეგები. მათ როსტომის მოწინააღმდეგეების განადგურება, კახეთიდან თეიმურაზის განდევნა და მის ადგილზე ადამ სულთან ანდრონიკაშვილის დასმა პლანდა დაეაღებულთ. თეიმურაზმა ამჯერადაც უკან დაიხია. როსტომს შეურიგდნენ იესე ქსნის ერისთავი და ზაალ არაგვის ერისთავი. ზაალმა თეიმურაზის შეწყალება სთხოვა როსტომს. ეს უკანასკნელიც იმ პირობით დათანხმდა, რომ ზაალი ირანში შაჰს ეახლებოდა (ვახუშტი ბატონიშვილი 1973: 442). შაჰის კარზე წასვლა ერთგვარი პირობა იყო ურჩი ფეოდალებისთვის მეფესთან შესარიგებლად. თავის დროზე, დათუნა არაგვის ერისთავსაც ირანში წასვლა დაუდო პირობად როსტომმა (ვახუშტი ბატონიშვილი 1973: 439). ჩნდება კითხვები, რატომ იყო საგაღდებულო შაჰის კარზე წასვლა? ხელეწიფებოდა თუ არა როსტომს თავად მიეღო გადაწყვეტილება ურჩი ფეოდალების დასასჯელად? შედიოდა თუ არა, მისი, როგორც ქართლის ვალის კომპეტენციაში აჯანყებული თავადების დასჯა ან შეწყალება? ბოლო კითხვიდან რომ დაეიწყოთ, არაერთი მაგალითი ენახეთ როგორც აჯანყებული ფეოდალების დასჯისა, ისე მათი შეწყალებისა. ვახუშტი ბატონიშვილი აღნიშნავს, რომ როსტომს უნდოდა სხვა სახანოებივით დამორჩილებოდა ქართლი შაჰს „და მისთვის წარაედგინა მუნ ყოველთა“ (ვახუშტი ბატონიშვილი 1979: 442). გამოდის, რომ შაჰის კარზე გაგზავნა როსტომის ინიციატივა ყოფილა და ემსახურებოდა ქართლის ინტეგრაციას ირანულ სივრცეში. ამ მხრივ საინტერესოა კახეთის სამეფოს შემოერთების შემდეგ, როსტომის პირობის საბუთები კახელი თავადებისადმი, სადაც პირდაპირ აღნიშნავს, რომ მათი ერთგულების შემთხვევაში, შაჰის კარზე არ გაგზავნიდა: „თუ თქვენ ჩუენთან მოხვიდეთ და არა სტყუოთ. რა, არც სიკუდილითა, არც დატყუებითა, არც გახეიბრებითა, არც ყიზილბაშში გაგზავნითა, არა გაზიანოთ რა, და რისაც [მა]შულისა და საცკლოს მქონებელნი იყუენთ, არა მოგიშალოთ რა და არც დაგამცროთ“ (მეფე როსტომის პირობის წიგნი მერაბ ჯორჯაძისადმი, სეა, 1448-721). იგივე პირობაა დადებული ლუარსაბ მაყაშვილისათვის ბოძებულ სიკელში: „თუ მოხვიდეთ ჩუენთანა და ჩუენი ერდგული ყმა შეიქნათ, ჩუენსუდ არა სტყუოთ-რა, ჩუენგან პატივისა და კარგად მოპყრობის მეტი არა დაგიმარცხდეს-რა, არც კვლთ დატყერითა, არც ყაენთან გაგზავნითა და არც ტყუეობითა“ (ხეც, Ad-605).

მოყვანილი მასალა მოწმობს, რომ როსტომი ნამდვილად უფლებამოსილია თავად განსაჯოს ურჩი ფეოდალთა საქმეები და შაჰის კარზე აღარ გაგზავნოს. ამასთან საგულისხმოა, რომ შაჰის კარზე გაგზავნა, შესაძლოა, მათ ტყუილობასაც გულისხმობდეს. განაენი შაჰს გამოაქვს და მის სურვი-

ლ'ხეა დამოკიდებული ტყვედ დარჩება ფეოდალი თუ სამშობლოში დაბრუნების ნებას დართავენ. ცხადია, შაჰის გადაწყვეტილებაზე როსტომის შუამდგომლობასაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. მაშ რატომ დადგა ზაალ არაგვის ერისთავის შაჰის კარზე გაგზავნის საკითხი? ურთი ფეოდალების გადასაბირებლად ენახეთ, რომ არაერთი ნაბიჯი გადადგა როსტომმა. მათ შორის უნდა მოვიასროთ „ფიცის წიგნებიც“. ფიცის წიგნები, ზოგადად, დამახასიათებელი იყო გვიანი შუა საუკუნეების ქართული სამყაროსთვის. დოკუმენტების ეს ტიპი, გარკვეულწილად, სამეფო ხელისუფლების დეგრადაციაზე მიგვანიშნებს, თუმცა ქართველი მეფეები აქტიურად იყენებდნენ ფეოდალთა შემოსამტკიცებლად¹⁴. მოცემულ შემთხვევაშიც მსგავსი სიგელები როსტომისთვის თავადების ერთგულების გარანტი იყო. ცნობილია, რომ როსტომის ქართლში შემოსვლისას მას ღიად იოთამ ამილახორი დაუპირისპირდა. ქართლის თავადთაგან მხოლოდ იოთამი ეახლა როსტომთან საბრძოლველად გამზადებულ თეიმურაზს: „აღარავინ მოვიდა იოთამ ამილახორის მეტი“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1926: 32). ამ მიზეზით, როსტომმა მას ჩამოართვა ამილახორობა და, როგორც ზემოთხსენილი საბუთიდან ენახეთ, სათავადო და სასარდლო მის ძმას ბექანს გადასცა, რომელიც მეფეს ირანიდან ჩამოჰყვა. იოთამი როსტომის ოპოზიციას წარმოადგენდა და მის წინააღმდეგ არაერთხელ აჯანყდა. შერიგებისას კი მეფესა და იოთამს შორის შუამდგომლობდა იოთამის დედა – თამარ ბატონიშვილი, რომელიც როსტომის ბიძის – ვახტანგის ასული იყო. მემატიანეები იოთამს ორმაგი პოლიტიკის გატარებაში სდებენ ბრალს: „არამედ იოთამ ჟამთა მჭურეტი, ჟამ იყვის ბატონის თეიმურაზის თანა, ჟამ როსტომის წინაშე“ (ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 442), „იოთამ ამილახორი ხან მოუდგებოდა როსტომ მეფესა და ხან ბატონ თეიმურაზს და, სითქენაც დრო დააქელის, იქითკენ იყვის“ (ბერი ვენატაშვილი, 1959: 423). მეფე თავისი მოქნილი პოლიტიკით მის გაუენებელყოფას ცდილობდა. ჩვენ შემორჩენილი გვაქვს უენებლობის პირობის წიგნი, რომელიც მეფემ იოთამს და მის დედას, თამარ ბატონიშვილს უწყალობა. საბუთი უთარიდოა. „ასრე და ამა პირსა ზედან, თუ თქვენ ჩუენი ერდგულნი და გაუყრელნი ყმანი იყუნეთ, დღეს და დღეის უკან ვიყუნეთ თქვენთუის კარგნი და უზიანო მწყალობელნი და მოპატიენი. და თუ ამას უკან ჩუენსედ აღარა სტყუოთ-რა, არც ბედნიერს ყ[ა]ენს ვაჟნევინოთ თქვენთუის ავი და არც ჩუენ წასაჯღენლად და აჲად მოსაჲყრობლად გამოგიმეტოთ. და ეინცა-ეინ თქვენი თავი შემოგუაბესდოს, გაუკითხავად არ გაგიწყრეთ და კიდევ გაგიკითხოთ. და რასაც არ გემართლებოდ[ე]თ, მის მეტად არ გაგიწყრეთ და არც კუდად შეგებესდოთ. და რისაც მაბუღისა და საკვლის მქონებელნი იყუნეთ, იმისგან არ დაგამცროთ“ (ხეც, Hd-2129).

14. ფიცის წიგნები წარმოადგენდა მეფის უფლებების დემონსტრირებასაც, თუ რისი უფლება მქონდა მეფეს ორგული თავადის მიმართ, ამიტომ დებდა პირობას, რომ ფეოდალის ერთგულების შემთხვევაში, ამ სადამსჯელო უფლებებს არ გამოიყენებდა.

შემორჩენილი გვაქვს იოთამისადმი ბოძებული მეორე ფიცის წიგნიც. მეფე დოკუმენტში აღნიშნავს: „ასრე რომე, დღეს და დღეის უკან ვიყო შენთვის კარგი და მწყალობელი, რომელიც ან ბედნიერის ყენისაგან და ან ჩუენგან უკეთ მოგიტვებოდეს, იმისი მნდომი და მომჭირნე, და თუ შენ ჩუენზედ არა სტყუარა, არც შენის მამულისა და საკვლოსაგან დაგამცროთ. ამისად გათავებისა თავდებად მომიცქმია ღ(მერ)თი და კოელნი მისნი წმიდანი და ბედნიერი შამ-სეფი კელმწიფე ყენი ... და თუ ვინმე შენი თავი შამოგვაბესლოს, გაუეთხაყად არ შეგებესლოთ“ (Hd-2117). აღსანიშნავია, რომ ორივე ფიცის წიგნში როსტომს საჭიროდ ჩაუთვლია ირანის შაჰის ავტორიტეტის გამოყენება. გარდა ამისა, აცხადებს, რომ შაჰის სახელით მოქმედებს, იოთამის მდგომარეობაც შაჰსა დამოკიდებული და მისი უენებლობის გარანტიც ღმერთთან და წმინდანებთან ერთად შაჰია. დადებული პირობის მიუხედავად, იოთამი ზაალ არაგვის ერისთავთან ერთად არაერთხელ დაუპირისპირდა როსტომს. ზაალსა და მეფეს შორის დადებული ფიცის წიგნი ჩვენ არ შემოგვრჩენია, მაგრამ საფიქრებელია, რომ აუცილებლად იარსებებდა. ეინაიდან თავადები არ იცავდნენ ფიცის წიგნის პირობებს და მათი მოდრეკა წლების მანძილზე ვერ შეძლო როსტომმა, ამიტომ საჭირო გახდა ამ ფიცის წიგნების პირობის გარანტთან – ირანის შაჰთან მათი გაგზავნა. აღსანიშნავია, რომ ამის თაობაზე როსტომმა შაჰს წერილები გაუგზავნა და, რაც მთავარია, ეს წერილები საშუამდგომლო იყო, რადგან ბერი ეგნატაშვილი პირდაპირ წერს: „მისწერა ყაენთანა კაი წიგნები“ (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 423). ამასთან მათ წინ წაუმძღვარა სუფრაჯი, რომელიც სამასპინძლოს ახვედრებდა თავადებს. გზის პირას, სადაც ხანი და სულთანი იყო, ყველა თავისთან ეპატიეობდა. ისპაჰანში შესულებს დიდებული დახვედრა მოუწყეს. მათდამი თავბრუდამხეყი პატივისცემა დაწერილებით აქვს აღწერილი ფარსადან გორგიჯანიძეს (ფარსაგან გორგიჯანიძე, 1926: 44-46). თითოეულს დღეში გაუწინეს 7 თუმანი და 60 ლიტრა ღვინო, შაჰმა 300 თუმანი თეთრი, ფარსა და ოქროთი შეკასმული ბედაურები უბოძა, საქართველოში გასტუმრებისას კი 500 თუმანის თეთრი, ხალათი და ოქროთი შეკასმული ხალათის ცხენი, 15 სოფელი ყაზმინის სიახლოვეს, ბოჰრუდი, დაუნიშნეს 50 თუმანი ჯამაგირი (ფარსაგან გორგიჯანიძე, 1926: 44-46).

ზაალ არაგვის ერისთავისა და იოთამ ამილახერის ირანში ჩასვლის ამბავს მოჰამედ თაქერი შემდეგნაირად აფასებს: „განდიდებულ იქნენ ფეხთა კოცნის და სამოთხის მსგავს მეჯლისში სხდომის პატივით. [თავისი] მისწების [ისეთი] შესრულებით რომელიც მათ წადილს აღემატებოდა. მათ დიდების თავი პლანეტა სატურნამდე აიტანეს და განდიდებული იქნენ ნაირ-ნაირი საჩუქრების მიღებით და მოფერებით, და უსასღვრო სიამოვნებით დაკმაყოფილებულებმა წასვლის ნებართვა მიიღეს და თავის სამშობლოში დაბრუნდნენ“ (მოჰამედ თაქერი, 1954: 383).

ზაალ ერისთავი გაამაჰმადიანეს და ისე გამოისტუმრეს (ბერი ეგნა-

ტაშვილი, 1959: 424). ამასთან, თუკი ვინმე ტყვე იყო ირანში: ქართველი, კახელი და იმერელი, – ყველას აპატიეს და თან გამოაყოფეს (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1926: 46). ფაქტურად, ამ დიდი შერიგებიდან ახალი ეტაპი იწყებოდა როსტომისა და თავადების ურთიერთობაში.

როსტომი თავადების გაერთოვნებას მათი მოსყიდვითა და მოქრთამვით ცდილობდა. „როსტომ მეფე აძლევდა ქართველთა ლეიშის ხალათებსა და მცირესა მისაცემსა, რამეთუ მაშინ ქართუელთა არა იცოდნენ კაბა და არცა პიუარობდნენ მორთუასა, და ამა მცირედითა მოსაცემითა დაიურთგულნა და შემოიყარნა ქართველნი, რამეთუ მაშინ იყვნენ ქართველნი გულწრფელნი და გამოუცდელნი ყიზილბაშის ჯერჯისა და ტყუილისაგან“ (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 418). საგულისხმოა, რომ თავადების გადასაბორებლად როსტომის მიერ გაღებულ სანუქრებს, ქართველი ისტორიკოსი ყიზილბაშურ წესად მიიხსენებს. „მას ჟამსა შინა იწყო ქართლის წესმან და რიგმან გარდაცვალება, და ყოველთავე შეიყვარეს ანგარება და სიმდიდრის-მოყუარება, ჯამაგირი და სოფლის მიცემა ყაენისაგან, და განმრავლდა ტანთ-ცმა ყიზილბაშურად, და საქართველოს დიდებულნი და თავადნი ყაენისაგან განმდიდრდებოდნენ და რაყმით იშოვნიდნენ მამულებსა“ (ბერი ეგნატაშვილი 1959: 424). ამის დამადასტურებელი მასალა დოკუმენტებშია მოცემული. მაგ. მერაბ ყორღანაშვილი-იარალიშვილისადმი მიცემულ წყალობის წიგნში საგანგებოდ აღნიშნულია, რომ მას მამულები შაჰისგან ჰქონდა ნაბოძები: „მერაბისაგან ერთგულობითა და ნამსახურობითა ყეენის კარიდამე ნაშოენი მთელი მამული“ (ხეც, Qd-2432). ქართველი ფეოდალისთვის ტახტზე ახლად ასულ შაჰს უნდა განეახლებინა წინამორბედი შაჰის დამტკიცებული მამულების ფლობის სიგელი. შაჰ სეფიზი გიყი ქართველს განუახლა შაჰ აბასის მიერ გიყის მამისთვის ბოძებული მამულების დამტკიცების წიგნი (ფუთურიძე, 1961: 30-31; კაციტაძე, 1962: 196). მართალია, ქართული სამამულო სისტემა უცვლელი რჩებოდა, მაგრამ შაჰი თავის თვლიდა ქართული მიწების მფლობელად (კაციტაძე, 1962: 196). ირანის ხელაყებული როსტომიც ამ პოლიტიკას ემსახურებოდა. მისი ბრძანებით მიიღო ქართული მიწებიდან წილი ირანელმა მოხელემ შირვანის ბეგლარბეგმა ფარუხანმა. მან, როგორც ქართლის ეალიმ, საკუთარი სახასო მამულიდან გაიღო შეწირულება ფარუხანისადმი (ხეც, Ad-624). შირვანის ბეგლარბეგს, შაჰის ბრძანებით, როსტომ მეფის ქეშიქში დგომა. დაცვა ევალებოდა (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 240). ეს პირველი შემთხვევა იყო, როდესაც არაქართული ოლქის მმართველმა მეფის დომენიდან მიიღო წყალობა. აღნიშნული ფაქტი კარგად წარმოაჩენს, რომ როსტომი ქართლსა და შირვანს სეფიანთა ირანის ერთიანი სიერცის ორგანულ ნაწილად მოიაზრებდა.

ქართველი ფეოდალებიც ფლობდნენ ირანში მიწებსა და სახელოს. განსაკუთრებით ის ფეოდალები, რომლებიც როსტომს ირანიდან წამოყენენ. მაგ. პაპუნა ციციშვილი ირანის შაჰის პირად ღულამს წარმოადგენდა და სწორედ ამიტომ, 1641 წელს ირანის შაჰმა სეფი I-მა ყოველწლიური ჯა-

მაგირი დაუნიშნა – II ათასი თავრიზული თუმანი და 7300 ლინარი. შაჰის ფირმანის თანახმად, პაპუნა „საქართველოში იმყოფება. იქ ასრულებს საჭირო სამსახურს და არავითარი დანაშაული არ მიუძღვის“ (ფუთურიძე, 1961: 41). ჯამაგირი შირვანის ოლქის ეოჯუპათის თანხებიდან უნდა მიეღო, რასაც უსრუნველყოფდა შირვანის ხანი. მას დროებით მყვლობელობაში გადაეცა შირვანში მდებარე თიული, რადგან, ქართლისგან განსხვავებით, შირვანში აღმოსავლური მიწისმფლობელობის სისტემა იყო დამკვიდრებული (კაციტაძე, 1962: 193; მინიტაშვილი, 2016: 72). ჩანს, შაჰის ბრძანება ყოველთვის არ სრულდებოდა, თანხას აკლებდნენ ან ნატურით უხდიდნენ ჯამაგირს. ამიტომ 1649 წელს შაჰმა აბას II-მ ახალი ფირმანი გამოსცა პაპუნასთვის დაკლებული ჯამაგირის ანაზღაურების და ყოველწლიურად ახალი ჯამაგირის ბოძების შესახებ (ფუთურიძე, 1961: 60). 1658 წლის 26 ნოემბრის შაჰ აბას II ფირმანით უმტკიცებს მამამისის ქაიხოსრო ციციშვილის ემებს (ფუთურიძე, 1961: 73-74). 1648 წელს, როსტომის თხოვნით, შაჰ აბას II-მ აზერბაიჯანში თიული უბოძა ელისბარ დაეითიშვილს (ფუთურიძე, 1961: 57,58).

ირანში მიწებს ფლობდა თავად როსტომიც, როგორც ქართლის ვალი. მას მიწები ეკუთვნოდა: ფუშთუქუნში, გილანში და ხუინში. ქართლის ვალის მიერ ირანში მიწების ფლობა განაპირობებდა მისი, როგორც შაჰის მოხელის დამოკიდებულებას თავის ხელმწიფესთან. მიწა, რომელსაც ქართლის ვალი ირანში ფლობდა, შაჰის საკუთრება იყო. ვალი ამ ოლქებს არ განაგებდა. მას მხოლოდ შემოსავალი ეკუთვნოდა (გაბაშვილი, 1972: 379).

როსტომი ირანის სახელმწიფო საქმეებშიც იღებდა მონაწილეობას. მოჰამედ თაჰერი აღნიშნავს, რომ როსტომ-ხანის ნაცვლად ისპაჰანის ტარუღად დადგენილ მირ ყასემ ბეგს შაჰი გაუწერა და გადააყენა. „დადგენილ იქნა, რომ როსტომ-ხანმა დანიშნოს სხვა [ისეთი], რომელიც შეძლებს ამ საქმის შესრულებას“. როსტომის რჩევით, ტარუღად დაინიშნა ფარსადან-ბეგ ქართველი, იგივე ფარსადან გორგიჯანიძე. მოგვიანებით, როდესაც ფარსადანსაც პრობლემები შეექმნა ამ პოსტზე და იგი გადააყენეს, ისევე როსტომს დაეკითხნენ და დაავალეს დედაქალაქის ტარუღად კანდიდატის შერჩევა. მანაც ბადადა ანუ პაატა-ბეგი (ამილახერის ძე) ამოარჩია (მოჰამედ თაჰერი, 1954: 387).

როსტომი ირანისთვის ვალი იყო, მაგრამ ქართული წყაროები მას ჩვეულებრივ მეფედ იხსენიებენ. უფრო მეტიც, იგი თავის თავსაც მეფეს უწოდებს. ყველა დოკუმენტურ წყაროში, სადაც მისი ოფიციალური ტიტულატურაა წარმოდგენილი, იგი წინამორბედი მეფეების ტიტულს იმეორებს: „მეფეთ-მეფემან, პატრონმა როსტომ“, „მეფეთ-მეფემან, კემლმწიფემან, პატრონმა როსტომ“. სამეფო ტიტულატურაში საგანგებოდ უსვამს ხაზს თავისი საგვარეულოს ღვთაებრივ წარმოშობას და, მიუხედავად გამუსლიმებისა, თავს ღვთივგვირგვინოსნად აცხადებს: „ჩუენ, იესუან, დავითიან, სოლომონიან, ბაგრატიონიანმან, ნებითა ღ(მრ)თისათა, თქვენ კლით მჰყრო-

ბელმან მეფობისა და შარ[ა]კანდელბისამან მეფეთ-მეფემან, ჳელმწიფემან, პატრონმან როსტომ“ (სეა, 1449-2365), „იუენ, ღვთიუ გვირგვინოსანმან, მეფე-მან როსტომ“ (Ad-875ა). როსტომი წინამორბედი მეფეების ტიტულატურის გამეორებით ხაზს უსვამდა თავის ლეგიტიმურ უფლებებს ქართლის ტახტზე და თავს მათ კანონიერ მემკვიდრედ აცხადებდა.

1648 წელს როსტომმა საბოლოოდ დაამარცხა თეიმურაზ I და კახეთის სამეფო შეიერთა, რამაც მის ტიტულატურაში სათანადო ასახვა პოოვა. მოჰამედ თაჰერი კახეთის ქართლისთვის შეერთებას ირანის მიერ მიღწეულ გამარჯვებად თვლის: „მთელი საქართველო და კახეთი მისი უდიდებულესობის (შაჰის) მფლობელობაში გადავიდა. თითოეულ მაზრაში დანიშნენ მმართველები და მცველები ხსენებული ოლქის საზღვრების დასაცავად და მოსაწესრიგებლად“ (მოჰამედ თაჰერი, 1954: 383). ირანისთვის და როსტომისთვის კახეთზე გავლენის დამყარებას და თეიმურაზის დამარცხებას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, ამიტომ როსტომი საბუთებში დაბეჭდვით მიუთითებს მისი სამფლობელოს ზრდაზე: – „იუენ, მეფეთ-მეფემა, ორისავე საჳელმწიფოს მპყრობელ-მქონებელმა ჳელმწიფემა, პატრონმა როსტომ“ (სეა, 1449-1796), „იუენ, ღმრთიუ-გვირგვინოსანმან მეფეთ-მეფემან და ორისავე საბატონოსა, ქართლისა და კახეთისა მპყრობელმან, პატრონმან როსტომ“ (Qd-1972 ა).

როსტომის სარწმუნოებრივმა აღმსარებლობამ არანაირი ასახვა არ პოოვა მის ტიტულატურაში. მეფის დამოკიდებულება ქრისტიანობისადმი ქართველ ისტორიკოსთა შრომებში სათანადოდაა შესწავლილი და გაანალიზებული¹⁵. დოკუმენტური წყაროები მეტ-ნაკლებად გვიქმნიან წარმოდგენას ეკლესიისადმი მეფის დამოკიდებულების შესახებ. როსტომის მიერ გაცემული შეწირულების სიგელებიდან ძირითადად სევეტიცხოვლისადმი ბოძებული საბუთები შემოგვრჩა. საგულსხმოა, რომ როსტომი სევეტიცხოველს თავის საძეაღეს უწოდებს: „ცათა მობაძეისა საყდრისა თქუენისათვის და სასაფლაოსა ჩუენისათვის“ (სეა 1449-2365). მარიამ დედოფლის ეკლესიის – ოტია გურიელის გარდაცვალების შესახებ აღნიშნავს, რომ „იუენს სასაფლაოში დაემარხეთ“ (სეა 1449-2365). სევეტიცხოველს თავის საძეაღედ ასახელებს გურგენ გარაყანიძისა (სეა, 1450-13/233) და ზაალ ზუმბულაძისადმი (სეა, 1450-31/130) გაცემულ საბუთებში¹⁶. ეკლესიასთან მიმართებაში, როსტომი დამკვიდრებულ ტრადიციას აგრძელებს და მეფეთა პატივისთვის დამახიასიათებელ ადაპსაც კი იწენს. ბერძენიშვილებისადმი გაცემული წყალობის საბუთის თანახმად, ერკნეთის მამულს ხელმწიფეთა აღაპი ედო ვაღდებულებად. როსტომის მხრიდანაც აღაპის გაჩენა ფეოდალური სამსახურის ერთ-ერთ სეგმენტად და სამეფო პრივილეგიების ტრადიციის დაცვად უნდა მივიჩნიოთ (სეა, 1450-31/68).

15. იხ. ჟორჯილიანი 1987: 59-61; გელაშვილი 2008; კაციატაძე, 1962: 204-205

16. მუსელიმი როსტომი გარდაცვალების შემდეგ ირანში წაასვენეს და ყუმში დაკრძალეს.

საეკლესიო საბუთები არსებული სტანდარტით არის შედგენილი, თავისი ერცელი საღვთისმეტყველო შესავლით. ორიგინალობით გამოიჩენა ნიტრიის ეკლესიისადმი ბოძებული საბუთი, რომელიც ეურადღებას იქცევს ბრალთგადამხდელობის არასტერეოტიპული ფორმულით. საბუთში ბრალი მოეთხოვება უცხო რჯულის (თათარი) დამრღვევსაც. ეს არის პირველი შემთხვევა, როდესაც დოკუმენტში სასჯელი გათვალისწინებულია მუსლიმში დამრღვევის მიმართ, რომელიც შენეგნებულია ისლამური საღვთისმეტყველო ფორმულებით (სეა, 1448-5008 ბ). საბუთი ზედმიწევნით ზუსტად ახასიათებს მოცემული პერიოდის ქართლის სამეფოს ყოფას, როდესაც რეალობად იყო ქცეული ქრისტიანული და ისლამური რელიგიების თანაცხოვრება.

როსტომი, როგორც მაჰმადიანი მმართველი, მისი სიუზერენისგან იყო უფლებამოსილი, რომ ეკლესიისადმი კეთილგანწყობა გამოეხატა და ეზრუნა ტაძრების მოვლა-პატრონობაზე. ჩვენ შემორჩენილი გვაქვს ირანის შაჰის სეფი I-ის სეპტიცხოვლისადმი ბოძებული ფირმანები (ფუთუჰიძე, 1961: 43, 46), რაც ნათელიყოფს, რომ ირანი და მისი ხელქვეითი როსტომიც დაინტერესებულნი იყვნენ სასულიერო პირთა შორის დასაყრდენის გაჩენით (კაციტაძე, 1962: 204-205). ცხადია, როსტომი ეკლესიისადმი დამოკიდებულებაში თავის პოლიტიკურ მიზნებსაც დებდა. მაგ, როდესაც სამცხე-საათაბაგოში ქრისტიანი მეპატრონის დაბრუნებას ნატრობდა (სეა, 1448-1035), რეალურად ოსმალეთისთვის ამ ტერიტორიების ჩამოცილება სურდა. კახეთის სამეფოზეც პრეტენზიები საგარეჯო მამულების დაკაივებით ახსნა (ხეც, Hd-14481).

* * *

როსტომისადმი ქართული ნარატიული წყაროების დამოკიდებულება არაერთგვაროვანია. ბერი ეგნატაშვილი და ვახუშტი ბატონიშვილი ცალსახად უარყოფითად აფასებენ მის პიროვნებას. „ესე როსტომ მეფე იყო კაცი ხერხიანი და ილათიანი და მცდელი საქმისა“ (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 418). „საქმით ხვანჯიანი, სოფლის ფრიად ჭკეიანი“ (ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 438). ორივე ისტორიკოსი მას ბრალად სდებს ქართლში სპარსული წეს-ჩვეულებების დამკვიდრებას, ქართველობის დაკნინებასა და გადაგვარებას. როსტომის მიღება ქართულ საზოგადოებას გაუჭირდა, რასაც მის წინააღმდეგ ფეოდალთა დიდი ნაწილისა და კათალიკოს-პატრიარქის, მიერ მოწყობილი აჯანყებების სიმრავლე ცხადყოფს. როგორც ენახეთ, როსტომის მმართველობის პირველმა ათწლეულმა თავადების წინააღმდეგ ბრძოლაში გაიარა. დოკუმენტური წყაროები, თავისი დანიშნულებიდან გამომდინარე, არ ასახავენ ეპოქისთვის დამახასიათებელ ემოციურ განწყობებს. ამ მხრივ, საყურადღებოა ხელნაწერთა ანდერძ-მიწაწერების და ეპიგრაფიკული ძეგლების შინაარსი. მიუხედავად იმისა, რომ

როსტომის ეპოქა გამოირჩევა დიდი სააღმშენებლო და ცხოველი საგადაშ-
წერლობო საქმიანობით, მეფის სახელი მწირად გვხვდება აღნიშნულ ძე-
გლებზე. მათი უმეტესობა ქტიტორად იხსენიებს მარიამ დედოფალს. ცხა-
დია, მარიამ დედოფლის კულტურულ-საგანმანათლებლო ინიციატივები
როსტომის ფინანსური დახმარებით ხორციელდებოდა, მაგრამ მეფის მოუხ-
სენიებლობა კარგად ახასიათებს სასოგადოების დამოკიდებულებას მისი
პიროვნებისადმი.

* * *

წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილია როსტომის სამეფო კანცელა-
რიაში წარმოებული საბუთები, რომლებიც უშუალოდ მის მიერ არის
გაცემული. რაც შეეხება სხვადასხვა სასამართლო განჩინებასა და დავის
გარიგების წიგნებს, რომლებიც როსტომის ბრძანებითაა გაცემული, აქ
შეტანილი არ არის.

წინამდებარე ნაშრომის ისტორიული დოკუმენტები დაამუშავეს და გა-
მოსაცემად მოამზადეს: ირაკლი გელაშვილმა, თამაზ გოგოლაძემ, მაია
შაორშაძემ და თემო ჯოჯუამ. ქართულ-სპარსული საბუთების სპარსული
ტექსტები დაამუშავა, თარგმანი დააზუსტა, სპარსული ბეჭდების ლეგენ-
დები ამოიკითხა და გამოსაცემად მოამზადა ხათუნა ბაინდურაშვილმა.
ისტორიულ დოკუმენტებს კომენტარები დაურთო თეა ქართველიშვილმა.
ეპიგრაფიკული მასალის პალეოგრაფიული ასლები გადაიღეს, წარწერის
ტექსტები გამოსაცემად მოამზადეს თამაზ გოგოლაძემ (სიონი, ხატისსოფე-
ლი, გორული, ახალქალაქი და სეპტიცხოველი) და ირაკლი გელაშვილმა
(იტრია). საძიებლები მოამზადეს: თამაზ გოგოლაძე, ირაკლი გელაშვილმა,
მაია შაორშაძემ და თეა ქართველიშვილმა. შესავალი წერილი მოამზადა
თეა ქართველიშვილმა, ინგლისურად თარგმნა რუსუდან ლაბაძემ. სარე-
დაქციო სამუშაოები შეასრულა მზია სურგულაძემ.

თეა ქართველიშვილი

INTRODUCTION

A new stage in the history of Eastern Georgia begins in the 30-ies of the 17th century, during the reign of Rostom as a Muslim ruler appointed by the Safavids. Rostom or Rostom Khan was the illegitimate son of Daud Khan, King David XI of Kartli. Young Rostom was brought up at the Persian court. His ascent at the court of Shah Abbas I of Safavid is associated with the name of Giorgi Saakadze. Rostom was *qollar-aghasi*, the commander of the Shah's elite gholam corps and a *darugha* (prefect) of the capital Isfahan. After Rostom's appointment in Kartli, Iran gave him the title of "the vali of Gurjistan" (governor of province, Safavid *viceroys* of Kartli). In fact Rostom was a Safavid-appointed ruler, but in Georgia he was a king of Kartli. Of course, it wasn't the first time that Muslim or Christian kings whom Iran considered as its vali (such as Simon I, Alexander II, Bagrat Khan, Svimon Khan, Teimuraz I), were periodically the rulers of Kartli and Kakheti Kingdom, but their dependence from Iran was merely nominal. Bagrat-Khan and Svimon Khan were typical Iranian officials, although they did not have the power to control the whole of Kartli (their jurisdiction extended only to the southern part of Kartli), and their rule was nominal. As for Kakheti, the Iranians periodically managed to appoint their ruler on the Kakhetian throne.

In the first quarter of the 17th century, both Kartli and Kakheti waged an unrelenting struggle against the Safavids. After the uprising of Martqopi in 1625, Shah Abbas was forced to make some concessions. In Georgian historiography these concessions is estimated as a compromise policy. The compromise on the part of Iran meant that he refused the complete conquest of the country. The Safavids left the socio-economic structure of Kartli unchanged, the country was still governed by the Bagrationi dynasty, but Bagratons received the title of vali. This vali of Gurjistan paid impost and gifts to Safavids. In addition, Iran had a surveillance apparatus (such as a *Vizier*, *Mostowfi* and *Munshi*) at the court of the ruler of subordinate province of Kartli.

By the early 30-ies of the 17th century, King Teimuraz united Kartli and Kakheti. Shah Abbas I recognized Teimuraz as a Christian ruler and Teimuraz himself recognized dependence on Iran.

The political situation of Kartli-Kakheti was actually conditioned by the events in Iran. After the death of Shah Abbas I in 1629, several heirs to the throne of Safavid Iran appeared, including two key figures: Shah Abbas' nephew, the son of Isa Khan Qorchi-bashi¹⁷, who was patronized by Isa Khan himself; and grandson of Shah Abbas, Safi who was patronized by Khosro Mirza or Rostom of Kartli. Italian Missionary Arcangelo Lambertini tells in detail the story that happened in Isfahan. Isa Khan Qorchi-bashi was married to Shah Abbas' sister. When Shah Abbas died, Isa

17. Isa Khan Qorchi-bashi was a son of Prince George, a son of King Alexander II of Kakheti. In 1614 Shah Abbas I appointed Isā Khān as a governor of Kakheti, but he failed to gain a foothold there. Isa Khan was the commander of Safavid forces in the battle of Marabda and played decisive role in the victory of the Iranians.

Khan took opportunity to enthrone his 5-year-old son. Amid cries and applause of the people, Isa khan proclaimed the child king, but at that time Khosro Mirza, Rostom of Kartli appeared in the palace with Shah Abbas' grandson Safi and read the will of Abbas. According to the will, Safi was declared heir (Arcangelo Lamberti, 2020: 216; Adam Olearius, 2005: 81). Isa khan Qorchi-bashi no longer aggravated the situation and retreated, he and his son recognized Safi as King. Rostom himself tells us about these events: "Previously, it often happened that after the death of the sovereign, they killed each other and shed a lot of blood. By the will and help of God we settled this issue: There was the son of a Khan, he was blinded by using a hot poker, but he had no loss of sight. There was also an older grandson, good and handsome; it suited him to be a king. I put him on the throne and congratulated the Shah Safi khan; we wrote an order to everyone, near and far: "Come all and bow before him". Khans and sultans came from all places, congratulated and presented pearls and precious stones. They praised and said: there is no other ruler like him. He surprised everyone with a feast, hunting and alms. All over the country praised his kindness" (*Charter of Donation By King Rostom to Svetitskhoveli*, p. 311-314) So, thanks to Rostom, Shah Safi found himself at the head of the Safavid Iran. He appreciated the merits of Rostom and called him father. Parsadan Gorgijanidze, a Georgian historian in the service of Safavids wrote: "king Rostom was in charge of Iranian affairs" (Parsadan Gorgijanidze, 1926: 30).

Shah Safi's rival was considered the son of Abbas, who lived at the court of the Undiladze, Georgian noble family in the service of Safavid Iran. The sons of Allaverdi Khan Undiladze: Imam-Quli Khan and Daud Khan succeeded at the court of Abbas I no less success than their father. Imam-Quli Khan was especially popular, called the Vice-King of Iran by the Europeans. Along with political power, the Undiladze enjoyed the special love of the people. Their influence was so great that if people saw anyone adorned with precious jewelry and richly dressed, they thought it was a gift from the Imam-Quli Khan or Daud Khan (Arcangelo Lamberti, 2020: 217).

Thanks to their wealth, influence and public love for them, the Undiladze not only kept up with Shah Safi, but even began to surpass him. Because of all this, the young Shah had good reasons to be jealous. The authors of that time write about it openly: "For the first time he (Shah Safi) noticed, that Imam-Quli and Daud were loved by the people and had a great influence. Their unlimited power seemed dangerous to Safi - even one uprising would have been enough for these brothers to expel the Shah from Persia and take over the kingdom" (Arcangelo Lamberti, 2020: 217). Therefore, it's not surprising that Safi I intended to get rid of them. This confrontation clearly shows traces of the conflict between Rostom and Daud Khan Undiladze. Parsadan Gorgijanidze directly indicates that the Shah forced Daud-Khan to leave the Majlis. In response, the offended Daud Khan became an ally of Teimuraz I (Parsadan Gorgijanidze, 1926: 30). According to the *Chronicle of the Carmelites* and Captain Wedel, expelled from the majlis Daud Khan was punished with blows of a stick (*Chronicle of the Carmelites* p. 33). The above passage is just one detail of the tensions between them. It was a battle between two alliances to gain their influence on the Iranian throne.

Teimuraz I and Daud Khan were political allies and relatives (Daud Khan married Teimuraz's sister). They organized an anti-Iranian uprising and in 1632 invaded Ganja-Karabakh twice. Iskandar Munshi tells: "Daud Khan incited him (Teimuraz I) to renounce the obedience and slavery of His Majesty Iranian Shah, fascinated him by the wealth of Ganja and forced to march on Ganja with him" (Iskandar Munshi, 1981: 56). At the same time, Shah's historian can't hide that the expedition was not only to seize the booty, but Daud-Khan persuaded Teimuraz that: "The prince, a descendant of the Shah who conquered the world, is with my brother – Inam-Quli Khan in Fars, he named him after his son, and [he] considers him as son. My brother conquered the entire province of Fars, Bahrain, Lar, Hormuz, Khuzestan, Arabistan, and at the same time he rules over thirty thousand men in that vilayet. Soon in that province *Khutba*¹⁸ and *Sicca*¹⁹ will be decorated with his name and *Laqabi*²⁰ with the name of that prince, and I, as a benevolent brother, will help him in this matter" (Iskandar Munshi, 1981: 57). A coup was being prepared at the royal court of Iran. King Teimuraz would have benefited greatly if the Undiladzes had won, his positions on the throne of Kartli-Kakheti would have been strengthened²¹. The kingship of Teimuraz in Kartli was illegal and some of the nobles of Kartli seemed to be dissatisfied with that²². Except King Teimuraz who was involved in the anti-Iranian uprising, in the second expedition to Ganja-Karabakh (December 25, 1632²³) were participating the representatives of the kingdoms of Imereti, Odishi and Guria, Meskhetian nobles, as well as Armenians. The Armenian Catholicos, Movses promised to bring 40 thousand riflemen and conclude an alliance with the Ottoman Sultan (at that time the Iran-Ottoman War of 1632-1639 was going on), he called for the invasion of Tabriz and prepared a single throne for Georgians and Armenians: "We bless you as the main king; on your part the Christian world will be saved and strengthened" (Parsadan Gorgijanidze 1926: 30-31). In view of all this, historian Valerian Gabashvili believes that it was an uprising of the entire Transcaucasia against Iran (Gabashvili, 1972: 79)²⁴.

The attitude to current events in Kartlian society was not homogeneous, although the majority participated in the anti-Iranian uprising, there were also pro-Iranian forces. Don Pietro Avitabile informs us about a letter sent to the Shah of Iran

18. The sermon, or *Khutba*, serves as the primary formal occasion for public preaching the Islamic tradition.

19. *Sicca*, from Arabic *sikka*, a seal; an embossed device used in stamping coins and medals.

20. *Laqabi* is a type of pottery made in Syria and Iran (Kashan) in the 11th and 12th centuries.

21. The right to the throne of Kartli was given to him by his marriage to Khorashan of Kartli, sister of Luarsab II of Kartli.

22. Parsadan Gorgijanidze notes, that "The Kakhetians were arrogant towards the Kartlians, considering them loyal to the Iranians. And they were treated disrespectfully" (Parsadan Gorgijanidze, 1926: 30). According to Beri Egnatashvili "The Kartlians had no longer King or Princes. They were a little obedient to the King of Kakheti Teimuraz and grieved that there was no heir on the throne of kartli (Beri Egnatashvili, 1959: 416). Rostom took advantage of this discontent and set the stage for ascending the throne (Nakashidze, 1977: 113).

23. The second expedition of Teimuraz and Daud Khan to Ganja-Karabakh happened on the eve of Christmas (Don Pietro Avitabile, 1977: 113).

24. There is an opinion, that the Undiladze were looking for allies in Europe (Jordania, 1984; Vateishvili, 2014: 393).

from Georgia: "If you want to seize Georgia, you have to get rid of Imam-Quli Khan, because Georgians hope for him" (Don Pietro Avitabile 1977: 47).

After the raids on Ganja-Karabakh by Teimuraz and Daud Khan, Shah took immediate actions: Imam-Quli Khan and his sons were executed, against Daud Khan and Teimuraz, was sent a punitive expedition. "The Shah sent such a strong army that the Persians never brought out so many. It is true that there were 120,000 warriors, almost all of the cavalry, of whom the Georgians were "the majority of the Persian army" (Don Pietro Avitabile, 1977: 46, 48). It is clear that Avitabile's assessment is exaggerated, but Rostom was followed by a large number of Iranian Georgians. At the same time, part of the Iranian military contingent consisted of Caucasians sold or captured, including Georgians. It is noteworthy that Rostom Saakadze²⁵ was appointed Commander-in-Chief of the Army.

In addition to punishing King Teimuraz, the military expedition aimed to establish the legal heir to the throne of Kartli. It was believed that Teimuraz illegally owned the throne and Kartli was handed over to Rostom Khan, a loyal official of the Shah, who received the throne of Kartli as a reward for his service to Safi I. Kakheti was handed over to Selim Khan. By the order of the Shah, Rostom was assisted by the armies of Khans of Lori, Gazakh and Shamshadil, and Selim Khan was helped by Ganja Khan (Beri Egnatashvili 1959: 417).

Rostom Saakadze and Rostom Khan camped in Karabakh. Teimuraz also started preparing for battle. In order to embroil Teimuraz with the princes (*the tavadis*), Rostom Khan handed over Roin Pavlenishvili a letter from the Melik of Somkhiti to the Georgian princes, so that Teimuraz could read it. The Melik of Somkhiti wrote to the princes of Kartli that their petition was delivered to the Shah of Iran. He heard the request of the princes and appointed [your successor] Rostom the ruler of Kartli (Parsadan Gorgijanidze p. 32). This report by Parsadan Gorgijanidze shows well that Teimuraz had serious opposition in Kartli. We can't consider the letters sent to the Shah from Kartli only as a provocation and a fabricated story of Rostom, because Don Pietro Avitabile also had information about it, which we discussed above. Teimuraz evidently knew the opposition princes well. It is true that the sources do not name these princes, but we suggest that the Baratashvilis are considered to be among them in the first place. In general, the Baratashvilis were pro-Iranian. Before Rostom, the Baratashvilis were the strongholds of the Muslim kings appointed in Kartli: Bagrat VII (Bagrat Khan) and Svimon II (Svimon Khan), so much so that their power extended only to Sabaratiano²⁶ and they were also called the kings of Tbilisi and Sabaratiano. It is therefore not surprising that Teimuraz questioned their loyalty in the first place. Historians Beri Egnatashvili and Vakhushti of Kartli (Batonishvili) note that Teimuraz, who was prepared to fight against Rostom, called the Baratash-

25. Rostom Saakadze, Rostom Khan was a son of the Georgian nobleman Bezhan Saakadze, who attended the Georgian prince Bagrat Khan, Bagrat VII of Kartli in his exile to the Safavid court. Under the Safavid Shahs, Abbas I and Safi Rostom Saakadze held the position of commander-in-chief (sepahsalar) and beglar-beg (governor) of Azerbaijan.

26. Sabaratiano, სამარათიანო - Principality in Kvemo Kartli, belonged to the noble family of the Baratashvili.

vilis with the whole families, with wives and children (Vakhushiti Batonishvili 1973: 438; Beri Egnatashvili, 1959: 417). The families of the Baratashvilis were the guarantees of their loyalty and hostages at the royal court of Teimuraz²⁷. Baratashvili's position had a strategic importance, that's why Qizilbash's army headed towards Kartli, obviously, first of all entered *Somkhiti* and Sabaratiano. Despite the fact that the Baratashvilis' families were hostage, they took the side of Rostom. The enraged Teimuraz intends to punish the wives and children of the Baratashvilis, but the Queen Khorashan stopped him (Vakhushiti Batonishvili 1973: 438; Beri Egnatashvili 1959: 417). The Army of Persians entered Kartli at the beginning of 1633²⁸ (Don Pietro Avitabile, 1977: 26). Rostom first of all was met by Vakhtang Mukhranbatoni, other Kartlian princes also followed him. The King Teimuraz didn't receive help from the Kakhetians. He was supported only by Joatham Amilakhvari (Parsadan Gorgijanidze 1926: 32). "All the Georgian nobles were so scared, that not only met a new king, but even wanted to convey Teimuraz to the Qizilbashs" (Don Pietro Avitabile, 1977: 26). The King Teimuraz was forced to go to Imereti (the son of the King Giorgi III of Imereti was married to Teimuraz's daughter). Rostom has taken Kartli²⁹, Selim Khan – Kakheti (Vakhushiti 1973: 438). As soon as he came in Kartli, Rostom was married to the daughter of Gorjasp Abashishvili (a branch of the Baratashvili family), Ketevan and named her Guldukhtar (Vakhushiti 1973: 439). This act also testifies to the Alliance between Rostom of Kartli and the Baratashvilis.

Despite the fact that Rostom has taken Kartli without a fight because the Kartlian princes couldn't dare to confront the Iranians army, they began to spread a fear among the people. "They burned, robbed everything, no one was left who was not taken prisoner. Only Gori, where we lived, escaped a similar raid (Don Pietro Avitabile, 1977: 26). When Rostom entered Kartli, his main stronghold was the Qizilbash army, as evidenced by the fact that they immediately repaired the Gori and Surami fortresses. Obviously, the complete obedience of the country would have been ensured by the Qizilbash garrison placed in the fortresses of Kartli.

This fact was assessed by the Ottoman sultan as the conquest of Georgia (Kâtip Celebi, 1973: 125-126; Mustafa Naima, 1979: 189). The Qizilbash army spread all over Georgia (Mustafa Naima, 1979: 188). It seems that the accession of Rostom in eastern Georgia was not the main goal for the Iranian troops. During Iran-Ottoman War³⁰ of 1632-1639, it was a good time for the Shah to establish influence in western

27. In the letter (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-14654) to Kaplan Baratashvili Rostom Khan reported that he wanted to winter in Karabakh (G. Zhorzholiani, 1987: 38-39). This would be one of the evidence in favor of our argument, but we discuss the contents of this letter differently.

28. The historiography about the date of Rostom's reign in Kartli, see in *Zhorzholiani*, 1987:38-39; *Gelashvili*, 1993: 90-96.

29. According to Nodar Nakashidze, It was possible to settle the relationship between Iran and Teimuraz, if it would not be the desire of David to reign in Kartli: "The intervention of Iran was more the result of Rostom's diplomatic intrigue than the action caused by the policy of the King Teimuraz" (Nakashidze, 1977: 117).

30. The Iran-Ottoman War took place in two stages, the first stage 1623-1629, before the death of Shah Abbas. The second phase began in 1632.

Georgia (Zhorzholiani 1987: 46-47). All this was also in the personal interests of Rostom. He evaluated well how to eliminate the rivals, first of all the King Teimuraz and strengthen the positions in Georgia. It was not enough to dominate only Kartli, it also needed an ally from the Georgian kingdoms. According to Vakhushti Batonishvili, he married the daughter of Abashishvili, but it seems that Ketevan³¹ died very soon, so Rostom decided to marry a second time the sister of the prince of Odishi, Levan Dadiani, Mariam Dadiani³². Levan Dadiani fought relentlessly against the king of Imereti. The King Teimuraz was hiding in Imereti. Obviously, with this marriage and the alliance of the prince of Odishi, Rostom could neutralize Teimuraz, to establish influence over him in case of defeat of the Kingdom of Imereti. At the same time, by forming an alliance of Rostom with Levan Dadiani, Iran could acquire an ally in Ottoman-occupied western Georgia (Gelashili, 2008: 53). That was why the Shah sent 50,000 marchilis³³ to Levan Dadiani and appointed an annual salary of 1,000 tomans³⁴ (Parsadan Gorgijanidze 1926: 33). There is a report that Levan Dadiani married one sister to Rostom, and the other - to the Shah of Iran (Paichadze, 1965: 440-441; Zhorzholiani, 1987: 44, 144 Note 66). Iran was a necessary ally for Levan Dadiani, because in this way he would be able to weaken the Ottoman influence in foreign affairs, while resolving the domestic situation with the help of King Rostom. An ambassador to Iran was also sent to confirm this alliance, as evidenced by Parsadan Gorgijanidze and the Persian historian Mohammad Taher (Mohammad Taher, 1954: 385).

King George III of Imereti and Teimuraz I obviously understood the political essence of Rostom's marriage and tried to prevent him, but they were defeated. On the Rostom side fought the army of Kartli-Kakheti, 30,000 Qizilbashs, the emirs of Shirvan and Karabakhi, the army of Levan Dadiani together with Gurieli³⁵. Historian G. Zhorzholiani makes the following conclusion about these scales of the struggle: "This 'dynastic marriage' and its practical implementation were connected with large-scale military and political events. Its main goal was to break the alliance between Teimuraz and the king of Imereti, to conquer Imereti together with Levan Dadiani, Qaikhosro Gurieli and unite it with Eastern Georgia" (Zhorzholiani 1987: 47). At the Sultan's court this was considered Dadiani's apostasy. "Dadiani and Gurieli have united. As it became clear that damage could be done through Dadiani and Gurieli on the Gonio-Trabzon border on the Black Sea coast, Beglar-beg Sefer Pasha of Childir informed [the Ottoman authorities] that an army and navy would be needed to defend the land and also to destroy the countries of Dadiani and Gurieli. The border beys were ordered to reappoint the Beglar-beg of Adan and the commanders of the

31. The marriage was childless.

32. Mariam Dadiani was the former wife of Simon Gurieli, Prince of Guria. They had no children. After Rostom's death, Mariam was married his adopted son and successor, Vakhtang V of Kartli.

33. Marchili - Iranian occupation coin, 12 shauris or 3 abasis - weight in 1748/1749 is 13, 83 gr. d≈26 mm.

34. The Iranian toman (Romanized: *tūmān*; from Mongolian *tūmen* "unit of ten thousand").

35. The House of Gurieli was a Georgian princely (*mtavari*) family and a ruling dynasty of the southwestern Georgian province of Guria.

sanjaks of all Karamania, Sarukhan and Kastamonu, to guard the border of Erzurum” (Mustafa Naima 1979: 190,191). The fear of the Ottomans was not unfounded. The Persian historian Iskandar Munshi tells us that “it was decided that Kularagas Rostom-Khan, who had taken possession of Kartli, would go to the borders of Karaca Ardahan, Aresh and Erzurum with the Georgian army and fight the warriors of the vilayet. Rostom-Khan with the Georgian army and the Akhaltsikhe army in the amount of ten thousand men marched to that side and did not miss a single minute from the robbery and attacks. The Ottomans of that frontier took refuge in the fortresses because they did not dare to join with that numerous armies. Rostom-Khan have gained fame and have returned unharmed and full of booty” (Iskandar Munshi, 1969: 65-67). During the Iran-Ottoman War, the royal court of the Shah, through Rostom, sought to strengthen his position in the South Caucasus. This was especially true of Samtskhe-Javakheti (read more about this, see the article : Kartvelishvili, 2020).

In 1635, hostilities resumed with the Ottomans, Sultan Murad IV himself led the army and personally took part in the expedition. The purpose of the expedition was to capture the provinces of the Eastern Caucasus and Iraq. In 1636, Murad IV captured Yerevan as a result of a great battle, which made him a great authority. According to Ibrahim Peçevi, right after the capture of Yerevan, Murad intends to resolve the issue of Samtskhe-Saatabago and sends troops to Akhaltsikhe before heading to Tabriz. Vizier Kenan Pasha managed to take Akhaltsikhe (Ibrahim Peçevi, 1964: 91-92).

It is clear, Iran would not have reconciled so easily with the loss of Akhaltsikhe and Yerevan. In the spring, Shah Safi made a retaliatory march on Yerevan and recaptured the city. At that time Rostom-Khan had to help the Qizilbashs from Tbilisi with two cannons (Mustafa Naima, 1979: 212). In parallel with the Iranian expedition, King Rostom invaded Samtskhe and raided the province. Parsadan Gorgijanidze describes Rostom’s expedition to Samtskhe and dates all this to 1637. “Sultan took Yerevan, went to Tabriz, raided Adrebejan and returned via Kurdistan. In the eighth month, Shah Safi Khan invaded and took Yerevan with a large army and battle, and many men were killed, and this time King Rostom summoned the Georgian army and ravaged Samtskhe and Javakheti. They seized a lot of booty. The khan was very pleased and sent him two thousand tomans and a robe³⁶” (Parsadan Gorgijanidze, 1925: 245). Rostom’s hike ended in vain, this was the last attempt to take Akhaltsikhe (Chochiev, 1957: 368).

As we have seen, Parsadan Gorgijanidze dates the hike to 1637, but by mistake. The *Charter of Donation given by Rostom to Papuna Baratashvili-Gostashabishvili* (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-14601) tells about Rostom’s campaign to Akhaltsikhe. The text states that Papuna’s father, Gostashab Baratashvili, who was killed in the battle, took part in the campaign: “At the time, when we have sent your father to Samtskhe in the morning, Kara Mahmadashvili and many other people were arrested by him, but he was killed during his service. We pardoned

36. In the 17th century, it was the custom of Islamic rulers to bestow a robe of honor to selected courtiers as part of a ceremony of appointment to a public post.

you and gave all the lands of your father" The document is bilingual, compiled in Georgian and Persian. Both texts dated back to 1636, the Georgian text on August 25, the Persian text on August 25 - September 12.

Kara Mahmadashvili mentioned in the charter to Papuna Gostashabishvili-Baratashvili can be found in other documents as well. It is true that Samtskhe is not mentioned here, but from the content of the text it is seen that the king gives a reward for the good execution of his order. Rostom pardoned Khutsia Chantadze and Giorgi Tegadze from Dvalta: "At the time when we have send you in the morning and Kara Mahmadashvili and thirteen good people were taken prisoner and as a reward for this, we have canceled the tax for you, and you will never pay it to us or to other owners"³⁷ (National Archives of Georgia 1448-1492). Unlike the previous document, it has already been specified that 13 people were taken prisoner along with Kara Mahmadashvili. The mentioned document is also bilingual, Georgian-Persian. The text of the Georgian document is dated August 3, 1636, and the Persian is dated September 2-30 of the same year. Chantadze and Tegadze from Dvalta lived in Sabaratiano. They were probably the serfs of Gostashab Baratashvili. Apparently, they participated together in the campaign to Samtskhe and the capture of Kara Mahmadashvili. Depending on the date of issue of the documents, the trip was supposed to take place in late July or early August.

The Ottoman-Safavid of 1632-1639 War ended in 1639 with the Treaty of Zuhab. According to the truce, Tori (present-day Borjomi municipality) became part of the Kingdom of Kartli (Berdzenishvili, 1985: 55). A kind of proof of this is the document issued by Rostom in 1644 to the Church of St. George in Sadgeri (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Qd-2880), according to which he granted the church to Mamijana from Tiniskhidi and his children. The charter has later confirmations: of George XI of 1678 and of Vakhtang VI of 1710. Therefore, from 1644 until the 10s of the 18th century, Sadgeri was included in the administration of the King of Kartli. The historic region of Tori has been under the jurisdiction of the kings of Kartli throughout the seventeenth century (Berdzenishvili 1985: 55-62).

Rostom, as an Iranian official, was the implementer of Iranian policy in the region. Every event organized by him, especially military operations, was carried out at the behest of Safavid Iran and responded to the political situation in the Middle East.

* * *

Historical documents reflect most of the internal political situation in the country. As we have seen, Rostom was solving domestic or foreign problems with the help of the Qizilbash army. It seems that the situation did not calm down soon, an Italian Don Pietro Avitabile notes that there were constant wars in this country, so the Catholic missionaries were always prepared to flee, even leaving the door of the room

37. This tax (კოდახ პეგრე, კოდახ, *Kodi* - the unit of measurement of grain) included the payment of wheat in favor of the church or landlord.

open so as not to be prevented from leaving quickly. The population also used to go to the foot of the fortress (Gori) with their belongings and sleep there. The royal family was also in danger. The king hid his queen in a secure fortress near Tbilisi (Pietro Avitabile, 1977: 32).

Before leaving for Kartli, Rostom assessed the situation in the country and planned a strategy to strengthen the positions. He asked the Shah to send with him Iranian Georgian nobles to Kartli³⁸. It was through them that he had to strengthen his position in the country and resolve the situation with the rest of the princes or the Georgian population. The nobles arrived with him from Iran were: Bezhan Amilakhvari, Zaal Eristavi of Ksani, Tvaldamtsvrishvili Davit (Bagration-Davitishvili) with his children, Pavlenishvili Bakhuta and Roin, Machabeli Tamaz, Tsitsishvili Papuna, Turmanidze Turman, bokaultukhutsesi³⁹ of Imereti - Chkheidze Teimuraz, Baratashvili Hasan-beg and Melik Sadati, Melik of Somkhiti Atabegi and his brothers, Kakhi Endronikashvili, Otia, Kakhaberi, Elizbar Svimonishvili, Demetre Pavlenishvili (Parsadan Gorgijanidze, 1926: 31-32; The Life of Georgia, 1980: 92). This list is supplemented by documentary sources.

The social status of the feudal lord was determined by his estate and position. The king had to provide with both of these components the Georgian princes who came from Iran. Of course, they would be satisfied at the expense of dividing or confiscating the lands of other princes of Kartli. The same was the case with official positions. This process is best illustrated by documentary sources. The addressees of Rostom's very first document of donation are the feudal lords. This first document issued by Rostom belongs to March 23, 1633 and is the "Order of King to donate an office of *sardali*⁴⁰ to Bezhan Amilakhori" (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-2123). The second document issued on the same day was also for Bezhan Amilakhori (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-2126). On April 4, 1633, the "Charter of Donation by King Rostom to Papuna Tsitsishvili" was issued (National Archives of Georgia 1450-51/79). On April 11 - May 9 of 1633 (date of the Persian text) a Charter of Donation was issued to Hasanbeg Baratashvili and his brothers (National Archives of Georgia 1448-3267). The "Charter of Donation by King Rostom to Zurab Kaparashvili" belongs to April 15 of 1633 (National Archives of Georgia 1448-3255), etc. In the "Charter of Donation to Giorgi Korghanashvili", King Rostom directly points out: that "You served us a lot, in return for this, we give you Dvalta in Sabaratiano (National Archives of Georgia 1450-16/93).

Now, in a few words, we will look at the documents issued for Bezhan Ami-

38. At that time many Georgian nobleman were in Iran. "Those who were dissatisfied with something in Georgia were looking for justice in Iran, destruction of the opponent, enrichment, making a name. Shah Abbas treated everyone with respect, appointed them a salary, donating tiuls (in Georgian თიქლი, one of the forms of land management in Safavid Iran). Shah Abbas was only requiring them to convert to Islam (Gabashvili, 1956: 354).

39. Bokaultukhutsesi is one of the police officers.

40. The House of Zedginidze, which assumed the name of Amilakhvari (*amirakhori*, Master of the Horse). Their fiefdom was called Saamilakhvro (Samilakhoro). The Amilakhvari were commanders (*sardali*) of the banner of Zemo Kartli, and *mouravi* of Gori.

lakhvari. Clearly, King Rostom has rewarded his feudal lords for their loyalty, and at the same time, the banner (so-called *sadroshe*, სამდროშო - military and territorial district) of Zemo Kartli⁴¹ (the Amilakhvari held a hereditary office of commanders of this banner) was subdued. Bezhan was given a land and a military official of *sardali*. Rostom attached special strategic importance to the banner of Zemo Kartli. Besides the commander of *sadroshe*, the Amilakhvari were also the *mouravi*⁴² of Gori, and if we take into account that Rostom, upon entering Kartli, rebuilt the Gori fortress in 20 days and placed there the Qizilbash garrison, we will understand how important this region was for the king. At the same time, King Rostom made Bezhan Amilakhvari the head of the noble house in the place of Joatham Amilakhvari. Joatham, as already mentioned, was the only prince, sided to Teimuraz, who was preparing to fight against Rostom. Bezhan is named in the first place among the princes came from Iran, probably as the most loyal and close person to the King Rostom.

How important it is for Rostom the obedience of the military force is shown by the harsh tone and threat that Rostom addresses in case of rebellion of the serfs of the Banner of Zemo Kartli: "Everyone who fought under the command of the Amilakhvari, will now obey Bezhan. Do not resist, because you will be considered disobedient to us" (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd -2123) and "if someone does not obey and breaks our command, make him carry out our orders and our service" (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd -2126). The other document is with the same content (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-2125). It is significant that the document is approved by Rostom with the royal seal, the content of the legend completely defines his orientation: "Rostom - Khan's feet dust". In addition to the substantive meaning of the formula, the linguistic style characteristic of Persian is emphasized – "Khan's feet dust"⁴³.

The newly crowned Rostom, according to tradition, re-approves to the feudal lords the donation of the old estates and issues them renewal charters, by virtue of which their ownership is automatically confirmed. The charter of donation given to the Davitishvili does not list the lands owned by the Davitishvili, but it is implied that they themselves had the documents proving this: "We give you your inherited and the donated land, which you have had from the previous kings, inherited or donated, we are also give you in its entirety" (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Sd-601, dating the Persian text of the document by March 12-May 10, 1633). In the *Deed of Oath* issued by Rostom on July 21 of the same year, the king specifically mentions that the Davitishvili had documents, prove of belonging village Breta by them (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Sd-556-a).

Rostom used the tradition of re-approving estates to strengthen its positions in Kartli. But it seemed that not all feudal lords have received the king's favor, and the reward went only to his loyal supporters. The Davitishvilis were arguing with the

41. Upper Kartli is a historical region in south-western Georgia, comprising the lands in the upper basin of the Mtkvari River and Chorokhi River basin.

42. Mouravi (In Georgian - მოურავი), was an administrative and military officer in early modern Georgia.

43. Pejorative form, means obedient slave.

Avalishvilis about the village Breta. As for the Avalishvilis, they were princes from Samtskhe and were distinguished by their loyalty to King Teimuraz. It is known that when Teimuraz moved to Imereti, the Avalishvilis also moved with him, but eventually they settled in Kakheti. Kaikhosro, one of the representatives of the Avalishvili house, remained in Kartli. It seems that Kaikhosro did not recognize the reign of Rostom and although he did not follow Teimuraz, but stayed in Kartli and was opposing Rostom. For this reason, Rostom, in a document to the Davitishvilis, promises them *Breta*: "the village of Breta was chosen because you inherited it and you asked us to make a donation, and if kaikhosro does not recognize our dominance, the village will be yours forever (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-14699, *A Deed of Oath by King Rostom to Costandile and Elizbar Davitishvili*). Therefore, the lands were given to the princes only in case of obedience to the king. Approval of estates was the most effective means of subjugating the feudal lord, as his prosperity and social status depended directly on the possession of the estates. So Rostom found an excellent means of "loyalizing" them. At the same time, the princes of Kartli competed with the Georgian princes from Iran, which was most evident in the example of Bezhan and Joatham Amilkhvari.

The king always had the means to manipulate the feudal lords through the estates. King Rostom used the estates as a reward, but also as a punishment. The donation of the estates it was a means of enticing the princes, but in case of controversy with the king they were punished by the deprivation of the property. Beri Egnatashvili directly states, "Those who were unfaithful to King Rostom, were mutilated and some of them impoverished and expelled from the country" (Beri Egnatashvili 1959: 423).

King Rostom generously distributed positions to loyal nobles, which encouraged the disobedients to reconcile with him. In 1633, Pareshtukhutsesi⁴⁴ Paata Javakhishvili asked the king the position of *mouravi* (an administrative and military officer) of Akhaldaba (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-14450). Paata Javakhishvili remained on Rostom's side during the uprisings against him. Later, he also received the position of *mouravi* of Oltisi (Trialeti) (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-14662). In 1634 Manuchar Meitari was appointed as *mouravi* of Tbilisi (National archives of Georgia 1450-53 / 84) and so on.

The loyalty of the princes was essential for Rostom. The king even was rewarding his loyal feudal lords for their service. In the *Charter of Donation to Kaikhosro Baratashvili*, the king directly notes: "With your help, we are reconciled with our serf Jesse Eristavi (of Ksani) and in reward for this, we granted you a village Nakhshirigori in Veriskhevi" (see 1450-12/129).

A number of conspiracies and revolts were organized against King Rostom. King Teimuraz was mostly behind these revolts, because some princes still were choosing him due to the fact that he was a Christian unlike Rostom. Part of the princes played a double game. E.g. Eristavi of Aragvi Datuna "did not obey to the King Rostom and

44. Pareshtukhutsesi – (ყარტუხუტესი) is an official of the royal household, Msakhurtukhutsesi's office.

was employed by Teimuraz, but also served to Rostom". Rostom did not forgive his infidelity and eventually, Datuna was sacrificed in this controversy. He was killed in 1635 by the princes Turkistanishvili and Gabashvili, ordered by Rostom (Vakhushti Batonishvili 1973: 439). It is remarkable that in the same year Rostom granted the estate to Leon Turkistanishvili (National Archives of Georgia 1450-50/72) in reward for his loyalty and service. After the assassination of Datuna, his brother Zaal became the Eristavi of Aragvi. He also confronted Rostom and invited Teimuraz from Imereti. It is true that Teimuraz could not dominate in Kartli, but Selim-Khan was expelled from Kakheti and King Teimuraz occupied Kakheti. For fear of Rostom, King Teimuraz couldn't stay in Kakheti and moved to Ananuri, from where he tried to capture Kartli. In 1635, near Artsevi there was a battle against Rostom, but Teimuraz with Joatham Amilkhavri, the Eristavi of Ksani and Aragvi and the Kakhetians, was defeated. In the permanent struggle between the kings and the feudal lords, Kartli was most affected. After that Rostom changed tactics and went on the attack, he demanded an army from Iran to march against Kakheti. King Teimuraz assessed correctly the situation, he realized that he could not resist and asked for reconciliation with Rostom and Iran, and as a sign of loyalty, gave his daughter Tinatin in marriage to the Shah. For his part, Rostom promised Teimuraz to solicit support of the Shah of Iran (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-14433). Later, with the intention of the princes, Rostom and the son of the King George III of Imereti, Mamuka⁴⁵, who had been proclaimed heir, confronted each other. They tried to kill Rostom, but the king survived this time as well (many protests were organized against Rostom⁴⁶). Together with the princes of Kartli, we see the noble house of Chkheidze who moved from Imereti to Kartli to rebel against the king. The Catholicos-Patriarch of Eastern Georgia Evdemon Diasamidze, Giorgi Gochashvili, Eristvishvili Largveli, Revaz Baratashvili, Ivane and Zurab Saakadze are involved in protests against the King. Nodar Tsitsishvili was the initiator of the revolts against Rostom. Despite the fact that from time to time they reconciled, the greatest resistance to the king was provided by: Joatham Amilakhvari, Jesse Eristavi of Ksani, Zaal Eristavi of Aragvi and Nodar Tsitsishvili. They periodically took refuge in Kakheti to the King Teimuraz. It was very important that the feudal lords were deprived of this refuge. Although narrative sources tell us nothing about this, documentary sources provide interesting information. It seems that Rostom tried to move the Kakhetian feudal lords to his side. According to the document of 1637, King Rostom gives a donation to Zakaria Makashvili. He approves the lands of Zakaria's father, Luarsab in the Inner Kakheti and Piraketa (hither) Sagarejo (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-14481). It is significant, that after the final seizure of Kakheti by Rostom, Zakaria was elevated to the rank of Ninotsminda Bishop.

45. With the proclamation of Mamuka Batonishvili as heir to the Kartlian throne, Rostom tried to unite Imereti with the Eastern Georgia (Zhorzholiani, 1987:65-66). But historian O. Soselia believes, that the ascent of Mamuka, prince of Imereti to the throne of Kartli, was planned in Akhaltsikhe Sapasho and it was in the interests of the Ottomans to seize the throne of Kartli.

46. The bibliography and dating of these revolts can be found in the dissertation of T. Gogoladze (Gogoladze, 2012: 35-99).

Rostom also rewarded the princes who helped him capture Kakheti and fight against King Teimuraz. E.g. in a charter of 1643, given to Otar Tatishvili, states that due to the heroism of Otar and his brothers in the battle of Sagarejo, the king exempted their serfs from the taxes (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-14477).

Military power was crucial in the battle for Kakheti. And due to a series of uprisings, Rostom sought the help of the Shah of Iran. And Shah sent an army in 1642 under the command of Adam Sultan Andronikashvili, Rostom's nephew. He was accompanied by the Beglar-begs of Yerevan, Shirvan, Karabakh and Azerbaijan. They were instructed to destroy Rostom's opponents, expel Teimuraz from Kakheti and replace him with Adam Sultan Andronikashvili, but Teimuraz stepped back this time as well. Jesse Eristavi of Ksani and Zaal Eristavi of Aragvi reconciled with Rostom. Zaal Eristavi of Aragvi asked Rostom to have mercy on the King Teimuraz. Rostom agreed on the condition that Zaal set off to the Shah in Iran (Vakhushhti Batonishvili 1973: 442). To go to Iran was a kind of condition for the disobedient feudal lords to reconcile with the King Rostom. The same condition has been set to Datuna Eristavi of Aragvi (Vakhushhti Batonishvili 1973: 439). There are questions, why was it obligatory to go to the Shah of Iran? Was Rostom himself making the decision to punish the disobedient feudal lords? Was it within the competence of vali of Kartli to punish or pardon the rebellious princes? Let's begin with the last question. We have seen numerous examples of both the punishment of the rebellious feudal lords and their pardon. Vakhushhti Batonishvili wrote: that Rostom wanted Kartli, like other khanates, to be subordinate to the Shah, "so he sent everyone there" (Vakhushhti Batonishvili 1979: 442). It turns out that the sending princes to the Shah's court was Rostom's initiative and served the integration of Kartli in the Iranian space. In this regard, it is interesting the documents of Oath by Rostom to the Kakhetian princes after the annexation of the Kingdom of Kakheti, where he directly states that in case of their loyalty he will not send them to the Shah: "If you are loyal to us and don't lie, then we guarantee that your possessions and titles will be preserved and you will not suffer neither death, nor mutilation, nor sending to the Qizilbash (King Rostom's *Deed of Oath* to Merab Jorjadze, National Archives of Georgia 1448-721). The same promise is made in the deed to Luarsab Makashvili: "if you come to us and become our loyal serfs, then from us, apart from good treatment, do not expect anything, neither captivity and nor sending to the Khan" (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Ad-605). The cited material testifies that Rostom, indeed, had the right to judge the affairs of the disobedient feudal lords himself and no longer send them to the Shah's court. It is noteworthy, however, that sending them to the Shah could also mean their captivity. The verdict is issued by the Shah and it depends on his will whether the feudal lord will remain a captive or they are allowed to return to their homeland. Of course, Rostom's position is also of great importance. So why did the issue arise about sending Zaal Eristavi of Aragvi to the Shah? We saw that Rostom took a number of steps to convince the rebellious feudal lords. Among them

we should consider “the *Books*⁴⁷ of Oath”. The *Books of Oath* were generally characteristic in early modern Georgian world. This type of document, to some extent, indicates the degradation of royal power, although Georgian kings actively used it to subjugate the feudal lords⁴⁸. In this case, too, similar documents were a guarantee of the loyalty of the princes to King Rostom. It is known, that when Rostom entered Kartli, only Joatham Amilakhvari openly opposed this. Only Joatham from the princes of Kartli went to Teimuraz, who was preparing for the battle with Rostom, “no one came except Joatham Amilakhori” (Parsadan Gorgijanidze, 1926: 32). Joatham was in opposition to Rostom and repeatedly rebelled against him. But during the reconciliation of the king and Joatham, Joatham’s mother - Tamar Batonishvili⁴⁹, who was the daughter of Rostom’s uncle – Vakhtang, mediated. Historians accuse Joatham of double politics: “Joatham bided his time and was either on the side of King Teimuraz or on the side of Rostom” (Vakhushti Batonishvili, 1973: 442); “As long as it was convenient for Joatham, he was a supporter of either Rostom or Teimuraz” (Beri Egnatashvili, 1959: 423). The king tried to neutralize him with his flexible policy. We have preserved the *Deed of Safeness*, which the King gave to Joatham and his mother, Tamar Batonishvili. The document is undated: “So from now on, if you are loyal to us and don’t lie, we will not allow even the Happy Khan to harm you and if anyone slanders you, we will not blame without clarifying the matter, and your possessions and titles will be preserved” (Kormeli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-2129).

There is also a second *Deed of Oath* by King to Joatham. In the document, the king declares: “So from today on, I will be kind and merciful to you and wish good on behalf of the Happy Khan and from me, and if you are faithful to us, you will never be deprived of your property and title. The guarantor of this is God and all his Saints and Happy Shah Safi Khan... And if anyone denounces you, we will not blame without clarifying this issue” (Hd-2117). It should be noted that in the both *books of oaths*, Rostom considered it necessary to use the authority of the Shah of Iran. In addition Rostom claims to be acting on behalf of the Shah, the state of Joatham also depends on the Shah and the Shah is the guarantee of his safety with God and the saints. Despite the *books of oaths* Joatham Amilakhvari with Zaal Eristavi of Aragvi repeatedly opposed the King Rostom. The *books of oaths* given by Rostom to Zaal Eristavi of Aragvi haven’t survived, but we can assume that it would undoubtedly exist. Since the princes did not abide by the terms of the oath book and Rostom was unable to modify them for years, it became necessary to send them to the guarantor of the oath books - the Shah of Iran. It is noteworthy that Rostom sent letters to the Shah about this, and most importantly, these letters were petitions, because Beri Egnatashvili notes directly: “He wrote good books to the Khan” (Beri Egnatashvili, 1959: 423). Those who entered Isfahan were greeted with joy. Parsadan Gorgijanidze has described in detail the dizzying reception that was given at the court of the Shah

47. Books are the same kind of documents as Deeds.

48. The *Books of Oath* also demonstrate the king’s rights, where he vows not to exercise punitive rights in the case of the prince’s loyalty.

49. Batonishvili is a title for royal princes and princesses of the Bagrationi dynasty.

(Parsadan Gorgijanidze, 1926: 44-46). Each of them was given 7 tomans and 60 liters of wine a day. The sovereign granted Eristavi 300 tomans of money and brocade. During the farewell Eristavi was given 500 tomans, a robe and a horse with a gold dress, 15 villages near Qazvin, in Bohrud, Amilakhori was also presented with a robe, money and a horse with a gold dress. They were also assigned a salary of 50 tomans (Parsadan Gorgijanidze, 1926: 44-46).

Mohammad Taher assesses the arrival of Zaal Eristavi of Aragvi and Joatham Amilakhvari in Iran as follows: "They were glorified by the kiss of the feet and the honor of sitting in this majlis like a paradise. They carried the head of glory to the planet Saturn and were glorified by receiving various gifts and satisfied with boundless pleasure, they received permission to leave and return to their homeland" (Mohammad Taher, 1954: 383).

Zaal Eristavi was converted to Islam and returned to Georgia (Beri Egnatashvili, 1959: 424). At the same time, if someone were in captivity in Iran from Kartli, Kakheti and Imereti, they all were forgiven and sent to homeland (Parsadan Gorgijanidze, 1926: 46). A new phase in the relationship between Rostom and the princes began with this great reconciliation.

Rostom tried to seduce the princes with bribery. "King Rostom used to give the Georgians cotton robes and small gifts, because at that time the Georgians did not know the robes and did not love to dress like that, and with these small gifts the Georgians became loyal and rallied around Rostom, because then the Georgians were sincere and inexperienced and did not know neither the Qizilbash rule, nor their lie (Beri Egnatashvili, 1959: 418). It is significant, that the Georgian historian considers Rostom's gifts for seducing princes, as a Qizilbash rule. "At that time the Georgian traditions began to die; and the Georgians began to love greed and wealth, receiving salary and villages by the Khan. The Georgians began to dress in Qizilbash way, the nobles and princes of Georgia were enriched by the Khan (Beri Egnatashvili, 1959: 424). All this is confirmed by the documents, e.g. in the *Charter of Donation to Merab Korghanashvili-Iaralishvili*, it is specially mentioned that he had lands granted from the Shah: "All the land earned by Merab by loyalty and service to the Khan's court" (Komeli Kekelidze National Centre of Manuscripts Qd-2432). The Shah, who had ascended the throne, had to renew a deed of possession of the estates approved by the previous Shah to the Georgian feudal lords. Shah Safi renewed to Givi Kartveli a deed of ownership of the estates donated by Shah Abbas to Givi's father (Puturidze, 1961: 30-31; Katsitadze, 1962: 196). It is true that the Georgian system of land tenure remained unchanged, but the Shah considered himself the owner of Georgian lands (Katsitadze, 1962: 196). Rostom, as vali of Kartli, also served this policy. Under his command, Farukhan, an Iranian official, beglar-beg of Shirvan, received a share of Georgian lands. Rostom as a vali of Kartli, made a donation to Farukhan from crown land (Komeli Kekelidze National Centre of Manuscripts AD-624). By order of the Shah, Beglar-beg of Shirvan were in charge to stand in Keshik⁵⁰ - i.e. to protect King

50. *Keshik*, *khashig* were the imperial guard for Mongol royalty in the Mongol Empire, bodyguards for the emperors and other important nobles.

Rostom (Parsadan Gorgijanidze, 1925: 240). This was the first time that the ruler of a non-Georgian province received donation from the king's royal domain. This fact clearly shows that Rostom considered Kartli and Shirvan as an organic part of the common space of the Safavid Iran.

The Georgian feudal lords also owned lands and positions in Iran, especially those who arrived with Rostom from Iran. Papuna Tsitsishvili, for example, was the personal gholam of the Shah of Iran, and for this reason, in 1641, Shah Safi I, appointed an annual salary of 11,000 toman and 7,300 dinars. According to Shah's firman, Papuna is in Georgia "He serves there and does not commit any crime" (Puturidze, 1961: 41). He was supposed to receive a salary from the amount of *vojuhati* of the Shirvan region, which was provided by the Shirvan Khan. He was temporarily provided with *tiuli*⁵¹ in Shirvan, because unlike Kartli the eastern system of land tenure was established in Shirvan (Katsitadze, 1962: 193; Michitashvili, 2016: 72). It seems that the Shah's order was not always carried out and the amount of salary was reduced or paid in kind, so in 1649 Shah Abbas II issued a new firman to remunerate the reduced salary to Papuna and to provide him a new salary every year (Puturidze, 1961: 60). Later, Shah Abbas II approved to Papuna the serfs of his father, Qaikhosro Tsitsishvili with the new firman dated of November 26, 1658 (Puturidze, 1961: 73-74). In 1648 at the request of Rostom, Shah Abbas II granted Elizbar Davitishvili *tiuli* in Azerbaijan (Puturidze, 1961: 57, 58).

Rostom himself, like a vali of Kartli owned lands in Iran: in Pushtunistan, Gilan and Hun. The possession of the lands in Iran by vali of Kartli determined his attitude as an official of the Shah towards his ruler. The lands that vali of Kartli possessed in Iran, belonged to the Shah, Rostom only received income from this (Gabashvili, 1972: 379).

Rostom also took part in the state affairs of Iran. Mohammad Taher notes that Mir Qasim Beg, who had been appointed darugha of Isfahan instead of Rostom-Khan, fell out of favor and was removed from office by the Shah. "It has been decided that Rostom-Khan will appoint another [one] who will be able to do this job." On the advice of Rostom, Parsadan-Beg Georgian, Parsadan Gorgijanidze, was appointed darugha. Later, when Parsadan also had problems with this position and he was fired, Rostom was again instructed to select a candidate for the darugha of the capital. He chose Badada or Paata-beg (son of Amilakhvari) (Mohammad Taher, 1954: 387).

For the Iranians Rostom was a vali, but Georgian sources usually refers to him as a king, moreover he calls himself a king. In the documentary sources where Rostom's official title is presented, he repeats the title of the previous kings: "King of Kings, patron Rostom", "The King of Kings, Sovereign and patron Rostom". In the royal title, he emphasizes the divine origin of his ancestry and, despite his conversion to Islam, declares himself as divinely crowned: "By the mercy of God, we, Ilesian-Davitian-Solomonian-Bagratovani, the King of Kings, patron Rostom" (National Archives of Georgia 1449-2365). "Divinely Crowned, King Rostom" (Ad-875a). Rostom, repeating the title of the previous kings, emphasized his legitimate rights to the throne of Kartli and declared himself their legal heir.

51. *Tiuli* was one of the forms of land management in Safavid Iran.

In 1648, Rostom finally defeated Teimuraz I and annexed the Kingdom of Kakheti, which was reflected in his title. Mohammad Taher considers the unification of Kakheti and Kartli as a victory achieved by Iran: "The whole of Georgia and Kakheti passed into the possession of His Majesty (Shah of Iran)" (Mohammad Taher, 1954: 383). For Iran and Rostom, the establishment of influence in Kakheti and the defeat of Teimuraz were of great importance, so Rostom emphatically indicates in the documents the growth of his dominion – "The king of kings, the conqueror of both kingdoms, patron Rostom (National Archives of Georgia 1449-1796), "Divinely Crowned, the King of Kings and the ruler of Kartli and Kakheti, patron Rostom" (Qd-1972a).

Rostom's religious denomination found no reflection in his title. The king's attitude towards Christianity has been duly studied and analyzed in the works of Georgian historians⁵². Documentary sources more or less give us an idea of the king's attitude towards the church. From the *Deeds of Mercy* issued by Rostom, it's preserved mainly the documents to the Svetitskhoveli Cathedral. It is noteworthy that Rostom calls Svetitskhoveli his crypt: "Imitation of heaven, temple for you and cemetery for us" (National Archives of Georgia 1449-2365); Regarding the death of Otia Gurieli, the son of Queen Mariam, his wife, Rostom mentions that "we buried him (Rostom's stepson) in our cemetery [Svetitskhoveli]" (National Archives of Georgia 1449-2365). He names Svetitskhoveli as his crypt in the documents issued to Gurgen Garakanidze (National Archives of Georgia 1450-13/233) and Zaal Zumbuladze (National Archives of Georgia 1450-31/130)⁵³. As for the attitudes towards the church, Rostom continues the well-established tradition and founds an agape⁵⁴, which was characteristic of royal power. According to the document of donation issued to the Berdzenishvilis, the land of Erketi was obliged to celebrate agapae for the kings. The foundation of agape on the part of Rostom should also be seen as one of the segments of the feudal service and the protection of the tradition of royal privileges (National Archives of Georgia 1450-31/68).

Ecclesiastical documents are compiled according to the existing standard of the time, with its extensive theological introduction. The document issued to the Church of Nitria stands out for its originality, which draws attention with non-stereotypical formula of penalty clause. This is the first time a document has provided for a punishment of a Muslim violator, which is cursed by Islamic theological formulas (National Archives of Manuscripts 1448-5008 b). The document accurately describes the life in the Kingdom of Kartli, when the coexistence of Christian and Islamic religions became a reality.

Rostom, as a Muslim ruler, was empowered from his suzerain, the Shah of Iran to show kindness to the church and to take care of the temples. They are preserved the firmans issued by Shah Safi to the Svetitskhoveli Cathedral (Puturidze, 1961: 43, 46), which makes it clear that Iran and its subordinate Rostom were also inter-

52. Zhorzholiani, 1987: 59-61; Gelashvili 2008; Katsitadze, 1962: 204-205.

53. Muslim Rostom was buried in Qum, Iran, close to Shah Abbas I.

54. In the Georgian documents the term *agapi* (აგაპი) meant a commemorative meal offered to the clergy, the poor and were accompanied by a funeral service on the anniversary of the deceased.

ested in strengthening their positions among the clergy (Katsitadze, 1962: 204-205). Rostom had his own political goals in relation to the Church. For example, when he longed for the return of a Christian owner in Samtskhe-Javakheti (National Archives of Georgia 1448-1035), he actually wanted to oust these territories for the Ottomans. He also tried to claim the Kingdom of Kakheti by seizing Sagarejo estates (Korneli Kekelidze National Centre of Manuscripts Hd-14481).

The attitude of Georgian narrative sources towards Rostom is heterogeneous. Georgian historians Beri Egnatashvili and Vakhushti Batonishvili negatively assess his personality. "The King Rostom was a crafty and wily man" (Beri Egnatashvili, 1959 :) "Tricky man, full of intrigues and at the same time very smart" (Vakhushti Batonishvili, 1973: 438). Both historians accuse him of establishing Persian customs in Kartli and degrading of the Georgians. Islam and Persian habits predominated at his court. It was difficult for the Georgian society to accept Rostom's kingship, which is evidenced by the large number of revolts organized against him by a large part of the feudal lords and the Catholicos-Patriarch. As we have seen the first decades of Rostom's rule was the struggle against the nobility. Documentary sources, due to their purpose, don't reflect emotional moods of the era. Also important is the content of manuscript colophons and epigraphic sources. Although the Rostom's era is marked by extensive construction and copying of manuscripts, the name of the king is rarely found on these monuments, most of them mention Queen Mariam as the founder⁵⁵. Clearly, Queen Mariam's cultural and educational initiatives were carried out with the financial assistance of Rostom, but the King's non-mention well characterizes the public attitude towards his personality.

This book presents the documents created in the Royal Chancellery of King Rostom and issued directly by him. As for the various *Court Rulings* and *Books of Dispute's Settlement* issued by Rostom's order, they are not included here.

The historical documents of this book were processed and prepared for publication by: Irakli Gelashvili, Tamaz Gogoladze, Maia Shaorshadze and Temo Jojua. The Persian texts of the Georgian-Persian deeds processed, translation specified, legends of the Persian seals read and prepared for publication by Khatuna Baindurashvili. The comments on the historical documents were provided by Tea Kartvelishvili. The paleographic copies of the epigraphic material were made and texts of the inscriptions were prepared for publication by: Tamaz Gogoladze (Sioni, Khatissopeli, Goruli, Akhalkalaki and Svetitskhoveli) and Irakli Gelashvili (Itria). Indices were added by: Tamaz Gogoladze, Irakli Gelashvili, Maia Shaorshadze and Tea Kartvelishvili. The introduction prepared by Tea Kartvelishvili, translated by Rusudan Labadze. The book is edited by Mzia Surguladze.

Tea Kartvelishvili

55. Rostom helped to restore a major Georgian Orthodox cathedral Svetitskhoveli at Mtskheta and patronised Christian culture.

**საბუთის ტექსტებში გამოყენებული პირობითი
ნიშნები**

- () ქარაგმის გახსნა
- [] აღდგენილი ადგილები
- ... დაზიანების გამო გამოტოვებული ადგილები
- { } დამწერის მიერ უნებლიედ გამოტოვებული და
გამოცემაში აღდგენილი ადგილები
- < > ზედმეტი ადგილები
- | დედნისეული სტრიქონის გამოყოფა
- || დედნისეული კეფის გამოყოფა
- recto საბუთის წინა მხარე
- verso საბუთის ზურგი
-] ტექსტის ეს ადგილი ამა თუ იმ გამოცემაში დაბეჭდილია
შემდეგნაირად

1633 წ. 23 მარტი. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა გაჰან ამილახორისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-2126; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 37X16,6 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის დაზიანებული ადგილები შეესებულება სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია, – რეასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთეს ხელით შესრულებული, მოთავსებულია verso-ზე.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკა (321), მარტის კგ, რაც უდრის 1633 წლის 23 მარტს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: 37, გვ. 85-88.

ქ. ნებითა და შეწვევითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან¹² პატრონმან ოსტომ, ესე წყალობისა წიგნი და¹³ სიგელი შეგიწყალეთ და მოგახსენეთ თქუენ, ჩუ¹⁴ენსა ერდგულსა და მრავალფერად თავდადებ¹⁵თ ნამსახურსა, ამილახორს, პატრონს ბეჟანს, მას¹⁶ ჟამსა, ოდეს ლიეხუს ზედათ ქართლის ქუეყა¹⁷ნა თქუენის სახლისკაცის სასარდლო ყოფილიყო,

ა¹⁸წე, ჩუენცა შეგიწყალეთ და ლიეხუს ზედათ¹⁹ის თავადისა აზნაურისშვილისა ბერი სადაერ²⁰თობილთ ყოვლის კაცისა, რარიგადცა ამას²¹ წინათ თქუენის სახლისკაცი სარდარი ყოფილა, ¹² იმავე რიგითა და წესითა, სარდლობა თქუენ¹³თვის გუიბოძებია. როდისცა ჩუენი წიგნი და ბძანებ¹⁴ა მოგივიდეს, რარიგადცა მოგახსენოთ, იმრიგად შეი¹⁵ყარეთ და სადაც ჩუენი ბძანება იყოს, იქ შემო¹⁶გვეყარენით. რაც კაცი დაგაკლდეს და ჩუენი ბძ¹⁷ანება გატეხოს, რითაც სამართლით ემართლებ¹⁸ოდეთ, გაუნყერით, გარდააწდევენეთ და ჩუენ¹⁹ი ბრძანება და სამსახური გაათადეთ.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა²⁰ ტკა, მარტს კგ.

verso-ზე მიწანერები: 1. 1633 წ. ადანერილია; 2. სასარდლოსა არის; 3. სასარდლობა ამ ზემო ქართლის სარდლობისა.

სპარსული ტექსტი:

هو الرحيم

حكم على شد آنكه چون از قديم آبا و اجداد رفعت پناه عز و معالى دستگاه اقبال اثارى نظاما الرقعه و الاقبال بيجان بيگ اميرلاخور سردار بوده اند ما نيز بمشار اليه علم داده ا بهمان قاعده سردار نموديم مى بايد كه جمعى كه از قديم الايام تا بين اجداد مومى اليه بوده اند و همراه على ايشان بخدمات و جانبازى مشغول بوده اند بهمان قاعده باتفاق مومى اليه بوده اطاعت تقصير ننمايند و اگر احدى در خدمات تقصير نمايد و از فرموده تجاوز نمايد رفعت و معالى پناه مومى اليه بنوعى ا تنبيه و تاديب نمايد كه باعث عبرت ديگران شود و درينباب قدغن دانسته از فرموده تخلف نورزند و هر ساله حكم مجدد نطلبند و چون حكم بمهر على رسد اعتماد نمايند ا تحريرا فى شهر رمضان المبارك سنه ١٠٤٢

ის (ლმერთი) არის ყოვლად მონყალე

გამოვიდა მაღალი ბრძანებულება მასზე, რომ რადგანაც ძველით-განვე სიდიადის თავშესაფარის, კეთილშობილი, დიდებული და ბედნიერებით მოსილი ბეჟან-ბეგ ამილახვარის მამა-პაპა სარდლები იყვნენ, ჩვენც, მივეციით რა მას ალამი, იმავე წესით გაეხადეთ ის სარდლად. საჭიროა, რომ ის ხალხი, რომელიც ძველი დროიდანვე ხსენებულის წინაპართა ხელქვეითი იყო და მათი დროშის ქვეშ ეწეოდა თავდადებულ სამსახურს, — იმავე წესით [და რიგით] ხსენებულ [ბეჟან-ბეგმა] ისე დასაჯოს ის და გარდაახდევინოს, რომ სხვებისათვის გაკეთილი იქნეს ეს. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ, ნაბრძანებს წინააღმდეგობა არ გაუწიონ და ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ. და როცა ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება — ერწმუნონ მას. დაინერა 1042 წლის კურთხეულ რამაზანის თვეში.

ბოლოში უზის როსტომის სპარსული ბეჭედი, შემდეგი წარწერით:
همت سلطان صفی شاه زمین و زمان داد لاف بندہ را رستم خسرو نشان

ქვეყნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ, წყალობა მოიღო მის მონაზე და როსტომ-ხოსრო მინოდა.*

ბრძანება:

ბეჟან ამილახვარი — ქართველი დიდებული. ცხოვრობდა ირანში. 1633 წელს იგი ქართლის მეფედ დანიშნულ როსტომს წამოჰყვა ირანიდან. ირანიდან გამოყოფილ წარჩინებულთა შორის ფარსადან გორგიჯანიძე ბეჟანს პირველ ადგილზე ასახელებს (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 239). როსტომმა იგი დაუპირსპირა იოთამ ამილახვორს, რომელმაც მხარი თეიმურაზ I-ს დაუჭირა. ამიტომ იოთამს წამოართვეს ამილახვორობა და სხვა საგვარეულო სახელოებთან ერთად გადასცეს ბეჟანს — ზემო ქართლის სარდლობა და გორის მოურავობა. ზემომოყვანილი საბუთი ცხადყოფს, რომ ბეჟანი საამილახვოროს მეთაურად როსტომს ქართლში გამეფებისთანავე, 1633 წელს, დაუნიშნავს. (გერიტიშვილი, 1955: 402).

* როსტომის ამ ბეჭედში, რომელიც შემდგომში როსტომ მეფის სპარსულ ბეჭდად იქნება მოხსენიებული, დაფიქსირებულია მისი ორივე სახელი.

1633. 4 აპრილი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა ციციშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-51/79. გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკა (321) აპრილის დ (4), რაც უდრის 1633 წლის 4 აპრილს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შერმაზან ოქრუაშვილი.

[ქ.] ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფემან პატრონმან როსტომ, თქვენ, ციცი ს შ ვ ი ლ ს, პატრონს პ ა პ უ ნ ა ს ა და ძმა-სა, ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს. მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კა{რსა} და მამულისა წყალობასა დაგვეაჯენით, ჩვენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, მოკითხული ვქენით, სამკვიდროდ თქვენი ყოფილიყო და ბედნიერის შ ა { ჰ } - ა ბ ა ს ხელმწიფის ოქმიცა გქონდათ, ასრე, რომე მამისა თქვენისათა ერთი ნილი ნ ა ვ კ ი ს ი ს წყალობა ექნა.

5

ჩვენცა შეგინყალეთ და გიბოძეთ სრულობით ნ ა ვ კ ი ს ი .

გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შიგან.

10

ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ, რარიგათაც ამა ჩვენგან ნაწყალობევს ფარვანაშია ენეროს და ნურაოდეს ნუ შე{უ}შლით და შე{ე}ცილებით თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(რ)ძა(ნე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკა, აპრილის დ, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრისა - ო ქ რ უ ა შ ვ ი ლ ი ს ო რ მ ა ზ ა ნ ი ს ა თ ა .

15

დედანს დასმული ჰქონდა ორი ოთხკუთხა ბეჭედი.

ძომენტარი:

პაპუნა ციციშვილი – ქართლის სამეფოს სახლთუხუცესი, ყორჩიბაში და სარდალი. მას დაგვა პქონდა თავის განაყოფებთან: მანუწართან, ბაადურთან და ყაიასთან. ისინი სამეკდრო-სასიცოცხლოდ იყვნენ ერთმანეთსე გადაკიდებული. კონფლიქტი იმდენად გამწვავებულა, რომ განაყოფები პაპუნასა და მის ძმასე თავდასხმასა და სახლ-კარის გადაწეასაც არ ერთდებოდნენ. მათ დაუხოცაეთ პაპუნას ძმა და ბიძები (ხეც, Ad-1030). ამ მტრობის გამო პაპუნას თავი ირანში შეუფარებია. სწორედ ირანიდან წამოეყა იგი როსტომ მეფეს ქართლში (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1625: 240; ცხოვრება საქართველოესა 1980: 92).

პაპუნა როსტომის ფაეორიტი იყო. მისი სახლიკაცი ნოდარ ფარსადანის ძე ციციშვილი თეიმურაზ I-ის მომხრე ღარნა და როსტომის წინააღმდეგ აჯანყებებში იღებდა მონაწილეობას. როსტომს მისი მიმხ-

რობა უცდია. „ფარსადან მამამან მისმანო მრავალი მაძლიაო, რომ საციციანო მისის შვილისშვილის პაპუნა ყორნობაშისათვის მთხოვაო და არ მივეცო და მაგას უქრთამოთ მოვეცო და ახლა ამდენის სიკეთის მაგიერათო ჩემთვის უმუხანათებიო და სხვა ბატონს პირებიო“ - გულისტკივილით აღნიშნავს როსტომი (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 248). ამ პასაჟიდან ცხადი ხდება, რომ საციციანოს მამულები მეფეს ნოდარისთვის დაუმტკიცებია. პაპუნა ქვემო საციციანოს წინამძღოლი იყო.

პაპუნა ირანის შაჰის პირად ღულამს წარმოადგენდა და სწორედ ამიტომ, 1641 წელს ირანის შაჰმა სეფი I-მა მას ყოველწლიური ჯამაგირი დაუნიშნა – 11 ათასი თავრიზული თუმანი და 7300 დინარი. შაჰის ფირმანის თანახმად, პაპუნა „საქართველოში იმყოფება. იქ ასრულებს საჭირო სამსახურს და არავითარი დანაშაული არ მიუძღვის“ (ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუთები საქართველოს წიგნთსაცავებში, წიგნი I, ნაკვეთი I, 1961: 41). ჯამაგირი შირვანის ოლქის ვოჯუჰათის თანხებიდან უნდა მიეღო, რასაც უზრუნველყოფდა შირვანის ხანი. მას დროებით მფლობელობაში გადაეცა შირვანში მდებარე თიული, რადგან, ქართლისგან განსხვავებით, შირვანში აღმოსავლური მიწისმფლობელობის სისტემა იყო დამკვიდრებული (მიჩიტაშვილი, საციციანოს ისტორია, 2016: 72).

როგორც ჩანს, შაჰის ბრძანება ყოველთვის არ სრულდებოდა, ადრესატს თანხას ან აკლებდნენ, ან ნატურით უხდიდნენ ჯამაგირს, ამიტომ 1649 წელს შაჰმა აბას II-მ ახალი ფირმანი გამოსცა პაპუნასათვის დაკლებული ჯამაგარის ანაზღაურების და ყოველწლიურად ახალი ჯამაგირის ბოძების შესახებ (ფუთურიძე, 1961: 60). 1658 წლის 26 ნოემბრის შაჰ აბას II ფირმანით უმტკიცებს პაპუნას მამამისის, ქაიხოსრო ციციშვილის ყმებს (ფუთურიძე, 1961: 73-74). ფირმანში როსტომ-ხანი უკვე გარდაცვლილად იხსენიება.

პაპუნა ერთგული და სანდო პირი იყო როსტომის ოჯახისთვის. მეფის გარდაცვალების შემდეგ მისმა ქვრივმა, დედოფალმა მარიამმა თავისი მდგომარეობის გასარკვევად, სწორედ პაპუნა გაგზავნა შაჰ აბას II-ის კარზე: „წიგნიც ციციშვილს პაპუნა სარდალს მისცეს, ჩაფრად გაისტუმრეს. პაპუნა სარდალი ადრე მისულიყო, ყაენს სწყყნოდა როსტომ მეფის სიკვდილი. დედოფლისა დიად, ბევრი დედაკაცობა უამბო“ (ცხოვრება საქართველოსა 1980: 109; ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 269).

1633 წ. 15 აპრილი. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა ზურაბ ყაზარაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-3255; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 33,8×20,1 სმ (რესტავრაციამდე), 34,3×21,7 სმ (რესტავრაციის შემდეგ). შავის ფერის მელანი; განკეთილობის ნიშნებად გამოყენებულია ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ, ტექსტის ხილვადობა საკმაოდ კარგია, თუმცა, ადგილ-ადგილ სიტყვები გაფერმკთალებულია. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთეს ხელით, რეა სტრიქონად, მოთავსებულია დოკუმენტის verso-ზე.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თუმანიშვილი.

პ ი რ ი : სეა, 1450-49/42.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკა (321) აპრილის თხუთმეტი, რაც უდრის 1633 წლის 15 აპრილს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955: N40, გვ. 92-93.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისა(ა)თა, ჩუენ, მეფემან პატრონ|¹მან ოსტომ, ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი ნყა|²ლობისა ნიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და მრავალფერად თავდადებით ნამსა|³ზურთა ყმათა, ყ ა ფ ა რ ა შ ვ ი ლ ს ზ უ რ ა ბ ს და შენთა ძმათა, დ უ რ მ ი |⁴შ ხ ა ნ ს და ყ ა ფ ა რ ბ ე გ ს, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისა|⁵თა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა |⁶და ხ { ა } ნ ძ ო რ კ ე ტ ი ს ნიგნის გა{ა}ხლებას გუიჯენით, და ჩუენც ვი|⁷სმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და მოკითხული ექენით და ს |⁸ო მ ხ ი თ ს სოფელი ხ { ა } ნ ძ ო რ კ ე ტ ი უპატრონო იყო. ასრე რომე, მე|⁹მკუიდრე კაცი აღარა ჰყოლებოდა და ჩუენს ძმისწულს, ბა|¹⁰ტონს ს უ ი მ ო ნ ს თქუენთვინ ებოძა. და ანე, ჩუენცა შეგინყალეთ და |¹¹გიბოძეთ მისი მართლის სამართლიანის საქმითა და სამძღურ|¹²ითა, მითთა, ბარითა, წყლითა, წიქუილითა, ველითა და ვენაჭი|¹³თა, შენითა და ოჯერითა, რისაც მქონებული ან მთასა და ან |¹⁴ბარს ყოფილიყოს, ყოვლითურ თქუენთუინ და თქუენთა შე|¹⁵ლ-თათუის გუიბოძებია.

ანე, გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩ|¹⁶უენსა ერდგულად სამს{ა}ხურსა შინა. და არაოდეს არ მოგეშალო|¹⁷ს არა ჩუენგან და არა სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, მოგა|¹⁸სსენებთ კარისა ჩუენისა ვ ე ქ ი ლ - ვ ე ზ ი რ ნ ო და ს ო მ ხ ი თ ს ა |¹⁹ტ ა რ უ ლ ა ნ ო, ვინცა-ვინ იყუენეთ და ანუ დღეის ნაღმა იქნე|²⁰ბოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით, რა|²¹რიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყალობევსა ფარვანაშია ენეროს.

|²²დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკა, აპრილს თ|²³ხუთმეტსა, წელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობარი|²⁴ს თ უ მ ა ნ - ი შ ვ ი ლ ს ბ ი რ თ უ ე ლ ს ა თ ა .

საბუთს უზის სამი ქართული ბეჭედი: ორი ოთკუთხა (არ იკითხება), ერთი მრგვალი, მსხლის ფორმის, თავზე გვირგვინით. შუაში და გარშემო მხედრული ლეგენდია: ქ. ყაენის ფეჰთა [მტ]ვერი, რ ო ს ტ ო მ მეფე ვა{მ}ტყიცებ.

XIX საუკუნეში მიწერილი სათაური: ხ ა ნ ძ ო რ კ უ { ე რ } ტ ი ს სოფელის სიგელი.

სპარსული ტექსტი:

1633 წ. 11 აპრილი – 9 მაისი.

ტექსტის ზემოთ ლურჯი მელნით დაწერილი ყოფილა ლოცვითი ფორმულა, რომელიც საბუთის რესტავრაციის შემდეგ აღარ იკითხება. ჩანს მხოლოდ გრაფემები ی و ی .

حكم عالی شد آنکه چون قبل از این قریه خونضر کود من اعمال سخت | بتیول رفعت پناه
صهراب بیگ مقرر بوده از ابتدا تخاقوی نیل| ما نیز بهمان قاعده بمشارالیه شفقت نمودیم
رعایا قریه مذکور مومی الیه را| تئولداری خود دانسته مالوجهات و حقوق نیوانی را موفق
دستور العمل| گرجستان بدو واصل ساخته چیزی موقوف ندارند و چون حکم بهمر عالی رسد
اعتبار| نمایند و در بنجاب قدغن دانسته در عهده داندند تحریر|| فی شهر شوال المعمر سنه ۱۰۴۲

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე რომ, რადგან ს ო მ ხ ი თ ს დამოკიდებული სოფელი ხ ა ნ ძ ო რ კ უ ე თ ი , რომელიც წინათ თიულად ჰქონდა დამტყიცებული სიდიადის საფარველს ს ო ჰ რ ა ბ ე გ ს , ჩვენც ქათმის წლის დასაწყისიდან ხსენებულს იმავე წესით ვუნყალობეთ. აღნიშნული სოფლის გლეხებმა ხსენებული [პირი] თავიანთ თიულდარად უნდა ცნონ და, საქართველოს დასტურლამალის თანახმად, თავიანთი მალუჯათი და სახლმწიფო გადასახადი მას უნდა მისცენ და გადაუხადონ დაუბრკოლებლად. და როცა ბრძანებაზე მაღალი ბეჭედი დაისმება – დაემორჩილონ მას. ამის შესახებ გამოცემული ბრძანება იცოდნენ და მისი შესრულება სავალდებულოდ [აღიარონ].

დაინერა 1042 წლის შავვალის თვეს.

სპარსულ ტექსტს უზის ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი. 1. ოვალური, წარწერით: یا معین الضعفا – ო, უძლურთა შემწე; 2. ოთხკუთხა, გაურკვეველი წარწერით, რომელის ქვემოთაც არის სარეგისტრაციო მინაწერი: قلمی شد – დაინერა.

პრემენტარი:

საბუთი წყალობის განახლების ტიპური დოკუმენტია. ცხადია, როსტომი ქართლში გამეფებისთანავე წესისამებრ განუახლებდა ფეოდალებს მისი წინამორბედი მეფეებისგან დამტყიცებულ მამულებს. იგი თავადაც აღნიშნავს ტექსტში, რომ ზურაბ ყაფარაშვილს უახლებს სვიმონ მეფის მიერ ნაბოძებ ხანძორკერტის წყალობას (სეა, 1450-49/40, იხ. დოკუმენტური წყაროები, 2019: 218, 222) ზურაბი ფლობდა სოიბათიასაულის თანამდებობას. სიმონ მეფის ორივე საბუთში მის ძმებად დასახელებულნი არიან მერაბი და დონმაზა (სეა, 1450-40/40, 1450-49/45). შემომოყვანილ საბუთში კი ღურმიშხანი და ყაფარბეგია ნახსენები.

1633 წ. 21 აპრილი. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზაალ ჯომარდიძისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14675; მუქი ყავისფერი ქაღალდი, ზომა: 26,5X15,7 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი საკმაოდ დაზიანებულია, მოხეულია აქვს მარცხენა კიდე, გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი შესრულებული შექასთეს ხელით, რვა სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

საბუთის თ ა რ ი ლ ი : ქორონიკონი ტკა (321), აპრილის კა (21)-ს, რაც გვაძლევს 1633 წლის 21 აპრილს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-წმიგნობარი შერმაზან ოქრუასშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: N41, გვ. 94-96.

ქ. ნებითა და შეწვევითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან პატ|³რონმან როსტომ, ესე წყალობისა წიგნი გიბოძეთ |³ თქუენ, ჯომარდიძეს ზაალს, შვილსა შენსა: პაპუნასა, ბე|⁴რუკასა, ქაიხოსროს, ჯიმშერს და გიორგის.

მას [ყა]|⁵მსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და მამულის წყალობა-სა დაგვეაჯენით, ჩუენ ვისმინეთ აჯა თქუენი, მოკი|⁷თხული ვქენით და თქვენივე სამკუიდრო ყოფილიყო. ახლა |⁸ ჩუენცა შეგინყალეთ და გიბოძეთ სოფელი გორისა.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმან ჩუენსა ერდგულად |⁹ სამსახურსა შიგან.

ანე, უზეშთესთა მოგახსენებთ |¹⁰ და უქუედესთა გ(ი)ბ(რძანე)ბთ, კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირ |¹¹ ნო და სხვანო მოსაქმენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ, რარ |¹² იგადაცა ამა ჩუენგან ნაწყალობევს ფარვანაშია |¹³ ენეროს და ნურაოდეს ნუ შეუშლით და შეეცილ |¹⁴ ებით თანადგომისა და შეწვევისაგან კიდე.

დაინერა |¹⁵ ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორო)ნ(ი)კ(ონ)სა ტკა, აპრილს კა, ველით |¹⁶ კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა — ოქრუაშვილი სისეჟრმაზანისათა.

საბუთს ბოლოში უზის როსტომ მეფის გუმბათიანი ბეჭედი ლეგენდით: ქ. ყაენის [ფერწათა მტვერი] როსტომ მეფე ვამტკიცებ.

სპარსული ტექსტი:

لا الله و محمد رسول و على

حكم عالی شد که از ابتدا تخاقوی نیل قریه کوریس که سابقاً بتیول زال شراجی و اولدان مشارالیه مقرر بوده بهمان قاعده بتیول الشان مقرر منویدیم رعایای قریه مذکور مشارالیه را تیولدار خود دانسته مالوجهات را [موا]فق دستور المل گرجستان بدیشان اصل سارند و درینباب قدغن دانسته در عهده داند و چون حکم بمهر عالی اعتبار نماید تهریرا فی شهر [...] سنه ۱۰۰۰

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ სოფელი გორი, რომელიც წინათ ზაალ შირაჯის და მის შვილებს ჰქონდათ დამტკიცებული, ქათმის წლის დასაწყისიდან იმავე წესით მათთვის დაგვიმტკიცებია. ხსენებული სოფლის გლეხებმა აღნიშნული [პირები] თავის თიულდარად უნდა ცნონ, საქართველოს დასტურლამალის მიხედვით მალუჯათი მათ გადასცენ, და ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ. თავის ვალდებულებად აღიარონ [მისი შესრულება] და როცა ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას. დაინერა 10.. წლის ...თვეს.

სპარსულ ტექსტს ბოლოში უზის: 1. ოთხკუთხა ბეჭედი სპარსული სარეგისტრაციო წარწერით: **سایمین الضعفا** — ო, უძლურთა შემწე! 2. იქვე, სხვა სპარსული ბეჭედი გაურკვეველი წარწერით, რომლის ქვეშ მიწერილია სარეგისტრაციო ფორმულა: **دشسته** — დაინერა.

5

1633. 1 მაისი. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა ბეჰან ჩხეიძისადმი

პირი: სეა, 1450-35/92. გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დავთარში.

თარიღი: ქორინიონი ტა (321) მაისის ა (1), რაც შეესაბამება 1633 წლის 1 მაისს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი შერმაზან ოქრუაშვილი.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფემან, პატრონმან როსტომ, ესე წყალობისა წიგნი გიბოძეთ თქვენ, ჩვენს მამიდაშვილს, ჩხეიძეს ბეჰანს, ქაიხოსროს, დათუნასა, შვილთა და მამავალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულისა წყალობასა დაგვიადგენით, ჩვენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ღიეხუს ქვეშეთ კარბს და გერითე ბში, რაც ზედგინიძეთ ამამაზის ნაქონი მამული მთითა, ბარითა, წყლითა, წისქვილითა, ველითა, ვენახითა, სახნავითა და უხნავითა, შენითა და ოხრითა, საძებრითა და უძებრითა, შენითა და ოხრითა. და ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა და სამძღვრითა თქვენთვის სამკვიდროდ და სამამულედ გვიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმან ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შიგან.

ანე, უზეშთ{ა}ესთო მოგახსენებთ და უქვედ{ა}ესთა გ(ი)ბ(რძანე)ბთ, კარისა ჩვენის ვეჟილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, ვინგინდა-ვინ იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩვენგან ნაწყალობეს

ფარვან(ა)ში ეწეროს, და ნურაოდეს ნუ შე(უ)შლით და შე(ე)ცილებით თანადგომისა და შეწვევისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რ)ძ(ანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკა, მაის(ის) ა, ჯელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა - ო ქ რ უ ა შ ვ ი ლ ის შ ე რ მ ა ზ ა ნ ის ა თ ა . 5

დედანს ესვა როსტომ მეფის ოთხკუთხა ბეჭედი: მეფე რ ო ს ტ ო მ

ძომენტარი:

ბეჟან ჩხეიძე – ჩხეიძეთა ქართლის შტოს წარმომადგენელი. მათი საგვარეულო საკმაოდ დაახლოებული იყო ქართლის სამეფო კართან. ბეჟანის მამა იყო გორგასალ ჩხეიძე. იგი სვიმონ II-ის დედის – დედოფალ ანა ამილახერის მამიდაშვილი იყო, ხოლო თავად ბეჟანს ცოლად ჰყოლია დავით XI-ის და.

ბეჟან ჩხეიძის ძმა იყო ქართლის მთავარეპისკოპოსი ნიკოლოზი. ძმებს ერთობლივად უსრუნიათ იტრიის ტაძარზე. აღუდგენიათ მორღვეული სამრეკლო, სენაკები და გალავანი. ასევე შეუმკიათ იტრიის ღვთისმშობლის ხატი (შაორშაძე, 2017).

6

1633 წ. 10 მაისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბაჟან ამილახორისადმი ზემო ქართლის სარდლობის შესახებ

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-2125; ღია ნაცრისფერი ქაღალდი, 'ხომა: 38,2X16,4 სმ; შავი ფერის მეღანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. შექასოეს ხელით შესრულებული სპარსული ტექსტი, რვა სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკა (321), რაც გვაძლევს 1633 წელს.

პ ი რ ი : სეა, 1461-14/34.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ფუთურში 1955: №42, გვ. 96-98; დოლიძე, 1977: N339, გვ. 663-664.

ქ. ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფე²მან პატრონმან როსტომ, ესე წყალობი³სა წიგნი და სიგელი გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და თავდადებით ნამსახ⁴ურსა, ა მ ი ლ ა ხ ო რ ს , პატრონს ბ ე ჟ ა ნ ს .

მას ⁵ჟამსა, ოდეს ღ ი ე ხ უ ს ზედათ და ღ ი ე ხ უ ს ⁶ქუეშეთ ქ ა - რ თ ლ ის ქუეყანა თქუენის სახლისკა⁷ცის სასარდრ⁸ლ⁹ო ყოფილა, ანე ჩუენცა შეგინყა¹⁰ლეთ და გიბოძეთ თავადისა, აზნაურისშვილის¹¹ა, ბერისა და ერთობილთ ყოვლის კაცისა, რარ¹²იგადაცა ამას წინათ თქუენი .

სახლისკაცი სარ |¹¹ დარი ყოფილა, იმავე რიგითა და წესითა, სარდ |¹² რობა თქუენთვის გუიბოძებია.

როდისცა ჩუენი |¹³ წიგნი ბრძანება მოგივიდეს, რარიგა |¹⁴ დ {ა} ცა მოგახსენოთ, იმრიგად შეიყარეთ და |¹⁵ სადაც ჩუენი ბ(რძანე)ბა იყოს, იქ შე-
მოგვეყარ |¹⁶ ენით. რაც კაცი დაგაკლდეს და ჩუენი ბ(რძანე)ბა |¹⁷ გატეხოს,
რითაც სამართლით ემართლებო |¹⁸ დეთ, გაუწყერით, გარდააწვევინეთ და
ჩუენ |¹⁹ ბრძანება და სამსახური გაათავეთ, |²⁰ ქ(ორონი)კ(ონ)სა |²¹ ტკა.

როსტომ მეფის მსხლისებრი ფორმის ბეჭედი ლეგენდით: ქ. ყაენის
ფეცთა მტუერი როსტომ მეფე ვამტკიცებ.

verso-ზე მინაწერი: ქ. ზემო ქართლის სარდლობისა, სასარდლოსა.

სპარსული ტექსტი:

[هو]

حكم عالی شد آنکه چون از قدیم الایام ابا و اجدد رفعت پناه عزت و معالی دستگاه اقبال اثری نظاما الرقه
بیجن بیگ امیراخور سردار بالای لیاخ و پایین بوده اند ما نیز بهمانقاعده بر رفعت پناه مشار الیه امیر سرداری
و امیلاخوری! مرجوع نموده علم دادیم می باید که جمعی که از قدیم الایام تابعین امیر لاخور بوده اند! و همراه
علم ایشان بوده اند باتفاق مومی الیه بوده در اطاعت تقصیر ننمایند! و درین باب قدغن دانسته از فرموده تخلف
نورزند و هر ساله حکم مجدد نطلبند و چون حکم بمهر عالی مزین کرد اعتبار نمایند تحریر! فی شهر ذی
قعدة سنه ۱۰۴۲

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ რადგანაც სიდიადის თავშესა-
ფრის, მაღალი და პატივცემული ბედნიერი ბეჟან-ბეგის მამა-პაპა ძველი
დროიდანვე ლიახვის ზემო და ქვემო [მხარის] სარდალი იყო, ჩვენც იმავე
წესით ხსენებულ სიდიადის თავშესაფარს [ბეჟან-ბეგს] ამირსარდლო-
5 ბა და ამილახვრობა მივაკუთვნეთ და მივეცით დროშა. საჭიროა, რომ ის
ხალხი, რომელიც ძველი დროიდანვე ამილახვრის ხელქვეითი იყო და მათ
(აქ. ამილახვრების) დროშას ახლდა, [კვლავ] მათ უნდა ეახლოს და შეუც-
დომლად დაემორჩილოს. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ,
ნაბრძანებს წინააღმდეგობა არ გაუწიონ და ყოველ წელს ახალ ბრძანებას
10 ნუ მოითხოვენ და როცა [ეს] ბრძანება მაღალი ბეჭდით შეიმკობა — დაე-
მორჩილონ მას. დაინერა 1042 წლის ზიყადას თვეში.

სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები: 1. ოვალური, წარწერით: يا معین
الضفعا - „ო, უძლურთა შემწე!“ 2. მრავალკუთხა-მრგვლოვანი ფორმის ბე-
ჭედი, წარწერით: غلام رستم از جان منوچهر - „სულით მებრძოლი მონა როსტო-
მისა, მანუჩარი.“

კომენტარი იხ. Hd-2126-სთან.

**1633 წ. ბრძანება როსტომ მეფისა ბეჟან
ამილახოროსათვის სასარდლოს წყალობის შესახებ**

დ ე დ ა ნ ი : ხეც: Hd-2123, მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 31,5X17,5 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; დაზიანება: საბუთი თაენაკლულია და გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი ღ ი : საბუთს თარიღად უზის ქორონიკონი ტკა (321), რაც გვაძლევს 1633 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დოლიძე, 1977: №339, გვ. 663-664.

[ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფე]¹ეთ-მეფემან როსტომ, უქუედაესთა მოგახსენებთ და უზედა²ესთ გ(ი)ბ(რძანე)ბთ, ვინ გინდა-ვინ ბრძ(ა)ნებისა ჩუენისა მორჩილ³ნი იყვე(ნით ლ ი ა ხ უ ს ზედათ და ლ ი ა ხ უ ს ქვეშ⁴ეთ, და ერთობილნო ზემო ქ ა რ თ ლ ე ლ - ნ ო , დიდნო და ⁵მცირენო, მერმე, ა მ ი ლ ა ხ ო რ ი ბ ე ყ ა ნ გამოგუ-იგზ(ა)⁶ენია და, რარიგადაც ამას წინათ ამ(ა)თს სახლისკაცს ⁷ზ ე მ ო ქ ა რ თ ლ ი ს სარდრობა ჰქონებოდა, და ანე ჩუ(ე)⁸ნცა ისრევე ზ ე მ ო ქ ა რ თ ლ ი ს სარდრობა ბ ე ყ ა ⁹ნ ი ს თ უ ი ს გუიბოძებია.

რაც კაცი ს ა { ა } მ ი ლ ა ხ ო რ ო ს ¹⁰დროშაზედ ყოფილიყოს, ისრევე უკლებრივ ¹¹ამას მოუდევით, ნურც დიდი და ნურც ცოტა ¹²ამის ქართულიდ(ა)მ(ა)ნ ნუ გამოხვალთ. ჩუენს ¹³ბრძანებასა და სამსახურს ძალი მიეცით, რაც ¹⁴კაცი დაურჩდებით, ჩუენ(ა)დ შეცოდებად მოგკითხავთ, ¹⁵თავსა და ცოლისა და შუილის მეტი ვერა დაგიხსნის-¹⁶რა, იცოდით, ზენა(ა)რ.

ბოლოში უზის როსტომის მცირე ზომის, ოთხკუთხედი სპარსული ბეჭედი ლეგენდით: **هفت سلطان صفی شاه زمین و زمان** — „ქვეყნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა მოიღო მის მონაზე და ხოსროს როსტომი მიწოდა“.

გვიანდელი მინანქრი საბუთის verso-ზე: სასარდლოს ზ ე მ ო ქ ა რ - თ ლ ი ს სარდლობისა.

1633 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ჰასანგებ ბარათაშვილისა და მისი ამეზისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-3267; მხედრული; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 15,9X17,4 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; დაზიანება: საბუთ მოხეული აქვს პირველი 6 სტრიქონის მარცხენა ნაწილი; საბუთი ალაგ-ალაგ ამოხეულია; გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთეს ხელით, ცამეტ სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

პ ი რ ი : სეა, 1450-11/7.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკა (321), რაც უდრის 1633 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი - ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: №39, გვ. 90-91.

[ქ. ნე]ბითა და შენ[ევენითა ლ(მრ)თისათა ჩუენ, მეფემან პა²ტ]რონმან რო [ს ტ ო მ , ესე ამიერით უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათა³ვებელი წყალობის წიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ ⁴ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულსა და ⁵ მრავალფერად ნამსახურთა ყმათა, ჰ ა ს ა ნ გ ე გ ს და ძმათა თ[ქუ]⁶ნთა: ფ ა რ ს ა დ ა ნ ს , გ ი ო რ გ ი ს და ა ს ლ ა მ ა ზ ს , შვეილთა და ⁷ მამავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამ⁸სა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და თქუენის სამკუიდრ⁹ოს მამულის წყალობას გუიჯენით, და ჩუენცა მოკით¹⁰ხული ვქენით და შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ბ ა | ¹¹ რ ა თ ა ს შ ვ ი ლ ს ჰ ა ს ა ნ გ ე გ ს , ფ ა რ ს ა დ ა ნ ს , გ ი ო რ გ ი ს და ა ს ლ ა მ ა ზ ს | ¹² სოფელი ზ ე მ ო ო ძ ი ს ი , კ უ ე ლ თ ა , დ ვ ა ლ თ ა ს თქუენ¹³ი საკერძო გლეხები და მამული თ ა კ უ ს თქუენი სა¹⁴კერძო მამული, ა ბ რ ა მ ე თ ს ა ბ რ ა მ ი ძ ე { ე } ბ ი , ვ ა კ ე ს თქუენი სა¹⁵კერძო მამული, ტ ბ ი ს { ს } , რისაც მქონებელი ყოფილი¹⁶ყოთ, ე ნ ა გ ე თ ს , რისაც მქონებელი ყოფილიყოთ, | ¹⁷ ე რ ტ ი ს { ს } მ ა კ ა რ ი შ ვ ი ლ ე ბ ი , ა ხ ა ლ დ ა ბ ა ს , რისაც მქონებელ¹⁸ი ყოფილიყოთ, ვ ა რ ხ ო ნ ა ს თქუენი საკერძო ა რ ე შ ი შ | ¹⁹ [ვ ი ლ ე ბ ი ... ნასო[ფლარი ა ვ ა ზ ა ნ ი , ნაოჭარი | ²⁰ გ ო მ ა რ ე თ ი , დ მ ა ნ ი ს ი ს კერძი, გ ო რ ი ნ - ჯ უ კ ს და უ კ ა ნ გ ო რ ს , | ²¹ რისაც მქონებელი ყოფილიყოთ და ვ ა ნ ქ ს , რაც თქუენ²²] სამკუიდრო ყოფილიყოს ესე{ე}ბი მართლის სამა²³რთლიანის საქმითა და სამძღურითა, მთითა, ბარითა, ²⁴ წყლითა, ნისქუილითა, ველითა და ვენაჭითა, შენითა და ო²⁵ვერითა, სას{ა}ხლითა, ჭურ-მარნითა, საწყლისპირითა, სა²⁶თიბითა, შესავალ-გასავლითა, სულობრივ უკლებრად | ²⁷ ეს თქუენი სამკუიდრო მამული, რაც ამ სიგელში ²⁸ გინერია სამკუიდროდ და საბოლო²⁹ო)დ თქუენთუინ და თქ²⁹უენთა შვეილთათუინ გუიბოძებია ყოვლის კაცისაგან | ³⁰ უცილებრად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუე³¹ნსა ერდგულად სამსახ-

ურსა შინა და არაოდეს არ |³² მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად |³³ სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გ(ი)ბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენ |³⁴ ისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მო-
საქმენო, ვინ |³⁵ ცავინ იყუნეთ და ანუ დღეის ნალმა იქნებოდეთ, თქ |³⁶ უენცა
ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით, თუინიერ |³⁷ თანადგომისა და შენეე-
ნისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა ესე |³⁸ ქ(ორონი)ც(ონ)სა ტკა, ჴელითა კარისა
ჩუენისა მდივან-მწიგნობ |³⁹ რის - თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი |³⁹ თ უ -
ე ლ ი ს ა თ ა .

ქ. ბრძანება ასრე უნდა |⁴⁰ გათავდეს.

როსტომ მეფის ბეჭედი ქართული ლეგენდით: ქ. ყაენის ფერჴთა
მტუერი როსტომ მეფე ვამტკიცებ.

სპარსული ტექსტი:

1633 წ. 11 აპრილი - 9 მაისი.

[هو]

حكم عالی شد آنكه از ابتدا تخافوی نیل محال مذکورہ نیل براتلو| قریہ اوزیس قریہ کولتا قریہ دولتا
آنچه از قدیم| الایام رسد ایشان بوده| قریہ تاک تمام رسر قریہ ابرمت تمام رسد قریہ واقه تمام رسد|
قریہ دبیس تمام رسد قریہ انه کد تمام رسد قریہ اردیس تمام رسد| قریہ اخلدابا تمام رسد قریہ اکوریس
قریہ لبس تمام رسد ...| قریہ با املاک ...| آنچه [از] قدیو الایام رسد داشته اند [قریہ] آوازن ...|
قریہ کورن جوک قریہ اکانکور آنچه از قدیم رسد ایشان بوده قریہ وانک تمام رسد که| سابقا تیول
... و ترازا مقرر بوده تیول رفعت پناه عزت دستگاه حسن بیگ و پارسدان بیگ| و گرگین و اسلمس
مقرر نمودیم رعایا| محال مذکورہ فوق مشارالیهما را تیولدار خود دانسته مالوجهات و حقوق دیوانی را
موفق دستور العمل گرجستان بدیشان واصل و عاید ساخته چیزی موقوف ندارند| و چون حکم بمر
عالی رسد اعتبار نمایند و در ین باب قدغن دانسته در عهده داندند تحریر| فی شهر شوال سنه ۱۰۴۲

[ის (ლმერთი)]

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ქვემოთ მოხსენიებული ს ა -
ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს ა დგილები: სოფელი ო ძ ი ს ი , სოფელი კ ვ ე ლ თ ა ,
სოფელი დ ვ ა ლ თ ა , ძველითგანვე მათი (ს ა ბ უ თ ი ს მ ი მ ლ ე ბ თ ა)
კ უ თ ე ნ ი ლ ი წ ი ლ ი თ , ს ო ფ ე ლ ი თ ა კ ე ი - მ თ ე ლ ი წ ი ლ ი ,
ს ო ფ ე ლ ი ა ბ რ ა მ ე თ ი - მ თ ე ლ ი წ ი ლ ი , ს ო ფ ე ლ ი ვ ა კ ე - მ თ ე ლ ი წ ი ლ ი ,
ს ო ფ ე ლ ი ტ ბ ი ს ი - მ თ ე ლ ი წ ი ლ ი , ს ო ფ ე ლ ი ე ნ ა გ ე თ ი - მ თ ე ლ ი წ ი ლ ი ,
ს ო ფ ე ლ ი ა ხ ა ლ დ ა ბ ა - მ თ ე ლ ი წ ი ლ ი , ს ო ფ ე ლ ი ა კ უ რ ი ს ი - მ თ ე ლ ი
წ ი ლ ი , ს ო ფ ე ლ ი ლ ი ს ი - მ თ ე ლ ი წ ი ლ ი ... მამულებით, [სოფელი] ა ვ ა ზ ა -
ნ ი ... რაც ძველი დროიდანვე მათ წილად ჰქონდათ; სოფელი გ ო რ ი ნ -
ჯ უ კ ი , ს ო ფ ე ლ ი უ კ ა ნ გ ო რ ი , რაც ძველი დროიდანვე მათი წილი 5
იყო, სოფელი ვ ა ნ ქ ი - მ თ ე ლ ი წ ი ლ ი , რომელიც წინათ ... და თ ო რ ო ზ ა ს
თიულად იყო დამტკიცებული, (ყველა ეს სოფელი) ჩვენ ქათმის წლის და-
საწყისიდან სიდიადის საფარველს, დიდებულ ჰ ა ს ა ნ ბ ე გ ს , გ ი ო რ -
გ ი ს ა და ა ს ლ ა მ ა ზ ს ჩვენ თიულად დაუშმტკიცეთ. ზემოთხსენებული 10

ადგილების გლეხებმა აღნიშნული [პირები] უნდა ცნონ თავის თიულდარად. თავიანთი მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი [მათ] ს ა ქ ა რ თ - ვ ე ლ ო ს დასტურლამალის თანახმად უნდა გადაუხადონ და არაფერი შეუჩერონ (არ დააბრკოლონ) და როცა ბრძანებაზე მაღალი ბეჭდი დაისმევა, დაემორჩილონ მას. (გლეხებმა) ამის შესახებ გამოცემული ბრძანება იცოდნენ და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ.

დაინერა 1042 წლის შავვალის თვეს.

სპარსული ტექსტის უზის სარეგისტრაციო ბეჭდები: 1. ოვალური, წარწერით: **يا معين الضعفا** — ო, უძლურთა შემწევ; 2. კუთხოვანი, გაურკვეველი წარწერით, რომლის ქვემოთაც არის სარეგისტრაციო მინაწერი: **نوشته شد** — დაინერა. გვერდით დასმული აქვს ორი მცირე ზომის სპარსული ბეჭედი.

9

1633 წ. მამულის წყალობის წიბნი ორსტომ მემვისა დავით დავითიშვილისაჟმი

პ ი რ ი : ხეც, Sd-601; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 44X16,5 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთის თავში ტექსტის ნაწილი მოხეულია, კიდევები ალაგ-ალაგ დაზიანებული, შეესებულება სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია. სპარსული ტექსტის პირი შვიდ სტრიქონად ერთვის ქართულ ნაწილს.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკა (321), რაც უდრის 1633 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი 1909: N188, გვ. 229; ფუთურიძე 1955: №38, გვ. 88.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ. ნებითა და] შენ[ვენითა] ლ(მრ)თისა[თა, ჩუე]¹⁶, პატრონმან [რ ო ს ტ] ო მ, ესე [ხანთა]³ და ჟა[მთა] გასათავებ[ლი] წყალობისა წიგნი და [ს]⁴იგელი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, |⁵ჩუენთა ერდგულთა და მრავალფერად თავდა|⁶დებით ნამსახურთა ყმათა, და ვ ი თ ი შ ვ ი ლ ს და ვ ი |⁷თ ს და შვილთა თქუენთა, კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ლ ე ს და |⁸ე ლ ი ზ - ბ ა რ ს, შვილთა და მამავალთა სახლისა თ|⁹ქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მ|¹⁰ოგუიდეგით კარსა და თქუენის მამულის წყალო|-
¹¹ბას გუიჯენით, და ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენ|¹²ება თქუენი და შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქ|¹³უენი სამკუიდრო და ნაწყალობევი მამული, რაც |¹⁴ამას წინათ მეფეთაგან ანუ სამკუიდრო და ანუ ნან|¹⁵ყალობევადად გქონებოდეს. ჩუენცა ისრევე უკლ|¹⁶ებრივ გუიბოძებია, მთითა, ბართა, წყლითა, წი|¹⁷სქუილითა, ველითა და ვენაჟითა, შენითა და ოჯე|¹⁸რითა,

ყოვლითურ სამკუიდროდ და საბოლოოდ¹⁹ თქუენთუინ და თქუენთა შვი-
ლთათუის გუიბოძებია.

ანე, |²⁰ გკონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდ|²¹ გულად
სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგე|²² შალოს არა ჩუენგან და არა შემდ-
გომად სხუათა|²³ მეპატრონეთაგან.

5

ანე, გიბძ(ანებ)თ კარისა ჩუენისა ვექი|²⁴ ლ-ვეზირნო და სხუანო მო-
საქმენო, ვინგ|²⁵ ინდა-ვინ იყუენით და ანუ დღეის წალმა იქნებოდე|²⁶ თ,
თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ, რარიგადაც ამა|²⁷ ჩუენგან ნაწყალობევესა
ფარვანასა შიგან ენ|²⁸ ეროს და ნურას მოუშლით, თუინიერ თანადგომ|²⁹ ი-
სა და შენვეენისაგან კიდე.

10

დაინერა ბძა|ნება| და ნიშა|³⁰ ნი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკა, ჴელითა
კარისა ჩუენისა|³¹ მნიგნობრის თუ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ -
ი ს ა |³² თ ა .

სპარსული ტექსტი:

1633 წ. 12 მარტი – 10 მაისი

هو

حكم على شد أنكه بنابر حقوق خدمت و یکجهتی از ابتدا تخافوی نیل ا محالی که سابقا بر فعت پناه
داود بیگ اشیک آقاسی باشی متعلق بوده ا بهمان قاعده در وجه مشارالیه مقرر نمودیم رعایا محالی که
از قدیم الايام بوموی الیه ا نسبت داشته او را تیلدار خود دانسته مالوحیات و حقوقه دیوانی را ا بدستوری
که معمول کرجستان است از عهده بیرون آمده از مخالفت ا احتراز نمایند و چون حکم بمهر رسید اعتبار
کنند تحریرا فی ا شهر رمضان الم[بارک] سنه ۱۰۴۲

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ სიღიადის საფარველის დ ა ვ ი თ -
ბ ე გ ეშკიკალასიბაშის დამსახურებისა და ერთგულების გამო, ის ადგილე-
ბი, რომლებიც წინათ მას ეკუთვნოდა, ქათმის წლის დასაწყისიდან ხსენ-
ებულ [დ ა ვ ი თ ბ ე გ ს] იმავე წესით ვუწყალობეთ. გლეხებმა, რომლებიც
ძველი დროიდანვე ხსენებულ [დ ა ვ ი თ ბ ე გ ს] ეკუთვნოდნენ, ცნონ იგი
თავის თიულდარად. თავიანთი მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი
გადაუხადონ მას იმ წესით, რომელიც ჩვეულებრივ საქართველოში [მო-
ქმედებს]. მოერიდონ წინააღმდეგობის განევას და როცა ბრძანება ბე-
ჭედდღასმული გახდება – დაემორჩილონ [მას].

5

32-ე სტრიქონზე ზის 1. როსტომის მცირე ზომის, ოთხკუთხედი სპარსული
ზეჭედი ლეგენდით: همت سلطان صفی شاه زمین و زمان تلف بندہ را خسرو رستم نشان داد
— „ქვეყნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა
მოიღო მის მონაზე და ხოსრო როსტომი მიწოდა.“ მის ოდნავ ზემოთ, მარ-
ჯვნივ 2. მცირე ზომის, ოვალური სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი, წარ-
წერიტ: يا معين الضعفا — „ო, უძლურთა შემწე.“

გვიანდელი მიწანერი:

ქ. როსტომ მეფის წიგნი.

ბრძანება:

დავითიშვილი (თვალდამწერიშვილი) დავით – ხოსრო-მირზასთან ერთად შეიღებებანად იმყოფებოდა შაჰის კარზე. ქართლში გამეფებულ როსტომს თან გამოჰყვა და მისი დიდი წყალობითაც სარგებლობდა. იყო ბოქაულთუხუცესი, ეშიკაღასბაში, 1634 წლიდან ზემო ახალდაბის მოურავი, 1635 წელს გახდა დირბის მოურავი (ხეც, Sd-602).

დავითიშვილი ელიზბარ – დავითის ძე, ბოქაულთუხუცესი. ნოდარ ციციშვილის აჯანყების დროს როსტომის გვერდით იბრძოდა. ხოვლეს ბრძოლის შემდეგ დამარცხებულები „ელიზბარ ბოქაულთუხუცესის ყმებთან დაირჩინეს“ (ფარსადან გორგიჯანიძე 1925: 248). როსტომი მას დიდ ნდობას უცხადებდა და შაჰთან მოსალაპარაკებლად აგზავნიდა ხოლმე. მისი ხელით გაგზავნა შაჰთან აჯანყებული ჩხეიძეები. ამასთან, მას დაევალა სპარსეთიდან ჩამოეყვანა როსტომის ნათესავი (მისი ბიძაშვილის – თეიმურაზ მირზას ვაჟი) ლუარსაბი, როგორც ტახტის მომავალი მემკვიდრე (ფარსადან გორგიჯანიძე 1925: 248-249). ელიზბარმა ეს მისია წარმატებით შეასრულა. შაჰმა მას ხალათი უბოძა, რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ელიზბარის ქვეშევრდომობას სეფიანთადმი (გ. კვანტიძე, ხალათი როგორც სანუქარი და მასთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებები აღმოსავლეთ საქართველოს ყოფაში, კადმოსი, 2016: 113-114).

დავითიშვილებისთვის ნაბოძები საბუთი წარმოადგენს ახლადგამეფებული როსტომის მიერ ფეოდალური საგვარეულოსთვის ძველი მამულების წყალობის განახლების სიგელს. ეს ზოგადი წესი იყო ყველა თავადისთვის. საინტერესოა, რომ საბუთში არ არის ჩამოთვლილი რა მამულებს ფლობდნენ დავითიშვილები, მაგრამ იგულისხმება, რომ ამის დამადასტურებელი საბუთები თავად მათ პქონდათ, რაც მტკიცდება იმავე წლის 21 ივლისს როსტომის მიერ გაცემული პირობის წიგნით (ხეც, შდ-556-ა). მასში აღნიშნულია, რომ დავითიშვილებს სოფ. ბრეთის კუთვნილების საბუთები პქონიათ.

10

1633 წ. 21 ივლისი. პირობის წიგნი როსტომ მეფისა ბოქაულთუხუცესს დავით დავითიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-556-ა; მოყვითალო ფერის ორი ქაღალდი, ზომა: 16X18 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი ალაგ-ალაგ დაზიანებულია და შეესებულია „მიკალენტის“ სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკა (321), მკათათვის კა (21), რაც უდრის 1633 წლის 21 ივლისს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი 1909: №129.

ქ. ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი გიბოძ[ე]||²თ ჩუენ, მეფემან პატრონ-
მან რო ს ტ ო მ , თქუენ, ჩ³უენთა ერდგულთა ყმათა: და ვ ი თ ი შ ვ -
ი ლ თ , ბოქაულ⁴თუხუცეს და ვ ი თ ს დაშენთაშვილთა, ე ლ ი ზ ბ ა რ ს
და კ ო ს |⁵ტ ა ნ დ ი ლ ე ს . ასრე რომე, ბ რ ე თ ი ს წიგნები გქონდა და⁶
ბ რ ე თ ი ა ვ ა ლ ი შ ვ ი ლ ს ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს მივეცი და სადამ⁷დი ამ
ქუეყანას იყოს, იმისთუის გუიბოძებია და რა ის⁸ თავის ალაგს წაივადეს და
აქ აღარ იყოს, თქუენთუის⁹ გუიბოძებია ყოვლის კაცის უცილებრად.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკა, მკა¹⁰თათუეს კა.

recto- verso-ზე უზის სამი სპარსული ბეჭედი.

კომენტარი:

სოფ. ბრეთს დაეითიშვილები ქართლში დამკვიდრებიდანვე ფლობდნენ
და შესაბამისი საბუთებიც კქონიათ. მეფე როსტომმა მათ განუახლა
ქველი მამულების წყალობა 1633 წლის 12 მარტი –10 აპრილი (ხეც,
Sd-601), თუმცა, მალე, ამავე წლის 21 ივლისს, მეფე იძულებული
გამხდარა თავისივე გადაწყვეტილება შეეცვალა და ბრეთი ქაიხოსრო
ავალიშვილისთვის ებოძებინა. მართალია, ჩვენ არ მოგვეპოვება დროის
ამ მცირე შუალედში გაცემული სიგელი ქაიხოსრო ავალიშვილისადმი
ბრეთის წყალობის შესახებ, მაგრამ ზემოთყვანილი საბუთით ჩანს ამ
წყალობის გაცემის პირობები: მეფე იურიდიულად აფორმებს შეთანხ-
მებას დაეითიშვილებთან, რომ ქაიხოსროს გარდაცვალების შემდეგ
(თავის ადგილზე წასვლაში შესაძლოა იგულისხმება სამცხე-საათაბა-
გო, ვინაიდან ავალიშვილები სამცხიდან იყვნენ გადმოსულები) ბრეთი
კვლავ დაეითიშვილებს დაუბრუნდებოდათ. ქაიხოსრო უმემკვიდრეოდ
იყო დარჩენილი.

დაეითიშვილების პრეტენზიები ბრეთის შესანარჩუნებლად ამით არ
დასრულებულა. 1634 წელს როსტომი კონსტანტინე და ელი¹სპარ და-
ეითიშვილებს აძლევს პირობის წიგნს ბრეთის მამულების შესახებ
(ხეც, Hd-14699). დოკუმენტში კარგად ჩანს როსტომის არგუმენტი, თუ
რა მიზეზით უბოძებია ბრეთის მამული ქაიხოსრო ავალიშვილისთვის.
ავალიშვილები თეიმურაზ I-ის ერთგულებით გამოირჩეოდნენ. პირველ
ეტაპზე როსტომს მათი შემორიგება უცდია, მაგრამ თუ ეს ხერხი არ
გაჭრიდა, მაშინ ბრეთს დაეითიშვილებს დაუბრუნებდა: “... თუ ავალ-
იშვილი ქაიხოსრო საყმოდ არ შემოგუირიგდეს, არაოდეს არ მოგიშა-
ლოთ და არც გამოგართოთ.” ეს პირობა კი განსხვავდებოდა 1633 წელს
მიცემული პირობისგან, რომლის თანახმადაც, დაეითიშვილები ბრეთს
ქაიხოსროს გარდაცვალების შემდეგ მიიღებდნენ. როგორც ჩანს, და-
ეითიშვილები ბრეთს მართლაც დაუკუიყენებლივ დაიბრუნებდნენ, იმ
შემთხვევაში, თუ ქაიხოსრო მეფეს „არ შეურიგდებოდა,” მაგრამ აღ-
არაფერია ნათქვამი, ვის დარჩებოდა მამული „საყმოდ შერიგების”
შემთხვევაში. საფიქრებელია, რომ ქაიხოსროს გარდაცვალების შემდეგ
1633 წლის პირობა ამოქმედდებოდა და ბრეთს დაეითიშვილები კვლავ
მიიღებდნენ.

1633 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა კავთისხეველ იმედა ინაპისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-1481; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 29X20 სმ.; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. შექასთეს ხელით შესრულებული სპარსული ტექსტი ხუთ სტრიქონად მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

პ ი რ ი : სეა, 1450-32/289.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორინიკონი ტკა (321), რაც გვაძლევს 1633 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შერმაზან ოქრუაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: №43, გვ. 99.

ქ. ნებიტა და შეწეწიტა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან პატრო²მან როსტომ, ესე წყალობისა წიგნი და სიგელი გ³იბოძეთ თქუენ, კ ა - ვ თ ი ს ჯ ე ე ლ ს, ჩუენს მეჯინიბეს ი ნ ა | ⁴ძ ე ს ი მ ე დ ა ს, შენსა ძმა-სა ც ი ხ { ო } ე ე ლ ს ა და მ ა მ ი ს ი | ⁵მ ე დ ს ა, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთ⁶ავე.

მას ჟამსა, ოდეს პ ე ტ რ { ა } უ ლ ი მიწა თქუენი სამკუიდრო ⁷ყოფილიყო და მოგშლოდა, ახლა კიდევე მოგუიდეგით კარსა | ⁸და იმავე პ ე - ტ რ ა უ ლ ი ს მიწის წყალობას დაგუიჯენით. | ⁹ჩუენ ვისმინეთ აჯა თქუენი, შეგინწყალეთ და გიბოძეთ | ¹⁰მისის შესავლითა და გამოსავლითა.

გქონდეს და გიბედნ¹¹ იეროს ლ(მერ)თმან ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შიგან.

ანე, | ¹²მოგახსენებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და კ ა - ვ თ ი ს ჯ ე ე ლ ს მო¹³ურაო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყა¹⁴ლობევს ფარვანაშია ეწეროს.

დაიწერა ქ(ორო)ნ(ი)კ(ონ)სა ტკა, ჯელითა კ¹⁵არისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა – ო ქ რ უ ა შ ვ ი ლ ი ს შ ე რ მ | ²⁰ზ ა ნ ი ს ა თ ა .

როსტომ მეფის მსხლისებრი ფორმის ბეჭედი ქართული ლეგენდით:

ქ. ყაენის ფეჭთა მტუერი როსტომ მეფე ვამტიცებ.

სპარსული ტექსტი:

1633 წ. 9 ივნისი – 7 ივლისი

حکم عالی شد آنکه از ابتدا تخاقوی نیل اراضی مذکور ضمن را به مهتر امیدہ شفقت نمودیم که زراعت نموده وجه معاش او بوده باشد | احدی مزاحمت بحال مشارالیه نرسانند و درین باب قدغن دانسته در عہدہ داندند | تحریر فی شهر ذی الحجہ الحرام سنہ ۱۰۴۲

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, მასზედ, რომ [სიგელის] ტექსტში მოხსენიებული მიწები ქათმის წლის დასაწყისიდან ჩვენ ვუნყალობეთ მეჯინიბე ი მ ე დ ა ს , რათა დაამუშავებს რა მათ, [ეს მიწები] მის (ი მ ე დ ა ს) საცხოვრებელ სახსრად იქცეს. ზემოთ მოხსენიებული პირი არავინ შეანუხოს. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ და [მისი შესრულება] თავის ვალდებულებად აღიარონ. დაინერა 1042 წლის ზიჰიჯას თვეში. 5

სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები: ლეგენდებით:

1. يا معين الضعفا – ო, უძლურთა შემწე! 2. قلمی – დაინერა.

12

1633 წ. წყალობის განახლების წიგნი ორსტომ მეფისა ქაიხოსრო მაჩაბლისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-8924; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 29X20 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; დასიანება: საბუთი ადგილ-ადგილ ამოხეულია და გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკა (321), რაც გვაძლევს 1633 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან ¹პატრონ-მან რ ო ს ტ ო მ , ესე უკუნისამდე უამთა გასათ²ავებელი წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგიწყა³ლეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთ და მრავა⁴ლფერად თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, მ ა ჩ ა ბ ე ლ ს ⁵ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს და შენთა შვილთა: თ ა მ ა ზ ს , ლ ო მ კ ა ც ს ა და ბ { ა } ⁶ა დ უ რ ს , შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენის⁷ათა, ყოველთავე.

მას უამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარ⁸სა და ამოვარდნილის თქუენის ნათესავის, ს უ ლ ა ⁹რ ყ ა ზ ა ნ ი ს კერძს მამულს გუიჯენით, და ჩუენცა ვისმინე¹⁰თ აჯა და მოხსენება თქუენი და შეგიწყალებთ და ¹¹გიბოძეთ გ ა რ ე ჯ უ ა რ ს ს უ ლ ა რ ყ ა ზ ა ნ ი ს ნაქონი მამული, ¹²თ ა მ ა რ ა მ - ე ნ ს აზნაურიშვილი ღ ღ ღ ნ ა ს შ ვ ი ლ ი , ქ ე ¹³ბ ა ძ ე გ უ ლ ი ტ ა , ბ ა ბ უ ც ი ძ ე , კ ო ბ ა ხ ი ძ ე ხუცესი და გ ა მ ს { ა } ხ უ რ ¹⁴და , – ესენი მართლის სამართლიანის საქმითა და სამძ¹⁵ლურითა, მითთა, ბართთა, წყლითა, წისქულითა, ვე¹⁶ლითა და ვენაჯითა, საწნავითა და უწნავითა, საწმრითა და უ¹⁷წმრითა, საძებრითა და უძებრითა, ყოვლითურ სამკუიდროდ ¹⁸და საბოლო¹⁹(ო)დ თქუენთუინ და თქუენთა შვილთათუის გუიბ²⁰ოძებია.

ასრე რომე, სულკურთხეულის ბატონის ბიძი²¹ს ჩუენის მეფის ს უ ი - მ ო ნ ი ს წიგნიცა გქონდა და ჩუე²²ცა დაგიმტკიცეთ და მოგიბოძეთ ყოელის კაცისაგან უ²³ცილებრად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ე|²⁴რდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგემა|²⁵ლოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად სხუათა მეპატი|²⁶რონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა [ჩუენისა ვე]ქილ-ვეზი|²⁷რნო, მდივან(ნ)ო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-|²⁸ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუ|²⁹ენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით და შე[ე]ცილებ|³⁰ით თანადგომისა და შეწვევისაგან კიდე.

|³¹დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკა, ჴელ-ითა კა|³²რისა ჩუენისა მნიგნობრისა – თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე |³³ლ ი ს ა თ ა .

უზის როსტომის მცირე ზომის, ოთხკუთხედი სპარსული ბეჭედი ლეგენდით: همت سلطان صفی شاه زمين و زمان لتف بنده را خسرو رستم نشان داد „ქვეყნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა მოიღო მის მონაზე და ხოსროს როსტომი მინოდა.“

ბოშენტარი:

მაჩაბლები – შიდა ქართლის ერთ-ერთი სათავადოს – სამაჩაბლოს თავადები. მათი წინაპარი საგვარეულო იყო თავხელიძე. გუარის წარმომავლობა სოფ. ანაბეთის მფლობელობას უკავშირდება. მათი აღზევება XV საუკუნიდან იწყება, რასაც სამეფო ხელისუფლების ერთგულების ხარჯზე აღწევნ. ისინი ფლობდნენ სახლთუხუცესის სახელოს. მაჩაბლები მამულებს ფლობდნენ მდ. ლიახვის ხეობაში. მათ ეკუთვნოდათ: ანაბეთი, თამარაშენი, თირი, ლელი, საბაწმინდა, სვერი, ფრისი, ქემერტი, ქურთა, ძარი, ძარწემი, ხეთი, მუგუთი, ჯაფა, გარეჯვარი, დიცი, ვარიანი, ზემო თხვისი, ქემო ნიქოზი, ყმები ქ. ცხინვალში. მაჩაბელთა გუარის განაყოფები არიან: ზაალიშვილები, რევაზიშვილები, გიორგიშვილები, ბორტიშვილები. მაჩაბელთა საგვარეულო სამარხი XVII საუკუნის მეორე ნახევრამდე იყო თირის მონასტერი. შემდეგ თირი თავთაქიძეებს გადაეცათ, ხოლო მაჩაბლების საძეალე საბაწმინდა გახდა.

ქაიხოსრო მაჩაბელი – შიდა ქართლის თავადი. მაჩაბლებმა როსტომს ქართლში გამეფებისთანავე დაუჭირეს მხარი (თამაზ მაჩაბელი მას ირანიდან ჩამოჰყვა). ცხადია, ამ ერთგულებით აიხსნება, რომ უკვე 1633 წელს (როსტომის ქართლში გამეფება) მეფემ ქაიხოსროს უწყალობა მისი აზოვარდნილი ნათესავის მამულები. მეფისადმი მაჩაბლების ერთგულებაზე უნდა მეტყველებდეს ის ფაქტიც, რომ იორამ სააკაძესა და მაჩაბლებს შორის არსებული სამამულე დავის დროს როსტომმა უპირატესობა იორამს არ მიანიჭა, მიუხედავად იმისა, რომ იორამი მისი აღზევებული იყო და დავა სამართლიანად გადაწყვიტა (ოთხმეზური, 1999: 99). მაჩაბლებს ყმა-მამული როსტომის მეუღლე მარიამ დედოფალმაც უწყალობა ცხინვალში. ვინაიდან ცხინვალის სამეფო ქალაქს წარმოადგენდა, აქ ყმა-მამულის მიღება მაჩაბლების განსაკუთრებულ დამსახურებას უსეამს ხაზს. ქაიხოსრო მაჩაბელს მხოლოდ უმეზ-

კვიდროდ დარჩენილი სულარეასანის მამულები არ მიუღია, იგი სხვა სახლიკაცების მამულების დაუფლებასაც ცდილობდა. მან ისარგებლა თავისი განაყოფის, ქვაბულის, მცირეწლოვანებით და თამარაშენსა და დედში მისი მამულებიც მიითვისა. 1644 წელს როსტომმა ეს ყმა-მამუ-ლი ქვაბულს დაუბრუნა.

13

1633 წ. როსტომ მეფის წყალობის სიბედი ძაიხოსრო ბარათაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14651; ღია ყავისფერი ქაღალდი, ზომა: 39,2X19; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული, სპარსული ტექსტი, შექასთეს ხელით შესრულებული ექვს სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

საბუთის თ ა რ ი დ ი: ქორონიკონი ტაა (321), რაც 1633 წელს გვაძლევს.

პ ი რ ი : სეა, 1450-32/348.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი, 1899: №415, გვ. 481-482; ფუთურიძე, 1955: გვ. 100-102; გოგოლაძე, 2016/2017: გვ. 114.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან პატრონმან |² როსტომ, ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალებ და გიბო|³ძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და მარვალფერად თავდად|⁴ებით ნამსახურსა ყმასა, ბ ა რ ა თ ა შ უ ი ლ ს სახლთუხუცეს ქ ა ი ხ ო |⁵ს როს, შუილთა თქუენთა გ უ გ უ ნ ა ს ა და ბ ა რ ა თ ა ს ა, მომავალთა |⁶ სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგი|⁷თ კარსა და ა ლ ი ყ უ ლ ი ბ ე - გ ი ს ნაქონს აზნ(ა)ურიშუილს ჩ ა |⁸ჩ ი კ ა შ უ ი ლ ს ა ს ი ტ { ა } ს გუიაჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და |⁹ მოხსენება თქუენი და შეგიწყალებ და გიბოძეთ დღეს ჩ ა ჩ ი |¹⁰კ ა შ უ ი ლ ი ა ს ი ტ ა და მისნი ძმანი, რის(ა)ც მამულის მქონ|¹¹ებელნი იყუნენ, უკლებრივა წყალითა, ნისქუილ-ითა, ველი|¹²თა და ვენაჭით, მათის სოფლებითა, საძებრითა და უძებრითა, ნას|¹³ყიდითა და უსყიდითა, ყოვლის მისის სამართლიანის მამულითა |¹⁴ და სამძღურითა თქუენთუის და თქუენთა შუილთა|¹⁵თუის გუიბოძებია.

ანე,უზედესთა მოგახსენებთ და უქვედესთა |¹⁶ გ(ი)ბ(რძანე)ბთ კარი-სა ჩუენის ვეჟილ-ვეზირნო, დღეს, ვინგიგნდა-ვინ იყ|¹⁷ვნეთ და ანუ დღეის წაღმა ვინგიგნდა-ვინ იქნებოდეთ, მერმე, |¹⁸ ესე ჩუენგან ნაწყალობევი სიგელი თქუენცა ასრე გაუთავე|¹⁹თ. რომე, რარიგად(ა)ც ამა ჩუენგან ნაწყალობევს ფარევან(ა)ში ენე|²⁰როს, ნუოდეს ნუ შეუშლით და შე(ე)ცილებით, თანდად|²¹გომისა და შეწევნისგან კიდე.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე |²² ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკა, წელითა:..
ყ ო რ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე რ { ა } ბ ი ს { ა } თ ა .

მინანერი საბუთის verso-ზე: ჩ ა ჩ ი კ ა ს შ ვ ი ლ ი ს წყალობის წიგნი.

სპარსული ტექსტი:

1633 წ. 5 სექტემბერი – 4 ოქტომბერი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر توجه عالی در بارهٔ رفعت پناه کیخسرو بیگ براتبوا از ابتدا * ششماهه تخاقوی
نیل اسلمس و بابونه چاکا اعلیٰ را به تبول رفعت پناه مشارالیه مقرر فرمودیم رفعت پناه مشارالیه
را تیولداری استقلال خود دانسته موافق دستور العمل گرجستان کارتیل مالوجهات و وجوهات و حقوق
دیوانی خود را بدو رسانیده بخلاف حساب موقوف ندارند مستوفی سرکار عالی حکم [..را دیده].
نموده هر ساله حکم مجدد طلب ننمایند درین باب قدغن دانسته از فرموده تخلف نورزند و چون نشان
بمهر عالی رسد اعتماد نمایند تحریر ۲۸ شهر ربیع الاول سنه ۱۰۴۳

[ის (ღმერთი)]

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ სიდიადის თავშესაფარის,
ქ ა ი ხ ო ს რ ო ბ ე გ ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ი ს მიმართ მაღალი ყურადღე-
ბის [მიპყრობის] გამო, ჩვენ, ქათმის წლის ექვსთევობის დასაწყისიდან,
სხენებულ სიდიადის საფარველს თიულად დავეუმტკიცეთ ა ს ლ ა მ ა ზ
5 და პ ა პ შ უ ნ ა ჩ ა ჩ ი კ ა შ ვ ი ლ ე ბ ი . იცნობენ რა სხენებულ სიდიადის
საფარველს (ქაიხოსრო-ბეგ ბარათაშვილს) თავის სრულუფლებიან თი-
ულდარად, [ისინი] ქ ა რ თ ლ ი ს გურჯისტანის დასტურლამალის მიხედ-
ვით, მას გადასცემენ თვის მალუჯათს, გამოსაღებებსა და სახელმწიფო
გადასახადს, და არ დაუჭერენ წესის წინააღმდეგ. მაღალი კარის მუსტოუ-
ფი, [ჩანერს] რა ამ ბრძანებას, ახალ ბრძანებას ყოველ წელს ნუ მოითხ-
10 ვის. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ, წინააღმდეგობა არ
გაუწიონ და, როდესაც [ეს] სიგელი მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორ-
ჩილონ მას. დაინერა 1043 წლის 28 რაბი ალ-ავალის თვეში.

უზის როსტომის მცირე ზომის, ოთხკუთხა სპარსული ბეჭედი ლეგენდით:
دهم سلطان صفی شاه زمین و زمان لاف بندہ را خسرو رستم نشان داد
„ქეყენისა და დროის
ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა მოიღო მის მონაზე და ხოს-
რო-როსტომი მინოდა.“

კომენტარი:

ქაიხოსრო ბარათაშვილ-აბაშიშვილი – საბარათიანოს თავკაცი XVII
საუკუნის I ნახევარში. ტიპიური მედროვე. ძირითადად, პროირანუ-
ლი ორიენტაციის მატარებელი. იყო მეწინავე სადროშოს სარდალი.
ფლობდა მეკობრისმკებელის სახელოს. შაჰ აბასისგან პქონდა ნაბო-
ძები ქართლის ვეკილობა და დელოფლის სახლთუხუცესობა. სარგე-
ბლობდა ირანში დაწინაურებული როსტომ სააკაძის მფარველობით.

მისი კარიერული წინსვლა ქართლში სეიმონ-ხანის მეფობის პერიოდს უკავშირდება. ქართლის მუსლიმი მეფეებისთვის (ბაგრატ-ხანი, სეიმონ-ხანი) ბარათაშვილები წარმოადგენდნენ მთავარ დასაყრდენ ძალას. ქაიხოსრო პერიოდულად „დალატობდა“ თავის პოლიტიკურ კურსს და, შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, გამარჯვებულის მხარეს იკერდა, რაშიც არაჩვეულებრივი ალღო ეხმარებოდა. მარტყოფისა და მარაბდის ბრძოლების დროს ქაიხოსრო გიორგი სააკაძის მხარეს წანს, თუმცა 1626 წელს უკვე ირანის ხელისუფლებასთანაა შერიგებული. ამიტომ უარს ეუბნება მოურავს მოკავშირეობაზე. მიუხედავად ამისა, გიორგი სააკაძემ ბირთეისის ციხეში ჩაყენებული ყიზილბაშთა გარნიზონის წინააღმდეგ გაილაშქრა და 500 მეციხოვნე ამოწვევით, რაშიც მოგვიანებით, ქაიხოსრო დაადანაშაულეს. 1629 წელს ქაიხოსროს თეიმურაზის ბანაკში ეხედავთ.

ბერი ეგნატაშვილისა და ვახუშტი ბატონიშვილის თანახმად, როდესაც თეიმურაზ I-მა გაიგო როსტომის ქართლში მეფედ დანიშვნის ამბავი, ბარათაშვილები ცოლ-შვილიანად თავისთან დაიბარა. როსტომის ქართლში შემოსვლისთანავე ბარათაშვილებმა დატოვეს ცოლ-შვილი და როსტომს მიუყვინდნენ ერთგულების დასამტკიცებლად. განრისხებულმა თეიმურაზმა განიზრახა ცხვირ-პირი დაეჭრა ბარათიანთა ცოლ-შვილისთვის, მაგრამ ხორეშან დედოფალმა არ დაანება (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 417, ვახუშტი ბატონიშვილი 1973: 438).

ქართლში გამეფებულ როსტომს ქაიხოსრო დაეხმარა ფეოდალებთან ურთიერთობების მოწესრიგებაში. მისი უშუალო მცდელობით შერიგებია იესე ქსნის ერისთავი როსტომს (იხ. სეა, 1450-12/129).

1635 წელს, ქაიხოსრო მონაწილეობს თეიმურაზ I-ის წინააღმდეგ სურამთან გამართულ ბრძოლაში და თავის გამონენისთვის შაჰ სეფი I-ისაგან ჯილდოს იღებს (ხუბუა, 1949: 4-08), (იხ. დოკუმენტური წყაროები..., 2019: 157-158).

ქაიხოსროს ორმაგი პოლიტიკა მიუღებელი აღმოჩნდა როსტომისთვის და იგი სიკედილით დაასჯევინა. სიკვდილით დასჯის მიზეზსა და თარიღსე სხვადასხვა ცნობას გვაწვდიან წყაროები, განსხვავებული მოსაზრებებია გამოთქმული სამეცნიერო ლიტერატურაშიც (სრულად წყაროებისა და ლიტერატურის შესახებ იხ. გოგოლაძე, 2012: 26-99). ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობით, ქაიხოსროს სიკედილით დასჯის მიზეზი გამხდარა 500 ყიზილბაშთა მეციხოვნის დახოცვა გიორგი სააკაძის მიერ. 1636 წელს „უკუალად როსტომ მოიკისენა შური ყიზილბაშთათჳს, რომელი მოსწყდნა მოურავმან ბირთჳს და შეიპყრა ქაიხოსრო ბარათაშვილი სისხლთა მათათჳს და გარდამოადგო ციხილამ განჯის კარისაკენ მადლის გოდოლიდამ“ (ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: გვ. 440), თუმცა 1636 წელს, თითქმის 10 წლის წინანდელი ცოდვების გახსენება და მხოლოდ ამის გამო სიკედილით დასჯა ცოტა ალღოვითაა. ფარსადან გორგიჯანიძის თანახმად, ქაიხოსრო მონაწილეობდა როსტომის წინააღმდეგ ნოდარ ციციშვილის მიერ მოწყობილ შეთქმულ-

ბაში. შეთქმულებსა და როსტომს შორის ხოვლესთან მომხდარი ბრძოლის შემდეგ მეფის ბრძანებით „გორიდაშენ ქალაქს ნაფარი გაგზავნეს და ქაიხოსრო ბარათაშვილი, დედოფლის სახლთუხუცესი, დაიჭირეს და ციხეში აიყვანეს და ღამით კოშკიდან გარდმოადგეს და თქვეს – დამთვრალა და თეითან გარდმოვარდნილაო. და მისი შვილები დააჭირვინეს და გორის ციხეში დაატყვევეს. და მისი სიძე, ბახუტა პუსეინ ბეგისშვილი, ბაგრატიანი იყო და ბატონობაც უნდოდა, ის გარდაიხვეწა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 248). წყაროს ცნობებიდან ცხადი ხდება, რომ ქაიხოსროს შეთქმულებაში ჩართვის მიზანი იყო მისი სიძის – ბახუტა პუსეინ ბეგისშვილის გამეფება (ჯამბურია, 1955: 27-28). ნოდარ ციციშვილის გამოსვლა 1642 წელს მოხდა, შესაბამისად, ქაიხოსროც ამ წელს დასაჯეს სიკედილით. ამას ცხადყოფს ქაიხოსროს ეპიტაფიაც პირდებულის მონასტერში: „წ. ესე არს სამკვიდრებელი ჩემი, რამეთუ მთნავს და ამას შინა მდებარე არს გვაში დიდისა აბაშიშვილისი, აუთანდილის ძის ქაიხოსროსი, ვინც აღმოიკითხვიდეთ, შენდობას უბძანებდეთ. ქორონიკოსნა ტლ“ (ჯოჯუა, 2005: 195). ამ ამბებთან დაკავშირებით, საინტერესოა 1642 წლის 2 დეკემბერს გაცემული როსტომ მეფის წყალობის სიგელი ხოსია ბარათაშვილისადმი (ხეც. Ad-1138), რომლის მიხედვით, ნოდარ ციციშვილის აჯანყება ახალი მოხდარია. სწორედ ამ დროს გამოჩენილი ერთგულებისთვის აჯილდოვებს მეფე ხოსიას ქაიხოსრო ბარათაშვილისეული მამულით (გოგოლაძე, 2012: 28-35; 78-80, გოგოლაძე, 2010/11: 130-131).

14

1633 წ. 25 დეკემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ქაიხოსრო ბარათაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-12/129, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში. ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, ნასთადიყის ხელით, ხუთ სტრიქონად, ერთეულ ქართულ პირს.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკა (321), ქრისტესწობისთვის ოცდახუთ დეკემბერს, რაც უდრის 1633 წლის 25 დეკემბერს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მღივანი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფეოფირიძე, 1955, 47, გვ. 106-108; გოგოლაძე, 2016/2017, გვ. 115.

[ქ. ნებითა დ]ა შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუვენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონმან როსტომ და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთა დედოფალმან, პატრონმან მარია მ, ესე ამიერით უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა სამკვდროთ და [სა]ბოლოვით გას[ა]თ[ა]ევებული წყალობის წიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუვენ, ჩუენსა ერდგულსა და მრავალ-

ფერად ერდგულებით და თავდადებით ნამს{ა}ხურსა ყმასა, სახლთუხუც-
ეს ბ ა რ ა თ ა შ ე { ი } ლ ს ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს და შუილთა თქუენთა: გუ -
გ უ ნ ა ს ა , ნ ი კ ი ლ ო ზ ს და ბ ა რ ა თ ა ს ა , მომავალთა ს{ა}ხლისა
თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას დაგუ- 5
იაჯენით, და ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, და მოკითხუ-
ლი ექენით და სოფელი ნ ა ხ შ ი რ ი ს გ ო რ ი ს ჯევეში თავითგან თქუენი
სამკუიდრო მამული ყოფილიყო, და მერმე, ჩუენი მემკუიდრე ყმა ი ე ს ე
ე რ ი ს თ ა ვ ი შემოგუარიგეთ და თქუენის ქართულით შეკრიფეთ. და
მისთ მუქაფათ შეგინყალეთ და გიბოძეთ ე რ ი ს ჯ ე ვ შ ი სოფელი ნ ა ხ - 10
შ ი რ ი ს გ ო რ ი - ქვემოთი უბ{ა}ნი და ზემოთი უბანი, ვიდრე მთით
ბარ{ა}მდეს უნაკლულთ, წყალითა, წისქულითა, ველითა და ვენახითა,
ს{ა}ხნავითა და უხნ{ა}ვითა, შენითა და ოჯრითა, და უსყიდითა, ყოვლის
მისის სამართლიანის საქმითა და სამზღურითა, უნაკლულთ.

გკონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმან ჩუენსა ერდგულათ სამსახურ- 15
სა შიგან, აროდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არცა შემდგომათა სხუა-
თა მეფეთა და მეპატრონეთაგანა.

ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და მდივანო, და
ვინგინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღევის წაღმა ვინგინდა-ვინ იქნებოდეთ, მერმე, 20
ესე ჩვენგან ნ{ა}ბოძები მამულის სიგელი თქვენცა ასრე დაუმკვიდრეთ და
დაუმტკიცეთ, რომე, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნ{ა}წყალობევს ფარვანში
ენეროს, ნუ ოდეს ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილებით, თვნ{ი}ერ თანადგომი-
სა და შე[წე]ვნისაგან კიდე.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკა, ქრის{ტეს}შო- 25
ბის თუევსა ოცდახუთსა, ჯელითა მდივან-მწიგნობრისა ყ ო რ ღ ა ნ { ა }
შ ე ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს ა თ ა .

დედანს ჰქონია ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

სპარსული ტექსტი:

1636 წ. (?) 10 იანვარი - 7 თებერვალი

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه عزت دستکاه کبخسرو بیگ براتلو و براته
ولد مشارالیه | از ابتدا سه ماه تنگوز نیل قریه نقشیرگوری ... قبل از این از ابا و اجداد مشارالیه بوده
و مدتی نیز در تصرف ... ترکستان اعلی بوده بنسبتوریول رفعت پناه مومی الیه و براته ولد او مقرر
فرمودیم رعایای قریه منکور حسب المسطور مقرر دانسته مالوجهات و حقوق دیوانی را موافق دستور
العمل گرجستان واصل و عاید سازند | در ین باب قدغن دانسته در عهده شناسند تحریرا فی شهر شعبان
۱۰۴۲ المعظم

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ დიდებული ქ ა ი ხ ო ს -
რო - ბ ე გ ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ი ს ა და მისი შვილის, ბ ა რ ა თ ა ს ა დ მ ი
მაღალი ყურადღების გამო, ჩვენ, ღორის წლის სამთვეობის დასაწყისი-
დან წესისამებრ, სოფელი ნ ა ხ შ ი რ გ ო რ ა ..., რომელიც წინათ ხსენ-

5 ებულის [ქ ა ი ხ ო ს რ ო - ბ ე გ ი ს] წინაპრების იყო, და ერთ ხანს ასევე ... თ უ რ ქ ე ს ტ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს მფლობელობაში იყო, სიდიადის თავ-
შესაფარს [ქ ა ი ხ ო ს რ ო - ბ ე გ ს] და მის შვილს ბ ა რ ა თ ა ს თიულად
დავუმტკიცეთ. ხსენებული სოფლის გლეხებმა დაწერილის თანახმად [ეს]
დამტკიცებულად უნდა ცნონ. [და] საქართველოს დასტურლამალის თა-
ნახმად, [ქ ა ი ხ ო ს რ ო - ბ ე გ ს] [თავიანთი] მალუჯათი [უნდა] გადასცენ
და სახელმწიფო გადასახადი გადაუხადონ. ამის შესახებ [გამოცემული]
ბრძანება იცოდნენ და [მისი შესრულება] სავალდებულოდ აღიარონ. დაინ-
ერა 1[0]45 წლის დიდებული შაბანის თვეს.

კომენტარი იხ. Hd-14651-სთან.

15

1633 წ. ახალდაბის მოურავობის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა შარეშთუხუცესის პაატა ჯავახიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14450, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 43,5X19,1
სმ; შავი ფერის მეღანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი
ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის ხილვადობა მკაფიოა; ტექსტი ორენოვა-
ნია – ქართულ-სპარსული. შეიდსტრიქონიანი პარსული ტექსტი, შესრულე-
ბული შექასთეს ხელით, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : საბუთს უზის თარიღი ქორონიკონი ტკა (321),
რაც 1633 წელს გვაძლევს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფეფურიძე, 1955: №46, გვ. 104-106.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღმ(რ)თის(ა)თა, ჩუენ, ჳელმწიფემა{ნ}, |²
მეფემან პატრონმან როსტომ, ესე უკუნისამდი ჟამთა |³ გასათავე-
ბელი წყალობისა წიგნი და წიშანი შეგინყა|⁴ლეთ, გიბოძეთ თქუენ, ჩუენ-
სა ერდგულსა და თავდა|⁵{დ}ებით მრავალფერად წამსახურთა ყმათა,
ფარეშთუხუც|⁶ეს, ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ს პ ა { ა } ტ ა ს ა , ძმასა შენსა ქ ა -
ი ხ ო ს რ ო ს და |⁷ შვილსა შენსა ზ უ რ ა ბ ს , მამავალთა ყოველთავე სახ-
ლისა თქუენ|⁸ისათა.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგითა კარსა და ა ხ ა ლ დ |⁹ა ბ ი ს მოურა{ო}
ბას დაგუიჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და |¹⁰ მოხსენება თქუენი,
შეგინყალეთ და გიბოძეთ ა ხ ა ლ დ ა ბ ი ს |¹¹ მოურაობა ყოვლის მისის
სამართლიანის საქ{მ}ითა. რარ{ი}|¹²გადაც ამას წინათ სხუათ მოურავს
ჰქონებოდეს, თქუენთვის გუიბოძებია, რომელიც მოურავის სარგ|¹³ო ყო-
ფილიყოს, შენ აიღებდი და სხუარიგათ ჩუენ გუამსახურე|¹⁴თ.

გქონდეს და გიბედნი{ე}როს ღმ(რ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად ს|¹⁵ამ-

სახურსა შიგან. სამკუიდროდ და საბოლოო(ო)დ გუიბოძებია |¹⁶ ყოვლის კა-
ცისაგან უცილებლად.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენ |¹⁷ისა ვექილ-ვეზირნო, სხუანო მო-
საქმენო, ს უ რ ა მ ი ს ციხისთაო, |¹⁸ მოურაო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ,
რარიგათაც ამა ჩუე |¹⁹სა ნაწყალობევსა ფარევანაშია ენეროს, და ნუ შე(ე)
ც(ი) |²⁰ლებით თანადგომისა და შეწევანისგან კიდე.

დაინერა |²¹ წიგნი და ბ(რძანე)ბა ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკა.

ბოლოში უზის როსტომ მეფის გუმბათიანი ბეჭედი ლეგენდით:
ქ. ყაენის ფეჳთა მტუერი რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

სპარსული ტექსტი:

1634 წ. 1-30 იანვარი

[هو]

حكم على شد آنكه بنابر خدمت و يكجهتی رفعت پناه باداده بيگ داروغه* فرشخانه ... از ابتدا ۱۰ سه
ماهه تخافوی نيل داروغی قريه اخلايا و محله خاصه را همه ساله برفعت پناه مومی عاليه مفوض و
مرجوع نمودیم که قصه و قضایای ا که در قريه مزبور واقع و سائح شود موافق حق و حساب پرسش
نماید و رسومات داروغی و غيره را سال بسال بدستور قانون ا گرجستان باز یافت نماید و چیزی
زياده از قانون طلب و توقعی ننماید كدخدایان ریش سفیدان و رعایا قريه مزبور رفعت پناه مشار اليه ا
داروغه باستلال خود دانسته قصه و قضایای که در میانه واقع شود برفعت پناه مومی اليه رجوع نمایند
که ا موافق حق و حساب بحقیقت رسانند و اصلا از سخن و صلاح حسابی او انحراف نورزند وظیفه
داروغه ا مزبور آنكه بنوعی با رعایا قريه مذکور سلوك نماید که آثار حسن سلوك او بظهور رسد ا
درینباب قدغن دانسته در عهده داند و هر ساله حكم مجدد طلب ا ننمایند تحریر ا فی شهر رجب المرجب
سنه ۱۰۴۳

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ სიდიადის თავშესაფარის,
ფერაშხანას ტარულას პ ა ა ტ ა ს დამსახურებისა და ერთგულების გამო,
ჩუენ ვუნყალობეთ და ხსენებულს ქათმის წლის სამთევობის დასაწყისი-
დან მთელი წლობით დაუვბრუნეთ სოფელ ა ხ ა ლ დ ა ბ ი ს ა და სახასო 5
ადგილის ტარულობა,* რათა, რაც [სასამართლოს] საქმეები ხსენებულ
სოფელში მოხდება, ჭეშმარიტებისა და წესის შესაბამისად გამოიძიოს,
ტარულობის სარგო (რუსუმი) და სხვა ყოველ წელს აილოს ხოლმე ს ა ქ ა -
რ თ ვ ე ლ ო ს კანონის მიხედვით და არაფერი კანონით დაწესებულზე
ზედმეტი არ მოითხოვოს. ხსენებული სოფლის ქეთხოდეგმა, რიშსეფიდებ-
მა და გლეხებმა აღნიშნული სიდიადის თავშესაფარი [პ ა ა ტ ა] უნდა ცნონ 10
თავის სრულუფლებიან ტარულად. [სასამართლოს] საქმეები და შემთხ-
ვევები, რომელიც მათ შორის მოხდება, ხსენებული სიდიადის თავშესა-
ფარს უნდა მიანდონ, რათა [საქმე] ჭეშმარიტებისა და წესის საფუძველზე
გამოარკვიოს და არასოდეს გადაუხვიონ მის სიტყვას და გონიერ რჩევ-
ას. ხსენებული ტარულას მოვალეობა ის არის, რომ მისი კეთილი ქცევის 15

* ფეოდალური მფლობელობა.

შედეგი გამოვლინდეს. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ, [მისი შესრულება] თავის ვალდებულებად აღიარონ და ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ.

დაინერა 1043 წლის რაჯაბ ალ-მორაჯაბის თვეში.

კომენტარი:

პაატა ჯავახიშვილი – როსტომ მეფის ერთგული ფეოდალი. იგი ფლობდა ფარეშთუხუცესის თანამდებობას. ზემომოყვანილი საბუთით 1633 წელს მიიღო ახალდაბის მოურაეობა, ხოლო 1654 წელს – თრიალეთის ოლთისის მოურაეობა.¹⁷

1642 წელს როსტომის წინააღმდეგ ქართლის თავადების მიერ მოწყობილი შეთქმულების დროს პაატა როსტომის მხარეს იყო და აჯანყების ჩახშობაშიც იღებდა მონაწილეობას. შეთქმულებს სურდათ ქართლის ტახტზე ისევ თეიმურაზ I აეყვანათ. ბერი ეგნატაშვილი შეთქმულებს შორის ასახელებს: ზაალ არაგვის ერისთავს, იოთამ ამილახორს, ნოდარ ციციშვილს. მგმატიანე უშუალოდ პაატა ჯავახიშვილის შესახებ არაფერს მოგვითხრობს, მაგრამ აღნიშნავს: „რა სცნა საქმე ესე როსტომ მეფემან, შემოიყარა ჯარი და წარმოემართა იგიცა ნოდარზედა, მოვიდა საჯავახიანოს“ (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 422). ფარსადან გორგიჯანიძე აკონკრეტებს საჯავახიანოში ბრძოლის ადგილს და მიუთითებს, რომ შეტაკება მოხდა ხოვლეში (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 247). ამის შესახებ დაწერილებით მოგვითხრობს 1643 წლის საბუთი Qd-2188 (იხ. ქვემოთ), რომლის თანახმადაც ნოდარ ციციშვილი ჩხეიძეებთან ერთად პაატასთან მისულან სოფ. ხოვლეში და შეთქმულებაში მონაწილეობა შეუთავაზებიათ. ამის შესახებ როსტომს მისწერა იორამ მოურაეისშვილმა (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 247). მეფეც ლაშქრითურთ გაემართა ხოვლესკენ. პაატამ როსტომ მეფეს დაუჭირა მხარი და მის მხარესე ჩაერთო ბრძოლაში, დაატყვევა ერთ-ერთ შეთქმული ხუცია ჩხეიძე და როსტომს მიჰგვარა. მეფემ ერთგულება დაუფასა და წყალობად უბოძა იისციხე და ავეკთი.

საბუთში პაატასთან ერთად იხსენიება მისი ძმა ქაიხოსრო. ეს უკანასკნელი კვლავ ჩნდება პაატასთან ერთად 1651 წლის საბუთში, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ისინი არ გაყრილან და განუყოფელ ოჯახს წარმოადგენენ (ოთხმესური, 1999: 77).

17. გ. ოთხმესურის თანახმად, პაატას სიმონ II-ისა და თეიმურაზ I-ის წყალობით სარგებლობდა და სიმონ II-ის საბუთად მითითებული აქვს Hd-14431 (ოთხმესური, 1999: 76), რომელიც თავის დროსე გამოაქვეყნა ე. თაყაიშვილმა საქართველოს სიძველენის ტ. II, (თაყაიშვილი, 1909: 29, №22), ასევე აღნიშნული პირთა ანოტირებული ლექსიკონის V ტომში (პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, 2015: 454). აღნიშნული საბუთი გამოიცა წიგნში: „დოკუმენტური წყაროები XVII საუკუნის I ნახევრის ქართლისა და კახეთის მეფეების შესახებ“ (დოკუმენტური წყაროები, 2019: 197-198, №103), მაგრამ მითითებულ საბუთში პაატა ჯავახიშვილი არ იხსენიება. სიმონ II-მ წოდორეთი უწყალობა იესე ჯავახიშვილს.

ავეკეთი და იისციხე – შიდა ქართლის სოფლები. 1463 წელს მეფე გიორგი VIII-მ უბოძა ჯავახიშვილებს. ეს სოფლები ჯავახიშვილებსა და ციციშვილებს შორის სადავო იყო. 1615 წელს მეფე ლუარსაბ II-მ შაჰის ბრძანებით აღნიშნული სოფლები ქაიხოსრო ციციშვილს დაუმტკიცა, თუმცა ჯავახიშვილებისთვის მანამაღდე ფარსადან ციციშვილს წაერთმია ისინი. როსტომ მეფის კეთილგანწყობით ისარგებლა პაატა ჯავახიშვილმა და კუთვნილი სოფლები დაიბრუნა, თუმცა მომდევნო პერიოდში კვლავ გრძელდებოდა ამ სოფლებზე დავა და ჯავახიშვილთა და ციციშვილთა შორის ხელიდან ხელში გადადიოდა.

16

1633. ყჩაღობის წიგნი როსტომ მეფისა ბიორბი ყორღანაშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-16/93.

თარიღი: ქორონიკონი ტკა (321), რაც უდრის 1633 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივანი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ. ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფემან] პატრონმან როსტომ, ესე უკუნისამდი ჟამთა [გა]სათაყებელი წიგნი და სიგელი შეგო-
წყალეთ [და] გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და [თაჲ]დადებით ნამსახ-
ურსა ყმათა, ყორღანაშვილს გიორგის და შენთა ძმათა: ზაქა-
ლს, ავთანდილს, შალვასა, დავითას, შეილთა და მომა-
ვალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთაჲ.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და ამოვარდნილის ბართა-
შვილის ზაქარიას კერძს დვალთას დაგვიადჯენით, და ჩვენცა
ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და, ვითაც რომე ყიზილბაშ {შ}
ი ბევრი გვემსახურე, იმისად სამუქფოდ შეგინყალეთ და გიბოძეთ სა-
ბართიშვილოში, დვალთას, რისაც მქონებელი ზაქარია
და მისნი შვილნი ყოფილიყვნენ მთითა, ბარითა, წყლითა, ნისქელითა,
ველითა და ვენახითა, შენითა და ოხერიითა, საძებრითა და უძებრითა, სახ-
მ{ა}რითა და უხმარითა, რისაც მქონებელი ყოფილიყვნენ, ყოვლითურთ
თქვენთვინ და თქვენთა შეილთათვის გვიბოძებია სამკუიდროდ და საბ-
ოლო{ო}დ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერთგულად სამსახ-
ურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან, არა შემდგომად სხუ-
ათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივან{ნ}ო და
სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის ნალმა იქნებოდეთ,
თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას შეუშლით და შე{ე}ცილებით, თუნიერ
თანადგომისა და შეწვენისაგან კიდე. თუ სხუა წიგნი ჰქონდეს ვისმე{ს} და
გამოჩნდეს, იგი ყოველივე ამით გაგვიცუდებია.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკა, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის - თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

დედანს ჰქონია როსტომ მეფის ოთხკუთხა ბეჭედი.

კომენტარი:

ყორღანაშვილები – ქვემო ქართლში მცხოვრები სამეფო ასნაურთა საგვარეულო. უკვე XVI საუკუნეში ცნობილია მათი წარმომადგენელი პროირანული ორიენტაციის კახაბერ ყორღანაშვილი, რომელიც დაეხმარა ყიზილბაშებს მეფის დატყვევებაში. სწორედ სიმონის ღალატისთვის დასაჯა იგი საწინო ბარათაშვილმა. როსტომის მმართველობისას, ჩანს, ყორღანაშვილები მამულებს იფართოებენ ბარათაშვილების ბეითალმანი მიწების ხარჯზე.

17

1633 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ეჯიბა ყორღანაშვილისადმი

დედანი დაკარგულია. გვაქვს ორი პირი:

1.სეა, 1449-765; 2.სეა, 1450-17/26.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკა (321), რაც უდრის 1633 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მწიგნობარი - მერაბ ყორღანაშვილი.

[ქ.] ნებითა და შენევნითა ღვთისათა, ჩვენ, მეფეთ მეფემან, პატრონ-მან როსტომ მან, ესე უკუნისამდე ჟამთა გას(ა)თავებელი, შეუშლელი, შეუცვალებელი წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგინყაღეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერთგულსა და მრავალჯერეთ ერთგულობით თავდადებით ნამსახურსა ყმას, ყორღანაშვილსა {ე} ჯიბასა და ძმასა შენსა, მოძმან {ა}სა, ზურაბ {ა}სა და ძმისწულთა თქვენთა – ყორღანასა და ნაზარასა, შვილთა და მომ(ა)ვალთა ს(ა)ხლისა თქვენისათა, და ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვადევით კარსა და მამულის წყალობ(ა)სა დაგუ-იაჯენით, ჩვენ ვისმინეთ ყოველივე მოხსენება თქვენი. და მოკითხული ვქენით: ჩვენს ძმისწულს, მეფე სვიმონზე და ბევრ(ი) ნამსახურნი იყვენით, ახისა (?) გქონდა და ამისგანაც მოგცემოდა წიგნითა. და ამითა ჩვენცა გაგიახლეთ, შეგინყაღეთ და გიბოძეთ დიდგოროს ძირს ამოვარდნილისა ბარათაშვილსა როს(ა)ბის ნაქონი სოფელი ბოცის {ჯვარი, რარ(ი)გათაც როს(ა)ბსა და იმის ძმას, ელმ(ა)-და}თსა და დურმიშხანს ჰქონდათ, იმრიგათ. სამკვიდროთ და საბოლოოვად – წყლითა, წისქვილითა[საძებრითა] და უძებრითა, ყოვლის მღვთის სამართლიანის ს(ამ)ძღურითა და საქმითა.

[ანე], გკონდეს [და გიბედნიეროს] ღმერთმან ჩვენსა ერთგულათ სამ-
სახურსა შიგან.

ანე, გ(ი)ბ(რძანე)ბთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მო-
საქმენო, თქვენცა ასრე დაუმტკიცეთ, რარიგათაც ჩვენგნით {ნ}ანყ-
ალობევ სიგელში ეწეროს, ნურაოდეს შეუშლით.

დაინერა ნიგნი ესე მ ნ ი გ ნ ო ბ ა რ ი ს ა ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ე ი ლ ი ს
მ ე რ ა ბ ი ს ა თ ა , ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკა.

დედანს ესვა როსტომ მეფის მსხლისებური ფორმის ბეჭედი.

კომენტარი იხ. 1450-16/93-თან

18

1633 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა როინ შალიგაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-35/136.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკა (321), რაც უდრის 1633 წელს.

საბუთის და მ წ ე რ ი : მდივანი ბირთველ თუმანიშვილი

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფემან პატრონმან
რ ო ს ტ ო მ , ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი წყალობისა ნიგნი და
ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და თავდადებ-
ით ნამსახურსა ყმასა შ ა ლ ი კ ა შ ე ი ლ ს რ ო ი ნ ს , შე{ნ}თა შეილთა და
მ{ო}მავალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

5

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა დამაჟულის წყალობას გვიაჯენით,
და ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, შეგინწყალეთ და გიბოძეთ
ძ ე ვ ე რ ა ს ზ ე დ გ ი ნ ი ძ ი ს თ ა მ ა ზ ი ს ა და ი მ ა რ ი ნ დ ო ს შ ე ი -
ლის კერძი მამული, რისაც მქონებელი ყოფილიყოს, ყოვლითურთ სამარ-
თლიანის საქმითა და სამძლურითა: მთითა, ბარითა, წყლითა, ნისქეილითა,
ველითა და ვენახითა, შენითა და ოჯერითა, შესავლითა და გასავლითა,
ყოვლითურ თქვენთუინ და თქვენთა შვილთათუის გვიბოძებია.

10

გკონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივან{ნ}ო და
სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ,
თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას შეუშლით და შე{ე}ცილებით, თვინიერ
თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდე.

15

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკა, ჴელითა კარისა
ჩვენისა მდივნის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ე ლ ი ს ა თ ა .

20

დედანს ესვა როსტომ მეფის ბეჭედი ლეგენდით:

ყაენის ფეხთა მტუერი რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

კომენტარი:

შალიკაშვილები არიან XVII საუკუნის დასაწყისში სამცხიდან ქართლში გადმოსახლებული თავადები. ისინი მამულებს ფლობდნენ: ფხეენისში, სკრასა და ძევერაში. XVII საუკუნის 30-60-იან წლებში შალიკაშვილთა ფეოდალური სახლის წარმომადგენელმა, როგორც შალიკაშვილმა, საფუძველი ჩაუყარა როგორცაშვილთა საგვარეულოს.

19

1633. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა საამ საბინაშვილისადმი

პირი: სეა, 1449-1268.

თარიღი: ქორონიკონი ტაა (321), რაც უდრის 1633 წელს.

საბუთის დამწერი: მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან პატრონმან როსტომ, ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და მრავალფერად ერთგულობით ნამსახურთა ყმათა, საგინაშვილსა {ა}მს, და ბატონს ტფილელსა, და ანდერმანსა და შვილთა თქუენთა, ზა{ა}ლს და თამაზს, და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობასა დაგვეაჯენით, ჩვენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენისავე განაყოფი{ი}ს, ამოვარდნილის შანშეს კერძი და სოფელი წრისი, რარიგადაც ალიყულბეგს და მის შვილებს თქვენთვის მოეცეს ბოგუს, აბულმარგს, და სოფელი წრისი ყოვლის კაცისაგან უცილებელად და შემოუსარჩელბლად, სამკვიდროდ და საბოლოოდ. აგრევე თქუენი სამკვიდრო, რისაც მქონებელნი იყვნეთ ბოგუს, ჩხიქთას, აბულმარგს. ანუ, სადაც ნაოჭარი ნასოფლარი იყოს, ყველგან გაგიახლეთ და გიბოძეთ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შიგან.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინგინდა-ვინ იქნებოდეთ. მერამე, ესე ჩვენგან ნაწყალობევი სიგელი თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ და გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყალობევს ფარმანშია ენეროს, ნუოდეს შეუშლით და შეეცილებით თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდე.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტაა, ჴელი{თ}ა მწიგნობრისა ყორღანაშვილის მერაბისათა.

კიდევ, რაც გარეთ აღათანგისა კერძი მამული ან ბოგუს ან
აბულმარგს, ისიც გვიბოძებია

დედანს ესვა როსტომ მეფის ოთხკუთხა ბეჭედი.

კომენტარი:

საგინაშვილები ქვემო ქართლის თავადები იყვნენ. საამი როსტომის
გამეფებამდეც პროირანული ორიენტაციის იყო და სვიმონ II-ს უჭერდა
მხარს. მისი ოჯახი სვიმონის მფარველობით სარგებლობდა (იხ. დოკ.
წყაროები ქართ-კახ. მეფეების შესახებ, I, გვ. 205-206).

20

[1633-1658] წწ. როსტომ მეფის წყალობის ბანახლების წიგნი მოძალაძე მასტანბ თამაძალაშვილისადმი

დედანი: სეა, 1448-83, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 24,3X14,7
სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი
ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი თითქმის დაუზიანებლად არის შემორჩე-
ნილი. ტექსტის ზოგიერთი ადგილი გადანაკეც ადგილებში მცირედ და-
ზიანებულია. ასევე დაზიანებულია ბოლო, მარჯვენა კუთხის მცირე ნაწი-
ლი, რომელიც შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თარიღი: ქორონიკონი ტ[მ]ბ (342), რაც უდრის 1654 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმან-
იშვილი.

ქ. ნებითა და შენეებითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მე²ფეთ-მეფემან პა-
ტრონმან როსტომ, ესე³ უკუნისამდე, ჟამთა გასათავებელი ნიგნ⁴ი
და ნიშანი დაგ⁵ინერეთ და გიბოძეთ⁵ თქვენ, თავაქალაშვილს
ვახტანგს, |⁶ ასე დაამაპირსა: ზედა მოკითხული ვ⁷ქენით და გავსინ-
ჯეთ და გიბოძეთ⁸ თქვენი სამკვიდრო სახლები.

ერთპირ⁹ გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თმან რო¹⁰გორათაც
სხვას მემკვიდრეს მო¹¹ქალაქს გასთავებოდეს კიდევ.

დაინერა¹² ბძანებითა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტ[მ]ბ,
ჰე¹³ლითა კარისა ჩვენისა მდივანმწიგ¹⁴ნობრის თუმანიშვილის
ბირთველისითა.

ხვეული ხელრთვა: |¹⁵როსტომ

უზის როსტომ მეფის ოთხკუთხა ბეჭედი ლეგენდით.

[1633-1658]. **წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ყაზლანს**
[გარათაშვილისადმი]

პირი: სეა, 1450-15/141; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში. საბუთი თავნაკლებია. დედანი წარუდგენიათ სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში 1820 წლის 2 ოქტომბერს, ნომრით 1817 №124.

თარიღი: საბუთი უთარიღია. დათარიღებულია როსტომ მეფის სეობის (1633-1658 წწ.) წლებით.

[. . .] იფნობს ყაზლანისთვის გვიბოძებია როშაქ-შუილები, მათის მამულითა, უკლებრივ; კიდევ ფოცხვერიანში, რაც რომე მელქისედეგსა ქონდა, სრულობით ესები ყაზლან-ბეგისათვის გუიბოძებია.

დედანს ესვა ბეჭედი: როსტომ

XIX ს-ის მინაწერები:

ასლიდამ თანასწორ არს ჩანერილი, სოვეტნიკი, თა(ვადი) თეიმურაზ ბაგრატიონი.

სოვეტნიკი, თა(ვადი) დიმიტრი თარხანოვი.

ასლი, წერილი მივიღე მე, თა(ვადი) ზურაბ ორბელიანი,

თა(ვადი) ასლან ორბელიანი,

თა(ვადი) ლუარსაბ ორბელიანი,

თა(ვადი) კოსტანტილე ორბელიანი,

თა(ვადი) სამარაღდან ორბელიანი,

თა(ვადი) იაკობ ორბელიანი.

კომენტარი იხ. Hd-1919-სთან.

[1633-1642 წწ.] **წიგნის წიგნი როსტომ მეფისა**
იოთამ აშილახორისადმი

დედანი: ხეც, Hd-2117; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 21,8X7,3 სმ. ყავისფერი მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: ნესტის ლაქები; ალაგ-ალაგ გადასული მელანი; დაზიანებული კიდევები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

პირი: სეა: 1461-24/№39.

თ ა რ ი დ ი : საბუთი უთარიდოა. დათარიღებულია შინაარსის მიხედვით – როსტომის გამეფებიდან შაჰ-სეფის გარდაცვალებამდე (1633-1642) წლებით.

ქ. ლ(მრ)თისა და ყოველთა მისთა წმიდათა, ზეცისა და ქვეყანისათა,¹² ჴორციელთა და უჴორცოთათა, რომელსა ესა{ც}ს ყოველი სულ[ი]¹³ და თაყვანის სცემს.

ამათითა თავდებობითა, მინდობითა და¹⁴ შუამდგომელობითა, ესე მტკიცე და უცვალებელი, ყოვლისა ჴე¹⁵რჯისა და ილათისაგან გამოსრულ-გამოკრებული ფიცი, პირი და¹⁶ წიგნი გიბოძეთ ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჴელმწიფემან ბატონმან¹⁷ რ ო ს ტ ო მ , თქუენ, ა მ ი ლ ა ხ ო რ ს პ ა - ტ რ ო ნ ს ი ო თ ა მ ს და მომავალთა თ¹⁸ქუენთა, ყოველთავე.

ასრე რომე, დღეს და დღეის უკან ვიყო¹⁹ შენთვის კარგი და მწყალობელი, რომელიც ან ბედნიერის ყეენ²⁰ისაგან და ან ჩუენგან უკეთ მოგიჴდებოდეს, იმისი მნდომი და²¹ მომჭირნე, და თუ შენ ჩუენზედ არა სტყუ-
(ო)-რა, არც შენის²² მამულისა და საჴელოსაგან დაგამცროთ.

ამისად გათავებისა²³ თავდებად მომიცემია ლ(მერ)თი და ყოელნი მისნი წმიდანი და²⁴ ბედნიერი შ ა ჰ - ს ე ფ ი ჴელმწიფე ყეენი. და მტკიცე და უცვალებე²⁵ლი ბეჴედი და ჴელი დაგისვათ, რომე ამისის გათავების მეტი²⁶ სხვა ავი გულში არა გავიაროთ-რა. და თუ ვინმე შენი თავი ||²⁷ შამოგვაბეზლოს, გაუკითხავად არ შეგიბეზლოთ და არც სააჯოს კა²⁸რი დაგიჭიროთ.

ხვეული ხელრთვა: |¹⁹ რ ო ს ტ ო მ

უზის ოთხკუთხა ფორმის სპარსული ბეჴედი.

გვიანდელი მინანერები:

გადაწერილია კდ.

ესე რ ო ს ტ ო მ მეფის მიცემული არის.

23

[1633-1658 წწ.] თარხნოზის წიგნი როსტომ მეფისა ნახშიდა შუშაბერიძისადმი.

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Ad-4075-ბ; მოყვითალო ქაღალდი; ჴომმა: 39,2X15,6 სმ. მიხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთი დაზიანებულია განაკეც ადგილებში. წამოტრილია ქვედა კიდე, რის გამოც არ ჩანს როსტომ მეფის ხელრთვა. დაზიანებული ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. მოცემული საბუთის ტექსტი მიწერილია 1588 წ. 12 ივლისს სვიმონ მეფის მიერ ბართლომე შუშაბერიძისადმი ბოძებულ თარხნოზის წიგნზე. საბუთის verso-ზე მოთავსებულია სპარსული ტექსტი.

ქ. ჩუენს მ ზ ა რ ე { უ } ლ ს შ ე შ ა ბ ე რ [ი] ძ ე ს ნ ა ს ყ ი დ ა ს სახ-
ლსა |² ამას წინათ ჩუენთა მამა-პაპათაგან საურიდგან |³ ამოჰკუევითა.
ჩუენცა იმრიგ[ა]დ ამოგუიკევით |⁴ სამკუიდროთ და საბოლო[ო]თ.

ხელრთვა: რ [ო] ს ტ [ო] მ

24

[1633-1658 წწ.] ბრძანება ორსტომ მევზისა მუშვანის ყმების აყრის თაობაზე

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Ad-1367; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 14,1X15,5
სმ. შვიდ ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი
ყოველი სიტყვის შემდეგ;

ქ. უზედ[ა]ესთა მოგახსენებთ და უქუედ[ა]ესთა გიბ(რძანე)ბთ, ვინ-გინ-
და-|²ვინ ბ[რ]ძანებისა ჩუენისა მორჩილნი იყუნეთ, მერ|³შე, ვისაც მამულ-
ში მ უ რ ვ ა ნ ი ს ყმა მოსული |⁴ყოს, სამართლიანის საქმით აუყარეთ და
მოეცით.

|⁵ ზენარ, თუ ვისმე ქართული გქ[ო]ნდეს, ჩუენს კარ|⁶ზედ ჩამოდიოთ და
სამართალს აქ გიზამთ. იასაული გ|⁷ამოგუიგ ზავნია და ამას მოაბარეთ.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

25

[1633-1658 წწ.] ბრძანება ორსტომ მევზისა ბოძაულთუხუცეს ელიშაისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Qd-9368; მოყვითალო ქაღალდი; ზომა: 9,50X15,8 სმ.
მხედრული; ყავისფერი მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი
ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთი დაზიანებულია. მოფლეთილია მარჯვენა
კიდე და ქვედა ნაწილი. საბუთი ნაკლულია. დაკრულია სარესტაგრაციო
ქაღალდზე.

ქ. მესტუმრეო ჩუენ მაგიერად დაარბას ბოქ[ა] |²ულთუხუცეს პატრონს
ე დ ი შ ე რ ს ა |³სრე მოახსენეთ, მერმე ამას ნუ იქ[მ]თ ამ ჩუენ|⁴ის ფარ-
ემთუხუც[ეს]ის პ ა [ა] ტ ა ს ყმა ჯ ო ჯ ო |⁵ზ ა შ ვ ი ლ ი და ან [...] ესახ-
ლო |⁶ს ვინმე სამართლიანის საქმით არა უყა |⁷როთ და არა მოაბაროთ. ზე-
ნა[არ [...]].

1634 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ოთამ და ბეჟან ამილახვრებისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-2301, ნაცრისფერი ქაღალდი, ზომა: 35,1X16,5 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი ორენოვანია: ქართულ-სპარსული. ექვსტოქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასტეს ხელისთ შესრულებული, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : საბუთს უზის თარიღი ქორონიკონი ტკბ (322), რაც 1634 წელს გვაძლევს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: N51, გვ. 115-118.

ქ. ნებიტა და შენ(ე)ვნიტა ლ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, მეფეთ-მე²ფემან, პატრონმ(ა)ნ როსტომ, და თანამეცხედარემ(ა)ნ³ ჩუენმან, დედოფალთა დედოფალმ(ა)ნ, პატრონმ(ა)ნ⁴ მარიამ, ესე წყალობისა ნიგნი და ნიშანი შეგი⁵წყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა⁶ და ნამს(ა)ხურსა ყმასა, ა მ ი ლ ა ხ ო რ ს ი ო თ ა მ ს და ბ ე ჟ ა ნ⁷ ს, და შუილთა თქუენთა და მომავალთა ს(ა)ხლისა თქუენ⁸ის(ა)თა, ყოველ-თავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდევით კარსა⁹ და მამულის წყალობას დაგუ-იაჯენით, ჩუენცა¹⁰ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და შეგიწყალე¹¹თ და გიბოძეთ ბიძის ჩუენის, ბატონისშუილის¹² ე ა ხ ტ ა ნ გ ი ს ნ(ა)ყმევი და კერძი აზნაურიშუილი უ გ ა¹³ ნ პ ა¹⁴ ტ ა და მის შუილე-ბი, რისაც ს(ა)მკუიდროს მა¹⁵მულის მქონებელი, სადაც უ გ ა¹⁶ ნ ა ძ ე იყოს, ყოვლის¹⁷ მათის მამულითა და სამართლიანითა.

გქონდეს და გიბე¹⁸დნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა ერდგულათ ს(ა)მს(ა)ხურსა ში¹⁹გან.

ანე, გ(ი)ბ(რ)ძანებთ კარისა ჩუენისა ვეზირ-ვექილნო და²⁰ მდივან(ნ)ო და სხუანო მოსაქმენო, მერმე ესე ჩუ²¹ენგან ნაწყალობევი მამულის ნიგნი თქუენცა ასრე²² გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნ(ა)წყალობევს ფა²³რვან(ა)ში ენეროს და ნუოდეს ნუ შეუშლით და²⁴ შე(ე)ცილებით თან(ა)დგომისა და შეწვენისაგან კიდე.

დაი²⁵წერა ბრძ(ა)ნება და ნიშ(ა)ნი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკბ, ჴელითა მწიგნობრისა ყ ო რ ლ ა ნ (ა) შ უ ი ლ ი ს მ ე რ (ა) ბ ი ს (ა) თ ა. ესე ასრე²⁶ გაუთავდეს.

როსტომ მეფის მსხლისებრი ფორმის ბეჭედი: ქ. ყაენის ფეჭთა მტურერი როსტომ მეფე ვამტკიცებ.

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر توجه عالی در باره رفعت و معالی پناهان یوتم بیگ ۱ و بیجن بیگ امیلاخور باداده او کانه ازناور که ۱ سابقاً که ملازم مرحومی عمیام وختان میرزا بوده بایشان ۱ شفت نمودیم باداده مذکور اطاعت و مراقبت نموده ۱ در خدمات تقصیر ننماید و در بنیاب قدغن دانسته در عهده داند ۱ تحریر ۱ فی شهر جمادی الثانی [سنه] ۱۰۴۴

ის (ლმერთი)

5 გამოვიდამალალობრძანებამასზე, რომსიმაღლისა და აღმატებულების საფარველის იოთამ-ბეგ და ბეჟან-ბეგ ამილახორის მიმართ მალა-ლი ყურადღების გამო, ჩვენ ვუნწყალობთ მათ აზნაური პაატა უგანაძე, რომელიც წინათ ჩვენი ბიძის – ვახტანგ მირზას ყმა (მოლაზემი) იყო. ხსენებულმა პაატამ უნდა გამოიჩინოს მორჩილება და გულმოდგინება და სამსახურში შეცდომა არ ჩაიდინოს. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდეს და თავის ვალდებულებად აღიაროს [მისი შესრულება]. დაინერა 1044 წლის ჯომადი ას-სანის (ჯომადი II) თვეში.

როსტომის ოთხკუთხა, მცირე ზომის ბეჭედი სპარსული ლეგენდით: და ქვეყნისა — همت سلطان صفی شاه زمین و زمان تلف بنده را خسرو رستم نشان داد დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა მოიღო მის მონაზე და ხოსრო-როსტომი მიწოდა. ორი, მცირე ზომის სპარსული ბეჭედი დასმულია ქართულ ტექსტზე: 1. ოთხკუთხა: خاک قدم علی منوچهر — ალის ფეხთა მტვერი მანუჩარი; 2. ოვალური, წარწერით: يا معین الضعفا — ო, უძლურთა შემწევ.

კომენტარი:

იოთამ ამილახვარი — ქართლში როსტომის გამეფებამდე იოთამი, შექმნილი პოლიტიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, ხან თეიმურაზ I-ს უჭერდა მხარს და ხან სეიმონ-ხანს. 1633 წელს, როდესაც თეიმურაზმა როსტომის წინააღმდეგ შებრძოლება გადაწყვიტა, მაშინ მასთან მხოლოდ იოთამ ამილახვარი მივიდა დასახმარებლად (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 240). შებრძოლებას აზრი აღარ ჰქონდა და თეიმურაზი ქართლს გაეცალა. როსტომის ირანიდან ჩამოყოლილ ქართველი წარჩინებულთა შორის იყო იოთამის ძმა ბეჟანი. როსტომმა იგი დაადგინა ზემო ქართლის სადროშოს მეთაურად და ამილახორადაც (Hd-2123, Hd-2125, Hd-2126). ცხადია, ისეთ სტრატეგიულად მნიშვნელოვან თანამდებობებს, როგორიც იყო ზემო ქართლის სადროშოს ხელმძღვანელობა და გორის მოურავობა, მეფე თავის ერთგულ პირს ჩააბარებდა. ნიშანდობლივია, რომ როსტომმა გამეფებისთანავე დაიწყო გორის ციხის გაიმგრება და შიგ ყიზილბაშთა ჯარი ჩააყენა. მიუხედავად იმისა, რომ 1633 წელს როსტომმა ბეჟანი დააყენა ამილახვრად, ერთი წლის შემდეგ, 1634 წელს სათავედოს მმართველად იოთამი დაუნიშნავს (ტე-

*სპარს. ბადადა

სტუიცი ჯერ იოთამი იხსენიება, შემდეგ ბეჟანი. უფროს-ეპისკოპოსობის წესის დოკუმენტებში ზედმიწევნით იკავდნენ). ეს ნიშნავს, რომ იოთამი შერიგებია როსტომს მისი დედის, თამარის შეამდგომლობით (ქარბელაშვილი, 1913: 131). როსტომმა იოთამს საფიცრის წიგნი მისცა და დაუბრუნდა ამილახურობა. ჩანს, იოთამს ფარული კავშირი მაინც ჰქონია თეიმურაზთან. ფარსადან გორგიჯანიძე წერს, რომ კახეთს მიმავალმა თეიმურაზმა ქართლი გაიარა და გზად იოთამ ამილახუარსა და ბახუტა მუხრანბატონის შეხვდაო (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 243). არცევის ბრძოლის დროსაც იოთამი მეფე თეიმურაზის მხარეს იყო, თუმცა გამარჯვება როსტომს დარჩა (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 244). იოთამი მოწაწილდებოდა ნოდარ ციციშვილის მიერ მოწოდებულ აჯანყებაშიც. „იოთამ ამილახორი იასეს ერისთავს მიუდგა. ქსნის ერისთავი და ამილახორი ლაშქრით მოვიდნეს და გორს ზეით, ჭალაში დადგნენ, და გორს ქვეით, მტკვრის პირს, ნოდარი იდგა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 245). როსტომ მეფემ იოთამის და იესეს ოჯახები გორის ციხეში შეეზავნა, მათ კი შეპყრობა დაუპირა, თუმცა ვერ მოახერხა. ფარსადანის გადმოცემით, ამ დროს ჩამოართვა იოთამს ამილახურობა და მის ძმას ბეჟანს მისცა (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 245), თუმცა ჩვენ ვიცით, რომ ბეჟანს ქართლში ჩამოსვლისთანავე უბოძა ამილახურობა და შეიმდეგ დაუბრუნა იოთამს. მაგრამ გამორიცხული არაა, რომ იოთამის განდგომისას ხელმეორედ ჩამოართვა მას სათავადო და ბეჟანს გადასცა. იოთამი და იასე კახეთში გაიხიზნენ, როსტომმა კი იოთამის რეზიდენცია – სხვილოს ციხე დააქცია. იოთამმა როსტომს მოსალაპარაკებლად დედამისი – ბატონიშვილი თამარი მიუგზავნა, რომელიც როსტომის ბიძის – ვახტანგის ასული იყო. მოლაპარაკებამ შედეგი გამოიღო და იოთამს ამილახურობაც დაუბრუნეს, თუმცა აჯანყების მსუფთაობისას იოთამს კვლავ თეიმურაზის გვერდით ვხვდავთ. როსტომი იოთამს და მასთან ერთად ქსნისა და არაგვის ერისთავებს ახალგაორში, შობა დღეს დაესხა თავს და დაამარცხა.

[1633-1648 წწ]. სასამართლო გადაწყვეტილება
სასისხლო ღაფაზე როინ ჯავახიშვილსა
და გლუჯიძეებს შორის

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14659; ღია ყაეისფერი დალაქაყებუღი ქაღალ-
ღი; ზომა: 24,1x10,8 სმ; შაეის ფერის მეღანი; განკეუთიღობის ნიშნებად
გამოყენებუღი ორწერტიღი ან სამწერტიღი ყოვეღი სიტყეის შემდეგ;
ტექსტის ხიღვადღობა მკაფიოა.

პ ი რ ი : Qd-9628

გ ა მ ო ც ე მ ა : 1. თაყაიშვიღი, 1909, გვ. 84-85; 2. დოღიღე 1972: №53, გვ.114.

ქ. ნებითა [და] შენვენითა ღ(მრ)თისათა, დავსხე²ღით ჩუენ, პჭე-
ნი: ბატონი ქათალიკოზი, ³ ბატონი ამიღახორი და ბოქაულთუხუ⁴ცესი
და ვ ი თ და ჯ ა ვ ა ხ ი შ უ ი ლ ი ს და გ რ { ლ } უ | ⁵ რ ჯ ი ძ ე თ სა-
სამართლოთ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ უ ი ლ | ⁶ ი რ ო ი ნ მრავალს ჩიოდა გ ლ უ რ | -
⁷ ჯ ი ძ ე თ ა გ ა ნ და ამისი ასრე გავაჩინე⁸თ:

თუ, დაიფიცოს გ ლ უ რ ჯ ი ძ ე მ ა | ⁹ თორმეტის თავის ამხ{ა}ნ{ა}
გის აზნ{ა}ური¹⁰შუიღითა, ექვსის შესახეღებუღითა, რ ო ი ნ ს ჯ ა -
ვ ა ხ ი შ უ ი ლ ს | ¹¹ იმ{ა}თ{ა}ნ ჴელი არა ჰქონდეს. თუ, ვერ | ¹² დაიფიცოს,
საქონელი უზღოს და სისხ¹³ლისა ბატონმან იცის.

ვინც ამ ბძანე¹⁴ბას გარდავიდეს, რ ო ს ტ ო მ მეფის შემ¹⁵ცოდე
იქნების.

ბეჭდღი: რ ო ი ნ

† †

კომენტარი:

როინ ჯავახიშვიღი – მდივანბეგი და ბოქაულთუხუცესი. მკეღევართა
ვარაყდით, როინი ქაიხოსრო ჯავახიშვიღის ძე იყო (ჩიქოვანი, 1997:
53; ოთხმეწური, 1999: 81-84); სიმონ-ხანისა და როსტომ-ხანის დიდად
„ნამსახური“ (Hd-14677) – სიმონ-ხანის დაეღლებით იგი შაჰთან წასუ-
ღა სპარსეთში. სვიმონ ხანის ერთგუღების გამო იგი თეიმურაზ I-მა
შეიპყრო და ხორნაბუჯის ციხეში გამოკეტა, სადაც ბორკიღმა და
უდრეკმა ფეხი დაუზიანა (Hd-14677).

ქართლში როსტომის გამეფეღების შემდეგ როინი უკეე მის მხარდა-
ჭერთა შორისაა. მას როსტომის დიდი ერთგუღება გამოუენენია და
დახმარება გაუწეღია გორის ციხესთან (Qd-9638), რის გამოც მეფეს
იგი მამუღლის წყაღობით დაუჯიღდღოყებია. 1638-1661 წწ-ში როინი ქა-
რთღლის მდივანბეგია (პარაღელურად, 1638-1643 წწ. ქართლში არსე-
ბობღა მეორე მდივანბეგიც – ყაფღან ბარათაშვიღ-ორბეღიშვიღიც
(ენუქიძე, 1971: 303-304).

როინის ქვეშევრდომუღი ერთგუღება კარგად ჩანს მის მიერვე გაცმ-

მული საბუთიდან (Hd-14666), რომლის მიხედვითაც ყარაიაში ნადირობის დროს დაშავებული როსტომის სახელზე თავის ყმას – აბანოელ ნასყიდას ათარხნებს და აკისრებს ყოველ ნათლისღებას მეფის სადღეგრძელოდ ორ მღვდლით წირვა-აღაპი გადაიხადოს. საბუთი საინტერესოა გათარხნებული გლეხის ვალდებულებების თვალსაზრისით – იგი თავისუფალია ყველა საბატონო გადასახადისაგან, გარდა საურისა, რომელიც ირანული გადასახადი იყო. მისი წილის გადახდას თავად როინი კისრულობდა.

როსტომის კეთილგანწყობის შედეგად, როინმა შეძლო მანგლელისგან დაებრუნებინა მამულები (Hd-8584).

28

[1633-1658 წწ.] წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მდივანებზე ორინ ჯამახიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14642, ღია ყაეისფერი ქაღალდი, ზომა რესტავრაციამდე: 16X20,1 სმ, რესტავრაციის შემდეგ – 17,5X21,1 სმ. შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთი ფრაგმენტული სახითაა მოღწეული ჩეენამდე და მხოლოდ პირველი რვა სტრიქონი იკითხება.

[ქ. ნებითა] და [შე]წევანითა ლ(მრ)თი[სათ]ა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემ[ა]ნ პატრონმ[ა]ნ¹² [როსტომ, და] თანამცხედარემ[ა]ნ ჩუენმ[ა]ნ, დედოფალთა-დედოფალმ[ა]ნ პატრონმ[ა]ნ მარიამ, ესე ამიერით უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა სამკუიდროთ და საბოლოოთ გას[ა]თავებელი, შეუშლელი და შეუცვალებელი წყალობისა¹⁵ წიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულ[ს]ა და წესისებრივ ერდგულობით და თავდადებით მარვ[ა]ლფერად¹⁷ ვ[ა]ლდებულთა და ნამს[ა]ხურთა ყმათა, კარისა ჩუენისა მდივანებეს, ჯავა¹⁸ ხიშულითა როინს და ...

29

[1634-1658 წწ.] როსტომ მეფის წყალობის წიგნი ზნობი [ბარათაშვილისადმი]

პირი : ხეც, Hd-11392-3.

ქ. ჩუენ ხელმწიფემა, მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ, და თანამცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარი-

ა მ , დაგიმკუიდრეთ და გიბოძეთ სოფელი ა ბ ე ლ ი ა ყოვლის კაცისაგან უცილებლად. გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

30

[1633-1658 წწ.] წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა როშაძაშვილისა და იასაშულ ხოხონასაღმრთელისა

პ ი რ ი : სეა, 1450-37/144; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დავთარში. ფრაგმენტი. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს. გატარებულია 1823 წლის 2 მაისის ნომრით №144.

საბუთი უ თ ა რ ი დ ო ა . გამოცემაში იგი დათარიღებულია როსტომ მეფის სეობის წლებით.

[...] რ ო შ ა ქ ა შ ვ ი ლ ი ს . ბარათად გუიბოძებია ჩ ა ჩ ი კ ა შ ვ ი - ლ ი ს ა ს ლ ა მ ა ზ ი ს ა და მისის ძმისა და შვილთათვის ნახევარი ი ფ - ნ ო ბ ი , აგრევე იასაულის ხ ო ხ ო ნ ა ს თ ვ ი ს გვიბოძებია რ ო შ ა ქ ა შ - ვ ი ლ ე ბ ი ს ბარათად ნახევარი ი ფ ნ ო ბ ი .

დედანს ჰქონია ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

XIX საუკუნის სარეგისტრაციო მინაწერი: ასლთან სწორ არს, თ(ავად)ი რ ა ტ ი ე ვ ი .

ნანდელი სიგელი მივიღე, ჯ ვ ა რ ი ს ეკლესიის დეკანოზი კ ო რ ნ ი - ლ ი ე ჩ ა ჩ ი კ ო ვ ი .

31

[1634-1636 წწ.] უზნალობის წიგნის წიგნი როსტომ მეფისა ყაფლანგებ ბარათაშვილისაღმრთელისა

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Hd-1919; ღია ნაცრისფერი ქაღალდი; ზომა: 18X14 სმ; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშნები: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; ტექსტის ხილვადობა მკაფიო; მსუბუქად დაზიანებული, გამაგრებულია სარესტაურაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : საბუთი უთარიდოა. დათარიღებისათვის ქვედა ზღვრად აღებულია როსტომ მეფისა და მარიამ დედოფლის ქორწინების წელი (1634), ზედა ზღვრად – ყაფლან ბარათაშვილის მდივანბეგად მოხსენიების პირველი წელი (1636). ამრიგადაა მიღებული საბუთის თარიღი – 1634-1636 წლები.

ქ. არსება-დაუსაბამოსა ლ(მრ)თისა მამისა, ძისა და |² სულისა წმინდისა; თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომლობითა ყოვლად წმინდი³სა დედოფლისა ჩუენისა ლ(მრ)თისმშობელისა, |⁴ მარადის ქალწულისა მ ა რ ი - ა მ ი ს ი თ ; წმი⁵ნდათა ზეცისა ძალთა ანგელოზთა და მთავ⁶არანგელოზთა: მ ი ქ ი ე ლ და გ ა ბ რ ი ე ლ ი ს ი თ |⁷ თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომლ⁸ობითა, ესე წყალობისა ფიცი, პირი და წიგნი |⁹ გიბოძეთ ჩუენ, {მ}ეფემა{ნ}, პატრონმა{ნ} რ ო ს ტ ო მ , |¹⁰ დედოფალმა, |¹¹ პატრონმა{ნ} მ ა რ ი ა მ , თქუენ, ბ ა რ ა თ ა შ |¹² ვ ი ლ ს, პატრონს ყ ა ფ ლ ა ნ - ბ ე გ ს .

ასრე და ამა |¹³ პირსა ზედა, რომე, ამა საქმეზედა შენ ჩუენგან |¹⁴ და არცა ჩუენის სიტყვის მომსმინოს კაცისაგ |¹⁵ ან, არცა სიკუდილითა, არცა გახეობრებ |¹⁶ ითა, არცა ჯელთ-დაჭერთა, არცა მ |¹⁷ ამულის დამცრობითა, არცა სხვარიგათ უპატიოდ მოპყრობითა არა დაგიზიანდეს-რ |¹⁸ ა. ამისად გასათავებლად, თავდებად მოგვიცემი |¹⁹ ა თავად ლ(მერ)თი, ყოველი მისი წმიდანი ზეცისა და ქუე |²⁰ ყანისანი, ჯორციელი და უხორცონი.

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

verso-ზე მინანერი გვიანდელი ხელით: როსტომ მეფის საფიცრის წიგნი.

ძომენტარი:

ეაფლან (ეაფლანბუე) ბარათაშვილი – ფლობდა მდივანბეგისა და სახლთუხუცესის თანამდებობებს. ყოველთვის გამოირჩეოდა პროსპარსული ორიენტაციით. როდესაც 1619 წელს, მისმა ბიძამ – ბარათა ბარათაშვილმა სათავადოს ერთპიროვნული მმართველობის მოპოვების მიზნით სახლიკაცები გაანადგურა, მან ირანს შეაფარა თავი (ეახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 428). ქართლში დაბრუნებულმა სიმონ II-ის მხარე დაიკავა და მისი წყალობითაც სარგებლობდა. შემომოყვანილი საბუთი ცხადყოფს, რომ მეფე როსტომი დაინტერესებული იყო მისი მხარდაჭერით და თავის ერთგულ პირად მიიჩნევდა.

32

1634 წლის 8 აპრილი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მეითარ [მანუჩარისადმი]

პ ი რ ი : სეა, 1450-53/84.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორინიკონი ტკბ (322) აპრილის რეას (8), რაც უდრის 1634 წლის 8 აპრილს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თეიმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შენე{ვნითა} ლ(მრ)თისათა, ესე უკუნი {სამდე} წიგნი და ნიშ {ანი}, ჩუენ, მეფემან, პატრონმან { რ ო ს } ტ ო მ ესე უკუნისამდე უამ-

თა და ხანთა გასათავებელი წყა{ლობისა} {ნი}შანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდ(გულთა) და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, მეთარს, შვილთა და შვილისშვილთა სახლისა ჩამომ{ა}ვ{ა}ლთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

5 მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდევით კარსა და ქალაქის მოურაობას გვიჯენით, ჩვენცა ვიგულეთ და ვიგულისმოდგინეთ და ვისმინეთ აჯა და მოხსენება შენი და გიბოძეთ ქალაქის მოურაობა.

ასრე, რომე არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა სხუათა მეპატრონეთაგან.

10 გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივან{ნ}ო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით და შეცეც(ცილებით თვინიერ შეწვენისა და თანადგომისაგან კიდე.

15 დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკბ, აპრილის რვა-სა, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა, თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

დედანს პქონია როსტომ მეფის ქართული და სპარსული ბეჭდები.

პომენტარი:

[მანუჩარ] მეთარი – საბუთში მეთარის ეინაობა არაა დასახელებული, მაგრამ ცნობილია, რომ როსტომის მმართველობისას იგი ფლობდა ამ სახელოს. მეთარი იყო მეფის პირადი მსახური. მას ებარა მეფის გარდერობი და მის ტანსაცმელს განკარგავდა. დასტურდამალის თანახმად, მეთარი ამსახურებდა მეფეს მერიქიფეებსაც. მართალია, მერიქიფეები მერიქიფეთუხუცესის უწყებაში შედიოდნენ, მაგრამ ფუნქციური თვალსაზრისით ამ სიახლოვის გამო უნდა ყოფილიყო, რომ მერიქიფეთუხუცესის სახელოც მეთარ მანუჩარს უბოძეს. ზემომოყვანილი საბუთით მეფე მას უმტკიცებს თბილისის მოურაეობას (სურგულაძე ივ. საქართველოს სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორიისათვის, თბ. 1952, გვ. 203-204; დასტურდამალი გვ. 662; ცენტრალური და ადგილობრივი სამოხელეო წყობა შუა საუკუნეების საქართველოში, რედ. მ. სურგულაძე, თბ. 2017, გვ. 216).

1634. 22 მაისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მოლარეთუხუცეს შიოშისადმი

პირი: სეა, 1450-15/122. გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში. დაეთარში შეტანილია სპარსული ტექსტის პირიც, შესრულებული ნასთალიყის ხელით ექვს სტრიქონად.

საბუთის თარიღი: ქორონიკონი ტკბ (322), მაისის კბ (22), რაც უდრის 1634 წლის 22 მაისს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი

გამოცემი: ფუთურიძე, 1955, გვ. 49, 110-112.

[ქ.] ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალმან, პატრონმან მარიამ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა ნიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულსა და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, მოლარეთუხუცეს(ს) შიოშს, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობასა გვიანებით, და ჩვენც ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და შეგინყალეთ და გიბოძეთ საბარათი შვილოში საშვილოდის კრწანისი მისის მართლის სამართლიანის საქმითა და სამძღვრითა: მითითა, ბარიითა, წყლითა და წიხუილითა, ველითა და ვენახითა, ქალითა, ტყითა და სანადიროთა, შენითა და ოხერიითა, შესავლითა და გამოსავლითა, სახმ(ა)რითა და უხმარიითა, ყოვლის სამართლიანის საქმითა და სამძღვრითა, სამკუიდროდ და საბოლო(ო)დ თქუენთუინ და თქუენთა შუილთათვის გვიბოძებია.

გკონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან, არა შემდგომად სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივანო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩვენგან ნაწყალობევსა ფარვანაში ენეროს და ნურას მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თუ(ი)ნიერ თანადგომისა და შენეენისაგან კიდე.

დაიწერა ბძანება და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკბ, მაისის კბ, ხელთა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრისა - თუშანიშვილის ბირთუელი სათა.

დედანს ესვა როსტომ მეფის ოთხკუთხა ბეჭედი:

حكم عالی شد آنکه بنابر توجه و شفقت عالی و حقوق خدمت در باب رفعت پناه سیلوش بیگ صاحب جمع خزانه| و ناظر بیوتات از ابتدا| حكم عالی شد نه ماهه ایت نیل قریه کرانیسی من اعمال براتلر را به تیول رفعت پناه مشار الیه شفقت | و ارزانی فرمودیم میباید که مالوجهات و وجوهات و حقوق دیوانی خود را موافق قانون و معمول گرجستان از رعایا| مذکوره| باز یافت نمایند بنابرین رعایا و عجزه قریه مذکوره رفعت پناه مومی عاله را تیول باستقلال خود دانسته از سخن و صلاح حسابی او| بیرون نروند موسیقی سرکار عالی حکم را در دفتر ثبت نموده سال بسال معمول و مستمر بر قرار دانسته هر ساله حکم مجدد طالب| ندارند و چون نشان بمهر عالی مزین گردد اعتماد نمایند در پیناب قدغن دانسته از فرموده تخلف نورزند تحریرا فی شهر ذا الحجه الحرم سنه ۱۰۴۳

محل مهره

محل مهره

رستم خان

مستوفی

- გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ სიდიადის საქარეელის, მოლარეთუხუცესისა და ქარხნის ნაზირის – ს ი ა ვ უ შ - ბ ე გ ი ს დამსახურებისა და მისადმი მაღალი ყურადღების მოპყრობის გამო, ჩვენ ძალის წლის ცხრათეგობის დასაწყისიდან თიულად ვუწყალობეთ და ვუბოძეთ
- 5 ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს სოფელი კ რ ნ ა ნ ი ს . საჭიროა, რომ [მან] ს ა ქ ა - რ თ ვ ე ლ ო შ ი მოქმედი კანონისა და რიგის მიხედვით, ხსენებული სოფლის გლეხებისაგან მალუჯათი, გამოსაღებები და სახელმწიფო გადასახადი აიღოს. ამიტომ, ხსენებული სოფლის გლეხებმა, აღიარებენ რა მოხსენიებულ სიდიადის საფარველს (ს ი ა ვ უ შ - ბ ე გ ს) თავის სრულუფლებიან თიულდარად, არ უნდა გადაუხვიონ მის სიტყვას და გონიერ
- 10 რჩევას. მაღალი კარის მუსტოფიმ ჩანეროს ეს ბრძანება დავთარში (და) წლითი წლამდე დამტკიცებულად და შეუცვლელად ცნოს ის და ყოველწელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ, და როცა ენ ნიშანი (ანუ ბრძანება -ხ. ბ.) მაღალი ბეჭდით შეიმკობა, დაემორჩილონ [მას] ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ და წინააღმდეგობა არ გასწიონ. დაინერა 1043 წლის ზულ-ჰიჯჯას თვეში.
- 15

გადამწერის ცნობით, დედანს ესეა როსტომ მეფის და მუსტოფის ბეჭდები.

ბრძანებები:

‘შიოშ’/‘შიო სოლადა’შვილი – ქართლის თავადი. პროირანული ორიენტაციის პირი; სვიმონ II-ის ერთგული მოხელე; 1619 წლიდან 1637 წლამდე სოლადა’შვილთა სათავადო სახლის უფროსი. ფლობდა მოლარეთუხუცესის სახელის. მკვლევარი ალექსანდრე ბოშიშვილი ვარაუდობს, რომ ‘შიოში’ შეეწირა როსტომის მიერ გატარებულ ადმინისტრაციულ რეფორმებს და სათავადო სახლების სახლიკაცობის ახლებური რიგის დაწესებას. როსტომმა უპირატესობა მიანიჭა ‘შიოშის ბიძაშვილს – ელისბარს და 1637 წლიდან იგი გახდა სოლადა’შვილთა სახლის მეთაური (ბოშიშვილი, 2012: 24, 28).

1634 წ. 17 ივნისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა
დავით ელიოზისა-გეგეჰანიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-38-ბ; ღია ყავისფერი ქაღალდი, ზომა: 27X16,8 სმ. შავი ფერის მკლანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთის გარკვეული ადგილები დაზიანებულია და შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. ტექსტს ახასიათებს ა-მეტობა.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკბ (322), თიბათეის იზ, რას უდრის 1634 წლის 17 ივნისს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

ქ. ნებითა და შენენითა ლ(მრ)თ(ი)ს(ა)თა, ჩუენ, მეფემან პატრო²მან როსტ(ო)მ, ხე უკუნის(ა)მდე ჟამთა გას(ა)თავებელი, შეუ³შლელი და შეუცვალელებელი წყალობისა ნიგნი და⁴ სიგელი შეგინწყალეთ და გ(ი)ბ(ო)ძეთ თქუენ, ჩუენსა მკ⁵უიდრსა და მრ(ა)ვალფერად ერდგულობით ნამსახურსა⁶ ყმასა, ელიოზიძეთა - გედევენის შუილთა : [დ]ავი[თ]ს და⁷ გაბრიელს და პეტრეს, და ძმისწულთა : პაპუნას⁸ და ქაიხოსროს, შუილთა და მომ(ა)ვალთა სახლისა თქუენისთა,⁹ ყოველთავე.

ასრე და ამა პირსა ზედა¹⁰ნ, რომე, რისაც მამულისა¹⁰ და ან სახელოს და ან ს(ა)მკუიდროსა და ან ნ(ა)წყალობევისა¹¹ [ნ]ას[ყი]დობის მქონე-ბელნი თქუენ და თქუენი მამა-პა¹²პანი ყოფილიყვნეთ, ჩუენც უკლებრივ ყოვლის კაც¹³სიგ(ა)ნ უცილებლად და შემოუს(ა)რჩელად გუიბო¹⁴ძე-ბია. უჩვენომ კაცმან, ვერც მამულისმან და ვერც სახე¹⁵ლოსმან, ვერვინ დაგამცრო[ო]ს, ვერც[ა] დ[ი]დმან და ვერცა მც¹⁶ირემან, ხე ასრე ყოველს ჟამს გაგითავდეს.

ანე, უზედ¹⁷ესთა მოგახსენებთ და უქვედესთა გ(ი)ბ(რძანე)ბთ, დიდნო და მცირენო ერთობილნო, მერმე ამ ელიოზიძეთა, ვისგანაც მამ-ულეები¹⁸ ეყიდოს, ნურ(ა)ს კაცს წელი ნუ გაქუს, რარიგ(ა)დ(ა)ც ამ¹⁹ ნიგნში ეწეროს, თქუენცა ამრიგ(ა)დ გაუთავეთ, ნუროდე²⁰ს ნუ შეუშლით და შე(ე)ცილებით.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკბ, თიბ(ა)თევსა²¹ იზ, წელითა მწიგნობრისა ყო რ - ღ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე რ (ა) ბ ი ს თ ა . ხეც²² ასრე გაუთავდეს.

ხელრთვა : ²³ როსტომ

მსხლის ფორმის ბეჭედი როსტომის ლეგენდით: ყაენის ფერჳთა მტყუერი, როსტომ მეფე ვამტიკივბ.

საბუთის ტექსტის (თითქმის შუაში) დასმულია ორი მცირე ზომის სპარ-სული ბეჭედი: 1. ოთხკუთხა, წარწერით: **خاک قدم علی منچهر** — „აღის ფეხთა მტყუერი მანუჩარი“; 2. ოვალური, წარწერით: **یا معین الضعفا** — „ო, უძლურთა შემწევ.“

კომენტარი:

ელიოზისძე-გედევანიშვილები – მცხეთიშვილები, იყვნენ საეკლესიო აზნაურები, მოგვიანებით გათავადდნენ. კათალიკოსის კარზე მოღვაწეობდნენ და ფლობდნენ მაღალ თანამდებობებს. დავითი იყო სვეტიცხოვლის ჯვრისმტკიცებელი და სარდალი. ისინი სარგებლობდნენ კათალიკოსთა წყალობით. მოცემული საბუთით დავითს კუთვნილი მამულები და სახელო მეფე როსტომმა განუახლა.

35

1634. 27 ივნისი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა მმრავ ყორღანაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-3265; მხედრული; მოყავისფრო ქაღალდი; ზომა: 53,8×24,3 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენიანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, შექასთეს ხელით შესრულებული შვიდ სტრიქონზე, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

პ ი რ ე ბ ი : სეა, 1450 1/3; სეა, 1449-592.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკბ (322) თიბათვის კზ (27), რაც უდრის 1634 წლის 27 ივნისს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბი : ბერძენიშვილი, 1940; გვ. 23-24; ფუთურიძე, 1955; N50, გვ. 112-115; დოლიძე, 1965; გვ. 213-215.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან პატრონმან |² როსტომ, ესე ამიერით უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავე|³ბელი, მტკიცე და შეუცვალებელი წყალობისა და სითარხნის წიგნი და სიგელ|⁴ი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა და ყოველთა |⁵ სახლისა ჩუენისა ჩამომავალთა, მეფეთა ერდგულსა და მრავალფე|⁶რად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა, ყო რ ღ ა ნ ა შ ე ი ლ თ ა – კა|⁷რისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობარსა მე რ ა ბ ს და ძმათა თქვე|⁸ნთა, და შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა. ყოვე|⁹ლთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდევით კარსა და ნაო|¹⁰ვრის ნასოფლარის ზ ე მ ო შ ა ვ { ნ } თ თარხნობის წყალ|¹¹ობას გუთაჯენით, და ჩუენცა ვიგულეთ და ვიგულისმოდგინეთ და |¹² ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი. და მოკითხული ვქენ|¹³ით და არას კაცს არც შენად ენახა და არც გაგონებად იმა ალა|¹⁴გის შენობა. ნაოჯარი, გატყუე|¹⁵ბული ზ ე მ ო შ ა ვ ნ ი ბ ა რ ა თ ა შ უ ი |¹⁵ ლ ი ს გ ო ს ტ ა შ ა ბ ი ს ა გ ა ნ გეყიდა და მონასყიდობის სიგელი გქონ|¹⁶დათ. და ჩუენს ძმისწულს, მეფეს პატრონს

ს უ ი მ ო ნ ს ა ც ნ¹⁷ყალობა ექნა და შ ა ვ { ნ } თ ა , ფ ი ც ხ ი ს ი ს ა და მ ო ქ რ ი ს ი ს ნიგნი და სიგე¹⁸ლი, რარიგადაც ა რ დ ა ზ ი ა ნ დ ი ს პქონებოდა, თქუენთუინაც ამრ¹⁹იგად მთით ბარამდი ებოძებინათ.

და ჩუენცა სიგლები გინახეთ |²⁰ ნანყალობევისა და ნასყიდობისა და სიგლითა ამით დაგიმკუიდრეთ და |²¹ დაგიმტკიცეთ ყოვლის კაცისაგან { ნ } მოუდევრად და შემოუსარჩლეულა²²დ, სამკუიდროდ და საბოლოო { ო } დ.

თარხნობისა ნიგნი გიბოძეთ. ასრე და ამა |²³ პირსა ზედან, რომე, რამდენი ერთიცა გლები ზ ე მ ო შ ა ვ { ნ } თ მ ე |²⁴ რ ა ბ ყ ო რ ღ ა - ნ ა შ ვ ი ღ მ ა ნ დაასახლოს, არასფერისთანა საჩუენო სათ²⁵ხოვარი და გამოსალები არა ეთხოვებოდეს-რა: არა კოდისპუ²⁶რი, არა მკა და თიბვა, არა ციხისა და ქალაქის მუშაობა და შე²⁷შის ზიდვა, თუინიერ ერთის ლაშქარ-ნადირობისა და ნელინადში |²⁸ ერთხელ დ ი დ გ ო რ ზ ე სა-მასპინძლოს მორთმევისაგან კიდე, რითაც |²⁹ შემძლებელნი იქნებოდენ, იმ წესით სამასპინძლო უნდა რომე |³⁰ მოგუართონ. სხუა ამის მეტი საჩუენო სათხოვარი და გამოსალები |³¹ არა ეთხოვებოდეს-რა ზ ე მ ო შ ა ვ { ნ } თ მსახლობელთ გლებთ.

ანე, გქონდეს |³² და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ |³³ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად სხუათა მეფეთა და მეპატრ³⁴ონეთაგან. და თუ სხუა ამისთანა ნიგნი და ნიშანი ან ნანყალობევი და ან |³⁵ მონასყიდობისა გამოჩნდეს, იგი ყოველივე სიგლითა ამით გაგუიცუ³⁶დებია და მტკიცე ესეოდენი არის.

ანე, გ(ი)ბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვე³⁷ქილ-ვეზირნო, მდივან { ნ } ო და სხუანო მოსაქმენო, ვინგინდა-ვინ იყუნე |³⁸ თ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, მერმე, ესე ჩუენგან ნანყალო³⁹ბევი მტკიცე და უცვალელებლი სიგელი ასრე გაუთავეთ და ნურა⁴⁰ს მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თუინიერ თანადგომისა და შენევენისა⁴¹გან კიდე.

დაიწერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკბ, თიბათუეს კზ, ჴე⁴²ლითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ღ ი ს ბ ი |⁴³ რ თ უ ე ღ ი ს ა თ ა მ ე რ { ა } ბ ი ს { ა } თ ა .

როსტომ მეფის ბეჭედი ლეგენდით: ქ. ყაენის ფერჯთა მტუერი რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

მოხელეთა დამტკიცებები:

ქ. ესე ბ(რძანე)ბა ასრ { ე } უნდა | გათავდეს. ოთხკუთხა ბეჭედი ლეგენდით: სახლისუზუცესი ც ი ც ი .

ქ. ეს ბ(რძანე)ბა ასრე უნდა | გათავდეს. ოთხკუთხა ბეჭედი ლეგენდით: „ქ ა ი ხ ო ს რ ო .

1677 წ. გიორგი XI-ისა და მისი ძმების დამტკიცებები:

ქ. ეს სიგელი ნასყიდობა და თარხნობა. ჩუენცა ასრე ვამტკიცებთ, ქ(ორო-ნი)კ(ონ)სა ტნიე, მარტის კთ (1677 წ. 29 მარტი).

ხელრეები: გ ი ო რ გ ი , ლ ე ვ ა ნ , ს უ ლ ე ი მ ა ნ

هو

حكم عالی شد آنکه قریه شو علیا که قبل از این از گسٹب براتلو بوده [و مه] راب نویسنده غرغان اعلی بموجب سند علیحدہ از گسٹب خریداری نموده و الحال خرابه است مقرر فرمودیم که مشار الیه آبادان نماید و رعایای که الحال بهم رسند ترخان بوده احدی بهیچوجه من الوجوه طلب و توقع از رعایا آنجا ننماید مقرر آنکه اگر سفری واقع شود و لشکری جمع شود ایشان نیز حاضر شوند و اگر به دید گور عبوری واقع شود خدمتی که از دست رعایا آید بکنند کدخدایان و رعایا حسب المسطور مقرر دانسته مزاحمت نرسانند و چون حکم بمهر رسد اعتبار نمایند تحریرا فی شهر محرم الحرم سنه ۱۰۴۴

სპარსული ტექსტის ბოლოს უზის როსტომის სპარსული ბეჭედი, აგრეთვე ქართული ტექსტის მხარეს სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები: 1. ოვალური, წარწერით: خاک قدم عالی منوچهر — „ო, უძღურთა შემწევ“. 2. „ალის ფეხთა მთვერი [მანუჩარი]“, 3. ოთხკუთხი, გაურკვეველი წარწერით. იმავე გვერდზე, ქვემო მარცხენა კუთხეში დასმულია ოთხკუთხა სპარსული ბეჭედი, რომელშიც განიხილვა სიტყვა „ლოლამ“, მის ქვემოთ სარეგისტრაციო მინაწერი: — დაინერა; — ثبت شد — „დამტკიცებულია“.

ის (ლმერთი)

- გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე რომ, სოფელი ზ ე მ ო შ ა ვ ნ ი , რომელიც წინათ გ ო ს თ ა შ ა ბ ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ი ს იყო და მწერალს მ ე რ ა ბ ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ვ ი ლ ს ცალკე სანათის საფუძველზე ეყიდნა და ამჟამად გავერანებულია, ჩვენ დაეადგინეთ, რომ ხსენებულმა [ყ ო რ - ღ ა ნ ა შ ვ ი ლ მ ა ე ს სოფელი] ააშენოს და გლეხები, რომლებიც იქ დასახლდებიან, თარხანი იყვნენ. არავინ არავითარ შემთხვევაში იმ ადგილის გლეხებს არანაირი სათხოვარი და გამოსაღები არ მოჰკითხოს. დადგენილია, რომ თუ ლაშქრობა იქნება და ლაშქარი შეიკრიბება, ისინიც უნდა გამოცხადდნენ [ჯარში]. და თუ დ ი დ გ ო რ ზ ე გავლა მოგვიხდა, უნდა გასწიონ ის სამსახური, რაც გლეხებს შეეძლებათ. ქეთხუდებმა და გლეხებმა დაწერილის თანახმად დადგენილად ცნონ, და არ შეანუხონ [გლეხები]. და როცა ბრძანებაზე ბეჭედი დაისმება, დაემორჩილონ მას.
- დაინერა 1044 წლის მოჰარამის თვეში.

კომენტარი:

მერაბ ყორღანაშვილი — ქართლის სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი. სარგებლობდა ბაგრატ VII-ისა და სვიმონ II-ის წყალობით. მისი სამდივანმწიგნობრო საქმიანობა, ძირითადად, როსტომის სამეფო კართან იყო დაკავშირებული. იგი მეფესთან ერთად ყოფილა სპარსეთშიც, სადაც მას ერთგულად ემსახურებოდა (იხ. Qd-2432). სწორედ მასთან სიახლოვის და გამოჩენილი ერთგულების წყალობით მოახერხა საქმა-

ოდ დიდი ქონების დაგროვება. თავისი ემა-მაჩულის რაოდენობა თვალ-
შისაცემად გასარდა როსტომის წყალობათა შედეგად (იხ. Qd-2432;
სეა, 1450-1/6). მდივანმწიგნობრის სახელის ფლობდა მისი ძმა პაატაც.

36

**1634 წ. 23 ოქტომბერი. სამაგზო დავის
ბადაყვამტილუბის წიგნი როსტომ მეფისა დავით და
რამაზ დავითისშვილებისადმი**

პ ი რ ი: ხეც. Qd-9254, გადაწერილი XIX საუკუნეში პირების რეეულის.
1-2 გვ. თე თრი ფერის ქაღალდი, ზომა: 35,2X22,3 სმ. 4 ფრ. რესტავირებული.
რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში გატარებულია 1820 წელს.

პ ი რ ე ბ ი: ხეც: Qd-2825, Qd-8235, Qd-8237, Qd-9256.

თ ა რ ი ღ ი: ქორონიკონი ტკპ (322), ღვინობისთვის კგ, რაც უდრის
1634 წლის 23 ოქტომბერს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი: კარის მწიგნობარი ზურაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა: დოლიძე 1972: №19, გვ. 68-69.

ქ. ნებითა და შეწენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან პატრონ-
მან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალ-
მან პატრონმან მარია, ესე ამიერიო უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა
გასათავებელი, მტკიცე და შეუშლელი, შეუსცვალბელი სამკვიდროდ და
საბოლოოდ გასათავებელი წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ და
გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერთგულსა და მრავალფერად ერთგულობით და
თავდადებით წამსახურსა ყმასა დავითის შვილს, ბოქაულთხუცესს
დავითს და შვილთათქვენთა, კოსტანტინეს და ელიზბარს,
და შვილთა და ჩამომავლობათა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა ჩვენსა და თქვენის ძმისწულის
რამაზის გარდაწყვეტილობის წიგნს გვიაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა
და მოხსენება თქვენი. მამულებზედ თქვენ და რამაზ ისარჩლებოდით,
საბრჭოთ და სასამართლოთ დაგისხედით ლ(მრ)თისა შიშსა ქვეშე, თვით
ჩვენ, მეფეთ-მეფე, პატრონი როსტომ და ქართლის კათალიკოზი
ბატონი ევდემ(ო)ზ, ერისთავი ზაალ-ბეგ და ამი-
ლახორი იოთამ და ბარათაშვილი, დივანბეგი ყაფლან
და ბარათაშვილი სარდარი ზურაბ.

სამართლიანის საქმით ფიცად დავითს შევაგდეთ, გაუმძღვანეთ და
ვითს საფიცრათ ფისკოპოზი საგინაშვილი ბატონი ტფილელი ელისე,
ჩვენი ბოქაულთხუცესი ჯავახიშვილი როინ და მაჩაბელი
ქაიხოსრო, სააკაძე, ატენის მოურავი გიორგი.

მიჰყვა რამაზ მისის შვილებითა და დავით დააფიცეს. გამოი-

ფიცა და ვით და გამოიტანა ფიცითა თავისი ნაშოვნი ჴელმწიფეთაგან. აზნაურ(ი)შვილები ერთობით: ტ ა ტ ი ა ნ ი მათის მამულითა, სოფელი ბ რ ო ნ ლ ე თ ი, მათი კერძი სოფელი თ ი ხ რ ე ე ი, სოფელი || ლ ე ვ ე რ - თ ე თ ი, მათი კერძი სოფელი თ ო რ მ ა ნ ე უ ლ ი, მათი კერძი სოფელი ნ უ ლ ი ციხით და სასახლითა, სოფელი ა ბ ა ნ ო, სოფელი ს ა ტ ი ე ე, ა მ ი რ ე ჯ ი ბ ი ა ნ თ ა გ ა ნ ნასისხლი, სოფელი ნ ა ბ ლ ო ვ ა ნ ა, სოფელი ს ტ კ ო ც ა და რ ი კ ა ძ ე ე ბ ი მათის მამულით. გ ი ო რ გ ი ა მ ი რ ე - ჯ ი ბ მ ა ნ და და ვ ი თ ერთმანერთს სამართალი უნდა უყონ.

ესეები უკლებრივა და ვ ი თ გამოიფიცა და იმას დარჩა. ასრე რომე, 10 არც რ ა მ ა ზ ს ა და მისთა შვილთა და სახლისა ჩამომავალთა რ ა მ ა - ზ ი ს თ ა, და ვ ი თ ს ა და მისთა შვილთა და სახლის ჩამომავალთანა, უკუნისამდე წელი აღარა ჰქონდესთ. ასდენ ერთს დარბაისელითა მონმობითა, ისე საბოლოოვ გასათავებელი გარდანყვეტილობის წიგნი და სიგელი უბოძეთ.

ანე, ყოვლის კაცისაგან უცილებლათ, შემოუსარჩლებლათ, გქონდეს 15 და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მ)ან ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შიგან. არა-ოდეს არ მოგვეშალოს არა ჩვენგან და არცა შემდგომად მეფეთა და მეპა-ტრონეთაგან. და ვინ იცის, რომე ამას წინანდელი და ან ამას უკანანდელი ამ გამ(ო)ფიცულის მამულების წიგნი და ნიშანი გამოჩნდეს, იგი ყოველივე სიგლითა ამით გაგვიცუდებია. მტკიცე და უცვალებელი წიგნი ესე არის.

ესე ბძანება და ნიშანი თქვენცა ასე დაუმტკიცეთ კარისა ჩვენისა 20 ვექილ-ვეზირნო და მდივანო, და სხვანო მოსაქმენო, დღეს ვინგინდა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის წაღმა ვინგინდა-ვინ იქნებოდეთ, მერმე, ესე ჩვენგან ნაბოძები გარდანყვეტილობის წიგნი და სიგელი თქვენცა ასრე დაუმტ-კიცეთ და დაუმტკიცდრეთ, რომე, რაც ამა ჩვენგან ნაწყალობევს გარდანყვე- 25 ტილობის ფარვანში ეწეროს. და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეცილებით თან(ა)დგომისა და შეწვენისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკბ, ღვინობისთვის კგ-სა, ჴელითა მდივან-მწიგნობრისა ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი ს ზ უ რ ა ბ ი ს ა თ ა .

ხელთები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

XIX საუკუნის მინანერერები:

დეპუტატი თა(ვადი) მ ი რ ვ { ა } ნ ო ზ ე რ ი ს თ ა ვ ი .

კეთილმობილთ დეპუტატი თა(ვადი) და ვ ი თ ბ ა რ ა თ ო ვ ი .

კეთილმობილთ დეპუტატი თა(ვადი) გ ი ო რ გ ი ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ი .

დეპუტატი თა(ვადი) გ რ ი გ ო ლ ვ ა ხ ვ ა ხ ო ვ ი .

ნამდვილისა ამა სიგელისასა ამა ადგილას აზის ბეჭედი დეპუტატ სო-ბრანი(ი)სა.

დეპუტატ სობრანიის დამტკიცებულს განაწენისაგან არის გადმონერილი ნამდვილად კოპიო ესე და პირდაპირ შეთანასწორებულ ერთი-მეორისაგან, რო-მელთა დამტკიცებული კოპიო-ასლი ჩვენ მივიღეთ საქმეში საწარმოებლად საქ-მისა, რომელსა ზედაცა ხელს ვანერთ:

მედიატორე თავადი ს ვ ი მ ო ნ მ ა ჩ ა ბ ე ლ ი .

თავადი ლ ე ვ ტ ო რ მ { ა } ჩ { ა } ბ ე ლ ი .

მედიატორე ქ ა ი ხ ო ს რ ო ყ ი ფ ი ა ნ ი .

გ ო რ ი ს უ მზდის კეთილშობილთ დეპუტატი თა(ვადი) მ ი რ ვ { ა } ნ ო ზ
ე რ ი ს თ ა ვ ი .

კეთილშობილთ დეპუტატი თა(ვადი) დ ა ვ ი თ ბ ა რ ა თ ო ვ ი .

კეთილშობილთ დეპუტატი თა(ვადი) გ ი ო რ გ ი ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ი .

დეპუტატი თა(ვადი) გ რ ი გ ო ლ ვ ა ხ ვ ა ხ ო ვ ი .

ბრძანება:

დავით დავითიშვილსა და მის ძმისშვილ რამაზს შორის სამამულო დაფა მიმდინარეობდა. რამაზის მამა დავითის ნახევარძმა გიორგი იყო (რამაზს დავითიშვილისა და შავშეთის ბატონის ასულის ძე). დავითსა და მის ძმებს თავის ნახევარძმასთან კარგი ურთიერთობა არ ჰქონიათ. ფარსადან გორგიჯანიძე მოგვითხრობს, რომ „გიორგი იმათი უმცროსი ძმა გაეგდოთ და ერთი მსახურიც არ მისცეს“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 300). გიორგი იძულებული გახდა სამცხეში წასულიყო დედასთან, სადაც ბერად შემდგარა, თუმცა მალე დაუტოვებია მონასტერი და მდიდარ ქალზე დაქორწინებულა, ისე რომ სიმამრის მამულზე დამკვიდრებულა. გიორგის ვაჟმა — რამაზმა წილი მლითხოვა დავითიშვილთა მამულებში, თუმცა დავა მეფე როსტომმა დავითის სასარგებლოდ გადაწყვიტა. რამაზის და მისი შთამომავლების გამოყოფამ დავითიშვილებისგან საფუძველი ჩაუყარა რამაზიშვილთა ახალ საგვარეულოს (ნინიძე, 2004: 218-221).

37

1634. სახელოს წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დავით დავითიშვილისადმი

საბუთი დაკარგულია. წინამდებარე გამოცემაში გამოყენებულია
ე. თაყაიშვილის პუბლიკაცია: სს, 1909, №189. გვ. 230.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკბ (322), რაც უდრის 1634 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი პაატა ყორღანაშვილი.

ქ. ნებიტა და შენეგნითა ღთისითა ჩვენ, მეფეთ მეფემან, პატრონმან როსტომ, და თანამეცხდრე(მან) ჩვენმან, დედოფალთ დედოფალმან, პატრონმა მ ა რ ი ა მ, ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერდგულსა [და] მრავალფერად ნამსახურსა ყმასა დ ა ვ ი თ ი ს შ ვ ი ლ ს პატრონს დ ა ვ ი თ ს ა და შენთა შვილსა, ბოქა-ულთუხუცესა, პატრონს ე ლ ი ზ ბ ა რ ს, და შვილთა და მამავალთა სახლის თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, როდეს მოგვიდევით კარსა და ზ ე მ ო ა ხ ა ლ და ბ ი ს მოუ-რ{ა}ობას დაგვე(ე)აჯენით, და ჩვენც ვისმინეთა აჯა და მოხსენება თქვენი და მოკითხული ვქვენით და პირველად{ა}ც სამ{ო}ურ{ა}ოდ თქვენ გქონე-

ბოდა. და ანეც სიგელითა ამითა გაგიახლეთ. და გიბოძეთ ა ხ ა ლ დ ა ბ ი ს მოურ(აო)ბა ყოვლის კაცისაგან შემოუსარჩლებლად და მოუდევრად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენს ერდგულად სამსახურსა შიგან.

ანე, გიბძანებთ, კარისა ჩვენის ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, მერმე ამა ჩვენგან ნაწყალობეს ფარვანაში ენეროს, თქვენც ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თან(ა)დგომისა და შენევენისაგან კიდე.

დაინერა წიგნი და ბრძანება ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკბ, ჴელითა კარისა ჩვენის(ა) მდივან-მწიგნობრის - ყო რ ლ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი ს პ ა ა ტ ა ს ი თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

თანადროული მინაწერები:

ქ, ეს სწორე ს(ა)ვადაი არის, ლ(მერ)თი მომეცეს თავდებათ და ამისი დედანი აქ მე მაქეს, [დ ა ვ ი თ].

ქ. ეს ს(ა)ვადაი მე, ქ ა ი ხ ო ს რ ო - ბ ე გ ს ნამილია [ქ ა ი ხ ო ს რ ო].

კომენტარი:

დავითიშვილები – იხ. კომენტარი Sd-601-თან.

პაატა ყორღანაშვილი – იხ. კომენტარი 1448-3265-თან.

38

1634. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ბოსტაშაბ ბაბათაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-3272; მხედრული; სიძველისაგან გაყვითლებული ქალღაღდი; ზომა: 41X23 სმ, შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; გამაგრებულია სარესტაგრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, შექასტეს ხელით შესრულებული, რვა სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

პ ი რ ე ბ ი : ხეც, Hd-13953; ხეც, Hd-10027.

თ ა რ ი ღ ი : ქორინიკონი ტკბ (322), რაც უდრის 1634 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1899, №353; ფუთურიძე, 1955, N 48, გვ. 108-109.

ქ. ნებითა და შენ(ე)ვნითა ლ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , |² ესე წყალობის წიგნი და სიგელი შეგინყაღეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენ|³სა ერდგულსა და თავდადებით ნამსახურს ყმას, ბ ა რ ა თ ა - შ უ ი ლ ს გ ო ს ტ ა |⁴შ ა ბ ს და შუილთა თქუენთა: ი ო ვ ა ნ ე ს , შუილთა და შუილისშუილთა, |⁵ მომავალთა სახლისა თქუენისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდე|⁶გით კარსა და მამულის წყალობას დაგუ-
იაჯენით, ჩვენ ვისმინეთ |⁷ აჯა და მოხსენება თქუენი. და მოკითხული
ვექნით და მკუიდრად |⁸ და მამულად დიდ გო რ { ი } ს ძირს სოფელი
ა გ უ დ { ა } ნ ე თ ი თქუენი ყოფი|⁹ლიყო, ჩუენცა ყოვლის კაცისაგან
უცილებლად და შემოუს{ა}რჩ|¹⁰ლებლად, სამკუიდროთ და საბოლოოდ
შეგინყალეთ და გიბოძეთ |¹¹ დიდ გო რ ი ს ძირს სოფელი ა გ უ დ { ა }
ნ ე თ { ი } მთითა, ბარითა, წყლითა, ნის|¹²ქუილითა, ველითა და ვენაჭითა,
სახნავ{ი}თა და უხნავითა, შენითა და ოჭ{ე}|¹³რითა, ნასყიდითა და უსყ-
იდითა, საძებრითა და უძებრითა ყოვლის |¹⁴ მისის ს{ა}მ[არ]თლიანის ს{ა}
ქმითა და სამძღუროთა მთით ბარამდის უნაკ|¹⁵ლულოთ.

გკონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმ{ა}ნ ჩუენსა ერ|¹⁶დგულად სამსახ-
ურსა შიგან.

ანე, უზედ{ა}ესთა მოგახსენებთ და უქ|¹⁷ვედესთა გ(ი)ბ(რძანე)ბთ,
კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, |¹⁸ ანუ დღეის
ნალმა ვინგინდა-ვინ იქ|¹⁹ნებოდეთ, მერმე ეს ჩუენგან ნაწყალობევი სოფ-
ლის სიგელი, თქ|²⁰უვენცა ასრე გაუთავეთ და დაუმტკიცეთ, რარიგ{ა}
დ{ა}ც ამა |²¹ ჩუენგან ნ{ა}წყალობევს ფარმ{ა}ნ{ა}ში ენეროს და ნუოდეს
ნუ |²² შეუშლით და შე{ე}ცილებით, არ{ა}ოდეს არ მოგეშალოს არ{ა} |²³
ჩუენგ{ა}ნ და არც შემდგომთ სხუათა მეფეთა და მეპატრონე|²⁴თაგ{ა}
ნ და ვინ იცის, ან ამას წინანდელი ან ამას უკანდელი ამ სოფ|²⁵ლის წიგნი
ქონდეს ვისმე{ს}, ამ ჩუენგან ნ{ა}ბოძები სიგლითა გა|²⁶გუთიცუდებია თან-
დადგომისა და შეწვევისგ{ა}ნ.

დაიწერა ბრძ{ა}ნება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკბ, ჳელითა
მწიგნობრისა - ყო რ ლ ა ნ ა შ უ ი |²⁷ლის მერ{ა}ბის { ა } თ ა .

მსხლისებრი ბეჭედი: ქ. ყაენის ფერჳთა მტუერი რო ს ტ ო მ მეფე
ვამტკიცებ

სპარსული ტექსტი:

1634 წ. 29 მაისი - 26 ივნისი

هو

حكم عالی شد آنكه چون از قدیم الايام قریه اكدانت من اعمال براتلو از ابا و اجداد| رفعت پناه اصلان
بیگ و گشتاب بیگ بوده بنابرین از ابتدا‘ ششماهه ایت نیل قریه مذکور را| بتیول مشارالیهما مقرر
نمودیم رعایا قریه مزبور ایشانرا تیولدار باسقلال خود دانسته | حقوق دیوانی را موافق دستور العمل
گرجستان بدیشان واصل ساخته چیزی موقوف ندارند و چون حکم بمهر عالی رسد اعتماد نمایند و در
عهده داندند تحریرا فی| شهر ذی الحجه الحرم سنه ۱۰۴۳

სპარსული ტექსტის ბოლოს როსტომის სპარსული ბეჭედი წარწერით.
სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები და სარეგისტრაციო მინანერები ქარ-
თული ტექსტის გვერდზეა მოთავსებული. იმავე გვერდზე, ქვემო მარცხე-
ნა კუთხეში მინერილია რამდენიმე სპარსული სიტყვა, რომლებშიც იჩრევა

სარეგისტრაციო მინაწერი: **أش تبث** – „დამტკიცებულია“, სპარსულ სარეგისტრაციო ბეჭდებს შემდეგი მინაწერები აქვთ: **خاک قدم عالی [منوچهر]**. 1– „აღის ფეხთა მტვერი [მანუჩარი], 2: ოვალური, წარწერით: **یا معین الضعفا** – „ო, უძლურთა შემნევე“.

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ, რადგანაც **ს ა ბ ა რ ა თ ი ა - ნ ო ს ს ოფელია გ უ დ ა ნ ე თ ი** ძველი დროიდანვე სიდიადის საფარველის – **ა ს ლ ა ნ - ბ ე გ ი ს ა** და **გ ო ს ტ ა შ ა ბ - ბ ე გ ი ს** წინაპრების იყო, ამიტომ, ჩვენ აღნიშნული სოფელი ძალის წლის ექვსთვეობის დასაწყისიდან 5 **შემოთხსენებულ [პირებს]** დაეუმტკიცეთ. ხსენებული სოფლების გლეხებმა ისინი თავიანთ სრულფულებიან თიულდარად უნდა ცნონ და **ს ა ქ ა - რ თ ე ე ლ ო ს** დასტურლამალის თანახმად, სახელმწიფო გადასახადი მათ უნდა გადასცენ და გადაუხადონ დაუბრკოლებლად და როცა ეს ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას და [მისი შესრულება] თავ- 10 იანთ ვალდებულებად აღიარონ. დაინერა 1043 წლის ზი-ჰიჯჯას თვეში.

კომენტარი:

გოსტაშაბ ბარათაშვილი – პროირანული ორიენტაციის ფეოდალი. ერთგულად ემსახურებოდა სეიმონ II-ს, რის გამოც მიიღო მამამისისა (იოანეს) და ბიძაშვილის (ყაფარბეგის) ქონება. როსტომის გამეფების შემდეგ მისი მხარდამჭერი იყო. სამცხეში როსტომის დაეაღლებით გაგ-
 'საენილი მის „სამსახურსედ შეაკუდა“. გოსტაშაბის შვილია პაპუნა გოსტაშაბიშვილი (ჯამბურია, 1955: 44-45).

39

1634 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ქაიხოსრო ბარათაშვილისადმი

პ ი რ ი : სქა, 1450-12/119. გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაუთარშო.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორიკიონი ტეზ (322), რაც უდრის 1634 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : გოგოლაძე, 2016/2017, გვ. 116.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენ[მან], დედოფალმან მ ა რ ი ა მ , ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩუენ- 5 სა ერდგულსა და თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, სახლთუხუცესა ქ ა - ი ხ ო ს რ ო ს და შვილთა თქუენთა, ბ ა რ ა თ ა ს ა და მამავალთა სახლისა თქუენისათა ყოველთავე.

მას უამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და მამულის წყალობას გუიჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და შეგინყალეთ და გიბოძეთ ჩუენს სახასოს სოფელში, ენ { ა } გ ე თ ს ს { ა } დ უ ნ ა - შ უ ი ლ ის გ ი ო რ გ ის შუილები ერთობით, რის{ა}ც მამულის მქონე- ბელნი არიან წყალითა, წისქუილითა, ველითა, ვენაჯაითა, სახნ{ა}ვითა და უხნავითა შენითა და ოჯრითა, ნასყიდითა და უსყიდითა, ს{ა}ძებრითა და უძებრითა, ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა და სამძღურითა, მთით ბარამდის უნკლულოთ სამკუ{ი}დროთ და საბოლოვ{ო}თ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩუენსა ერთგულათ სამსახურსა შიგან. ანე, გ(ი)ბ(რ)ძანებთ კარისა ჩუენის ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მო- საქმენო, დღეს ვინგინდა-ვინ იყენეთ და ანუ დღევის წაღმა ვინ გინდა ვინ იქნებოდეთ, მერმე ჩვენი ესე ნაწყალობევ{ი} წყალობისა წიგნი თქუენ{ი} ასრე გაუთავეთ, რომე რარიგ{ა}დ{ა}ც ამა ჩუევენგან ნ{ა}ბოძებს ფარე{ა} ნში ენეროს. და ნუოდეს ნუ შეუშლით და შე{ე}ცილებით თანადგომისა და შენეენისაგან კიდე.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკბ, ჴელითა მწიგნო- ბრისა ყ ო რ ლ ა ნ { ა } შ უ ი { ლ ი } ს მ ე რ ა ბ ი ს ა თ ა .

დედანს ჰქონია ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

კომენტარი იხ. Hd-14651-თან.

40

1634 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ახალშენელ ბეჟან ასაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-49/92.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკბ (322), რაც უდრის 1634 წელს. საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-შწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბიძეთ ჩვენ, მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , თქვენ, ჩვენსა ერდგულსა ყმასა, ა ხ - ა ლ შ ე ნ ე ლ ს ა ს ა შ ვ ი ლ ს ბ ე ჟ ა ნ ს , მამაშენს ი ა ს ა ს ა , ბიძაშენს პ ა პ ა ნ ა ს ა და ძმასა შენსა, ო თ ი ა ს ა და მ ა ზ ი ტ ა ს ა , შვილთა და მომავალთა სახლისა შენისათა, ყოველთავე.

ასრე, რომე მოგვიდეგით კარსა და სითარხნის წყალობასა გვიაჯენით. და ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, ჩვენთვის სახოსოდ დაგიჭირეთ და არც გ ლ უ რ ჯ ი ძ ს ა და არც სხუას ა ხ ა ლ შ ე ნ ის მებატონეს თქვენ- თან ჴელი არა ჰქონდეს. და კიდევ ასრე გითარხნეთ და გითავისუფლეთ შენი სახლი, რომე არაფერი საჩვენო სათხოვარი და გამოსაღები არა ეთხ- ოებოდეს-რა: არა ღალა, არა კულუხი, არა საბალახე, არა კოდის პური., არა პირისთავი, არა სამეჯინიბო, თივა-{სა}ბა{ლა}ხე, არა სხუა სასოფლო

ნური(ლ)მანი სათხოვარი და გამოსაღები, არა სეფეობა, არაფ(ე)რისთანა არ გეთხოვებოდეს-რა.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენით წარენელინო, ყოველი ჩვენი 5 გამოსაღები ამოგვიკვეთია და ნურავინ-რა სთხოვ(ო)თ და ნურცა რას აქნეინებთ.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკბ, ჴელითა კარისა ჩუენისა, მდივან-მწიგნობრისა - თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ - ი ს ა თ ა .

დედანს ტექსტის შუაში და ბოლოში ესვა სპარსული ბეჭედები.

41

1634 წ. ოსტომ მეშის თარხნობის წიგნი კავთისხველ იმედა იმნაპისაღმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Ad-931; მოყვითალო ფერის ეტრატი, გრავილი, ზომა: 36X17,8 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაწიანება: საბუთის დაწიანებული ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. ტექსტს ახასიათებს ა-მეტობა და ა-ნაკლებობა. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1820 წლის 29 ოქტომბერს.

ი ი რ ი : სეა, 1450-32/290.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკბ (322), /1634 წელი/.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

ქ. ნებითა და შენ(ე)ვნითა ღ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, მეფემან პატრონმ(ა)ნ რ ო ს ტ ო მ , ესე² წყალობისა და სით(ა)რხნისა წიგნი და ნიშ(ა)ნი შეგინყალეთ და გ(ი)ბ(ო)ძენით³ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და თავდადებით მრ(ა)ვალფერად ნამ(ა)სახურსა ყმასა, კ ა ვ თ ი ს ჴ ე ვ ე ლ ს ი მ ნ (ა) ძ ე ს ი მ ე დ ა ს ა , ძმასა შენსა ც ი ხ ო ვ ე | ⁵ ლ ს ა დ ა მ ა მ ი ს ი მ ე დ ს ა დ ა ბ ე რ ი კ ა ს ა და მომ(ა)ვალთა სახლისა თქუენ⁶ისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და სით⁷არხნის წყალობას დაგუიჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და⁸ მოხსენება თქუენი და შეგინყალეთ და გიბოძეთ სითარხნე, ასრე⁹ რომე, არასფერისთ(ა)ნა ს(ა)ჩუენო ს(ა)თხოვარი და გამოს(ა)ღები არა გეთხო¹⁰ვებოდეს-რა: არა ლალა, არა კულუხი, არ(ა) ბაშმ(ა)ლი, არა ულაყი და¹¹ არა ტიკი და ტომ(ა)რა, არა ფურის ერბო, არა გოჭი, ქათ(ა)მი,¹² არა მუშ(ა)ობა, არა ს(ა)ბალახე, პირისთ(ა)ვი და შიშლიგი. სასოფლო, ნურილმანი¹³ ს(ა)თხოვარი და გამოს(ა)ღები, თუინიერ ერთის ს(ა)თათროს ს(ა)უ¹⁴რისა და ლაშქარ-ნ(ა)დირობისგ(ა)ნ მეტი.

ანე, გკონდეს და¹⁵ გიბედნიეროს ღმერთმან ჩუენსა ერდგულათ სამ-
სახურ¹⁶სა შიგან.

ანე, გ(ი)ბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვეზირ-ვექილნო და¹⁷ სხუანო მო-
საქმენო და კ ა ვ თ ი ს ჳ ე ვ ი ს მ ო უ რ { ა } ო და სხუანო ჳელი¹⁸ს{ა}ნო,
დღეს ვინგინდა-ვინ იყვენთ და ანუ დღევის ნალმა ვინ¹⁹გინდა-ვინ იქნე-
ბოდეთ, მერმე ესე ჩუენგ{ა}ნ ნანყალობევის სით²⁰{ა}რხნის წიგნში რაც
ენეროს, ნუოდეს ნუ შეუშლით და²¹ შე{ე}ცილებით, თქუენცა ამრიგ{ა}
დ გაუთავეთ. [ნურვინ შეეცილებით] თვნიერ თან{ა}დ²²გომისა და შენვე-
ნის{ა}გან კიდე.

დაინერა ბრძ{ა}ნება და ნიშ{ა}ნ²³ი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკბ, ჳელ{ი}
თა კარისა ჩუენისა მნიგნობრისა²⁴ ყ ო რ დ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე რ { ა }
ბ ი ს { ა } თ ა .

ხელრთვა: ||²⁵რ ო ს ტ ო მ

დამტკიცებულია სპარსული ბეჭდებით: ერთი – 21-ე სტრიქონზე; ორი –
მრგვალი და ოთხკუთხა საბუთის ბოლოს.

ძომენტარი:

იმნაძე/ინაძე იმედა – როსტომ მეფის მეჯინიბე. ჩანს, გამოჩენილი ერთ-
გულეებისთვის როსტომმა გამეფებისთანავე განუახლა მოშლილი სამ-
კეიდრო მამულის – პეტრაულის წყალობა (იხ. Qd-1481), ხოლო ზე-
მომოყვანილი დოკუმენტის თანახმად, გაათავისუფლა ყველანაირი
გადასახადისაგან, გარდა ლაშქრობა-ნადირობისა და საურისა.

42

1634 წ. პირობის წიგნი როსტომ მეფისა პოსტანდილე და ელიზბარ დავითისშვილებისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14699; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა:
17,9X17 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი:
ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის
თავი დაზიანებულია და გრაფემების ნაწილი დაკარგულია. ასეთი
ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკბ (322), რაც უდრის 1634 წელს.

ქ. ნებითა და შენევნითა [ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემა]²⁶
პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან დედოფალ²⁷თ
დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე წყალობისა²⁸ და საბოლოო²⁹დ
გასათავებელი წიგნი და ნიშანი შე³⁰გინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა

ერდგულთა⁶ და წესისებრივ თავდადებით მრავალფერად ნამს{ა}ხ⁷ურთა ყმათა, და ვ ი თ ი შ ვ ი ლ ს კ ო ს ტ ა ნ დ ი ლ ე ს და ე ლ ი |⁸ზ ბ ა რ ს , და თქუნთა შვილთა.

ასრე და ამა პირსა ზედან,⁹ რომე ბ რ ე თ ს სამკუიდრობით ირჩოდით და იმი¹⁰ს წყალობას გუთაჯენით და ჩუენც ამ წესით გუი¹¹ბოძებია, რომე, თუ ა ვ ა ლ ი შ ვ ი ლ ი ქ ა ი ხ ო ს რ ო საყმო¹²დ არ შემოგუირიგდეს, არაოდეს არ მოგიშა¹³ლოთ და არც გამოგართოთ. გქონდეს და გიბედ-ნი¹⁴{ე}როს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულ{ა}დ სამს{ა}ხურსა შინა.

დაინე¹⁵რა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკბ.

ხვეული ხელრთვები: |¹⁶ რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

იხ. კომენტარი საბუთთან ხეც, Sd-556-ა.

43

1634 წ. ყყალობის წიგნი ორსტომ მიწისა ღავით ღავითიშვილისაღმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-567; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 25X13,5 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის თავი დაზიანებულია და შექცებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკბ (322), რაც უდრის 1634 წელს.

[ქ. ესე წყალობისა] წიგნი და ნი²შანი [შეგინწყალეთ] და გიბოძეთ ჩუენ, მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , |³ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და მრავალ⁴ფერად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა, და ვ ი თ ი |⁵შ ვ ი ლ ს და ვ ი თ ს და თქუნთა შვილთა,⁶ კ ო ს ტ ა ნ დ ი ლ ე ს და ე ლ ი ზ - ბ ა რ ს . ასრე და⁷ ამა პირსა ზედან, რომე ამას წინათ⁸ თქუენს ნარძლევს დაეგირავებინა თქუენი მკვიდრი მამული თ ი ჯ რ ე ვ ი და ნ ა მ ო რ ა - ძ ი |⁹ს ა თ ვ ი ს მიეცა. და ჩუენცა მოკითხული¹⁰ ვქენით და დედაკ-აცს მამულის გასყიდვა არ¹¹ ეხელყოდათ და გაერიგა. თქუენი სოფელი თ ი ჯ რ ე ვ ი ისრევ თქუენ გიბოძე¹²თ და დაგანებეთ ყოვლის კაცისაგან უ¹³ცილებლად და მოუსარჩლელად.

გქონდეს და¹⁴ გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულა¹⁵დ სამ-სახურსა შინა.

დაინერა ბძანება და ნ¹⁶იშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკბ.

ერთი ჩუენი ნი¹⁷გნი ნ ა მ ო რ ა ძ ე [ე] ბ ს ჰქონდა და მამული სამ-კუიდრო |¹⁸და ვ ი თ ი ს ა იყო და არას ემართლებოდა. და¹⁹ ნ ა მ ო რ ა - ძ ი ს წიგნი ამითა გაგუიციუდე²⁰ბია და მტკიცე ესე ოდენი არ[ს].

უზის როსტომის მცირე ზომის, ოთხკუთხედი სპარსული ბეჭედი ლეგენდით: *همت سلطان صفی شاه زمین و زمان* *اتف بندہ را خسرو رستم نشان داد* — „ქვეყნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა მოიღო მის მონაზე და ხოსროს როსტომი მიწოდა.“

კომენტარი:

საბუთი საინტერესოა შუა საუკუნეების საზოგადოებაში ქალის სამართლებრივი უფლებების თვალსაზრისით. მართალია, დავითიშვილების ნარძლეეს მამული დაუგირავებია, მაგრამ არ გაუყიდა. მიუხედავად ამისა, მეფე მაინც საივედურობს, რომ „დედაკაცს მამულის გასყიდვა არ ეხელყოდა“. როგორც ჩანს, ქალს არც დაგირავების უფლება ჰქონდა. ამიტომ თივრევი დავითიშვილებს დაუბრუნდა.

44

1635 წ. 14 ივნისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა თაყა თჳმანიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Ad-972; თხელი თეთრი ქაღალდი, ზომა: 46X10 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული; ტექსტი ქართულ-სპარსული, სპარსული ტექსტი, შექასთეს ხელით შესრულებული, ხუთ სტრიქონად, მოთავსებულია verso-ზე.

პ ი რ ე ბ ი : ხეც. Hd-14676, 2 ფრ.; Qd-9037 (რლ); სეა, 1450-3/197.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკ (323), თიბათის იდ, რაც გვაძლევს 1635 წლის 14 ივნისს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955: №52, გვ. 118-120.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

ქ. ნებიოთა და შეწენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პატრონ-მან² როსტომ და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთა-დედოფალმან³ პატრონმან მარიამ, ესე ამიერით უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა⁴ გასათავებელი, მტკიცე და შეუშლელი და შეუცვალებელი⁵ წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ⁶, ჩუენსა ერდგულსა და მრავალფერად და წესისებრივ ნამსახუ⁷რთა ყმათა, თ უ მ ა ნ - ი შ უ ი ლ ს თ ა ყ ა ს ა და ძმათა თქუენთა, მდივან⁸ს ბ ი რ თ ე ე ლ ს ა და მ ა ნ უ ჩ ა რ ს და დ ა ვ ი თ ს, შუილთა თქუენთა ბ ა ი ⁹ დ უ რ ს და გ ი ო რ გ ი ს, ნ ა ს ყ ი დ ა ს ა და მ ა მ უ კ ა ს ა, შუილთა და შვილის-შუილთა სახლისა ჩამომავალთა თქუენისათა, ყოველთავე¹⁰.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და მამულის წყალობას¹¹ დაგუ-იაჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგი¹² წყალეთ და გიბოძეთ ს ო მ ხ ი თ ს ამოვარდნილის რ ა მ ა ზ ა ს ი და გ ო ჩ ი ა ს ¹³

კერძო მამული, რისაც მქონებელნი ჯ ი ლ ი ზ ა ს სოფელში ყოფილ¹⁴ან, ყოვლის მისის სამართლიანის სამძლურითა და საქმიითა, წყლითა¹⁵, წისქვილითა, ველითა და ვენახითა, ნასყიდითა და უსყიდი¹⁶ თა, ს{ა}ძებრითა და უძებრითა, ყოვლის მისის სამართლიანითა, უნაკლ¹⁷ულოთ, ვიდრე მთითა ბარამდის.

გქონდეს და გიბედნიეროს¹⁸ ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულათ სამსახურსა შიგან.

ანე, უზედესთა¹⁹ მოგახსენებთ და უქვედესთა გიბრძანებთ, დიდნო და მცირენო და კარისა²⁰ ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და ს ო მ ხ ი თ ი ს ტარულანო და მელიქნო²¹, და სხუანო მოსაქმენო, დღეს ვინგინდა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის²² წაღმა ვინგინდა-ვინ იქნებოდეთ, მერმე, ესე ჩუენგან ნაბოძები მამ²³ულის ნიგნი და სიგელი თქუენცა ასრე დაუმკუიდრეთ და²⁴ დაუმტკიცეთ, რომე, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყალობევს ფარ²⁵ვანში ეწეროს. და ნუოდეს ნუ შეუშლით და შე(ე)ცილებით.²⁶ არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არც შემდგომად²⁷ სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ვინ იცის, ან ამას წინანდელი²⁸ და ან ამას უკანდელი ამ მამულის ნიგნი გამოჩნდეს, ამა ჩუენგან²⁹ ნაბოძებს სიგლით გააგუიციუდებია და მტკიცე ოდენი ესე არის, |³⁰ თუივინიერ თანადგომისა და შეწევისისაგან კიდე.

დაინერა ბრძანე³¹ ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკგ, თიბათვის იდ, ჴელითა კარისა³² ჩუენისა მნიგნობრისა ყ ო რ ღ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს ი თ ა , ესე³³ ასრე გაგითავდეს.

ხვეული ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი მინაწერები:

ქ. ამ წყალობის ნიგნის ასლი, მე, თ უ მ ა ნ ი ს შ ე ი ლ ს , მდიენის გ ო რ - ჯ ა ს პ ი ს შვილს, მ ა ნ უ ჩ ა რ ს ა მაქვს.

ამა წყალობის ფარვანზე თათრული ბრძანება და წყალობა ეწერა და ეგრეთვე ბეჭედიც იჯდა.

ქ. მეფესგან ნაბოძები წყალობის წერილის ასლიდგან უმეტნაკლებო გადმოვწერე. უღირსი მღვრდელი ტ ე რ ს ვ ი მ ო ნ ტ ე რ ო ს ე ფ ო ვ ი მ ო ღ ნ ი ნ ი ს ეკლესიისა.

რ ო ს ტ ო მ მეფისაგან ნაბოძები წყალობის ნიგნის პირი არის, ჯ ი - ლ ი ზ ი ს სოფლისა.

სპარსული ტექსტი:

1635 წ. 17 სექტემბერი – 16 ოქტომბერი

საბუთის verso - ზე მოთავსებულია 5 სტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, სპარსული ტექსტის ბოლოს უზის როსტომის სპარსული ბეჭედი.

حكم عالی شد آنکه بنابر توجه عالی در باره دولتمابان برتل و تنقی و منوچهر و جمشید از ابتدا ۱۴ سنه تنكوز نیل آنچه سابقا در جلیز تیول كوجی و رمضان مقرر بوده كه تیول برتیل و برا [د] ان مذکور فوق مقرر نمودیم ا رعایا قریه جلیز عن حصه كوجی و رمضان ایشان را تیولدار خود دانسته مالوجهات و حقوق دیوانی ا موافق معمول الكا ثمخت بدیشان جواب گفته چیزی موقوف و مختل ندارند و چون حكم بمهر عالی رسد اعتبار نمایند تحریرا فی شهر مهرم الحرام سنه ۱۰۴۵

ბოლოში უზის როსტომის სპარსული ბეჭედი. ქართულ ტექსტზე დარტყ-
მულია ოვალური ფორმის სპარსული ბეჭედი წარწერით: يا معین الضعفا - „ო,
უძლურთა შემნე“.

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ ბედნიერების საფარველთა: ბ ი რ თ -
ვე ლ ის , თ ა ყ ა ს , მ ა ნ უ ჯ ა რ ის ა და ჯ ე მ შ ი დ ის მიმართ მაღა-
ლი ყურადღების მიპყრობის გამო, ჩვენ, ბ ი რ თ ვ ე ლ ს ა და ზემოთხსენ-
ებულ [მის] ძმებს ღორის წლის დასაწყისიდან თიულად დავეუმტკიცეთ ის,
რაც წინათ [სოფელ] ჯ ი ლ ი ზ ა შ ი გ ო რ ა ს და რ ა მ ა ზ ის თიული 5
იყო. სოფელ ჯ ი ლ ი ზ ა ს გ ო რ ა ს და რ ა მ ა ზ ის წილმა გლეხებმა
ისინი [დასახლებული თუმანიშვილები] თავის თიულდარად [უნდა] ცნონ,
ს ო მ ხ ი თ ის ო ლქმე მოქმედი წესისა და რიგის მიხედვით მალუჯათი და
სახელმწიფო გადასახადი გადაუხადონ, არაფერი დაუკავონ. და როცა [ეს]
ბრძანება მაღალი მეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას.

დაინერა 1045 წლის კურთხეული მოჰარამის თვეს.

ძომენტარი:

თუმანიშვილები – ქართლის თავადები, სამეფო კარის მდივან-მწიგნო-
ბრები. ამ თანამდებობაზე მათი საგვარეულოს წარმომადგენლები უკვე
XV საუკუნიდან ჩანან. ისინი მამულებს ფლობდნენ შიდა ქართლში,
რომელსაც მეფისადმი გამოჩენილი ერთგულების გამო იღებდნენ. ისი-
ნი მხარს უჭერდნენ სეიმონ II-ს და ყველაზე კრიტიკულ მომენტებშიც
მის გვერდთ იდგნენ (იხ. დოკუმენტური წყაროები, 2019: 196-197).

თაყა თუმანიშვილი მხოლოდ 1607 წლის საბუთში ჩანს მდივან-მწიგნო-
ბრად. ბირთველ თუმანიშვილი მოღვაწეობდა მეფეების: სეიმონ II-ის,
როსტომისა და ვახტანგ V შაჰნავაზის კარზე. იგი იყო მდივან-მწიგნო-
ბარი, შემდეგ მდივანთუხუცესი. მას აქვს მკვეთრად გამორჩეული
ხელწერა და დამახასიათებელი კალიგრაფია. მდივანი იყო მანუ-
ჩარიც, ამასთანავე ფლობდა მერიქიფეთხუხუცესისა და მორღალის
სახელოებს.

ნიშანდობლივია, რომ თუმანიშვილებისადმი ბოძებულ საბუთებს სხვა
გვარის წარმომადგენელი წერდა, მოცემულ შემთხვევაში, მერაბ ყორ-
ღანაშვილი. ისევე, როგორც ყორღანაშვილები თვითონ არ წერენ მათ-
თვის ბოძებულ წყალობის წიგნებს.

**1635 წ. 10 სექტემბერი. წყალობის წიგნი
მეუზისა პაატა და მირაბ
მორღანაშვილ-იარაღაშვილებისადმი**

პირი: ხეც, Qd-2432; ქაღალდის 4 ფრ. შავი მელანი, მხედრული, საბუთი გადაუწერიათ 1862 წელს, რაზედაც მიუთითებს თავში და მე-2 გვერდის recto-ზე დასმული რუსული ბეჭდები. საბუთის პირს ახლავს ნასთალიკის ხელით შესრულებული ექვსსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი. დედანი წარუდგენიათ რუსულ მმართველობაში 1817 წლის 12 აპრილს, გაუტარებიათ რეგისტრაციაში 1820 წლის 22 აპრილს ნომრით №3899. ბოლოში მოთავსებულია აგრეთვე 1863 წლის 30 ივლისით დათარიღებული სხვა რუსული მინაწერი და დასმულია წითელი ფერის რუსული ბეჭედი.

პირი: სეა, 1450-1/6.

თარიღი: ქორონიკონი ტკგ (323), ენკენისთვის I, რაც უდრის 1635 წლის 10 სექტემბერს.

საბუთის დამწერი: კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გამოცემა: ფუთურიძე, 1955, N53, გვ. 120-124.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თის(ა)ითა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ, თანამეცხედრემან ჩვენმან დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მარიამ, ასე ამიერთ უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა სამკვიდროდ და საბოლოოდ გასათავებელი მტკიცე და უცვალებელი წყალობის წიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა მკვიდრსა და ვალდებულთა და თანამკვიდრთა, ერთგულთა და მრავალფერადათ თავდადებით {ნამსახურთა} ყმათა: ყორღანაშვილთა-იარაღისშვილსა პაატასა და კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრისა და ჩვენისა ერთგულობისათვის თავგარდადებულსა ყმათა მერაბ(ს), მეჯოგე(თ)უხუცეს პაპუნასა, ყაფიჩს ქაინდავლეს, გარსევანას, სიაუშს, ფრიდონას, შვილთა თქვენთა, როსებს, შავ(ე)ლ<ი>ს და იარაღის, ზაალს და ბეჟანს, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენიათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა, თქვენიდაც მამისა და პაპის სამკვიდროს მამულსა და ნასყიდობის წიგნსა და სიგელს გვეჯგუნით. ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და ვიგულეთ და ვიგულისმოდგინეთ, და მოკითხული ვქმენით ჩვენთა მამა-პაპათა და ჩამომავალთ ხელმწიფეთაგან დამკვიდრებული და ნაბოძები სიგ(ე)ლები.

გინახეთ ყოვლის თქვენის სამკვიდროსა და შემატებულისა და ნასყიდობისა, ჩვენცა შეგინწყალეთ და სიგლითა ამითა დაგიმტკიცეთ და საბოლოო დაგიმკვიდრეთ სიგელი ესე სამართლიანი, თქვენი მამისა და პაპის მამული ენაგეთს, რისაც მქონებული იყვნეთ სახასოსა ანუ გლეხებისა და ანუ საკომლოსა და ანუ ნასყიდებისა; აგრევე არდასუბანს, აგრ(ე)ვე

ციხეც; კიდევ ერთი საგლეხო სოფლის მეოთხედი თქვენისავე განაყოფის, ამოვარდნილის გ ე რ მ ა { ნ ო } ზ ა ნ ი ს კერძი, ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ი ს ა გ ე რ მ ა ნ ო ზ ი ს და მისთა შვილთაგან მოსყიდული, უკლებრივ მთით ბარამდე; იქივე ე ნ ა გ ე თ ს თქვენი მამული, მ ე რ ა ბ ი ს ა გ ა ნ ერთგუ- 5
ლობითა და ნამსახურობითა ყუენის კარიდამე ნაშოვნი მთელი მამული, მით ჭურ-მარნით, მთითა ბარამდინ უნაკლულოდ; დ უ რ ნ უ ე ი ს ბოლო-
ს ა ნ ო ს რ ი , ნასოფლარი ჯ ი გ რ ა შ ე ნ ი და მისი სამძღვარი, ერთგნით ქვემო მხარი, ქალაქური შარა რომ ლ ო დ ო ე ნ ი ს თავს გამოიარს, იმას ზედა არის, და მეორე — ლ უ ი ნ ჭ რ ო ბ ი დ ა მ შარა შემოივლის, ბრინჯის ხეს ზედა არის სამძღვარი მეფის სარბევის ფარს (?) რომე პატარა ლელე 10
ჩა[იარ]ს, იგი. არის კიდევ ე ლ ი ს ი ს — ჯ ა ვ ა ხ ი ა ნ თ { ა } გ ა ნ ს ა { ა } კ { ა } ძ { ი } ს გ ო რ ა ზ ე დ მისყიდული სოფელი ნ ო დ ო რ ე თ ი — დაგიმკვიდრეთ და საბოლოთ; აგრევე, ქ ც ი { ი } ს გაღმა, ამოვარდნილის ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ი ს ი ო პ ი ს კერძი სოფელი შ ო შ ი ლ ე თ ი ს საკუა-
მლო არი, ამოვარდნილის კაცის მამული რომ დარჩეს, ხელმწიფისა არის. 15
ჩვენს ძმას, პატრონს ბ ა გ რ ა ტ მეფესა და ჩვენს ძმისწულსა პა-
ტრონს მეფე ს ვ ი მ ო ნ ს , ა რ დ ა ზ ი ა ნ დ ი შ ე ი ლ ი ს გ ი ო რ გ ი ს და პ ა პ უ ნ ა [სათვის ებოძა. და] გარდაცულიყვენენ, და მათი აღარ დარჩომილიყო. ისინი, რისაც მამულის მქონებელნი ყოფილან ანუ ბარ-
სა და ანუ მთასა, რაც ეყიდათ, თქვენთვის ებოძებინა. და ჩვენც დაგიმ- 20
კ { ვ } იდრეთ ყოვლის კაცისაგან უცილებლათა და შემოუსარჩლელათ: ნ ო დ ო რ ე თ { ი } ჯ ა ვ ა ხ ი ა ნ თ { ა } გ ა ნ ეყიდათ. ორი იმაზედ მსახ-
ლობელი გლეხი, მ ი რ ი ა ნ ა შ ე ი ლ ი პ ა ა ტ ა , მეორე — შ ო ბ ა შ ე ი -
ლ ი ქ ე მ ა რ ო ზ ა მთაში ნაოხარის მინდვრითა. კიდევ, თავითგან ჩვე-
ნი სახასო ყოფილიყო და მერმე ა რ დ ა ზ ი ა ნ ი ს შ ე ი ლ ე ბ ი ს ნაქონი 25
ე ე რ ი ს ხევში სოფელი ვ ა ნ ა ნ ი , ერთი გლეხი და ერთი ნაოხარი საკუა-
მლო; ჩვენივე სახასო ნაოხარი ნასოფლარი მ ო ქ რ ი ს ი , ნაოხარი ფ ი ც -
ხ ი ს ი .

კიდევ მ ე რ ა ბ ძმათაგან რომელსავე ყოფილიყო, და ცალკე ყოფა-
ში ჩვენს ძმისწულს, მეფე ს ვ ი მ ო ნ ს , ნაოხარი ზ ე მ ო შ ა ვ ნ ი ებო- 30
ძებინა. მერმე ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ი გ ო შ ტ ა შ ა ბ შემოსცილებოდა,
გ ო შ ტ ა შ ა ბ ი ს ა გ ა ნ ა ც ეყიდათ. მ ე რ ა ბ ა მ გ ო შ ტ ა შ ა ბ ი ს ა -
გ ა ნ ა ც მონასყიდობის წიგნიც გვიჩვენა. ჩვენცა ხელახლა სამკვიდროთ
და საბოლოთ დაუმკვიდრეთ და დაუმტკიცეთ კ ი ლ ო ე ნ ი ს ხევე მისის მონასტრითა, რასაც ის ხევი შეიტანს; დ ი დ გ ო რ ზ ე დ ს ა დ ი ლ მ ო 35
შარამდისინ და ს ხ ა ლ ხ ო რ ი დ ა მ ე რომე დ ი დ გ ო რ ი ს შარა შემოივ-
ლის, ქ უ ე შ ე თ ი [ს] ბოლოს სამძღვარი, ს ა რ ნ ი ვ ი ს ხ ე ვ ი [ს] შარამდი და რასაც ის შარა შეიტანს, მ ო ქ რ ი ს ი ს სამძღვრამდისინ.

კიდევ — ცალკე ყოფაში, დიდსა შიმშილობაში, ვ ა ნ ე ლ ი ს მემკვიდ-
რის გლეხის ი ო რ დ ა ნ ა ს ა გ ა ნ , ი ო რ დ ა ნ ა ს ი ე ნასყიდი ერთი 40
სასახლე მ ე რ ა ბ ი ს თ ვ ი ს მოეყიდა მისის ყოვლის გარეშემოთი, უკ-
ლებრივ ოთხის დღის მიწა. ორის დღის სასახლის კარში და ორის დღის [ა]
შარას ზედათ გ რ ძ ე ლ ს მინებში.

კიდევ ყ ი ზ ი ლ ბ ა შ ი ს ქვეყანას მ ერ ა ბ თან გუახლდა გაუყრელათ
და ერთგულათ გვემსახურა და უცხო ფერათ ჩვენზედ ბევრრიგათ ნამსახ-
ური და ვალდებული იყო. ჩვენცა სამსახურსა და ერთგულობის მუქაფათ
და ჯილდოთ შეგინწყალეთ და გიბოძეთ ამოვარდნილის მ ი ნ ო ბ ლ ი ძ ი ს
5 სამკვიდრო მამული სოფელი გ უ დ ა ლ ე თ ი მისის მონასტრითა, სასახლ-
ითა და სასახლის ხოდაბუნებითა, და მეფეთაგან მინდორში ხატისთვინ შე-
წირულის მიწებით, შ ე შ ა ბ ე რ ი ძ ე ს ზედათ ურია-ყოფილი ა ლ მ ა ხ ა
რომ სახ(ლ)ებულა, ჩვენი სახასო, რისაც მამულის მქონებელი ყოფილი-
ყო; ა ლ მ ა ხ ა , მთით ბარამდისინ უნაკლულთ, წ ი ნ ა რ ე ხ ი ს ბოლოს
10 ს ა ა კ ა ძ ი ს მ ო ვ რ ა ვ ი ს ა ნაქონი სასახლე და ზვარი.

ესე ამ რიგათ ერთობით და ხელშეუალელად ხ ა ტ ი ს წ ყ ა ლ ს გა-
მომართი დაგიმკ(ვე)იდრეთ და გიბოძეთ ყოვლის კაცისაგან უცილებლათ
და შემოუსარჩლელად. თქვენ, ჩვენთა თანა მკე(იდრ)თა ერთგულთა და
15 მრავალფერად, ერთგულთა და თავდადებით ნამსახურთ მკვიდრთა აზნაუ-
რისშვილებს: ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ვ ი ლ ს ი ა რ ა ლ ი ს , შვილთ: პ ა ა ტ ა ს ა ,
მდივან მ ერ ა ბ ს , პ ა პ უ ნ ა ს , ყიფიჩი ქ ა ი ნ დ ა ვ ლ ე ს , გ ა რ ს ე -
ვ ა ნ ს და ს ი { ა } უ შ ს , ძმისწულსა თქვენსა ფ რ ი დ ო ნ ს ა , შვილთა
თქვენთა რ ო ს ე ბ ს და შ ა ვ { ე } ლ ი ს , ი ა რ ა ლ ი ს , ზ ა ა ლ ს და
20 ბ ე უ ა ნ ს , შვილთა და შვილისშვილთა და სახლისა მამავალთა თქვენისა-
თა, ყოველთავე.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერთგულათ სამსახ-
ურთა შინა.

არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხვათა მეფე-
თა და მეპატრონეთაგან. ვინ იცის, ამას წინანდელი ამ სიგლის მეპასუხე
25 სიგელი და წიგნი გამოჩნდეს, სიგლითა ამითი გაგვიცუდებია და მტკიცე და
უცვალელებელი რაოდენი ესე არის, ესე ყოველივე სამკვიდრო მამული, ნასყ-
იდები, შემატებული და ნაწყალობევი, ყველა ყოვლის ადამიანისაგან შე-
მოუცილებლათ მთით ბარამდისინ, უნაკლულთ თქვენთვის და თქვენთა
30 შვილთა და ჩამომავალთათვის გვიბოძებია წყლითა, წისქვილითა, ველითა
და ვენახითა, სახნავითა, უხნავითა, შესავლითა და გასავლითა, ნასყიდი-
თა და უსყიდითა, საძებრითა და უძებრითა, შენითა და ოხერითა, სანად-
იროთა, სათიბითა, სახმარით და უხმარითა, ყოვლითურთ სამართლიანის
საქმითა და სამძღვრითა. გვიბოძებია და არაოდეს არ მოგეშალოს.

ანუ, გიბრძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანნო და სხ-
35 ვანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ,
თქვენც ასრე დაუმკვიდრეთ და დაუმტკიცეთ, რარიგათაც ამ ჩვენგან
ნაწყალობევსა სიგელსა შინა ეწეროს. და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და
შეეცილებით თვნიერ შეწვევისა და თანადგომისაგან კიდევ.

დაიწერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკვ, ენკენისთვის
40 ი, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრისა თ უ მ ა ნ ი ს შ ვ ი ლ ი ს
ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვები: როსტომ, მარიამ

დედანს ესვა ბეჭედი.

პირის მინანქრები: ასლთან თანასწორ არის ჩანერილი თა(ვადი)თეიმუზა {ზ} ბაგრატიონი.

ასლი დოკუმენტი მივიღე კ(...)-ნი

სპარსული ტექსტი:

1635 წ. 14 სექტემბერი - 10 ოქტომბერი

حكم عالي شد آنكه بنابر حقوق خدمات و يكجهتی سعادت | نصاب محراب نویسنده قرغان اغلی و برادران
او ملكی و تیولی كه سابقا آبا و اجداد | ما به پدران ایشان داده بودند درینوقت در تصرف ایشانست بدستور
در وجه محراب مزكور | و برادران او مقرر نموده ایم و تغییر بقواعد ان نیافته رعایا محال تیول و غیره
بدستور قدیم الاایام | مالوجهات و حقوق دیوانی را بلا قصور واصل و عاید ایشان ساخته چیزی موقوف
ندارند و درین باب | قدغن دانسته از فرموده تخلف نور | زاند و چون حكم بمهر عالی رسد اعتبار نمایند
تحریر | فی شهر ربیع الثانی سنه ۱۰۴۵

جای مهر حاكم

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ რომ, ბედნიერი მდივან-მნიგნობრის მე რ ა ბ ყო რ ლ ა ნ ა შ ე ი ლ ი ს ა და მისი ძმების დამსახურებისა და ერთგულების გამო მამული და თიული, რომელიც წინათ ჩვენს მამა-პაპას მათი მამებისათვის მიუციათ [და] ამჟამად მათს მფლობელობაშია წესისამებრ, ხსენებული მე რ ა ბ ი ს ა და მისი ძმებისათვის უცვლელად დაგვიმტკიცებია. თიულის ადგილების გლეხებმა და სხვებმა ძველი დროის წესების მიხედვით (თავიანთი) მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი უკლებლად მათ უნდა გადასცენ და გადაუხადონ და არაფერი უნდა დაუკავონ. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება საჭიროდ ცნონ, მის ბრძანებას წინააღმდეგობა არ გაუწიონ და როცა ბრძანება მაღალი ბეჭდით იქნება დაბეჭდილი, დაემორჩილონ (მას).

დაინერა 1045 წლის რაბი ას-სანის (II) თვეს.

დედანს ესვა ჰაქიმის ბეჭედი

კომენტარი იხ. სეა, 1448-3265-თან.

1635. 2 დეკემბერი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ლეონ თურქისტანიშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-50/72, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში.

თარიღი: ქორონიკონი ტკგ (323) ქრისტეშობისთვის ბ (2), რაც უდრის 1635 წლის 2 დეკემბერს.

[ქ.] ნებითა და შენევნითა ლ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალ-თა-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, ესე წყალობისა წიგნი და წიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, თურქისტანის შვილს ლეონს და ძმათა შენთა, მომ(ა)ც(ა)ლთა სახლის(ა) თქუენის(ა)თა ყოველთავე.

შეგინყალეთ და გიბოძეთ, რაც ასანბეგს თქუენი კერძი მამული ქონდეს ახალდაბას, გორუმს და უკანგორს ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა და სამზღუერთა.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თმან ჩუენსა ერთგულად ს(ა)მსახურსა შიგან, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკგ, ქრ(ი)სტ(ე)შობისთვისა ბ.

ესე ასრე გაგითავდეს.

დედანს ჰქონია როსტომ მეფის დამარიამ დედოფლის ხელრთვები.

ძომენტარი:

ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობით, 1635 წ. როსტომ მეფემ აჯანყებული არაგვის ერისთავის დათუნას მოსაკლავად გაგზავნა თურქისტანიშვილი და გაბაშვილი (ვახუშტი ბატონიშვილი 1973: 439). მათ მეფის დაეალება შეასრულეს და მოკლული ერისთავის თავი მეფეს მიართვეს. ვახუშტი ბატონიშვილი მათ სახელებით არ იხსენიებს. საფიქრებელია, რომ სწორედ ლეონ თურქისტანიშვილი ყოფილიყო როსტომის ბრძანების შემსრულებელი, რადგან დათუნა ერისთავის თანადროული მოღვაწე იყო და მეფის ერთგული, რის სანაცვლოდაც ზემომოყვანილი საბუთით ჯილდოდ ყმა-მამულის წყალობა მიიღო.

**1635 წ. 2 დეკემბერი. სოფლის წყალობის
წიგნი როსტომ მეფისა შირვანის
ბებლარებზე შარხანასადმი**

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Ad-624; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 18,7X16 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთის ტექსტის მცირე ნაწილი დაზიანებულია, ცალკეული გრაფემები არ ჩანს, დაზიანებული ადგილები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკგ (323), ქრისტეშობის ბ , რაც უდრის 1635 წლის 2 დეკემბერს.

ქ. ნებითა და შენევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემა²⁶ პატრონმან როსტომ, ესე წიგნი მოგა[რ]³თუთი თქუენ, შირვანის ბებლარ-ბე⁴გს, ბატონს ფარუხანს, ასრე რომე, ჩუენი სახ⁵ასო სოფელი კავთის⁶ევის ბოლოს, ხან[დ]⁷ა⁸კი, სამართლიანის საქმითა თქუენთუის მოგუი⁹რთმევი¹⁰ა¹¹ სამკუიდროდ და საბოლოდ ყოველის¹²კაცისაგან შემოუცილებრად.

დაიწერა¹³ ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკგ, ქრისტ[ე]¹⁴შობის თუესა ბ.

ხვეული ხელრთვა: როსტომ

გვიანდელი მინანერი: როსტომ მეფისა (ფანქრით).

კომენტარი:

როდესაც როსტომი ქართლის მეფედ დაადგინეს, ქვეყანაში სპარსელთა ჯარის თანხლებით შემოვიდა. ჯარს მეთაურობდა როსტომ სააკაძე, რომელიც შაჰის კარზე დაწინაურებული პირი იყო. ქართლის თავადებმა როსტომს მორჩილება გამოუცხადეს, თუმცა მასთან არ მივიდა ფარსადან ციციშვილი, რომელსაც ძველი შუღლი აკონდა როსტომ სააკაძესთან. ამ უკანასკნელმა ფარსადანი დასაჯა და საციციანო მოარბია, რის გამოც როსტომ მეფესა და როსტომ სააკაძეს შორის კონფლიქტი წამოვარდა. როსტომ მეფემ იწყინა და სარდალს კაცი მიუგზავნა: „თავად საქართველო აოხრებული არის, რაც დარწმობილა, იმასაც თქვენ ამოიხრებთო, მაშ მე რისილა ბატონი ვიქნებიო“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 240). დაძაბულობა ირანის შაჰმა განმუხტა. მისი ბრძანებით, როსტომ სააკაძე ვანის ციხესთან საბრძოლველად გაგზავნეს, ხოლო მის ნაცვლად ქართლში გამოგზავნეს შირვანის ბებლარბეგი, რომელსაც ყარაბაღის ლაშქრით როსტომ მეფის ქვეშევრდომი — დავით ევალებოდა (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 240). აქ შირვანის ბებლარბეგი სახელდებით არ იხსენიება, თუმცა, როდესაც საუბარია როსტომ მეფის გადაწყვეტილებაზე ლეჟან დადიანის დასთან

– მარიამთან ქორწინების შესახებ, ფარსადან გორგიჯანიძე აღნიშნავს, რომ „შირვანის ბეგლაბეგი ფარუხან გორს მოვიდა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 241). საფიქრებელია, რომ სწორედ ამ დროს გაიღო როსტომმა აღნიშნული წყალობა. ეს პირველი შემთხვევაა, როდესაც არაქართული ოლქის მმართველი მეფის სახასო მამულიდან იღებს შეწირულებას. აღნიშნული ფაქტი კარგად წარმოაჩენს, რომ როსტომი ქართლსა და შირვანს სეფიანთა ირანის ერთიანი სივრცის ორგანულ ნაწილად მოიაზრებდა.

48

1635 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა დოღმაზა ბოზიბაშვილისადმი

პირი: ხეც, Hd-14439.

სხვა პირი: სეა, 1450 16/53.

საბუთის თარიღი: ქორიონი ტკგ (323), რაც უდრის 1635 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი - ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შენევნითა ღვთისათა, ჩვენ, მეფეთ მეფემან, პატრონ-
მან როსტომ და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალმან პატრონმან
მარიამ ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა
ნიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერდგულსა და ნე-
სისაებრივ თავდადებით მრავალფერად ნამსახურსა ყმასა, გოგობაშ-
ვილს დოღმაზას, ძმასა შენსა, ყოჩხმაზას, შვილთა და მომა-
ვალთა სახლისა თქვენისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მრგვიდევით კარსა და ჯიშქერისა და ნასო-
ფლარის ბაღდადის ნიგნების გა(ა)ხლებას გვიაჯენით, ჩვენცა ვის-
მინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, შეგიწყალეთ და ხელახლა დაგიმტკიცეთ
და გიბოძეთ, რარიგათაც სხვის ბატონების ჟამში გქონებოდა, ჩვენცა იმ
ნესით გიბოძეთ და დაგიმკვიდრეთ ყოვლის კაცისაგან შემოუცილებლად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა
შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხვათა
მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბრძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივანნო და სხვა-
ნო მოსაქმენო, სომხითის ტარულანო, [ადგილი ბეჭდისა] მელიქნო,
ვინცავინ იყვნეთ და ანუ დღეის შემდგომ იქმნებოდეთ, თქვენცა ასრე
გაუთავეთ და ნურას შეუშლით და შე(ე)ცილებით, თვინიერ შენევნისა და
თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ოქმი და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკგ, წელითა კარისა
ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის - თუმანიშვილის ბირთველისათა.

დედანს ბოლოში ესვაროსტომ მეფის ბეჭედი.

1635. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა პაატა გლუჟიძისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-81; მხედრული; მონაცრისფერი ქაღალდი; ზომა: 43, IX 13,5 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკუთვნილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; ტექსტის ხილვადობა საკმაოდ მკაფიოა; გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი მოთავსებულია საბუთის ვერსო-ზე.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკგ (323), რაც უდრის 1635 წელს.

პ ი რ ი : სპაბი, 3- 15, 29 r.v;

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი - ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : Какабадзе 1967, გვ. 84-85. (ანოტაცია).

ქ. ნებითა და შენევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მე¹²ფეთ მეფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და ¹³თანამეცხედრემან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე უ¹⁴კუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი ¹⁵წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გი¹⁶ბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და [მ]¹⁷რავალფერად ნამს{ა}ხურსა ყმასა, გ ლ უ ¹⁸რ ჯ ი ძ ე ს პ ა { ა } ტ ა ს ა , შენსა ძმასა შ ი ო შ ს და ო ¹⁹თ ა რ ს ა .

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარს ¹⁰და ბ ო ლ ნ ი ს { ს } მამულის წყალობას გუთაჯე¹¹ნით. და ჩუენცა მოკითხული ვქენით და კურ¹²თხეულის ბატონის, ნ ე ს ტ ა ნ დ ა რ ე ჯ ა ნ დედოფლ¹³ის წიგნი გინახეთ, და ჩუენცა წიგნითა ¹⁴ამითა შეგინყალეთ და გიბოძეთ ქ ე ე მ ო ბ ¹⁵ო ლ - ნ ი ს { ს } გლეხი ხ ე ს ა ტ უ რ ა შ ე ი ლ ი ფ ი ¹⁶რ ი ა მისის მამულითა, რისაც მქონებე¹⁷ლი იყოს. ხ ა ს ი ა ს მამული მისის ჭურ¹⁸-მარნითა, სახლ-კარითა, წყლითა, ნის¹⁹ქუილითა, სახწნავითა, ვენაწითა, მთითა, ბარითა მ²⁰ისი სამართლიანის სამძღურითა.

გქონდეს ²¹და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად ²²სამს{ა}ხურსა შინა და არაოდეს არ მოგე²³შალოს.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვე²⁴ქილ-ვეზირნო, სხუანო მოსაქმენო და ქ უ ე მ ო ბ ო ლ ნ ი ს ი ს მოურავო, ვინაცა-ვი²⁵ იყუნეთ ანუ დღეის წაღმა იქ²⁶ნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ ²⁷და ნურას მოუშლით და შე(ე)ცილებით.

დაიწერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტ²⁸კგ, ჯელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მ²⁹წიგნობრის - თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ³⁰უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ამ წესითა, რომე გუთანში ³¹არ გამოუშვან და უმისოდ მოჴე³²ლენი ნურასფერს ნურას აქნევიანებთ რას.

ხელთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

უზის ოთხი ოთკუთხა და ერთი ოვალური ფორმის სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები.

მინაწერები:

reqlo-ზე: 1749 წ. ქ. ჩვენ, მეფეთ მეფემან და თვით ცხე|²ბით ჴემნიფემ, პ{ა}ტრონმ{ა} თ ე ი მ |³უ რ ა ზ , ეს მეფეცე|ბის წყალობის ფ{ი}რმა|⁴ნი ამაჲ წესი|საებრ| გვიბოძებია [და] დ{ა}გვიმ|⁵ტკიცებია. თიბათვის ლ გასულს, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ულზ 1749 წ.

თეიმურაზ II-ის ოთხკუთხა ბეჭედი: „ქ. დავითის ტომად მკუიდრი, ტახ-ტზედ მჯდომი, ლ(მრ)თ(ისგან) ცხებულის, საქართველოს მეფე თეიმურაზ.

verso-ზე: ქ. ეს სიგელი ჩვენც ამრიგათ დაგვიმ|²ტკიცებია, როგორაც მეფე რ ო ს ტ ო მ { ს } უბო|³ძებია ამ{ა}თთჳინ. და ჩუენც ამ წესით გვიბოძე-ბ|ია და დაგვიმტკიცებია.

ოთხკუთხა ბეჭედი: მეფე ნ ა ზ ა რ ა ლ ი ხ ა ნ .

ოთხკუთხა ბეჭედი: დედოფალი ა ნ ა ნ ა .

50

1635. შუაწილულების წიგნი ორსტომ მეფისა სიონის ღმრთისმშობლის ეკლესიისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1449-1772.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკე (323), რაც უდრის 1635 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ქორდანია, 1897: გვ. 450.

ქ. სახელითა სახიერისა, არსება-დაუსაბამოსა, მამისა და ძისა და წმი-
დისა სულისა; ძლიერებითა ცხოველსმყოფელისა პატიოსნისა ჯუარისათა,
მეოხებითა ყოვლად უხნელისა და უმეტესად კურთხეულისა დედოფლისა
ჩუენისა ლ(მრ)თისმშობელისა, მარადის ქალწულისა მარიამისათა, და ყოვე-
ელთა წმიდათა ლ(მრ)თისათა, ჴორცილეთ და უჴორცოთა.

ამათითა შეწვენითა და მეოხებითა ჩუენ, მეფემა{ნ}, პატრონმა{ნ}
რ ო ს ტ ო მ , და დედოფალმა{ნ} პატრონმა{ნ} მ ა რ ი ა მ , ვიგულებთ და
ვიგულისმოდგინეთ და შემოგწირეთ მცირე ესე შესაწირავი თქუენ, ჩუენსა
სასოებასა ს ი ო ნ თ ა ლ(მრ)თისმშობელსა.

ესრე რომე, რაცა წ ი ნ ა რ ე ჳ ს თქუენისა საყდრისა ყმა იყოს, მათი
საჩუენო მუშაობა – გუთნის ჴენა და თივა ედვას, ამოგუიკვეთია და
თქუენთვის შემოგუიწირავს. ამისთვის რომე, ამასწინათაც სიგელი ქონ-
დათ ძველის ჴლმნიფეთაგან, დედოფალი თქუენს საფარველს ქუეშე იდგა
და ავად გაჴდა და შემოგებუენნათ და შეწვენითა თქუენითა უკეთ შეიქნა.

ანე, შემოგწირეთ და აღგისრულეთ მცირე შემოსაწირავი ესე ჩუენ-
და საღვთგვრძელოდ და წარსამართებლად მეფობისა და დედოფლობისა
ჩუენისათვის.

ანე, ვინცა და რამანცა კაცმა ჴელყოს შლად და ქცევად ამისა, რის-
ხვასმცა ლ(მერ)თი და ყოველნი მისნი წმიდანი, ხოლო დამამტკიცებელნი
ამისნი ლ(მერ)თ(მან) აკურთხნეს.

ანე, გიბძანებთ კ ა ვ თ ი ს ჯ ე ვ ი ს ა მოურავნო, ნაცვალნო და მამა-
სახლისო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ ბრძანება ესე.

დაინერა ბრ{ა}ნება ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკვ.

დედანს ჰქონია ორი ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ .

ძომენტარი:

მარიამ დედოფალი დიდ მზრუნველობას იჩენდა თბილისის სიონი-
სადმი. 1634 წელს მან სამეფო და სადედოფლო გადასახადებისაგან
გაათავისუფლა სათბილელო ყმები (Ad-595). ზემომოყვანილი საბუთის
მიხედვითაც როსტომი და მარიამი წინარეხში მცხოვრებ სიონის ყმებს
ათარხნებენ. ეს სამადლობელი აქტი იყო სამეფო ოჯახის მხრიდან,
რადგან დასნეულებული მარიამი სიონის ღვთისმშობლის შეწევნით
გამოჯანმრთელდა.

51

1635 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბიორბი სააკაპისაჲში

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Ad-1010; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 29,5X17
სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი
ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის დაზიანებული კიდეები შევსებულია
სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკვ (323), რაც უდრის 1635 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ
თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღმ(რ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პატრონ-
მა რ ო ს ტ |² ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმა, დედოფალთა-დედო-
ფალმა|³ ნ პატრონმა მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი|⁴
წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თ|⁵ ქუენ, ჩუენ-
თა ერდგულთა და მრავალფერად თავდადებით|⁶ ნამსახურთა ყმათა,
ს ა ა კ ა ძ ე ს გ ი ო რ გ ი ს და თქუენტა შვილთა:|⁷ ი ვ ა ნ ე ს , ზ უ -
რ ა ბ ს , პ ა ჰ უ ა ს ა და მომავალთა სახლისა თქუენ|⁸ ისათა. ყოველთავე.

მასჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კა|⁹ რსადაა ტ ე ნ ს მ ი რ ზ ი ა ს ნაქონს
მამულს გუთაჯენით, ჩუენ|¹⁰ ცა მოკითხული ვქენით და ძველითგანც მეფე-
თაგან|¹¹ მ ი რ ზ ი ა ს მამული ს ი ო ნ თ ა ღმ(რ)თისმშობლისათვის შე-
წირულ|¹² ი ყოფილიყო და მისი ალაპი და კანდლის ზეთი ბეგრად ედვ|¹³ ა.
ანე, შეგინწყალეთ და ამა წესით გიბოძეთ, რაც|¹⁴ ა მ ი რ ზ ი ა ს ს ი ო ნ თ ა
ღმ(რ)თისმშობლის ვენაჟი და საწნავ|¹⁵ -სათესი ჰქონებოდეს, შესავალი და
გამოსავალი, ასრე რ|¹⁶ ომე, რაც იმისი ალაპი და ზეთი იმ მამულს ედვას,

ს|¹⁷აყდარს მიართვემდეთ. და სამამულოდ თქუენთვის და|¹⁸ თქუენთა შვილთათვის გუიბოძებია, სამკუიდროთ და საბოლოვო|¹⁹დ, ასრე რომე, არა მოგეშალოს არა ჩუენგან და არცა შემდ|²⁰გომათ სხუათა მეპატრონეთაგან.

გქონდეს და გიბედნიაროს ლმ(ერ)თ(მა)ნ|²¹ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შიგან.

ანე, გიბ(რ)ძ(ანებ)თ კარისა|²² ჩუენისა ვეკილ-ვეზირნო, მდივანო და სხუანო მოსაქმენო, ა ტ { ე } ნ ი ს |²³ ტარულანო და მოჭელენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნუ|²⁴რას მოუშლით და შე(ე)ცილებით.

დაინერა ბძანება და ნი|²⁵შანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკგ, ჳელითა კარი-სა ჩუენისა მდივან-მ|²⁶ნიგნობრისა თ უ მ ა ნ ი შ ე ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ე ლ - ი ს ა თ ა .

|²⁷ხეული ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი მინანერი verso-ზე: ა ტ ე ნ ი ს მამულის წიგნია ს ა { ა } კ ა ძ ე გ ი ო რ გ ი ს ა .

კომენტარი:

გიორგი სააკაძე – ატენის მოურავი, ივანეს ძე. დიდი მოურავის განაყოფი შტოს წარმომადგენელი. მას მირზასეული ეენახი თეიმურაზ I-მა უწყალობა (იხ. დოკუმენტური წყაროები, ტ. I, გვ. 266).

52

1635 წ. მენახის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ნასყიდა ღა არუჟა არუჟაშვილებისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-2500; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 25,5X15,5 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთის თავი დაზიანებულია, ზოგიერთი გრაფემა დაკარგულია, კიდეები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი გატარებულია რუსეთის მმართველობის რეგისტრაციაში 1898 წლის 21 მაისს.

თავში უზის რუსული სარეგისტრაციო ბეჭედი.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკგ (323), რაც უდრის 1635 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანი-შვილი.

ქ. ესე წყალობისა წიგნი და [ნიშანი შეგინყალე]|²თ და გიბოძეთ ჩუენ, მეფეთ-მეფემან [პა]ტ[რონმან რ ო ს] |³ტ ო მ , შენ, ს უ რ ა მ ე ლ ს ა რ უ ნ ა შ ე ვ ი ლ ს ნ ა ს ყ ი დ ა ს ა , შენსა ძმ|⁴ასა ა რ უ ნ ა ს ა და შე-ილთა და მომავალთა სახლისა შე|⁵ნისათა, ყოველთავე.

მას უამსა, ოდეს მოგუიდეგით კა|⁶რსა და ვენაწის ნყალობას გუიაჯენით. ჩუენცა ვისმინეთ|⁷ აჯა და მოხსენება შენი და მოკითხული ვქენით და|⁸ შენივ სამკუიდ(რ)ო ვენაწი იყო და ბატონს თ ე ი მ უ რ ა ზ ს ა ბ ა ზ ა ძ ი ს ა თ უ ი ნ |⁹ მიეცა. და ახლა ჩუენ შეგინყალებთ და გიბოძეთ შენი სა|¹⁰მკუიდრო ვენაწია ბ ა ზ ა ძ ი ს ა და ყოელის კაცისაგან უცი|¹¹ლებრად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მან).

ანე, გიბ(რძანებ)თ|¹² კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანო და სხუანო|¹³ მოსაქმენო, ს უ რ ა მ { ი } ს ა ციხისთავნო, ვინცა-ვინ დღეს იყუნეთ|¹⁴ და ანუ ამას უკან იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ|¹⁵ და ნურას მოუშლით.

დაინერა ბ(რძანებ)ა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა|¹⁶ ტკგ, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა თ უ მ ა ნ ი |¹⁷შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხვეული ხელრთვა: ||¹⁸ რ ო ს ტ ო მ

საბუთის verso-ზე დასმულია მცირე ზომის, ოვალური სპარსული ბეჭედი ლეგენდით: **معين الضعفا** — „ო, უძლურთა შემწევ.“

53

1635 წ. მოურაობის წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა დავით დავითიშვილისაჲში

პ ი რ ი : ხეც, Sd-602; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 23X15 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთს თავი აკლია, დაზიანებული ადგილები და კიდეები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. ტექსტს ახასიათებს ა-მეტობა.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკგ (323), /1635 წელი/.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი 1909, №191, გვ. 232-233.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[...] ნიშანი შეგინყალებთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩვენსა ერდგულს{ა} და ნესისაებრ თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, დ [ა] ვ ი თ ი შ ვ ი ლ ს დ ა - ვ ი თ ს ა და თქუენთა შვილთა, კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ლ ე ს ა და კარისა ჩუენისა ბოქაულთუხუცეს ე ლ ი ზ ბ ა რ ს ა და შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას უამსა, ოდეს მოგვიდეგით კარსა და დ ი რ ბ ი ს ა მოურაობას გვეა-ჯენით, და ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და შეგინყალებთ და გიბოძეთ დ ი რ ბ ი ს მოურაობა, სამართლიანის საქმიითა და სამძლურითა.

სამკვიდროდ და საბოლოოდ თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია ყოვლის კაცის უცილებრად.

{გ}ქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არა მოგეშ(ა)ლოს.

5 დაინერა ბძანება ესე ქ(ორონი)კონს ტკგ, ჴელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ე ლ ი ს ი თ ა . ||

დედანს ჰქონია რ ო ს ტ ო მ მეფის ხელრთვა და ბეჭედი.

verso-ზე: პირის გადამწერის მინაწერები:

ქ. ეს სწორე სავადაი არის. ღ(მერ)თი მომეტეს თ{ა}ვდებათ. ამ{ი}სი დედანი აქ, მე მაქს.

ოთხკუთხა ფორმის ბეჭედი: დ ა ვ ი თ

ქ. ეს სავადაი მე, ქ { ა } ი ხ ო ს რ ო ს ბ ე გ ს წამილია.

ოთხკუთხა ფორმის ბეჭედი: ქ ა ი ხ ო ს რ ო

კომენტარი იხ. ხეც, Sd-601

54

[1635] ირანის შაჰთან შუამდგომლობის წიგნი როსტომ მეფისა თეიმურაზ მეფისა და ხვარაშან დედოფლისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14433, ღია ნაცრისფერი ქაღალდი, ზომა: 33,3X20,3 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკუთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ დაზიანება: საბუთის ტექსტს აკლია დასაწყისი ნაწილი;

საბუთი უთარიღოა. იგი გაცემული უნდა იყოს 1634-1635 წლებში. ფარსადან გორგიჯანიძე ამ ქრონოლოგიურ შუალედში ათავსებს მასში გადმოცემულ ამბებს (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: გვ. 244).

[ქ. სახელითა არსება-დაუსაბამოსა და დაუსრულებელისა, ღმრთისა მამისა, ძისა და სულისა |² წმიდისათა; თავდებობითა, მინდობითა და შუამდ[გომელობითა ყოვლად |³ უბინოთ მშობლისა მისისა, პატიოსნისა და ცხო[ვ]ელსამყოფელის ძე |⁴ [ლ]ისა ცხორები[სა]თა, რომელსა ზედან განიპყარნა პატიოსანი და უხრწნე |⁵ ღნი მკლავნი თუისნი ქ რ ი ს ტ ე მ ა ნ , ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენმან, ხსნისა ჩუენისათა; |⁶ {ა}მათი{თ}ა თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომელობითა წმიდისა წი |⁷ წასწარმეტყუელისა, წინამორბედისა ნ ა თ ლ ი ს მ ც ე მ ე ლ ი ს ა ი ო ვ ა ნ ე ს ი თ ა , წ |⁸ მიდისა ზეცისა ძალთა ანგელოზთა, მთავარანგელოზთა: მი ქ ი [ე] ლ და გა - ბ რ ი ე |⁹ ლ ი ს ა თ ა .

ამა ყო[ვ]ელთა წმიდათა ღ(მრ)თისათა, ზეცისა და ქუეყანისათა,

ვო¹⁰რციელთა და უწორცოთა თავდებობითა, მინდობითა და ¹¹ შუამდგომელობითა, ესე უთუო და უთუმცაო, ყოვლის ¹² ჩხუბისა და ილეთიდამე გამოსული ფიცი, პირი და ნიგნი მოგა¹³რთუით ჩუენ, მეფემან პატრონმან როსტომ და თანამეცხედრემა¹⁴ნ ჩუენმან, დედოფალმან, პატრონმან მარიამ, თქუენ, ბატონს თეიმურა¹⁵ზს, დედოფალს, ბატონს ხვარაშანს და შვილთა თქუენტასა.

ასრე და ¹⁶ ამა პირსა ზედან, რომე მცხეთას ჩამობძ¹⁷ნდით და თქუენი შვილი ¹⁸ ჩამოიყუანეთ და ჯელმნიფის ყმობასა და შერიგებას შემოგუე¹⁹ძლიენით. ანე, თუ თქუენი შვილი ბედნიერს ყ²⁰ენს მოართოთ ²¹ და რევზის ქალი გუერც ა²²ხლოთ, ჩუენის საქმითა მოვმარებასაც ²³ ვეცადნეთ და არცა-რა დაგიმარცხოთ. რაც თქუენი შენაცოდარი იყოს, იმი²⁴სი შუამავლობაც ვენათ და კახეთის შოვნასაც ვეცადნეთ ჩუენის სა²⁵ქმითა და ჯელმნიფესთან კიდევ მოვიჭირვოთ ეს თქუენი შუამავლობა.

თუ თქუენი შვილი აქ, ჩუენთან ჩამოგზავნ²⁶ოთ და თქუენი საქმე ჩუე²⁷ნს ჯელში ჩამოაგდოთ, და ან ამ ჩუენთ დარბაისელთ ქართული ²⁸ გაიგონოთ, და ან ამათის ჯელით ჩუენთან გამოისტუმროთ, ამისად გასა²⁹თავებლად, თავდებად მოგვიცემია თავად ლ³⁰მერთი და ყო³¹ველნი მისნი ³² ნმიდანი ზეცისა და ქუეყანისანი, ჯორციელნი და უწორცო³³ნი. ბედნიერის ყ³⁴ენის თავის მზემან, რომე უსაცილოდ მისი გამოც³⁵ენი ვართ.

ხელრთვები: როსტომ, მარიამ

გვიანდელი მინანერი საბუთის verso-ზე:

საფ³⁶ცრის ნიგნი მეფეთ³⁷ა}.

ძომენტარი:

როსტომის ქართლში გამეფებამ უკიდურესად გააძწევა ურთიერთობა მასა და თეიმურაზს შორის. თეიმურაზი, მართალია, ქართლის სამეფოს მმართველობას ჩამოაცილეს, მაგრამ კახეთის შენარჩუნება მაინც მოახერხა და ქართლის ტახტის დაბრუნებასაც ცდილობდა. ქართლის თავადები ორ ბანაკად გაიყვნენ. ნაწილი როსტომს უჭერდა მხარს, ნაწილი თეიმურაზს. მათ შორის დაუნდობელი ბრძოლა გაჩაღდა. არცევის ბრძოლის შემდეგ ირანის შაჰმა სეფი I-მა როსტომს დასახმარებლად „ადრიბეჟანის“ ლაშქარი გამოუგზავნა. ყოილობაშთა და ქართლის ჯარმა კახეთში ილაშქრა. თეიმურაზი მიხვდა, რომ წინააღმდეგობის გაწევის აზრი არ ჰქონდა და მოლაპარაკება ამჯობინა. როსტომს „მოციქულები გამოუგზავნეს და ხვეწნა შემოსთვალეს და წიგნიც ასრე მოეწერა: თავად ნათესავნი ეართო და მერმე, ბატონი დედოფალი თქუენი ბიძასშვილი არისო და არც თქვენა გყავთ შეილიო და ერთის მეტი არც მე მყავსო“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 244). თეიმურაზი პირობას დებდა: „თქვენი თავადები, რომელნიც ჩემთან არიანო, ფიცით შემოგარიგებით და ჩემს თინათისს, თქვენის ბრძანებით, შამსუფი ყაენს ვაახლებო და შვა შემოდითო, ჩემს აოჯრებულს სამ-

კეიდროს მამულზე დაგვაყენონო.“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 244). ამ ამონარიდიდან ცხადი ხდება, რომ თეიმურაზს თავად უთხოვია როსტომისთვის შაჰთან შეამდგომლობა, რათა მისთვის კახეთის ტახტი დაემტკიცებინა. გარანტად კი შაჰისათვის თავისი ქალიშვილი აღუთქვამს. როსტომი, ზემომოყვანილი საბუთით, ქალიშვილთან ერთად რევაზ [ხოლაყასშვილის] ქალის გაგზავნასაც ითხოვდა თეიმურაზისაგან. რევაზ ნოღაყაშვილი თეიმურაზის აქტიური მხარდამჭერი და კახეთის სახლთუხუცესი იყო. როსტომს თეიმურაზთან შერიგების შესახებ შაჰისთვის მაშინვე მიუწერია. თინათინ ბატონიშვილი, „ვითაც თავისი ასული, საკემწიფოს მორთულობითა და მრავლის შეკასმულობით, თავისი ვეზირი აღა მოინა თან გაატანა, და კახთაგან მდიდარნი თავადნი თან გაატანეს, და ბატონისშვილი თინათინ შაჰსეფი ყაენს მიჰგვარეს“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 244). პიეტრო ავიტაბილეს ცნობით, თეიმურაზის ასული თურმე 10 წელი ითვლებოდა შაჰის საცოლედ. რადგანაც შაჰისგან ნაკლებად მოდიოდა ცნობები, თეიმურაზმა ქალიშვილი ქართლის მეფეს მიაბარა, სადაც ყოველ წუთს ელოდნენ შაჰის მოსვლას ქალიშვილის წასაყვანად (დონ პიეტრო ავიტაბილე, 1977: 68). სპარსი ისტორიკოსის მოჰამედ მ'ასუმის ცნობით, თინათინი თავად როსტომს ჩაუყვანია ირანში (გელაშვილი ნანა, 2012: 61).

შაჰს, მადლობის ნიშნად, თინათინ ბატონიშვილის ამაღლა უხვად დაუსაჩუქრებია, თეიმურაზისთვის კი უბოძებია 1000 თუმანი და 1000 თუმანის ხალათი. ასევე, სიგელი გამოუგზავნია მისთვის, რომელშიც ძველი დანაშაულის პატიებას პირდებოდა და როსტომ მეფესთან შერიგებას უწონებდა. მსგავსი სიგელი როსტომისთვისაც გამოუგზავნია.

ბატონიშვილი თინათინი შაჰ სეფის ცოლად შეურთავს. მოგვიანებით, სიმთვრალეში, შაჰს ბრძანება გაუცია და იგი დაუხრჩვიათ, სხვა ცნობით თავად შაჰს გამოუჭრია ხანჯლით ყელი (გელაშვილი, 2008: 55; გელაშვილი, 2012: 60-61).

55

1636 წ. 2 იანვარი. წყალობის ბანახლევის წიგნი როსტომ მეფისა ძაიხოსრო ავალიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-82; ყაეისფერი ქაღალდი; ზომა: 32,2X19,3 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; დაზიანება: ტექსტის ხილვადობა საკმაოდ მკაფიოა, თუმცა ადგილ-ადგილ სიტყვები გაფერმკთალებულია; გამაგრებულია სარესტაურაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი მოთაესებულია საბუთის verso-ზე, შესრულებულია შექასთეს ხელით, ხუთ სტრიქონად.

პ ი რ ი : ხეც, Hd-14438.

საბუთის თარიღი: ქორონიკონი ტკდ (324) იანვრის ბ (2), რაც უდრის 1636 წლის 2 იანვარს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გამოცემის ა: ფუტურიძე, 1955, №54, გვ. 124.

ქ. ნებითა და შენეებითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან |² პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედო-³ფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მარიამ, ესე უკუნისამდე ჟამითა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერადგულთა და ნამსახურთა ყმათა, ავალის-⁴შუილს ქაი⁵ხოსროს და ძმათა თქუენთა: სარუყაფლანს, ლუარსაბს, პა⁶ქა⁷ტასა, გიორგის და შვილთა და მომავალთა სახლი⁸სა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუი⁹ვიდეგით კარსა და თქვენსავე ნაქონს ბრეთს გუთაჯენით, და |¹⁰ ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და შეგინყა¹¹ლეთ და გიბოძეთ სოფელი ბრეთი სამართლიანის სა¹²ქმითა და სამძღურითა, მითთ ბარამდისინ, ყოვლის კაცისა¹³გან უცილებრად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მან) |¹⁴ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგ¹⁵შალოს არა ჩუენგან და არა სხუათა მეპატრონეთაგა¹⁶.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვეკილ-ვეზირნო, მდ¹⁷ივან(ნ)ო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ¹⁸ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ |¹⁹ და ნურას მოუშლით და შე(ე)ცილებით თუინიერ შენევენ²⁰ისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(რძანებ)ა და ნიშანი ესე |²¹ ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკდ, იანვარს ბ, ჯელითა კარისა ჩუენისა მდივან-²²მწიგნობრის, თუ მანიშუილის ბირთუელისთა.

ხელრთვები: როსტომ, მარიამ

გვიანდელი მინანერი: ბრეთის წყალობის წიგნი არის.

სპარსული ტექსტი:

1636 წ. 10 იანვარი – 7 თებერვალი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر توجه خاطر عالی در برآه رفعت پناه کبخسرو بیگ ولد آوال بدستوری که سابقا قریه برت تبول مشار الیه مقرر بود بهمان قاعده بتیول مومی الیه مقرر نمودیم ر عایا قریه مزبور مشار الیه را تیولدار باستقلال خود دانسته مالوجهات و حقوق دیوانی را مخصوص او دانند و درین باب قدغن دانسته از فرموده تخلف نورزند تحریر ۸ شهر شعبان سنه ۱۰۴۵

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასამულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. ქართულ ტექსტზე – სპარსული ოვალური ბეჭედი წარწერით: يا معين الضعفا – ო, უძლურთა შემწვე.

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ სიდიადის საფარველის ქ ა -
ი ხ ო ს რ ო - ბ ე გ ა ვ ა ლ ი შ ე ი ლ ი ს ა დ მ ი მაღალი აზრის მეფის
კეთილგანწყობის გამო, ჩვენ ხსენებულ [ქ ა ი ხ ო ს რ ო - ბ ე გ ს] თი-
ულად დავუმტკიცეთ სოფელი ბ რ ე თ ი ი მ წესით, რა [წესითაც] ის [მას]
5 ჰქონდა დამტკიცებული. ხსენებული სოფლის გლეხებმა მოხსენიებული
[ქ ა ი ხ ო ს რ ო - ბ ე გ ი] თავიანთ სრულუფლებიან თიულდარად უნდა
ცნონ და მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი მის კუთვნილებად უნდა
ალიარონ. [მათ] ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება [უნდა] იცოდნენ და
ნაბრძანებს წინააღმდეგობა არ გაუწიონ.
10 დაიწერა 1045 წლის შაბანის თვის 8 (რიცხვში).

56

1636 წ. 2 ივლისი. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა სიყმაღავლე წამეთელაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-25/126, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველო-
ბის პირების დაეთარში.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტედ (324) მკათათვის ბ (2), რაც უდრის 1636
წლის 2 ივლისს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ მეფემან პა-
ტრონმან რ ო ს ტ ო მ, ესე საბოლოოთ გასათავებელი წყალობისა
წიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერ(დ)გულსა
და თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, ნ ე რ ე თ ე ლ ა ს შ ე ი ლ ს ს ე ფ ე -
5 დ ა ვ ე ლ ე ს და ძმასა შენსა პ ა პ ი ა ს ა, შვილთა თქუენთა ბ ა ი ნ დ უ რ ს
და ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ს და ნ ა ს ყ ი დ ა ს ა, და ჩამ(ო)მავალთა სახლისა
თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თ ე ძ მ ი ს პირს მ ე ფ ი ს ქ ა -
ლ ა ქ ი ს მამასახლისობას და სითარხნეს დაგვიჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ
10 აჯა და მოხსენება თქუენი და შეგიწყალეთ და დაგიმკვიდრეთ და დაგიმტ-
კიცეთ {სა}მკვიდროთ და საბოლოო(ო)დ მ ე ფ ი ს ქ ა ლ ა ქ ი ს მამასახ-
ლისობა და თარხნობა. ასრე რომე, არაფერისთანა საჩვენო სათხოვარი
და გამოსაღები არა გეთხოვებოდეს-რა, კარისა ჩვენისა სამსახურისაგან
მეტი. და რომელიც ამისი სახელო კაცი ამისის სიტყვის მომსმინო(ნ)ი და
15 დამჯერონი არ იქნებით, ჩვენდა შეცოდებად მოგკითხვათ, იცოდენ!

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენის ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო,
დღეს ვინ გინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღევის წაღმა ვინ გინდა-ვინ იქნებოდეთ,
მერმე, ეს(ე) ჩვენგან ბოძებული მამასახლისობისა და სითარხნის სიგელი
თქვენცა ასრე გაუთავეთ, რომე, რარიგადაც ამა ნაწყალობეს ფარმანში

ენეროს. და ნუოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით თანადგომისა და შენ-
ენისაგან კიდევ.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკდ, {მ}კათათვის ბ,
ველითა მდივან-მნიგნობრისა – ყო რ ლ ა ნ { ა } შ უ ი { ლ ი } ს მ ე რ -
ა ბ ი ს ა თ ა .

5

დედანს ჰქონდა ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

კომენტარი:

წერეთელას შეილები ქართლის აზნაურები იყვნენ. საფიქრებელია, რომ
ისინი წერეთელთა ქართლის შტოს ეკუთვნოდნენ. როსტომს სეფედაფ-
ლე გაუთარხნებია და მისთვის უბოძებია ახლად აშენებული მეფის
ქალაქის მამასახლისობა.

57

1636 წ. 3 აგვისტო. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დვალეთელ ხუციას ჩანთაძისა და ბიორბი თეზაძისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-1492, ყაეისფერი ქაღალდი შავი ლაქებით; 1 ფრ.
ზომა: 19,5X12,8 სმ; შავი მელანი; განკვეთილობის ნიშნებად გამოყენებულია
ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; რესტაურირებულია, დაზიანებული
ადგილები შევსებულია თეთრი ქაღალდით; ტექსტის ხილვადობა მკაფიოა.
საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი შექასტეს
ხელით, ხუთ სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე.

პირი: სპაბი, E-240-58; 79 ან.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკდ (324) მარიამობისთუეს (აგვის-
ტოს) გ (3), რაც უდრის 1636 წლის 3 აგვისტოს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955, გვ. 125; Какабадзе, 1967, გვ. 173.

ქ. ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შე[¹]გინყალეთ და გიბოძეთ ჩუენ,
მეფემან პარტ[ო]ნმან რ ო ს ტ ო მ , შენ, დ ე ა ლ თ ე ლ ს ჩ ა ნ თ ა ძ -
ე ს ხ უ | ³ ც ი ა ს ა და თ ე გ ა ძ ე ს გ ი ო რ გ ი ს , ძმათა და შ[ვი]⁴ლთა
თქუენთა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ო[დენ]⁵ს დილისათუის გაგზავნეთ და ყ ა რ ა მ ა ჰ -
მ ა დ ა | ⁶ შ ე ი ლ ი და ცამეტი კარგი კაცი მოგუისხი[თ], | ⁷ და ჩუენცა იმის-
ად საჯილდაოდ შეგიწყალე⁸ და ამოგიკუეთეთ საბოლო[ო]დ კოდის
პუ⁹რი ასრე რომე, არაოდეს არ გეთხოვ¹⁰დეს არა ჩუენგან და არა სხ-
უათა მეზატო¹¹ნეთაგან.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩუენისა წარვენელ¹²ინო მეკოდისპურენო,
თქუენცა ასრე გაუ¹³თავეთ და ნურას მოუშლით. ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკდ,
მარიამობისთუეს გ.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت در براه خودسپا و گرگین براتلو در باب ... غله كودت پوری رسد ایشان همه یکی دو كود بوده باشد از ابتدا ششماهه سبقان نیل ترخان و معاف نمودیم وکلای عالی بعد اليوم مشارالیه را با اولاد و برادران ترخان دانسته در باب ... غله كودت پوری بدیشان مزاحمت نرسانند تحریر فی شهر ربیع الثانی ۱۰۴۶

ის (ღმერთი)

5 გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ხუცია და გიორგი ბარათუს (საბარათიანოს მცხოვრებთა?) შეწყალების გამო, ... ჩვენ ვათარხნეთ და გავათავისუფლეთ ისინი მათი ხვედრი კოდისპურის [გადასახადისაგან]. სულ ერთი-ორი კოდი პური იქნება [ის თუ მეტი]. ამიერიდან, მაღალმა ვეჩილებმა ხსენებული [პირები], მათი ძმებითა და შვილებით, თარხნად უნდა ცნონ [და] ... კოდისპურის [აკრეფის] გამო არ შეაწუხოთ. დაიწერა 1046 წლის რაბი ას-სანის (II) თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. ქართულ ტექსტზე – სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები: 1. ოთხკუთხა, წარწერით: خاک قدم علی منوچهر – ალის ფეხთა მტვერი, მანუჩარი და 2. ოვალური ბეჭედი გაურკვეველი წარწერით, რომლის ქვეშ მოთავსებულია სარეგისტრაციო მინაწერი: بنظر رسید – განხილულ იქნა.

კომენტარი:

დედოფელი ჩანთაძე და თეგაძე საბარათიანოს მკვირდნი არიან. ისინი უნდა იყვნენ გოსტაშაბ ბარათაშვილის ყმები, რომელთან ერთადაც მონაწილეობდნენ სამცხეზე მოწყობილ ლაშქრობაში და ყარა მაჰმადაშვილის დატყვევებაში. გოსტაშაბი სამცხეზე ლაშქრობის დროს დაღუპულა (იხ. კომენტარი Hd-14601). ეს ლაშქრობა იყო ირან-ოსმალეთის ომის შემადგენელი ნაწილი. როსტომისთვის უაღრესად მნიშვნელოვანი იყო ბრძოლაში მოპოვებული წარმატება. ამისთვის შაჰისგან ჯილდოც მიიღო. ამიტომაც თავადაც აჯილდოებს ლაშქრობის მონაწილეებს და ამ შემთხვევაში, მათ ათარხნებს. 1448-1492 და Hd-14601 საბუთების მიხედვით, ლაშქრობა ივლისში ან აგვისტოს დასაწყისში უნდა მომხდარიყო.

1636 წ. 25 აგვისტო. მამულის წყალობის წიგნი
 როსტომ მეფისა პაპუნა გოშტაშაბიშვილ-
 ბარათაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14601, ნაცრისფერი ქაღალდი, ზომა: 36,4X18,8 სმ; შავი ფერის მელანი; მსყდრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, შექასთე-ნასთალიყის ხელით შესრულებული, შვიდ სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

თ ა რ ი ღ ი : საბუთს უზის თარიღი ქორონიკონი ტკდ (324), მარიამობისთვის კე, რაც გეაძლევს 1636 წლის 25 აგვისტოს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სალაროს მუშრიბი ფირადი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დუნდუა, 1984: გვ. 12-14, №4.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან და ჳელ¹მნიფემან, პატრონმან როსტომ, თანამეცხედრ^(ე)მა^(ნ) ჩუენ-მან, დ²ედოფალმა^(ნ) პატრონმან მარიამ, ესე უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა |⁴ გასათავებელი, სამკუიდრო და საბოლოვო, მტკიცე, შეუ-შლელი და შე⁵უცუალებელი ნიგნი გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულ-თა და მრ⁶ავალფერად ერდგულად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა, ბარა |⁷თაშვილს - გოშტაშაბიშვილს პაპუნასა, შე-ილთა და შვილიშვილთა სახლ⁸ისა მამავალთა თქუენისათა.

მას ჟამსა, ოდეს მამა თქუენი სამცხე⁹ს დილისათვის გავგზა-ენეთ, წავიდა ყარა-მაჰმადაშვილი და ბევრი კა¹⁰ცი სხუა დაი-ჭირა, თუითან ჩუენის სამსახურზედ შეაკუდა. ჩუენც |¹¹ შეგიწყალეთ და გიბოძეთ, რისაც მამულის მქონებელი მამაშენი |¹² ყოფილიყოს მთასა ანუ ბარსა, უნაკლულოდ. ყოვლის კაცისაგ¹³ან მოუდევრად და შემოუსარჩლე-ლად თქუენთვის გუიბოძებ¹⁴ია. არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგო¹⁵მად სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, უზედაესთა |¹⁶ მოგახსენებთ და უქუედაესთა გ(ი)ბ(რძანე)ბთ, კარისა ჩუენისა ვე¹⁷ქილ-ვეზირნო, მდივანნო და სხუანო მოსაქმენო, თქუე¹⁸ნცა ასრე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყალობევს სი-გელშიგან ენეროს, ნუროდეს ნუ შეუშლით, თ¹⁹უნიერ თანადგომისა და შენეენისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რ)ძ²⁰ანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკდ, მარიამო-ბისთუესა |²¹ კე, ჳელითა კარის ჩუენის სალაროს მუშრიბის ფირადი - სათა. ნიგნი |²² და სიგელი ესე.

ხელრთვები: როსტომ, მარიამ

حكم على شد انكه چون مرحوم گشتاشب... بمرحمت ركان اشرف فرسته جماعت مذكور الحمد
الله درستی و جانفشانی بوده در راه دین و دولت ابد مودی ممکن آورده... ا... جمنی کثیر اثیر و دست گیر
نموده... گشتاشب مذکور بخیل رسید و حقوق خدمت و جانسپاری نموده... ا... بمرحوم مزبور متعلق بوده
به بابونه بیگ ولد مشار الیه شفتت نموده ارزانی داشتیم که کتخدایان و زارعی و رعایای متعلقه بمرحوم
... به بابونه بیگ و ا... سایر اولاد مرحوم مزکور را صاحب تیول ذیل ملک... دانسته... ا... و در عهده
شناسند چون نشان بمهر علی رسد اعتماد و اعتبار نمایند ا... تحریر ا... فی ۱۰ شهر ربیع الثانی سنه ۱۰۶۴

- გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ განსვენებულმა
გოშტაშაბმა... მონყალებისა და დიდებულების ბურჯმა, ხსენებუ-
ლი საზოგადოების წარმომადგენელმა, დიდება აღლაჰს! სამარადისო
რჯულისა და სახელმწიფოს ძლიერებისაკენ მიმავალ გზაზე ერთგულე-
ბა და თავგანწირვა გამოიჩინა... მრავალი ტყვე შეიპყრო... ხსენებული
გოშტაშაბი რუმით მოვიდა და ერთგული სამსახური და თავდადე-
ბა გამოამჟღავნა... (ის, რაც) ხსენებული განსვენებულის კუთვნილებაში
იყო მოხსენიებულის შვილისათვის - პაპუნა - ბეგისათვის გვიწყ-
ალობებია და დაგვიმტკიცებია. განსვენებულის მფლობელობაში მყოფ-
მა ქეთხოდებმა, მინათშოქმედებმა და გლეხებმა პაპუნა - ბეგი და
მოხსენებული გარდაცვლილის სხვა შვილები ქვემოთ (დასახელებული)
ადგილის თიულის მფლობელად ცნონ... და მოვალეობად აღიარონ (ამ
ბრძანების შესრულება), როცა ეს (ბრძანება) მაღალი ბეჭდის ნიშნით აღი-
ჭურვება, ენდონ და ერწმუნონ (მას).
- დაინერა რაბი ალ სანის თვის 10-ში, 1046 წ.

ქართული ტექსტის შუა ნაწილში მოთავსებულია ორი სპარსული სარეგ-
ისტრაციო ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: افوض امری الى الله „აღლაჰისთვის
მიმინდვია ჩემი საქმე.“ 2. ოთხკუთხა, წარწერით: خاک قدم على منوچهر „აღლის
ფეხთა მტვერი, მანუჩარი“. ბეჭდის ქვეშ წარწერა: بنظر رسید „განხილულ იქნა.“
სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის ოთხკუთხა ბეჭედი
სპარსული წარწერით: همت سلطان صفی شاه زمین و زمان داد بند رستم خسرو نشان -
„ქვეყნის და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ, წყალობა მოიღო
და მის მონას როსტომ ხოსრო მინოდ“*

ძომენტარი:

ბარათაშვილ-გოსტაშაბიშვილი პაპუნა - გოსტაშაბ ბარათაშვილის
ვაჟი, ყლიჯყოჩი. საგულისხმოა, რომ საბუთში პაპუნა ბარათაშე-
ილთან ერთად გოსტაშაბიშვილადაც მოიხსენიება. მისი და ყოფილა
ზურაბ სააკაძის საცოდლე, თუმცა, როცა ზურაბს როსტომის წინააღმ-

*ე. ფუჟურიძის და ნ. ღუნდუას თარგმანები: „ქვეყნის და დროის ხელმწიფის შაჰ
სეფის დიდსულოვნებამ მომცა მეფური სახელწოდება „როსტომ“ (როსტომ)“.

დეგ შეთქმულებაში მიუღია მონაწილეობა, მეფეს მისთვის წაურთმევია საცოლედ და თავის გაზრდილ ქუაბულ მანაბლისთვის მიუთხოვებია (Hd-14419).

პაპუნას მამა, გოსტაშაბი სამცხეში ლაშქრობის დროს გარდაიცვალა. სამცხეში ლაშქრობა როსტომის ინიციატივით მოეწყო. ეს ლაშქრობა ჩატარდა ირან-ოსმალეთის 1623 წელს დაწყებული ომისა, რომელიც პერიოდული შესვენებებით 1639 წლამდე გაგრძელდა. 1635 წელს ოსმალეთმა განაახლა საომარი მოქმედებები. ამ ბრძოლაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა ერევნისა და ახალციხის საკითხს. ოსმალეთის სულთანმა მურად IV-მ აიღო ერევნის ციხე და ამის შემდეგ მისმა ჯარმა ახალციხე დაიკავა (იბრაჰიმ ფენევი, 1964: 91-92). ცხადია, ირანი ასე მარტივად არ შეურიგდებოდა ახალციხისა და ერევნის დაკარგვას. 1636 წელს შაჰ სეფიმ ამ მიმართულებით განაახლა ბრძოლა. 1636 წლის გაზაფხულზე შაჰმა ერევანი აიღო, როსტომ-ხანმა კი ახალციხეში გაილაშქრა, თუმცა უშედეგოდ. ეს იყო ახალციხის აღების უკანასკნელი ცდა (ჩოჩიევი, 1959: 368). როსტომის ლაშქრობას სამცხეში აღწერს ფარსადან გორგიჯანიძე და ამ მოვლენებს ათარიღებს 1637 წლით: „ქკს ტკე აიღო ხონთქარმან ერევანი, მივიდა თაფრიზს, დაარბივა ადრებეჯანი და ქურთისტანის გზით დაბრუნდა. მერვეს თვეს შასეფი ყაენი მიუხდა და მრავლის ლაშქრითა და ბრძოლით ისრევე ერევანი აიღო. და მრავალი კაცი ამოსწყდა. და ამისთანას დროს როსტომ მეფემ საქართველოს ლაშქარი გაუძახა და სამცხე და ჯაყახეთი დაარბევინა. მრავალი ნაშთარი ქნეს. ეს ყაენს იამა და ორი ათასი თუმანი და ხალათი გაუგზავნა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 245). ცხადია, ფარსადან გორგიჯანიძეს თარიღი ერთი წლით ეშლება და მოთხრობილი ამბები 1637 წლის ნაცვლად 1636 წლით თარიღდება, რასაც მოწმობს ზემოყვანილი ქართულ-სპარსული დოკუმენტის 1636 წლით თარიღდება (ქართველიშვილი, 2020).

59

1636 წ. 4 სექტემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბაინდურ დალაღისშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-48/152, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკდ (324) ენკენისთვის დ (4), რაც უდრის 1636 წლის 4 სექტემბერს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ლ(მრთ)ის(ა)თა, ჩუენ, მეფეთ მეფემან, პატრონმან როსტომ და თანამეცხდრემან ჩუენმ(ა)ნ, დედოფალთა დედოფალმ(ა)ნ, პატრონმან, მ ა რ ი ა მ ესე ამიერით უკუნის(ა)მდე ჟამთა

და ხანთა გას{ა}თავებელი და შეუშლელი და შეუცვ{ა}ლებელი წყალობისა
ნიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერთგულთა და
თავდადებით <და> მრავალფერად ერთგულობით ნამსახურ<ა>თა ყმათა,
5 ს ო მ ხ ი თ ს და ლ ა ლ { ა } ს შ ვ ი ლ ს ბ ა ი ნ დ უ რ ს და ა დ ი ბ ე გ ს
და ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს და ე ლ ი ზ ბ ა რ ს , შვილთა და შვილისშვილთა სახ-
ლისა ჩამომ{ა}ვ{ა}ლთა სახლისა თქუენისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდევით კარსა და თქუენის მამისა და პაპის ს{ა}
მკვიდროს მამულის ნიგნის გა{ა}ხლებას დაგუთაჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ
აჯა და მოხსენება თქვენი და მოკითხული ვქენით და ჟამთა ვითარები-
10 ს{ა}გ{ა}ნ ძველნი სიგელნი დაგკარგუოდა. ჩუენცა ნიგნითა და ამითა გა-
გიახლეთ და გიბოძეთ ს{ა}მ{ა}რთლიანი თქუენის მამისა და პაპის ს{ა}
მკვიდროს ს ო მ ხ ი თ ს ე ლ თ ა ს ს ო ფ ე ლ ი , გ უ ლ ქ ა ნ ა ს ნ ა ო ხ ა რ ი ნ ა -
ს ო ფ ლ ა რ ი , უ კ ლ ე ბ რ ი ვ ა მ თ ი თ ბ ა რ { ა } მ დ ე , წყალითა, წისქულითა, ველითა
და ვენახითა, ს{ა}ხნ{ა}ვითა და უხნ{ა}ვითა, შენითა და ოხ{ე}რითა, ნასყ-
15 იდითა და უსყიდითა, ს{ა}ძებრითა და უძებრითა, ყოვლის მისის ს{ა}მ{ა}
რთლიანის ს{ა}ქმითა და ს{ა}მძღვრითა, ვიდრე მთით ბარ{ა}მდის, არა-
ოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგ{ა}ნ და არცა შემდგომად სხვათა მეფეთა
და მეპატრონეთაგან. და ვინ იცის, ამ თქუენის მამულის ნიგნი {გ}ქონდეს
ვისმე{ს}, ანუ ამას წინანდელი და ანუ ამას უკანით ვინმე იშოვნოს, სიგლ-
20 ითა ამით გაგვიცუდებია. მტკიცე და უცვ{ა}ლებელი სამკუიდრო და საბ-
ოლოო სიგელი ესეოდენი არის.

ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩუენის ვექილ-ვეზირნო, მდივან{ნ}ო და
ს ო მ ხ ი თ ს ტ ა რ უ ლ ა ვ , და მელიქო და სხუანო მოს{ა}ქმენო, დღეს ვინ
გინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღევის წაღმა ვინ გინდა-ვინ იქნებოდეთ, მერმე, ეს
25 ჩვენგან ნაბოძები ს{ა}მკუიდროს მამულის სიგელი თქუენცა ასრე დაუმ-
კუიდრეთ. და დაუმტკიცეთ, რომე რარიგ{ა}დ{ა}ც ამა ჩუენგ{ა}ნ ნაბოძ-
ებს ფარმან{ა}ში ეწეროს, ნურაოდეს ნურას მოუშლით და შე{ე}ცილებით,
თუ{ი}ნი{ე}რ თანადგომისა და შენევენის{ა}გ{ა}ნ კიდე.

დაიწერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტყდ, ენკენისთვესა
30 დ, ჴელითა კარისა ჩუენისა, მდივან-მწიგნობრისა, ყ ო რ ღ ა ნ { ა } შ ვ ი -
ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს { ა } თ ა .

დედანს ჰქონია ორი ხელრთვა.

60

1636 წ. 24 სექტემბერი. თარხნობის წიგნი ორსტომ მეფისა ბორეშ მებარჰე ზურაბ ბიორბიშვილისაღმე

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-1558; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 41X19,6
სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტი-
ლი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; მცირედ დაზიანებული
ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია
- ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, შექასთენასთალიყის ხელით

შესრულებული, ცხრა სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე. გატარებულია რუსულ რეკისტრაციაში 1818 წლის 23 ოქტომბერს.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკდ (324), ენკენისთვის კდ /1636 წლის 24 სექტემბერი/.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დუნდუა 1984: №5, გვ. 14-16.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შენეწენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონ|მ²ან რ ო ს ტ ო მ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათაყვებელი წყალო|პისა ნიგნი და სითარხნის ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოდე|³თ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა ყმასა გ ო რ ე ლ ს მეკარვეს, ზ უ რ ა ბ გ ი ო |⁵რ გ ი შ უ ი ლ ს, ფ ა რ ლ უ ზ ა თ ს, შვილთა შენთა ე ლ ი ზ - ბ ა რ ს, შ ე რ მ ა ზ ა ნ ს, |⁶ ხ ო ს ი ნ ა ს ა და ს უ მ ბ ა ტ ს, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენი|⁷სათა, ყოელთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და სითა|⁸რხნის წყალობას გუიჯენით. ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენ|⁹ება თქუენი და მოკითხული ვქენით, და ძუელითგანც თარხანი ყოფი|¹⁰ლიყვენით და სიგლებიც გინახეთ. ასრე გათარხნეთ და გათავისუ|¹¹ფლეთ, რომე არაფერი საჩუენო სათხოვარი და გამოსაღები არ|¹²ა გეთხოვებოდეს-რა, არა ბაშმალი, არა ტიკი და ტომარა, არა ულაყი, |¹³ არა ხარჯი, არა დამლა და ბაჟი, არა ქ ა ლ ა ქ ს, არა გ ო რ ს, არა ა ლ ს, |¹⁴ არა ს უ რ ა მ ს, არა ა ხ ა ლ დ ა ბ ა ს, არ{ა} ქ რ ც ხ ი ღ ვ ა ნ ს, არაოდეს ჩ|¹⁵უენი ბაჟი და გამოსაღები არა გეთხოვებოდეს-რა, არა დღეს|¹⁶ და არა საბოლო(ო)დ, თქუენით თარხნად და ჯელშეუვალად, ვერა კა|¹⁷ცი თქუენს კარზე სათხოვრად ვერ მოდგეს ანე.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩ|¹⁸უენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანო და სხუანო მოსაქმენო, გ ო რ ი ს ა მოუ|¹⁹რავნო, მამასახლისნო და სხუანო მოსაქმენო, დღეს ვინცა-ვინ იყუნეთ და ა|²⁰ნუ ამას უკან იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას|²¹ მოუშლით და შეცილებით თუნიერ შენეწენისა და თანა|²²დგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანებ)ა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკდ, ენკენ|²³{ის} თუეს კდ, ჯელითა კარისა ჩუენისა მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ |²⁴თ უ ე ლ ი ს ი თ ა, ერთის კარზე სამსახურის მეტი არა გეთხოვებ|²⁵ოდეს-რა.

ხვეული ხელრთვა: ||²⁶რ ო ს ტ ო მ

სპარსული ტექსტის თარგმანი:

გამოვიდა მაღალი ბრძანება ... ითხოვა ბრძანების (განახლება) წარმოდგინა ძველი (სიგელები), რომლითაც მისი წინაპრები ძველი დროიდან დღემდე თარხანნი იყვნენ. ამჟამად, ზემოთხსენებული მაღალი კარის სამსახურშია ... მოხსენიებული (პირი) გავათავისუფლეთ მალუჯეჰათის, ვოჯუჰათის, დამლის ბეგარის, შიგარის, თარჰის, დასთანდაზისა და სხვა (გადასახადებისაგან). დიდებულმა მუსტოუფებმა და მაღალმა ვექილებმა მოხსენიებული მეკარვე გ ო რ გ ი ს შვილი ფ ა რ ლ უ ზ ა თ ი თაობიდან თაობამდე თარხანად სცნონ. ზემოთხსენებულსა და მის შვილებს არავი-

5 თარ შემთხვევაში არ მოსთხოვონ (გადასახადი) და (ისინი) თ ბ ი ლ ი ს შ ი ,
 გ ო რ ს ა და ს უ რ ა მ შ ი და სხვაგან, მოხსენიებული მიზეზების გამო,
 დამლის ამკრეფებმა არ შეაწუხონ და არ მოსთხოვონ (გადასახადი). (მა-
 გრამ) თუ აღმოჩნდა, რომ სხვა ადგილებიც თავის სახელზე ქავს გაფორ-
 10 მებული (მითვისებული), მაშინ ყველა ამ ადგილებიდან აკრიფონ დამლის
 თანხა, თუ არა და ეს დამლა მისი და მისი შვილების კუთვნილებად სცნონ.
 მთლიანად ზემოთხსენებულისათვის გვიბოძებია. ამის შესახებ აკრძალვა
 იცოდნენ და ვალდებულებად აღიარონ (ამის შესრულება). როცა (ეს) ნი-
 შანი და ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, ენდონ და ერწმუნონ (მას)
 10 დაინერა [1046 წლის] 15 ჯომადი ალ-სანის თვეს.

ქართულ ტექსტში მოთავსებულია ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბე-
 ტედი. 1. ოთხკუთხი, წარწერით: **خاک قام علی منچر** – „აღის ფეხთა მტვერი, მა-
 ნუჩარ“. ბეტდის ქვეშ არის სარეგისტრაციო მინაწერი: **بمنظر سید** – „განხილულ
 იქნა“, 2. ოვალური ფორმის ბეტედი, ლეგენდით: **افرض امری الى الله** – „მიმინდვია
 ჩემი საქმე ღვთისათვის“.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეტედი
 წარწერით: **همت سلطان صفی شاه زمین و زمان** – „ქვეყ-
 ნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა მოიღო მის
 მონაზე და ხოსრო როსტომი მიწოდა.“

გვიანდელი მინაწერი:

...თა(ვადი) თ უ მ ა ნ ო ვ ი .

კომენტარი:

საბუთის ტექსტი მნიშვნელოვანია ქართლის სამეფოში საბაჟოების
 რაოდენობისა და ადგილმდებარეობის განსასაზღვრავად. საბაჟოები
 ყოფილა თბილისში, გორში, აღში, სურამში, ახალდაბასა და ცხინ-
 ვალში. ნიშანდობლივია, რომ ქართლ-იმერეთის საზღვარზე მდებარე
 ახალდაბა ამ დროისთვის უკვე ქართლის სამეფოს შემადგენლობაშია.

61

1636 წ. 12 დეკემბერი. წყალობის ბანახლების წიგნი როსტომ მეფისა ასლამაზ იაბულაშვილისადმი

პ ი რ ი , სეა, 1450-9/123; საბუთის დედანი შეუტანიათ რუსული მმართვე-
 ლობის კანცელარიაში 1817 წლის 12 აპრილს, სარეგისტრაციო ღვეთარში
 გაუტარებიათ 1820 წლის 5 ივლისს, ნომრით, №122.

თ ა რ ი დ ი : ქორეიკონი ტკდ (324), ქრისტიანობის იბ, რაც გვაძლევს
 1636 წლის 12 დეკემბერს. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობართუხუცესი ავთანდილ მარ-
 ტიროსისძე.

- ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, ლ(მრ)თივ-ალმართებულმან და ლ(მრ)თივ-გვირგვინოსანმა, მეფეთ-მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამემცხედრემა ჩუენმა დედოფალთა-დედოფალმა, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნიხამდის ჟამთა გასათავებელი მტკიცე და შეუცვალე- 5 ბელი წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩუენსა ერდგულსა და მრავალფერად ნამსახურსა ყმასა, კარისა ჩუენისა ყაფ(ი) ჩს, ი ა გ უ ლ ა შ ე ი ლ ს ა ს ლ ა მ ა ზ ს , ა ლ ი ხ ა ნ ს და შვილს შენსა ა ლ ა ვ ე რ დ ი ს , და მამავალთა სახლისა შენისათა.
- მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქვენის სამკუიდროს მამუ-ლისა და ნაწყალობევის მამულის სიგლისა გა(ა)ხლებასა და დამტკიცე- 10 ბასა დაგუ(ე)აჯენით. ჩუენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და მოკ-ითხული ექენით და ს ო მ ხ ი თ ს სოფელი მთ(ა)შიგ(ა)ნ და ს ა ლ ა და ს ა ლ ა რ ვ ე ლ ა მისთა დღეშიგა თქუენი სამკუიდრო და სასაფლაო ყო-ფილიყო, და დიდის მეფის ს ვ ი მ ო ნ ი ს ა გ ა ნ , მეფის გ ი ო რ გ ი ს ა - 15 გ ა ნ , მეფის ლ უ ა რ ს ა ბ ი ს ა გ ა ნ და მისის შვილის მეფის ს ვ ი მ ო - ნ ი ს ა გ ა ნ სიგლებიცა გქონდა. და შენი განაყოფნი რომე გაყროდეს, ეს [ო]რი სოფელი სამკუიდრო და ს ა ლ ა რ ვ ე ლ ა ნილშიგაცა შენ გრგებოდა. აგრევე, მოურავმა რომე ყ ა რ ჩ ი ლ ა ი ხ ა ნ ს უღალატა და მოკლა, ჩვე-ნი ძმისწული მეფის ს ვ ი მ ო ნ ყაენთან წასულიყო და ღარიბობის ჟამში თქვენ თან გაჰყოლოდი(თ). და მრავალი სამსახური დაგედვა და თქვე- 20 ნის სამსახურისა და ერდგულობის სამუქფოთ და საჯილდოთ მეფეს ს ვ ი მ ო ნ ს ყაენის კარში, ყაენისავე ბრძანებითა ხ ო ხ მ ე ლ ი , დ ი დ ი ს ა ჯ უ ნ დ ა რ ი თქვენთვის ებოძებინა და ბედნიერის ყაენის ფარვანაც გქონდა.
- ან, ჩვენცა შეგიწყალეთ და სიგლითა ამითა გიბოძეთ და დაგიმ- 25 კუიდრეთ ს ო მ ხ ი თ ს თქვენივე სამკუიდრო და სასაფლაო სოფელი, სამკუიდრო და სოფელი ს ა ლ ა რ ვ ე ლ ა , და ჯილდოდ ნაბოძები სოფე-ლი დ ი დ ი ს ა ჯ უ ნ დ ა რ ი სრულობით, ყოვლის მისის მთითა, ბარითა, წყლითა, წისქვილითა, ველითა, ვენაჯითა, ჭალითა, სათიბითა, სასახლითა და ჭურ-მარნითა, ეკლესი(ი)თა, სასაფლაოთა და ყოვლის მისის სამარ- 30 თლიანის სამძღურიითა და საქმითა, რისაც სამჭმოს მქონებელი ყოფილი-ყუნენ, ყოვლითურ უნაკლულო. და შენ, ა ლ ი ხ ა ნ { ა } ს ა და შენთა შვილთათვის გვიბოძებია ყოვლის ა დ ა მ ი ს მონათესავეს კაცისაგან მოუდევარ-მოუსარჩლელად.
- გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენს ერდგულობასა და 35 ს[ამს]ახურსა შიგა.
- ანვე, გ(ი)ბ(რ)ძ(ანებ)თ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანო და სხვანო მოსაქმენო, ს ო მ ხ ი თ ი ს მელიქნო და ტარულანო, ვინგინდა-ვინ იყუნეთ და ანუ იქნებოდეთ, მერმე ბ(რ)ძა(ნება) და ნიშანი ესე ჩვენი თქვენ- 40 ცა ასრე დაუმტკიცეთ, რარიგა(და)ც ამა ჩუენგან ნაწყალობესა სიგელსა შიგან ენეროს. და ნურცა რას თქვენ შეუშლით და შე(ე)ცილებით თუინიერ თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდე.
- დაინერა ნიშანი და ბრძანება ესე ჩვენი ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკედ, ქრისტი-

შობის თუესა იბ, ჯელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობართა უხუცესისა მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი ს შ ე ი ლ ი ს ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ი ს ი თ ა .

აგრევე – შუ ა ბ ო ლ ნ ი ს { ს } ერთი კუამლი გლეხი ყ ა მ ა ზ ა შ -
5 ვ ი ლ ი ხ ე ჩ ი კ ა მისის მამულითა, რისაც მქონებელი იყოს, ყოვლის
მისის სამართლიანის მამულითა. კიდევე სამკუჭი(ი)დროდ და საბოლოო(ო)
დ შენთვის და შენთა შვილთათვის გვიბოძებია ყოვლის კაცისაგან
უცილებლად.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ .

მინანერი: ასლთან თანასწორ არის, სოვეტნიკი თ(ავედ)ი დ ი მ ი ტ რ ი
თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

გვიანდელი მინანერი: ასლი, სიგელი მივიღე, ს ტ ე ფ ა ნ ე ა ვ თ ა ნ დ ი -
ლ ო ვ ი .

ბრძანება:

მარტყოფის ბრძოლის (1625 წლის 25 მარტი) შემდეგ, როდესაც გიორგი სააკაძის მეთაურობით ქართველებმა სპარსეთის ჯარი თითქმის მთლიანად გაანადგურეს და მთავარსარდალი ყარაიხა-ხანიც ბრძოლის ველზე მოკლეს, ქართლსა და კახეთში მეფედ მოიწვიეს თეიმურაზ I. სვიმონ II-ს ქვეყანაში აღარ ედგომებოდა და შაჰთან წავიდა. მას თან ხლებია იაგულაშვილი ასლამაზი. ამ ერთგულებისთვის შაჰს მაშინვე დაუჯილდოვებია და სოფლები ხოხმელი და დიდი სახუნდარი უბოძებია. შაჰის წყალობა დოკუმენტურადაც ყოფილა გაფორმებული, თუმცა ამ საბუთს ჩვენდამდე არ მოუღწევია და ამ ფაქტის შესახებ მხოლოდ როსტომის წინამდებარე სიგელიდან ვიგებთ.

62

1636 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მდივანებზე ყაფლან ბარათაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14476; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 37X21,5 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; მცირედ დაზიანებული ადგილები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთის ტექსტი ქართულ-სპარსულია; სპარსული ტექსტი შეიდ სტრიქონად შექსთეს ხელით მოთავსებულია საბუთის verso-ზე. საბუთი სარეგისტრაციოდ შესულია რუსული მმართველობის დაწესებულებაში 1817 წლის 12 აპრილის, რეგისტრაციაში გაუტარებიათ 1820 წლის 6 მარტს ნომრით №119.

პ ი რ ი : სეა; 1450-15/136.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკდ (324), /1636 წელი/.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე. 1955, №58, გვ. 130-132.

საბუთის დამწერ: კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თემ-
ნიშვილი.

ქ. ნებიტა და შენეწიკა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან, პატრონმან
როსტომ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყა-
ლობისა ნიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენ⁴ნთა
ერდგულთა და წესისებრივ თავდადებით მრავალფერად ნ⁵ამსახურსა
ყმათა ბართათველს, კარისა ჩუენისა დივანბეგს ყაფლანს⁶
და შვილთა თქუენთა: პაპუნასა, ორბელს და ასლამაზს,
შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიღ⁸ეგით კარსა და ქუემო ბოლნის {ს}
ბართას ზურის წყალობას გუი⁹აჯენით. მოკითხული ვქენით და ვი-
თაც რომე ნასყიდობით ირჩიდით, ჩუენ¹⁰ცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენ-
ება თქუენი და შეგინყალეთ და გიბოძეთ¹¹ ქუემო ბოლნის {ს}
ბართას ნაქონი ზუარი სამართლიანის საქმიდა და სამძღ¹²ურითა,
ყოვლის კაცისაგან უცილებრად. სამკუიდროდ და საბოლოო¹³დ თქუენ¹³-
თუის და თქუენთა შვილთათვის გუიბოძებია.

გკონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მან)¹⁴ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა¹⁵ ჩუენგან და არა შემედგომად
სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

¹⁶ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივანო და
სხუანო¹⁷ მოსაქმენო, სომხითის ტარულანო და მელიქნო, ვინცა-ვინ
იყუნეთ და ანუ¹⁸ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და
ნურას მოუ¹⁹შლით და შე(ე)ცილებით, თუინიერ შენეწიკისა და თანადგო-
მისაგან კიდ²⁰.

დაინერა ბ(რძანებ)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკდ, ჳელითა
კარისა ჩუენ²¹ისა მდივან-მწიგნობრის თუ მანის შვილის ბირ-
²²თუელი ისითა.

ხეუული ხელრთვა: |²³როსტომ

ქართულ ტექსტს სტრიქონებს შორის უზის ორი სპარსული სარეგისტრა-
ციო ბეჭედი: 1. ოთხკუთხა: خاك قدم على منوچهر — „აღის ფეხთა მტვერი მანუ-
ჩარი“; 2. ოვალური: افوض امرى الى الله — „ჩემი საქმე ღვთისათვის მიმინდვია“.
ქვემოთ აქვს მინანერი: بنظر رسيد — „განხილულია“.

verso-ზე მინანერები: ქვზ, ქ. ქუემო ბოლნისის ზურის ნიგნი არის
როსტომ მეფის ნაბოძები.

სოვეტნიკი თ(ავა)დი დიმიტრი თარხანოვი.

هو

حكم عالی شد آنکه چون یکدر باغ واقعه در قریه بولنیس سفلا از قدیم الایام بتیول مرحوم براته بیگ براتلو
 ۱ مقرر بوده و جمعی بعلت آنکه باغ مذکور را ابتیاع نموده باشد متصرف بوده اند و درینتو لا رفعت و معالی
 پناه نظاما قیلان بیگ دیوان بیگی و ایشیک اقای باشی استدعای آن نمود که چون باغ مذکور به با و اجداد
 ایشان متعلق بوده بدستور به مشار الیه داده شود بنابر حقیقت و حقوق قدیمی و خدمات پسندیده باغ مذکور را از
 ابتدا سیجقان نیل برفعت و معالی پناه مشار الیه و ولدان و اولاد او شفقت فرموده ارزانی داشتیم که بهر عنوان
 که خواهد متصرف شود کدخدایان و ریش سفیدان قریه مذکور باغ مزبور را مخصوص مشار الیهما دانسته
 ۱ دیگری را سهم و شریک ایشان ندانند از جوانب برینجمله روند در باب قدغن دانسته ۱ در عهده شناسند
 تحریر فی شهر ربیع الاول سنه ۱۰۴۶

ის (ღმერთი)

- გამოვიდა მაღალი ბრძანებულება მასზედ, რომ, რადგან სოფელ ქ ე ე -
 მ ბ ო ლ ნ ი ს შ ი მდებარე ერთი ნაკვეთი ზვარი განსვენებულ ბ ა რ ა -
 თ ა - ბ ე გ ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ს პქონდა თიულად დამტკიცებული და
 მას ეუფლებოდნენ ზოგიერთნი, რომ შეესყიდათ და ამჟამად, სიდიადი-
 5 სა და აღმატებულების თავშესაფარმა დივან-ბეგმა და ეშოკალასიბაშმა —
 ყ ა ფ ლ ა ნ - ბ ე გ მ ა ითხოვა, რომ რადგან ხსენებული ზვარი მათ მამა-პა-
 პას ეკუთვნოდა, წესისამებრ მასვე მიეცეს. [ამიტომ ჩვენ] ჭეშმარიტებისა
 და ძველი დამსახურების და მოსაწონი სამსახურის საფუძველზე, თავის
 10 წლის დასაწყისიდან, მოხსენიებულ სიდიადის და აღმატებულების სა-
 ფარველს [ყ ა ფ ლ ა ნ - ბ ე გ ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ს] და მის შვილებს და
 შთამომავალთ ეუწყალობეთ და ეუბოძეთ [ხსენებული ზვარი], რათა, რო-
 გორც უნდათ ისე მოიხმარონ [იგი]. ხსენებული სოფლის ქეთხოვდებმა და
 რიშეფიდებმა აღნიშნული ზვარი ხსენებულის [ყ ა ფ ლ ა ნ - ბ ე გ ი ს] სა-
 15 კუთრებად აღიარონ და სხვა [ვინმე] მის მონაწილედ და მონილედ არ უნდა
 ცნონ, ამის მიხედვით უნდა მოიქცნენ, ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანე-
 ბა იცოდნენ და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად უნდა აღიარონ.
 დაინერა 1046 წლის რაბი ალ-ავალის თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს ზის როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი.

1636 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა
დონმაზა გობიგაშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-8/42.

საბუთის თარიღი: ქორინიკონი ტკდ (324), რაც უდრის 1636 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პატრონ-
მან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალ-
მან პატრონმან მარიამ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებე-
ლი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა
ერდგულსა და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, გოგიბ-
აშვილსა აიდოლმისს, კარისა ჩვენის ყაფიჩს დონმაზსა და ძმა-
სა შენსა, ყორხმაზს, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენიასათა,
ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას გვია-
ჯენით, და ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, და შეგინწყალეთ და
გიბოძეთ ქვემო ბოლნისს მირიჯანაშვილი მირზა მისის
მამულითა, რისაც მქონებელი ყოფილიყო. ყოვლითურთ თქვენთვის და
თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია სამკვიდროდ და სამამულედ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენის ვექილ-ვეზირნო, მდივან(ნ)ო და სხვა-
ნო მოსაქმენო, სომხითის ტარულანო, მელიქნო და ბოლნისის
მოურავნო, დღეს ვინცა-ვინ იყვნეთ და ანუ ამას წაღმა უკან იქნებოდეთ,
თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით და შე(ე)ცილებით.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკდ, ჴელითა კარისა
ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის, თუმანისშვილის ბირთველი-
სათა.

დედანს ესვა ბეჭედი: როსტომ

1636 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა
იოთამ ამილახორისადმი

პირი: სეა, 1461-14/38.

საბუთის თარიღი: ქორინიკონი ტკდ (324), რაც უდრის 1636 წელს.

ქ. ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან პატრონმან
როსტომ, ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ

თქუნ, ჩვენთა ერდგულთა და მრავალფერად ნამსახურთა ყმათა, ა მ ი -
ლ ა ხ ო რ ს ი ო თ ა მ ს და ძმათა თქუნთა, ბ ე უ ა ნ ს და შვილთა თქვენ-
თა, ა ნ დ უ ყ ა ფ ა რ ს .

5 ასრე და ამა პირსა ზედან, რომე მოკითხული ვქენით და, რაც
დ ა მ პ ა ლ ა თ ჩუენი სახასო მინა არ ყოფილიყო, მის მეტი არ მოგიშა-
ლოთ. და რომელიც თქუენის სახლის ჩამომავალთა დ ა მ პ ა ლ ა თ მინა
ჰქონებოდეს, ჩუენც ასრე გვიბოძებია ყოვლის კაცისაგან უცილებრად.

10 გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა სხუათა მეპა-
ტრონეთაგან.

ანე, გიბძ(ანებ)თ კარისა ჩუენის ვექილ-ვეზირნო, მდივან(ნ)ო და სხ-
უანო მოსაქმენო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით და შე(ე)
ცილებით.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკდ.

დედანს ესეა ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

65

1636 წ. წყალობის განახლების წიგნი ორსტომ მეშვისა შარუა შარუაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-51/238.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკდ (324), რაც უდრის 1636 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივანი მერაბ ყორდანაშვილი.

ჩვენ, მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე ამიერიტ უკუნისამდე ჟამ-
თა და ხანთა და სამკვიდროდ და საბოლოოვით გასათავებელი წყალობისა
წიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერდგულსა და
ნამსახურსა, ჩვენთა მამა-პაპ(ა)თ(ა) მოალაპეთა შ ა რ უ ა შ ვ ი ლ თ ა
5 შ ა რ უ ა ს ა , ბიძაშვილთა შენთა მ ე რ ა ბ ა ს ა , შვილთა თქვენთა: გ ო -
გ ი ნ ა ს ა , გ ა ს პ ა რ ა ს ა და მ ე რ ა ბ ა ს , შვილთა ს ო ლ ა ღ ა ს ა ,
და ვ ი თ ს და ფ ი რ ი ბ ე გ ს , მომ(ა)ვ(ა)ლთა სახლისა თქვენისათა.
ყოველთავე.

10 მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თ ა ზ ი შ ვ ი ლ ი ს ა გ ა ნ
თქვენს მკვიდრსა და ნასყიდს(ა) ვენახისა და მიწების(ა) წყალობის წიგნის
გაახლებას გვიაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, მოკ-
ითხული ვქენით და ნასყიდის მამულის შემოცილებ(ა)ს, ლ(მრ)თ(ი)ს გარ-
დაისათ, კაცი შემოცილებას არ გემართლებოდეს. მეფეთაგან მო[ცემუ]
15 ლი სიგელიც გქონდეს და სიგელი გინახეთ. და ჩვენც გაგიახლეთ, დაგიმ-
კვიდრეთ და დაგიმტკიცეთ მტკიცე სიგელი ესე. ვისაც იმ მამულის წიგნი
ჰქონდეს, და სიგლითა ამით გაგვიცუდებია, არაოდეს არ მოგეშალოს არა
ჩუენგან და არც შემდგომ(ა)დ სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან. ესე

საბოლოოვითი ასრე გაგითავდეს, გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდ-
გულ(ა)დ სამსახურსა შიგან.

მოგახსენებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივან(ნო) და ერთო-
ბილნო ს ა მ ც ხ ე თ ო ნ ო , მერმე ეს(ე) ნაბოძების სიგელი თქვენცა ასრე
დაუშვეკიდრეთ, რარიგადაც ამა ფარმ(ანა)ში სწერია. ნურაოდეს ნუ მოუ- 5
შლით და შე(ე)ცილებით თვინიერ თან(ა)დგომისა და შეწვევისაგ(ა)ნ.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკდ, ხელითა მდი-
ვან(ისა) ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ე ი ლ ის მ ე რ ა ბ ის { ა } თ ა .

დედანს ჰქონია ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

66

1636. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ზურაბ ჭავჭავაძისაგან

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-3273; სიძეელისაგან გაყვითლებული ქაღალდი;
ზომა: 36X19 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი:
ორწერტილი ან სამწერტილი; ტექსტის ხილვადობა საკმაოდ მკაფიოა;
გამაგრებულია სარესტაერაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქარ-
თულ-სპარსული. ოთხსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთეს ხელით
შესრულებული, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

პ ი რ ე ბ ი : სეა, 1450-49/39.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკდ (324), რაც უდრის 1636 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი - ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: გვ. 128-130.

ქ. ნებითა და შეწვენითა ლ(მრ)თ[ისათა], ჩ[უენ], მეფეთ-მეფემან,
პატრონი¹²მან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედო-
ფალთ-დედოფა¹³ლმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდე ჟამთა
და ხანთა გა¹⁴სათავებელი წყალობისა ნიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და
¹⁵გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და მრავალფერად თავ¹⁶დადებ-
ით ნამს{ა}ხურთა ყმათა ყ ა ფ ა რ ა შ ე ი ლ ს , კარისა ჩუენისა ს ო ი -
ბ ა თ ¹⁷ი ა ს ა უ ლ ს ზ უ რ ა ბ ს , ძმასა შენსა დ უ რ მ ი შ ხ ა ნ ს ,
ყ ა ფ ა რ ს და შეილთა და¹⁸მომავალთა სახლისა თქვენიისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ო¹⁹დეს მოგუიდეგით კარსა და ს ო მ ხ ი თ ს ნაოჯარს ნა-
სოფლარს ¹⁰გუიაჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და
მო¹¹კითხული ვქენით და პირველადცა თქუენ გქონდა და ნიგნის გა{ა}
ხ¹²ლებას გუიაჯენით. და ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი
¹³და შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ს ო მ ხ ი თ ს , ყ უ ზ ა ნ ა ს ნასოფლარი
მარ¹⁴თლის სამართლიანის საქმითა და სამძღურითა, მთითა, ბართა, ¹⁵
წყლითა, წისქულითა, ველითა, შენითა და ოჯერთა, შესავლითა და ¹⁶
გასავლითა, საძებრითა და უძებრითა, ყოვლის სამართ¹⁷ლიანის საქმითა

და სამძღვრითა. რისაც მქონებელი ყოფილიყოს, |¹⁸ ყოვლითურ თქუენტ-
ვის და თქუენტა შვილთათვის გუიბოძებია, სამკუიდროდ |¹⁹ და საბ-
ოლო{ო}დ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუე |²⁰ნსა ერდგულად სამს{ა}
ხურსა შინა. და არაოდეს არ მოგეშალოს |²¹ არა ჩუენგან და არა სხუათა
მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა |²² ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანო და
სხუანო მოსაქმენო, თქუე |²³ნცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით და
შე{ე}ცილებით თ |²⁴უინიერ შეწვენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა |²⁵ ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკდ, ჴელ-
ითა კარისა ჩუენისა |²⁶ მდივან-მწიგნობრის - თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს
ბ ი რ თ |²⁷ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხვეული ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

ქართულ ტექსტზე დასმულია სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები: 1.
ოვალური ბეჭედი წარწერით: يا معين الضعفا — „ო, უძლურთა შემწევე“, 2. ოთხ-
კუთხი, წარწერით: خاك قدم على منور — „აღის ფეხთა მტვერი, მანუჩარი“.

სპარსული ტექსტი

1636 წ. 10 იანვარი – 7 თებერვალი

هو

حكم عالی شد آنکه از ابتدا سیچقان نيل قريه قوزان من اعمال ثمخت بدستوری که سابقا
تيول رفعت پناه سهراب بيگ يساول صحبت مقرر بود بهمانقاعده تيول مشاراليه مقرر
نمودیم ميياياد که قريه مذکور را آبادان نموده تيول خود داند تحريرا فی شهر شعبان سنه
۱۰۴۵

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ს ო მ ხ ი თ ს დამოკიდებული
სოფელი ყ უ ზ ა ნ ი რა წესითაც წინათ სიდიადის საფარველის სოჰბათია-
საულის ზ უ რ ა ბ - ბ ე გ ი ს ა თ ვ ი ს იყო დამტკიცებული, იმავე წესით
5 ხსენებული [ზ უ რ ა ბ - ბ ე გ ი ს ა თ ვ ი ს] დაგვიმტკიცებია. ააშენებს რა
აღნიშნულ სოფელს, (მან) საჭიროა, რომ (ის) თავის თიულად ცნოს.
დაინერა 1045 წლის შაბანის თვეს.

1636 წ. ხოვლისა და აბანოს თარხნობის წიგნი ოსტომ მეფისა ბოქაულთუხუცეს ორინ ჯავახიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14652; მოყვითალო ფერის ქაღალდის გრაგნილი, ზომა: 51X20,7 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; მცირედ დაზიანებული ადგილები შევსებულია სარესტაერაციო ქაღალდით. საბუთის ტექსტი ქართულ-სპარსულია. სპარსული ტექსტი, შექასთე-ნასთალიკის ხელით შესრულებული, ექვს სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

პ ი რ ი : ხეც, Qd-9637.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტედ (324), რაც გვაძლევს 1636 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშეილი 1909; №24, გვ. 30-31; ფუთუჩიძე 1955: №56, გვ. 126-127.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებიტა და შენვენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფე¹ მან პატრონ-მან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენ² მან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ, ესე უ³ კუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათაგებელი წყალობისა წიგნი⁴ და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერ⁵ დგულთა და წესისებრივ თავდადებით მრავალფერად⁶ ნამს(ა)ხურთა ყმათა ჯ ა ვ ა ხ ი შ უ ი ლ ს, კარისა ჩუენისა ბოქა⁷ შულთუხუცეს როინს, [ქ]მას(ა) თქუენსა გ ი ო რ გ ი ს, შვი⁸ ლთა თქუენთა ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს და სახლისა მომავალთა თქუე⁹ ნისათა ყოველთავე, მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით¹⁰ კარსა და თქუენის სას(ა)ხლის ხ ო ვ ლ ი ს თარხნობას გუიაჯ¹¹ ნით.

ჩუენცა მოკითხული ვქენით და ნახევარი ხ ო ვ ლ ე და¹² ა ბ ა ნ ო თქუენი ნასყიდი იყო, და კიდევ ჩუენგან ასრე გათარხ¹³ ნებული იყო, რომე ჩუენი სათხოვარი და გამოსაღები ა¹⁴ ბ ა ნ ო ს ა და ნახევარს ხ ო ვ ლ ე ს არა ეთხოვებოდა-რა და, ვითაც¹⁵ რომე სას(ა)ხლე იყო, ნახევარს ხ ო ვ ლ ი ს თარხნობასაც გუიაჯ¹⁶ ნით. და ასრე გითარხნეთ ერთობით, ხ ო ვ ლ ე და სოფელ¹⁷ ა ბ ა ნ ო, რომე არაფერისთანა საჩუენო სათხოვარი და გა¹⁸ მოსაღები არა ეთხოვებოდეს რა: არა საბალახე, არა კო¹⁹ დისპური, არა ნახირის, არა პირისთავი, არა საური და სხუ²⁰ ა წურიმალი სათხოვარი და გამოსაღები, არასფერისთანა ა²¹ რა ეთხოვებოდეს რა, ერთის ლაშქრობისა და ნადირობისაგ²² ან კიდევ. გკონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა) ნ ჩუენსა ერდგუ²³ ლად სამს(ა)ხურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს ა²⁴ რა ჩუენგან და არა შემდგომად სხუათა მეპატრონეთაგან.²⁵

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანო²⁶ და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა²⁷ იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუ²⁸ შლით და შე(ე)ცილებით, თუი-ნიერ შენვენისა და თანად²⁹ გომისაგან კიდევ.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა³¹ ტკდ, ჳელითა კარი-
სა ჳუენისა მდივანმნიგნობრის თ³²უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ -
ი ს ი თ ა .

თანადროული მინანერი მარცხენა აშიაზე საბუთის ხელით:
...წელს გამოიღოს, მეორის წელინადს ასე დაგვიმტკიცებ[ა]...

ხვეული ხელრთვები: ||³³რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი მინანერი: ქ. ხ ო ვ ლ ე ს ი ს ი თ {ა}ლხნე. 1636 წ.

სპარსული ტექსტი:

1635 წ. 10 იანვარი – 7 თებერვალი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه عزت آساری روین بیگ جواخ اغلی اشیک
اقاسی باشی! از ابتدا دو ماهه تنگوز نیل وجوه سیلاخی و کودیس پوری قریه ابنو و نصف قریه خولت
که زرخريد رفعت پناه مذکور است معاف و مسلم نمودیم مقرر آنکه در سفر و شکار و یساق تقصیر
ننمایند | تحصیلداران و ملازمان سرکار عالی بعلت وجه مذکور متعرض احوال رعایا محال مذکوره
نشده | طمعی و توقعی ننمایند و درین باب قدغن دانسته در عهده داند و چون بمهر عالی رسد | اعتماد
نمایند تحریر! فی شهر شعبان المعظم سنه ۱۰۴۵

ის (ღმერთი)

- გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ სიდიადის თავშესაფრის და სახელო-
ვანი ემიკალასი-ბაშის – რ ო ი ნ - ბ ე გ ჯ ა ვ ა ხ ი შ ე ლ ი ს ა დ მ ი მაღა-
ლი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ღორის თვის ორთვეობის დასაწყისიდან
სოფელი ა ბ ა ნ ო და სოფელ ხ ო ვ ლ ე ს ნახევარი, რომელიც ხსენებუ-
5 ლი სიდიადის თავშესაფრის [მიერ] იყო ნაყიდი, ჩვენ საბალახე და კოდის
პურის გადასახადისაგან გავთავისუფლეთ. დადგენილია, რომ ლაშქრო-
ბა-ნადირობაში და იასაყში (?) დაუდევრობას ნუ ჩაიდენენ. მაღალი კარის
თაჰსილდარები და მსახურები აღნიშნული ადგილების გლეხებს ხსენებუ-
ლი გამოსაღების [მოთხოვნით] ნუ შეაწუხებენ, [ნუ გამოიჩენენ] ანგარებას
10 და ნურაფერს მოსთხოვენ. ამის თაობაზე [გამოცემული] ბრძანება იცოდ-
ნენ და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ და როცა მაღალი
ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ [მას] დაინერა 1045 წლის დიდებული
შაბანის თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს ზის როსტომის სპარსული ბეჭედი, ორი
სარეგისტრაციო სპარსული ბეჭედი ზის ქართულ ტექსტზე: 1. ოთხკუთხა,
წარწერით: خاک قدم علی منوچهر — „აღის ფეხთა მტკვერი მანუჩარი“; 2. ოვალური,
წარწერით: یا معین الضعفا — „ო, უძლურთა შემწე“.

იხ. კომენტარი ხეც, Hd-14659

1636 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა შიომ ხმალაპისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-6997; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 42,6X17 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაწიანება: საბუთი დალაქავებულია, დაწიანებული კიდეები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. ტექსტი ქართულ-სპარსულია. სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთეს ხელით, მოთაესებულია საბუთის verso-ზე თერამეტ სტრიქონად.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკდ (324), რაც უდრის 1636 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955: #59, გვ. 133.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმან-იშვილი.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან,² პატრონმან ო რ ს ტ ო მ [დ]ა თანამეცხედრემან ჩუენმან,³ დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ, ესე უკუნისა⁴მდე ჟამთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნი⁵შანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ე⁶რდგულსა და ნესისებრივ მრავალფერად თავდადე⁷ბით ნამს[ა]ხურსა { ხ } მ ა ლ { ა } ძ ე ს ა, მოღარეთუხუცეს შ ი ო შ ს,⁸ შუილთა და მომავ[ა]ლთა სახლისა თქუენისათა ყოველთავე;

მ ა⁹სა ჟამსა, ოდეს მოგულიდეგით კარსა და მამულის რ¹⁰ყალობას გუიჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსე¹¹ნება თქუენი და შეგინყალეთ და გიბოძეთ ს ა ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ¹²ო შ ი ს ა გ ი ნ ა შ ვ ი ლ ი პ ა { ა } ტ ა მისის მამულითა, ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ვ ი¹³ლი ბ ა ი ნ დ უ რ ა და ნ უ - რ ა ლ ა, ამოვარდნილის კერძი¹⁴ სოფელი ვ ა შ ლ ო ა ნ ი, ს ო მ ხ - ი თ ს მ ა მ ხ უ ტ ი, დ მ ა ნ ი ს { ს } ა¹⁵ლი - ყ უ ლ ი ბ ე გ ი ს კერძი მამული, სოფელი კ რ წ ა ნ ი ს ი, კ ლ დ¹⁶ე ი ს ა — მ ო დ [ი] მ ნ [ა] ხ ი ს ციხე, ორივ კ ა რ ა ქ ა ე ბ ი და ს ა მ შ ვ ი ლ დ ი ს სას{ა}ხლე. და საჯელო¹⁷დ ს ა მ შ უ ი ლ დ ე და დ ი ღ ო მ ი მართლის სამართლიანის¹⁸ საქმითა და სამძღურითა, მითთა, ბართთა, წყლითა, წისქულითა, ვე¹⁹ლითა და ვენაჯითა, შენითა და ოჯერითა, შესაე[ა]ლ-გ²⁰ასავლითა, საჰმ[ა]რიითა და უჰმ[ა]რიითა, საძებრიითა და უძებრიითა, ყოვ²¹ლითურ თქუენთუ-ის და თქუენთა შუილთათვის გუიბოძებ²²ია.

გკონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულ[ა]²³დ სამს[ა]ხურსა შიგან და არაოდეს არ მოგეშალოს.

²⁴ ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივანო²⁵ და სხუანო მოსაქმენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნუ²⁶რას მოუშლით და შე[ე]ცილებით, თუნიერ შენეენისა²⁷ და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა ბძანება და ნიშანი ესე²⁸ ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკდ, წელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის²⁹ თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ - ე ლ ი ს ი თ ა .

ხეული ხელრთვები: ||³⁰ ო რ ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი მინანერი: ქ. მეფის როსტომისაგან მამულების თავი
ნიგნი.

საბარსული ტექსტი:

1636 წ. 1 ოქტომბერი – 30 ნოემბერი

حكم عالی شد آنكه چون [از ابتدا تيول] و داروغي محال مذكوره راه بموجب حكم و نشان عليحده
برفعت پناه سيواش بيگ خزانه دار باشي شفقت نموده بوديم درينوقت مشاراليه استدعا نمود ا

مواجب ا

محال ا

باداده

سگينه شويلى ا

قریه مخوت ا

قریه واشلوان

بيندر

باداده مذکور با محال

قرقانه شويلى

... بدسنورى از

دمانيس عن رسد على قلى بيگ ا

قديم الايام با او بوده قریه کرزانیس ا

قریه قلديس ... قریه کر که علیا ا

نور على قریه کرکه سفلا ا

داروغي ا

قریه شامشولده قریه ديغم ا

که احکام . . . در باره رفعت پناه مشاراليه از نوران مذکور فوق و تيول محال مذکوره و داروغي
... مزبور را بدستورى که قبل از اين مقرر نموده ايم بمومى اليه ارزاني داشتيم جماعت و رعايای محال
مذکوره مومى اليه را نسلا بعد نسل تيولدار و داروغي باستقلال خود دانسته ديگارى را در محال متعلقه
به او شريك و نهيم ندانند و از جوانب بدینجمله رفتند و چون نشان بمهر عالی رسد اعتبار نمایند تحرير
ا فى شهر جمادى الاول سنه ۱۰۴۶ [۱۰]

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ რადგან ... ტარულობა ხსენებული
ადგილებისა ... ბრძანებულებისა და ნიშნის საფუძველზე სიდიადის საფა-
რეელის ს ი ა ვ უ შ - ბ ე გ ხაზინადარ-ბაჰისთვის გვექონდა ნაწყალობევი,
ამჟამად, ხსენებულმა [ს ი ა ვ უ შ - ბ ე გ მ ა] ითხოვა სარგო ადგილები (მა-
5 ჰალე) პ ა ა ტ ა ს ა გ ი ნ ა შ ვ ი ლ ი და, სოფელი ვ ა შ ლ ო ვ ა ნ ი, სოფე-
ლი მ ა მ ხ უ ტ ი . ბ ა ი ნ დ უ რ ხსენებული პ ა ა ტ ა სოფელი დ მ ა ნ ი ს ი ,
ა ლ ი ყ უ ლ ი - ბ ე გ ი ს კერძი. ყ ო რ დ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი ადგილებით
... [რომელიც] სოფელი კ ლ დ ე ი ს ი . . . , სოფელი ზ ე მ ო კ ა რ ა ქ ა . მას
ნესისამებრ ძველი სოფელი ქ ე ე მ ო კ ა რ ა ქ ა . დროიდანვე მას ჰქონდა.

10 ნ უ რ ა ლ ი ტარულობა, სოფელი დ ი ლ ო მ ი , სოფელი ს ა მ შ -
ვ ი ლ დ ე ... ხსენებული სიდიდის საფარეელის შესახებ. ზემოთ ხსენებული
აზნაურები, აღნიშნული ადგილების თიული და ... ტარულობა იმ წესით,
როშლითაც ამას წინათ მივეცით, ხსენებულს ვუწყალობეთ. ხსენებული
ადგილების ჯამათმა და გლეხებმა აღნიშნული [პირი] თაობიდან თაობამ-

დე თავის სრულუფლებიან თიულდარად და ტარულად უნდა ცნონ. სხვა [ვინმე] მის კუთვნილ ადგილებში მონაწილედ [თანამესაკუთრედ] არ უნდა ცნონ, და აუცილებლად ამის მიხედვით უნდა მოიქცნენ და როცა [ეს] ცნონ და ნიშანი (ე.ი. ბრძანება) მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას. დაინერა [10]46 წლის ჯომადი აღ-ავალი თვეში.

5

სპარსული ტექსტის ბოლოს ზის როსტომის სპარსული ბეჭედი. ქართულ ტექსტზე – ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოთხკუთხა, წარწერით: „**خاک قدم علی منوچهر**“ – „აღის ფეხთა მტვერი მანუჩარ“ და 2. ოვალური, სავარაუდოდ, წარწერით: **افوض امری الی الله** – „ჩემი საქმე ღვთისათვის მიმინდვია“. მის ქვემოთ – მინანერი: **بنصر رسد** – „განხილულია.“

69

1636 წ. ყმა-მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა [სიაუშ] სოლღაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-742; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 36X19,7 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთის თავი და ტექსტის ნაწილი ძლიერ დაზიანებულია, ზოგიერთი გრაფემა დაკარგულია, დაზიანებული ადგილები და კიდეები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. ტექსტს ახასიათებს ა-მეტობა.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკდ (324), რაც გვაძლევს 1636 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი 1909, №369, გვ. 411-412.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი პაატა ყორღა-ნაშვილი.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღმ(რ)თისათა, ჩ[უენ, პატრონმა რ ო ს ტ ო მ და პატა]²რონმა მ ა რ ი ა მ, ესე უკუნისამდე უ[ამთა გასათავებელი, მტ]³კიცე და შეუცვალებელი და შე[უქცეველ], ⁴[გასა]თავებელი წყალობის წიგნი [დაგინერე]⁵თ და გიბოძეთ თქუენ, ს ო ლ ა ღ ა შ ვ ი ლ { ს } [სიაუშ] ას, ბიძასშვილს⁶[..] და შენს შვილს დ [ა] ვ ი თ ს ⁷და ი ო რ ა მ ა ს ა და⁸[..] და შვილთა და მამავალთა⁹[სახლისა] თქუენისათა, ყოველთავე.

მას უამს[ა], ოდეს [მოგუიდეგით კარსა] ¹⁰და თქუენის ს[ა]მკუ[ი] დროს და ზ უ რ ა ბ ი ს ა და მამ[ულ]ის წილ[ს გუიაჯენით], ¹¹ჩუენც ვის-მინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი დ[ა თქუენ]¹²სამკუ[ი]დრო კ უ მ ი ს [ს] [მე]ფეთაგან და დედოფლებისაგან [ნაბოძები] მოგ[ეცით]. ¹³წიგნებიც გქონდათ, ჩუენც სიგლითა ა[მით] ¹⁴გიბოძეთ, თქუენი სამკუ[ი]დრო კ უ მ ი ს ი და ზ უ [რ ა ბ] ¹⁵ს წილი გიბოძეთ, ან გლეხი და ან სახასო, მა-

*სიტყვის „ბიძასშვილს“ შემდეგ მომდევნო სიტყვა გადაშლილია შავი მელნით.

** სიტყვების „იორამასა და“ . . . მომდევნო სიტყვა გადაშლილია.

თის¹⁴ სამართლიანის სამძლურითა და საქმითა, და შენითა¹⁵ და უშენ¹⁶ ითა, ნასყიდითა და უსყიდითა, წყალითა და¹⁶ [ველითა] და ვენახითა და მთითა ვიდრე ბარამდისინ. . . [უნაკ]¹⁷ლულ{ო}ს სამძლურითა და საქმითა, ყოვლის კაცისაგან¹⁸ |¹⁸ [მოუღ]ევარი და შემოუსარჩლებელი.

გკონდ[ეს]¹⁹ |¹⁹ [და გიბედნიეროს] ღმ(ერ)თ(მა)ნ ჩუენს ერდგულად სამ-სახურსა შიგან.

[ან], [უზედესთა]²⁰ [მო]გახსენებთ და უქუედესთა გიბ(რძანე)ბთ, კარისა ჩუენის(ა) ვე[ქილ-ვეზირ]²¹ნო და სხუანო მოსაქმენო, მერმე, რარიგადაც ამ [ნ]²²ანყალობევს ფარვანაშიგა ენეროს, თქუენ[ცა ასრე გაუთავეთ] |²³ და ნუ მოუშლით და ნუ შე[ე]ცილებით, თა[ნად]²⁴გომისა და შენვენისაგან კიდე.

დაინერა ბრძანება [და სიგელი ე]²⁵სე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკდ, ჳელი-თა კარის ჩუენის მდივან[მნიგნობრის ყო რ] |²⁶ღ ა ნ { ა } ს შ ვ ი ლ ი ს პ ა { ა } ტ ა ს ი თ ა .

ხვეული ხელრთვა: |²⁷ რ ო ს ტ ო მ

კომენტარი:

საბუთის ადრესატი უნდა იყოს სიაუშ/შიაუშ იგივე შიოშ სოლადაშვილი. მართალია, საბუთში მისი სახელი არ იკითხება, მაგრამ ტექსტიდან ირკვევა, რომ მისი შვილები არიან დავითი და იორამა. სხვა დოკუმენტებიდან კი ცნობილია, რომ მათი მამა იყო სიაუშ. (იხ. პირთა ანოტირებული ლუქსიკონი, 2007: 187; ბოშიშვილი, 2012: დანართი 6).

70

1637 წ. 14 იანვარი. ყაზალბის წიგნი როსტომ მეფისა სიაუშ სოლოღაშვილისადმი

ღ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-743 ა; ქაღალდი; ზომა: 47,5X19,5 სმ. ხელი მხედრული; შავი ფერის მელანი; სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: საბუთს მოხეული აქვს ზედა ნაწილი და მარჯვენა კიდე მთელ სიგრძეზე; ასევე ამოხეულია ადგილი მეხუთე და მეექვსე სტრიქონებს შორის. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპასული. სპარსული ტექსტი მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი – ქორონიკონი ტკე (325), იანვრის იდ (14), რაც უდრის 637 წლის 14 იანვარს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1909, №370, გვ. 412-413.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თის(ათა), ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პატ[რონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფა]³ლ-

თა-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე ამიერიტ უ {კ} |⁴უნისამდე ჟამთა და ხანთა სამკუიდროთ და ს {ა} ბოლ [ოთ] |⁵ გასათავებელი, შეუ-შლელ-შეუცვალელებელი ნ {ყალო} |⁶ ბისა წიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, |⁷ ჩუენსა ერდგულსა და მრ {ავა} ლფერად ერდგულობით და თა |⁸ ვდე {ბო} ბით ნამსახურსა ყმასა, ს ო ლ ო ლ ა შ უ ი ლ ს ს ი ა უ შ ს [...]. |⁹ შუილთა თქუენთა: და ვ ი თ ს , თ ა მ ა ზ ს და ი ო რ ა მ ს დ {ა} |¹⁰ ჩამომავალთა ს {ა} ხლისა თქუენის {ა} თა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ო |¹¹ დეს მოგუიდეგით კარსა და ქ ა ლ ა ქ ს თქუენსა მკუიდი |¹² რსა და ნასყიდს ყმებს გუიჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯ {ა} |¹³ მოხსენება თქუენი. მოკითხული ვქენით – მამის ჩუენ |¹⁴ ისგან {ა} ცა წიგნი გქონდა და ჩუენის ძმის, მეფის ბ ა გ რ ა ტ [ი ს] | |¹⁵ გან {ა} ც წიგნი გქონდა. ანე, ჩუენცა წიგნითა და ამითა გა [გი] |¹⁶ ახლეთ.

და მოგიბოძეთ მტკიცე და უცვალელებელი სიგელ |¹⁷ ი ო დენი ესე: ქ ა - ლ {ა} ქ ს თქუენის მამისა და პაპის ნასყიდი |¹⁸ ვ ა რ თ ა ნ {ა} შ უ ი ლ ე - ბ ი მათის მამულითა, |¹⁹ – ეს სამნი კუ {ა} მლნი კაცნი მათის მამულითა უკ-ლებლათ.

გ |²⁰ ქონდეს და გიბედნიეროს ლ {მერ} თმ {ა} ნ ჩუენსა ერდგულათ |²¹ ს {ა} მს {ა} ხურსა, ყოვლის კაცისგ {ა} ნ უცილებლათ და შემოუს {ა} |²² რჩლებლათ, სამკუიდროთ და საბოლოოთ.

ანე, მოგახსენებთ, |²³ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და მდივან {ნ} ო |²⁴ და ქალაქის ტარულავ, მამასახლისო და მელიქო, დღეს ვინ გინდა-ვინ [იყუნე] |²⁵ თ და ანუ დღევის წაღმა ვინ გინდა-ვინ იქნებოდეთ, მერმ [ე], |²⁶ ეს ჩუენგან ბოძებული წიგნი და სიგელი თქუენცა ასრე დაუმკუიდრეთ და დაუმტკიცეთ, რომე, რარიგ [ადა] |²⁷ ც ამა ჩვენგ {ა} ნ ბოძებულს ფარმ {ა} ნ ში ენეროს. [და] | |²⁸ ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე {ე} ცილებით. [არო] |²⁹ დეს არ მოეშალოს არა ჩუენგან და არც შემ |³⁰ დგომ {ა} დ სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგ {ა} ნ. ესე ასრე |³¹ გაგითავდეს, თუნიერ თანადგომისა და შენ {ე} ვნისგ {ა} ნ კიდ [ე]. |³²

დაინერა ბრძ {ა} ნება და ნიშანი ესე ქ {ორონი} კ {ონ} სა ტკე, იან [ვა] |³³ რ-სა იდ, ჳელითა მდივან-მნიგნობრისა ყ ო რ ლ ა ნ {ა} შ [ე ი] | |³⁴ ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს {ა} თ ა .

verso-ზე ხელრთვები ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

1637 წ. წყალობის განახლების წიგნი ორსტომ მეფისა ელიზბარ სოლოღაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-28/189, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის დაწესებულებაში. პირზე ოთხ სტრიქონად, ნასათალიყის ხელით, მიწერილია სპარსული ტექსტი.

საბუთის თარიღი: ქრონიკონი ტკე (325), რა(კ) უდრის 1637 წელს.
საბუთის დამწერ: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თემაიშვილი.
გამოცემა: ფეოტერიძე, 1955, გვ. 135-136.

[ქ.] ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფემან პატრონმან
როსტომ, ესე უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა გასათავებელი საბოლოო
და სამკვიდროდ გამოსაყენებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყ-
ალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და მრავალფერად წესის(ა)
5 ებრივ ნამსახურთა ყმათა: სოლალაშვილს, ჩვენს შინაყმას ოხიყ-
ორჩს, ელისბარს, შეილთა შენთა ზურაბს, ჩამომავალთა სახლისა
თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდექით კარსა და საბარათიშვილო-
ში თქვენს სამკვიდროს და სასაფლაოს კაბერეთის მონასტერს
10 გუიჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, მოკითხული
ვქენით და ძუელიდგან თქვენი სამკვიდრო და სასაფლაო მონასტერი, ყოვ-
ლის მისის სამართლის სამართლიანის საქმითა და სამძღვრითა: მითთა,
ბართთა, წყლითა და წისქვილითა, ველითა და ვენაჭითა, სახმართა და უხ-
მართთა, შენითა და ოხერითა, შესავლითა და გასავლითა, მითთ ბარამდის-
15 ინ, სამკვიდროდ და საბოლოოდ გუიბოძებია. სადამდისინ გამდელი ზილი-
ფიჯან ცოცხალ(ი) იყოს, იმას ჰქონდეს, რაის მოკვდეს, ისე შენთუინ
გვიბოძებია, რომე არა შენი და არა ბერი და არა ერი ვერ შემოგეცილოს.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ ჩვენს ერდგულად სამსახურ-
სა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხვა-
20 თა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(ძანებ)თ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივან(ნ)ო და
სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ,
თქვენცა ასრე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩვენგან ნაწყალობევს ფარ-
ვან(ა)ში ეწეროს. ნურას მოუშლით და შე(ე)ცილებით თვინიერ თანადგო-
25 მისა და შენეენისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკე, ჳელითა კარისა
ჩუენისა, მდივან-მწიგნობრისა, თუ მან იშვილის ბირთუელის-
ითა.

დედანს ჰქონია ხელრთვა: როსტომ.

სპარსული ტექსტი:

حكم عا [لى] شد آنكه كدخدا و ساير رعایا قريه مناسبرى من اعتمال براتلو بدانند كه تاد [ايه ز] لفيجان در
حيات است قريه | مذکور تيول او مقررست و بعد از فوت او تيول رفعت پناه الزير بيگ سولاخه شويلى
و ولدان مشار اليه مقرر | نموده ايم كه بعد از فوت زلفيجان مزكور مومى اليه و ولدان او را تيولداز خود
دانسته و مالوجهايت | و حقوق ديوانى [را] بدو و ولدان [او] واصل ساخته در عهده دانند و چون حكم بمهر
عالى رسد اعتماد دانسته | تحريراً ...

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს სოფლის მონასტრის ქედბოდამ და სხვა გლეხებმა იცოდნენ, რომ სანამ გამდელი ზ ი ლ ფ ი ჯ ა ნ ი ცოცხალია, ხსენებული სოფელი მის თიულად არის დამტკიცებული და მისი გარდაცვალების შემდეგ სიდიადის საფარველის, ე ლ ი ზ ბ ა რ - ბ ე გ ს ო ლ ა ლ ა შ ვ ი ლ ი ს ა და მისი შვილების თიულად დაგვიმტკიცებია. [ამ სოფლის ქედბოდამ და გლეხებმა], ხსენებული და მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი მას და მის შვილებს უნდა მისცენ და [ამ ბრძანების შესრულებაზე] პასუხისმგებლობა უნდა იკისრონ, და როცა ბრძანებაზე მაღალი ბეჭედი იქნება დასმული, დაემორჩილონ მას. დაინერა ...

ტექსტის ბოლოს არის გადამწერის მინაწერი:

این حکم اصلی رویش دیدم و رویش من ملا باباخان حاجی خداویر داد زاده
დედანი ვნახე და მისი პირი გადმოვწერე მე, მოლა ბაბახან ხოდავერდი-ზადემ"

ძომენტარი:

ელიზბარ სოლდალაშვილი – ქართლის ერთ-ერთი გაყვლიანი თავადი. სოლდალაშვილები როსტომამდეც პროირანული ორიენტაციის თავადები იყვნენ და სვიმონ-ხანის ერთგული მოხელეები (იხ. დოკუმენტური წყაროები, 2019: 138, 140, 141, 168, 188). ელიზბარი როსტომის მფარველობით სარგებლობდა. იგი გახდა სასოლდალაშვილოს უფროსი. ფლობდა ოხიაციორჩისა და ბოქალეთუხუცესის თანამდებობებს, ბოლოს შაჰის მულარიბი და მუსაიბი გახდა (პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, 2007: 183). შაჰის მულარაბი (არაბ. სარდალი) და მუსაიბი/მუსაიბი (სპ. მეგობარი, მოყვასი) ის ტიტულები იყო, რომლებიც ენიჭებოდათ შაჰთან განსაკუთრებული სიახლოვის გამო. სამოხელეო წყობაში მუსაიბი არის მეფის რჩეული პიროვნება, რომელსაც ევალება სხვადასხვა საკითხში რჩევის მიცემა (სურგულაძე, 2017: 257-258).

ელიზბარის მმართველობის პერიოდში გაიზარდა სოლდალაშვილთა სათავადოს მიწისმფლობელობა. იგი მნიშვნელოვნად გაძლიერდა. ელიზბარის დაწინაურება ვახტანგ V შაჰნაეაზის მმართველობის პერიოდშიც გაგრძელდა (ბოშიშვილი, 2012: 28-31).

72

1637. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა იასე ძნის ერისთავისაჲში

პ ი რ ი : სეა, 1450-24/155, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის დაწესებულებაში.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკე (325), რაც უდრის 1637 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივანი ბირთველ თეიმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონ-
მან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ დედოფალ-
მან მარიამ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი მტკიცე
და უცვალელებელი საბოლოო წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ
5 თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და წესის(ა)ებრ მრავალფერად ნამსახურთა
ყმათა, ქსნის ერისთავს იესეს, შვილთა თქვენთა: ლარგველ[ს]
ა, ქვე(ე)ნიფნეველსა, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენი-
სათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდგით კარსა და ქალაქს თქვენს ვაჭრებს
10 გვიაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, მოკითხული
ვექნით და ძუელითგან თქვენი სამუიდრო ყოფილიყო. ანე, შეგინწყალეთ
და გიბოძეთ ქალაქს თქვენი ვაჭარი: თანდუაშვილი პაპი-
ნა, ჩოგინა, ზურაბა და მურადა სამართლიანის საქმი-
თა და სამძღურ(ი)თა. თქუენთუინ და თქუენთა შვილთათვის გვიბოძებია
15 მკუიდრად და საბოლოო(ო)დ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულსა სამსახურ-
სა შინა და არაოდეს არ მოგვეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხუა-
თა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივან(ს)ო და ქა-
20 ლაქის მოურავნო და მოხელენო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ, ნურას მოუ-
შლით და შე(ე)ცილებით თუინიერ თან(ა)დგომისაგან კიდე.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტყე, ხელითა კარი-
სა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის, თუმანიშვილის ბირთუელი-
სათა.

დედანს ჰქონია როსტომ მეფის ხვეული ხელრთვა და ბეჭედი.

კომენტარი იხ. საბუთთან Hd-14660.

73

1637 წ. სითარხნის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დიდმელ დეპანოზ ათანელიისადმი

დედანი: ხეც, Hd-1053; ყავისფერი ეტრავი; ზომა: 32, IX 18,5 სმ; შავი
ფერის მეღანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამ-
წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: ეტრავი ადგილ-ადგილ
ამოხეულია, მარჯვენა მხარე, რომელზეც სპარსული ტექსტია მოთავსე-
ული, ნამოხეულია, რაც ტექსტის სრულად აღდგენას ართულებს. საბუთი
გამაგრებულია სარესტაურაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქარ-
თულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, შვიდ სტრიქონად, შექასთე-ნასთალი-
ეის ხელით შესრულებული, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

საბუთის თარიღი: ქორონიკონი ტკე (325), რაც გვაძლევს 1637 წელს.
საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თუმანიშვილი.
გამოცემა: თაყაიშვილი, 1909, გვ. 32. თ. აბაშიძე, 2017, გვ. 165-166.

ქ. ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონ²მან როსტომ დათანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალ³მან პატრონმან მარიამ, ეს საბოლოოდ გასათავებელი წიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, წმიდის გიორგის დეკანოზს ათანელსა, შვილსა შენსა დავითს, ელიაზარს, გედევა⁵[ნს დაიო]ვანეს.

ასრე და ამა პირსა ზედან, რომე [მოგუიდეგით] ⁶კარსა და სითარხნის წყალობას გუიაჯენითა. ვისმინეთ აჯა და მოახსენე⁷ ბა თქუენი, მოკითხული ექენით და ძუელ მეფეთაგან წყალო⁸ ბა-სიგელიც გინახეთ და ვინც დეკანოზი ყოფილა, მუდმივად თა⁹რხანი და აზატნი ყოფილან.

ანე, ჩუენად სადღეგრძელოდ და მე¹⁰ფობისა ჩუენისა წარსამართებელად ჩუენც გათარხნეთ და გა¹¹ნთავისუფლეთ ასრე და ამა წესითა, რომე რარიგადაც ძუელს ¹²სიგელში თორმეტს საუფლოსა დღეს ჟამის წირვა გედ¹³ვას, ის წირვა არ მოშალოთ. და მეფეს, ბატონს გიორგი¹⁴ს მოიხსენებდეთ და ჩუენ დაგუამწყალობნებდეთ.

ასრე გათარხნეთ, ¹⁵რომე არაფერი საჩუენო სათხოვარი და გამოსაღები არა გეთხო¹⁶ებოდეს-რა, არა მალი, არა ღალა, არა კულუხი, არა სეფეობა, ¹⁷არა სატარულო, არა ულუფა, არა საბალახე, არა მუჯირობა, ¹⁸[ა]რა პირისთავი და სამკალი, არა სალენავი და საყუელიერო ერთის ლაშ¹⁹ქრობისაგან მეტი იყუენი[თ სა]ყდრის შვილნი და დეკანოზნი.

გკონდეს ²⁰და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და [არა] ²¹შემდგომად სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რ)ძანებთ კარისა ჩ²²უენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივანო და სხუანო მოსაქმენო, დიღმისა ²³მოურავნო და მობელენო, ვინცა-ვინ იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავ[ვეთ] ²⁴და ნუ რას მოუშლით და შეეც-ილებით.

დაიწერა ბ(რ)ძანება და ნიშანი ²⁵ესე [ქორონიკონსა ტ]კე, წელითა კარისა ჩუენისა მწიგნობრის, თუმანიშვილი ²⁶ის ბირთუელისითა.

ხელრთვა ხეუულად: როსტომ

უზის ორი ოვალური ბეჭედი მხედრული ლეგენდით.

მინანერები:

recto-ზე: ქ. ხატის ყავარი. ეს თ[ა]რ[ხ]ანია. ყუელ{ა}ს გამო{უ}ვიდა¹ ამისი მონანილეობა. არა გამოეთამე იყო. (?)

verso-ზე: ეს წიგნი სითარხნის არის.

სხვა მინანერები დაზიანების გამო არ იკითხება.

هو
 آنکه بنابر شفقت عالی در باره بابونه دکنوز و داود و الیاس
 ... [ملهم ؟] دیغمی از ابتداء تاریخ ذیل ... بخط گرجی نوشته دکنوزی کلیسیا
 ... [قریه] مذکوره را بمومی الیهم عنایت فرموده ایم بالنجه (?) متعلق بدکنوزی
 ... [بخط] گرجی نوشته ... وکلاء سر کار عالی حسب المسطور
 ... [چون نشان] بمهر عالی رساد اعتماد نمایند تحریراً فی ۲۹
 ... [سنه] ۱۰۵۱

ის (ღმერთი)

5 [გამოვიდა მაღალი ბრძანება] მასზედ, რომ პ ა პ უ ნ ა დეკანოზის, დ ა უ დ ი ს ა და ე ლ ი ა ს ი ს ... კურთხეული (?) დ ი ლ მ ე ლ ე ბ ი ს მაღალი წყალობის საფუძველზე ქვემოთ მითითებული თარიღის დასაწყისიდან, [იმგვარად], როგორც ქართულადაა დაწერილი, აღნიშნული სოფლის ეკლესიის დეკანოზობა ხსენებულისთვის გვიბოძებია ... დეკანოზობასთან დაკავშირებული [საკითხები ?] ... ქართულად დაწერილი ... მაღალი კარის ვეჭილებმა დაწერილის თანახმად ... როცა მაღალი ბეჭდით შეიმკობა, ენდნონ.

დაიწერა 1051 წლის 29 ...

ბეჭდები: მცირე ზომის ოთხკუთხა სპარსული ბეჭედი ლეგენდით: „خاک قدم علی منوچهر“ – „აღის ფეხთა მტვერი მანუჩარი“ დასმულია ქართული ტექსტის შუაში.

74

1637 წ. 27 მარტი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ნასრ თუმაწიშვილის შვილებისადმი

დ ე დ ა ნ ი: ხეც, Ad-973 ბ; აღწერილობა იხ. 1618 წ. 30 მაისს გაცემულ საბუთთან (Ad-973 ა). მოცემული საბუთის ტექსტს უჭირავს ფურცლის verso-ს შუა ნაწილი. ხელი მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ;

საბუთის თ ა რ ი დ ი: ქორონიკონი ტკე (325), მარტის კზ (27), რაც უდრის 1637 წლის 27 მარტს.

ქ. ს ო მ ხ ი თ ს ნაოწარი ნასოფლარი ხ ა ნ ძ ო რ ი ქ ი სამკუიდროთ
 |² თუ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ნ ა ს რ ი ს ა იყო და ჩუენს ძმას, მეფეს |³ ბა-
 ტონს ბ ა გ რ ა ტ ს ა ც ნიგნი ებოძა. და ძუელი სიგე |⁴ ლიც უნახეთ და, ანე,
 ყოვლის კაცისგან უცვ[ა] |⁵ ლებლათ და სამკუიდროთ და ს[ა] ბოლოვით
 |⁶ ჩუენც ნასოფლარი ხ ა ნ ძ ო რ ი ქ ი ნ ა ს რ ი ა ს შუილის |⁷ პ ა პ ი [ა]

ს ა , მ { ა } ნ უ ჩ ა რ ი ს ა და ს ო რ ა ზ { ა } ნ ი ს ა და ბ ე ჟ ა ნ ი ს თ უ -
ი ს |⁸ გუბოძებია.

ქონდეს და უბედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკე,
მარტსა კზ.

verso-ზე ხელრთვა ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ

XIX საუკუნის მინანერი:

სოვეტნიკი თ(აჲადი) დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ ნ ი ს .

კომენტარი:

ნასრ თუმანიშვილი ქართლის მეფეების: ლუარსაბ II-ის, ბაგრატ VII-
სა და სვიმონ II-ის მდივან-მწიგნობარი იყო. 1618 წელს მას და მის
შვილებს ბაგრატ მეფემ უბოძა ნაოხარი სოფ. ხანძორისი (Ad-973-ა. იხ.
დოკუმენტური წყაროები, 2019: 147-148). 1618 წლის საბუთში ადრესატის
შვილებიდან მხოლოდ ბაინდური და ყორხმაზი იხსენიებიან. საფიქრე-
ბელია, რომ ზემომოყვანილი სიგელის გაცემისას ისინი გარდაცვლ-
ილები არიან და ამიტომ ნასრის დანარჩენი შვილების ან შვილიშ-
ვილებისადმი წყალობა განახლებული.

75

1637 წ. პირობის წიგნი ორსტომ მეფისა ელიზბარ ღაპთიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-641; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 32X17 სმ; შავი
ფერის მელანი; ხელი მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან
სამწერტილი.

საბუთს აქვს თ ა რ ი ლ ი: ქორონიკონი ტკე (325), რაც გვაძლევს 1637
წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი 1909: გვ. 193-194.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან
პ|²ატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, |³დედოფალთ-
დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე |⁴უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა
გასათავებელი წყალობ|⁵ისა და საიმედო ნიგნი და ნიშანი შეგიწყალებთ და
|⁶გიბოძებთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და მრავალფერა|⁷დ თავდადებით
ნამსახურთა ყმათა, და ვ ი თ ი შ ვ ი ლ ს ე ლ ი |⁸ზ ბ ა რ ს და შვილთა
და მომავალთა სახლისა თქუენ|⁹ისათა, ყოველთავე. ასრე და ამა პირსა
ზედან, რომე ვიყუნე|¹⁰თ თქუენთუის მწყალობელნი, მოპატიენი და კარგის
მდო|¹¹მნი, უვნონი და უზიანონი. არას კაცისა და დედაკაცის პირითა ა|¹²რ
შეგიბეზლოთ და არც გაუკითხავად გაგინყრეთ.

მოკი|¹³თხული ვქენით და რაც არა დაგეშავებინოს-რა, ამის მეტი

არ^{|14} გარდაგაჲდევინოთ-რა. და დღეს, რისაც მამულის მქონ^{|15}ებელი და ანუ საწელოსი იყუნეთ, ამისგან არ ^{|16} დაგამცროთ და არცა-რა მოგიშალოთ. თქუენ ჩუენზედ ^{|17} არა სტყუოთ-რა.

ამისად გასათავებლად მოგუიციემია თავდება^{|18}დ თავად ლ(მერ)თი და ყოელნი მისნი წმიდანი ზეცი^{|19}სა და ქუეყანისანი, ჯორციელნი და უჯორ^{|20}ცონი.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტ^{|21}კე

ხელრთვები ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

კომენტარი იხ. Sd-601-თან

76

1637 წ. მამულის წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ელიზბარ დავითისშვილისადმი

პ ი რ ი : ხეც, Ad-1084; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 33X19,5 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის ტექსტის მცირე ნაწილი ალაგ-ალაგ დაზიანებულია და შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკე (323), რაც უდრის 1637 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმა-ნიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწეწითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან პატ[რონ] მან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფა{ა} ლმან პატრო[ნ]მან მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი სამკვიდ[რო] და საბოლოო წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვე[ნ]თა ერდგულთა და წესისებრივ მრ{ა}ვალფერად თავდადებით
5 ნამსახურ[ი]თა ყმათა, დ ა ვ ი თ ი ს შ ვ ი ლ ს ბოქაულთუხუცეს ე ლ ი ზ -
ბ ა რ ს , [ძმასა] თქვენსა კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ლ ე ს , შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა ყოელთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყ[ა]ლობას გვია-
ჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და მოკითხული ვქენით,
10 ქ ი ნ ძ ა თ ი სამკვიდროდ თქუენი ყოფილიყო. მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი შ ვ ი ლ ი
ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ი და შ ა ლ ვ ა შემოგეცილნეს. და მოკითხული ვქენით და ძუელითგანც თქუენი სამკვიდრო ყოფილიყო.

ანე, შეგინწყალეთ და გიბოძეთ ყოელის კაცის უცილებრად, ასრე
რომე, არას თქუენ[ი]ს ნათესავს ქ ი ნ ძ ა თ { თ } ა ნ ჯელი არა ჰქონდეს.
15 ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ს და შ ა ლ ვ ა ს გამოვართვით და თქუენი სამკვიდრო მამ-
ული გიბოძეთ. და დაგიმკვიდ[რ]ეთ ყოელის კაცისაგან უცილებრად, მარ-
თლის სამართლიანის საქმითა და სამძღურითა, ვიდრე მთა-ბარ{ა}მდისნი.

გქონდეს და გიბედნიერ[ო] ოს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რ)ძან(ებ)თ კარისა ჩვენის ექეილ-ვეზირნო, მდივანო და სხუანო მოსაქმენო, თქუენცა ასრე გ{ა}უთავეთ ნურას მოუშლით შეცილებით, თუინიერ შეწვენისა და თანადგომისაგან კიდე. აგრევე გაუკითხავად არა შეგებულთ და, რისაც მამულისა და საჯელოს მქონებელნი იყუნეთ, არც || იმისგან დაგამცროთ. და მწყალობელნი და მოპატიენი ვიყუნეთ.

დაინერა ბძა(ნება) და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკე, ჯელითა კარისა ჩვენისა მდივანმნიგნობრის თუ მანის შვილის ბირთუელისითა.

დედანს ესეა ბეჭდები: ნ ე ფ ე რ ო ს ტ ო მ , დ ე დ ო ფ ა ლ ი მ ა რ ი ა მ დ ა ვ ი თ [დ ა ვ ი თ ი ს შ ვ ი ლ ი ს] გვიანდელი მინანერი:

ქ. ეს მუსავადი თვითონ მე, დ ა ვ ი თ ს , დამიწერია. და ამისი დედანი აქა მე მაქს თვითონ რ ო ს ტ ო მ ნეფისგან ნაბოძები. რაც ამა ასლში, ამა მუს{ა}ვადაში სწერია, ამის ასლშიაც ასრე სწერია. თუ ან ერთი სიტყვა ტყუილ{ა}თ დამეწეროს, ჯერა ვიყო ლ(ე)თის შემცოდე. და [ეგების], მაგა ბატონმან თვისისთვის დაფიცება არა დამიჯეროს, და ამა ე რ { ა } ნ ი ს ჯელმნიფის ნასოფი ნაყაზი ვიყო, თუ ამაში ტყუილი რამე დამეწეროს. და თუ იყ{ა}ბულა და დაიჯეროს, კარგი წყალობა იქნებ{ი}ს, და თუ არა და არა იყ{ა} ბულა, კარგათ იყოს, ბატონის წყრომას და ლ(ე)თის წყრომას რა გ{ა}ენყოზის.

ქართული ბეჭედი ლეგენდით: ბოქაულთუხუცესი დ ა ვ ი თ

მინანერი: ... [მ]უსვადა არის.

კომენტარი იხ. Sd-601-თან

77

1637 წ. ყმისა და მამულის წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ზაქარია ავალიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14483; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 34,3X15 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანებული კიდეები შეესხებულა სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია - შექასთეს ხელით შესრულებული რეასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი მოთავსებულია verso-ზე. საბუთის შეტანილია რუსული მმართველობის დაწესებულებაში 1817 წლის 12 აპრილის, რეგისტრირებულია 1829 წლის 1 სექტემბერს ნომრით №143.

პ ი რ ე ბ ი : სეა: 1450-47/146; 1461-3/76.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკე (324), /1637 წელი/.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თუშა-ნიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი 1910, №564, გვ. 543; ფუტურძე 1955, №63, გვ. 141-142.

ქ. ნებიტა და შენეწენიტა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფე[მა]¹², პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან,¹³ დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა ყმათა, ავალი¹⁴ შვილთ ზაქარიას, შვილსა თქუენთა ავალსა, და¹⁵ შვილთს, ქაიხოსროს და ლონენასა, შვილთა და მომავა¹⁶ლთა სახლისა თქუენისათა ყოველთავე, მას ჟა¹⁷შსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და თქუენსაე ნაქონ¹⁸ს სამეუდროს¹⁹ სომეხეთს გუიადენით.

შეგინწყალეთ და გიბოძეთ, ხი²⁰ დირბეგის მესხებს გარეთ, ორი კუამლი თქუენი მ²¹უიდრი ყმა და ალაგი სამართლიანის სამძღურითა,²² რისაც მქონებელი სომანეთი ყოფილიყოს. იმ სამ²³ჭმოთ თქუენთუის გუიბოძებია.

გქონდეს და გიბედ²⁴ნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსა²⁵ ხურსა ში²⁶ნა და არაოდეს არ მოგეშალოს.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა²⁷ ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, დღე²⁸ ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ,²⁹ თქუენც ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით და შეც³⁰ეც³¹ილებით.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკე, ჴე³²ლითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თუ მან³³ შვილის ბირთუელისითა.

ხვეული ხელრთვა: ||³⁴მარიამ

უზის ნუშისებრი ფორმის, გუმბათიანი ბეჭედი ლეგენდით: ყაენის ფერხთა მტურნი, როსტომ მეფე ვამტკიცებ.

გვიანდელი მინანერები: სოვეტნიკი თ(ავად)ი დიმიტრი თარხანოვი.

როსტომ მეფის მიერ ხი დირბეგის წყალობის წიგნი.

ჩაინერა 58 კნილაში, 143 ნომ. ოქმი*.

შა[...]თისა წიგნი.

სპარსული ტექსტი:

1636 წ. 19 ოქტომბერი – 18 ნოემბერი

[هو]

حكم عالی شد آنکه چون قریه سمانت من اعمال آل و سورام از قدیم ایام از زکریا بیگ بوده و درینوقت ولدان او اوال بیگ و داتونه از روی صدق و یکجہتی آمدہ بخدمات سرکار عالی اشتغال دارند از ابتدا چهارماہہ اود نیل بدستور در وجہ ایشان مقرر نمودیم کدخدایان و رعایا قریہ مذکور

* დედაწიში სიტყვა „სამეუდროს“ ჩამატებულია.

مالوجهات و حقوق ديوانی را موافق دستور الملک کارتیل بدیشان جواب گفته در عهده دانند و چون حکم بمهر عالی رسد اعتماد نمایند تحریر ۱۱ فی شهر رجب المرجب [سنه] ۱۰۴۷

[ის (ღმერთი)]

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ რადგან ა ლ ს ა და ს უ რ -
ა მ ს დამოკიდებული სოფელი ს ო მ ა ნ ე თ ი ძველი დროიდანვე ზ ა ქ ა -
რ ი ა - ბ ე გ ი ს იყო და ამჟამად მისი შვილები ა ვ ა ლ - ბ ე გ ი და დ ა -
თ უ ნ ა მოვიდნენ და გულწრფელად და ერთგულად მსახურობენ მაღალ
კარზე, [ამიტომ], ხარის წელის ოთხთვეობის დასაწყისიდან [ეს სოფელი] 5
ჩვენ მათთვის დაგვიმტკიცებია. ხსენებული სოფლის ქედბოდებმა და
გლეხებმა ქართლის დასტურლამალის თანახმად, მალუჯათი და სახელმ-
ნიფო გადასახადი მათ უნდა გადაუხადონ და თავის ვალდებულებად აღი-
არონ [ამ ბრძანების შესრულება]. და როცა ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღი-
ჭურვება — დაემორჩილონ [მას]. 10

დაინერა 1047 წლის რაჯაბ ალ-მორაჯაბის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომის სპარსული ბეჭედი;
სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი დასმულია აგრეთვე ქართული ტექსტის
ბოლოს. წარწერით — خاك قد على منوچهر — „აღის ფეხთა მტვერი მანუჩარი“.

ძომენტარი:

ავალიშვილები მეფე თეიმურაზ I-ის ერთგულებით გამოირჩეოდნენ.
მოგვიანებით ისინი კახეთში გადადიან და იქ მკვიდრდებიან. ამ წყა-
ლობით მეფე როსტომს მათი გულის მოგება უცდია. სოფ. სომანეთი
ავალიშვილებმა რამინ ამირეჯიბის მემკვიდრეობიდან მიიღეს და იქ
საკუთარი ყმები, ხიდირბეგიდან წამოყვანილი მესხები დაასახლეს.
როსტომმა ვერ შეძლო ავალიშვილების მიმხრობა. მოგვიანებით, სოფ.
სომანეთი მან შანშეან-მარტიროზაშვილებს გადასცა (დოკუმენტური
წყაროები, 2019: 275-277, სქა 1450-1/13).

78.

1637 წ. სოფლების თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა მახატანბ მუხრანის ბატონიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-1490; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 37,5X23 სმ.
შავი ფერის მელანი, მხედრული. განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამ-
წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; მცირედ დასიანებული ადგილები შეეხუ-
ბულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთის ტექსტი ქართულ-სპარსულია.
ოთხსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთუ-ნსთალიყის
ხელთ, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე. საბუთი წარუდგენილია რუსული

მმართველობის დაწესებულებაში 1817 წლის 1 მარტს, რეგისტრაცია გაუქვლია 1827 წლის 1 მარტს ნომრით №91.

პ ი რ ი : სეა; 1450-52/137.

თ ა რ ი ღ ი : ქორთონიონი ტკე (325), რაც უდრის 1637 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშ-ვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955, №61, გვ. 136-138.

ქ. ნებითა და შენევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონ-მან როსტო[მ] |² და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედო-ფალმან, პატრონმან მ ა |³ რ ი ა მ , ესე უკუნისამდე ყმათა და ხანთა გა-სათაგებელი საბოლოო{ო} წიგნი |⁴ და წყალობისა ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და |⁵ წესისებრივ მრავალფერად თა-ვდადებით წამს{ა} ხურთა ყმათა, ბ ა ტ ო ნ ი შ ვ ი ლ ს ე |⁶ ა ხ ტ ა ნ გ ს , ბ ა გ რ ა ტ ს , ა რ ჩ ი ლ ს , ა შ ო თ ა ნ ს , კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ლ ე ს , გ ი - ო რ გ ი ს და ა |⁷ ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ე ს , შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა ყოველთავე.

|⁸ მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით [კა]რსა და მ ი ს ა ქ ც ი ე ლ ი ს ა და თ ე კ ე ნ ა ს |⁹ სითარხნის წყალობას გუთაჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხ-სენება თ |¹⁰ ქუენი. მოკითხული ექენით და დიდის ხნის ნაოჭარი ყოფილი-ყო |¹¹ და ასაშენებლად მოინდომეთ.

ანე, ასრე ვათარხნეთ და გითავისუფლეთ, |¹² რომე, არაფერი საჩუე-ნო სათხოვარი და გამოსაღები არა ეთხოვებო |¹³ დეს-რა, არა საბალახე, არა კოდის პური, არა საური, არა ნახირის თა |¹⁴ ვი და ცხურის პირის თავი, არა ლაშქარ-ნადირობა, არა სეფეობა, ა |¹⁵ რასფერისთანა არა ეთხოვებოდეს-რა.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ |¹⁶ მერთმან ჩუენსა ერდგულად სამს{ა} ხურსა შინა და არაოდეს არ |¹⁷ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა სხუათა მე-პატრონეთაგან.

ანე, გი |¹⁸ ბრძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანო და სხუ-ანო მოსა |¹⁹ ქმენო, მ უ ხ რ ა ნ ი ს თასილდარნო და კარისა ჩუენითა წარვ-ლენილნო მოჴელენ |²⁰ თქუენცა ასრე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩუენ-სა ნაწყალობევსა ფარ |²¹ ვანაშია ენეროს. და ნურას მოუშლით და შე{ე} ცილებით თუნიერ შე |²² წევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა |²³ ტკე, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი |²⁴ შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხვეული ხელრთვა: ||²⁵ როსტომ

გვიანდელი მინაწერები:

ქ. რისა[ც] მომეფიც{ა}ვს ნაბოძები ... მ ი ს ა ქ ც ი ე ლ ი [და] თ ე კ - ე ნ { ა } თ ს ი თ { ა } რ ხ ნ { ე } ს .

მ ი ს ა ქ ც ი ე ლ ი ს ა და თ ე კ ე ნ ა ს წიგნი სითარხნისა.

სოვეტნიკი თ(ავად)ი დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

هو

حكم عالی شد آنکه از ابتدا چهار ماهه اود نيل چنين مقرر شده که دو قريه خرابه که ا در ضمن بخت گرجی قلمی شده که خراب و باير است و رعيت ندارند رفعت پناهان وقتان بيگ ... و بيكرات و ارچيل و غ[يره] ا برادران آبادان نمايند و معاف و مسلم [باشد] و بهيچوجه من الوجوه از رعايای که الحال جمعيت نمايند احدی طمعی و توقعی! نمايند تحصيلداران حسب المسطور مقرر دانسته طمعی و توقعی نمايند تحرير! في شهر جمادی الاول سنه ۱۰۴۷

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ ხარის წლის ოთხთვეობის დასაწყისიდან ასე იქნა დადგენილი, რომ ორი ნასოფლარი, რომელიც აქ (საბუთ-ში) ნაოხარად და დაუმუშავებელ ადგილად არის ქართულად დაწერილი, სიდიადის საფარველმა ე ა ხ ტ ა ნ გ - ბ ე გ მ ა ... ბ ა გ რ ა ტ მ ა , ა რ - 5
ჩ ი ლ მ ა და სხვა ძმებმა გააშენონ და გადასახადებისაგან თავისუფალი და შეუვალი იყოს. არავინ არავითარი მიზეზის გამო არაფერი მოსთხოვონ იმ გლეხებს, რომლებიც ამჟამად [იქ] მოგროვდებიან (დასახლებიან). თანახმად დაწერილისა, გადასახადის ამკრეფებმა დადაგენილად ცნონ ეს და არაფერი მოსთხოვონ.

დაიწერა 1047 წლის ჯომადი ალავალის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომის სპარსული ბეჭედი. სამი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი დასმულია ქართულ ტექსტზე: 1. ოთხკუთხა, წარწერით: خاک قدم علی منوچهر – „აღის ფეხთა მტვერი მანუჩარი“, 2. ოთხკუთხა, გაურკვეველი წარწერით. მის ქვემოთ – მინაწერი: بنظر رسید – „განხილულია“ და 3. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا – „ო, უძლურთა შემენე“.

ბოშენთარი:

ვახტანგ მუხრანბატონი – ძე თეიმურაზ მუხრანბატონისა, რომელიც მარაბდის ბრძოლაში დაიღუპა (1625 წ.) ვახტანგს მამის გარდაცვალების შემდეგ არ მიუღია სამუხრანო. იგი თეიმურაზის ძმას – ქაიხოსროს ერგო, რომელიც გიორგი სააკაძის მეთაურობით აჯანყებულებს ქართლის გამგებლად დაუქვნიებით. ბაზალეთის ბრძოლის შემდეგ ქაიხოსრო გიორგი სააკაძეს გაჰყვა ოსმალეთში. მეფე თეიმურაზმა სამუხრანო დაიკავა და თავის შვილს, დათუნა ბატონიშვილს გადასცა. თეიმურაზის და ქაიხოსროს ვაჟები, მათ შორის ვახტანგიც, იმერეთში გადაიხვეწნენ. მართალია, მოგვიანებით დაბრუნდნენ, მაგრამ ერთ გლეხკაცთან ცხოვრობდნენ გაჭირვებით (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 413) თეიმურაზს მეფე „მტერობდა ძეთა და ძმისწულთა ქაიხოსროსათა და არა უტყეებდა მუხრანს, არამედ მისცა ძესა თჳსსა დათუნას“ (ვახუშტი

ბატონიშვილი, 1973: 436). დ. გვირიტიშვილი ფიქრობს, რომ სამეხრანოს დაკავების სურვილი ზურაბ არაგვის ერისთავს ჰქონდა და მეფის ამ საქციელით გაბრზაბული, თეიმურაზის დაუპირისპირდა და სვიმონ-ხანს მიემხრო (გვირიტიშვილი, 1955: 373). ფაქტია, ამ არეულობით ისარგებლეს თეიმურაზისა და ქაიხოსროს მემკვიდრეებმა და მუხრანი დაიკავეს. მუხრანის ბატონად ვახტანგი დაადგინეს, რომელიც სათაუალოს განაგებდა 1628-1658 წლებში.

1633 წელს ქართლში გამეფებულ როსტომს ვახტანგი „პირველივე მიეგება“ (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 417). ბუნებრივია, თეიმურაზთან დაპირისპირებული მუხრანბატონი როსტომის მომხრეთა ბანაკში აღმოსინდებოდა.

ვახტანგი (ფარსადან გორგიჯანიძე მას ბახუტას უწოდებს) გვერდით ედგა როსტომს ქართლის თავადთა მიერ მოწყობილ სხვადასხვა აჯანყებისას. სწორედ ვახტანგის დახმარებით გადარჩა გორში მყოფი როსტომი, როდესაც ქართლის თავადებმა მეფე თეიმურაზი მოიწვიეს გასამეფებლად. ვახტანგმა დაუყოვნებლივ აცნობა ეს ამბავი როსტომს, ისიც გარის ციხეში გამაგრდა, ხოლო თეიმურაზი იძულებული გახდა კახეთს წასულიყო. ვახტანგი მას დაედევნა და მის ლაშქარს დიდი ზიანი მიაყენა.

ვახტანგის დახმარებით შეძლო როსტომმა ახალგორის შეთქმულების ჩახშობაც. მან მეფეს თავისი ლაშქარი მიაშველა და შობის წირვაზე მყოფ იოთამ ამილახვარს, ქსნისა და არაგვის ერისთავებს თავს დაესხა. „იმ დღეს მუხრანის ბატონის მამაცობის ქება თქვეს“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 250).

ვახტანგი როსტომის გვერდითაა თეიმურაზ I-თან გადამწყვეტ ბრძოლაშიც. 1648 წელს, თიანეთში მყოფი თეიმურაზის წინააღმდეგ სწორედ ვახტანგი წარავლინეს. ბრძოლა უღლისთან მოხდა, სადაც თეიმურაზი დამარცხდა, ხოლო მისი ერთგული თავადი რევაზ ჩოლაყაშვილი დაიღუპა. (ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 443).

უშვილძიროდ დარჩენილმა როსტომმა თავის მემკვიდრედ სწორედ ვახტანგ მუხრანბატონი მიიწინა. მან სპარსეთის შაჰს სთხოვა, ვახტანგი დაენიშნა ჯანიშინად. ვახტანგი ისპაჰანში ეახლა შაჰს და მისგან უხეი წყალობა მიიღო. ქართლში დაბრუნებულს როსტომმა „პატივი მოუმატა და სოგ-სოგი სავახტანგო (იგულისხმება XVI საუკუნის მიწურულს გარდაცვლილი ვახტანგ ბატონიშვილი თ.ქ.) სოფლებიც მისცა, ჴელმწიფის ნაბიძგის მამულის სიგელებში შეიღობით დააწვრინა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, გვ. 266). ჩანს, ვახტანგმა ნიადაგის მომზადება დაიწყო ტახტზე ასასვლელად და მეფისგან უნებრად თავის მომხრეთა დასის შექმნას შეუდგა. მან დანიათესავე ქართლის გავლენიანი თავადები. ნოდარ ციციშვილის ასული თავის ეაჟზე, არჩილზე დანიშნა, ხოლო ქალიშვილი ზაალ არაგვის ერისთავის ძეს, ზურაბს მიათხოვა. ფიცის წიგნი მიიღო მარიამ დედოფლისგანაც. კარისკაცებმაც მისი ყმობა აღიარეს. როსტომმა შაჰისგან „ერთი რაყამი მუხრანის

ბატონს უბოძეთო, რომ ნემს ჯეჟან მეფობა მისი იყოსო, რომ ჯარსა და ლაშქარს მისგან შიში აქონდესო“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 267). 1658 წელს, როსტომის გარდაცვალების შემდეგ ქართლის ტახტი მეხრანელმა ბაგრატიონმა ეახტანგმა დაიკავა, რომელმაც გამაჰმადიანების შემდეგ მიიღო 'შაჰნავაზის' სახელი და საქართველოს ისტორიაში ეახტანგ V 'შაჰნავაზის' სახელით შევიდა. მუხრანის სათავადოს უფროსობა თავის ძმას, კონსტანტინეს გადასცა (გერიტიშვილი, 1955: 374-376).

79

1637. ყაზლოზის ბანახლები წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა ბერძნოვშილისადმი

პ ი რ ი : ხეა, 1450-31/68, გადაწერილი რუსული მმართველობის პირების დაუთარში.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტეე (325), რაც უდრის 1637 წელს. საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შადლა მარტიროზაშვილი.

[ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ესე უკუნისამდე წიგნი და ნიშანი ჩუენ, მეფემან პატრონმან როსტომ, და] თანამეცხედრემან ჩუენმა, [დედოფალთა]- დედოფალ{მან} მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა ყმათა და კარისა ჩვენისა იასაულსა, ბ ე რ - ძ ნ ი შ ვ ი ლ ს ა პ ა პ უ ნ ა ს ა , შვილსა შენსას ე ხ ნ ი ა ს ა , თ ა მ ა ზ ა - ს ა , ო თ ა რ ს ა , შვილთა და მომავალთა სახლისა სახლისა თქვენისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს სოფელი ერკნეთი თქვენი ნასყიდი ყოფილიყო და ხელმწიფეთა ალაპი გდებოდა, და ჟამთა აშლილობისაგან თქვენი ნასყიდი ერკნეთი ძალმკლავობითა და ძაბუნობითა ფ ა ლ ა ვ ა ნ დ ი შ ვ ი ლ ს ნ {ა} ერთმევიანა, ექენით მოკითხული და არა გემართლებოდეს. ან, ჩვენცა შეგინყალეთ, ისრევე გიბოძეთ მკვიდრი და ნასყიდი სოფელი მთითა, ბარითა, წყლითა, ნისქილითა, ველითა, ვენახითა და ყოვლისა მისისა სამართლიანის სამძღვრითა და საქმითა. სამკვიდრო {დ} და სამამულედ თქვენთვინ და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია ყოვლის ადამიანის მონათესავეს კაცისაგან უცილებლად. ამად არავის მართებს შეცილება რომე, ამიერიით უკუნისამდე თქვენი ნასყიდი და სამკვიდრო ყოფილა.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შიგან. ამა მამულსა პირველადაც ალაპი ზდებოდა და ანე, ჩვენცა ალაპი დაეიდევით, ასრე რომე, ჩვენად სადღეგრძელოდ და მეფობისა ჩვენისა წარსამართებლად, ყოველსა მარიამობის თვესა ალაპს გარდაიხდიდეთ, დაკლევდით ძროხასა და ერთსა ცხვარსა, ერთსა დახარჯევდით ღვინოსა საპალნესა, ერთსა პურსა საპალნესა, ერთსა-ორსა მღვდელსა და ერთსა მთავარსა,

იქითვე ყოვლა{დ}წმიდის წინა ჟამსა აწირვინებდით ჩვენა{დ} სადღეგრძელოთ. სხვა საჩვენო სათხოვარი და გამოსაღები არა ეთხოვბოდეს-რა: არა კოდისპური, არა საბაღეზე, არა ნახირისთავი, არა სხვა სათხოვარი და გამოსაღები, არა ეთხოვბოდეს-რა ერთი სათათროს საურისაგან კიდე.

5 ვინცა და რამაც კაცმა ეს ჩვენი ალაპი მოშალოს და ან ამა მამულსა ვინმე შემოგეცილოს, თავადამც რისხავს ლ(მერ)თი და მამა, ძე და სულიწმიდა და ყოველნი წმიდანი ღვთისანი.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო კარისა ჩვენისა წარწეწილნო მოსაქმენო, ვინგინდა-ვინ იყუნეთ და ანუ ღლეის
10 წაღმა იქნებოდეთ, მერმე, ბძანება და ნიშანი ესე ჩვენი თქვენცა ასრე გაუთავეთ და დაუმტკიცეთ, რარიგათაც ამა ჩვენგან ნაწყალობევეს სიგელსა შიგან ეწეროს.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკე, ჴელითა კარისა ჩუენისა, მდივან-მწიგნობრისა - მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი ს შ ე ი ლ ი შ ა ლ ე -
15 ა ს ი თ ა .

დედანს ჰქონია ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

ძომენტარი:

საბუთის ტექსტი საინტერესოა, მაჰმადიანი როსტომის ეკლესიისადმი დამოკიდებულების თვალსაზრისით. იგი სიცოცხლეშივე იწენს ალაპს. ერკეთის მამულს ხელმწიფეთა ალაპი ედო ვალდებულებად და როსტომის მხრიდანაც ალაპის გაჩენა არა იმდენად მისი რელიგიური გრძნობების გამოხატულებად უნდა ჩათვალოს, არამედ უფრო ფეოდალური სამსახურის ერთ-ერთ სეგმენტად უნდა მივიჩნიოთ და სამეფო პრივილეგიის ტრადიციის დაცვად.

80

1637 წ. მამულის წყალობის წიგნი ოროსტომ მეფისა ზაქარია მაყაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14481; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 32,8X13,5 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანებული კიდეები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია. სპარსული ტექსტი, შვიდ სტრიქონად. შექასთეს ხელით შესრულებული, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკე (324), /1637 წელი/.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ფუთურიძე 1955, №62, გვ. 139-141.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

ქ. ნებითა და შენ{ე}ვნითა ლ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, მეფეთ-|² მეფემ{ა}ნ
პ{ა}ტრონმ{ა}ნ რ ო ს ტ ო მ , ესე წყალობისა ნ|³იგნი და სიგელი შეგიწყ-
ალეთ და გიბოძეთ|⁴ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა ყმასა მ ა ყ ა შ უ ი ლ ს , |⁵
ლ უ ა რ ს ა ბ ი ს შ უ ი ლ ს ზ ა ქ ა რ ი ა ს და ძმისწულსა|⁶ შენსა ლ უ -
ა რ ს { ა } ბ ს , და მომავ{ა}ლთა სახლისა თქუ|⁷ვენისთა ყოველთავე, მას
ჟამსა, ოდეს მოგუი|⁸დებით კარსა და თქუენს ს{ა}მკუიდროს მამისა და|⁹
პაპის მამულს გუთაჯენით.

ჩუენცა|¹⁰ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და შეგი|¹¹წყალეთ და
გიბოძეთ ს{ა}მ{ა}რთლიანი თქუენის|¹² მამისა და პაპის მამული, რის{ა}
ც მქონებელი|¹³ მამ{ა}თქუენი ლ უ ა რ ს { ა } ბ ყოფილიყოს ან შ ი გ -
ნ ი თ ა |¹⁴ კ ა ხ ე თ ს , ან გ ა მ ო ლ მ ა კ ა ხ ე თ ს და ან პ ი რ ა ქ { ე }
თ ა |¹⁵ ს { ა } გ { ა } რ ე ჯ ო ს , უკლებლათ გუიბოძებია.

გქო|¹⁶ნდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა ერ|¹⁷დგულათ ს{ა}
მს{ა}ხურსა შიგ{ა}ნ.

ანე, მოგახსე|¹⁸ნებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და მ|¹⁹დივანო,
მერმე, ესე ჩუენც{ა}ნ ნაბოძები მამუ|²⁰ლის ფარვანა თქუენცა ასრე გაუ-
თავეთ, |²¹რარიგადც ამ{ა}ში ეწეროს, ნუროდეს ნუ მოუ|²²შლით და შე{ე}
ცილებით, თუნიერ თანა|²³დგომისა და შეწევისაგან კიდევ.

დაინერა|²⁴ ბრძ{ა}ნება დ{ა} ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკე,
წელი|²⁵თა მწიგნობრისა ყ ო რ ღ ა ნ { ა } შ უ ი ლ ი ს მ ე | |²⁶რ ა ბ ი ს -
თ ა .

უზის ნუშისებრი ფორმის დიდი ბეჭედი ლეგენდით: **الله** (ალლაჰ), ყაე-
ნის ფერხთა მტუერი, რ ო ს ტ ო მ მეფე, ვამტკიცებ*.

გვიანდელი მინაწერი:

ქ. რ ო ს ტ ო მ მეფე

საბარსული ტექსტი:

1636 წ. 19 ოქტომბერი – 18 ნოემბერი

[هو]

حكم عالی شد آنکه بنابر یکجهتی و یکرنگی رفعت پناه زکریا بیگ ۱ و لورصا ب بیگ برادر زاده
مشارالیه آنچه در الکا کاخدا ملک و تیول مورثی ایشان است بدستور قدیم تیول مشارالیه ۱ و لورصا ب
بیگ مقرر نمودیم کدخدایان و رعایا الکا متعلق بایشان ۱ مالوجهات و حقوق دیوانی و اصل ساخته چیزی
موقوف ندارند ۱ و چون حکم بمهر عالی رسد اعتبار نمایند تحریر افی شهر رجب المرجب [سنه] ۱۰۴۷

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ სიდიადის საფარველის — ზ ა ქ ა -
რ ი ა - ბ ე გ ი ს ა და მისი ძმისწულის — ლ უ ა რ ს ა ბ - ბ ე გ ი ს ერთ-

* ბეჭდის ფორმულაში „ალლაჰის“ გაენის შესახებ იხ. ხ. ბაიბურაშვილი, 2019
გვ. 15-21.

გულებისა და ერთსულოვნების გამო, რაც კ ა ხ ე თ ი ს ოლქში მათი სამკვიდრო მამული და თიულია, ძველი წესით, ხსენებულისთვისა და ლ უ - ა რ ს ა ბ - ბ ე გ ი ს ა თ ვ ი ს დაგვიმტკიცებია. მათი კუთვნილი „ოლქის“ ქეთხოდებმა და გლეხებმა [მათ] მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი გადასცენ, არაფერი დაუკავონ და როცა ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას. დაინერა 1047 [წლის] რაჯაბ ალ-მორაჯაბის თვეში.

ქართულ ტექსტზე მოთავსებულია 1. ოთხკუთხა და 2. მრგვალი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები. منجر — „ალის ფეხთა მტვერი მანუჩარი“. 2. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا — „ო, უძლურა შემწევ!“ სპარსული ტექსტის ბოლოს ზის როსტომის სპარსული ბეჭედი.

კომენტარი:

ზაქარია მაყაშვილი — 1651 წლისთვის ის ნინოწმინდელი ეპისკოპოსი იყო (შაირშაძე, 2008: 65-67). შემომოყვანილი საბუთით ირკვევა, რომ 1637 წელს ჯერ არ ფლობს ამ სახელოს და სავარაუდოდ სასულიერო პირიც არ იყო. საგულისხმოა, რომ ტექსტში არა მისი შვილი, არამედ ძმისშვილი იხსენიება. ფაქტია, მას ოჯახი და მემკვიდრე არ ჰყავს და, სავარაუდოდ, უკვე სასულიერო ასპარეზზე მოღვაწეობისთვის ემზადება (ნაკლებად საფიქრებელია, რომ მოცემული პერიოდისთვის ბერად ყოფილიყო აღკვეცილი, ამ შემთხვევაში მას მამულებს არ დაუმტკიცებდნენ). იგი როსტომის ერთგული ყმაა და ეს მხოლოდ დიპლომატიკურ ფორმულად არ უნდა მივიჩნიოთ, რადგან 1637 წელს, როდესაც ჯერ კიდევ თეიმურაზ I არის კახეთის მეფე, ზაქარია როსტომის სთხოვს კახეთის მამულების დამტკიცებას. ცხადია, ამ ერთგულების სანაცვლოდ მიიღო მან ნინოწმინდელობა, როდესაც 1648 წელს როსტომი საბოლოოდ დაეუფლა კახეთის სამეფოს.

81

[1637 წ. ახლო]. მზარველობის პირობის წიგნი, ბოძებული როსტომ მეფის მიერ თამარ ბატონიშვილისა და მისი შვილის, იოთამ ამილახორისათვის

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-2129, ღია ყავისფერი ლაქებიანი ქაღალდი, ზომა: 49,3X19,3 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერიტილი ან სამწერიტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთს მოხეული აქვს ზედა მარჯვენა კიდე.

პირი: სეა, 1461-14/42.

საბუთი უთარიღოა: ფარსადან გორგიჯანიძის მონათხრობის საფუძველზე დათარიღებულია 1637 წლის ახლო წლებით.

ქ. არსება-დაუსაბამოსა და დაუსრულებელისა, [ღმრთისა მამისა, ძისა] |² და სულისა წმიდისათა; თავდებობითა, მინდობითა და შ|³უამდგომლობითა, მეოხებითა უბინოდ მმო|⁴ბელისა მისისა, პატიოსნისა და ცხო|⁵ვ ელსმყოფელის ჯუ|⁶წარისა ძელისა ცხო|⁷ვრებითა, რომელსა ზედან განიპყარნა |⁸ პატიოსანი და უზრუნველი მკლავნი თუისნი ქ რ ი ს ტ ე მ ა ნ, |⁹ ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენმან, ხსნისათუის ჩუენისა; |¹⁰ მისითა თავდებობითა, მი|¹¹წდობითა და შუამდგომლობითა, რანიცა დიდსა საუფლო|¹²სა სუინ-აქსარსა შიგან წმიდანი სწერიან და ანუ მოიხსე|¹³ნებიან.

ამა ყო|¹⁴ველთა წმიდათა ღ(მრ)თისათა თავდებობითა, მინდობითა და |¹⁵ შ|¹⁶უამდგომლობითა, ზეცისა ძალთა ანგელოზთა, მთავარანგელოზთა მ ი |¹⁷ ქ ა ე ლ და გ ა ბ რ ი ე ლ ი ს ა თ ა , ამა ყოველთა წმიდათა ღ(მრ)თისათა ზეც|¹⁸ისა და ქუეყანისათა, ჯორციელთა და უჯორცოთა.

თა|¹⁹ვდებობითა, მინდობითა და შუამდგომლობითა ესე ა|²⁰უარებელი და დრო-დაუდებელი, ყოვლის ჩხუბის და ხუანჯისაგან |²¹ გამოკრებული ფიცი, პირი და წიგნი მოგახსენეთ და გიბო|²²ძეთ ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ და თანამე|²³ცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , |²⁴ თქუენ, ჩუენს დასა, ბატონიშვილს, ბატონს თ ა მ ა რ ს და შვილთა |²⁵ თქუენთა — ა მ ი ლ { ა } ხ ო რ ს ი ო თ ა მ ს .

ასრე და ამა პირსა ზედან, |²⁶ თუ თქუენ ჩუენი ერდგულნი და გაუყრელნი |²⁷ ყმანი იყუნეთ, დღეს და დღეის უკან ვიყუნეთ თქუენთ|²⁸უის კარგნი და უზიანო მწყალობელნი და მოპატიენი. |²⁹ და თუ ამას უკან ჩუენზედ აღ-არა სტყუოთ-რა, არც ბედნიერს ყ|³⁰ცა|³¹წეს ვაქნევიოთ თქუენთუის ავი, და არც ჩუენ წასაქვენლად |³² და ავად მოსაპყრობლად გამოგიმეტოთ. და ვინცა-ვინ თქუენ|³³თავი შემოგუაბეზლოს, გაუკითხავად არ გაგინყრე|³⁴თ და კიდევ გაგიკითხოთ. და რასაც არ გემართლებოდ|³⁵ცა|³⁶თ, მის მეტად არ გაგინყრეთ და არც ცუდად შეგიბეზლო|³⁷თ. და რისაც მამულისა და საჯელოს მქონებელნი იყუნეთ, |³⁸ იმისგან არ დაგამცროთ.

ამისად გასათავებლად, თავდებ|³⁹ად მოგუიციემა თავად ღ(მერ)თი და ყო|⁴⁰ველნი მისნი წმიდანი ზეცისანი და ქუეყანისანი, ჯორციელნი და უჯორცონი. და ჯე|⁴¹ლიცა ასრე ჩაგირთოთ, რომე ამის გათავების მეტი |⁴² გულში არა აღვიაროთ-რა.

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი მინაწერი საბუთის verso-ზე:

რ ო ს ტ ო მ მეფის მოცემული.

კომენტარი:

თამარ ბატონიშვილი — იოთამ ამილახორის დედა, ბაგრატიონი, როსტომ „მეფის, ბიძის ვახტანგის ქალი“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 245). იოთამი ქართლის თავადებთან ერთად მეფე როსტომს აუჯანყდა. მეფემ მისი და ქსნის ერისთავ იასეს ცოლ-შვილი გორის ციხეში დაატყვევა და სხვილოს ციხე დააქცია, თუმცა იოთამი და იასე ვერ

ჩაიგდო ხელში. ისინი კახეთში გადაიხვეწნენ. მოგვიანებით, დედოფალ მარიამის შეამდგომლობით, როსტომმა მათი ცოლ-შვილი გაათავისუფლა და ისინიც კახეთს გაისტუმრა. იოთამმა როსტომთან შერიგება გადაწყვიტა და საქმის მოგვარება დედამისს მიანდო, რომელიც იმერეთში იყო ნიჯაუაძესთან. იგი კარგი „ფეშქაშით“ ეახლა როსტომს და შეილთან შერიგებას შეევედრა. მეფემაც „ამილახორი თავის დედას ბატონისშვილ თამარს აპატიო და საამილახოროც მისცა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 245). ამ ამბებს ფ. გორგიჯანიძე 1637 წლით ათარიღებს და საბუთიც, ამ პერიოდში გაცემულად უნდა მივიჩნიოთ.

82

1638 წ. 2 ივლისი. სახელოს წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მანუჩარ თუშანიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14602; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 54X23,5 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; საბუთი გამაგრებულია სარესტაგრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, შექასტეს ხელით, ოცდასამ სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკე (326) მკათათვის ბ (2), რაც გვაძლევს 1638 წლის 2 ივლისს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : საღაროს მუშრიბი ფირალი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1910, №565; ფუთურძე, 1955: გვ. 142-146; დოლიძე, 1965: გვ. 215-216.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ - ე თ ი ს ა , ორის¹²ავე ტახტის მპყრობელმან, მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ, ესე¹³უკუნისადმი ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, ყოვლის კაცისაგან მოუსარჩ¹⁴ლელი და მოუდევარი წყალობისა და სარგოს წიგნი და სიგელი გიბოძეთ¹⁵ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და მრავალფერად წესისაებრ თავდადებით ერ¹⁶დგულად გულით მისანდოსა და ხუაშიადის შემნახ¹⁷ავს ყმასა, თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ს ჩ¹⁷უენის ბეჭდის შემნახავს, მურდარს პატრონს მ ა ნ უ ჩ ა რ ს , მას ჟამსა, ოდ¹⁸ეს მოგუიდეგით კარსა და საბეჭდავის სარგოს წყალობას დაგუიაჯენით.

¹² ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, მოკითხული ვქენით და ¹⁰ შეგინყალეთ და გიბოძეთ საბეჭდის სარგო. თუ სოფელს გავსცემდეთ, კუამ¹¹ლის თავს თუითოს მარჩილს აიღებდე; გლეხის სითარხნეზედ – ორი მარჩილი; სამო¹²ურაოზედ – ათს კუამლზედ სამი მარჩილი; მსახურის ჯამაგირზედ – თუმნისთავს ერთი ¹³ შაური; ინამზედ – თუმნისთავს თუითო აბაზი ჰამასალზედ; თუმნისთავს – ო¹⁴რი შაური თათრის საბალახეზედ; ოცი მარჩილი – თათრის პირისთავს¹⁵ედ; ათი ცხუარი –

კოდისპურის წიგნზედ; კაცისთავს – თითო მარჩილი ფ უ შ |¹⁶ ტ უ ქ უ ს
სამოურაოზედ; ოცი მარჩილი – საბალახეზედ, კიდეც თასილდარისთავს
|¹⁷ -თუითო მარჩილი: ზარაბხანის წიგნზედ – ოცი მარჩილი.

ვინც იჯარადარი იყოს, |¹⁸ თუმნისთავს ერთს შაურს აიღებდე, გ ი -
ლ ა ნ ი ს იასალდარიდამე – ხუთი მარ|¹⁹ჩილი. ვისაც ანგარიში გამოარ-
თვან და მუფასა დაუნერონ, თუმნისთავს – თუით|²⁰ო ფული საურის თა-
სილდარზედ; რაც მეასურეს ერგო, თუმნისთავს |²¹ – თუითო აბაზი. ეს
ამგუარად გაგუიჩენია და გაგუირიგებია და წყალობად გუიბოძ|²²ებია, უნ-
აკლულოდ აიღებდეთ.

უზედაესთა მოგახსენებთ და უქუედაესთა გიბ(რძანე)|²³ბთ, კარისა
ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, თქუენცა ას|²⁴რე გაუ-
თავეთ, ნურაოდეს ნუ შეუშლით და ნუ შეეცილებით თუინიერ თ|²⁵ანადგო-
მისა და შეწვენისაგან კიდე.

უზედაესთა მოგახსენებთ და უქუედაეს|²⁶თა გიბ(რძანე)ბთ, ვისაც
ჩუენგან წყალობა დაგემართოს, რარიგადაც ამ ჩუენს ნაბ|²⁷ძანებში ეწე-
როს, ნურა კაცი სარგოს ნუ დაუჭერთ და ნურც დააკლებთ.

|²⁸ დაინერა ბძანება წიგნი და სიგელი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკვ,
მკათათვესა ბ, ჴელითა ჩუენის |²⁹ სალაროს მუშრიფის, გორელის ფ ი -
რ ა ლ ი ს ი თ ა .

საბუთის ბოლოს როსტომ მეფის მსხლისებრი ფორმის ბეჭედი ქართული
ლეგენდით: ქ. ყაენის ფეჭთა მტუერი რ ო ს ტ ო მ მეფე გამტკიცებ.

მინაწერი საბუთის verso-ზე: მეფის რ ო ს ტ ო მ ი ს ა გ ა ნ მორდლობის
სიგელი გ ო რ ჯ ა ს კ ი მდივნის წიგნებისა.

საპარსული ტექსტი:

1636 წ. 14 იელისი – 12 იელისი

الله لا اله الا هو الحي القيوم

حكم عالی شد آنکه بنابر راستی و درستی و نمک بحاللی و نیکو خدمتی رفعت پناه اعتمادی منوچهر
بیگ تومان شویلی عیسوی الاصل منصب مهاداری و دوات داری را بمشار الیه مفوض و منوط داشتیم
مقرر است که و کلا* عالی جمع اسناد و شرطنامه* و عرایض و بروات و غیر هم را بموی الیه سپارند
که او بمهر و نشان عالی رساند* و او را در بین منصب عالی مستقل و مستحکم دانسته احدی بهیچ وجه من
الوجوه دخل در مهمات مهاداری و دوات داری ننماید و دانسته رسوم او را بتفصیل ذیل مقرر داشته ایم
حكم دیه حكم ترخانی مواجب از برات و غیره خانه رعیت نوکر تومان یک فروش دو
مارچیل نیم مارچیل پنجاه دینار
انعام تحصیلدار وجوه چوپانیگی اویماقات
تومانی دوازده هزار دینار

دویست دینار

تحصیلدار کودز پوری داروغگی پشتکوه تحصیلدار سابالاخی گرجستان
هر تحصیلداری یک فروش دوازده هزار دین تحصیلداری یک فروش

مفاصا

تومانی پنج دینار

تحصیلدار علف خوار [و] آبخور گوسفند تحصیلدار وجوه ساری گرجستان
ده راس تحصیلداران از باج رسوم خود

حكم داروغگی

ده خانه سه مارچیل

حكم همه ساله شرط نامچه ضرابی اجاره قبان و قصابخانه تحصیل همه ساله گیلان
تومانی صد دینار دوازده هزار دینار [تو]مانی یک شاهی سه هزار دینار
حسب الامر مقرر شد که از اجاره ضرابخانه هم تومانی یک شاهی بدهند کلی تحصیلداران و ارباب
مواجب و انعام و غیره بطریقیکه مقرر شده رسوم مهرداری را بمنوچهر بیگ مهرداد رسانیده تخلف
نورزند و در عهده شناسند! بتاریخ بیست و یکم شهر صفر ختم بالخیر و الظفر سنه ۱۰۴۸
هو

... ادر وجه رسوم... منوچهر بیگ ... ا موقوف ندارند و هر ساله حكم مجدد نطلبند

ის (ღმერთი)

არა არს ღმერთი გარდა ალაჰისა, უკვდავისა, უცვალეზელისა!

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ ნამდვილი ქრისტიანის,
სანდო [და] მაღალხარისხოვანი მ ა ნ უ ჩ ა რ - ბ ე გ თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი -
5 ლ ი ს სიმართლის, პატიოსნების, ერთგულებისა და კეთილი სამსახურის
გამო, ჩვენ ვუბოძეთ და ჩავაბარეთ აღნიშნულ [პირს] ბეჭდის შემნახავის
და დავთარდარის თანამდებობა. დადგენილია, რომ მაღალი ვეჭილები გა-
დასცემენ [მას] ყველა საბუთს, პირობის წიგნებსა და არზებს, ბარათებს
და სხვას, რათა მან წარმოადგინოს ისინი მაღალი ბეჭდის და ნიშნის და-
10 სასმელად და, ცნობენ რა მას ამ თანამდებობაზე სრულუფლებიანად და
დამტკიცებულად, არავინ ჩაერიოს ბეჭდის შენახვისა და დავთარდარობის
საქმეში. მისი სარგო ქვემოთ მოტანილი წესით დაგვიმტკიცებია: სოფლის
ოქმისთვის [უნდა აიღოს] - ერთი ყურუში, სითარხნის ოქმისთვის: გლეხ-
ების - ორი მარჩილი, ნოქრების - ნახევარი მარჩილი, ბარათებით და სხვ.
15 [ასალები] ჯამაგირისთვის - თუმნიდან ორასი დინარი. თათრის ელის ჩო-
ბან-ბეგისაგან შემოსულ თანხებზე - თორმეტი ათასი დინარი, კოდის-
პურის თაჰსილდარისგან - ერთი ყურუში თითოეულ თაჰსილდარზე, ფოშ-
თექუშის სატარულოზე - თორმეტი ათასი დინარი, ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს
საბალახოზე - ერთი ყურუში, მუფასაზე - თუმნიდან ხუთი დინარი, ცხვრის
20 საბალახოს და დარწყულების თაჰსილდარისაგან - ათი სული ცხვარი.
ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს საურის ფულის თაჰსილდარი ... თაჰსილდარები თა-
ვის სარგოს (რუსუმის) ბაჟიდან - თუმნიდან ორასი დინარი. ტარულობის
ოქმი: ათ სახლზე - სამი მარჩილი. ჰამასალაზე - თუმნიდან ასი დინარი.
ზარაბის პირობის წიგნზე - თორმეტი ათასი დინარი. ყაფანი და სასაკლაო
25 - თუმნიდან ... შაური. გ ი ლ ა ნ ი ს ჰამასალას თაჰსილდარი - სამი ათასი
დინარი. ყველა გადასახადის ამკრეფნი და ბარათების მქონენი, ჯამაგირის
და ინამის მიმღებნი და სხვანი დადგენილი წესით მისცენ ბეჭდის შემნახა-

ვის სარგოს მ ა ნ უ ჩ ა რ - ბ ე გ მორდარს, წინააღმდეგობას ნუ გასწევენ და თავის მოვალეობად ცნონ [ამ ბრძანების შესრულება]. [საქმის] ბედ-ნიერად და გამარჯვებით დასრულების - 1048 წლის 21 საფარის თვე.

... სარგოს შესახებ ... მანუჩარ-ბეგს... ნუ შეუჩერებენ და ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ.

ოთხი მცირე ზომის სპარსული ბეჭედი დასმულია ქართულ ტექსტზე: 1. ოთხკუთხა, წარწერით: خاك قام على منور - „აღის ფეხთა მტვერი მანუჩარი“. 2. ოვალური ბეჭედი, წარწერით „عليقل“. ქვემოთ აქვს მინაწერი: ثبث - დამტკიცდა, 3. ოთხკუთხა ბეჭედი: ქვემოთ სარეგისტრაციო აღნიშვნით بنظر سيد - „განხილულია“ და 4. ოვალური ბეჭედი. სპარსული ტექსტის მარჯვენა ზედა კიდეზე - როსტომის სპარსული ბეჭედი, მის ქვემოთ - სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი გაურკვეველი წარწერით.

იხ. კომენტარი ხეც, Ad-972-თან

83

1638 წ. 28 აგვისტო. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბაშან საბინაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-30/63, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარში. საბუთის პირზე მიწერილია ნას-თალიყის ხელით გადაწერილი სპარსული ტექსტი შვიდ სტრიქონად.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკე (326) მარიაშობისთვის კს (27), რაც უდრის 1638 წლის 27 აგვისტოს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივანუხუცესი შალვა მარტიროსიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთუერიძე, 1955, გვ. 146-148.

[ქ.] ნებითა და შენ[ვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ]-მეფემან პატრონმან როსტომ, [და თანამეცხდრემან ჩუენმან, დედო]ფალთა დედოფალმან მ ა რ ი ა მ, ესე უკუნისამდის ჟამთა გასათავებელი, მტკიცე და შეუცვალებელი წყალობისა საჯილდაო წიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა, ს ა გ ი ნ ა შ ვ ი ლ ს ჩუენსა, ბ ე ჟ ა ნ ს, ძმასა თქვენსა იოთამს და პ ა პ უ ნ ა ს ა, შვილთა და მომავალთა ყოველთავე სახლისა თქვენისათა.

მას ჟამსა, ოდეს ჩვენი ერთგული და ნამსახური ყმა, ა ბ ა შ ი ძ ე, კურთხეული ბატონი ლ ო ნ ე ნ ა, ლალატად მისმავე ძმამ, პ ა ა ტ ა მ მოაკულევინა, ჩვენ დიდად ვინყინეთ და ვითაკილეთ, რომე ჩვენს საბრძანებელსა და სახელმწიფოში სხვის ქვეყნიდამ ამრიგი საქმე გუჟადრეს. ამ საქმეზედა ჩვენი სარდარი ზ ე მ ო ქ ა რ თ ლ ი ს ა, ა მ ი ლ ა ხ ო რ ი

პატრონი იოთამ, გაუზახეთ და თავის სასარდროს გარდაის, სხვა ჩვე-
ნი ჯარი სომხით-საბართიშვილოსაგანაც გავატანეთ
პა(ა)ტას მძულისა სახლისა კარისა და ცოლ-შვილის დასაჭერლად და
ასაოხრებლად.

- 5 მიუხდეს და და(ა)რბიეს და ააოხრეს პაატას მამული, იმათ შე[ე]
ტყო[თ], ჩხეიძე ბანანა და აბაშიძე ბეჟან დახდომოდეს და
ჩვენს ჯარს შემობმოდეს. თავად ლ(მერ)თის ბრძანებითა და მერმე ჩვენის
დოვლათითა თქვენ შეყროდი და ორთავეზედა გაგმარჯუებოდა. ნაც(ა)
10 დნი და სახელო(ვა)ნი კაცი ყოფილიყუნეს და დიდს განსაცდელშია ჩაე-
გდე. ბრძანებითა ლ(მრ)თისათა, ორთავე(ს) მორეოდი, ჩხეიძის ბა-
ნანასათვის თავი მოგეკუეთა და აბაშიძე ბეჟან, მხარშეკრუ-
ლი, მათის თავითა და ცხენითა და იარაღითა ჩუენს წინ მოიღე.

- ვითაცა ამა ორთა სახელთანთა თავადთა ზედა სახელოვნად და ყოვ-
ლის კაცისაგან ნამეტნავად შეგინყალეთ, რისაც მამულისა მქონებელნი
15 თქვენ, სამნი ძმანი იყვნეთ ანუ მთასა, ანუ ბარსა, ყოველივე თქვენი ყმა
და მამული გითარხნეთ. და გითავსუფლეთ არაფერი საჩვენო სათხოვარი
და გამოსაღები არა ეთხოვბოდეს-რა: არა საბალახე, არა კოდისპური, არა
ნახირისთავი და არა პირისთავი – ყოველის ჩვენის სათხოვარისა და გამო-
საღებისაგან თქვენი მამული გითარხნებია და გვითავისუფლებია.

- 20 ანუ, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და კარითა ჩვენითა
წარვლენილნო ყოელნო მოსაქმენო, ვინგინდა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის
წაღმა ვინგინდა-ვინ იქნებოდეთ, მერმე ბრძანება და ნიშანი ესე ჩუენი
თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ, რარიგაცა ამა ჩვენგან ნაწყალობევსა სი-
25 გელს(ა) შიგან ენეროს. ნურც არას თქვენ შეუშლით, თვინიერ თანადგო-
მისა და შეწევისაგან კიდე.

დაიწერა ნიშანი და ბ(ძანე)ბა ესე ჩვენი ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკე, მარიამო-
ბის თვეს კზ, ხელითა კარისა ჩუენისა მდივანუხუცესისა, - მარტირო-
ზიშვილის ავთანდილისითა, დამამტკიცებელნი ღმერთმან
აკურთხოს და წმიდამა ლ(მრ)თისმშობელმა მარია მ(მ) .

დედანს ესვა როსტომ მეფის ბეჭედი.

სპარსული ტექსტი:

1638 წ. 12 აგვისტო – 9 სექტემბერი

[حكم عالی شد آنكه] بنابر تواجہ در بارہ بیجن بیگ علمدار سگنہ شولی و یوتم و بابونہ برادران او را
کہ چون مرحوم قغانہ بیگ را برادرزادہ خود از باشی اچوق آمدہ بقتل رسانیدہ و اینجانب نیز رفعت پناہ
یوتم بیگ امیلاخور را با جمعی پیادہ بہ باشی اچوق فرستادیم دو نفر تاواد خان باشی اچوق بہ ایشان
راست آمدہ در آنجا بیجن بیگ مشارالیه مردنگی را نمودہ یکی را بقتل رسانیدہ و یکی را گرفته بحضور
آورده بنیر [آین] دہات و رعایا اورا بعلت مالوجہات و نخریس طاوای و بریسطاوای و کردوسپوری
سواى ایساق کش کہ ہمیشہ در یساق [...] در خدمت باشند ترخان [و] مرفوق القلم نمودیم ضابطان و
ملکان و کدخدایان مشارالیه را بموجب شرح فوق مستحکم دانستہ مزاحم نشوند چون نشان بمہر عالی
رسد اعتماد نمایند تحریر فی شہر ربیع الثانی سنہ ۱۰۴۸

[გამოვიდა მაღალი ბრძანება] მასზედ, რომ ალამდარ ბე ყ ა ნ - ბ ე გ
ს ა გ ი ნ ა შ ვ ი ლ ი ს და მისი ძმების - ი თ ა მ ი ს ა და ბ ა ბ უ ნ ა -
ს ა დ მ ი ყ უ რ ა დ ლ ე ბ ის გამო, როცა განსვენებული ღ ო ნ ე ნ ა - ბ ე გ ი
მისმა ძმისწულმა ბ ა შ ი - ა ჩ უ კ ი დ ა ნ (ი მ ე რ ე თ ი) მოსულმა მოკ- 5
ლა და ჩვენ, ი თ ა მ - ბ ე გ ა მ ი ლ ა ხ ვ ა რ ი ქვეითი რაზმით ბ ა -
შ ი - ა ჩ უ კ შ ი გავავზავნეთ, [რათა] ორი თავადი (და) ბ ა შ ი - ა ჩ უ კ ი ს
ხანი მათ შეხვედროდათ. იქ ხსენებულ ბ ე ყ ა ნ - ბ ე გ ს მამაცობა გამოუ-
ჩენია - ერთი მოკლა და ერთიც დაჭრა (და) ჩვენთან მოიყვანა. ამიტომ
მათი (ბ ე ყ ა ნ - ბ ე გ ი ს ა და მისი ძმების) სოფლები და გლეხები გვი- 10
თარხნებია და მალუჯათის, ჩობან-ბეგის, ნახირისათვის, პირისთავის და
კოდისპური გადახდისადან გავვითავისულებია, გარდა ლაშქრობისა (იას-
აყქეშისა), რათა ლაშქრობაში მუდამ ... მსახურობდნენ. გამგებელნი, მელ-
იქები და ქედხოდეზი ზემოთხსენებული განმარტების საფუძველზე დამტ-
კიცებულად ცნობენ რა ხსენებულ [პირებს], ნუ შეანუხებენ [მათ]. როცა ეს 15
ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ (მას).
დაინერა 1048 წლის რაბი ას-სანის (II) თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმული ყოფილა როსტომ მეფის ოთხ-
კუთხა ბეჭედი.

პირის გადამწერის მინაწერი: من میرزا محمد اغراف ۱۴ کلاس مطابق بالا نوشت
მე-14 კლასის მირზა ალაღაროვმა დედნის შესატყვისად დავწერე“.

კომენტარი:

საბუთში საუბარია ნარატიული წყაროებისთვის უცნობ ბრძოლაზე.
ცხადი ხდება, რომ როსტომს იმერეთის სამეფოშიც ჰყოლია მხარ-
დამჭერები, მიუხედავად იმისა, რომ იმერეთის მეფე დაპირისპირებული
იყო როსტომთან და თეიმურაზ I-თან ერთად ებრძოდა როსტომისა და
დადიანის კოალიციას.

აბაშიძეები, მოცემულ მომენტში იმერეთის მეფეს უჭერდნენ მხარს ჩხ-
ეიძეებთან ერთად. ცნობილია, რომ ჩხეიძეებმა მონაწილეობაც მიიღეს
როსტომის წინააღმდეგ მოწყობილ ნოდარ ციციშვილის აჯანყებაში.
მათ თავივითი კანდიდატურა ჰყავდათ და ტახტზე იმერეთის მეფის
ვაჟის - მამუკა ბატონიშვილის აყვანას აპირებდნენ. აბაშიძეებიდან
მხოლოდ ღონენა დამდგარა როსტომის მხარეს. ღონენა ქართლში ჩანს
გახიზნული, რადგან თავისი ძმა პაატა, სწორედ როსტომის საბრძანებ-
ელში იჭრება და იქ კლავს ღონენას. ამას როსტომის ლაშქრობა მო-
ჰყვა იმერეთში, სადაც აბაშიძეებთან ერთად ჩხეიძეებიც უპირისპირდ-
ებიან როსტომის ლაშქარს (სოსელია, 1973: 41, 169).

**1638 წ. 11 ოქტომბერი. წყალობის წიგნი როსტომ
მეფისა ლევან მაჩაბლისადმი**

პ ი რ ი : სეა, 1450-26/218, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის დაწესებულებაში.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკჳ (326) ღვინობისთვის ია (11), რაც უდრის 1638 წლის 11 ნოემბერს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შეწვევითა ლ(მრ)თისათა ჩვენ, მეფეთ-მეფემან პატრონ-მან როსტომ, ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგ[იწყალებთ] და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და წესისაებრივ მრავალფერად ნამსახურსა ყმასა, მ ა ჩ ა ბ ე ლ ს ა ლ ე ე ა ნ ს, შვილთა და მომავალთა სახლისა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და ს ვ ე რ ს პ ა პ ე ლ ი შ ვ ი ლ ი ს წყალობას დაგვეაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და შეგიწყალებთ და გიბოძეთ ს ვ ე რ ე ლ ი მისის სამართლიანის საქმითა და სამძღვრითა. ყოვლითურ უნაკლულო თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგე[შალო}სა ჩუენგან და არა სხვათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივან{ნ}ო და სხვანო {მოსა}ქმენო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს მო{უშლით} და შე{ე}ცილებით თუნიერ შეწვევისა და თანადგომისან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკჳ, ღვინობისთვის ია, ხელითა კარისა ჩვენისა, მდივან-მწიგნობრისა, თ უ მ ა ნ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

დედანს ჰქონია ხევეული ხელრთვა: როსტომ და სამი ბეჭედი.

**1639 წლის 28 აგვისტო. სვიმონ მეფის წყალობის წიგნი
ძალაძის მოურავ და მერიძიშეთუხუცესს, მანუჩარისადმი**

პ ი რ ი : სეა, 1450-53/81

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკჳ (327), მარიამობისთვისა ოცდარეკისა (28), რაც უდრის 1639 წლის 28 აგვისტოს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი - ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჴელ-მწიფემან, პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან,] პატრონმან მარიამ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი სამკუიდრო და საბოლოო წიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩუენთა ერდგულთა და თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, ქალაქის მოურავსა და ჩვენსა მერიქიფეთუხუცესს, მანუჩარს, და შვილთა თქუენთა: ბახუტასა, პაატას, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ო[დეს] მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას გვიანჯენით, ჩუენცა ვიგულეთ და ვიგულისმოდგინეთ, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, შეგინყალეთ და გიბოძეთ ფლავს ბატონის, ბიძის ჩვენის ვახტანგის კერძი მამული, გლეხი თათარაშვილი, თავხელის და ზუარი მისის მეზურითა, რისაც მქონებელი მეზუარე ყოფილიყოს ყოვლითურ, ესენი მართლის სამართლიანის საქმითა და სამძღურითა, მთითა, ბარითა, წყლითა და წიხეილითა, ველითა და ვენახითა, სახნავითა და უხნავითა, შენითა და ოხერითა, საძებრითა და უძებრითა, შესავლითა და გასავლითა ყოვლითურ უკლებრივ თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივანს ო და სხუანო მოსაქმენო, დღეს ვინ გინდა-ვინ იყუნეთ, ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას შეუშლით და შე(ე)ცილებით, თვინიერ შეწევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკზ, მარიამობის თუეს ოცდარვასა, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის - თუმანიშვილის ბირთუელი სათა.

დედანს ესვაროსტომ მეფის ბეჭედი.

1639. ყაპლოგის წიგნი ორსტომ მეფისა დეკანოზ [იასე] ზუმბულიძისადმი

პირი: სეა, 1450-31/141, გადაწერილი რეხული მმართველობის დაწესებულიების პირების დაყარში.

საბუთის თარიღი: ქორნიკონი ტკზ (327), რაც უდრის 1639 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თუმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ მეფემან, პატრონმან როსტომ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი

ნიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩვენთა ერთგულთა და ნამსახურთა ყმათა: ზ უ მ ბ უ ლ ი ძ ე ს დეკანოზს და შენთა შვილთა: ხო ს ი ტ ა ს , თ ა მ ა ზ ი ს , რ ა მ ა ზ ი ს შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენი სათა, ყოველთავე.

- 5 მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას გვიაჯენით, ვითაც ს ა ფ უ რ ც ლ ე ს მამულები გამოგერთო, იმისად სამუქოდ შეგინყალეთ და გიბოძეთ ძ ე გ უ ს მ ა ი თ უ რ ა მისის მამულითა და ს ა დ ა ღ ა შ ე ი ლ ი ბ ე რ უ კ ა . ესენი, რისაც მამულის მქონებელი ყოფილიყუნენ, ყოვლითურ მისის სამართლიანის საქმითა და სამძღური-
10 თა: მითა, ბართა, ველითა, ვენახითა, შესავალ-გასავლითა, სახლ-მარნითა, და უხმართა. სრულად და უნაკლულად თქუენთვის და თქუენთა შვილთათვის გვიბოძებია.

- გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს.

- 15 ანე, მოგახსენებთ ქ ა რ თ ლ ი ს ა კათალიკოზნო და კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით თვინიერ შეწევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკზ, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

დედანს ჰქონიარო ს ტ ო მ მეფის და კათალიკოსის ხელრთვები, აგრეთვე დასმული ჰქონდა როსტომ მეფის ბეჭედი.

87

1639 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა შალაგვანოს სო ბარათაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-2/139, გადაწერილი რუსული მმართველობის დაწესებულიების პირების დაეთარში.

საბუთის თ ა რ ი ღ ო : ქორონიკონი ტკზ (327), რაც უდრის 1639 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

- [ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონ-
მან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთა-დედოფალ-
მან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე წყალობისა ნიგნი და სიგელი შეგინყალეთ
და გიბოძეთ თქუენ, ჩვენსა ერდგულთა და მრავალფერად ერდგულობით
5 და თავ(და)დებით ნამსახურთა ყმათა: კარისა ჩვენისა ბოქაულთუხუ-
ცეს(ს), ბ ა რ ა თ ა შ უ ი ლ ს ფ ა ღ ა ვ ა ნ ხ ო ს რ ო ს და ძმისნულთა
თქვენთა, ზ ა { ა } ლ ს და შვილთა თქვენთა: თ ა ყ ა ს ა , ზ უ რ ა ბ ა ს და
დ უ რ მ ი შ ხ ა ნ ს და ჩამომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

- მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქვენსა მამისა და პაპის
10 სამკვიდროს მამულის წყალობას დაგვეაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და

მოხსენებათქვენი და მოკითხულივექენით ო მ ხ ი თ ი ს ვ ა ნ ქ ს , რის(ა) ც კერძის მამულის მქონებელი თქუენის სახლისკაცნი ყოფილიყუნეს, თქუენ უცხოფერ ჩუენზედ ბევრფერად ნამსახურნი და ვალდებულნი იყვენით, ჩვენც სამსახურის სამუქფოდ შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენი კერძი ვ ა ნ ქ ი გლეხი კუ(ა)მლი სამი, საკუამლო ერთი.

5

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა ერდგულსა სამსახურსა შიგან, არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არც შემდგომთა სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩუენისა ვეკილ-ვეზირნო, მდივან(ნ)ო და სხვანო მოსაქმენო, დღეს გინგინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღეის ნალმა გინგინდა-ვინ იქნებოდეთ, მერმე, ესე ჩუენგან ბოძებული მამულის სიგელი თქვენცა ასრე დაუმკუიდრეთ და დაუმტკიცეთ, რომე რაგვართაც ამა ჩუენგან ბოძებულს ფარვან(ა)ში ენეროს. და ნურაოდეს ნურას მოუშლით თუინიერ შეცილებით თანადგომისა და შეწვევისაგან კიდე.

10

დაინერა ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკზ, ხელითა მდივან-მწიგნობრისა, ყო რ ღ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს ა თ ა .

15

დედანს ჰქონია ხვეული ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

88

1639 წ. შეწითულების წიგნი ოსტომ მეფისა იერუსალიმის ჯვრის მონასტრისა და ძრისტუს საფლავისაჲში

პ ი რ ი : სეა, 1450-51/179, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარში.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკზ (327), რაც უდრის 1639 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ავთანდილ მარტიროსიშვილი.

[ქ.] მეოხებითა ყოვლად უხრწნელისა და უფროსად კურთხეულისა დედოფლისა ჩვენისა ღ(მრ)თისმშობელისა, მარადის ქალწულისა მ ა რ ი ა მ ი ს ა , ძლიერებითა ცხოველსყოფელისა პატიოსნისა ჯვარი-წმიდისა, წინასწარმეტყუელისა და წინამორბედისა, ნათლისმცემლისა ი ო ვ ა ნ ე ს ი თ ა , წმინდათა თავთა მოციქულთა: პ ე ტ რ ე ს ი თ ა და პ ა ვ ლ ე ს ი თ ა , წმინდათა ათორმეტთა მოციქულთა, რომელნი სათნო ეყუნეს უფალსა ჩუენსა ი ე ს ო ქ რ ი ს ტ ე ს და კუალადცა სათნოდ-ყოფად არიან. ამათითა მეოხებითა ჩუენ, მეფეთ მეფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამემცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთა [დედოფალმან], პატრონმა(ნ) მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდის უამთა გასათავებელი შემოწირულობისა ქარტა და სიგელი მოგართვით და მოგახსენეთ თქვენ, ჩვენსა სასოებასა და სიქადულსა ქ რ ი ს ტ ე ს ა საფლავსა და მონასტერსა ჯვრისასა.

5

10

მას ჟამსა, ოდეს ვიგულეთ და ვიგულისმოდგინეთ, გკადრეთ და მოგახსენეთ და შემოგწირეთ გ ო რ ს ჩვენი ვაჭარი – დ ო ნ დ ა რ ა ს შ - ვ ი ლ ი ფ ი ბ ლ ა ს შვილები: დ ო ნ დ ა რ ა და ფ ე რ ო ზ ა მათის მამულითა, რისაც მქონებელნი დღეს იყვნენ. ყოვლითურთ სამკვიდროთ და

5 საბოლოო{ო}დ შემოგვინირავს.

ასრე და ამა პირსა ზედა, რომე საჩუენო სათხოარი და გამოსაღები არა{ა} ეთხოებოდეს-რა: არა მალი, არა ბაჟი და სალამათი, არა სატარულო, არა ულაყი, არა ტიკი და ტომარა, არა ლალა, არა საბალახე, არა ერბო, არა სეფეობა, არა სამასპინძლო; აგრევე ბაჟი და სალამათი, არა ალაგს ჩვენ-

10 სა საბატონოში არა ეთხოებოდეს – არა ქ ა ლ ა ქ ს ა , არა გ ო რ ს , არა კ რ ც ხ ი ლ ვ ა ნ ა ს , არა ს უ რ ა მ ს , არა ა ლ ს , არა ა ხ ა ლ დ ა ბ ა ს . ამრიგად ხელშეუალად გვითარხნებია და შემოგვინირავს.

შეინირე შენ, საშინელო და ყოვლად უძლეველო პატიოსანო ქ რ ი ს - ტ ე ს ა საფლაო და მონასტერო ჯ ვ რ ი ს ა , კინი ესე შესანიწავი, და

15 მეოხ-გუეყავ დღესა მას დიდსა განკითხვისასა.

ამა ვაჭართანა სხვასა ხელი არავის ჰქონდეს, ვინც მ ე ი { რ უ ს ა { ლ } ი მ ე ბერი მოვიდოდეს, რაც ხელით გამოუვიდოდეს, იმას მსახურებდეს. და ფ ი ბ ლ ა ს სიგელში რომ კუბოსა ღ(მრ)თისმშობელსა წინ მისატანი

20 ორი ლიტრა სანთელი, ერთი ჩარექი საკმელი სწერია, ამის ნახევარს ესენი გამოიღებდენ და სხვა არა ეთხოებოდეს-რა.

ანე, ვინცა და რამანცა გვარმა კაცმა: ანუ მეფემა, ანუ დედოფალმა, ანუ თავადმა, ანუ აზნაურმა, ანუ დიდმა ანუ მცირემა, რისაც ჟამთა გამოც-

25 ულილობისას ხელყოს შლად და ქცევად ამისად, შერისხდი შენ, საშინელო მეუფეო საფლაო ქ რ ი ს ტ ე ს ა ო , და მონასტერო ჯ ვ ა რ ი ს ა . ხოლო დამამტკიცებელნი ღ(მერ)თ(მა)ნ და წმინდამა{ნ} ღ(მრ)თისმშობელმან აკურთხნეს.

დაიწერა მტკიცე ესე შეწირულობისა სიგელი ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკზ, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრისა, მა რ ტ ი რ ო ზ ი ს ა შ ვ ი - ლ ი ს ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ი ს ა თ ა .

დედანს ჰქონია ხვეული ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

პომენტარი:

როსტომ მეფე გორელ ვაჭარ ფიბუა დონდარასშვილს მისი მემკვიდრეებითურთ სწირავს ქრისტეს საფლავსა და იერუსალიმის ჯერის მონასტერს, სანაცვლოდ ათაეისუფლებს (ათარხნებს) სამეფო გადასახადებისაგან. დონდარასშვილები XVIII საუკუნეშიც რჩებოდნენ იერუსალიმისთვის შეწირულ ყმებად, რასაც მოწმობს აღნიშნული საბუთის 1753 წლის განახლებული მტკიცებულება დედოფალ ანა-ხანუმისა (ხუციშვილი, 2006: 43). გარდა ამ სიგელისა, როგორც ტექსტშია აღნიშნული, არსებულა საბუთის მეორე დედანი, რომელიც უშუალოდ ფიბუასათვის უბოძებია როსტომს.

1639 წ. 24 აბისტო. წყალობის განახლების წიგნი
როსტომ მეფისა იოთამ კორინთელისადმი

პ ი რ ი, სეა, 1450-26/275, გადაწერილი XIX საუკუნეში. შეტანილია რუსული მმართველობის სარეგისტრაციო დავთარში 1821 წელს 10 თებერვალს, ნომრით №248.

საბუთს უხის თ ა რ ი ღ ი: ქორონიკონი ტკს (327), მარიამობითვის 24, რაც გვაძლევს 1639 წლის 24 აგვისტოს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი: მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

შენენითა ლ(მრ)თი[სათა, ჩუენ, მეფემა]ნ როსტომ, და თანამეცხედრემა[ნ] ჩვენმა დედოფალ[მა] [პა]ტრონმან მ ა რ ი ა მ, ესე ამიერუკუნისამდე* [შეუცვალელებლი] და საბოლოოთ გასათავებელი შეუვალი წყალობის წიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, [ჩვენსა ერ]დგულსა და მრავალფერად ერდგულობით და თავდადებით ნამსახურსა 5
ყმასა, კო რ ი ნ თ ლ ი ს მ ა მ უ კ ა ს შვილს იოთამს, რე ვ ა ზ ს და შვილთა თქვენთა ი ე ს ე ს და შვილისშვილთა, ჩამომავალთა {თ}ქვენისათა – ყოველთავე.

მას ყამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და {თ}ქვენის მამისა და პაპის სამკვიდროს მამულს გვიჯენით, და ჩვენცა [ვის]მინეთ აჯა და მოხსენე- 10
ბა თქვენი და მოკითხული ვქენით: ძველითგან [ჩ]უენთა მამა-პაპათა და ჩამამავალთა ხელმწიფე[თაგან] ბიძის ჩვენის ბედნიერს მეფის ს ვ ი -
მონისაგან და ჩვენის ბიძაშვილის მეფის ლუარსაბისგან სიგლე[ბი] გაქონდათ. და სიგლები გინახეთ და გაგიახლეთ. და გიბოძეთ 15
სამართლ[იან]ი თქვენის მამისა და პაპის და თქვენის ამოვარდნილის ბი-
ძაშვილის გიორგის კერძი მამული, რაგვარადაც ძველს სიგლებში გენერა, ანუ მთასა და ანუ ბარსა; რე ხ ა ს თქვენი სამკუიდრო მამული გლესებითა და ზურითა; და მე შ კ უ რ ა ს (?) სასახლითა, ხოდაბუნებითა. აგრევე – [ირტოზას] თქვენი და თქვენის ბიძაშვილის, ამოვარდ- 20
ნილის გიორგის კერძი [მამული, რი]ს[ი]ცა მქონებელნი ყოფილიყოთ, გლე[ხი]თა და {ა}ზ[ნა]ურით; აგრევე – ალ ე ვ ს, [რი]ს[ა]ცა მქონებელნი ყოფილიყოთ; აგრევე – ჭ უ რ თ ი ს ჯ ე ვ ს, რისაც მამული[ს] მქონებელ-
ნი ყოფილიყვნენ. უკლებ[ლ]ად: წყლითა, წისქვილითა, ვე[ლ]ითადა ვე-
ნახითა, სახნავითა და უხნავითა, შენითა და ოხრითა, ნასყიდითა და {უ} 25
სყიდითა, ს{ა}ძებრითა და უძებრითა, მითითა და ბარითა, ტყითა და ს{ა}
ნადიროთა, [ვიდ]რე მითითა ბარამდე, უნ{ა}კლულოთ, ყოვლის კაცისგან უცილებლათ, უდრო{ო}თ და საბოლოოთ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ე[რდ]გულად სამსახურსა შიგან, აროდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და [არ]ცა შემდგომად სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან. და ვინ იცის, რომე თქვენისა და 30

*ამ ადგილზე ხიტეუების ნაწილი ამოწმდებოდა.

თქვენის ბიძაშვილის გ ი ო რ გ ი ს მამულის წიგნი აქ[უ]ს ვისმე, ანუ ამას წინანდელი და ანუ ამას უკანდელი, სიგლითა და [ამ]ით გაგვიცუდებია. მტკიცე და უცვალებელი სიგელი ოდენ ესე [არ]ს.

5 ანე, მოგახსენებთ კარის ჩვენის ვეჟილ-ვეზირნო და მდივანო და სს{ვ} ანო მოსაქმენო, დღეს ვინგინდა-ვინ იყოთ, და ანუ დღეის წალმა ვინგინდ(ა-ვინ) იქნებოდეთ, მერმე ესე ჩვენგან ბოძებული მამულის სიგელი თქვენ {ა}სრე დაუმკვიდრეთ და დაუმტკიცეთ, რომე, რარიგადაცა ამა ჩვენ [ბოძებულს ფარვანაში ენეროს, ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეცი-
ლებით, თვინიერ თანადგომისა და შეწვევისაგან კიდე.

10 დაინერა ბძანება [ჩვე]ნი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკზ, მარიამობის თვესა ოცდაოთხსა, ჴელითა [მდი]ვან-მნიგნობრის ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ე ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს ა თ ა .

დედანს ჰქონია როსტომ მეფის ბეჭედი.

გვიანდელი მინაწერები:

ასლთან თანასწორ არს, სოვეტნიკი თ(ავად)ი გ ა ბ რ ი ე ლ რ ა ტ ი ე ვ ი .
ნამდვილი წერილი მივიღე, აზნაური დ ა ვ ი თ კ ო რ ი ნ თ ე ლ ი .

სოვეტნიკი თ(ავად)ი რ ა ტ ი ე ვ ი .

90

1639 წ. ძალაძის საბაშო გაღასახალის წიგნი (ყანუნლაშა) როსტომ მეფისა

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-1559; ყავისფერი ეტრათი; ზომა: 29X20 სმ.; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. თხუთმეტსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთე-ნასთაღყით შესრულებული, მოთაესებულია საბუთის verso-ზე.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკზ (327), რაც გეაძლევს 1639 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანისშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: გვ. 148-151, N 66; დოლიძე, 1965: გვ. 216-217, №74; ბერძენიშვილი, 1962: გვ.11, №6.

ქ. ნებიტა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან ჴელმწიფემან პატრონ-მან |² რ ო ს ტ ო მ , ესე ყანუნლაშა და ციხის კარის ფულის საქმე ასრე |³ გავარიგეთ და გავარჩიეთ ბედნიერის ყ{ა}ენის რაყამის საქმიტა:

ვი|⁴თაც შ ა მ მ ი რ მინბაშის დროს, ცუდი-მადი კაცი, ვინც მოხუდებოდა, |⁵ ყაფი[ს] ფულზედ უდიერს საქმეს იქმოდეს, და ნიადგ მოქალაქე და |⁶ უცხო მგზავრი კაცი ირჯებოდა.

ან, ამისი ჴელმწიფის ბძანებით ა|⁷სრე გავარიგეთ: უნდა აიღებოდეს

ყაფი[ს] ფულად აბრეშუმის ს¹აპალნეზედა შაური ერთი; ფართლის საპალნეზედ – ნახევარ შ¹აური; ბაშბის საპალნეზედ – ბისტი ერთი; საყათის საპალნეზედ – ფულ¹⁰ ორი; თუთუნის საპალნეზედ – ნახევარ შაური; მარილის საპალნეზედ – ფული ერთი; ბრიჯის საპალნეზედ – ფული ერთი; ერბოსა¹² და თაფლის საპალნეზედ – ოროლი ფული; ნალ-ლუსმრისა და¹³ რკინის საპალნეზედ – ორი ფული; მატყელის საპალნეზედ – ერთი ფული;¹⁴ თევზის საპალნეზედ – ერთი ბისტი. ვინც გასასყიდლად ცხუარი გამოა¹⁵ ტაროს, ასზედ შაური ორი, თუ დიდმა პირმა ცხუარმან გაია¹⁶ როს საძოვარზედა, ერთი ცხუარი აიყვანონ; და თუ ცოტამ პირმან¹⁷ გაიაროს, ერთი ბატკანი აიყვანონ; და ყუელის საპალნეზედ აიღონ ფული¹⁸ ერთი.

ეს ასრე გარიგდა და, რაც მინბაში ან დღეს იჯდეს ციხე¹⁹ შია და ან ამას უკან სხუა მოვიდოდეს, ამ საქმეს ნურავინ გარდა²⁰ ვა და ნურც მოშლიან.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტვზ, ჳელითა კარისა ჴუენისა მდ²¹ ივან-მნიგნობრის – თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვა ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ

მინანერები, reqto:

სამინბაშის ბაჟის აღებისა.

რ ო ს ტ ო მ მეფის ყანუნლ[შ]ა ამა ციხის მინბაში ვინცა დაჯდება.

სპარსული ტექსტი:

1639 წ.

هو

عالی

حكم عالی شد آنکه چون در زمان حکام سابق گرجستان ملازمان حکام بعلت دروازه بانی بعضی اوقات چیزی از مترددین دروازه قلعه مبارکه تغلیس| میگرفته اند و چون حسب الحکم نواب جنت مکانی کیتی ستانی کوتوالی قلعه مبار که مذکور بعده مرحوم آقا سهراب شده بود مغفرت و عفران پناه جنت آرامگاه| مغفوری بکرت خان مقرر بوده است که [انجزوی] را ملازمان حکام بعلت دروازه بانی قلعه مذکوره از مترددین میگرفته اند نومران مستحفظ قلعه که محافظت دروازه| می نموده اند باز یافت نموده صرف روشنائی دروزه میکرده باشند و باینجهت وجوه مذکور تا حال استمرار تمام یافته بعضی اوقات از نوکران زیادتی بر مترددین| واقع میشد و تجار و مترددین و عابریں و رعایا| قصبه تغلیس و الکا| گرجستان التماس دستور العمل درینباب نمودند که من بعد مستحفظان دروازه قلعه مزبوره از انقرار عملنموده زیادتی| ننمایند بنابراین از ابتدا| سنه ییلان نیل دستور العمل وجوه مذکور بموجب ذیل قرار شده موکد بعلت نامه گشت که من بعد یک دینار و یک من بار زیاده بر آن داد و ستد

ابریشم	اقشه	نمک	تنباکو	پشم
روی	روی	روی	روی	پنجاه دینار
بیست و پنج دینار	پنج دینار	بیست و پنج دینار	پنج دینار	پنج دینار
سقط	عسل و روغن	گوسفند		
روی	روی	که بجهت فروختن آورند		
ده دینار	ده دینار	... صد دینار		

ნარი, თამბაქოს საპალნეზე — ოცდახუთი დინარი, მატყლის საპალნეზე — ხუთი დინარი, საყაბის (ხორცის) საპალნეზე — ათი დინარი, თაფლის და ერბოს საპალნეზე — ათი დინარი, გასაყიდათ მოყვანილ ცხვარზე — [ასზე] ასი დინარი. ცხვრის ფარაზე, რომელიც ჩამოივლის, თუ დიდი ფარა იქნა, ფარაზე ერთი ცხვარი გამოართვან, და თუ დიდი ფარა არ იქნება — ერთი ბატკანი. [...] საპალნეზე — ოცი დინარი; რკინის ნალისა და ლურსმნის საპალნეზე — ათი დინარი, ყველის საპალნეზე — ხუთი დინარი, ბამბის საპალნეზე — ხუთი დინარი, თევზის საპალნეზე — ოცი დინარი. მაღალი კარის მუსტოფიმი ეს დასტურლამალი დავთარში შეიტანოს და როცა (იგი) მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ, სრულად მის შესაბამისად მოიქცნენ. მისი წესები შეცვლისა და შესწორებისაგან დაცულად ცნონ და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ. დაინერა ... წლის კურთხეული ზი-ლ-ჰიჯას თვეს.

ქართული ტექსტის გასწვრივ მოთავსებულია სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები: 1. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا — „ო, უძლურთა შემწე“, 2. ოვალური, წარწერით: ابد علي — „მონა მისი (ღვთისა) აღიყვლი“, რომელსაც ქვეშ სარეგისტრაციო მინაწერი აქვს: ابد تبت — „ჩაინერა“ და 3. ოვალური, გაურკვეველი წარწერით, ქვეშ სარეგისტრაციო მინაწერით: بنظر راسيد — „განხილულ იქნა“, ქართული ტექსტის გვერდის ზედა კიდეზე არის ერთი განმარტებითი შინაარსის სპარსული მინაწერი: ... مسلمانى و گرگى دستور العمل رسوم دروازه تقليس — „... თბილისის კარის რუსუმის დასტურლამალი მუსლიმურად და ქართულად.“

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომის სპარსული ბეჭედი (ლეგენდა არ იკითხება).

ბრძენთაბო:

ხელისუფლება, საბაჟო დებულებების ხშირი დარღვევის გამო, იძულებული გამხდარა მოცემული საბუთით განესასდერა საბაჟო ნიხრები. მინბაში (სიტყვასიტყვით: ათასისთავი) მოცემული პერიოდისთვის თბილისის ციხისთავის მოვალეობას ასრულებდა და ქართლში მდგომი ირანის ჯარის მეთაური იყო. ციხის მინბაშს ევალებოდა საბაჟო საქმის გაძღოლა: საქონლის დათვალიერება, შემოწმება, ბაჟის აღება. მას გასამრჯელო ერგებოდა ყაფის (კარი) ფულიდან ანუ ქალაქის საბაჟო გადასახადიდან. ქალაქის კარი საბაჟოს მოვალეობასაც ასრულებდა. ქალაქში შემოსულ თუ გასულ საქონელზე დაწესებულ ბაჟს „ციხის კარის“ ანუ „სამინბაშო ბაჟი“ ეწოდებოდა.

ვინაიდან მინბაში ირანელი სახელთა, საბუთში დასახელებული შაჰ-მირ მინბაში ირანელი უნდა იყოს, მის სარგოს შესახებ ყანუენლამას შაჰი იღებს, ხოლო როსტომი, როგორც ადგილობრივი მმართველი, „ბედნიერის ყაენის რაჟამის“ საფუძველზე ახორციელებს ამ კანონს.

**1640 წ. 23 აპრილი. წყალობის წიგნი დედოფალ
მარიამისა ზენზად ლარაპის ძმრძვისადმი**

პ ი რ ი , სეა, 1450-10/122, გადაწერილი XIX საუკუნეში რუსული მმართველობის სარეგისტრაციო დაეთარში.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიონი ტკჷ აპრილის კგ, რაც გვაძლევს 1640 წლის 23 აპრილს.

ჩვენ, დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე წყალობის წიგნი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ლ ა რ ა ძ ი ს , კურთხეულის ზ ე ნ ბ ა - დ ი ს ცოლს, ბატონს მ ა რ ი ხ ს , და შვილსა თქვენსა, ე ლ ი ს ბ ა რ ს ა და ო თ ა რ ს ა .

- 5 მას ჟამსა, ოდეს მეფის ბატონის ლ უ ა რ ს ა ბ ი ს გ ა ნ თქვენს ქმარსა ჯილდოდ ი რ გ ი ს ხ ე ვ ზ ე დ სოფელი ი რ გ ი ებოძებინა, ჟამთა ვითარებისაგან ის სოფელი აოხრებული ყოფილა. ჩვენ ეს წყალობა გიყავით, რომე, რაც კაცი იქ მოიყვანო და დაასახლო, ან იქაური მემკვიდრე და ან სხვა თქვენი მემკვიდრე, ჩვენგან იმათ შვიდს წლამდის არა ეთხოვ-
- 10 ბოდეს-რა: არა საბალახე, არა კოდის პური, არც არა სხვა სათხოვარი და არც სხვა შემოგეცილოთ.

ანე, გიბ(რ)ძ(ანებ)თ კარისა ჩვენის მოსაქმენო, მერმე ესე ჩვენი ბძანება თქვენც ასრე გა{უ}თავეთ და ნურავინ შეცილებით.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკჷ, აპრილის კგ.

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი მინაწერი:

ასლთან თანასწორ არს, სოვეტნიკი თ(აგა)დი დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ - ა ნ ო ვ ი .

კომენტარი:

ლარაქეები იყვნენ ქვემო ქართლში მოსახლე სამეფო აზნაურები. საბუთს გასცემს დედოფალი მარიამი, ხოლო მისი ადრესატიც ზენზად ლარაპის ქერივი მარიხია. საბუთი ახასიათებს ქალის სამართლებრივ უფლებებს. ასევე საინტერესოა, თუ რა საგადასახადო შედგავათებს მიმართავდა სამეფო ხელისუფლება დაცარიელებული სოფლების მოსაშენებლად.

**1640 წ. 21 ივნისი. სასისხლო ღაზის ბარიგების
წიგნი ორსტომ მეფისა სახლთუხუცეს მანუჩარ და
პაპუნა [ციციშვილებისადმი]**

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Ad-1030; გრაგნილი; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; თაენაკლული; ზომა: 187,5X16,8 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშნები: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; კიდებრი გამაგრებულია სარესტაერაციო ქაღალდით; საბუთის პირველი რამდენიმე სტრიქონი და ტექსტის ცალკეული გრაფემები დაკარგულია დოკუმენტის დასაწყისისა და კიდებრის მოხევის გამო; verso-ზე უსის XIX საუკუნეში დასმული სარესტაერაციო ნომერი უნ (№1030).

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტპჰ (328), თიბათვის კა (21), რაც უდრის 1640 წლის 21 ივნისს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დოლიძე 1972: გვ. 76-83; N25.

[ქ. ნებითა ღმრთისათა, დავსხედით ჩუენ, მეფეთ-მეფე პატრონი როსტომ ქართლისა კათალიკოსი პატრონი ევდემოზ*, ერთობილნი ბჟენი და მოსამართლენი, მდივანმნიგნობარი თუ მანისვილი] |¹ ბირთუელი დასალაროს მუშრიბი ფირალი, - ციციშვილის, სახლთხე] |² უცის, პატრონის მანუჩარისა და მისის განაყოფის პაპუნას საქმის გასარჩევად].

|³ ერთმანერთს სისხლსა და სიკუდილს უდებდენ. სარჩელი და საჩვარი ოქროთავესი გავიგონეთ.

და უცხო ფერის მრავალი უპატიური და ავი საქმე დამართე⁵ ბოდათ ერთმანერთისაგან. მას ჟამსა, ოდეს ბედნიერი ყვენი შაჰაბაზი** [ქა-რ] |⁶ რთლს მობჰანდა, მეფე პატრონი ლუარსაბ თანაიტანა და ქა-რ] |⁷ თუელნი უპატრონ(ო)დ დარჩნენ. და ამასობაში ერთმანერთს გარდაჰკიდე⁸ ბოდენ და მრავალი საქმე და უპატიურობა იჩივლეს. და რომელიც ჩა⁹ სარონინებელი იყო, ერთმანერთს შეცუფარდეთ და ჩავარონინეთ და, რომე¹⁰ საც ფიცი და სამართალი დადებოდა, იმას მისი სამართალი და საქმე გავე¹¹ უჩინ¹¹ ეთ.

1. ანე, პაპუნა და ხოხონა ამასა ჩიოდეს, რომე სამნევე-რისს} ბებიაჩემი ერთ¹² სახლში იდგაო, და ცეცხლი შეაყრევინა და კიდევ გამოათრევინა¹³, რასთუის შენ კიდევ აქ შენობას ეკიდებო.

სახლისუხუცესმან მანუჩარ, ბადურ და ყაიმა ან ასრე უპასუხეს: ამოროს ღ(მერ)თ(მ)ანო, ჩუენ ეგ არ გუიქა¹⁵ დრებიაო.

* ი. დოლიძის პუბლიკაციაში კათალიკოსის სახელად აღღგენილია ქრისტეფორო, მაგრამ 1640 წელს კათალიკოსი ჯერ კიდევ იყო ევდემოზ დიასამიძე, რომელიც მხოლოდ 1642 წელს შეცვალა კათალიკოსმა ქრისტეფორომ.

** სიტყვა „შაჰაბაზ“ და საბუთის ბოლოში დასმული როსტომ მეფის ხელრთვა შესრულებულია შინდისფერი მელნით, ზემოდან გადასმულია ოქროსფერი მელანი. ამჟამად ოქროსფერი მელანი დიდწილად გადასულია.

ანე, ჩუენ ამისი ფიცი დავდევიტ. და ნადგეს ერთის შეუსახელებელის |¹⁶ სწორის კაციტა სახლისუხუცესი მ ა ნ უ ჩ ა რ და ასრე შეჰფიცოს, რო|¹⁷მე: "არც ცეცხლი შეგვეყაროს ბებიათქვენისათვის და არც უპატიურად მი|¹⁸ვჰპყრობოდეთ." თუ დაიფიცოს, არა ზედა-^(ა)ც, და თუ ვერ შეჰფიცოს, ო|¹⁹რასი მარჩილი მიართოს და დაუ^(უ)რვოს.

2. სახლისუხუცესი მ ა ნ უ ჩ ა რ , ბ ა დ უ |²⁰ რ და ყ ა ი ა ამასა ჩიოდეს, რომე ქ ა ი ხ ო ს რ ო მ მ ც ხ ე თ ა ს ზედათ ლაშქარი |²¹ შეყარაო და ლ ე თ ე თ ს მოგ^(უ)იწდა, თავსდასხმა გაგ^(უ)იბედესო. შევიტყვევით, გარდავებ|²²უენენით და ამით მოურჩითო.

პ ა პ უ ნ ა მ ა ნ და ხ ო ხ ო ნ ა მ ამისი აშორო უთ|²³ხრეს.

და ჩუენ ამისი ასრე გაუჩინეთ: ნადგეს პ ა პ უ ნ ა ორის შეუსახელებელის |²⁴ მისის სწორის კაციტა, სამი მისი აზნაურიშვილი და ექუსი მს^(ა) ხური თან მი^(ი)|²⁵ტანოს და ასრე შეჰფიცოს, რომე: "შენი თავსდასხმა და ლალატი მაშინ არა გამო|²⁶გუერჩიოსო." თუ დაიფიცოს, არა ზედა-^(ა)ც, და თუ ვერ დაიფიცოს, ან მიართოს ხ^(უ)|²⁷თასი მარჩილი თეთრი, და ან დაუდოს სამი კუამლი გლეხი.

3. კიდევე პ ა პ უ ნ ა და ხ ო ხ ო |²⁸ ნ ა ამას ჩიოდეს, რომე ნ ი ჩ - ბ ი ს { ს } ვიყუენით სამნივ ძმანი, ბებერა ჩუენი და დედა თან გ^(უ)ე|²⁹ახლნეს. და ბ ა დ უ რ თავს დაგუესხაო და მლთივ მოურჩითო.

სახლისუხუცესმან |³⁰ აშორო უპასუხა.

ჩუენ ამისი ასრე გაუჩინეთ: ნადგეს სახლისუხუცესი მ ა ნ უ |³¹ ჩ ა რ ორის მისის სწორის შეუსახელებელის კაციტა, და სამი მისი აზნაურიშვილი და მსახური ექუსი თან მი^(ი)ტანოს და ასრე შეჰფიცოს: „შენ რომ ნ ი ჩ ბ ი ს ს თავს|³²დასხმასა გუნამებო, არც დაგსხმოდეთ და არც გუელა-ლატებინოსო." თუ და|³⁴ფიცოს, არა ზედა-^(ა)ც, და თუ ვერ შეჰფიცოს, ან მიართოს ხუთასი მარჩილი თ|³⁵ეთრი და ან დაუდვას სამი კუამლი გლეხი.

4. კიდევ სახლისუხუცესი ბ ა დ უ რ და |³⁶ ყ ა ი ა ამასა ჩიოდეს, რომე გარდახუენილნი და დაბალთულნი ბ ა რ ა თ ა ს ა ს ვიყუენ|³⁷ით. ორი მოლალატი კაცი შემოგ^(უ)იყენეს, თოფის ნამალი და ნავთი შემ^(ო)|³⁸აპარეს შემოსაყრელად და ჩუენთუის ამოსანყუეტილადო. ჩუენ შევიტყვევითო, ერ|³⁹თი კაცი დაიჭირეთო და მეორე გარდაგვებუნაო. თუ არ შეგვეტყო, |⁴⁰ ყველ^(ა) ერთ პირობით დამწუარნი ვიქნებოდითო.

პ ა პ უ ნ ა მ ა ნ და ხ ო ხ ო ნ ა მ ა ნ ამისი ა|⁴¹შორო თქუეს.

და ჩუენ ამისი ესრე გაუჩინეთ: ნადგეს პ ა პ უ ნ ა ორის მისის |⁴² შეუსახელებელის სწორის კაციტა და სამი მისი აზნაურიშვილი და ექუსი მსახუ|⁴³რი თანა მი^(ი)ტანოს. თუ დაიფიცოს და თავი იმართლოს, არა ზედა-^(ა)ც და თუ ვერ შე|⁴⁴ჰფიცოს, ან მიართოს ხუთასი მარჩილი თეთრი და ან დაუდონ სამი კუამლი |⁴⁵ გლეხი.

5. კიდევე პ ა პ უ ნ ა და ხ ო ხ ო ნ ა ამასა ჩიოდეს, რომე ბ ა დ უ რ ლაშქარი შეიყა|⁴⁶რა და თავსდასხმა გაგვიბედაო. ჯაშუშად დ ი ვ ა ნ ა შ - ვ ი ლ ი ნ ა ზ ა რ ა გამოეგზავნ^(ა)|⁴⁷მამაჩემ^(მ)ან ქ ა ი ხ ო ს რ ო შეიტყო და ჯელთ დაიჭირაო, თორემ სულ დაბოლოებულნი და |⁴⁸ ამოწყუეტილნი ვიქნებოდითო.

სახლისუხუცესმან მ ა ნ უ ჩ ა რ , ბ ა დ უ რ და ყ ა ი ა მ ა ნ ამის⁴⁹ი აშორო თქუეს.

ჩუენ ამისი ესრე გაუჩინეთ, რომე წადგეს მ ა ნ უ ჩ ა რ ს⁵⁰ახლისუხუცესი ორის შეუსახელებელის მისის სწორის კაცითა და სამი მი⁵¹ს აზნაურიშვილი და ექუსი მს{ა}ხური თან მი{ი}ტანოს და ასრე შეჭფიცოს, რომე: |⁵² "თქუენდა საღალატოდ იმხანად ლაშქარი არა შეგვეყაროს." თუ დაიფიცოს, არა |⁵³ ზედა-აც, და თუ არადა ვერ შეჭფიცოს, ან მიართოს პ ა პ - უ ნ ა ს ხუთასი მარჩი⁵⁴ლი თეთრი და ან დაუდვას სამი კუამლი გლეხი.

6. კიდევ სახლისუხუცესი მ ა ნ |⁵⁵უ ჩ ა რ , ბ ა დ უ რ და ყ ა ი ა მ ა ს ა ჩიოდეს, რომე ჩუენს მემკუიდრეს ბატონს მიეზღვედითო|. |⁵⁶ქ ა - ი ხ ს ო რ ო მ მისი მოყუარე მ ი ნ ო ბ ლ ი ძ ე და მისი საყმო შეიყარაო და ჩუენ მაცნე კაცი მოგუი⁵⁷ვიიდაო. ჩუენ გარდავიხუენენით და ნასადგომარს დაესხნესო. ჩუენ ამონყუეტა⁵⁸სა და სიკუდილს მოურჩითო და თუ რ{ა}მ საქონელი გ{უ}ეახლა, ყუელა ჳელთ დარ⁵⁹ჩა და აიფორიაქესო.

ამისი პ ა პ უ ნ ა მ ა და ხ ო ხ ო ნ ა მ ა ნ აშორო თქუეს.

და ჩუენ ეს გაუჩი⁶⁰ნეთ, რომე წადგეს პ ა პ უ ნ ა და ორის მისის შესახელებლის სწორის კაც⁶¹ითა და სამი მისი აზნაურიშვილი და ექუსი მსახური თანა მი{ი}ტანოს და ასრე შე⁶²ჭფიცოს, რომე: "იმხანად არც თავს დაგსხმოდეთ და არც გუელალატებინოსო." თუ |⁶³დაიფიცოს, არა ზედა-{ა}ც, და თუ ვერ შეჭფიცოს, ან მიართოს ხუთასი მარჩილი |⁶⁴თეთრი და ან დაუდონ სამი კუამლი გლეხი.

7. კიდევ პ ა პ უ ნ ა და ხ ო ხ ო ნ ა ამასა ჩიოდე⁶⁵ს: როდესაც მა-მა-ბიძანი დაგ{უ}იწოცესო, იმას არა დამაჯერესო და ნ ა ვ კ ი ს თავსთა |⁶⁶ლაშქარი დამასხესო და დედა ჩუენი თუეში იდგა და ჩუენ, სამნიე ძმანი, თან ვეახელითო და თუ |⁶⁷ქალაქს არ ჩაცსწრებოდითო, ამონყუეტილნი და დაბოლოებულნი ვიქნებოდითო.

სახ⁶⁸ლისუხუცესმან ამისი აშორო თქუა.

და ჩუენ ამისი ასრე გაუჩინეთ, რომე წად⁶⁹გეს სახლისუხუცესი ორის მისის სწორის კაცითა და სამი მისი აზნაურიშვილი |⁷⁰და ექესი მს{ა}ხური თან მი{ი}ტანოს და ასრე შეჭფიცოს, რომე: „არც თავს დაგსხმოდეთ |⁷¹და არც ლაშქარი მოგუეჭდუნებინოს." თუ დაიფიცოს, არა ზედა-{ა}ც, და თუ ვერ |⁷²დაიფიცოს, ან მიართოს ხუთასი მარჩილი თეთრი და ან დაუდვას სამი კუამლი გლე⁷³ხი.

8. კიდევ სახლისუხუცესი, ბ ა დ უ რ და ყ ა ი ა მ ა ს ა ჩიოდეს, რომე შევარდნებისათვი⁷⁴ნ ვიყუენითო და პ ა პ უ ნ ა მ ა ნ მის ყმას კ ო კ ო ლ - ა შ ვ ი ლ ს თოფით ჩუენი მოღალა⁷⁵ტ⁷⁶ეობა და სიკუდილი ჰპატიჯაო და ეს საქმე იმავე კ ო კ ო ლ ა შ ვ ი ლ მ ა ნ გა{ა}მჟღავნა და ჩუე⁷⁶ნთან მოვიდო და თუ არ გაემჟღავნებინა, მკუდარნი ვიქნებდითო.

პ ა პ უ ნ ა მ |⁷⁷ამისი აშორო უპასუხა.

და ჩუენ ამისი ასრე გაუჩინეთ. წადგეს პ ა პ უ ნ ა ორის |⁷⁸მისის სწორის შეუსახელებელის კაცითა და სამი მისი აზნაურიშვილი და ექუსი მ⁷⁹სახური თან მი{ი}ტანოს. თუ ამრიგად დაიფიცოს, არა ზედა-{ა}ც, და

თუ ვერ შეპფიცოს, ან მიაართო⁸⁰ს ხუთასი მარჩილი თეთრი და ან დაუდვას სამი კუამლი გლეხი.

9. კიდევე პ ა პ უ ნ ა და⁸¹ ხ ო ხ ო ნ ა ამასა ჩიოდეს, რომე ბეზიაჩუენი და ხ ო ხ ო ნ ა ს ა მ ნ ე ვ რ ი ს { ს } იყუნესო. თავს დასხ⁸²მოდესო. ბეზიაჩუენი გამოეთრიათ და ხ ო ხ ო ნ ა თორნეში დაუმალავთ⁸³ და ამ საქმით მორჩომოდ⁸⁴ათ.

სახლისუხუცესმან ამისი აშორო უპასუხეს.

და ჩუენ⁸⁴ ამისი ასრე გავაჩინეთ, რომე წადგეს სახლისუხუცესი ორის შეუსახლელებე⁸⁵ლის მისის სწორის კაციტა და სამი მათი აზნაურიშვილი, და ექუსი მს{ა}ხ⁸⁶ური თან მი{ი}ტანონ და ასრე შეპფიცონ, რომე: „არც ჩუენ და არც ჩუენის სახ⁸⁷ლისკაცსა ბეზიათქუენი გამოეთრიოს და არცა ხ ო ხ ო ნ ა სასიკუდილოდ⁸⁸ გუეძებნოს.“ თუ ამგუარად დაიფიცონ, არა ზედა-⁸⁹{ა}ც, და თუ ვერა შეპფიცონ, ⁸⁹ან მიაართონ ხუთასი მარჩილი თეთრი, და ან დაუდონ სამი კუამლი გლეხი.

10.⁹⁰ კიდევე სახლისუხუცესი მ ა ნ უ ჩ ა რ , ბ ა დ უ რ და ყ ა ი ა ამასა ჩიოდეს, რომე, ⁹¹ჩუენის ძმის ბ ა დ უ რ ი ს ლალატის საქმით ჩემს რძალს — ზ ა ზ ა ს ჯალაბებს(?), ვაჟედ მი⁹²უცელი გაუცუდდაო. თუ ის უდ-იერი არ დაგუამართებოდა, დღეს ყ ა ი ა ს ტოლ⁹³ი იქნებოდაო.

პ ა პ უ ნ ა მ ამისი აშორო უპასუხა.

და ჩუენ ამისი ეს გაუჩინეთ, ⁹⁴რომე წადგეს პ ა პ უ ნ ა ორის მისის სწორის შესახელებელის კაციტა, ⁹⁵ორის შეუსახელებელითა და ხუთი მისი აზნაურიშვილი და თორმეტი მი⁹⁶ს{ა}ხური მი{ი}ტანოს და ასრე შეპფიცოს, რომე: „იმხანად არცა ჩუენის საქმით თქვე⁹⁷ნ რძალს — ზ ა ზ ა ს ჯალაბებს ვაჟედ მუცელი წაჰდომოდეს და არც იქ ყო⁹⁸ფილიყოს.“ თუ ამგუარად დაიფიცოს, არა ზედა-⁹⁹{ა}ც, და თუ ვერ შეპფიცოს, ან ათას⁹⁹ი მარჩილი თეთრი მიაართონ და ან ექუსი კუამლი კაცი დაუდონ.

11. კიდევე პ ა |¹⁰⁰ პ უ ნ ა და ხ ო ხ ო ნ ა ამასა ჩიოდეს, რომე, ჩუენს სიკუდილსა და ამონყუეტას არ ¹⁰¹დაგვაჯერესო, ნიადაგ ჩუენად სასიკუდილოდ და ამოსანყუეტლად უკან დაგუდ¹⁰²ევდ{ნ}ენო, ამ ქუეყანას აღარ დაგუაყენაო, ყიზილბაშთაქენ გაგუყარესო. ე|¹⁰³რთი ჩემი ძმა და ერთი და თან გავატანე და გავლარიბდითო. გზაზედ ძმა მო|¹⁰⁴მიკუდაო.

სახლისუხუცესმან მ ა ნ უ ჩ ა რ , ბ ა დ უ რ და ყ ა ი ა მ ა ნ ასრე უპასუხათ და ¹⁰⁵აშორო უთხრეს.

და ჩუენ ამისი ასრე გავ¹⁰⁶უჩინეთ, რომე წადგეს სახლი¹⁰⁶სუხუცესი მ ა ნ უ ჩ ა რ ორის მისის სწორის შესახელებელის კაციტა და ო|¹⁰⁷რის შესახელებელითა, და ხუთი მათი აზნაურიშვილი და თორმეტი მსახუ|¹⁰⁸რი თან მი{ი}ტანონ და ასრე შეპფიცონ, რომე, „ჩუენის ძმის ბ ა დ უ რ ი ს ა და ჩუე|¹⁰⁹ნის ძალდატანებით არც შენ ყიზილბაშ¹¹⁰{შ}ი წასულიყო და არც ჩუენის ¹¹⁰საქმით ძმა მოგკუდომოდესო, რაც შენის ნებაწყოფლობით არ წახ¹¹¹ველო.“ თუ ამგუარად შეპფიცონ, არა ზედა-¹¹²{ა}ც და თუ ვერ ¹¹²დაიფიცონ, ან მიაართონ ათასი მარჩილი თეთრი და ან დაუდვან ე|¹¹³ქუსი კუამლი გლეხი.

12. კიდევ სახლისუხუცესი მ ა ნ უ ჩ ა რ , ბ ა დ უ რ და ყ ა ი ა ა მ ა |¹¹⁴სა ჩიოდეს, რომე, როდესაც ჩუენი განაყოფი ქ ა ი ხ ო ს რ ო ყ ა | ენი-
დამე მოვიდა |¹¹⁵ო, თუ რა | მ ერთმანერთში სალაპარაკო და ან ავი რამ
საქმე ქნილიყო, კა |¹¹⁶თალიკოზის, ბატონის ზ ა ქ ა რ ი ა ს შუამავლობით
შევრიგდით და შევიფიცენით |¹¹⁷სუეტს ცხოვლზედაო, და საფიცარიც მი-
ვეცით ერთმანერთსაო, და ამ საქმით |¹¹⁸გულიც გაუერთეთო. და მესამე
დღეს შინ დაგუპატიჯაო და მისავე ჭამაზედ ჩემს ძმას |¹¹⁹ბ ა დ უ რ ს უ ლა-
ლატაო, დაუშინეს და მკუდრის ბარობაზედ გაუშვესო. იმათ მოკლეს, |¹²⁰
მაგრამ მისმან კერძმან ლ(მერ)თ(მან) მოარჩინაო. მკუდარ-ცოცხალი ჩუენ-
თავ ყმათ მოი |¹²¹პარესო და ტყისაკენ გა(ა)ცალესო.

ანე, პ ა პ უ ნ ა მ ამისი ასრე უპასუხა, რომე რაც მა |¹²²რთლის გულით
არ დაეპატიჯოსო, მამაჩუენს მისი სიკუდილი და ლალატი არა |¹²³ზდომე-
ბოდესო. რაც იმავ ბ ა დ უ რ ი ს ამაყურის ქართულით შულლი და ავი
საქმე ა |¹²⁴გამორეოდესო, ჩუენ სხუას არას შუა ვიყუენითო.

ანე, თვით ჩუენ, ჳელმნი |¹²⁵ფემან, ქართლისა კათ(ალიკოზმან) და ერ-
თობილთ ბჭეთა და მოსამართლეთა ამისი საქმე მა |¹²⁶რთლა და კარგად
რიგად ვინურილეთ და გამოვიკითხეთ. და რადგან ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს შინ
ენვია |¹²⁷და დაეპატიჯა, ამ საქმეზედ სხუა აღარა გაენყოზოდა რა და ლა-
ლატიც ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს |¹²⁸შევაცნიეთ და ამ ლალატის პასუხიც უნდა
პ ა პ უ ნ ა მ სახლის უხუცეს(ს) გასცეს.

13. კიდევ |¹²⁹ვე პ ა პ უ ნ ა და ხ ო ხ ო ნ ა ამასა ჩიოდეს, რომე ამას წინან-
დელს სიკუდილსა და ავს საქმე |¹³⁰ს არ დაგვაჯერესო, მოჰწდომოდ(ნ)ენ
მამაჩუენსა და ბიძაჩუენსა თავს დასხმოდენო შეყ |¹³¹როლნი მოყუარით თა-
ვამდინ და მძინარენი დაეწოცათო.

სახლისუხუცესმან, ბ ა |¹³²დ უ რ და ყ ა ი ა მ ა ნ ამისი უარი ვერა
თქუეს რა. რადგან თავის სახლში დაგუპატი |¹³³ჯა, ფიცი და პირობა გაგ(უ)
იტეხესო და გ(უ)ილაღატესო. მას უკან ჩუენი სიკუდი |¹³⁴ლი და ამოწყუე-
ტა ველარ დავეთმევით და ჩუენი სიკუდილი და ნაწდენა მოვიკითხეთო |¹³⁵
და კიდევ დავეწოცეთო.

და ან, ამისი ჩუენ ასრე გაუჩინეთ, რომე ვითაც პირველ |¹³⁶ქ ა ი ხ -
ს რ ო ს ე ლალატებინა და სასიკუდილოდ გაეშოთ, ბ ა დ უ რ ი ს ლალატი
და ქ ა ი ხ ს ო რ ო |¹³⁷ს სიკუდილი ერთმანერთს შეუფარდეთ. ამისის
გულისათვის, რომე ქ ა ი ხ ს ო რ ო ს |¹³⁸ჩუენს სასაფლაოზედ შე(ე)ფიცა
და ფიცი გაეტეხა, ორთავისი საქმე ერთმანერ |¹³⁹თს შე(ე)უფარდეთ და ამ
საქმით ჩავარონინეთ და მე რ ა ბ ი ს სისხლი სახლისუ |¹⁴⁰ხუცეს(ს) დაე-
დო, მისის თორმეტის თუმნის სამარხითა.

14. კიდევ სახლისუხუცესი ბ ა დ |¹⁴¹უ რ და ყ ა ი ა ამასა ჩიოდეს,
რომე იმ დღეს ჩუენს ძმას ბ ა დ უ რ ს რომ უღალა |¹⁴²ტესო, ჩუენც იქივ,
ნ ი ჩ ბ ი ს { ს } ვიყუენით და ჯალაბები კ უ ე რ ც ხ ი შ ვ ი ლ ი ს ა ს გ(უ)
ედგათო. |¹⁴³ჩუენის ძმის სიკუდილსა და ამოწყუეტას აღარ დაგვაჯერე-
სო. მეც იქ ვეგულებოდ |¹⁴⁴იო. ჩემად სასიკუდილოდ და შესარცხუენლად
ჯალაბებში მოგ(უ)იწდ(ნ)ენო და თავს |¹⁴⁵დაგუესხნესო. მე სასიკუდი-

ლოდ გამომი{მე}ტესო და ჩუენს სიკუდილს, ჩუენის ჯ^{|146}ალაბების თრევა და უპატიურობა უარ იყო, ვითაც იმათ თავისით ამო^{|147}გუნყუიტესო და კიდეც დაგუწოცესო. ნეტამც სულ ყ{ო}ელი ერთ პირა^{|148}დ ამოვენყუიტენითო და ჩუენის ჯალაბების თრევა და სირცხვილი ჩუენის თ^{|149}უალით არ მოგუენახათო. ნ ი ჩ ბ ი ს ი თ მ უ ს ე ფ რ ი ა ნ ა მ დ ი ს ი ნ ფეხშიშველ^{|150}თა გუდიეს და ჩუენს ჯალაბებს მეტის უკაცრავლისა და ურიგოს საქმით^{|151} ფეწთ ფ{რ}ჩხილები გასცუიფდათო.

პ ა პ უ ნ ა მ ა და ხ ო ხ ო ნ ა მ ა ამისი ასრე უპასუხეს: აშორო^{|152}ს ღ(მერ)თ(მან), რაც ბადურის საქმე იმგუარად არ მოჰქდაო. არც მ ა ნ უ ჩ ა - რ ი ს სიკუდილი^{|153} გამოერჩიოს მამაჩემსაო და არც ჯალაბებს მიჰქდო-მოღ{ნ}ენო.

ანე, ჩუენ ამ აშოროს^{|154}თვის ასრე გაუჩინეთ: წადგეს პ ა პ უ ნ ა ნახევრის მათ{ი}ს სისხლის მოფიცრითა, ექუსის^{|155} მათის სწორის შესახელე-ბულის კაცითა და ექუსის შეუსახელელებლითა და ექუსი მისი^{|156} აზნაუ-რიშვილი და თორმეტი მს{ა}ხური თან მი{ი}ტანოს და ასრე შეჰფიცოს. და თუ ამგ^{|157}უარად გული აჯეროს, მ ე რ ა ბ ი ს მთელი სისხლი და თორმეტი თუმანი სამარხად სახლი^{|158}უხუცესმან, ბ ა დ უ რ და ყ ა ი ა მ ა ნ პ ა პ - უ ნ ა ს ა და ხ ო ხ ო ნ ა ს დაუ{უ}რგოს, და თუ ვერ შეჰფიცო[ს],^{|159} ნახე-ვარმან მ ე რ ა ბ ი ს სისხლმან და ნახევარმან სამარხმან სახლისუხუც{ეს} ისა და მათ^{|160} ჯალაბების საუპატიუროდ ჩაიაროს და ნახევარი სისხლი და სამარხი დაუდვან.

ანე, ამათ^{|161} სისხლის საქმეზედ მოკითხულობა ვქენით და ძუე-ლითგან და ერთობისა სამასი^{|162} კუამლი გლეხი ყოფილიყო სისხლად გა-ჩენილი. ან, ვითაც ამათი ს{ა}ხლი^{|163} მრავლად გაყრილ იყუნეს, და ჟამთ ვითარებისაგან მამულზედაც დამცრობი^{|164}ლ იყუნეს, ახლა ჩუენ ამათი მთელი სისხლი ოთხმოც კუამლ კაც^{|165}ად გავაჩინეთ და თორმეტი თუ-მანი თეთრი — სამარხად და რაც^{|166} ბ ა დ უ რ ი ს ა და მ ა ნ უ ჩ ა რ ი ს ლალატში საქონელი წაჰქდომოდეს, იმაზედ ს{ა}მი^{|167} აზნაურიშვილი და ხუთი მსახური პ ა პ უ ნ ა ს შეაფიცონ. და რაც გამო^{|168}იფიცონ, მისცეს პ ა პ უ ნ ა მ ა ნ და რაც ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს ა და მ ე რ ა ბ ი ს ლალა^{|169}ტში წაჰქდომოდეს, ისრევ ს{ა}მი აზნაურიშვილი და ხუთი მსახური პ ა პ უ ნ ა მ^{|170} შეაფიცოს და რაც გამოიფიცონ, მისცეს სახლისუხუცესმან.

სხუა,^{|171} თუ რამ ნაძალადევი სამამულე საქმე ჰქონდეს გარდასანყუე-ტი, ორი^{|172} ჩუენი საბატიო კარისკაცი გ{უ}იბოძებია, და სამართლიანის საქმით გარ^{|173}დასნყუიტონ და ფიცით ამაზედაც დაშველდ{ნ}ენ.

სხუა ჩუენი განაჩენი ამა^{|174}ს იქით არ არის. და ვინც ამ ჰჭობასა და სამართალს გარდავა, თვით^{|175} კარგი სოფელი ჯელმნიფეს დაუდონ.

დაინერა ბძანება და ნიშანი და^{|176} სამართლის გაჩენა ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკჷ, თიბათუეს კა.

ხელრთვა ხეუულად:

რ { ო } ს ტ { ო } მ (ოქროსფერი მელნით).

1640. 24 ივლისი. თარხნობის წიგნი ოსტომ მეფისა ალისანა იაგულაშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-9/126. გადაწერილი რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დავთარში. პირის დართული აქეს შექასთენასთაღიყის ხელთ გადაწერილი ხუთსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი.

საბუთის თარიღი: ქორონიკონი ტკმ (328) მკათათვის კდ (24), რაც უდრის 1640 წლის 24 ივლისს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი შალვა მარტიროსიშვილი.

გამოცემი: აბაშიძე, 2017: გვ. 164-165.

[ქ.]ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მ)რთივ-ალმართებულ-მ[ან] და ღ(მ)რთივ-გვირგვინოსანმან, მეფე მან პატრონმან როსტომ, და თანამემცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთა დედოფალმან, პატრონმან მარიამ, ესე უკუნისამდის ჟამთა გასათავებელი მტკიცე და უცვალებელი წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩუენთა ერთგულთა და წესისაებრივ მრავალფერად ნამსახურთა ყმასა, ი ა გ უ ლ - ა შ ვ ი ლ ს ა ლ ი ხ ა ნ ა ს და შვილსა შენსა: ა ლ ა ვ ე რ დ ი ს და შვილთა და მომავალთა სახლისა შენისათა.

მას ჟამს, ოდეს მოგვიდევით კარსა და სომხითი {ს} შენის სასახლის ალაგს ხომელისა სითარხნეს გუეაჯენით, ჩვენ მოკითხული ვქენით და კურთხეულის ჩუენის ძმისწულის, მეფის პატრონის სვიმონის განცა შენის მამულის სითარხნის წიგნები გქონდა, ისიცა გინახეთ და გაგისინჯეთ. ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, შეგინწყალეთ და სიგლითა ამითა გითარხნეთ შენი სასახლე სოფელი ხომელი ამა პირსა ზედა, რომე არაფერი საჩუენო სათხოვარი და გამოსაღები არა ეთხოებოდეს-რა: არა საბალახე, არა კოდისპური, არა ნახირისთავი, არა პირისთავი, არა სამეფინიბო, არა ახთაზი და არა სამეკობროსმძებნებლო. ამრიგად, ჴელშეუალად სოფელი ხომელი ყოვლის ჩუენის სათხოვრისა და გამოსაღებისაგან გვითარხნებია და გაგვითავისუფლებია, ერთის სათათროს საურისა და ლაშქარ-ნადირობისაგან კიდე, ყოვლის სათხოვრისაგან გვითარხნებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მ)ან შენ, ჩვენსა ერდგულსა და მრავალფერად ყმასა, ი ა გ უ ლ ა შ ვ ი ლ ს ა ლ ი ხ ა ნ ა ს და შვილსა შენსა, ა ლ ა ვ ე რ დ ი ს, არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა სხვათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო კარისა ჩუენისა წარვლენილნო მოსაქმენო: სომხითი სტარულავ, მელიქო და სხვანო მოსაქმენო, ვინგინდა-ვინ დღეის ნაღმა იქნებოდეთ, მერმე, ნიშანი და ბ(რძანე)ბა ეს ჩუენი, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და დაუმტკიცეთ, რარი-გაცა ამა ჩუენგან ნაწყალობევსა ფარვანაშია ენეროს. ნურცა-რას ნუ მოუშლით და შე[ე]ცილებით, თუინიერ თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდე.

დაინერა ნიშანი და ბრძანება ესე ჩუენი ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკჳ, მკათათ-
ვის კდ, ჴელითა კარისა ჩეენისა მდივან-მწიგნობრის, მ ა რ ტ ი რ ო -
ზ ი ს შ ე ი ლ ი ს შ ა ლ ვ ა ს ი თ ა .

და არცა შენსა სახასოს ცხურის საბალახე გეთხოვბოდეს.

დედანს ჰქონია როსტომ მეფის ხელრთვა და ორი ბეჭედი.

თანადროული მინაწერი:

ქ. ესე ბატონის ბრძანება ასრე უნდა გათავედეს.

სპარსული ტექსტი:

1640-1641 წ.

حكم عالی شد انكه از ابتداء شش ماهه لوای نیل بموجبی كه در ضمن قلمی شده قریه خوخل من
اعمال سمخت كه تیول سعادت | سدات (?) علیخان قاپرچی مقرار است (?) ترخان مرفوع القلم نمودیم
كدخودایان و ملكان و داروغگان | محال مذكوره حسب المسطور مقرر دانسته سوای ساری و بساق
دیگر هیچ وجه من الوجوه طلب | از قریه مذکور ننموده مزاحمت نرسانند و چون نشان بمهر عالی | رسد
اعتماد و اعتبار [نمایند] تهیرا فی [شهر] ۱۰۵۰

5 გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ თევზის წლის ექვსთვეობის
დასაწყისიდან იმგვარად, როგორც აქ წერია, ს ო მ ხ ი თ ი ს ო ლქის სოფე-
ლი ხ უ ხ მ ა ლ ი , რომელიც ბედნიერია ა ლ ი ხ ა ნ ყაფუჩის თიულად [არის]
დადგენილი, გადასახადისაგან გვითარხნებია. ხსენებული ადგილის ქეთხ-
უდებმა, მელიქებმა და ტარულებმა, დაწერილის თანახმად, დადგენილად
ცნონ. საურისა და ლაშქრობის გარდა ხსენებული სოფლისაგან სხვა არა-
ვითარი სათხოვარი მოითხოვონ [და] არ შეაწუხონ. და როცა საბუთი მაღა-
ლი ბეჭდით შეიმკობა, ენდონ და დაემორჩილონ [მას. დაინერა] 1050 წელს.

94

1640. 8 დეკემბერი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა დავით შავნელიშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-45/168, გადაწერილი რუსული მმართველობის დაწე-
სებულების პირების დაეთარში.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკჳ (328) ქრისტეშობისთვესა მ (8), რაც
უდრის 1640 წლის 8 დეკემბერს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ავთანდილი.

ქ. ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფე[მან] პატრონ-
მან როსტომ, და თანამემცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთა-დედო-
ფალმან პატრონმა(6) მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნი სამდე ჟამთა და ხანთა გა-
სათავებელი [წყალობისა წიგნი და ნიშანი] შეგიწყალებთ და გიბოძეთ შენ,

ჩვენსა ერთგულსა და მრავალფერად თავდადებ(ით ნამსახურთა ყმასა), ფ ა ვ ლ { ე } ნ ი ს შ ვ ი ლ ს და ვ ი თ ს და შეილთა შენთა: გ ო რ ა ს - პ ი ს , თ მ ო გ ე ე ლ ს და ი ო თ ა მ ს .

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქვენი სამკვიდროს მამულის წყალობას გვიჯგუფებ(ით), ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, მოკ- 5
ითხული ვქენით – და ჟამთა ვითარებისაგან თქვენი სამკვიდრო მამული გამოგრთმეოდა. შეგინწყალეთ და ისრევე თქვენი სამკვიდრო ქ უ რ თ ა ს ,
ე რ ე დ { ვ } ს , ვ ა ნ ა თ ს , ბ რ ო ნ ლ ე თ ს , ხ ვ ი თ ს , რაც თქვენი კერძი ყოფილიყო, გიბოძეთ და სიგლითა ამით დაგამტკიცეთ მათ-მათის მამულითა, 10
დღეს რისაც მქონებელნი იყვნეთ, ყოვლის კაცის შეუძლებლად. არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შე(მ)დეგად სხუათა მეპატრონეთაგან.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერთგულობასა და სამსახურსა შიგა(ნ).

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მო-
საქმენო, ვინგინდა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა
ასრე დაუმტკიცეთ და ნუ შეეცდილებით თვინიერ თანადგომისა და შენეენი-
საგან კიდე..

დაიწერა ბძანება და ნიშანი ესე ჩუენი ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკმ, ქრისტ(ე)
შობისთვის მ, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მნიგნობრის ა ვ თ ა ნ -
დ ი ლ ი ს ი თ ა .

დედანს ჰქონდა რ ო ს ტ ო მ მეფის ბეჭედი.

კომენტარი:

ფაენელიშვილები ქართლის უძველესი საგვარეულოს – ფაენელების შთამომავლები არიან. პირველი ფაენელი IX საუკუნის II ნახევარში იხსენიება. ისინი შიდა ქართლში ფლობდნენ მამულებს. XVI-XVII საუკუნეში ფაენელიშვილები ისევ იმავე ტერიტორიას ფლობდნენ. ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებობს მოსაზრება, რომ ფაენელიშვილთა გვარი თმოგველთა გვარიდან მომდინარეობს (კაკაბაძე, 1913). ვახუშტი ბატონიშვილიც გვამცნობს: „ხოლო ფაენელისშვილი იტყვის მხარგრძელობასა“ (თმოგველები მხარგრძელთა განშტოება იყო, ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 34). XIV საუკუნის შუა ხანებიდან თმოგველები უკვე აღარ გვხვდებიან სამცხე-საათაბაგოში, ისინი ტოვებენ თმოგვს და სახლდებიან კახეთსა (უჯარმა) და შიდა ქართლში (ნიქოსი). თმოგველების უჯარმაში დამკვიდრების შემდეგ ხდება მათი დანათესავება ფაენელისშვილებთან, რომლებიც ასევე ფლობდნენ მამულს უჯარმაში. წყაროებში მათ ეწოდებათ თმოგველ-უჯარმელები, ხოლო შემდეგ თმოგველ-უჯარმელ-ფაენელიშვილები. ნიშანდობლივია, რომ ფაენელისშვილთა საგვარეულოში თმოგველი საკუთარ სახელად წმდება. (ოთხმეცხური, 1999: 137-139).

1640 წ. სითარხნის წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ტერ-ბრიგოლასადმი

მატენადარანი 252, №2

დ ე დ ა ნ ი : მოყვითალო ფერის ქალაღდი, შაეი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი საკმაოდ დაზიანებულია, ზოგიერთი ადგილი გახეულია და შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. მე-5 სტრიქონის გრაფემები თითქმის მთლიანად დაკარგულია. საბუთს დაკრული აქვს ფრაგმენტი, რომელზეც სპასრული ტექსტია მოთავსებული. ფრაგმენტი მიკრულია მკერავ ქაღალდზე. რესტავრირებულია. საბუთს უსის ერთი ქართული ბეჭედი ლეგენდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკმ (328), რაც უდრის 1640 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან პატრო²მმან როსტომ, ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი³ წყალობისა და სითარხნისა წიგნი და გ ო რ ძ ი ა ლ ს * ტ ე რ | ⁴ - გ რ ი გ ო ლ ა ს ** და გიბოძეთ თქუენ ერთობილთ⁵ [...] მას ჟამსა, როდეს რო....⁶ მოგუიდეგით კარსა და სითარხნის წყალობას გუაჯენით.

|⁷ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და მოკითხული ვ⁸ქენით, და პირველადც თარხანი ყოფილიყუენით, და ბატონ⁹ის ბიძის ჩუენის, მეფის ს უ ი მ ო ნ ის წიგნიცა გქონ¹⁰დათ. და ჩუენცა შეგინყალეთ და გაგიახლეთ, და ისე გა¹¹თარხნეთ და გათავისუფლეთ, რომე არაფერი საჩუენო¹² სათხოვარი და გამოსაღები არა გეთხოვებოდეს- რა¹³ დღეს, და არა საბოლოო¹⁴დ: არა ბაშმალი, არა ღალა, |¹⁴ [...] არა კულუხი, არა ფურის ერბო, არა ტიკი და ტომარა, |¹⁵ არა საბალახე და არა ულაყი. არაფერისთანა სათხო¹⁶ვარი და გამოსაღები არა გეთხოვებოდეს-რა, |¹⁷ სათათრო საურისაგან კიდე. არა ჩუენ, [არა] |¹⁸ შემდგომად ჩუენთა მომავალთაგან არა გეთხოვებოდეს-რა. |¹⁹

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩუენსა ერდგულად სამს |²⁰ახურსა შინა.

ანე, გ(ი)ბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირ²¹ნო და გ ო რ ი ს ტარულანო, ა მ ი ლ ა ხ ო რ ო , ციხისთავო²² და მამასახლისო, და სხუანო მოჭელნო, ვინგინდა-ვინ იყუნებოდე²³თ, ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ მერმე, თქუენცა ას²⁴რე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩუენსა ნაწყალობევსა²⁵ ფარვანაში ეწეროს. და ნურას მოუშლით და შე²⁶ცეცი²⁶ლებით, თუიერი თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდე.

დაი²⁷წერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკმ, ჴელითა კარისა ჩ²⁸უენისა მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ლ ი ს ი თ ა .

* ჩამატებულია სხვა ხელით.

** ჩამატებულია სხვა ხელით.

ნუშისებრი ფორმის მოზრდილი ბეჭედი ლეგენდით:
||²⁹ყაენის ფერხთა მტუერი მეფე რ ო ს ტ ო მ ვამტკიცებ ნებითა ღუთი-
სათა..."

verso-ზე თანადროული მინაწერი: [თქუენი ყოფილა და ახლაც გუითარხ-
ნებია, არა ეთხოვბოდეს-რა. და მამასახლ³⁰ისო და მოწელებო, ამასთან ჴელი ნუ
გაქუს.

ხვეული ხელრთვა:

|³¹რ ო ს ტ ო მ

96

1640 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა თუზმისტანიშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-10/102, გადაწერილი რუსული მმართველობის
დაწესებულების პირების დავთარში. საბუთი ქართულ-სპარსულია. პირს
ერთეის ნასთადიეის ხელით შესრულებული სპარსული ტექსტი.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორიიკონი ტჳმ (328), რაც უდრის 1640 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ღუნდუა, 1984: №7, გვ. 18-20.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა ჩვენ, მეფეთ მეფემან, ხელმ-
წიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამემცხედრემან ჩვენმან, დედო-
ფალთა დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და
ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ
თქვენ, ჩვენსა ერთგულთა და წესისაებრივ მრავალფერად თავდადებით ნამ-
სახურთა ყმათა, თ უ რ ქ ი ს ტ ა ნ ი შ ე ი ღ თ ა პ ა პ უ ნ ა ს ა, ბ ე რ უ -
კ ა ს ა, ს ე ხ ნ ი ა ს ა, თ ა მ ა ზ ა ს ა და შვილთა თქვენთა: ბ ე ჟ ა ნ ს,
ბ ა ხ უ ტ ა ს ა, თ უ რ ქ ი ს ტ ა ნ ს, შვილთა [და] მომავალთა სახლისა
თქვენისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას გვია-
ჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, მოკითხული ვქენით
და გ ო რ უ ნ ჯ უ კ ს ო ლ ქ ი ა, მ ა ხ ა რ ა და ი ა რ ა ლ ა თქვენი
სამკვიდროდ ყმანი ყოფილიყვნეს; და ეგრევე – ა ხ ა ლ დ ა ბ ა ს ბ ე რ უ -
ა შ ე ი ღ ი შ ა ლ უ ტ ა და მ ა მ ი ა შ ე ი ღ ი პ ა პ უ ნ ა. ესე ხუთი კვამლი
კაცი ამას წინათ გამოგართვით და ს ა ჩ ი ნ ო ს შვილთ მივეციით და მას
უკან ისინი გაიყარნენ. თავად სამკვიდროდ ირჩოდით ამ ხუთსა კვამლსა
გლესსა, და მერმე გასამყრელოდ ამოვიღეთ და მოწესით შეგიწყალეთ და
გიბოძეთ, რომე ვერას დროსა და ჟამსა ვერვინ მოგიშალოს.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და {ა}რაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა სხვათა მე-
პატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხვანო მო-
საქმენო, ვინცა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის ნალმა იქნებოდეთ, თქვენცა
ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით და შე{ე}ცილებით, თვინიერ თანად-
გომისა და შეწვენისაგან კიდე..

5 დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკჳ, წელითა კარი-
სა ჩვენისა მდივან-მნიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ -
ი ს ა თ ა .

დედანს ჰქონია ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

საპარსული ტექსტი:

1641 წ. 14 იანვარი – 13 თებერვალი

حكم عالی شد آنكه بنابر توجه خاطر در باره رفعت پناهان بابونه بیگ و بیروكه بیگ طهماسب بیگ
۱ و ولدان ایشان بیجن و باخودا تركستان شولی از ابتداء دو ماهه لوی نیل محال مذکور نیل بدین موجب
بتیول ایشان مقرر فرموده ارزانی داشتیم
قریه قریه ۱

گورنجوک مخرا اخلدابا مامایولد ۱

مع باب شالودا بابونه ۱

آل کیا باب ولد بیروكه ۱

یارالا باب

كدخودایان و رعایای ۱ محال مذکور حسب المسطور مقرر دانسته مشار اليه را تیولد ار با استقلال
خود دانسته موافق معمول گرجستان عمل نموده چیزی پنهان ۱ ندارند و چون نشان و حكم بمهر عالی
رسد اعتبار نمایند تحریرا ۱ فی شهر شوال سنه ۱۰۵۰ [۰]

مهر رستم خان

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ სიდიადის საფარველების:
პ ა პ უ ნ ა - ბ ე გ და თ ა მ ა ზ - ბ ე გ ი ს , ბ ე რ უ კ ა - ბ ე გ ი ს ,
თ ა მ ა ზ - ბ ე გ ი ს ა და მათი შვილების: ბ ე ყ ა ნ ი ს ა და ბ ა ხ უ -
ტ ა თ უ რ ქ ი ს ტ ა ნ ი შ ვ ი ლ ე ბ ი ს ა დ მ ი ყურადღების გამო თევზის
5 წლის ორთვეობის დასაწყისიდან, ქვემოთ ჩამოთვლილი ადგილები, ამ
(ბრძანების) საფუძველზე, მათ (თ უ რ ქ ი ს ტ ა ნ ი შ ვ ი ლ ე ბ ს) თიულად
დაეუდგინეთ და ვუბოძეთ:

სოფელი ა ხ ა ლ და ბ ა , სოფელი მ ა მ ი ა შ ვ ი ლ ი პ ა პ უ ნ ა ,
გ უ რ უ ნ ჯ უ კ ი : მ ა ხ ა რ ა ოჯახით, ბ ი რ უ კ ა შ ვ ი ლ ი შ ა ლ უ ტ ,
10 ო ლ ქ ი ა ოჯახით, ი ა რ ა ლ ა ოჯახით.

ზემოსხენებულ ადგილების ქედბოდებმა და რაიებმა დაწერილის
თანახმად, (ეს ბრძანება) დადგენილად ცნონ. ზემოსხენებულნი (თურ-
ქისტანიშვილები) თავიანთ სრულუფლებიან თიულდარად აღიარონ და
საქართველოს წესის თანახმად იმოქმედონ. (თიულდარებს) არაფერი

დაუმალონ და როცა (ეს) ნიშანი და ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღიჭურვე-
ბა, ენდონ და დაემორჩილონ მას. დაიწერა 1050 წლის შავვალის თვეს.

როსტომ-ხანის ბეჭედი.

97

1640 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ამოან თხზარელისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14436 ბ; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 48X15
სმ; შავი ფერის მელანი; ხელი მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერ-
ტილი ან სამწერტილი; დაზიანება: საბუთი ზოგიერთ ადგილზე ამოხეულია
და შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია – ქარ-
თულ-სპარსული. შექასთენ-ნასთალიყით შესრულებული სპარსული ტექსტი,
ხუთ სტრიქონად, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

პ ი რ ი : სეა, 1450-30/198.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკმ (328), რაც გვაძლევს 1640 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთულ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: №57, გვ. 152-153.

ქ. ნებიტა და შენეენიტა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, [მეფე]თ-მეფემა[ნ] |² პა-
ტრონმან როსტომ, ესე წყალობისა და საბოლოო[ო]დ გასა|³თავებელი
ნიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძე|⁴თ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა
და წესისებრივ მრავალფე|⁵რად თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, თ უ ხ -
{ ა } რ ე ლ ს ა მ ო ა ნ ს და შ|⁶ვილთა თქუენთა: მ ე ლ ქ ი ს ე დ ე გ ს და
ნ ა მ ე ქ ი ს , და მომავალთა სა|⁷ზღისა თქუენისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მო|⁸გუიდეგით კარსა და მოხსენება თქუენი, შეგინყ-
ალეთ და გიბოძეთ |⁹ც ხ ი რ ე თ ს ც უ ც უ ბ ა ნ ი , მა ლ ა ც ი ძ ე მ ა ხ -
ა რ ა მისის მამულითა |¹⁰მ ე წ რ ი შ ე ი ლ ი ი ო რ დ ა ნ ა , მ ა მ ი ს -
ა შ ე ი ლ ი შ ი უ კ ა და ს ა ჩ ი ნ |¹¹ო ს სახლი და მამული. ესენი რისაც
მქონებელნი უყუნე|¹²ნ მთითა, ბარითა, წყლითა, წისქვილითა, ველითა და
ვენა|¹³ვითა, ყოვლითურ თქუენთუის სამკუიდროდ გუიბოძებია ყო|¹⁴ვლის
კაცისაგან უცილებრად.

გქონდეს და გიბედნიერო|¹⁵ს ლ(მერ)თ(მა)ნ და არაოდეს არ მოგეშა-
ლოს.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარი|¹⁶სა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივან(ნ)ო და
სხუანო მოსა|¹⁷ქმენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით |¹⁸და
შე(ქ)ცილებით.

დაიწერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკმ, |¹⁹ველითა
კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის – თ უ მ ა |²⁰ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ -
თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

როსტომ მეფის მსხლისებრი ფორმის ბეჭედი ქართული ლეგენდით: ა
ქ. ყაენის ფეჟთა მტუერი როსტომ მეფე ვამტიკიცებ.

გვიანდელი დამტიკიცებები საბუთის verso-ზე:

1. გიორგი XI-ის დამტიკიცება:

ქ. ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონმან გ ი ო რ გ ი მ , |² წყალობა ესე ჩვენც
ასრე დაგვიმტკი³ცება".

ხელრთვა ხვეულად: გ ი ო რ გ ი

2. ერეკლე I ნახარალი-ხანის დამტიკიცება:

ჩვენ, მეფეთ-მეფეს, პატრონს ნ ა ზ ა რ ა ლ ი ხ ა ნ ს |² ეს ასრე დაგვიმტ-
კიცება.

ოთხკუთხა ფორმის ბეჭედი: მეფე ნ ა ზ ა რ ა ლ ი ხ ა ნ

გვიანდელი მინაწერი: ც უ ც { უ } ბ ნ ი ს სიგ{ე}ლი.

სპარსული ტექსტი:

1640 წ. 21 ივლისი – 18 აგვისტო

[ჟ]

حكم عالی شد آنكه بموجبی كه در ضمن قلمی شده موازی چهار باب رعیت قریه سخرت را بتیول
رفعت پناه عموا مقرر نمودید رعایاء مذکور را ضمن مشارالیه را تیولدار باستقلال خود دانسته در عهده
دانند و چون حكم بخط و مهر عالی رسد اعتمد نمایند تحریر را فی شهر ربیع الثانی سنه ۱۰۵۰

[ის (ლმერთი)]

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ იმ საფუძველზე, რომელიც
საბუთშია აღნიშნული, სიდიადის თავშესაფარს — ამოვანს ჩვენ დავუმტ-
კიცეთ რიცხვით ოთხი კომლი გლეხი. აქ მოხსენიებულმა გლეხებმა ხსენ-
ებული [ა მ ო ვ ა ნ ი] უნდა ცნონ თავის სრულუფლებიან თიულდარად
5 და თავის ვალდებულებად უნდა აღიარონ [ამ ბრძანების შესრულება] და
როცა ბრძანება მაღალი ხელმოწერითა და ბეჭდით აღიჭურვება — დაე-
მორჩილონ მას. დაიწერა 1050 წლის რაბი ალ-სანის თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-
ჭედი. სამი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი დასმულია საბუთის ქართულ
ტექსტზე: 1. ოვალური, წარწერით: ۱۰۲۱ عهده علیقی — „მონა [ღვთისა] აღიყვლი.
1021“, ქვეშ მიწერილი აქვს: ثبت شد — „დამტიკიცდა“. 2. ოვალური: გაურკვევე-
ლი წარწერით, რომელსაც ქვემოთ მიწერილი აქვს: بنظر رسید — „განხილულ იქნა.
3. ოვალური, წარწერით: يا معین الضعفا — „ო, უძლურთა შემწე!“

* ფეოტერიძის გამოცემაში საბუთის შივრად მცდარად არის მოთითებული Hd-14447.

1640 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა თურქისტანიშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-10/117, პირის ერთეის ნასთადიეის ხელით შესრულებული ოთხსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორინიონი ტკმ (328), რაც უდრის 1640 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთეულ თემანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დუნდუა, 1980: გვ. 122-124; დუნდუა, 1984: №6, გვ. 16-18.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა ჩვენ, მეფეთ მეფემან და ხელმწიფემან, პატრონმან როსტომ და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთა დედოფალმან, პატრონმან მარია მესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერთგულთა და წესისაბრივ მრავალფერად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა, თურქის ტანის შვილთ პაპუნასა, ბერუკასა და ძმათა თქვენთა: სეხნისასა, თამაზას და შვილთა თქვენთა: ბახუტასა, ბეჟანს და თურქის ტანს და სახლისა მომავალთა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას გვეაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და შეგინწყალეთ და გიბოძეთ ერტის {ს} გოსტაშაბის შვილის ნაქონი სუიმონა შვილი თქვენვე ირჩოდით და მეორე გორგია შვილის მამული, რისაც მქონებელნი ან მთას იყვნენ და ან ბარსა ყოვლითურთ თქვენთუის გვიბოძებია და აგრევე ჩხიქუთას ერთი კომლი გლეხი ალათანგის შვილისა, მჭედელი შვილი ხუცია და ერთი კომლი დემეტრეს შვილის პაპუნას კერძი ბალახი კაშვილი ესე სამართლიანის საქმითა და სამძღვრითა, რისაც მქონებელნი ყოფილიყვნენ ყოვლითურთ უნაკლულოდ თქვენთუის და თქვენთა შვილთათვის სამკვიდროდ და საბოლოო(ო)დ გვიბოძებია და კიდევ ერტის ერთი კომლი ვარაზას კერძი გლეხი და ერთი კომლი ალიყული ბეგის ნაქონი, რომე თქვენვე გქონდა ისიც გვიბოძებია და წიგნი გავგიხალებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და {ა}რაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა სხვათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, გინცავინ იყვნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შექეცილებით.

დაიწერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კონს ტკმ, წელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის - თუ მანის შვილის ბირთეული სათა.

ქ. ერტის {ს} თურქის ტანის შვილის შიოშის კერძი სვიმონა შვილი თევდორე მისის ძმებითა, რარიგადაც ამას

ნინათ თ უ რ ქ ი ს ტ ა ნ ი ს შ ვ ი ლ ე ბ ი ს ა თ ვ ი ს გვებოდებინა ამ სიგლ-
ითა ახლაც საჯილდოდ ბ ე რ უ ქ ა ს ა , ს ე ხ ნ ი ა ს , თ ა მ ა ზ ა ს ა და
ბ ე ყ ა ნ ს და მათ შვილთა დაუმკვიდრეთ, რისაც მქონებელი ყოფილიყოს
ყოვლითურთ მიწა-წყლითა გვიბოდებია და ნურავინ ეცილებით [როსტომ]

საპარსული ტექსტი:

1640 წ. 23 მარტი – 22 აპრილი

حکم عالی شد آنکه بنایر حقوق خدمت و جان فشانی بابونه بیگ و بیرو که بیگ اترکستان اعلی
از ابتداء قوی نیل چهار باب خانه وار و اقع در محال مذکوره ضمن را بموجب که در ضمن بخط گرجی
نوشته شده بتیول ایشان و برادران و اولاد مقرر فرمودیم که موافق معمول گرجان مالوجها و حقوق
دیوانی را از رعایا باز یافت نمایند رعایا ابواب مذکور چون نشان بمهر عالی رسد اعتبار و اعتماد
نمایند تحریرا قی شهر ذی الحجه الحرام سنه ۱۰۴۹

5 გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ კეთილი სამსახურისა და
თავდადების გამო, პ ა პ უ ნ ა - ბ ე გ და ბ ე რ უ ქ ა - ბ ე გ თ უ რ ქ ე ს -
ტ ა ნ ი შ ვ ლ ე ბ ს ცხერის წლის დასაწყისიდან ზემოთხსენებულ ადგ-
ილებში მდებარე ოთხი კომლი, იმის საფუძველზე, რომელიც ტექსტ-
ში ქართულადაა დაწერილი, მათ და მათ ძმებსა და შვილებს თიულად
დავუდგინეთ. თანახმად საქართველოს წესისა, მალუჯუჭპათი და ჰოყუყე
დივანი რაიებს გამოართვეან. ზემოთხსენებული კომლების რაიები, როცა
(ეს) ნიშანი მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება. დაემორჩილონ და ენდონ (მას).
დაიწერა 1049 წლის კურთხეულ ზი-ლ ჰიჯას თვეს.

99

1640 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ლარაქმეზისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14479, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 36,8X16,5
სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი
ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთის თავი ძლიერ
დაზიანებულია. თავი და კიდეები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.
დოკუმენტი ქართულ-სპარსულია, სპარსული ტექსტი, შექასტეს ხელით შეს-
რულებული, მოთავსებულია საბუთის ვერსო-ზე. საბუთი წარდგენილია რუ-
სული მმართველობის რეგისტრაციაში: 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია
1820 წლის 23 იანვარს, ნომრით: №124.

პ ი რ ი : სეა, 1450-10/125.

თ ა რ ი დ ი : ქორინიკონი ტკშ (328), რაც უდრის 1640 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955: 153, N68.

ქ. [ნებ]ითა და შეწენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მე²ფეთ-მეფემან, პა-
ტრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე უ³კუნისამდი ჟამთა და ხანთა გასათავებელი
წყალო⁴ბისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალებთ და გიბოძეთ⁵ შენ, ჩუენსა ერდ-
გულსა და ნამსახურსა ყმასა, ლ ა რ ა | ⁶ძ ე ს ზ უ რ ა ბ ს , ი ო თ ა მ ს და
ძმათა თქუენთა: შ ი ო შ ს , | ⁷ა ს ი ტ ა ს ა , შვილთა და მომავალთა სახლი-
სა თქუე⁸ნისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგი⁹ო კარსა და ბ ო ლ ნ ი ს მამულის წყ-
ალობას გუიჯენ¹⁰ით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, | ¹¹
შეგიწყალებთ და გიბოძეთ ბ ო ლ ნ ი ს { ს } ი ა რ ა ზ ი ზ ა შ ე ვ ი | ¹² ლ ი
ყ ა რ ა გ ო ზ ა მისის სამართლიანის საქმითა, მთითა, ბა¹³რითა, წყლითა,
ნისქუილითა, ველითა და ვენაჭითა. ყო¹⁴ვლითურ სამკუიდროდ თქუენ-
თუის და თქუენთა შვილთა¹⁵თუის გუიბოძებია.

გკონდეს და გიბედნიეროს¹⁶ ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და არა¹⁷ოდეს არ მოგეშალოს.

ანე, გიბძანებთ კარისა¹⁸ ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო, ს ო მ ხ ი თ ი ს
ტარულანო¹⁹ და მელიქნო, ბ ო ლ ნ ი ს ი ს მოწელენო, დღეს ვინც²⁰
იყუნეთ და ანუ ამას უკან იქნებოდეთ, თქუენც²¹ა ასრე გაუთავეთ და ნუ-
რას მოუშლით და შეცი²²ლებით.

დაინერა ბ(რძან)ება და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკჲ,²³ წელითა
კარისა ჩუენისა მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა | ²⁴ ნ ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ -
ე ლ ი ს ი თ ა .

ხვეული ხელრთვები: | ²⁵ რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

საბუთს recto-ზე უზის ოთხი და verso-ზე — მეხუთე სპარსული ბეჭდები.

XIX საუკუნის მინანერები:

სოვეტნიკი, თა(ვადი) თ ე ი მ უ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

ფანქრით:

დ ი მ ი ტ რ ი ს უ ლ ხ ა ნ ი შ ე ვ ი ლ ი ს ა გ ა ნ (დ ი დ - გ ო მ ა რ ე თ ი -
და ნ დარი აქტისა).

დ ი დ - გ ო მ ა რ ე თ ი ს მ ა ს ნ ა ვ ლ ე ბ ე ლ მ ა კ ა რ ა ტ ს ე ხ ნ ი ა შ ე ვ ი ლ -
მ ა ...

სპარსული ტექსტი:

1640 წ. 17 ოქტომბერი – 15 დეკემბერი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر توجه خاطر عالی در باره سهراب و سیارش و اسیده لارزه ا بموجبی که
در ضمن قلمی شده قراکوز ولد یار عزیز بولنیسی را تیول ایشان مقرر نمودیم ا کدخدایان و داروغگان
بنوعی که مقرر فرموده ایم عمل نموده در عهده دانند و چون ا حکم بمهر و خط علی رسد اعتماد دانند
تحریر ا فی ا شهر رجب المرجب [سنه ۱۰۵۰]

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ზ უ რ ა ბ , ს ი ა ე უ შ და
 ა ს ი ტ ა ლ ა რ ა ძ ე ბ ი ს ა დ მ ი მაღალი ყურადღების მიპყრობის გამო,
 ჩვენ მათ საბუთში აღნიშნულის საფუძველზე, ბოლნისელი ყ ა რ ა ლ ო ზ ა
 ი ა რ ა ზ ი ზ ა ს შვილი თიულად დაუუმტკიცეთ. ქედხოდებმა და ტარუ-
 5 ლებმა იმოქმედონ ისე, როგორც ჩვენ დაგვიმტკიცებია. [ამ ბრძანების შეს-
 რულება] თავის მოვალეობად ცნონ და როცა ბრძანება მაღალი ბეჭდითა
 და ნარწერით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას. დაინერა 1050 წლის რაჯაბ
 ოლ-მორჯაბის თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი.

სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები დასმულია საბუთის ქართულ ტექს-
 ტზე: 1. ოთხკუთხა ბეჭედი გაურკვეველი წარწერით, 2. ოვალური, წარწერით:
 عهده علي — „მონა [ღვთისა] აღიყული.“, ქვეშ მინერილი აქვს: ثبث شد — „ჩაი-
 ნერა//გასაბუთდა. 3. მცირე, ოვალური: გაურკვეველი წარწერით, რომელსაც
 ქვემოთ მინერილი აქვს: بنظر دي — „განხილულ (წარდგენილ) იქნა. 4. ოვალური,
 წარწერით: يا معين الضعفا — „ო, უძლურთა შემწე!“

100

1641. 4 თეგერგალი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ხორეშან ბატონიშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-15/52, გადაწერილი რუსული მმართველობის დაწესე-
 ბულების პირების დავთარში.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკთ (329) თებერვალსა დ (4), რაც უდრის
 1641 წლის 4 თებერვალს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : გოგოლაძე, 2011: გვ. 199.

[ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა], ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, პა-
 ტრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე სამკუიდროთ და საბოლოოთ გასათავებელი
 წიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩვენსა დისწულს, ბა-
 ტონიშვილს ხ უ ა რ ე შ ა ნ ს და შვილთა თქვენთა: ლ ე ო ნ ს , დ ა ვ ი თ ს
 5 და ბერს ი ო ს ე ბ ს , ჩამომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

ასრე და ამა პირსა ზედა, რომე სოფელი გ ო ლ თ ე თ ი დ უ ე ს ი თ ა
 ასრე საკუთრივა თქუენთუისა და თქუენთა შვილთათუის გუიბოძებია,
 რომე არას ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ა ს ს { ა } ხლისკაცს გ ო ლ თ ე თ { ა } ნ ხელი
 ნურავის აქუს.

10 ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკთ, თებერვალსა დ.

დედანს ჰქონდა რ ო ს ტ ო მ მეფის ხელრთვა და ბეჭედი

ესეა რ ო ს ტ ო მ მეფის ბეჭედი.

თანადროული მინაწერი: ესა წიგნი ასრე უნდა, რომე გათავდეს.

1641. თეგერგალი. ყაალობის წიგნი როსტომ მეფისა ხოროშან ბატონიშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-15/11, გადაწერილი რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარში. საბუთი ქართულ-სპარსულია. პირს დართული აქვს ორსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, ნასთალიყის ხელით შესრულებული.

საბუთის თარიღი: ქორინიკონი ტკთ (329) თებერვალსა დ (4), რაც უდრის 1641 წლის 4 თებერვალს.

გამოცემი: ფუთურიძე, 1955: N70, გვ. 157-158; გოგოლაძე, 2011: გვ. 198-199.

[ქ.] ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონმან როსტომ, ესე საბოლოოთ სამეუიდროთ გასათავებელი კიკეთის სოფლისა წიგნი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩუენს დისწულსა, ბატონიშვილს ხუარეშანს და შუილთა თქვენთა: ლეონს და დავითს და ბერს იოსებს, მომავალთა სახლისა თქვენისათა.

ასრე, რომ ამ სოფელთანა [ა]რ[ა]ს ავთანდილის სახლისკაცს ხელი არა ქონდეს.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკთ, თებერვალს.

რარიგადცა ამ წიგნში წყალობა გვიქნია, ეს[ე] წიგნი ასრე უნდა გათავდეს.

დედანს ჰქონია როსტომ მეფის ორი ბეჭედი.

სპარსული ტექსტი:

حكم عالی شد آنکه آنچه سابقا تعلق افتندیل بیگ داشته ما نیز بدستور شفقت نمودیم تحریرا فی شهر
شوال سنه ۱۰۴۲
محل مهر رستم خان

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ის რაც წინათ ავთანდილ-ბეგს ეუთვნოდა, ჩვენც წესისამებრ მას ვუწყებოდეთ. დაიწერა 1042 წლის შავალის თვეს.

**1641 წ. 24 თებერვალი. წყალობის განახლების წიგნი
მეფე როსტომისა [როინ ჯავახიშვილისადმი]**

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14434; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; თაენაკლუ-
ლი; ზომა: 52,4X20,1 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის
ნიშნები: სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; კიდევები გამაგრებუ-
ლია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთის მარცხენა კიდეზე, მე-5-12
სტრიქონების გასწვრივ, დაწებებული ყოფილა ქაღალდის ფარგმენტი,
რომელიც ამჟამად ამკვრალია. ფარგმენტზე, საბუთისაკენ მიქცეულ ზედა-
პირზე, დაწერილი იყო XIV-XV საუკუნეების მხედრული ტექსტი, რომლის
ანაბეჭდი დღესაც ემჩნევა.

პ ი რ ი : Qd-9638

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტეთ (329), თებერვლის კდ (24), რაც გეა-
ძლევს 1641 წლის 24 თებერვალს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი 1909, №44, გვ. 63-64.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

[შვილთა] [თქ] | 'ვენთა ი ე ს ე ს და ჩამომ{ა}ვ{ა}ლთა ს{ა}ხლ[ი]სა
თქვენის{ა}თა.

მას ჟამსა, |² ოდეს მოგუიდევით კარსა და ს{ა}მ{ა}რთლიანს, თქუე-
ნის მამისა და პაპისა და |³ ბიძაშვილების მკუიდრსა და კერძს მამულების
ნიგნების გა{ა}ხლებ{ა}ს დაგუეაჯენით.

ჩუენცა ვიგულეთ და ვიგულსმოდგინეთ და მო|⁵კითხული ვქენით და
უცხოფერს ჩუენთა მამა-პაპათა და ჩამომ{ა}ვ{ა}ლთ |⁶ჯელმნიფე{ე}ბზე-
და დიდ{ა}თ ვ{ა}ლდებულნი და ნამს{ა}ხურნი ყოფილიყვნ⁷ეს თქუენის
ს{ა}ხლისკაცი და მამა-პაპ{ა}ნი. და გ ო რ ი ს ციხეში რომე |⁸ ვიყავით,
და ქ ა რ თ ვ ე ლ ნ ი უკუგუადგეს და კ { ა } ხ ს ბატონს მიუვიდეს, |⁹ მაშინ
უცხოფერს კარგ{ა}დ გუიერდგულეთ და ჩუენს ერდგულობასა |¹⁰ და ს{ა}
მს{ა}ხურს ძ{ა}ლი მიეცით, ყოვლის ჩუენთა დარბაისელთაგ{ა}ნ ნამეტ-
ნ{ა}|¹¹ვათ.

ჩუენცა თქუენის ერდგულობის და ნამს{ა}ხურობის ს{ა}მუქაფოთ,
|¹² შეგიწყალეთ და დაგიმკუიდრეთ ს{ა}ბოლოოთ ს{ა}მ{ა}რთლიანი,
თქუენ|¹³თა მამა-პაპ{ა}თა და ბიძაშვილებისა ს{ა}მკუიდრო მამული,
რის{ა}ც მქო|¹⁴ნებელნი ყოფილიყვნენ მთ{ა}სა და ბარსა, უნ{ა}კლულთ,
ყოვლი|¹⁵ს კაცის{ა}გან უცილებლათ, ანუ დღეს რის{ა}ც მქონებელნი
თქუ|¹⁶ვენ და თქუენი ძმა და შვილნი იყვნეთ, წყლითა და წისქულითა,
ვე|¹⁷ლითა და ვენაწითა, ს{ა}ხნ{ა}ვით და უხნ{ა}ვითა, ნასყიდითა და უსყ-
იდითა, ს{ა}ძებრითა |¹⁸ და უძებრითა, შენითა და ოჭრითა, ვიდრე მთით
ბარ{ა}მდე, უნაკლულო.

|¹⁹თუ თქუენ ჩუენზედ არა სტყუოთ-რა, ჩუენ თქუენზედ არა ვსტყუ-
ო|²⁰თ-რა. რისაც მამულის მქონებელნი იყვნეთ, რ{ა}ც არ მოგიმატოთ, არა
დაგ{ა}|²¹კლოთ-რა. გაუკითხ{ა}ვ{ა}დ არა შეგიბეზლოთ, და თუ თქუენი

თავი შემოგვა²²ბეზლოს ვინმე, გაგიკითხ(ო)თ და არც ს(ა)ჯოს კ(ა)რი დაგიჭროთ. ოლუმ²³ც ს(ა)მს(ა)ხურსა და ერდგულობას მოიჭირვოთ, თუ რ(ა)მ თქუენი მამული²⁴ გ(ა)კლდეს, ისიც გიბოძოთ.

ლ(მრ)თითა და ჩ(უ)ენის ბედნიერობით, გაქ²⁵ონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა ერდგულათ ს(ა)მს(ა)ხურსა²⁶ შიგან. აროდეს არ მოგეშალოს, არა ჩუენგ(ა)ნ და არც შემ²⁷დგომად სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთ(ა)გ(ა)ნ. და ვინ (ი)ცის, ამ თქუ(ე)ნ²⁸ის მამულების ნიგნი აქონდეს ვისმე, ანუ ამას წინანდელი და²⁹ ანუ ამას უკანდელი, ნიგნითა ამით გაგუიციუდებია. მტკიც³⁰ე და უცვ(ა)ლებელი ოდენ ესე არის.

ანე, მოგახსენებ³¹თ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და მდივან(ნ)ო, დღეს ვინ გინდა-ვინ³² იყოთ, და ანუ დღევის წაღმა ვინ გინდა-ვინ იქნე-ბოდეთ, მერმე³³ ესე ჩუენგ(ა)ნ ბოძებული მათის ს(ა)მკუიეროს მამუ-ლის ნიგნი და³⁴ სიგელი თქუენცა ასრე დაუმკუიერეთ და დაუმტკიცეთ, ³⁵რომე, რარიგ(ა)დ(ა)ც ამა სიგელსა შიგ(ა)ნ ეწეროს, და ნურაოდეს ნუ-რას³⁶ მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თუნიერ თან(ა)დგომისა და შეწევ-ნის(ა)³⁷გ(ა)ნ კიდე.

დაინერა ბრძ(ა)ნება და ნიშ(ა)ნი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკთ (1641 წ.), თებერვ(ა)³⁸ლსა კდ (24), ჴელითა მდივან-მწიგნობარისა ყ ო რ ლ ა ნ ა - შ უ ი ლ ი ს |³⁹ მ ე რ { ა } ბ ი ს { ი } თ ა .

ესე ასრე გაუთავდეს.

ხელრთვები ხვეულად: რ { ო } ს ტ { ო } მ , მ { ა } რ { ი } ა მ

103

1641 წ. 23 მარტი. წყალობის წიბნი ოსტომ მეფისა პაპუნა ბარათაშვილ-ბოსტაშაბიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Ad-1172; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 24,8X16,8 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშნები: სამი წერტი-ლი ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთს უზის ქველი, 1741 წლის საადრიცხ-ეო ნომერი უნ (№1172). გატარებულია რუსული მმართველობის სასამართ-ლო რეგისტრაციაში 1822 წელს.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკთ (329), მარტის კგ (23), რაც 'ედრის 1641 (329+1312) წლის 23 მარტს.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, მეფეთ-მეფე|²მან, პა-ტრონმ(ა)ან რ ო ს ტ ო მ , დათანამეცხედრემ(ა)ნ³ჩუენმ(ა)ნ, დედოფ(ა) თ-დედოფ(ა)ლმ(ა)ნ, პატრონმ(ა)ნ მ ა |⁴რ ი ა მ , ესე საბოლო(ო)დ და ს(ა)მკუიედროთ გას(ა)თავებელი⁵ წყალობისა ნიგნი და სიგელი შეგიწყ-ალეთ და⁶ გიბოძეთ თქუენ, ჩუენს ერდგულსა და წესისე|⁷ბრიე ნამს(ა) ხურსა ყმასა ბ ა რ ა თ ა მ შ უ ი ლ ს , გ ო ს ტ ა მ |⁸ა ბ ი ს შუილს პ ა პ -

უნასა და შუილთა და ჩამომცა¹⁰ვა¹¹ლთა სცა¹²ხლისა თქუენისცა¹³თა, – ყოველთცა¹⁴ვე.

მას ჟამსა, |¹⁰ ოდეს მჭედლის მ გ ე ლ ი ა ს წყალობას გუეა |¹¹ჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქ |¹²ვენი, და მოკითხული ვქენით, და მჭედელი მ გ ე |¹³ლია დიდს შიმშილობაში ა გ უ დ { ა } ნ ე თ ს ყმ { ა } დ |¹⁴ დაგსახლებოდა და შეგენახა. მოურავისშუილი |¹⁵ შემოგეს { ა } რჩლა და თექუსმეტი წელ { ი } წადი თქუენს |¹⁶ მამულში დაეყო და წ უ ვ ი - მ ე ტ ი ძ ი ს ბიძის { ა } გ { ა } ნ { ა } ც დაგესს |¹⁷ნათ. და მოურავისშვილი არ { ა } ს გემ { ა } რთლებოდ |¹⁸ა.

ს { ა } მ { ა } რთალმ { ა } ნ შენ მოგცა და ჩუენცა ყოვლ |¹⁹ის კაცის { ა } გ { ა } ნ უცილებლათ, სამკუიდროთ და საბოლო |²⁰ვით თქუენთუის გუიბოძებია. ასრე რომე, არ { ა } ს |²¹ კაცს მ გ ე ლ ი ა ს ს { ა } ხლსა და ს { ა } ხლისკაცთანა ჯელი |²² არვის ჰქონდეს.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკთ (329), მარტსა კგ (23).

ხელროგები ხეუულად: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

verso-ზე გვიანდელი მინანგები:

შავი მელნით: ქ. მჭედლის მგელ { ი } ას წყალობ { ა } ს გვეაჯენით.

ქ. მ გ ე ლ { ი } ა მ მჭედელის წყალობის წიგნია, ჩვენთვის | უბოძე-ბ { ია }.

იზ (17). ჩაინერა რო-ში (170).

ა გ ვ დ ა ნ ე თ ე ლ ი .

ჩაინერა ლმ (38).

104

1641 წ. 17 აპრილი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეშისა ბიორბი შანშიაშვილისადმი.

პ ი რ ი : სეა, 1449-1001; მოკეითალო ქაღალდი; ორენოვანი – ქართულ-სპარსული. პირს ერთვის შექასთეს ხლუთ შესრულდებული სპარსული ტექსტი ხუთ სტრიქონად.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკთ (329), აპრილსა იზ, 1641 წ. 17 აპრილი.

სხვა პ ი რ ი : სეა, 1450-9/23.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955: №72, გვ. 161-163.

ქ. ნებითა და შეწეწითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ მეფეთ-მეფემან პატრონ-მან რ ო ს ტ ო მ , ესე ამიერით უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა სამკეიდროთ და საბოლოოვით გასათავებელი შეუშლელი და შეუცვალელებელი წყალობის წიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერთგულსა და ერთგულობით და თავდადებით მრავალფერად ნამსახურსა ყმასა, ჩუენსა 5 სახასოს და მკვიდრსა აზნაურისშვილთა შ ა ნ შ ი ა შ ვ ი ლ ს გ ი ო რ გ ი ს ,

შვილთა პაპუნასა, და [ძმათა] შენთა ბეჟანს და ელიზბარს და დონმაზას და შვილთა თქვენთა ზაალს და ბაინდურს. და თქუნს განაყოფებს გარდაისად, თქუენთვის და ჩამომავალთა სახლის თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს სამართლიანს თქუენს სამკვიდროს სომხით {ს} 5
სახუნდრის და ბარის სოფლის წიგნის განახლებას დაგვიაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა მოხსენება თქვენი და მოკითხული ექვენი. და ჟამთა ვითარებისგან სახუნდრის და ბარის სოფლის წიგნი დაგკარგო-
და. ჩვენცა ესე სიგელი გაგიახლეთ. და დაგიმკვიდრეთ და დაგიმტკიცეთ 10
სომხითს ბარის სოფლები [ო]რი კუმლი გლეხი თქვენი განაყოფის
ესტატესა და მის ძმას რომე აქვს, იმას გარეთად, სრულობით უკლე-
ბრივ, წყალითა წისქვილითა ევლითა და ვენახითა, სახნავითა და უხნავი-
თა, შენითა და ოხერიითა, ნასყიდითა და უსყიდითა, საძებრიითა და უძებრი-
თა, მისის ბარიითა და მითითა, სახნ[ავ]ითა უხ[ნავ]ითა, უნალულოთ ვიდრე
მითთ ბარამდე. 15

არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არც შემდგომად სხვათა მეფეთა და მებატონეთაგან, გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შიგან, და ვინიცის, ამბარის სოფლის წიგნი ჰქონდეს ვისმე, ანუ ამას წინანდელი და ანუ ამას უკანდელი, სიგლითა ამით გაგვიცუდები-
ან. მტკიცე და უცვალებელი ოდენ ესე არს თვინიერ თანადგომისა და შენ-
ვენისაგან ვიდრე. 20

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკთ აპრილსა იზ, ხელითა მდივან მწიგნობრისა ყორღანაშვილის მეჩაბისითა. ესე ასრე გაუთავდეს.

ხელრთვა: როსტომ

სპარსული ტექსტი:

1641 წ. 12 აპრილი – 11 მაისი

امر عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی از ابتدا بیلان نیل دوخانه وار رعیت واقع در قریه بوری سمخت
من اعمال گرجستان کارتیل را|| یساوول سرکار عالی بتیول سعادت نصاب بایی یساوول سرکار عالی
مرحمت فرموده ارزانی داشته ایم و چند خانه وار رعیت که قبل ازین بموجب تیولنامه چه علیحده
بموجبی که در ضمن بخط گرجی نوشته شده بتیول او مقرر بوده و نمود که تیولنامه مذکور فوت
شده باری و کلاء سرکار عالی از ابتدا بیلان نیل دوخانه وار|| رعیت مذکور را ... و رعایاء مفصله
ضمن را بنهچ استمرار در وجه بایی مزبور مقرر دانسته مخصوص او شناسند که از قرار دستور العمل
اینولایت با رعایاء قدیم و جدید | خود سلوک نماید مستوفی سرکار عالی حسب المسطور مقرر دانسته
در دفتر ثبت نماید و چون بهمر عالی رسد اعتمد نماید تحریرا ۱۷ شهر محرم الحرام سنه ۱۰۵۱ [۰۱]
محل مهر رستم خان

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ მაღალი წყალობის გამო, ქა-
როთს დამოკიდებული სომხითის სოფელ {ა} რში მცხოვრე-
ბი ორი კომლი გლეხი. გველის წლის დასაწყისიდან, ბედნიერებით მოსილ
პაპის, მაღალი კარის იასაულს ვუბოძეთ და ვინყალობეთ. რამდენიმე

კომლი გლეხების [შესახებ], რომლებიც მას წინათ ცალკე სათიულო წიგ-
 ნით ჰქონდა თიულად დამტკიცებული იმ საფუძველზე, რომელიც საბუთში
 ქართულად არის აღნიშნული, [პ ა პ ი მ] განაცხადა, რომ ხსენებული სა-
 თიულო წიგნი დაიკარგა. მაღალი კარის რწმუნებულებმა აქ დაწვრილებით
 5 მოხსენიებული ორი კომლი გლეხი გველის წლის დასაწყისიდან სამუდა-
 მოდ დამტკიცებულად და კუთვნილებათ ცნონ ხსენებული პ ა პ ი ს ა თ -
 ვ ი ს , რომელიც თავის ძველსა და ახალ გლეხებს ამ ველაიეთის დას-
 ტურლამალის მიხედვით უნდა მოეპყრას. მაღალი კარის მუსტოუფიმ, ეს,
 10 დაწერილის თანახმად, დამტკიცებულად უნდა ცნოს, დავთარში შეიტანოს
 და როცა (ეს ბრძანება) მაღალი ბეჭდით დაიბეჭდება — დაემორჩილოს.
 დაინერა 1051 წლის კურთხეული მოჰარამის თვის 17-ში.

დედანს დასმული ჰქონდა როსტომის ბეჭედი.

XIX საუკუნის მინაწერი:

من چترنادچيط كلاس ميرزا محمد اغا روف اصل اين تيولناچرا ايده و از رويش مطابق بالاصل نوشتم —
 „მე მეთოთხმეტე კლასის მირზა ალაღაროვმა ამ სათიულო სიგელის
 დედანი ვნახე და პირი დედნის შესატყვისად გადმოვწერე.“

105

1641 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ძალაძის მამასახლისის შვილ ასლამაზისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-6914; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ორი კეფი;
 ზომა: 69,7X23,5 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშ-
 ნები: სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთის recto-verso-ს არ-
 შიებზე შემოუკვეება ფერადოვანი დეკორატიული ჩარჩო, რომელიც თავში
 შემკულია მცენარეული ორნამენტით და წაისრული თადით სრულდება.
 საბუთი ქართულ-სპარსულია, ექვსსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექა-
 სთეს ხელით შესრულებული, მოთავსებულია ქართულის თავში. სპარსუ-
 ლი ტექსტის ზოგი ადგილი ეერ იკითხება.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტეთ (329), რაც უდრის 1641 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ
 თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: N69, გვ. 155-157.

ქ. ნებითა და შვნენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჴელმწი-
 ფემან ¹ პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა გასა-
 თავებე²ლი სამკუიდრო და საბოლოო{ო} წიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და
 გ³იბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და მრავალფერად ნამს{ა}ხურთა
 [ყმ]⁴ათა: ქ ა ლ ა ქ ი ს მამასახლისი{ს} შვილს ა ს ლ ა მ ა ზ ს , შენთა შე-
 ილთა, ნ ა ზ ა რ ა ს და მომავა⁵ლთა სახლისა თქუენისათა, - ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კა¹⁷რსა და ქა¹⁸ლ ა ქ ი ს მამასახლისო-
ბას გ¹⁹ქუ²⁰იაჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა²¹ |²² და მოხსენება თქუენი და მა-
მაშენი — მამას²³ა²⁴ხლისი ამირა თავად მძიმე კაცი იყო |²⁵ და მერმე კიდევ
დაუძლურდა და მისავ სიცოცხლეში მოწელებოდა და²⁶ |²⁷ ვადებინეთ. და
თქუენთუის წყალობა გუემეტებოდა და შეგინწყალეთ |²⁸ და გიბოძეთ ქა-
ლა²⁹ ა ქ ი ს მამას³⁰ა³¹ხლისობა სამკუიდროდ და საბოლოო³² დ ყოვლი³³ |³⁴ ს კა-
ცისაგან უცილებლად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ |³⁵ ჩუენსა ერდგულად სამ-
სახურსა შინა და არაოდეს არ მოგ³⁶ |³⁷ ეშალოს, არა ჩუენგან და არა შემდგო-
მად სხუათა მე³⁸ |³⁹ პატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზი⁴⁰ |⁴¹ რნო, ქალაქის მოურავ-
ნო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის ნ⁴² |⁴³ აღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე
გაუთავეთ. და ნურაოდეს ნუ მო⁴⁴ |⁴⁵ უშლით და შე⁴⁶ (ე)ცილებით, თუნიერ
შენეენისა და თანადგომისაგა⁴⁷ |⁴⁸ კიდე.

დაიწერა ბ(რძანებ)ა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკთ (329), ჯელითა
კარისა |⁴⁹ ჩუენისა მდივანმნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ -
ე ლ ი ს ი თ ა .

reqto-ზე მსხვილის ფორმის ბეჭედი ქართული ლეგენდით:

ქ. ყაენის ფეჭთა მტუერი რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

სპარსული ტექსტი:

1641 წ. 12 მაისი – 9 ივნისი

هو

امر عالی شد آنکه چون عزت انار امير كدخدای تغلیس استدعا نمود كه پیر و عاجز شده و قدرت تردد و
خدمات ندارد و رضا داد كه ولد او را بامير كدخدای نسب نمایم از ابتدا نیلان نېل حسب التماس امير
مذكور دولتماب اسلمس ولد او را كدخدای بلده تغلیس نمودیو كه بواجبی بامر مزبور قیام و اقدام نموده
دقیقه فوت و فرو گذاشت ننماید كدخدایان و ا ریش سفیدان و مهین شریكان و سایر متوطنین و سکنه
بلده المذكور یكدینار و یكمن بار موقوف و [شور] سور كدخدای مذكور ... و تخصیص ننمایند و چون
حكم بخط و بمهر عالی رسد اعتماد نمایند تحریرا [فی] شهر صفر ختم با الخیر و الظفر سنه ۱۰۵۱

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ ღირსებით მოსილმა თ ბ ი ლ ი ს ი ს
ქეთხუდა-ამირამ (მამასახლისმა) განაცხადა, რომ მოხუცდა, დაუძლურდა
და ძალა არ შესწევს სიარულის და სამსახურის, და ისურვა, რომ გველის
წლის დასაწყისიდან მისი შვილი დაგვენიშნა ამირა-ქეთხუდად (მამასახლი-
სად). ხსენებული ამირას თხოვნის თანახმად, ჩვენ, ბედნიერებით მოსილი
მისი შვილი, ა ს ლ ა მ ა ზ ი ქალაქ თ ბ ი ლ ი ს ი ს ქეთხუდად დავნიშნეთ,
რათა ხსენებულ საქმეში სათანადო მეცადინეობა და გულმოდგინეობა
გამოიჩინოს და ერთი წუთიც არ გააცდინოს [ამ სამსახურში]. ქეთხუდე-
მა, რიშლეფიდებმა და დიდმა [მოქალაქეებმა] და ხსენებული ქალაქის სხვა
მაცხოვრებლებმა და მოსახლეებმა ერთი ღინარი და ერთი ბათმანი პურიც 10

არ შეუჩერონ ხსენებულ ქეთხოდას. ... და როცა ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას.

დაინერა [საქმის] კეთილად და გამარჯვებით დამთავრების 1051 წლის საფარის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. verso-ზე ოთხი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი (ფუთურიძე უთითებს სამ სარეგისტრაციო ბეჭედს): 1. ოვალური, ძნელად გასარჩევი წარწერით: يا معين الضعفا „ო, უძლურთა შემნევე!"; 2. ოვალური, წარწერით: عيـد عـلـيـقـي — „მონა [ღვთისა] ალიყული.", ქვეშ მიწერილი აქვს: ثـبـت — „ჩაინერა;" 3. მეორე ბეჭდის ქვემოთ ვერ იკითხება; 4. ოვალური, წარწერით: ...امرى الى الله — „მომინდვია საქმე ჩემი ღვთისადმი", ქვემოთ მიწერილი აქვს: بنظر سيد „განხილულ (წარდგენილ) იქნა."

106

1641 წ. 10 აბვისტო. თარხნოპის წიგნი როსტომ მეფისა ბეჰან თულაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-1672; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 34,3X25,3 სმ.; შავი ყერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; დაზიანება: გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. ცხრასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთენასთალიყის ხელით შესრულებული, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორიონიკონი ტკთ (329) მარიამოპისთვის (აგვისტოს) ი (10), რაც გვაძლევს 1641 წლის 10 აგვისტოს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : საღაროს მუშრიბი ფირადი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: N73, გვ. 163-166.

ქ. ნებითა და შენეგნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პატრონ-მ²ან როსტომ, თანამეცხედრემან ჩუენმა, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრო³ნმა მარია⁴მ, ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი სითარხნის წიგნი და⁵ წიშანი გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და თავდადებით ნამსახურ⁶თა ყმათა, ჩუენს მელვინეთუხუცეს(ს), თულაშვილს ბე-უანს, ძმასარამაზს, შუილთა და მომავალთა⁷ სახლისა თქუენისათა.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და ზ⁸ { ი } რ ბ ი თ ს თქუენის კერძის მამულის სითარხნის წყალობას დაგუიჯენით, ჩუენ ვისმინეთ⁹ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგინყალებთ და გიბოძეთ ზ¹⁰ { ი } რ ბ ი თ ს თქუენი კერ¹¹ძი გლეხი. ასრე ვათარხნეთ და ვათავისუფლეთ, რომე არაფერის თანა საჩუენო¹² სათხოვარი და გამოსალები არა გეთხოვბოდეს-რა, არა საბა-ლაზე პირისთავი და ნ¹³ { ა } წ { ი } რისთავი, არა კოდისპური და ბეგარა, არა მუშობა, არა საჯინიბო, ერთის სათათ¹⁴ როს საურის მეტი.

ანე, უზედანესთა მოგახსენებთ და უქუედაესთა გიბ(რძანე)ბთ, ||¹³ ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივანნო და სხუანო მოსაქმენო, ვითაც ეს ჩუენი მელვინეთ |¹⁴ უხუცესი ნანყალობევის მამულიდამ დავამცრევით, მისდა სამუქმოდ ვათარხნეთ. |¹⁵ და თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას შეუშლით, თუინიერ თანადგომისა |¹⁶ და შენვენისაგან კიდე.

გიბ(რძანე)ბთ, ვინ გინდა-ვინ კარითა ჩუენითა წარვენენილნი მებალახ- |¹⁷ ე, მეკოდისპურენი იყუნეთ, ეს სხვას თარხანს არა გავს, რაც ამ წიგნში დაგუენ |¹⁸ ეროს, ნურას შეუშლით.

დაიწერა ესე ბ(რძანე)ბა და სიგელი ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკთ, მარიამო- ბისთვის ი, |¹⁹ ჴელითა კარისა ჩუენისა სალაროს მუშრიბის ფ ი რ ა ლ ი - ს ა თ ა .

ხელრთვა ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ

სპარსული ტექსტი:

1641 წ. 8 აგვისტო – 6 სექტემბერი

هو

امر عالی شد آنکه چون عزت ماب بيجن بيگ براته ایلی شیره جی باشی سر کار عالی عرض نمود که قریه ۱ زره بید براه ایلی من اعمال گرجستان کارتیل را عن رسد تیول او و برادران و اولاد ار ابتدا نه ماهه سنه لوری نیل معافی و مرفوع القلم فرموده بوده ایم و حکم مزبور فوت شده استدعای حکم مجدد در ین باب نمود و مستوفی سرکار عالی حقیقت نوشته که حکم معافی مذکور بتاریخ شهر... سنه ۱۰۵۰ در دفتر ثبت است بنابراین مقرر فرمودیم که و کلا سرکار عالی معافی قریه ۱ مزبوره را مستمر و برقرار دانسته از شایبه تغییر مصون و محروس شناسند عن رسد تیول مذکور و بطریق سایر محال معافی مرفوع القلم دانسته مزاحمت نرسانند تحصیلداران و سایر عمال حسب المسطور مقرر دانند مستوفی سرکار عالی ا در دفتر ثبت نموده هر ساله حکم مجدد نطلب و چون بمهره عالی رسد اعتماد نماید و درینباب قدغن دانسته در عهده [دا]نند تحریرا ۱۵ شهرجمادی الاول سنه احدی و خمسين الف ۱۵۰۱ من الهجرة النبویه

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ რადგან დიდების საფარველმა, მაღალი კარის მელვინეთუხუცესმა ბ ე ე ა ნ - ბ ე გ ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო - ე ლ მ ა მოგვახსენა, რომ ქ ა რ თ ლ ი ს სოფელ ზ რ ბ ი თ ი ს თიულის და [მისი] შვილების წილი, ნიანგის წლის ცხრათვეობის დასაწყისიდან გა- 5 დასახადებისაგან გათავისუფლებულად და [გადასახადების] სიებიდან ამოღებულად გვიბრძანებია, ხოლო ამის შესახებ [მიცემული] ოქმი დაკარ- გულა და ახალი ოქმი გეთხოვა. მაღალი კარის მუსტოფიმ სინამდვილის [შესახებ] დაწერა, რომ ხსენებული სითარხნის ოქმი ჩაწერილია დავთარ- 10 ში 1050 წლის ... თვის თარიღით. ამიტომ დავადგინეთ, რომ მაღალი კარის ვეჟილებმა ხსენებული სოფლის სითარხნე სამუდამოდ და მტკიცედ ცნონ, გადასხვაფერებისა და ცვლილების მანკისაგან დაცულად აღიარონ. ხსენ- ებული თიულის კერძთან ერთად და, როგორც სხვა თარხანი ადგილები, ისიც ცნონ [გადასახადების] სიებიდან ამორიცხულად, და ნუ შეავიწროუ-

ბენ. თაჰსილდარებმა და სხვა ომალებმა დაწერილის თანახმად ცნონ [ეს] დადგენილად. მაღალი კარის მუსტოფიმ ჩაწეროს [ეს ბრძანება] დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და, როცა [საბუთი] მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება – დაემორჩილონ მას. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ და თავის მოვალეობად აღიარონ [მისი შესრულება]. დაინერა ჰიჯრის ათას ორმოცდა თერთმეტი წლის ჯომდი ალ-ავალის თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს უზის როსტომის სპარსული ბეჭედი. სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები მოთავსებულია საბუთის ვერსო-ზე: 1. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا – ო, უძლურთა შემწევე! 2. ოვალური წარწერით: ...افوض امرى الى الله – „მომინდვია ჩემი საქმე ღვთისადმი“, რომელსაც ქვემოთ მინერილი აქვს: بنظر راسد – „განხილულ (წარდგენილ) იქნა“, 3. ოვალური, წარწერით: عهده علي – „მონა [ღვთისა] აღიყული. 1021 [6]“, ქვეშ მინერილი აქვს: دشت – „ჩაინერა“ – დამტკიცდა.

კომენტარი:

საბუთი გათარხნების აქტს წარმოადგენს, თუმცა როგორც თავად ტექსტშია აღნიშნული, „ეს სხვას თარხანს არა გაეს“. როგორ წესი, გათარხნებისას ყველანაირი გადასახადისაგან თავისუფლდებოდა გლეხი, გარდა „ლაშქრობა-ნადირობისა“ და მოცემულ პერიოდში დაწესებული „სათათრო საურისაგან“. ამჟერად, მეფე „ლაშქრობა-ნადირობისაგანაც“ ათავისუფლებს ადრესატს და სწორედ ამ ნიშნით არ ჰგავს ეს თარხნობა სხვა შემთხვევებს. მეფე უფლებამოსილი იყო ადგილობრივი გადასახადისგან გაეთავისუფლებინა გლეხი და, რადგან მის კომპეტენცი-აში აღარ შედიოდა ირანელთა სასარგებლოდ დაწესებული „სათათრო საურის“ გაუქმება. საბუთის ცნობა მნიშვნელოვანია მეფე როსტომის უფლებებისა და ქართლის სამეფოს სტატუსის განსაზღვრავად. თულაშვილები იყვნენ სამეფო აზნაურები ქვემო ქართლში. ზრბითი, აწუფი და ღვევი მათთვის სიმონ I-ს უწყალობებია 1581 წელს. ისინი სარგებლობდნენ სეიმონ II-ისა და თეიმურაზ I-ის წყალობითაც. როსტომის მმართველობისას ბეჟანი მეღვინეთუხუცესის თანამდებობას ფლობდა სამეფო კარზე, ხოლო მისი ძმა, რამაზი მეშარბათეთუხუცესისას. მეშარბათეთუხუცესის სახელო როსტომის დროს უნდა იყოს შემოღებული (ყოველ შემთხვევაში, გამესღიმებულ მეფეთა კარზე უნდა ეარსება, ხოლო როსტომამდე დოკუმენტებში დაფიქსირებული არაა), საეარაუდოა, რომ პირველი მეშარბათეთუხუცესი რამაზ თულაშვილი იყო. ამ სახელოთი იგი პირველად იხსენიება 1642 წლის დოკუმენტში (ხეც, Qd-1698).

1641 წ. 24 აპრილი. წყალობის წიგნი როსტომ
მეფისა ბექან თულაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-1677; ღია ყაეისფერი ქაღალდი; ზომა: 48,7X20 სმ., ხელი მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის ტექსტი თავიდან ბოლომდე გარკვევით იკითხება; კიდევები გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული, სპარსული თექვსმეტსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთეს ხელით, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე, ქართული ტექსტის აშიაზე. ქართულ ტექსტს ახასიათებს ალაგ-ალაგ ა-მეტობა.

პ ი რ ე ბ ი : 1. ხეც, Hd-13952; 2. ხეც, Hd-4134.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტკთ (329) მარიამობისთუესა კდ, რაც გვაძლევს 1641 წლის 24 აგვისტოს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: №74, გვ. 166-168.

ქ. ნებითა და შენევნითა ლ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პატრო|¹ნმან როსტომ, ესე ამიერით უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა სამკუიდრო|²თ და საბოლოოთ გასათავებელი, შეუშლელი და შეუცვ(ა)ლ³ებელი წყალობისა ნიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქ⁴ვენ, ჩუენსა ერდგულთა ყმათა თულაშუილთა ბეჟანს და რამ|⁵აზს, და შუილთა თქუენთა, ოთარსა და ბახუტასა და ქაიხოსრო|⁶სა და პაპუასა, და ჩამომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას |⁷ჟამსა, ოდეს თქუენის ბიძაშუილის დოლენჯის კერძის მამუ|⁸ლის ნიგნის გა(ა)ხლებას გუიჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და |⁹მოხსენება თქუენი. და მოკითხული ვქენით და დოლენჯის თქუენს |¹⁰სახლზედ მრ(ა)ვ(ა)ლი შეცოდება მიუძღოდა, მრავალი სისხლი ედვა |¹¹ბეჟანის სახლისა. დოლენჯის თავს ვერ ასულოდა და სულკურ|¹²თხელს ჩუენს ძმისწულს, მეფეს პატრონს სუიმონს დოლენჯ |¹³ის კერძი მამული ბეჟანისა და მისის ძმის რამაზის-თუის ებოძებინა.

|¹⁴და ჩუენცა სამკუიდროთ და საბოლოოთ ასრე უბოძეთ, რომე |¹⁵ამ(ა)თ მეტს არ(ა)ს თულაშუილის თესლს კაცს დოლენჯის მამულთა|¹⁶წელი არავის ჰქონდეს. ანე, დოლენჯიმ ჩუენი დარბაისელნი |¹⁷შუა შემოასხა, შემოიხვეწა და დაუდევს ბეჟან დარამაზ დო|¹⁸ლენჯის, ს(ა)ნ(ა)მდის ცოცხ(ა)ლი იყოს: ღვევს ნატუ-რამშუილი |¹⁹შერამაზანა მისის მამულით, ცაკიამშუილი ნინია, დღეს რის(ა)ც |²⁰მამულის მქონებელი იყოს, ანუ მთასა და ანუ ბ(ა)რსა, სული |²¹ტამშუილი მისის მამულითა; ზირბითს ბოქაულის დათუნას |²²სახლი მისის მამულითა; ანუ ფის(ს) ქე-

რიაშუილი ანუ ფურის მამუ|²³ლითა. დო ლენჯი დაბეჟან ვითაც ერთსახლი იყენეს, იმისი მამ|²⁴ული ბეჟანის სახლს ეხელყოდა.

და ჩუენცა მისთვის დაუმკუ|²⁵დრეთ საბოლოო{ო}თ და აროდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან |²⁶ და არც შემდგომ{ა}დ სხუათა მეფეთა და მე-პატრონეთაგან. და ვინ ი|²⁷ცის, ანუ ჟამის გამოცულებით და ანუ სხუის ს{ა}ქმითა დო ლენჯი |²⁸მ მის სიცოცხლეში უარშობა დაიწყოს და ან მოინდომოს, და |²⁹ან სხუის შეყრა, მამული ბეჟანის და რამ{ა} ზის არის და ის ც{ა}|³⁰რიელი სითაც უნდოდეს, წავიდეს.

ანე, მოგახსენებთ კარისა |³¹ ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და მდივანნო, დასაბარათაშუილოს ს{ა}რდ{ა}|³²რო, დლეს ვინ გინდა-ვინ იყოთ და ანუ დლეის წალმა ვინ გინდა-ვინ |³³იქნებოდეთ, მერმე, ესე ჩუენგან ბოძებული წიგნი, სიგელი |³⁴თქუენცა ასრე დაუმკუიდრეთ და დაუმტკიცეთ, რარიგ{ა}დ{ა}|³⁵ც ამა ფარმანში ეწეროს. და ნურაოდეს ნურს მოუშლით, |³⁶შე{ე}ცილებით თუინიერ თანადგომისა და შეწევნის{ა}გ{ა}ნ კიდე.

დაი|³⁷წერა ბრძ{ა}ნება და ნიშანი ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკთ, მარიამობისთვისა |³⁸კდ, ჴელათა მდივან-მწიგნობრისა ყო რ დ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე |³⁹რ { ა } ზ ი ს { ა } თ ა .

ესე ასრე გაუთავდეს. ზ რ ბ ი თ ს ს { ა } ხ ა ს ო ზ უ { ა } რ ი მ ის |⁴⁰ის ს { ა } ს { ა } რ ი თ ა და ს { ა } ლ ო ბ ვ ი თ ა .

ხელრთვები: როსტომ, ლუარსაბ

გვიანდელი მინაწერი:

დო ლენჯის მამულის წიგნი.

هو

امر عالی شد انکه چون دولنجی عمزاده عزت ماب بیجن بیگ براه ایلی شیره جی باشی! سر کار عالی با بیجن بیگ مزبور دعوی رسد تیولات و املاک منعمود و مابین ایشان قیل و قال بود بجهت رفع دعوی ا مقرر فرمودیم که بیجن بیگ مومی الیه از ابتداء ششماهه سنه ییلان نیل از جمله تیولات خود و برادران و اولاد ا موازی پنج خانه وار بموجب ذیل بتصرف دولنجی مومی الیه دهد و بنحوی که در ذیل بخط کرجی نوشته شده

پنج باب *

قریه	قریه	قریه
قو براة ایلی عن دو خانه وار	زربید بر اقایلی عندو خانه وار	ازوپیس باسم کریاشویلی
...	...	...
شرزمان زادوره شویلی	نی نیا سکياشویلی	شوشه سولیده داتونه خوشنشین
مع املاک	مع املاک و باغ اوغلی	تندیلاشویلی باب ۱
باب	باب	مع ملک و باغ
باب ۱		

تا دولنجی مذکور در حیات بوده باشد بتیول او مقرر باشد و بعد از فوت دلنجی اولاد او دخل در موازی پنج خانه وار رعیت مذکور ننموده بتصرف بیجن بیگ مومی الیه و برادران و اولاد ایشان داده بعلت پنج خانه مذکور نیز دعوی ننمایند و از جانبین بر پنجمه رفته مخالفت نورزند مستوفی سر کار علی ا در دفتر ثبت نموده چون بمهر علی رسد اعتماد نمایند و در عهده داندند تحریر ۱۵ شهر جمادی الاول سنه احدى و خمسين و الف من الهجره ۱

* საბუღოში ეს რიცხვი სიაყათათაა დაწერილი

გამოვიდა მაღალი ბრძანება იმის შესახებ, რომ რადგანაც მაღალი კარის შ ი რ ე ჯ ი - ბ ა შ ი ს , პატივითმოსილი ბ ე ყ ა ნ - ბ ე გ ს ა ბ ა რ ა - თ ი ა ნ ო ე ლ ი ს ბიძაშვილს დ ო ლ ე ნ ჯ ი ს დაეა ჰქონდა ხსენებულ ბ ე ყ ა ნ - ბ ე გ თ ა ნ თიულის წილის და მამულის შესახებ, და მათ შორის უთანხმოება იყო. დავის მოსასპობად ჩვენ დავადგინეთ, რომ ხსენებულმა 5 ბ ე ყ ა ნ - ბ ე გ მ ა გველის წელიწადის ექვსთვეობის დასაწყისიდან ხსენებულ დ ო ლ ე ნ ჯ ი ს მისი ძმებისა და შვილების სამფლობელოდ მისცეს სათიულოდან ხუთი კომლი ქვემოთ მოყვანილის მიხედვით, იმ წესით, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის დაწერილი: ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს სოფელი 10 ღ ვ ე ე ვ ი — ორი კომლი: შ ე რ მ ა ზ ა ნ ნ ა ტ უ რ ა შ ვ ი ლ ი [მისი] მამულით, ნ ი ა ნ ი ა ც ა კ ი ა შ ვ ი ლ ი [მისი] მამულით და ვენახით. ს ა - ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს სოფლები: ზ რ ბ ი თ ი — ორი კომლი: ს უ ლ ი ტ ა შ - ვ ი ლ ი შ ო შ ი ა , და თ უ ნ ა თ ა ნ დ ი ლ ა შ ვ ი ლ ი , მამულით და ვენახით. სოფელი ა ნ უ ფ ი ს ი — ქ ე რ ი ა შ ვ ი ლ ი - ახალმოსული. ვიდრე ხსენებული დ ო ლ ე ნ ჯ ი ცოცხალი იქნება, თიული დარჩება [მას] 15 და დ ო ლ ე ნ ჯ ი ს . სიკვდილის შემდეგ მის შვილებს ხელი არ აქვს ხსენებულ ხუთ კომლთან და ისინი მიეცემა ხსენებულ ბ ე ყ ა ნ - ბ ე გ ს , მის ძმებს და შვილებს. ამ ხუთი კომლის შესახებ აგრეთვე დავას ნუ დაიწყებენ, ორივე მხარე სწორედ ამ წესის მიხედვით უნდა მოიქცეს და წინააღმდეგობას ნუ გასწევნენ. მაღალი კარის მუსტოფუიმ ჩაწეროს ეს [ბრძანება] 20 დავთარში [და], როცა საბუთი მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება — ერწმუნონ მას და თავის მოვალეობად აღიარონ [მისი შესრულება]. დაინერა ჯომადი ალ-აჰალის 15-ს, ჰიჯრის 1051 წელს.

ტექსტის ბოლოს უზის როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-ზე დასმულია სამი სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: *يا معين الضعفا* „ო, უძლურთა შემწე“. 2. ოვალური, წარწერით: *١٠٢٣ هـ عيسى* „მონა მისი (ღვთის) ალი ყული, 1021“. ბოლოს მინაწერი „*بني*“ დამტკიცდა, ფუთურიძესთან თარგმნილია როგორც „ჩაინერა“. 3. მცირე, ოვალური, გაურკვეველი წარწერით. მის ქვემოთ არის წარწერა: „*نظر ساد*“ „განხილულია“.

კომენტარი იხ. ხეც, Qd-1672-თან.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჳემნიფემან
პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე წყალობისა ნიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და
გიბოძეთ შენ, ჩუენს ერდგულსა და ნამსახურსა ყმასა, გორელს გ ო რ გ ი -
ჯ ა ნ ა შ ვ ი ლ ს გ ი ო რ გ ი ს , შვილთაშენთა: ფ ა რ ს ა დ ა ნ ს , ა ლ ე -
ქ ს ა ს ა , მ ი რ ი ჯ ა ნ ა ს ა , მ ე ლ ქ ი ს { ე } დ ე გ ს დამომავალთა სახ-
ლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდგეით კარსა და ა ბ ა ნ ო ს შეტანებით რ ი -
ყ ე ზ ე დ სანისქუილოს გვიაჯენით, მოკითხული ვქენით და შენ და მე-
კარვეს ფ ა რ დ უ ა ს საცილობლად გაგვქდომოდა{თ}. პირველ, ბევ-
რი სასჯელი დაგუედვა, რუსსხმულიც გაგეკეთებინა და მასუკან იმან
გაგვასინჯვინა, რომე ჩუენი ყოფილაო. ცოტას ხანს დასტური დავეცით და
მასუკან იმას სახლი დაედვა. საყარყაშოდ საქმე შეგექნათ და რაც დაგეხ-
არჯა, იმას თხოვნა დაუნყევით. და სადამდის ჯუარს პატიოსანხედ არ შე-
ჰფიცე, შენი დანახარჯი არ დაიჯერა, ათი თუმანი თეთრი ფიცით გაიტანე,
რომე დაგეხარჯა.

ანე, ერთის თუეში თუ ათი თუმანი მოგცეს, ნისქუილის ალაგს აღარას
ემართლები და თუ არადა ვერ მოგცეს, ისრეე შენთუის გვიბოძებია მარ-
თლის სამართლიანის საქმითა, და თქუენგან ფეშქაშიც მოვირთუით. ამ
ნესით დაგიმჟუიდრეთ და დ ა მ პ ა ლ ა ს ჭალაში გ ა რ ე ჯ უ ა რ უ ლ ი
და კ ა რ ა ლ უ ლ ი წყალი რომ ჩამოვარდება, იქივ დ ა მ პ ა ლ ა ს სათავე
აელება.

და ასრე სულობით თქუენ გიბოძეთ, რომე არა კაცი არ შემოგეცილოთ
ნ ა ზ ა რ ა ს ნისქუილის მიდგმამდი.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსა-
ხურს შინა.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩვენისა ვ{ე}ქილ-ვეზირნო, გ ო რ ი ს
მოურავნო და მოწელენო, თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნუ მოუშლით.
თუ სხუა ამისთანა ნიგნი გამოჩნდეს, სიგელითა ამითა გაგვცუდებია და
მტკიცე ესეოდენი არის.

დაინერა ბ(რძანე)ბა ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკთ, ჳელითა კარისა ჩუენი-
სა მდივან-მნიგნობრის - თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

დედანს დასმული ჰქონია ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

1641. წყალობის განახლების წიგნი ოსტომ მეფისა ენალა მირიბანაშვილისაჟი

პ ი რ ი : ხეა, 1450-6/4, გადაწერილი რუსული მმართველობის დაწესე-
ბულების პირების დავთარში.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორნიკიანი ტკთ (329), რაც უდრის 1641 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შენეწენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელ-მნიფემან პატრონმან როსტომ, ესე უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ შენ, ჩვენსა ერთგულსა და მრავალფერად ნამსახურსა ყმასა, ქალაქის მელიქს, მირიმანაშვილთა: ენალ{ა}ს, ძმასა შენთა: მამუქას, მირიმან{ა}ს, ბაინდურ{ა}ს, სოლალასა, ბალუმა-სა, ამირჯანასა, მირაქასა, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა დააბანოს უბანში თქვენის ნასყიდისა და ნაწყალობევის ვენახების წიგნის გაახლებას დაგვეჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, დაგიმკვიდრეთ და გიბოძეთ მართლის სამართლიანის მძღვრითა – ერთი მხარი სათემოს შარის მიდგამამდინ, ერთის მხ[არა]ქაფანაგაშვილის ავთანდილას ვენახის მიდგამამდი, ზედათ თავისავე ტერტერასშვილის სუხინას ვენახის მიდგამამდი, და ქვემოთ – ფოთინას მამულის მძღურამდი. ეს ამ წესითა და მართლის სამართლიანის სამძღვრით თქვენთვის გვიბოძებია ყოვლის კაცისაგან უცილებრად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს.

ანე, გიბ(რძანე)ბეს კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და ქალაქის მოურავნო, თქვენ{ცა} ასრე გაუთავეთ და ნურას ნუ მოუშლით.

დაიწერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სტკთ, ჯელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის თუმანისშვილის ბირთველისათა.

დედანს ესვაროსტომ მეფის ბეჭედი.

110

1641 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა [დიდმის] წმ. გიორგის დეკანოზ ათანელისადმი

დედანი: ხეც, Hd-1053; მოცუთალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 41,5X16,5 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშნები: სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; კიდევები გამაგრებულია სარესტაურაციო ქაღალდით. თავში მოთავსებულია სპარსული ტექსტი.

თარიღი: ქორონიკონი ტკთ (329), რაც გულისხმობს 1641 წელს.

საბუთის დამწერი: სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გამოცემა: თაყაიშვილი, 1909, № 45, გვ. 64-65.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-|²მეფემან, ჴელ-მნიფემან პატრონმან რო ს ტ ო მ , |³ და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფ|⁴ალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნი სამდი ჟამთა |⁵ და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნი⁶შანი შეგინყ-ალეთ და გიბოძეთ შენ, ჩუენსა |⁷ ერდგულსა და ნამს{ა}ხურსა ყმასა, დ ი ლ მ ე ლ ს , ნ⁸მიდის გ ი ო რ გ ი ს დეკანოზს ა თ ა ნ ე ლ ს ა , შვილსა |⁹ შენსა დ ა ვ ი თ ს , ე ლ ი ა ზ ა რ ს , გ ე დ | ა | ო ა ნ ს , ი ო ვ ა ნ ე ს , გ ი ო რ |¹⁰ გ ი ს და სახლისა მომავალთა თქუენისათა, ყოველთ|¹¹ავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და ც ხ ო |¹² რ ე ბ ა უ ლ ს , შენისავ საყდრის სას{ა}ხლეს გუეაჯენით. |¹³ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება შენი და მოკითხული |¹⁴ გიყავით და დ ა ვ ი თ მეფის სიგელიც გინახეთ და ჩუენ|¹⁵ ც სიგლითა ამით დეკანოზობა და ც ხ ო რ ე ბ ა |¹⁶ შ ვ ი ლ ი ს სას{ა}ხლე დაგიმტკიცეთ ყოვლის კაც|¹⁷ ისაგან უცილებლად.

გქონდეს და გიბედნი |¹⁸ ეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამს{ა} ხუ |¹⁹ რსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს, არა |²⁰ ჩუენგან და არა შემდგომად სხუათა მეპა |²¹ ტრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა |²² ვეჟილ-ვაზირნო და სხუანო მოსაქმენო, დ ი ლ მ ი |²³ ს მოურავნო და მ[ო]წელენო, თქუენცა ასრე გაუ |²⁴ თავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და |²⁵ შე{ე}ცილებით.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე |²⁶ ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკთ, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდ |²⁷ ივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ |²⁸ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთა ხვეულად:

რ { ო } ს ტ { ო } მ

როსტომ მეფის ოთხკუთხა ბეჭედი სპარსული ლეგენდით.

გვიანდელი დამტკიცებები:

1. ქ. ჩვენ, მეფეთ-მეფე, პატრონი თ ე ი მ უ რ { ა } ზ , ვამტკიცებთ სი-თარხნესა და აზატობას ამას. მთიბათვის კზ (27), ქ(ორონი)კ(ონ)ს ულზ (1749 წ.).

იქვე ბეჭედი ლეგენდით: [ქ.] [დ ა ვ ი თ ი ს] [ტომად], [მკუი]დ[რ] [ტა]ხტზედ [მჯდომად], მყო [ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო ს] ლ(მერ)თ(მა)ნ ცხებულ[ად], [მეფე] |² [თ ე ი მ უ რ ა ზ] .

2. ჩვენც ამ რიგათ ვამტკიცებთ, თიბათვის გ (3), ქ(ორონი)კ(ონ)ს უგ (1775), რაგვართაც ბატონს მამაჩვენს წყალობა უქნია, | სიგლითა ამით დაუმტკი⁹ცებია, ისე.

იქვე ბეჭედი: მე ფეხთ განბანილთა მიერ ეკლესია ვადიდე, | ე რ ე კ ლ ე .

3. ქ. ჩვენ, ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო ს და კ ა ხ ე თ ი ს დედოფალთ-დედოფა-ლი, დ ა დ ი ა ნ ი ს ასული, პატრონი დ ა რ ე ჯ ა ნ , ამ ბატო⁹ნების წყალობის სიგელს ვამტკიცებთ. იანერის | იგ (13), ქ(ორონი)კ(ონ)ს უად (1776).

ბეჭედი: ვინ არს მიზეზი არს[თა] [მკობისა], [მან] მცა წიაღი დედოფლობი-სა, | დ ა რ ე ჯ ა ნ .

4. ქ. ჩვენ, ბატონისშვილი გიორგი, | ამ ბატონების ბრძანების თანა|მონამე ვართ. იანვრის იგ (13), ქ(ორონი)კ(ონ)ს უ|ად (1776).

ბეჭედი: მეფის ძე | გიორგი.

5. ქ. ჩვენ, ბატონისშვილი ლეონ, ამ ბატონების ბრძანების თანამონამე ვართ. | იანვრის იგ (13), ქ(ორონი)კ(ონ)ს უად (1776).

ბეჭედი: მრჩობლთა მეფეთა ძესა, ლეონ | სახელად მძესა.

6. ბეჭედი: განმგედ მიწოდა მეფემა, სალთხუცად მისმა სეფემა, მუხრანბატონი კოსტანტინე.

111

1641 წ. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა ალეხანა ძოძილასშვილისადმი

პირი: სეა, 1449-2262; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 40X25,5 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ერთწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; გვერდები შევსებულია თეთრი სარესტავრაციო ქაღალდით.

თარიღი: ქორონიკონი ტკთ (329), რაც გეაქლევს 1641 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი თუმანისშვილი ბირთველი.

ქ. ნებითა და შეწევნითა მლთისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჴემნი-ფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, ესე უკუწისამდინ და ხანთა გასათავებელი წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ შენ, ჩვენს ერთგულსა და დიდათ ნამსახურსა ყმას, გორელს ჩვენს ვაჭარს, 5
ქოქილას შვილსა ალეხანასა, შენსა ძმასა გიორგის, შვილსა ზალს, თურინასა, ქოქილასა, შვილთა და მამავალთა სახლისა თქვენისათა – ყოველსავე.

მას ჟამს, ოდეს მოგვადევით კარსა და მამულის წიგნის გა{ა}ხლებას დაგვეაჯენით, ჩვენც ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, მოკითხული გი- 10
ყავით და ბატონის ლუარსაბის წყალობა წიგნი გინახეთ. და რარიგათაც იმათ წყალობა ექნათ, ჩვენც იმ წესით დაგიმკვიდრეთ და გიბოძეთ: თქვენ რომ გალავანი შემოგივლია სახლისათუის, სიგრძე ადლი სამოცდაათი და განი ადლი ოცდაორი; ამას გარდისათ, სამეხრეოს შარაზედ სანის- 15
ქუილე და ათის დღის მიწა; თავი ამ წიგნილის რუს მიდგმამდინ, ბოლო შენისავ ვენახის კარამდინ, იქით გვერდი ამირალასა და შიხინას მიწის მიდგმამდინ, და აქეთ გვერდი შარამდინ. ამას გარდაისათ, ღია ხევს 20
გალმა – ოხერი ბეგანა ური სანისქუილე მისის რუთი და სათავითა, და ნერგებითა, ჭალითა, შესავლითა და გასავლითა და მ[ი]სის სამართლიანის სამძღრითა, ნასყიდი და უსყიდი. დღეს რისაც მქონებელნი იყვნეთ, სამ-

კუიდროთ და საბოლოოთ ჩვენც გვიბოძებია. ასრე რომე, არას დროსა და ჟამს ღალა და ყულული არ გეთხოვბოდეს.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ, რარიგათაც შენს მკვიდრს ნასყიდს მამულს მართებდეს, იმრიგათ. ჴელი გენიფებოდეს გასასყიდლათ, 5 გასამზითებლათ და სანიდნავათ, ყოველ ფერად მოსახმარებლად.

ესე ჩვენგან ნაწყალობევი მამულები წყლითა და წისქვილით, რუთა და სათავითა თქვენთვისა და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია ყოვლის კაცი- 10 სისაგან უცილებრად.

გქონდესთ და გიბედნიეროსთ ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერთგულად სამ- 10 სახურსა შინა, არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგანა და არა სხვათა მეფე-თა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარის ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, გოროის მოურა- 15 ვო და მოხელენო, თქვენც ასრე დაუმტკიცეთ, რარიგათაც ამ ჩვენგან ნაწყალობევს ფარვანშიგან ეწეროს. ნურაოდეს ნუ მოუშლით [და] შე[ე] ცილებით. და თუ სხვა მცილებელი კაცი და ნიგნი გამოჩნდეს. სიგლითა ამ-ითა გაგუიცუდებია. მტკიცე ესე ოდენ არის.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკთ, ჴელითა კარისა ჩვენის მდივან-მწიგნობარისა 10 თუ მანის შვილი {ს} ბირთველი ისათა.

დედანს ესვა როსტომის ბეჭედი

გვიანდელი დამტკიცებები:

ქ. მე, გორელი ფეშანგიათ პეტრეს შვილი სტეფანა, ამის 10 ასლი ვნახე და ეს სავადი გადმოვწერე. ეს ჩემი ჴელია. (ჯვარი)

ქ. ღ(მრ)თ(ი)ს წინაშენ ამისი ასლი ვნახე და ამ სავადზედ ხელი მოვანერე, 15 მე, თაყინას შვილმა ზაქალმა.

ბეჭედი ლეგენდით: დედოფლის ყმათაყინას შვილი ზაალ.

ქ. მე, გორის მამასახლისმა ზურაბ, ამისი ასლი ვნახე. ეს სავადი 10 დავებჭდე.

ბეჭედი ლეგენდით: მ(ო)ნ(ა) ღ(მრ)თისა მამასახლისი ზურაბ.

ქ. მე, ამირლბელმა თაქამაზმა ამის ასლი ვნახე და ეს სე[ვა]დი 10 დ[ა]ვებჭდე.

ქ. მე, იოვანე საკას შვილმა ამისი ასლი ვნახე და ეს სავადი 10 დავებჭდე.

ბეჭდის ადგილი.

ქ. მე, ამირლანთ ოჰანჯინის შვილმა ისაიამ ამ[ისი] 10 ასლი ვნახე და ეს ს[ა]ვადი დავებჭდე.

ბეჭდის ადგილი.

ქ. მე, დავრეშა შვილმა თომამ ამისი ასლი ვნახე და ამ სავადზე 10 მონმოზა მივანერე.

ხელრთვა: თომა

უზის ოთხი ბეჭედი ლეგენდებით: 1. ზურაბ მამასახლისი, 2. თაყ- 10 ინას შვილი ზაალ, 3. ამირლანთ ოჰანჯინის შვილი, 4. არიკითხება.

თავსა და ბოლოში მონიშნულია კიდევ სხვა – ოთხკუთხა და მრგვალი ბეჭდების ადგილებიც.

მინაწერები: როსტომ მეფის წყალობის წიგნია.

ფერშანგიშვილი ივანე კონსტანტინეს ძე ნულუკიძე, ქ. 7. ტკმ (1641).

გადანერილი პირი ეხება გორელი ვაჭრის სახლ-კარსა და მამულს.

საბუთის თავში:

ამაზეით თათრული ნაწერია და ბეჭედი.

112

1641. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ზურაბის ამისწულ ყაფარასა და მისი ამებისადმი

დედანი: სეა, 1448-3274; მოყაყისფრო ქაღალდი; ზომა: 37X20,6 სმ.; შუი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; საბუთი დაზიანებული არ არის; კიდევები გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთიქართულ-სპარსულია. ცამეტსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნასთალიყით, შეუღლად განთავსებულია recto-ზე, ქართული ტექსტის ზემოთ.

საბუთის თარიღი: ქორონიკონი ტთ (329), რაც უდრის 1641 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გამოცემი: ფუთურიძე, 1955, N71, გვ. 158-160.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჯე²ლ-მნიფემან პატრონმან როსტომ, ესე საბოლო(ო)დ გასათავებ³ელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძე⁴თ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისაებრივ მრავალფერ⁵ად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა: ზურაბის ძმისწულთა ყაფარასა, ⁶შენსა ძმასა: იაგანასა, თამაზასა, მერაბს, ზა⁷ლს, ალავერდის, შვილ⁷თა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ⁸ოდეს მოგუიდეგით კარსა და ზურაბას და დურმიშხანს უკან თქუენ⁹ის მამულების წიგნის გა¹⁰ახლებას დაგუ-იაჯენით, ჩუენცა ვისმინე¹⁰თ აჯა და მოხსენება თქუენი, დაგიმტკიცეთ და და გიბოძეთ აკანათერ¹¹ – თქუენი სამართლიანი მამული, ვასაკას სოფელი, თქუენი ¹²კერძი სამართლიანი მამული, ყუზანას ნასოფლარი, ყოვლის კაცისა¹³გან უცილებრად; ხორის სოფელში თქუენი საკერძო მისის მამულ¹⁴ითა; ვანქს, რისაც მამულის მონასყიდე იყოთ, გლეხითა და ყოვლ¹⁵ისფერითა; ზემო ბოლნის¹⁶ს ჩუენი წყალობა და მელიქისაგან მოს¹⁶ყიდული გლეხი ასლამაზა, ვენაჯი, მიწა-წყალი და კიდევ ნასყიდი ¹⁷ნისქუილი; ახალშენი, ქვემო ბოლნის¹⁸ს სურათაშვილი ველია, და შ¹⁸უაბოლ-

ნის {ს} დუ რ ი ა მისის სამართლიანის მამულითა. ესე {ე} ბი ყოვლ¹⁹ის მათის სამართლიანის მამულითა, მთითა, ბარითა, წყლითა, ²⁰წისქუილითა, ველითა, ვენაწითა, შესავლითა და გასავლითა, საძებრითა და ²¹უძებრითა, შენითა და ოჯერითა, ყოვლითურ სამკუთხედროდ და საბო²²ლო {ო}დ, თქუენთვის და თქუენთა შვილთათუის გუიბოძებია.

გკონდეს და გიბ²³ედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაროდ²⁴ის არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა სხუათა მეპატრონეთაგა²⁵.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, ს ო მ ხ ი თ ი - ს ა ტა²⁶რულანო და მელიქნო, და დღეს ვინცა-ვინ იყუნეთ და ამას უკან იქნე²⁷ბოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშ²⁸ლით და შე {ე} ცილებით, თუინიერ შენვენისა და თანადგომისაგან კი²⁹დე.

დაინერა ბ(რძანებ)ა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკთ, ჴელითა კარისა ჩუე³⁰ნისა მდივან-მნიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ - ე ლ ი ს ³¹ი თ ა .

თქუენი კერძი ნაოჯარი ფ { ა } რ ვ ა შე ნ ი ც თქუენთუის გუიბოძებ³²ია.

როსტომ მეფის ბეჭედი მხედრული ლეგენდით: ქ. ყაენის ფერჯთა მტუერი როსტომ მეფე ვამტიცებ.

საპარსული ტემსტი:

1641 წ. 21 ივლისი

هو

امر عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در براه قفار و یکنی و طهماسب و مهرباب و صفی قلی| برادرزاده های سهراب یساول صحبت که متوفی شده محال مذکوره ذیل من اعمال سمخوت را بطریقی کم| قریه اکانتکر عن رسد قریه و سکندی ... قریه حوری ... قریه قوزان که بایر است| تیول سهراب مذکور| رعایای منفرقه ... خانوار|

ساکن قریه بولنیس علیا ساکن بولنیس میان ساکن بولنیس سفلا ساکن وانک| ملک و یکنرباغ و یکخانه وار یکخانه وار

یکدر طاحونه|

یکخانه وار

تیول سهراب مذکور مقرر بود از ابتدا| فوت سهراب مزبور تیول جماعه مذکوره فوق بنوعی که در ذیل بخط| گرجی نوشته شده مقرر قمروده ارزانی داشتیم رعایا| محال مذکوره آنجماعت را تیودار باستقلال خود دانسته سال بسال مالوجهات| و وجوهات خود را موافق قانون و دستور العمل اینولایت مهمسازی نمایتد مستوفی سر کار عالی ثبت نموده چون بمهر عالی رسد اعتماد نمایند| و هر ساله مجدد نطلبند و در عهده دانند تحریر| ۱۲ شهر ربیع الثانی سنه احدى و خمسين و الیف

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ გარდაცვლილი სოჭბათიასაულის, ზ უ რ ა ბ ი ს ძმისწულების: ყ ა ფ ა რ ა ს , ი ა გ ა ნ ა ს , თ ა ჰ მ ა ს ბ ი ს , მე რ ა ბ ი ს და ს ე ფ ი ყ უ ლ ი ს მონყალების გამო ჩვენ ზ უ რ ა ბ ი ს

გარდაცვალების შემდეგ, ხსენებულ [პირებს] თიულად ვუწყალობეთ და
 ვუბოძეთ ს ო მ ხ ი თ ი ს ქვემოთ აღნიშნული ადგილები იმ წესით, რა
 [წესითაც] ხსენებულ ზ უ რ ა ბ ს ჰქონდა თიულად დამტკიცებული, რო-
 გორც ქვემოთ ქართულადაა დაწერილი: სოფელი ა კ ა ნ ა თ ე რ ა , ზ უ -
 რ ა ბ ი ს კერძი თიულით; სოფელი ვ ა ს ა ქ ქ ა ნ დ ი , მისი წილით; ხ ო - 5
 რ ი ს სოფელი, მისი წილით; ყ უ ზ ა ნ ა ს სოფელი, რომელიც ნასოფლარს
 წარმოადგენს. ერთი კომლი დაფანტული გლეხები, მცხოვრებნი ზ ე მ ო
 ბ ო ლ ნ ი ს შ ი მამულით, ერთი ვენახით, ერთი წისქვილით; სოფელ შ უ ა
 ბ ო ლ ნ ი ს შ ი – ერთი კომლი. სოფელ ვ ა ნ ქ შ ი მოსახლე – ერთი კომლი.
 ხსენებული ადგილების გლეხებმა დასახელებული პირები თავის სრუ- 10
 ლუფლებიან თიულდარად უნდა ცნონ და იმ მხარის კანონისა და დასტურ-
 ლამალის თანახმად, თავიანთი მალუჯათი და [სხვა] გადასახადები ყოველ-
 წლიურად მათ უნდა გადასცენ. [ამ ბრძანებას] მაღალი კარის მუსტოფი
 ჩანერს [დავთარში] და როცა მასზე მაღალი ბეჭედი დაისმევა — დაემორ-
 ჩილონ მას. ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ და [ბრძანების 15
 შესრულება] თავიანთ ვალდებულებად აღიარონ. დაინერა 1051 წლის 12
 რაბი ას-სანს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის ოთხკუთხა სპარ-
 სული ბეჭედი. მცირე ზომის, ოვალური ფორმის სამი სპარსული სარეგისტრა-
 ციო ბეჭედი დასმულია ქართული ტექსტთან: 1. يا معين الضعفا — „ო, უძლურთა
 შემწევ“, 2. عبيد عليلى — „მონა მისი (ღვთისა) ალიყული“, ამაჲ მოსდევს სარეგ-
 ისტრაციო მინანერი: ثبث شد — „დამტკიცდა“ და 3. გაურკვეველი წარწერით,
 ქვეშ სარეგისტრაციო მინანერით: بنظر رسيد — „განხილულ იქნა“.

113

1642 წ. 8 იანვარი. თარხნობის წიგნი როინ ჯავახიშვილისა აბანოელ ნასყიდასადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14666; ზომა: 22,5X17,5 სმ; მხედრული; შავი ფერის
 მელანი; განკვეთილობის ნიშნები: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ;
 კიდებები გამაგრებულია სარესტაფრაციო ქაღალდით.

თარიღი: ქორონიკონი ტლ (330), იანვრის 8 (8), რაც უდრის 1642 წლის
 8 იანვარს.

ქ. ესე წყალობისა და სითარხნის წიგნი და ნიშანი გი²ბოძეთ ჩუენ,
 ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ მ ა ნ , დივანბეგმან პატრონმან ³ რ ო ი ნ , შენ, ა ბ ა -
 ნ ო ე ლ ს ნ ა ს ყ ი დ ა ს ა .

ასრე და ამა პირსა ზედ{ა}⁴ნ, რომე ჯელმნიფემან პატრონმან რ ო ს -
 ტ ო მ , ყ ა რ ა ი { ა } ს ⁵ნადირობა მოიპრიან{ა} და წელიწდისთვის მეს-
 ამეს დღეს ⁶ინად{ი}რა და მომჯრემ ცხენი შემოაძგერა და მისი მტე⁷რი,
 ავად გაჰდა და მჰარბეჭი იტკინა.

ანე, მათა¹⁸დ სადღეგრძელოდ და გასამარჯუებლად ასრე გათარხ¹⁹ნე ნათლისღების მესამეს დღეს და გა(ა)ზატე, რომე |¹⁰ არაფერი საჩუენო სათხოვარი და გამოსაღები არა გე|¹¹თხოვბოდეს-რა, და არც კარზედ კაცი მოგიყენოთ |¹² და ყოელს წელიწადს, ნათლისღების დღეს, საღმ¹³რთოდ საკლავს დაჰკლევდე და მეფის რ ო ს ტ ო მ ი ს სადღე¹⁴გრძელოდ ჟამს აწირვინებდე ორს მღრდელსა |¹⁵ და სადამდისინ შენ და შენის სახლისკაცი იქნებოდეთ, |¹⁶ რ ო ს ტ ო მ მეფე ლოცეთ და ადიდეთ.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლ, იანვა¹⁷რსმ(8).

და საურსაც შენ მაგიერად, ჩუენ გამოვილებ¹⁸დეთ.

ხელრთვა ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ

verso-ზე უზის ოთხკუთხა ბეჭედი ქართული ლეგენდით: რ ო ი ნ .

გვიანდელი მინაწერი:

1642 | იანვრის 8 (შავი ფერის ფანქრით).

114

1642. 16 იანვარი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გურბენ ყორღანაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-1/96, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარში.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტკი (330) იანვრის თექუსმეტი (16), რაც უდრის 1642 წლის 16 იანვარს.

სახუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

[ქ.] სახელითა ს(ა)ხიერისა, არსება დაუსაბამოსა და დაუსრულებელისა, ღ(მრ)თისა და ძისა და სულისა წმინდისათა, და ყოველთა ღ(მრ)თისა წმინდათა ხორციელთა და უხორცოთა, ზეცისა და ქვეყნისათა.

- ამა ზედამოწერილთა ღ(მრ)თისა წმინდათა, ყოველთავე მინდობითა
 5 და შუამდგომარეობითა და თავსმდებობითა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ხელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთა-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე ამიერით უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა და სამკუიდროთ და საბოლოოთ გასათავებელი მტკიცე და შეუშლელი და შეუცვალელებელი წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგი-
 10 წყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერთგულსა და მრავალფერად ერდგულობით და თავდადებით ნამსახურთა ყმათა: ყ ო რ ღ ა ნ ა შ უ ი ლ თ დ ა ვ ი თ ი ს შვილთა გ უ რ გ ე ნ ს და ძმათა შენტა, ზ ა { ა } ლ ს და ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ს და შუილთა თქუენთა: გ ი ე ს ა და ს უ ლ ხ ა ნ ს და რ ო ს ტ ო მ ს და დ ა ვ ი თ ს და ბ ე ყ ა ნ ს , და ჩამამავალთა სახლისა
 15 თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას დაგუ-
იაჯენით, და ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, უცხოფერს
გ უ რ გ ე ნ ს ყ ი ზ ი ლ ბ ა შ ი ს ქვეყანას ნამსახური და ვალდებული
იყო, და ჩვენცა სამსახურისა და ერდგულობის სამუქეთო და ჯილდოთ სი-
თარხნით დაგმიკუიდრეთ და დაგმიტკიცეთ ქვე შ ი ს ხ ე ვ ს სოფელი
კ ი პ რ უ ტ ი და ხ რ ა მ ი ს პირს, კ { ა } ბ რ ე თ ს , ორი კუ(ა)მლი გლეხი
პ ე ტ რ ო ზ ა შ უ ი ლ ე ბ ი : ა მ ი რ ჯ ა ნ ა და ყ უ ლ ი ჯ ა ნ ა , რისაც
მამულის მქონებელნი არიან, ყოვლითურ.

ზ უ რ ა ბ ი ს შ უ ი ლ ე ბ ი და გ ო შ ფ ა რ გაიყარნეს და გასამყრელს
უფროს ვემ(ა)რთლებოდით, დარბაისელნი შუა შემოასხეს და შემოიხვე-
ნნეს და გასამყრელთ სოფელი კ ი პ რ უ ტ ი და ორი კუამლი გლეხი კ { ა }
ბ რ ე თ ს დაგვიდევს. დარბაისელთ შეგვაჯერეს სოფელი კ ი პ რ უ ტ ი -
თავითგან ამოვარდნილის კაცისა ყოფილიყო. ჩვენც ყოვლის კაცის-
აგან უცილებელათ და შემოუსარჩლელათ დაგმიკუიდრეთ თქუენ,
ყ ო რ ღ ა ნ ა შ უ ი ლ თ ა , და ვ ი თ ი ს შვილებსა ქვე შ ი ს ხ ე ვ ს
სოფელი კ ი პ რ უ ტ ი და კ { ა } ბ რ ე თ ს ორი კუ(ა)მლი გლეხი წყლითა
და ნისქელითა, და ვენახითა, სახნავითა და უხნავითა, შენითა და ოხერი-
თა, ნასყიდითა და უსყიდითა, ს { ა } ძებრითა და უძებრითა, მთითა და ბარი-
თა ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა და სამძღვრითა.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შიგან.

[ანე] მოგახსენებთ კარისა ჩვენისა ვეზირ-ვექილნო და მდივან(ნ)ო,
დღეს ვინგინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღეის წალმა ვინგინდა-ვინ იქნებოდეთ,
მერმე, ესე ჩვენგან საფიცრით ბოძებული მამული თქვენცა ასრე დაუმ-
კვიდრეთ და დაუმტკიცეთ რომე, რარიგადაც ამა საფიცრის სიგელსა შიგან
ენეროს, ვინცა და რამაც მეფემან და მეპატრონემან ესე ჩვენგ(ა)ნ ბო-
ძებული საფიცრის სიგელი და მამულები ყ ო რ ღ ა ნ ა შ უ ი ლ ს გ უ რ -
გ ე ნ ს და მისთა ძმათა შეუშ(ა)ლოს, რისხავსმც დაუსაბამო ლ(მერ)თი, და
მამა და ძე და სული ნმინდა; მისიმც სული ი უ და ს თანაზიერი იქნების
ჯოჯოხეთშია, ამინ.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტკი, იანვრისა თექუსმეტსა, ხელითა მდივან-მნიგ-
ნობრისა - ყ ო რ ღ ა ნ { ა } შ უ ი ლ ი ს მ ე რ { ა } ბ ი ს { ა } თ ა .

დედანს ესვა [რ ო ს ტ ო მ] მეფის ორი ბეჭედი.

იხ. კომენტარი 1450-16/93-თან.

ნიშანდობლივია, რომ გურგენ ყორღანაშვილი მეფის წყალობას იღებს,
რადგან „კეზილბაშის“ ქვეყანაში იყო ნამსახური. როსტომი კი ვალდებუ-
ლია სანაცვლოდ იგი დააჯილდოვოს.

**1642 წ. 15 თებერვალი. წყალობის წიგნი ორსტომ
მეფისა ზაზაღა გობგორიშვილისადმი**

დ ე ღ ა ნ ი: ხეც, Sd-557; ყაყისყერი ქაღალდი; ზომა: 19,4X17 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი; დაზიანება: საბუთი თაენაკლულია და გამაგრებულია სარესტაურაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი ღ ი: ქორონიკონი ტლ (330) თებერვლის იე (15), რაც გვაძლევს 1642 წლის 15 თებერვალს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი: მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა: თაყაიშვილი, 1909: გვ. 154.

[ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მე²ფემან, პა-ტრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი |³ წყალობი-სა ნიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ |⁴ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა ყმასა, გ ო გ { ო } რ ი შ უ ი ლ ს |⁵ ფ ა ფ ი ლ ა ს ა და შუილთა თქუენთა, თ ა მ { ა } ზ { ა } ს და ჯ ა შ ი [ა] ს ა |⁶ და ჩამომ{ა}ვ{ა}ლთა ს{ა}ხლისა თქუენისათა ყოველთავე.

მას |⁷ ჟამსა, ოდეს თქუენის ბიძაშუილის, ბ ე ჟ ა ნ ი ს კერ⁸ძს მე ს ხ ს გლეხებსა და ჩუენგან ბოძებულს ჩუენ⁹ს სახასოს ს კ უ ე რ ი ს { ი ს } ჭალას გუიაჯენით, ჩუენცა ვისმ{ი}ნ¹⁰ეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, და ბ ე ჟ ა ნ ი ს შუილებ¹¹ს{ა}ც დაენებინა. ჩუენც ასრე გიბოძეთ ბ ე ჟ ა ნ ი ს კე¹²რძი მე ს ხ ი გლეხები და ს კ უ რ ი ს { ს } ჭალა სრულობით, |¹³ რაც ჩუენი სახასო-სან{ა}დიროთ ყოფილიყოს.

გქონდეს |¹⁴ და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმ{ა}ნ ჩუენსა ერდგულათ |¹⁵ სამ-სახურსა შიგან.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლ, თებერვლის იე, ჴელითა |¹⁶ მწიგნობრისა – ყ ო რ ღ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს { ი } თ ა .

ხელრთვა ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი მინანერი საბუთის verso-ზე:

ქ. რ ო ს ტ ო მ მეფის წყალობის ნიგნი გ ო გ ო რ ი შ უ ი ლ ს ა დ მ ი .

**1642. 4 მარტი. წყალობის განახლების წიგნი ორსტომ
მეფისა პაპუნა ბათიაშვილისადმი**

დ ე ღ ა ნ ი: ხეა, 1448-90-ა; მხედრული; მოყვითალო ქაღალდი; ზომა: 44,5X18 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორ-წერტილი ან სამწერტილი; დაზიანება: ტექსტს აკლია პირველი ოთხი

სტრქიონის მარჯვენა ნაწილი; გამაგრებულია სარესტაერაციო ქადალდით. საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლ (330) მარტის დ (4), რაც უდრის 1642 წლის 4 მარტს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ეორდანაშვილი.

ქ. ნე|ბითა დ|ა შენვენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-|²მეფემან, ჯელ-მნიფემან [პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე ამ|³იერით უქუნისამდე ჟამთა დ|ა ხანთა, და სამკვიდრო|⁴თ და საბოლოოთ გასათავებელი, [უცვალე-ბელი]|⁵ და შეუცვალებელი ნყალობის და სითარხნის და ...|⁶ლისობის ნიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ |⁷თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და მრავალფერად ერ[თ]|⁸გულობით და თავდადები{თ} ნამსახურსა ყმასა, ს უ რ [ა მ ე ლ] |⁹ს ბ { ა } თ ი ა შ უ ი ლ ს პ ა პ უ ნ ა ს ა და ძმასა შენსა: ქ ა ი ხ ო ს რ ო [ს] |¹⁰ და ზ ა ქ ა რ ი ა ს და ე ს ი ა ს , და შუილთა თქუენ-თა: ი ო ვ ა ნ ე ს და |¹¹ს ე ხ ნ ი ა ს ა და ბ ე რ უ კ ა ს ა , და ჩამომავალთა სახლისა თქუენისათა, |¹²ყოველთავე.

მას ჟამ|სა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და |¹³მამასახლისობასა და თქუენს სამართლიანს სამკუიდროს მამისა |¹⁴და პაპისა მამულსა და სი-თარხნეს [დაგვეაჯენით], და ჩუ[ენ]|¹⁵ცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუე-ნი და მოკითხული |¹⁶ექენით და მკუიდრათ და ძველითგან ჩამომავლობით თქ|¹⁷უენი სახლისკაცნი, აზნაურიშუილი და ყოვლის გამოს[უ]|¹⁸ლობისა-გან ჯელშეუალნი და თ{ა}რხანი ყოფილიყვენით. |¹⁹ან, ჩვენც გაგვინახ-ლებიხართ, არ გეთხოვებოდეს |²⁰{გაგი}ახლეთ და დაგიმკუიდრეთ და დაგიმტკიცეთ სამართლია|²¹ნი თქუენის მამისა და პაპის მამული და სი-თარხნე და |²²მამასახლისობა; ამოვარდნილის ბიძის შენის, ი ო რ დ { ა } ნ { ე } ს მამუ|²³ლი, რისაც მქონებელი ყოფილიყოს, უნ{ა}კლულოთ, ვიდ|²⁴რე მთით ბარამდის გვიბოძებია.

ე ს ი ა ს სახლისკაცსამ{ა}შ { ი } |²⁵ჯელიარ ქონდეს. [არა ეთხოვებოდეს] თქუენს მამა-პაპათა და ჩამომ{ა}ვა|²⁶ლთა სახლისკაცთა: საური, არა საბალახე, პურისთავი, არც ჩუენ|²⁷გან და არც დიდთა ჯელმნიფეთ თათ{ა}რთაგან. ჩუენც |²⁸ასრე ამოგუიკვეთეთ, რომე არაოდეს შენის სახლის|²⁹კაცს ს{ა}ური არ ეთხოვებოდეს.

გიბედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ |³⁰ჩუენსა ერდგულათ სამსახურსა შიგან.

ანე, მოგახს|³¹ენებთ ს უ რ ა მ ი ს მოურავნო და ციხისთავნო, თქუენ-ცა ას|³²რე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა სიგელს შიგან ენეროს.

|³³ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლ, მარტსა დ, ჯელისა კარისა მდივან-მწიგნო-ბრისა ყ ო რ დ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე რ { ა } ბ ი ს ა თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

**1642 წ. თარხნობის წიგნი ორსტომ მეზისა
შიომღვიმის მონასტრისაღმ**

საბუთი დაკარგულია. მისი ტექსტი თ. ჟორდანიას აღმოუჩენია შიომღვიმის მონასტრის ერთ-ერთი საბუთის (№66) verso-ზე.

საბუთს თ ა რ ი ღ ი ტ ლ (330), რაც უდრის

გ ა მ ო ც ე მ ა : ჟორდანია, 1896: გვ. 81, (შემოკლებით).

... მოვიდეს წ(ინაშე) ჩუენსა (ე.ი. რ ო ს ტ ო მ მეფისა)... მოძღუარი
ყ ა ნ ჩ ე ლ ი მ ე ლ ქ ი ს ე დ ე კ და სრულიად კრებულნი... რათამცა - -
შემონირული სოფელი ს ხ ა ლ ტ ბ ა და ნ ა ს ტ ა გ ი ს ი ძუელითგან - - -
ჯელმნიფეთ ეთარხნებინა - - [და ალაპი გაეჩინა მაისს] ცხრას, მიცვალებისა
5 წ(მიდა) შ ი ო ს ა ს ა ... (მ ე ლ ქ ი ს ე დ ე კ) სიგლის გაახლებასა დაგუეა-
ჯა... და გვითარხნებია... არა ეთხოვებოდეს რა: არა მალი და არა სათათრო
საური... ულუფა - - არა საკლავი და საბალახე, არა საბაზიერო, კოდის-პუ-
რი, არა სამეჯინიბო და არა სახოხალარო - - [სა]თხოვარი... დაინერა...
ქ(ორონი)კ(ონ)სა... ტ ლ ... ჯელითა... ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

**1642. წყალობის ბანახლების წიგნი ორსტომ მეზისა
ღაპით ზაჰნელიშვილისაღმ**

პ ი რ ი : სეა, 1450-45/175, გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველო-
ბის დაწესებულების პირების დავთარში.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტ ლ (330), რაც უდრის 1642 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ხელმ-
ნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამემცხედრემან ჩუენმან, დედო-
ფალთა-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდე ჟამთა და
ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძ-
5 ეთ თქვენ, ჩუენთა ერთგულთა და წესისებრივ მრავალფერად ნამსახურსა
ყმასა, ფ ა ვ ლ ე ნ ი ს შ ვ ი ლ ს და ვ ი თ ს , შვილთა შენთა: გ ო რ ა ს -
პ ი ს , თ მ ო გ ვ ე ლ ს , ი ო თ ა მ ს , შ ი ო შ ს და მომავალთა სახლისა
თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქვენისავე სამკვიდროს მამუ-
10 ლს გვიაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, მოკითხული
ექენით და თავად თქვენი სამკვიდრო იყო, და მერმე, კურთხეულს ჩვენს
ძმისწულს, მეფეს ს ვ ი მ ო ნ ს ა ნ ყ უ რ ი ს ციხეზედ საჯილდაოდ ებოძე-

ბინა და მათი წყალობა წიგნიცა გქონდათ. ჩვენცა შეგინწყალეთ და გიბოძეთ დ { ა } რ გ ვ ი ს { ს } ერთი კუამლი უ რ ი ა , დედა ხ ა თ უ ნ ა , შვილი პ ა პ ი ა და მისი მამა მ ა რ დ ა ხ ა მათის სამართლიანის მამულითა, დღეს რისაც მქონებელნი ყოფილიყვნენ მთითა, ბარითა, წყლითა, წისქვილითა, ველითა და ვენახითა, შენითა და ოხერთა, სახმ{ა}რითა და უხმ{ა}რითა, საძებრითა და უძებრითა, შესავალ-გასავალითა. ყოვლითურ უნაკლულოდ თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია სამკვიდროდ და საბოლოო{ო}დ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილებით თუნიერ შენევისა და თანადგომისაგან კიდე..

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლ, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

დედანს ესვა რ ო ს ტ ო მ მეფის ბეჭედი.

ბოშენტატი:

საბუთის ადრესატს – დავითს მონაწილეობა მიუღია აწყურის ციხისთვის წარმოებულ ბრძოლაში. დოკუმენტში ასახულია სვიმონ II-ის პერიოდში, ირანის შაჰს დაკვეთით მოწყობილი ბრძოლა სამცხე-საათაბაგოს დასაკაეებად. აწყურის ბრძოლის შესახებ კიდევ ერთი დოკუმენტი გვაძლევს ცნობებს, რომელიც გამოცემულია „დოკუმენტური წყაროები XVII საუკუნის I ნახევრის ქართლისა და კახეთის მეფეების შესახებ“ ტომი I-ში. 1619 წელს სვიმონ II-მ უბოძა მანგლელ ეპისკოპოსს ათანასე ტატიშვილს. საბუთის თანახმად, აწყურის ციხის იერიშზე დაღუპულა მასატანა შალიკაშვილის ვაჟი თამაზი. მასტანა სამცხიდან ქართლში მიგრირებული თავადია. იგი ოსმალთა ბატონობას გამოექცა მამულიდან. ცხადია, მის ინტერესებში ყველაზე მეტად შედიოდა სამცხის დაბრუნება. იგივე შეიძლება ითქვას ფაენელიშვილებზე. ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებობს მოსაზრება, რომ ფაენელიშვილები თმოგველებს დაენათესავენ. ფაენელიშვილთა გეარში თმოგველი საკუთარ სახელად იქცა (ოთხმეწური, 1999: 137-139).

1642. წყალობის განახლების წიგნი ორსტომ მეფისა ხოსრო ნარიმანიშვილისადმი

დ ე ჯ ა ნ ი : სეა, 1448-269; მოყავისფრო ქაღალდი; ზომა: 55,5X19,6 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი – ორწერტილი ან სამწერტილი; საბუთი დაზიანებული არ არის, გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით; საბითი ქართულ-სპარსულია. სპარსული ტექსტი, შვიდსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნასთალიყის ხელით, მოთავსებულია რეცტო-ზე, ქართული ტექსტის თავში.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლ (330) მარტის დ (4), რაც უდრის 1642 წლის 4 მარტს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: №169, გვ. 169.

ქ. ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ |² მეფემან, ჯელ-მნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე უ|³კუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობი|⁴სა ნიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თ|⁵ქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და ნამსახურთა ყმათა, მელიქ |⁶ნ ა რ ი მ ა ნ - ი შ ვ ი ლ თ ა : ხ ო ს რ ო ს , ძმასა შენსა ბ ე ჟ ა ნ ს , ა ვ თ ა ნ დ ი |⁷ლ ს , მ ი რ ი მ ა ნ ს , ყ ო რ ხ მ ა ზ ს , შეილთა და მომავალთა ს|⁸ახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუი|⁹დგეით კარსა და ქ ვ ე მ ო ბ ო ლ ნ ი ს { ს } მ ი რ ა ნ შ ა ს ნაქონს |¹⁰მამულს გუიაჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენ|¹¹ი, მოკითხული ვქენით და თავად აყრილი იყო. და მერმე უ|¹²შვილო და მისი ნაქონი სამართლიანი მამული და მი|¹³წა-წყალი, სასახლე და ჭურ-მარანი მთით ბარამდისინ, |¹⁴რისაც მქონებელი [იყუენით], ყოვლითურ უ|¹⁵კლებრად თქუენთვის და თქუენთა შვილთათუის გუი|¹⁶ბოძებია.

ასრე რომე, არაოდეს არ მოგეშალოს, გქონ|¹⁷დეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა ერდგულად |¹⁸სამსახურსა შიგან.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვექი|¹⁹ლ-ვეზირნო, ს ო მ ხ ი თ ი ს ა ტარულანო და მელიქნო და ქ ვ ე მ ო |²⁰ბ ო ლ ნ ი ს ი ს მოურავნო და მოველენო, ვინცა-ვინ იყუნ|²¹ნეთ და ანუ დღეის წალმა იქნებოდეთ, თქუენ-ცა ას|²²რე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და |²³შე[ე]ცილებით თუინიერ შენეენისა და თანადგომისაგა|²⁴კიდე.

დაინერა ბ(რ)ძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლ, ჯელ|²⁵ითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა, თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი |²⁶ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

هو الغنى العالى

امر على شد آنكه در ينفوت بنابر شفقت على در براه خسرو ولد مراد مسيحي يساول| از ابتدا* سنه
يونت نيل بموجبي كه در نيل بخط گرجى نوشته شده محل خانه و باغ ميرانشاه| را كه واقع است در قريه
بولنيس سفا من اعمال سمخوت بخسرو مذکور عنايت| فرموده ارزاني داشتيم كندخدايان و ريشفندان
بولنيس مذکور محل خانه و| باغ مزبور را بمومى اليه منسوب دانسته مزاحمت نرسانند مستوفى سركار
على اين حكم را در دفتر ثبت نموده هر ساله حكم مجدد نطلبند و چون بمهر على رسد اعتماد نمايند
تحريرا| ۱۲ شهر ذى الحجه الحرم سنه ۱۰۵۱

ის (ლმერთი) არის უმდიდრესი, უზენაესი!

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ ამჟამად ქრისტიან იასაულ მ უ -
რ ა დ ი ს შვილის — ხ ო ს რ ო ს ა დ მ ი მაღალი წყალობის [მიპყრობის]
გამო, ჩვენ ცხენის წლის დასაწყისიდან ხსენებულ ხ ო ს რ ო ს იმ საფუძ-
ველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის დანერილი, ვუწყალობეთ და
ვუბოძეთ ს ო მ ხ ი თ ს დამოკიდებულ სოფელ ქ ე ე მ ო ბ ო ლ ნ ი ს შ ი 5
მდებარე მ ი რ ა ნ შ ა ჰ ი ს სასახლე. ხსენებული ბ ო ლ ნ ი ს ი ს ქედბო-
დებმა და რიშსეფიდებმა აღნიშნული სასახლე, ადგილი და ვენახი მოხსე-
ნიებული [პირის] კუთვნილებად უნდა ცნონ და [იგი] არ უნდა შეაწუხონ.
მაღალი კარის მუსტოფი ჩანერს რა ამ [ბრძანებას სახელმწიფო] დავთარში,
ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და როცა [ეს ბრძანება] მაღა- 10
ლი ბეჭდით დაიბეჭდება – დაემორჩილონ. დაინერა 1051 წლის კურთხეუ-
ლი ზილ-ჰიჯჯას თვის 12-ში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-
ჭედი. ზედა მარცხენა ზედა კუთხეში განსხვავებული ხელით მიწერილია:
هو حكم نويسند (ის (ლმერთი). ბრძანება დანერონ). ერთი სპარსული სარეგის-
ტრაციო ბეჭედი დასმულია ქართულ ტექსტზე წარწერით: خاک قدم على منچهر
– „აღის ფეხთა მტვერი, მანუჩარ“. საბუთის verso-ზე დასმულია სამი მცირე
ზომის ოვალური სპარსული ბეჭედი გაურკვეველი წარწერით. ერთ-ერთის
ქვემოთ მოთავსებულია სარეგისტრაციო მინანერი: بنظر رسيد – „განხილუ-
ლია.“ – امر على شد – დანერილია სინგურით. ხოლო მეორე ბეჭდის ქვემოთ არის
მინანერი – ثبت شد – დამტკიცებულია.

1642. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა
გერმანოზ ბარათაშვილისაგან

პ ი რ ი : ხეა, 1450-14/8, გადაწერილი დედნიდან რუხული მმართველო-
ბის დაწესებულების პირების დავთარში.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორთიკონი ტღ (330), რა(კ უდრის 1642 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შალვა მარტიროსიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დუნდუა, 1984: №8, გვ. 20-22; აბაშიძე, 2017: გვ. 167-168.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღმ(რ)თის(ა)თა, ჩვენ, ღმრთივ-ამაღლე-
ბულმან და ღმთივ-დამყარებულმა და ღმ(რ)თივ-გვირგვინოსანმა, ჳელ-
მნიფემა, მეფეთ-მეფემან პატრონმა რ ო ს ტ ო მ , და თანამემცხედრემა
ჩვენმა, დედოფალთა დედოფალმა პატრონმა მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამ-
5 დი საბოლოო(ო)თ ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე, შეუცვალებე-
ლი წყალობისა წიგნი და სიგელი დაგინერეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა
ერდგულთა და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურსა ყმათა, ბ ა რ ა თ -
ა შ ვ ი ლ ს გ ე რ მ ა ნ ო ზ ს , შვილსა თქვენსა: ბოქაულთუხუცეს
ო თ ა რ ს , პ ა ა ტ ა ს და ბ ე რ ს ა და ვ ა რ ა ზ ა ს ა , შვილთა, შვილისშ-
10 ვილთა და ჩამომავალთა ყოველთავე სახლისა თქვენისათა.

მას ჟამსა, ოდეს დაუნაშავებრად და შეუ(მ)ცდ(ა)რად თქვენი სამ-
კვიდრო სოფელი ც ო ვ რ ე თ ი გამოგართვით და ბატონიშვილს გ ი -
ორ გ ი ს უბოძეთ, ვითარ(ა)ცა ბატონიშვილს რომ უბოძეთ, მას უკან იმ
სოფელ(ი)ს - ც ო ვ რ ე თ { ი } ს გამორთმევა აღარ იქნებოდა, თქვენ
15 მოგვიდევით კარსა და იმავე თქვენის სამკვიდროს სოფლის ც ო ვ რ ე -
თ ი ს სანაცულოსა წყალობას დაგვეაჯენით. ჩუენ ვისმინეთ აჯა და მოხ-
სენება თქვენი, ვიგულეთ და ვიგულისმოდგინეთ, შეგინყალებთ და გიბოძ-
ეთ ც ო ვ რ ე თ ი ს სამუქფოდ და სანაცულოდ ჩუენი სახასო სოფელი
დ ი დ ი ნ ე რ ა ქ ე მისის მთითა, ბარითა, წყლითა, წისქულითა, ველი-
20 თა, ვენახითა, ჭალითა, სათიბითა, ეკლესი(ი)თა, სასაფლ(ა)ოთა, ყოვლის
მისის სამართლიანის სამძღურითა და საქმითა, შესავლითა და გასავლითა,
სამკვიდროთ და საბოლოო(ო)თ ყოვლის ა დ ა მ ი ს მონათესავეს კაცისაგან
უცოლებლად, თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია.

ანე, უზედაესთა მოგახსენებთ, უქუედაესთა გიბ(რძანებ)თ კარი-
25 სა ჩვენისა ვეკილ-ვეზირნო, მდივან(ნ)ო და სხვანო მოსაქმენო, მერმე,
თქვენცა ასრე გაუთავეთ და დაუმკვიდრეთ, რარიგათაც ამა ჩვენგან ნაბო-
ძებს სიგელსა შიგან ენეროს. ნურას მოუშლით და შე(ე)ცილებით თვინიერ
თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდე.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და {ა}რადეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა სხვათა მე-
30 პატრონეთაგან.

დაიწერა წიგნი და ბ(რძანებ)ა ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლ, ჳელითა კარისა
ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის, მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი შ ვ ი ლ ს შ ა ლ ვ ა ს ი თ ა .

დედანს ესვა [რ ო ს ტ ო მ] მეფის ბეჭედი და ხელრთვა: მ ა რ ი ა მ

სპარსული ტექსტი:

1643 წ. იანვარ-თებერვალი

حكم عالي شد آنكه بنابر شفقت عالي در باره رفعت پناه كرماتوس براتلي و اولاد او قريه زيرك من
اعمال سمخوت را كه بتيول با خدا و سفر چي سابق مقرر بود تغير داده بموجبي كه در نيل بخط
گرجي نوشته شده بتول مومي اليهم مقرر فرموده ارزاني داشتيم رعايا قريه ۱ مذكوره از ابتداء نو ماهه
يونت نيل مومي اليهم را تيولدار باستقلال خود دانسته سال بسال مالو جهات و حقوق ديواني خود را ۱

موافق دستور العمل گرجستان در وجه تيوداران مزبور رسانيده رسانيده موقوف ندارند مستوفى سرکار
عالی در دفتر ثبت نموده هر ساله حکم مجدد انطباق چوں بمهر عالی رسد اعتماد نمایند و در عهده داند
تهريرا في شهر ذی قعدة سنه ۱۰۵۲

محل مهر رستم خان

محل مهر محمد علی

محل مهر

محل محر

გამოვიდა მაღალი ბრძანება იმაზე, რომ გერმანოზ ბარათ-
აშვილისა და მისი შვილების მიმართ მაღალი ყურადღების გამო
სომხოს და მოკიდებული სოფელინერაქვი, რომელიც ყოფილ სუ-
ფრაქს, ბახუტას თიულად ებოძა, იმგვარად, როგორც ქვემოთ ქარ-
თულად არის დანერილი, ზემოხსენებულ [გერმანოზს] ვუნყალო-
ბეთ და ეუბოძეთ თიულად. ხსენებული სოფლის გლეხებმა ცხენის წლის
ორთვეობის დასაწყისიდან ზემოხსენებული [გერმანოზი] თავიანთ
სრულუფლებიან თიულდარად სცნონ, წლიდან წლამდე თავისი მალუჯა-
თი და დივანის [სხვა] გამოსაღები საქართველოს დასტურლამალის
თანახმად ხსენებული თიულდარების სასარგებლოდ მას გადასცენ, არ
დააბრკოლონ. მაღალი კარის მუსტოუფებმა დავთარში გაატარონ, ყო-
ველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ [და], როდესაც მაღალი ბეჭდით
შეიმკობა, გამოიჩინონ ნდობა და საცალდებულოდ მიიჩნიონ. დაინერა 1052
წლის ზი-ლ-კადას თვეში.

კომენტარი:

გერმანოზ ბარათაშვილი – ბარათაშვილთა განაყოფი გვარის, გერ-
მანოზიშვილთა ფუძემდებელი. იგი როსტომის ერთგულებით გამოირ-
ჩეოდა და მისი მფარველობით სარგებლობდა.

გიორგი ბატონიშვილი – იგივე გიორგი გოზაშვილი. როსტომის წი-
ნაღმდეგ მოწყობილ ნოდარ ციციშვილის 1642 წლის აჯანყების დროს
იგი მეფის მხარეს იყო, 1643 წელს კი მეფეს დაპირისპირებია, რის გა-
მოც დაუსჯიათ თვალების დათხრით (იხ. კომენტარი სეა, 1450-14/9-თან;
გოგოლაძე 2010/11: 137; ბერი ეგნატაშვილი 1959: 423).

1642 წ. ყმა-მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბაქან თულაშვილისაგან

და დანი: ხეც, Qd-1698; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 53,7X23,2
სმ; მელანი შავი და სინგური; ხელი მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი:
ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუ-
თის 'ხელა, მარჯვენა და მარცხენა კიდები დაზიანებულია; რესტავრირებული

ლი. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. რეასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთე-ნასთადიის ხელით შესრულებული, მოთავსებულია recto-ზე, ქართული ტექსტის თავში.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტ ლ (330), რაც გეაძლევს 1642 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თუმანიშვილი.

ფუთურიძე, 1955: N76, გვ. 171-173.

ქ. ნებითა და შენეწითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ მეფემან, ჯე|¹ლ-მნიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმა|²ნ, დედოფალთ დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ, ესე უკუნისამ|³დე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა და საბო|⁴ლოო წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თ|⁵ქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისებრივ მრავალფერად |⁶თავდადებით ნამსახურთა ყმათა, თ უ ლ ა შ ვ ი ლ ს მეღუინეთუხუცე|⁷ს ბ ე ჟ ა ნ ს და ძმასა შენსა, მეშარბათეთუხუცეს რ ა მ ა ზ ს, შვილ|⁸თა თქუენთა ო თ ა რ ს ა, ბ ა ხ უ ტ ა ს ა, ხ ო ს - რ ო ს, პ ა პ უ ა ს ა და მომავა|⁹ლთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე, მას ჟამსა, ოდეს კ|¹⁰ურთხეულს ბიძაჩუენს, მეფეს პატრონს ს უ ი მ ო ნ ს, ა წ უ ფ ი ს { ს } ამო|¹¹ვარდნილის ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ი ს კერძი ა კ ო ფ - შ ა შ ვ ი ლ ე ბ ი თქუენთა|¹²პაპა-მამათა და ბიძათათვის საჯილდოდ ებოძებინათ, და მასუკა|¹³ნ კიდევ კურთხეულს მეფეს ბატონს ლ უ ა რ ს ა ბ ს წიგნი გაე|¹⁴ახლებინა და იმათაც საჯილდოდ წყალობა ექნათ, და მას აქა-|¹⁵თ, თქუენს სახლს ჰქონებოდა.

და თქუენი განაყოფები კარს მო|¹⁶გვიდგნეს, რომე, ამაში ჩვენც წილი გვიძესო, ვითაც სამად გა|¹⁷ყრილიყუნეს. ცოტას ხანს იმათი განაყარი ა კ ო ფ შ ა შ ვ ი ლ ი ლ ი მ |¹⁸ბ უ ა და ს ი მ უ ა თქვენს განაყოფს სამართალშიდ დაუდევით. მასუკან მართლა |¹⁹მოკითხული ვქენით და რადგან ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ი ს ა და ამოვარდნილის კაცის |²⁰საკერძო იყო, ბატონის ბიძის ჩუენისა და ბატონის ლ უ ა რ ს ა ბ ი ს |²¹წიგნები გქონდათ და საჯილდოდ ებოძებინათ, ველარც ჩუენ |²²მოგიშლიდით.

და შეგინყალეთ და გიბოძეთ ა წ უ ფ ი ს { ს } ა კ ო ფ შ ა შ ვ ი ლ ე |²³ბ ი ჯელშეუვალად, ასრე რომე, მთით ბარამდი თქვენთუის|²⁴ და თქვენთა შვილთათუის გუიბოძებია, და არას თქვენს ნათესავს იმათან |²⁵ჯელი აღარა ჰქონდეს.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა |²⁶ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს ა|²⁷რა ჩუენგან და არა შემდგომად სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, |²⁸გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმე|²⁹ნო, თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშ|³⁰ლით და შე|³¹ეცილებით, თუინიერ თანადგომისა და შენეწისაგა|³²ნ კიდევ.

აინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტ ლ, ჯელითა კარი-სა|³² ჩუენისა მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ - ი ს ი თ ა .

როსტომ მეფის ქართული ბეჭედი:

الله (ალლაჰი), ქ. ყაენის ფეჰთა მტურერი როსტომ მეფე ვამტიკიცებ.

სპარსული ტექსტი:

1642 წ. 3-31 მარტი

هو الغنى والعالى

ابو الغازی سلطان رستم خان میرزا سوزم

امر عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره عزت دستگاه بیچن بیگ براته ایلی شیره جی باشی از ابتدا سنه یونت نیل بموجبی که در ذیل بحد گرجی نوشته شده یکخانه وار رعیت که موسوم است بخان بوه و سمیون اولد اکوشا اغلی واقع در قریه آزوپیس من اعمال براته ایلی بتیول او و برادران او مقرر فرموده ارزانی داشتیم مومی الیهیم را تیولدار باسقلال خود دانسته سال بسال مالوجهات و حقوق دیوانی خود را بلا قصور مهمسازی ایشان نموده اقسا[یا] سانه خود را سوای قضیه خون دریشان رفع نمایند مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت[نموده] هر ساله حکم مجدد نتلیند و از شایبه تغییر و تبديل مصون شناسند و در عهده دانند تحریرا فی شهر ذی الحجه الحرم سنه احدی و خمسين و الف

ის (ღმერთი) არის უმდიდრესი, უზენაესი!

აბულ-ლაზი სულტან როსთემ-ხან მირზა. ჩემი სიტყვა

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ სიდიადის სფეროს, მეღვინეთუხუცესის ბეჟან-ბეგსაბართიანოელის მიმართ მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ცხენის წლის დასაწყისიდან მას და მის ძმებს იმ საფუძველზე, რაც ქვემოთ ქათულად არის დანერილლი, ჩვენ დავემტიკიცეთ და ვუბოძეთ ერთი კომლი გლეხი – ხანბუჰადასიმონად ნოდებულნი აქოფშეილის შვილები, [რომელნიც] ცხოვრობენ საბართიანოს სოფელანუფისში. ხსენებული [პირები] მათ უნდა ცნონ თავის სრულუფლებიან თიულდარებად, თავისი მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი ყოველ წელს უკლებლად მათ უნდა გადასცენ და თავისი [სასამართლოს] საქმეები, გარდა სისხლის [სამართლის] საქმეებისა, მათ მიანდონ. მაღალი კარის მუსტოფი, [ამ ბრძანებას] ჩანერს რა დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს, დაცულად ცნოს ის გადაკეთებისა და ცვლილების მანკისაგან და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ.

დაინერა 1051 წლის ზილჰიჯჯას თვეში.

როსტომ ხანის ბეჭდის ადგილი

მოჰამად აღის ბეჭდის ადგილი

ბეჭდის ადგილი

ბეჭდის ადგილი

სპარსული ტექსტის დასაწყისი ფორმულა შესრულებულია ყვითელი მეღვინით. თოლრა დანერილია სინგურით, მხოლოდ სიტყვა ميرزا (მირზა) და ასო ن (ნუნი) – ორჯერ შავი მეღვინით. თოლრას მარცხენა მხარეს განსხვავებული ხელითაა მინაწერი هو حکم نوسید – نوشته „ის (ღმერთი) ბრძანება დაინერა.“ სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომის სპარსული ბეჭედი. საბუ-

თის verso-ზე მოთავსებულია ოვალური ფორმის სამი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი წარწერებით: 1. يا معين الضعفا – ო, უძლურთა შემწევე! 2. გაურკვეველი წარწერით, ქვემოთ მინაწერი: بنظر سيد – „განხილულ (წარდგენილ) იქნა“, 3. عبده علي – „მონა [ღვთისა] ალიყული.“, ქვეშ მინაწერით: نبأ ش – „ჩაინერა“ //დამტკიცდა.

საბუთს აქვს სარეგისტრაციო მინაწერები: قلمى شد – დაინერა; بنظر سيد – განხილულ იქნა.

კომენტარი იხ. ხეც, Qd-1672-თან.

122

[1642]. ბრძანება როსტომ მეფისა დიბელებსაჲმ

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14429, ღია ნაცრისფერი ქაღალდი, ზომა: 14X13,4 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთი თაენაკლულია. საბუთი უთარიღოა. თარიღდება ნოდარ ციციშვილის ამბოხების მიხედვით თარიღდება.

გ ა მ ო ც ე მ ა : გოგოლაძე, 2010/2011: გვ. 132.

ო დირბელნო! მერმე, ფიცხლავ ე ლ ი ზ ბ ა |²რ ს შემოეყარენით ლაშქრად, თორე|³მ, რაც ავი არის, იმას გიზამთ, იცოდ|⁴თ. თემი და ქვეყანა აქ არის და თქვენ შინ |⁵წამოჯდომილხართ. რაც სხუის მოურავისათ|⁶ვის გემსახუროს, ისრე |ი|მს|ა|ხურეთ და ამისი |⁷ნაცვალიც ასაქმეთ სამართლიანის საქმით|⁸ა, ზენა|ა|რ.

როსტომ მეფის ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი მინაწერი საბუთის verso-ზე:
ქ. დ ი რ ბ ი ს წიგნი რ ო ს ტ ო მ მეფისა.

ძომენტარი:

თაენაკლული საბუთიდანაც ჩანს, რომ მეფე დირბელთა ლაშქრის შეკრებას ითხოვს. დასახელებული ელიზბარი, ბოქაულთუხუცესი ელიზბარ დაეითიშეიღია (იხ. კომენტარი ხეც, Sd-601-თან), მისი მამა დაეითი კი დირბის მოურავი იყო 1635 წლიდან (იხ. ხეც, Sd-602). მეკლევარი თამაზ გოგოლაძე მიიწინებს, რომ საბუთი გაცემულია ნოდარ ციციშვილის ამბოხების წასაქრობად მზადების პერიოდში, 1642 წელს, ხოვლეს ბრძოლის წინ. დოკუმენტის შინაარსი ესადაგება ფარსადან გორგიჯანიძის ცნობას ელიზბარ ბოქაულთუხუცესისა და მისი ყმების აქტიურ მონაწილეობაზე როსტომის მხარდამხარ აჯანყებულთა წინააღმდეგ (თ. გოგოლაძე, 2010/11: 132).

1642 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა კონსტანტინე დავითიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-603; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 24,7X20,5 სმ.; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი; დაზიანება: საბუთს მოხეული აქვს მარჯვენა მხარე და გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლ (330), რაც გვაძლევს 1642 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თუშანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1909: გვ. 234.

ქ, ნებიტა და შეწვენიტა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, [ველმ-ნი]²ფემან პატრონმან როსტომ და თანამეცხედრემან ჩვენმან, [დედო-ფალ]³თ-დედოფალმან პატრონმან მარიაჲ, ესე უკუნისამდი ჟამთა [და ხანთა] ⁴ გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ⁵ ჩვენსა ერთგულსა და წესისებრივ მრავალფერად თავდადებით ნამსახურ[რ]⁶სა ყმათა: დ ა ვ ი თ ი ს შ ვ ი ლ ს კ ო ს ტ ა ნ - ტ ი ლ ე ს და კარისა ჩვენისა ბოქაულთუხუცეს[ს] ⁷ პატრონს ე ლ ი ზ - ბ ა რ ს, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენიისათა ყოველ⁸თავე.

მას ჟამსა, ოდეს გ ი ო რ გ ი მ ა მ ი რ ე ჯ ი ბ მ ა ნ ტყუილად გავგასინ-ჯვინა, რომე, რა⁹ც ე ლ ი ზ ბ ა რ ს ს ტ კ ო ც ა ს და ნ ა ბ ლ ო ა ნ ა ს მამ-ული აქუს, ჩემი სამეუიდრო არი¹⁰სო, ცოტას ხანს გაუსინჯავად გამოგ-ართვით და იმას [ვ]უბოძეთ. აწე, მას უკან მართლად მოკითხული ექენით, და რადგან თქვენი საკერძო ყოფილიყო, თქუენვე გიბოძეთ¹¹ ისრევა თქვენი მამულის ს ტ კ ო ც ა და ნ ა ბ ლ ო ა ნ ა ს ყოვლის სამართლიანი¹²ს სამძღურით, მთით ბარამდისინ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდ¹³გულად სამსახ-ურსა შინა და არაოდეს არა მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შე¹⁴მდგომად სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

აწე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ¹⁵ ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მო-საქმენო, ვინცა ვინ იყუნეთ და ანუ დღე(ი)ს წარმ¹⁶ა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ, ნურაოდეს ნუ მოუშლით ¹⁷ და შე[ქ]ცილებით, თუნიერ შეწვენიისა და თანადგომისაგან კიდე. ვინ იცის, ¹⁸ სხუათას ველში ამა მამ-ულების წიგნი და ნიშანი გამოჩნდეს, სიგლ¹⁹ითა ამითა გაგვიცუდებია. და მტკიცე ეს[ქ] ოდენი არის.

დაიწერა ბრძანება და ნი²⁰შანი ეს ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლ, ველითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა ²¹ - თ უ მ ა ნ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვები ხვეულად: როსტომ, მარიაჲ

ასლის გადამღების მინანერი:

ქ. ეს მუსავადა თვითონ მე, დ ა ვ ი თ დავნერე და ამისი დედანი, როსტომ ნეფისაგან ნაბოძები, აქ მე მაქს ² და რაც ამ ასლში ამა მუსავადის...

გვიანდელი მინანქრები საბუთის verso-ზე:

1. ქ. ტ კ ო ც ი ს ა და ნ ა ბ ლ უ ა ნ ი ს წიგნი.

2. რ ო ს ტ ო მ მეფის წყალობის წიგნი.

ძომენტარი:

დავითიშვილების სამამულე დავას არაერთი დოკუმენტი ასახავს. საგულისხმოა, მიუხედავად იმისა, რომ დავითიშვილები (დავითი, კონსტანტინე და ელიზბარი) როსტომის ერთგული მხარდამჭერები იყვნენ და მეფეც უხვი წყალობით ასაჩუქრებდა, მათ მიერ წარმოებული სამამულე დავებისას როსტომი მათი სუბიექტური მხარდამჭერი არაა. გარკვეულ შემთხვევებში მათი მოწინააღმდეგის პოზიციასაც იკავენ და მხოლოდ დამამტკიცებელი საბუთების წარდგენის შემდეგ უბრუნებს მამულებს დავითიშვილებს (მაგ.: ხეც, Sd-556-ა).

124

**1642 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა
ძაიხოსრო ბარათაშვილისადმი**

პ ი რ ი : ხეც, Hd-14694; ლურჯი ფერის ქაღალდი; 1 ფურცელი.

პ ი რ ი : სეა, 1450-12/103.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : საბუთს უზის თარიღი ქორონიკონი ტლ (330), რაც 1642 წელს გვაძლევს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შალვა მარტირუზაშვილი

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი, 1899: №417, გვ. 483-484; გოგოლაძე, 2009: გვ. 113-114; გოგოლაძე, 2010/2011: გვ. 130; გოგოლაძე, 2014/2015: გვ. 117.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემა ჩვენმა, დედოფალთ-დედოფალმა, პატრონმა მ ა რ ი ა მ , ესე საბოლოოდ გასათაებელი მტკიცე და შეუცვალებელი წყალობის წიგნი და სიგელი შეგინყაღეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერთგულთა და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურსა ყმათა: ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ს , სახლის უხუცესს, ბატონს ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს და შვილსა თქუენსა, ბ ა რ ა თ ა ს ა , და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს თ უ მ ი ნ ი { ს } თავისავე ნებითა მისი თავი თქუენთ-ვის მოებარებინა, თქუენცა მოგვიდექით კარსა, თ უ მ ი ნ ი ს ა მოზარებისა და იმისი მამულის: ბ უ ჟ ლ უ ლ ა შ ვ ი ლ ე ბ ი ს ა და სრულად ბ უ ჟ ლ უ ლ ა { ა } ნ ი ს ა და ე ლ ფ ი ა ს მ ა ნ უ კ ა შ ვ ი ლ ი ს წყალობასა დაგვიადგენით.

ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, თ უ მ { ი } ნ ი ც თქვენ მოგაბარეთ და მისი მამული: ბ უ ჟ ლ უ ლ ა { ა } ნ ი და ე ლ ფ ი ა ს მ ა ნ უ კ ა

ა შ ვ ი ლ ი შეგინყალეთ და გიბოძეთ მისითა მითითა, ბარითა, წისქვილითა, ველითა, ვენახითა, ქალითა, სათიბითა, ეკლესიითა, სასაფლაოთი, ტყითა, სანადიროთა, ყოვლისა მისის სამართლიანის შესავლითა და გასავლითა, სამძღვრითა და ფუზითა.

თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის სამკვიდროთ და სამამულოდ გვიბოძებია, ყოვლის კაცისაგან უცილებლად, ასრე და ამა წესითა: სადამ-
დი თ უ მ ი ნ { ი } ცოცხალი იყოს, ეგეც თქუენი გაუყრელი არის. და რა
სოფელმა მისი ბეგარა არ დაივალოს და თ უ მ { ი } ნ ი მის მეუფეს მიე-
ბაროს, როგორცა თქვენს სიკეთესა მართებდეს, სულის საქმე იმ რიგათ
კარგათ გაურიგეთ და მამული სამკვიდროდ და საბოლოოდ თქვენთვის
დაგვიმკვიდრებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმან ჩვენსა ერთგულად სამსახურ-
სა შიგან. არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არცა შემდგომად სხვა-
თა მეპატრონეთაგან.

ანე, უზედაესთა მოგახსენებთ და უქვედაესთა გიბძანებთ, კარი-
სა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანო და სხვა მოსაქმენო, ვინ გინდ-ვინ
იყვნეთ და ანუ დღეის წალმა ვინ გინდ-ვინ იქნებოდეთ, ბძანება და ნიშანი
ესე თქუენცა ასრე გაუთავეთ და დაუმკვიდრეთ, რარიგადაც ამა ჩუენ-
გან ბოძებულს სიგელსა შიგან ეწეროს. ნურას შეუშლით და შეეცილებით,
თვინიერ თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდევ.

დაინერა ბძანება და სიგელი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლ, ჴელითა კარისა
ჩვენისა მდივან-მწიგნობრისა მ ა რ ტ ი რ უ ზ ა შ ვ ი ლ ი შ ა ლ ვ ა ს ი თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი მინაწერი:

1. recto-ზე, ფანქრით სიგელის თავში: წყალობის წიგნი მეფე რ ო ს ტ ო მ -
ი ს ა . ამ წიგნისა ჩვენ მარტო პირი გვაქვს ხელში.

2. verso-ზე მელნით:

ამისი ასლი ვნახე მე, მღვდელმა, ქ უ რ უ ხ უ ლ ო ვ მ ა მ ა ხ ა რ ე ბ ე ლ -
მ ა და სისწორით გარდმოვსწერე წელსა ჩყიწ-სა, დეკენბრის ით-სა დღესა.

1. ბ უ ჟ ლ უ ლ ე თ ი ს და ე ლ ფ ი ა ს .

პომენტარი:

საბუთი საინტერესოა ყმად თვითშეწირვის თვალსაზრისით. თუმი-
ნი აზნაური უნდა ყოფილიყო, რადგან აქვს მამული და პყავს ყმე-
ბი. თუმიწზე მეურვეობა ქაიხოსრო ბარათაშვილს აუღია, რომელსაც
უნდა დარწმუნოდა თუმიწის ქონება მისი გარდაცვალების შემდეგ ამ
მთელ ამ პროცედურას იურუდიულად ამტკიცებს მეფე.

1642 წ. წყალობის წიგნი ოსტომ მეზისა
ხოსია პარატაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Ad-1138; მუქი ყავისფერი ფერის ქაღალდი; ზომა: 52,3X19,3; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; ტექსტის ხილვადობა მაღალი; საბუთი ორენოვანია: ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი მოთავსებულია საბუთის recto-ზე. ექსტრიქონიანი ქართული ტექსტი, შესრულებული შექასთეს ხელით, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე.

თ ა რ ი დ : საბუთს უსის თარიღი ქორონიკონი ტლ (330), რაც 1642 წელს გვაძლევს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თუმანისშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ფუთურიძე, 1955: N 226, გვ. 226-229; გოგოლაძე, 2010/2011: გვ. 131; გოგოლაძე, 2014/2015: გვ. 118.

ქ. ნებითა და შენეწნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ¹² პატრონმან ო ს ტ ო მ , ესე უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა გასა{ა}თავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყაღეთ და გ¹³იბოძეთ თქვენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისაებრივ მრავალთ¹⁴ერად თავდადებით ნამსახურსა ყმათა, ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ს ხ ო ს ი ა ს ა , შვი¹⁵ლთა შენთა, ო თ ა რ ს , ს ა { ა } მ ს , ბ ე რ უ კ ა ს ა და მომავალთა სახლისა¹⁶ შენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდევით კარსა და ¹⁷ მამულის წყალობას გუიჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, ¹⁸ შეგინყაღეთ, და მოკითხული გიყავთ და ნ ო ს ტ ო მ ო ძ ი ს ი თავად ამა¹⁹ს წინათ თქვენს[ს] სახლისკაც[ს] ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ს ე[პყრა] და სანახში²⁰რედ დადებული გქონებია. და მას უკან კიდევ ყა²¹ენის უღურზუდ ციხე ²² აგელო და კაცნი დაგრჩომია და ახლა კიდევაც ნ ო დ ა რ და ა რ ა გ ვ ი ს ე რ ი ს ²³ თ ა ვ ი უკუგუიდგნეს, ი მ ე რ ე ლ ნ ი დარბაისელნი გუერც ახლდეს, მოუწყედით ²⁴ ქ ა ლ ა ქ ი დ ა მ ე და თქვენ მოწინავედ მოგვიძელით და ჩუენს უღურზუდ თავი ა²⁵ რ დაიწყალობეთ, გააქციეთ და მრავალი სახელი ჰქენით.

ან, ამისად სა²⁶მუქფოდ და საჯილდაოდ, რაც ნაძალადევედ ბიძათქვენს, ქ ა ი ხ ო ს ²⁷ რ ო ს ო ძ ი ს { ს } ა ჰქონდა უ ლ უ მ ბ ე ხ ა შ ვ ი ლ ი ა ნ ა დ , - ესე[ე]ბიისრევ თქ²⁸უენ შეგინყაღეთ და გიბოძეთ მითთ ბარამდისინ, რისაც მქონებელი ო ²⁹ ძ ი ს ი ყოფილიყოს, ყოვლითურთ თქვენთუის და თქვენთა შვილთათვის გუი³⁰ბოძებია სამკვიდროდ და საბოლოოდ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ³¹(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგ³²ეშალოს, არა ჩუენგან და არა სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანუ, გი³³ბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინ³⁴ცა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა

[²⁴ ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილები²⁵თ, თუნიერ შენენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლ, ჴელითა კარი-სა ჩუენისა მდივან-მნიგნობარის, თუ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ - ი ს ი თ { ა } .

როსტომ მეფის მსხლისებრი ფორმის ბეჭედი:

ალლაჰ, ქ. ყაენის ფეჟთა მტუერი, რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

სპარსული ტემსტი:

1642წ. 2 დეკემბერი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفتت عالی در باره رفعت پناه خوسیا بیگ! براه ایلی بموجبی که در ذیل بخط کرجی نوشته شده است قریه اوزیس! من اعمال گرجستان کارتیل را از ابتدا! سه ماهه سنه یونت نیل بتیول مومی الیه! مقرر فرموده ارزانی داشتیم مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت نموده! از شایبه تغییر و تبدیل مصون و محروس شناسند و چون بمهر عالی رسد اعتماد کرده! در عهده دانند و هر ساله حکم مجدد نطلبند تحریر! فی ۱۰ شهر رمضان سنه ۱۰۵۲

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ სიდიადის საფარველის ხ ო ს ი ა ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ი ს მიმართ მაღალი წყალობის გამო [და] იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულადაა აღნიშნული, ჩვენ, ცხენის წლის სამთევობის დასაწყისიდან, ქ ა რ თ ლ ს დამოკიდებული სოფელი ო ძ ი ს ი მას თიულად დავუმტკიცეთ და ვუწყალობეთ. მაღალი კარის მუს-ტოუფი, [ამ ბრძანებას], ჩანერს რა დავთარში, იგი როცა გადასხვაფერე-ბისა და შეცვლის მანკისაგან დაცულად ცნოს და როცა (საბუთი) მაღალი ბეჭდით იქნება აღჭურვილი – დამოწმდეს მას, [ბრძანების შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ და ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუმოითხ-ოვენ. დაინერა 1052 წ. რამაზანის თვის 10-ში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-ჭედი. საბუთის verso-ზე სიმაგრისათვის დაკრულია ქალაქი, რომლის ქვე-შაც ჩანს სამი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ელიფსური, წარწერით: افوض امری الی الله - „ო, უძლურთა შემწვე“; 2. ოთხკუთხა, წარწერით: „მომინდვია ჩემი საქმე ღმერთისათვის“; 3. ოვალური, გაურკვეველი წარწერით. ქვემოთ მინერილი აქვს: ثبت شد დამტკიცდა. ქართულ ტექსტზე დასმულია კიდევ ერთი ოთხკუთხა სპარსული ბეჭედი გაურკვეველი წარწერით.

ძომენტარი:

საბუთში საუბარია 1642 წლის ნოდარ ციციშვილის გამოსვლაზე, რომ-ლის დროსაც ხოსია ბარათაშვილს მეფე როსტომისთვის დაუბრუნა მხარი და აქტიურად იბრძოდა აჯანყებულთა დასამარცხებლად (გო-გოლაძე, 2010/11: 130-131). სწორედ ამის სანაცვლოდ იღებს ჯილდოს.

მნიშვნელოვანია, რომ მან თავისი ბიძის, ქაიხოსრო აბაშიშვიდ-ბარათაშვილის კუთვნილი ემა-შამული მიიღო. ქაიხოსრო აჯანყებულთა მხარეს იყო და ამის გამო სიკვდილითაც კი დასაჯეს. ცხადია, დამნაშავეთაგან ჩამორთმეული ქონება მეფემ თავის ერთგულ ფეოდალს გადასცა.

126

[1642]. წებრილი როსტომ მეფისა მდივანებმ როინ-ბეებისაჲმ იუმე ერისთავის ბაღაცვალებისა ღა მისი საქონლის მოვლის შესახებ.

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14660; ღია ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 25,9×17,6 სმ; შავის ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშნებად გამოყენებულია ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; ტექსტის ხილვადობა მკაფიოა.

თ ა რ ი დ ი : დათარიღებულია იასე ქსნის ერისთავის გარდაცვალების წლით, რომლის შესახებ ცნობა დაცული აქვს ფარსადან გორგიჯანიძეს. (გორგიჯანიძე, 1925: გვ. 244).

ქ. მესტუმრეო, ჩუენ მაგიერად ჩუენსა დიდსა იმედსა დარბაზ^{|2}ს მდივანბეგს, პატრონს რ ო ი ნ - ბ ე გ ს მრავალი მოკითხუა მ(ო)ახ^{|3}სენეთ. მერმე, ი ე ს ე ს ე რ ი ს თ ვ ი ს ა აქეს ამრიგი ამბავი გავიგონეთ, ^{|4}რომე, ვითამ მანდ თავის მესისხლე^{|5}ებს მოუკლავსთ და მაგის^{|5}თანა საქმე უქნიათ. რისთვის თქუენც არ შეგუატყობინ^{|6}ეთ?

და ანე, თუ ეგ მაგრიგი საქმე ქნილიყოს და მართალი იყო^{|7}ს, ასრე ჰქენით თქუენცა, რომე ვინცა-ვინ იმისი ყმები და მოსა^{|8}მსახურები იყუნენ ვინმე, მოიწვევით ყუელა, ნახეთ და შეიტყუეთ, მართლა ^{|9}ვინ არიან. ვინ არადა, ან იმისი თუ რამ საქონელი, იარაღი, რაც რა^{|10}მ იყოს, ყველა კარგად მოიკითხეთ. შეიტყვევით და ნაზირს მოანუს^{|11}ხებინეთ. და ნაზირის ბეჭდით ერთი ნუსხა გამოართვით და ერთი ნუ^{|12}სხა თქუენც აქნევინეთ. და ერთი თქუენი ასეთი კაცი, რომე ენ^{|13}დობოდეთ, ისიც ზედ დააყენეთ, რომე მანდ ან გზაში შუალამ ^{|14}არავინ არა დაჰკარგოს-რა. და ყუელა კარგ რიგად თქუენ ნამოილე^{|15}თა თანა. და კაცებსაც ნუ გაიყრით და ღ(მრ)თისა შეწვენითა, როს^{|16}ცა მშვიდობით მობრძანდეთ აქა, მასუკან აქ, რომელიც ^{|17}გუმართებდეს და ან სჯობდეს, ისრე ვქნათ.

ხელრთვა ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ

საბუთის ტექსტზე ორ ადგილას ჩანერილია სპარსული სიტყვები.
მინანერი reqi-ზე: რ ო ს ტ ო მ მეფისა მიცემული.

ძომენტარი:

იასე/იესე ქსნის ერისთავი როსტომ მეფის ოპოზიციაში მყოფი და თეიმურაზ I-ის მომხრე თავადი, არაერთხელ აჯანყებული როსტომის

წინააღმდეგ. თან ახლდა იმერეთში გახიზნულ თეიმურაზს (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 243). 1637 წლის გამოსვლის შემდეგ იასე და იოთამ ამილახვარი კახეთში გადაიხვეწნენ. იოთამმა დედაპისის შუამდგომლობით მოახერხა როსტომთან შერიგება, ხოლო იასეს არ შეურიგდა მეფე. “იასეს ერისთავისა მრავალი ჯავრი ახსოვდა მეფესა და მესისხლეც იყო, თავად თავისი ძმა შანშე მოეკლა. და შანშეს ცოლიცა რომ მეფის დისწული იყო, და ზად ქსნის ერისთავი მეფის როსტომის ბატონობაში მოეკლა, ამისათვის აღარ შემოირიგა“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, გვ. 245). იასეს ისღა დარჩენოდა, ირანში გადახვეწილიყო და შაჰის კარზე შეეყვარებინა თავი. იგი პატივით მიიღეს, სარსოც გაუზინეს და ხელმწიფის მეჯლისშიც დასვეს. შაჰის კარზე იმყოფებოდნენ იასე ერისთავის მიერ მოკლული პაპუნა ამილახორის ეაყები: პაატა და იოთამი. მათ მამის გამო შური იძიეს, გზად მიმავალ იასეს ჩაუსაფრდნენ და თოფით მოკლეს. შაჰი მკვლელების დასჯას აპირებდა, მაგრამ როდესაც შეიტყო, რომ მესისხლეები იყვნენ, ამასთანავე “ესენი შესურმანი (პაატა და იოთამი თ.ქ.) და ის გიჟურიო (იასე ერისთავი თ.ქ.)“, ხელი აღარ ახლო (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 245-246). იმჯერად ეაზვინში იმყოფებოდა როსტომის მიერ შაჰთან წარგზავნილი როინ ჯავახიშვილი, რომელმაც იასე ერისთავი საქართველოში ჩამოასვენა.

127

1643 წ. 12 მარტი. ყვალოების წიგნი როსტომ მეფისა თამაზ ბარათაშვილისაჲში

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14445; გრაგნილი; მოყეითალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 49,5X19,5 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკეოთილობის ნიშანი: სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. კიდევები გამაგრებულია სარესტაერაციო ქაღალდით. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის სასამართლო რეგისტრაციაში 1820 წელს. საბუთი ორენოვანია, ქართულ-სპარსული. ცხრასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთენასთალიყის ხელით, წინ უძღვის ქართულ ტექსტს.

პ ი რ ე ბ ი : Sd-2299, Sd-2305, 1450-22/29.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლა (331), მარტის იბ (12), რაც უდრის 1643 წლის 12 მარტს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ყორღანია, 1897: გვ. 456; ფუთურისი, 1955: N 81, გვ. 182-185.

ქ. ნებიტა და შენენიტა ლ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემ(ა)ნ, |² ჯელმწიფემ(ა)ნ, პატრონმ(ა)ნ როსტომ, და თანამეცხედრემ(ა)ნ ჩუენ|მან, დედოფ(ა)ლთ-დედოფ(ა)ლმ(ა)ნ პატრონმ(ა)ნ მ ა რ ი ა მ, ესე საბოლოოთ |⁴ გასათავებელი წყალობისა ნიგნი და სიგელი შეგინე-

ალეთ |⁵ და გიბოდრთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულთა და წესისებრივ ნამს{ა} ხუ⁶რთა ყმათა, ბ ა რ ა თ ა შ უ ი ლ ს თ ა მ { ა } ზ ს და შუილთა თქუენ-თა: ს ი |⁷ ა უ შ ს და ი ე ს ე ს და დ ა ვ ი თ ს და ჩამომ{ა}ვალთა ს{ა}ხლი-სა თქუენის{ა}თა, |⁸ – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და მამულის |⁹ წყ{ა}ლობას და-გუეაჯენით, და ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება |¹⁰ თქუენი და შეგი-წყალეთ და გიბოდეთ ღ ო რ ი ს თ ა ვ ს ს{ა}მ{ა}რთლია |¹¹ნი, ს { ა ა } კ ა -ძ ი ს ბ ე ჟ ა ნ ი ს კერძი მამული, გ ო დ ე რ ძ ი ს ა და შ ე რ მ ა ზ { ა } ნ ი ს |¹² მამის კერძს გარეთად, სრულობით და უკლებ{ა}დ, წყლითა, |¹³ წისქვილითა, ველითა და ვენაჯითა, ს{ა}ხნ{ა}ვითა და უხნ{ა}ვითა, ნასყ-ილითა |¹⁴ და უსყიდითა, შენითა და ოჯ{ე}რითა, საძებრითა და უძებრითა, ვიდ |¹⁵რე მითთ ბარ{ა}მდე, უნ{ა}კლულოთ, ყოვლის კაცისგან უცილ |¹⁶ებ-ლათ და შემოუს{ა}რჩლებლათ, მისის ს{ა}მ{ა}რთლიანის ს{ა}ქმითა |¹⁷ და სამზღურითა, ჯ ა ლ დ { ა } მ ი ს ნასოფლარიან{ა}დ და მინდურიან{ა}დ.

გქონდე |¹⁸ს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმ{ა}ნ ჩუენსა ერდგულათ ს{ა} მს{ა}ხურსა ში |¹⁹გ{ა}ნ.

ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და მდი |²⁰ვანო, დღეს ვინ გინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღ{ე}ვის წაღმა ვინ გინდა |²¹-ვინ იქნე-ბოდეთ, მერმე, ესე ჩუენგ{ა}ნ ბოძებული მამულის |²² წიგნი და სიგელი თქუეენ{ა}ცა ასრე დაუმკუიდრეთ და დაუ |²³მტკიცეთ, რომე რარიგ{ა} და ც ა მ ა ჩუენგ{ა}ნ ბოძებულს სიგ |²⁴ელსა შიგ{ა}ნ სწერიი. და ნურაოდეს ნურ{ა}ს მოუშლით და |²⁵ შე{ე}ცილებით, თუინიერ თან{ა}დგომისა და შეწვენისგ{ა}ნ |²⁶ კიდე.

დაინერა ბრძ{ა}ნება და ნიშ{ა}ნი ესე ქ(ორონი)ც(ონ)სა ტლა (331), |²⁷ მარტსა იბ, ჴელითა მდივან-მწიგნობრისა ყ ო რ ღ ა |²⁸ ნ { ა } შ უ ი ლ ი ს მ ე რ { ა } ბ ი ს { ი } თ ა .

ხელრთვა ხვეულად: მ ა რ ი ა მ

verso-ზე: მრგვალი თაღოვანი ბეჭედი ქართული ლეგენდით: ქ. ყაენის ფეჴთა მტუერი რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

საბარსული ტექსტი:

1643 წ. 12 მარტი - 26 მარტი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه طهماسب بیگ برات ایلی و ولدان او سیاوش و داوود و عیسی از ابتدا' سنه قو[ی] نیل عن آنچه را عیای که قبل ازین در قریه قورسطاو من اعمال برات ایلی داشنه اندا بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده بدستور استمرار این جانب نیز شفقت فرموده ارزانی داشتیم رعایا' قریه مذکور مشار الیهمارا نیولدار رعایا' رساد خود دانسته مالوجهات [و] حقوق دیوانی خود را موافق معمول گرجستان عاید ساخته تخلف نورزند مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت نموده تغییری بقواعد آد راه ندهند چون حکم بمهر و نشان عالی رسد اعتماد نماید تحریر ۵ شهر محرم الحرم سنه ۱۰۵۳

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ სიდიადის თავშესაფრის – თ ა მ ა ზ -
ბ ე გ ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ი ს და მისი შვილების – ს ი ა ვ უ შ ი ს და ი ე ს ე ს
მიმართ მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ცხერის წლის დასაწყისი-
დან, იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის აღნიშნული,
ჩვენ მათ სამუდამოდ ვუწყალობთ და ვუბოძეთ ის გლეხები, რომლებიც
წინათ ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს დამოკიდებულ სოფელ ღ ო რ ი ს თ ა ვ შ ი
ჰყავდათ. ხსენებული სოფლის გლეხებმა აღნიშნული [პირები] უნდა ცნონ
მათი წილის გლეხების თიულდარებად და ს ა ქ ა რ თ ე ლ ო ს წესის თა-
ნახმად, თავისი მალუჯათი და სახელმწიფო გადახასადი გადაუხადონ მათ
და წინააღმდეგობა არ გასწიონ. მაღალი კარის მუსტოფიმ [ეს ბრძანება] 10
დავთარში ჩაწეროს... და როცა [ეს] მაღალი ნიშანი და ბრძანება მაღალი
ბეჭდით აღიჭურვება – დაემორჩილონ. დაინერა 1053 წლის კურთხეული
მოჰარამის თვის 5-ში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-
ჭედი. საბუთის verso-ზე დასმულია ოთხი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი:
1. ოვალური, წარწერით: ۱۰۲۰ یا معین الضعفا – „ო, უძლურთა შემწეე 1030“; 2.
ოთხკუთხა წარწერით: خاك قدم على منوچهر „ალის ფეხთა მტვერი მანუჩარი“; 3.
ოთხკუთხა წარწერით: افرض امر الى الله – „მიმინდვია ჩემი საქმე ღვთისათვის.“
მის ქვემოთ მინაწერი: بنظر رسيد – „განხილულია“; 4. ელიფსური, წარწერით:
۱۰۲۱ عبده عليقلی – „მონა მისი (ღვთისა) ალიყული“ ქვემოთ მინაწერი:
ثبت شد „დამტკიცდა“: და قلای شد – „დაინერა“. ამავე გვერდის ზედა მარცხენა
კუთხეში მკრთალი მელნით – მინაწერი, რომელშიც ძნელად იკითხება სიტყვე-
ბი: ...[قلای شد بحد] – „ის (ღმერთი). ბრძანება მუსლიმური
დამწერლობით [დაინერა]“

verso-ზე გვიანდელი მინაწერი:

შავი მელნით: 1643. ბეჭედი როსტომ მეფისა.

ქ. როსტომ (მ) მეფის წყალობის წიგნი შ ი ო შ ი ს ა , ღ ო რ ი ს თ ა ვ ი ს |
და ჯ ა ლ დ { ა } მ ი ს ი და შ ი ო შ ი ს ნიღში ნარგები ბარათები.

მოშავო-მოყავისფრო მელნით: ჩაინერა კთ (29). დარჩა თათრული.

1643 წ. ყმა-მამულის თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ოთარ ტატიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14477; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზედა მარცხ-
ენა და მარჯვენა კუთხეები მოხეული აქვს; ზომა: 28X20,5 სმ; მხედრული;
შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშნები: ორწერტილი ყოველი სი-
ტყვის შემდეგ; კიდევები გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუ-
თი ქართულ-სპარსულია. სპარსული ტექსტი, შექცხით-ნახათალიყის ხელით

შესრულებული, მოთავსებულია recto-ზე, ქართული ტექსტის ზემოთ. მარჯვენა კუთხე დაზიანებულია. რესტავრაციის შემდეგ დარჩენილია სპარსული ტექსტის ხეობრივი ხაზი ფრაგმენტი. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის სასამართლო რეგისტრაციაში 1823 წელს.

პ ი რ ე ბ ი : Hd-14655; 1450-37/66

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლა (331), რაც უდრის 1643 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : აბაშიძე, 2018: გვ. 197.

[ქ.] ნებითა და შეწვევითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მე[ფეთ-მეფემან],¹² ჳელმწიფემან, პატრონმან როსტომ როსტომ, და თანამეცხედრე¹³მან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი |⁴ ა მ, ესე უკუნი-სამდი ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალო¹⁵ზისა წიგნი და ნიშანი შეგი-წყალეთ და გიბოძეთ თქუე¹⁶ნ, ჩუენსა ერდგულსა და წესისებრივ ნამ-სახურთა ყმათა: ტ ა |⁷ ტ ი შ ე ი ლ ს ო თ ა რ ს ა და ძმათა თქუენთა — ბ ე ყ ა ნ ს, პ ა |⁸ პ უ ა ს, ე ლ ი ზ ბ ა რ ს, შვილთა და მომავალთა სახ-ლისა თქუენი¹⁹სათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს კ ა ხ ი ბატონი და ჩუენ |¹⁰ გარდავეკიდენით, ს ა გ ა რ ე ჯ ო ს გაგიძახეთ. მრავალი საშოებე¹¹ლი წამოგელოთ და უკან წამოგწვენოდეს. დაბრუნებოდით |¹² ორნივ ძმანი და კარგი სახელი გექნათ და კაცები და¹³გრჩომოდათ. მოგუიდეგით კარსა და წყალობას გუეაჯენით. |¹⁴ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი [და] შეგინწყალეთ და საჯი¹⁵ლდაოდ თქუენის საყმოს კოდისპური და ცხურისა და ღორის საბა-ლა |¹⁶ხე ამოგიკუთეთ და გითარხნეთ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ |¹⁷ (მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-ურსა შინა და არაოდეს არ მ[ო] |¹⁸ გეშალოს, არა ჩუენგან და არა შემდგო-მად სხუათა მეპატრონეთ |¹⁹ აგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვეკილ-ვეზირნო და სხუანო მოს |²⁰ აქმე-ნო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლი²¹თ და შე[ე] ცილებით.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლა, ჳელ²²ითა კარისა ჩუენისა მდივანმწიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი |²³ რ თ ე - ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვები ხვეულად: როსტომ, მ ა რ ი ა მ

როსტომის ოთხკუთხა ბეჭედი სპარსული ლეგენდით.

სპარსული ტექსტი:

1643 წ.

حكم عالی شد انكه بنابر شفقت عالی در باره اوتار و| برادران او بموجبی كه در ذیل بخط
گرجی نوشته شده | ... ت مذکور ذیل را | ... | [منط]وفی سر کار عالی | ... منکوره ... در وجوه

გამოვიდა მაღალი ბრძანება იმის შესახებ, რომ ოთარისა და მისი ძმების მიმართ მაღალი მოწყალების გამო, ისე, როგორც ქვემოთ ქართულადაა დაწერილი ... ქვემოთ მითითებული მაღალი კარის მუსტოფიმ ...

ქართული ტექსტის შუაში დასმულია მცირე ზომის, ოთხკუთხა სპარსული ბეჭედი, რომელიც არ იკითხება.

129

1643 წ. წყალობის განახლების წიგნი ოსტომ მეფისა პაატა ჯამახიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-2188; ხელი მხედრული; ყაეისფერი ქაღალდი; ზომა: 41X23 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; კიდევები გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ათსტრიქონიანი ტექსტი, შექასთეს ხელით შესრულებული, მოთავსებულია recto-ზე, ქართული ტექსტის წინ. იგი თარიღითაც წინ უსწრებს ქართულ ტექსტს.

პ ი რ ი : H-2830 (N115).

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლა (331), რაც გვაძლევს 1643 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თეჟანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1909: №50; ფუფურიძე, 1955: N77, გვ. 173-175.

ქ. ნებითა და შენევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჳელმ-ნი¹ ჳემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედო-ფა² ჳლთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ, ესე უკუნისამდი ჟამთა და³ ხანთა გასათავებელი წყალობისა და საჯილდაო ნიგნი და ნიშანი შე⁴ გინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და მრავალფერად⁵ თავდადებით წესისებრივ ნამსახურთა ყმათა, ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ს, ფ ა რ ე შ თ⁶ უ ხ უ ც ე ს პ ა { ა } ტ ა ს, ძმასა შენსა – ქ ა ი ხ ო ს - რ ო ს, შვილთა შენთა: ზ უ რ ა ბ ს, ჯ ა ვ ა ხ ს⁷ და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდე⁸ს მოგუიდეგით კარსა და მამულის წყალობას გუიაჯენით, ვით⁹ ა რ ა გ ვ ი ს ე რ ი ს თ ა ვ ი ზ ა { ა } ლ და ც ი - ც ი შ ვ ი ლ ი ნ ო დ ა რ უ კ უ გ უ ი დ გ ნ ე ს, კ ა¹⁰ ხ ს ბატონს ესაქმნეს, შეიყარნეს და ა რ ა გ უ ზ ე დ მიგებება გაბედეს, და კ ა ხ ი¹¹ ბატონი უნდოდა{თ} ქ ა რ თ ლ შ ი შ ე მოყუანა{თ} და გაებატონებინათ. ნ ო დ ა რ მ ო ს¹² ულიყო და თავისი მოსამართლენი ჩ ხ ე ი ძ ე { ე } ბ ი გუერც იახლა და ხ ო ვ ლ ე ს¹³ თქუენს მამულეზში ჩამომჴდარიყუნეს. და თქუენთუ-ინაც საქმობა დაენყოთ, რო¹⁴ მ ბატონს თ ე ი მ უ რ ა ზ ს გაბატონებას [ე]უბირებთ და შემოგუეყარენით[ო].

ანე, ¹⁵ ჩუენ ქ ა ლ ა ქ ი დ ა მ ე შინასყმის ჯარით წამოვედით, თქუენ

ნინ მოგუეგებენით, |¹⁷ მოგვიძელუთ, გაგვემარჯუა და შევარცხუნეთ. და ჩხეიძე ხუცია ჩამოგებდო, §|¹⁸ელთ დაგენარჩუნა და ყოვლის კაცისაგან უნინ მოგუაგებეთ.

ანე, მარ|¹⁹თლა მოკითხული გიყავით და ი { ი } ს ც ი ხ ე და ა ვ კ ე თ ი თავად თქუენი სამკუიდრო |²⁰ მამული იყო და მერმე საჯილდაოდ გიბოძეთ. ამ ორისაჲ სოფლის ნახევა|²¹რი ყოვლითურ მართლის სამართლიანის საქმითა, სამძლურითა, მთით |²²ბარამდისინ თქუენთუის და თქუენთა შეილთათვის გუიბოძებია, სამკუიდროდ და საბოლოო|²³დ. |²³

გკონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაო|²⁴დეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არ { ა } შემდგომად სხუათა მეპატ|²⁵რონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუა|²⁶ნო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, |²⁷ თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე { ე } ცილე |²⁸ბით თუინიერ შენევისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშ|²⁹ანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლა, წელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მნიგნობრის - თ |³⁰უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

როსტომ მეფის მსხლისებრი ფორმის ბეჭედი ქართული ლეგენდით:

الا . ქ. ყანის ფეცთა მტუერი რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

სპარსული ტემსტი:

1642 წ. 25 ოქტომბერი - 22 ნოემბერი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه باداده بیگ داروغه فراشخانه و برادر ا و اولاد او بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا تاریخ ذیل نصف قریه ایس سیخه و نصف قریه او کت را بتیول مومی الهیم مقرر فرموده ارزانی داشتیم، رعایا محال مذکوره مومی الیہما را تیولداریاستقلال خود دانسته سال بسال مالوجهات و وجوہات خود را از قرار دستور العمل گرجستان در وجه ایشان مقرر دانسته رسانند و قضایا سأنحه خود را باایشان رفع نمایند مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت نموده از شایبه تغییر و تبدیل مصون اشناسند و چون بمهر عالی رسد اعتماد نمایند و هر ساله حکم مجدد نطلبند و در عہدہ داندن تحریر ۲۸ شهر شعبان [سنه] ۱۰۵۲

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ სიდიადის საფარველის, ფარეშთ-ტარულას (ფარეშთუხუცესის) პ ა ა ტ ა - ბ ე გ ი ს, მისი ძმისა და შვილები-სადმი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის დაწერილი, ჩვენ დაუემტკიცეთ და ვუბოძეთ მათ თიულად ქვემოთ აღნიშნულ თარიღიდან სოფელ ი ი ს ც ი ხ ი ს ნახევარი და სოფელ ა კ ე თ ი ს ნახევარი. ხსენებული ადგილების გლეხებმა თავის

სრულუფლებიან თიულდარად უნდა ცნონ მოხსენიებული პირები, ს ა ქ ა - რ თ ე ე ლ ო ს დასტურლამალის მიხედვით, მათ ყოველ წელს უნდა უზადონ თავიანთი მალუჯათი და [სხვა] გადასახადები და [სასამართლოს] საქმეები მათ გადასცენ [გასარჩევად]. მაღალი კარის მუსტოუფიმ, ჩანერს რა [ამ ბრძანებას] თავთარში, ცვლილებისა და გადასახადებების მანკისაგან დაცულად უნდა ცნოს ის და როცა ბრძანება მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება – დაემორჩილონ, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ.

დაინერა 1052 წლის 28 შაბანის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოში ზის როსტომის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-ზე დასმულია ორი ოვალური და ერთი ოთხკუთხა სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები: 1. ۱۰۳۷ ضعیف الصفا — „ო, უძლურთა შემწვე! 1037“ (1627-1628 წწ.), 2. عبده علیقی — „მონა [ღვთისა] აღიყვლი“, 3. ۱۰۵۲ امر الى الله — „მიმინდვია ჩემი საქმე ღვთისათვის, 1052 (1642-1643 წწ.) ქვემოთ მინანერით: بنظر راسد — „განხილულია“ (ნარდგენილ იქნა).

კომენტარი იხ. Hd-14450-თან.

130

1643 წ. წყალბობის წიგნი როსტომ მეფისა მოურავისშვილ თარხან იორამისაჲში

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14478; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 48X19 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშნები: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; კიდევები გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია. რეასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნასთალიყით მოთავსებულია საბუთის გვერდით ზედა არშიაზე. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის სასამართლო რეგისტრაციაში 1821 წელს.

პ ი რ ე ბ ი : 1450-27/211; H-2830 (198)

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლა (331), რაც უდრის 1643 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გამოცემა: ე. ფუთურიძე, N 82, გვ. 185-186.

ქ. ნებითა და შეწვევითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფე²მან, ჳელ-მნიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხ³ედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ⁴|ა რ ი ა მ, ესე უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყ⁵ალობისა ნიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბო⁶|ძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და წესისებრივ მრავა⁷ლფერად

თავდადებით ნამსახურთა ყმასა, ს ა { ა } კ ა ძ ე ს * მოუ⁹რავეშვილს, თ ა რ ხ ა ნ ს ი ო რ { ა } მ ს და შეილთა — გ ი ო რ გ ი ს ** დამომაველთა |⁹ სახლისა თქუენისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს შენი გა|¹⁰ნაყოფი ი ვ ა ნ ე ჩუენს ღალატში გაერია და გარდისხუნა, |¹¹ და მოგუიდევით კარსა და იმისის მამულის საქმე გაგვ{ა} სინჯვინ|¹²ეთ. მოკითხული გიყავით და თქუენ მამა-პაპათ საკერ|¹³ძო მამული ჰქონებოდა და ამისი მონამეც ბევრი გყუა|¹⁴ნდათ, რომე ნიადაგ კიდეტა სცილებოდით.

ანე, შეგინყა|¹⁵ლეთ და გიბოძეთ თქუენი სამკუიდრო მამუ-ლი: ჯ ა |¹⁶დ ი ს { ს } — ყ უ ა ვ ი ლ ა ძ ე დ ე მ უ რ ჩ ა , ლ უ ე -დ რ ე თ { ს } — უ ჯ მ ა რ ა ძ ე მ ღ (რ) თ ი ს ი ა |¹⁷ და ლ უ ნ ე ს — თქუენს მამულზედ რომე გ ო გ ი ა სახლობს. ე |¹⁸ს ე { ე } ბი მათის მართლის სამართლიანის საქმითა და სამძ|¹⁹ლურიითა, მითითა, ბარიითა, წყლითა და ნისქუილითა, ველითა და |²⁰ვენაჭითა, შენითა და ოჯერიითა, ყოვლითურ თქუენთუის |²¹ გუიბოძებია, სამკუიდროდ და საბოლოო{რ}დ.

გქონდეს და გი|²²ბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამს{ა} ხურსა შინა და ა|²³როდეს არ მოგეშალოს, არა ჩუენგან და არა სხუათა |²⁴მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ე|²⁵ზირნო და სხუანო მო-საქმენო, თქუენცა ასრე გაუთავე|²⁶თ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე{ე} ცილებით, თუინიე|²⁷რ შენვენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(რძანე)ბა და ნიშა|²⁸ნი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლა, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივანმნიგნ|²⁹ობრის, თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ა ბ ი რ თ - გ ე ლ ი ს ი თ ა .

საპარული ტექსტი

1643 წ. 15 ოქტომბერი – 12 ნოემბერი

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در براه رفعت پناه یورم بیگ و ظهور اخلاص و نیکوخدمتی او موازی چند خانه و ار رعیت مذکورہ واقع در درہ انبی را بموجبی کہ در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا پنجاه سنہ قوی نیل بنیول او مقرر فرمودہ ارزانی داشتیم رعایا مذکورہ مومی الیہ را تیولداری استقلال خود دانستہ سال بمسال مالوجہات و حقوق دیوانی خود را در وجہ مومی الیہ رسانیدہ موقف ندارند مستوفی سر کار عالی در دفتر ثبت نمودہ ہر سالہ حکم مجدد نطلبند تحریر ۱۱ شہر شعبان سنہ ۱۰۵۳

გამოვიდა მაღალი ბრძანებულება იმის შესახებ, რომ სიდიადის საფა-რველის ი ო თ ა მ - ბ ე გ ი ს ა დ მ ი მაღალი წყალობის [მიპყრობისა] და მის მიერ გულწრფელი მეგობრობისა და ერთგული სამსახურის გამოჩე-ნის გამო, ცხერის წლის ხუთთვეობის დასაწყისიდან ჩვენ (მას) თიულად

*გვარი „სა{ა}კაძეს“ საგულდაგულოდ არის გადაშლილი.

** სახელი „გიორგის“ დაწერილია მოგვიანებით, საბუთის დამწერისავე ხელით და მელნით, სტრიქონის ზემოთ.

დავუმტკიცეთ და ვუბოძეთ ა ძ ე ბ ი ს ხეობაში მცხოვრები რამდენიმე კომლი გლეხებისა, იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის დაწერილი. ხსენებულმა გლეხებმა ზემოთხსენებული [პირი] თავის სრულფულებიან თიულდარად უნდა ცნონ, ხსენებულს მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი ყოველწლიურად გადასცენ და არ დააბრკოლონ. მაღალი კარის მუსტოუფიმ [ეს ბრძანება] დავთარში ჩაწეროს და ყოველ წელს ახალი ბრძანება არ მოითხოვოს. დაიწერა 1053 წ. შაბანის თვეს.

5

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის ბეჭედი სპარსული ლეგენდით. ქართულ ტექსტზე ზის ერთი ოთხკუთხა სპარსული ბეჭედი წარწერით: **خاک قام علی منچر** „ალის ფეხთა მტვერი მანუჩარი“. საბუთის verso-ზე მოთავსებულია სამი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: **يا معين الصفا ١٠٢٠** — „ო, უძლურთა შემწეე 1030“, 2. ბეჭედი არ იკითხება. მის ქვეშ მინაწერი: **بنظر سيد** — „განხილულ იქნა“. 3. ბეჭედი ფაქტობრივად გადასულია. ქვემოთ — მინაწერი: **قلمی شد** — დაიწერა; ამავე გვერდის ზედა მარცხენა კუთხეში არის მინაწერი, რომელიც ნაწილობრივ იკითხება: **[بر] اشد حکم قلمی** „ის [დმერთი]. ბრძანება მუსლიმური დამწერლობით დაიწერა.“

verso-ზე XIX საუკუნის მინაწერები:

წითელი ფანქრით: 1643.

ყავისფერი მელნით: ამ სიგელში ჩანს, რომ ი ო რ ა მ ს განაყოფი ჰყოლია.

მოშავო-ყავისფერი მელნით:

ქ. ხ ა ნ დ ი ს ი ს სიგელი.

ჩაიწერა მზ (47).

ყვავილადისა არის.

131

1643 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბოღბერძი და შირმაზანა სააბაძის შვილებისაგრი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-1941; ყავისფერი ქაღალდი, ზომა: 16,7X13,7 სმ; რესტავრირებული; ყავისფერი მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; ტექსტი ნაწერია recto-ზე სრულად.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლა (331), რაც 1643 წელს გვაძლევს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1909: №4, გვ. 66.

ქ. ს ა მ ლ ე რ ე თ ს და ა ხ [ა] ლ შ ე ნ ს და ლ ო რ ი ს თ ა ე ს ს [ა ა] კ ა | ² ძ ი ს გ ო დ ე რ ძ ი ს ა და შ ე რ მ [ა] ზ [ა] ნ ი ს მამას, შ ი ო შ ს , |³

მისის გ[ა]ნაყოფის, ბ ე უ ა ნ ი ს მამისგ[ა]ნ რაც წილი მიხუდო|⁴მოდეს, ანუ ს[ა]ს[ა]ხლე[ე]ბისგ[ა]ნ, და ან ზურებისგ[ა]ნ, |⁵ და ანუ ხოდაბუნებისგ[ა]ნ, და ახლა ბ ე უ ა ნ ს და |⁶ მისთა შუილთ ნ[ა]ძალადედ ჰქონდეს რამე წილათ |⁷ ნახუდომი, ისრევე ყოვლის კაცისგ[ა]ნ უცილებლ|⁸ათ და საბოლოოვით შ ე რ მ ა ზ [ა] ნ ი ს ა |⁹ და გ ო დ ე რ ძ ი ს შუილისათუის გუიბოდება, ს[ა]მ[ა]რთ|¹⁰ლიანი.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლა.

ხელრთვა ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი მინანური საბუთის verso-ზე:

ა ხ ა ლ შ ე ნ ს , ს ა მ ლ ე რ ე თ ს და ღ ო რ ი ს თ ა ვ ს .

132

1643 წელი. წყალობის წიგნი მეფე როსტომისა მოლარეთუხუცეს შიოშ ხმალაძისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-1601; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 47X19 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკეთილობის ნიშნები: ორწერტილი ან სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; კიდევები გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია, სპარსული ტექსტი, დაწერილი რვა სტრიქონად შექასთე-ნასთალიყის ხელით, მოთავსებულია recto-ზე, ქართული ტექსტის ზემოთ.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლა (331), რაც უდრის 1643 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: №80, გვ. 180.

ქ. ნებიტა და შეწვენიტა ლ(მრ)თისათა. ჩუენ, მეფეთ-მე|²ფემან, ჯელმ-ნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანა|³მეცხედრემან ჩუენმან, დედო-ფალთ-დედოფალმან, პატრო|⁴ნმან მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა გასათავებ|⁵ელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ |⁶ და გიბოდეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისებრი|⁷ვ მრავალფერად თავ-დადებით ნამს[ა]ხურსა ხ მ ა ლ { ა } ძ ე ს , |⁸ მოლარეთუხუცეს შ ი ო შ ს , შვილთა შენთა [დ ო] |⁹ ლ ე ნ ჯ ა ს და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთა|¹⁰ვე.

მას ჟამსა, ოდეს მუხრანის ბატონისა და ბატონისშ|¹¹ვილის გ ი - ო რ გ ი ს სოფელი ამას წინათ თქუენ წყალო|¹²ბად გიბოდეთ, და, ვითაც იმათი სამკუიდრო იყო, მ ა მ ხ უ ტ |¹³ი გამოგართვით და იმათ უბოძ-ეთ. და კიდევ ამას გარდაისა|¹⁴დ, ქალაქს თქუენი აშენებული სასახლე

*ხმალაძის მაგიერად თავდაპირველად ეწერა სიტყვა - ყმახა.

ჩუენთუის დავიჭირე|¹⁵თ და ბატონიშვილს ლ უ ა რ ს ა ბ ს მივეცით. და ამისად სამუქ|¹⁶ფოლ, მოგუიდეგით კარსა და სამშვილდე ს ი ა გ - ა ნ ა შ ვ ი ლ ს ა |¹⁷ ჰ ა მ შ { ა } ს ა და თ ე ე დ ო რ ე ს ა და ქ უ ე მ ო ბ ო ლ ნ ი ს { ს } ყ უ ზ ა ნ ა ბ ა დ უ რ ა შ ვ ი ლ ს და ა მ ი |¹⁸ რ ა ნ ა ს ა და მისის ს { ა } ხ ლ ს გუეაჯენით.

ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსე|¹⁹ნება თქუენი და შეგინყალეთ და გიბოძეთ ყოვლის მარ|²⁰თლის სამართლიანის საქმითა და სამძლურითა, მთით |²¹ ბარამდისინ, რისაც მქონებელნი ყოფილიყუნენ, თქუენთუის და |²² თქუენთა შვილთათვის გუიბოძებია.

გქონდეს, გიბედნიერო|²³ს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არა|²⁴ოდეს არ მოგეშალოს, არა ჩუენგან და არა შე|²⁵მდგომად სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძან|²⁶ებთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმე|²⁷ნო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, |²⁸ თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მო|²⁹უშლით და შე{ე}ცილებით, თვინიერ შენევენისა და თა||³⁰ნადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონ)კ(ონ)სა ტ|³¹ლა, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივანმნიგნობრის თ უ |³² მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე - ე ლ ი ს ი თ ა .

ამ ნესით გუიბოძებია, რო|³³მე ამოვარდნილის ს უ ი მ ო ნ ა ს მამული რომ აქუს, ვერა კა|³⁴ცი ვერ შემოეცილოს.

ხელრთვა ხეუულად: რ { ო } ს ტ { ო } მ

სპარსული ტექსტი:

1643 წ. 17 აგვისტო – 14 სექტემბერი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه سیاوش بیگ خزانه دارباشی بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده در عوض قریه مامخوت من اعمال سمخوت گرجستان که بتیول او مقرر بود و تغییر داده شده دو خانه وار رعیت مذکوره ذیل را که یکی از قریه سام شولده براه ایلی و یکی از قریه بولنیسی سفلا سمخت است از ابتدا ۱۰ سنه قوی نیل بتیول مومی الیه مقرر فرموده ارزانی داشتیم دو خانه وار رعیت مذکور اورا بتولداریه استقلال خود دانسته سال بسال مالوجهات و حقوق دیوانی خود را در وجه او رسانیده موقوف ندارند مستوفی سر کار عالی در دفتر ثبت نموده هر ساله حکم مجدداً تطبد و چون بمهر عالی رسد اعتماد نماید تهریرا فی شهر جمادی الثانی سنه ۱۰۵۳

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ სიდიადის საფარველის, მოლარეთუხუცესის ს ი ა ვ ე უ შ - ბ ე გ ი ს ა დ მ ი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ჩვენ, ცხვრის წლის დასაწყისიდან, საქართველოს ს ო მ ხ ი თ ი ს სოფელ მ ა მ ხ ე უ ტ ი ს სანაცვლოდ, მას თიულად ვუბოძეთ და დავემტკიცეთ ქვემოთხსენებული ორი კომლი გლეხი, რომელიც მას (სიავუშ-ბეგა) ჰქონდა და ჩამოერთვა. ერთი (კომლი) სოფელ ს ა მ შ ვ ი ლ დ ე შ ი ა და

- ერთიც სომხთის სოფელ ქვემო ბოლნისში. ხსენებულმა ორმა კომლმა გლეხმა ის (სიავეშ-ბეგი) თავის სრულუფლებიან თიულ-
დარად უნდა ცნონ. მალეჯათი და სახელმწიფო გადასახადი მას უნდა გა-
დასცენ და არ უნდა დააბრკოლონ. მაღალი კარის მუსტოფი [ამ ბრძანე-
ბას] ჩასწერს რა დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს
და როცა მასზე დასმული იქნება მაღალი ბეჭედი — დაემორჩილოს მას.
დაინერა 1053 წ. ჯომადი აღ-სანის (II) თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-
ჭედი. საბუთის verso-ზე მოთავსებულია ოვალური და ოთხკუთხა ფორმის
სამი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოვალური ბეჭდის წარწერით:
يا معين الضعفا — „ო, უძლურთა შემნეე“, 2. ოთხკუთხა ბეჭდის წარწერით:
افرض امر الى الله ١٠٥٢ — „მიმინდვია ჩემი საქმე ღვთისათვის. 1052“, მის ქვემოთ
მინაწერი: بنظر سيد — „განხილულია“ (წარდგენილ იქნა). 3. ...عاش — „მონა
შაჰისა...“ ქვემოთ მინაწერი: قلمى — „დაინერა“.

133

1643 წელი. მეფე როსტომის წყალობის წიგნი დოღმაზ ბოზბაშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-7/27. რუსული მმართველობის პირების დავთარი.
თარიღი: ქორონიკონი ტლა (331), რაც უდრის 1643 წელს.
საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

- [ქ.] ნებითა და შენევნითა ღვთისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ხელმწიფე-
მან პატრონმან როსტომ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავე-
ბელი წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა
ერთგულსა და წესისებრივ მრავალფერად თავდებობით ნამსახურთა ყმა-
სა, გოგობაშვილს, კარისა ჩვენი საფიჩბაშს დოღმაზას,
ძმასა შენსა ყორხმაზას, ხოსროს, ბეჟანს, შვილთა და მო-
მავალთა სახლისა თქვენი სათა, ყოველთავე.
მას ჟამსა, ოდეს ჩვენი წყალობა სოფელი ახოთა გქონდა, მოკ-
ითხული ვქენით და ბოლნისს იონთა ღვთისმშობლის შეწირული
ყოფილიყო. და ჩვენად სადღეგრძელოთ ის შენი ნაქონი ახოთა ისრევ
შევსწირეთ და იმასად სამუქბოდ შეიწყალეთ და გიბოძეთ სოფელი ზემო
წერაქითითა, ბართა, წყლითა, წისკვილითა, შენითა და ოხერითა,
შესავლითა და გასავლითა. ყოვლითურთ თქვენთვის და თქვენთა შვილთ-
ათვის გვიბოძებია.
გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენსა ერთგულად სამსახურში
და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხვათა მეპა-
ტრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟლ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, ვინცა ვინ იყენეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეცილებით, თვინიერ შენევენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლა ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მნიგნობრის თუ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

5

დედანს დასმული ჰქონია როსტომ მეფის ბეჭედი.

134

1643 წ. 22 თებერვალი. მეფე როსტომის წყალობის წიგნი შარსაღან ბარათაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-5597; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 50,5X17 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორი და სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: მოხეულია საბუთის კიდევები, დაზიანებულია განაკეც ადგილებში, დაზიანებული ადგილები შევსებულია სარესტაურაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია, ქართულ-სპარსული. ექვსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, დაწერილი შექასთენასთალიყის ხელით, დაწერილია საბუთის recto-ს ზედა ნაწილში. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1820 წელს.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლა (331), თებერვლის კბ (22), რაც გეაძლევს 1643 წლის 22 თებერვალს.

პ ი რ ი : 1450-2/151

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი 1909: №166, გვ. 143-144; ბერძენიშვილი 1940: №36, გვ. 27-28; ფუთურიძე, №78, გვ.175-176.

ქ. ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ მეფეთ-მე|²ფემან, ჴელმ-ნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრე|³მან ჩუენმან დედო-ფალთ-დედოფალმან პატრო|⁴მან მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა გ|⁵ასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგი|⁶წყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერთგულთა |⁷და წესისებრივ მრავალფერად თავდადებით ნამსა|⁸ხურთა ყმათა, ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ს ფ ა რ ს ა დ ა ნ ს და ძმასა თქუენ|⁹სა გ ი ო რ გ ი ს , და მომავალთა სახლისა თქუენისა|¹⁰თა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა |¹¹და მამულის წყალობას გვიან-ჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ ა|¹²ჯა და მოხსენება თქუენი, მოკითხული ვქენით და |¹³ე ნ ა გ ე თ ს ხ უ ც ი შ ვ ი ლ ი და ფ ი რ უ ა შ ვ ი ლ ი მათის მამ|¹⁴უ-ლითა და ნასყიდითა თავად თქუენი სამკუიდრო ყმანი ყ|¹⁵ოფილიყუნეს. და მერე სახლისუხუცის ჩ ხ ე ი ძ ი ს |¹⁶ბ ე ჟ ი ა ს შ ვ ი ლ ი ო ტ ი ა ჴელთ დაგრომოდა და ჴელ|¹⁷შეკრული ჩუენს წინაშე მოიყუანეთ, და ამის-ად საჯი|¹⁸ლდაოდ გიბოძეთ ე ნ ა გ ე თ ს ხ უ ც ი შ ვ ი ლ ი და ფ ი რ უ | -

19 ა შ ვ ი ლ ი მათის სამართლიანის მამულითა, დღეს 20 რისაც მქონებული იყუნენ ყოვლითურ შენ 21-ითა და ოვრითა, საჴმრითა და უჴმრითა, საძებრითა და 22 უძებრითა, მთით ბარამდი, ყოვლის კაცისაგან უცი 23 ლებრად, თქუენის და თქუენთა შვილთათუის გვიბოძე 24-ბია სამკვიდროდ და საბოლოოდ.

გკონდეს და გიბედნიერ 25-ოს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერთგულად სამსახურსა შინა და 26 არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შ 27-ემდგომად სხუათა მეპატრონეთაგან. ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარი 28-სა ჩუენისა ვეჴილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვი 29-ნცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, 30 თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლ 31-ით და შეეცილებით თუინიერ შენევისა და თანადგო 32-მისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლა 33 თებერვლის კბ, ხელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მ 34-ნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

სპარსული ტექსტი:

1643 წ. 20 თებერვალი – 21 მარტი

هو

حكم عالی شد آنكه بنابر شفقت عالی در باره عزت آثار پراسان قورچی تركش| براه ایلی بموجبی كه در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا| سنه قوی نیل دوا| خانه وار رعیت واقع در قریه دینم من اعمال براه ایلی را بتیول او مقرر فرموده ارزانی داشتیم مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت| نموده از شایبه تغییر و تبدیل مصون شناسند و چون بمهر علی رسد| اعتماد کنند تحریر فی شهر ذی الحجه الحرم سنه ۱۰۵۲

ის (ღმერთი)

5 გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ კაპარჭოსანი ყორჩის პატივცემულ ფ ა რ ს ა დ ა ნ ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ი ს ა დ მ ი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ჩვენ მას ცხვრის წლის დასაწყისიდან, ქვემოთ ქართულად დანერილის საფუძველზე, თიულად დაუშტკიცეთ და ვუბოძეთ ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს სოფელ დ ი ლ ო მ შ ი * მცხოვრები ორი კომლი გლეხი. მაღალი კარის მუსტოფიმ, [ამ ბრძანებას] ჩაწერს რა დავთარში ცვლილებისა და გადაკეთების მანკისგან დაცულად ცნოს იგი და როცა მასზე მაღალი ბეჭედი დაისმევა — დაემორჩილონ. დაინერა 1052 წლის ზილ-ჰიჯჯას თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-ზე – სამი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოთხკუთხა, خاك قدم علی منوچهر – „აღის ფეხთა მტვერი, მანუჭარი,“ 2. ოთხკუთხა, წარწერით: عبده علی قلی – „მონა მისი (ღვთისა) ალიყული“, ქვეშ აქვს სარეგისტრაციო მინაწერი: قلمی شد – „დაინერა“ 3. ოვალური წარწერით: يا معین الضعفا – „ო, უძლურთა შემენე!“.

*ქართულ ტექსტში სიოკლის სახელია ენაგეთი, სპარსულში მცდარად სოფელი – დიღომი.

ბრძოლა:

ფარსადან ბარათაშვილი როსტომისგან ჯილდოდ იღებს სოფელსა და ყმებს, რადგან მან ნოდარ ციციშვილის ამბოხების დროს მეფეს უერთგულა და დატყვევებული ოტია ბუჯანის ძე ჩხეიძე მიჰკარა მას. ჩხეიძეები როსტომის მოწინააღმდეგე ბანაკში იყვნენ. ბუჯან ჩხეიძის ასული ცოლად პყავდა იმერეთის მეფის გიორგი III-ის (1604-1639) ვაჟს, მამუკა ბატონიშვილს, მამუკას ძმა ალექსანდრე III (1639-1660) კი თეიმურაზ I-ის ქალიშვილზე იყო დაქორწინებული. ისინი, ცხადია, როსტომ მეფის და დასავლეთ საქართველოში მისი მოკავშირის, ლევან დადიანის ოპოზიციაში იყვნენ. ფარსადან გორგიჯანიძე გვამცნობს, რომ ლევან დადიანს თავისი ქალიშვილის მითხოვება სურდა მამუკა ბატონიშვილისთვის. ჩანს გეგმების ჩაშლის შემდეგ იგი დაპირისპირებია ჩხეიძეებსაც და მამუკა ბატონიშვილსაც „ჩხეიძენი და მათნი კერძნი ბატონისშვილს უდგნეს მაგრამე დადიანის ძალით იმერეთით გაყრილნი იყვნენ და ბატონისშვილი მამუკა და ჩხეიძენი თავის სიძე საფარ ფაშასთან იყვნენ ახალციხეს, ჩხეიძენიცა და სხვა მრავალი თავადის შვილებიც თან ახლდნენ“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 246).

მამუკა ბატონიშვილი იშვილა როსტომმა და ქართლში ჩაიყვანა. ქართლის თავადებმა შეთქმულება მოაწყვეს, როსტომის მოკვლა და მამუკას გამეფება მოინდომეს, თუმცა როსტომი შემთხვევით გადარჩა და შეთქმულების ამბავიც შეიტყო. მამუკა ბატონიშვილი ისევ ახალციხის საფაშოში გაგზავნა, ხოლო ჩხეიძეები და სხვა წარმინებულები ქართლში დარჩნენ. ქართლის თავადებმა: ციციშვილმა და ამილახვარმა ჩხეიძეებთან ერთად ახალი აჯანყების მოწყობა განიზრახეს და თეიმურაზ მეფეს დაუკავშირდნენ, თუმცა ნოდარ ციციშვილმა მარტომ მოინდომა როსტომთან გამკლავება მეფე თეიმურაზის, ამილახვისა და ქსნის ერისთავის გარეშე. „ჩხეიძენი და სხვა იმერეთის საბატო კაცის შვილები მასთან იყვნენ და ყოველნი ომნაცადნი კაცი იყვნენ“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 247). ისინი ხოვლეში ჩაიფინნენ, სადაც იორამ სააკაძემ შეიტყო აჯანყების შესახებ და დაუყოვნებლივ როსტომს აცნობა. მეფემ ლაშქარი შეყარა და ჩხეიძეებს შეება, თვითონ ნოდარ ციციშვილი ბრძოლაში არ ჩართულა და ეერეს ციხეში გამაგრდა. „დიდს ხანობამდისინ ჩხეიძებმა ძალმოცემით ომი გარდისხადეს და საქმეც გაუჭირეს, ლაშქარიც დაბაღლითეს და კარდავაც იყვნენ, მაგრამ ნოდარ ომს არ მისულყო და უწინეც ეერის ციხისაკენ წასულები და ჩხეიძებს ზურგი არ მოაბა და კიდეც დაიჭრნეს, დაიღალნეს... ბეჟია ჩხეიძე შოვრაჟის შვილმან იორამ დაირჩინა და ზოგნი ბარათიანთ დაირჩინეს, ზოგნი ელისბარ ბოქაულთუხუცესს ყმებან დაირჩინეს... ჩხეიძენი დაჭრილნი და დარჩენილნი მეფეს წინ მოასხნეს მკვარჯირობა... მეფემ ბძანა, ჩხეიძებს მკლავნი გაუხსნეს და გორს გაგზავნეს, რომ ტანისამოსი გამოეცვალონ და ქვეშისაგები და ზედასაგები გაუქმონ“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 248). აჯანყებულებთან ანგარიშსწორების შემდეგ, როსტომმა ჩხეიძეები ბოქაულთუხუცესს ელისბარ დავითიშვილის ხელით შაჰთან გაგზავნა.

1643 წ. 12 მარტი. წყალობის განახლების წიგნი ორსტომ
მეფისა იოთამ ბარათაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-84; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 39X20 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორი და სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაწიანება: მოხეულია ზედა კიდე, ამოხეული ადგილები შევსებულია სარესტავერაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია, ქართულ-სპარსული, რეასტრქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთეს ხელით, მოთავესებულია recto-ზე, გვერდულად, ქართული ტექსტის ზემოთ შეეულად.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლა (331), მარტის თორმეტი, რაც უდრის 1643 წლის 12 მარტს.

პ ი რ ი : სეა, 1450-38/43.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955: №79, გვ. 178-180.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ველ-მნ¹იფემან პატრონმან ო რ ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმა²ნ, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმა მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდ³ი ჟამთა და ხანთა გასათავებელი მტკიცე და უცვალებე⁴ლი წყალობისა ნიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ⁵თქუენ, ჩუენთა ერთგულთა და წესისებრივ მრავალფერად თ⁶ავდებობით ნამსახურსა ყმათა, ბ ა რ ა თ - ა შ ვ ი ლ ს ი ო თ ა მ ს , შვილსა თ⁷ქუენსა პ ა [ა] ტ ა ს ა , ბ ე ჟ ა ნ ს , გ ი ვ [ი] ს ა , ე რ ა ს ტ ი ს და მომავალთა სახლი⁸სა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მა⁹მულის წყალობას გვია-ჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება ¹⁰თქუენი, მოკითხული გიყავით და ს ა ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ო შ ი სოფელი კ რ ე ფ ა ¹¹თქუენი სამკუიდრო და უცილებელი იყო. შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ¹²მართლის სამართლის სამძლურითა, მთითა, ბარიითა, წყლითა და ნი¹³სქეუილითა, ველითა და ვენაჟითა, შენითა და ოჯერიითა, საჭმრითა და ¹⁴უჭმრითა, საძებრითა და უძებრითა, შესავლითა და გასავლითა. ყოვლი¹⁵თურ თქუენთუის და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია სოფელი კ რ ე ფ ა

¹⁶ტკონდეს და გიბედნიერიოს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერთგულად სამსახურსა შინ¹⁷ა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა ¹⁸შემდგომად სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენ¹⁹ისა ვეჭილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა- ვინ იყუ²⁰ნეთ და ანუ დღეის ნალმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე დაუმ²¹კუიდრეთ, და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე[ე]ცილებით, ²²თუნიერ შეწევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(რძანე)ბა და ²³ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლა, მარტის თორმეტსა, ველითა კარისა ჩუენი²⁴სა მდივან-მნიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ - ვ ი ლ ს ბ ი რ თ უ ე ლ ს ი თ ა .

ხელრთვები: როსტომ, მარიამ

უზის ორი ოთხკუთხა და ერთი ოვალური ფორმის ბეჭედი სპარსული ლეგენდებით.

სპარსული ტექსტი

1643 წ. 12 მარტი-26 მარტი.

هو

[حكم عالی شد] آنکه بنابر شفقت عالی در باره شفقت عالی در باره [رفعت] پناه یوتم بیگ برات ایلی [و] ولدن او باداده و بیجن و ایراستی از ابتدا سنه قوی نیل قریه کرایا من اعمال برات ایلی را بموجبی که در متن بخط گرجی ... نوشته شده تیول مشارالیه و ولدان او شفقت فرمودیم ارزانی داشتیم| کدخدایان و رعایت قریه مذکور مشارالیهما را تیولدار باستقلال خود دانسته | مالوجهات [و] حقوق دیوای خود را موافق معمول گرجستان عاید ساخته | خلف نورزند مستفی سر کار علی در دفتر ثبت نموده بعادت و قواعد ... | چون حکم بمهر و نشان عالی رسد اعتماد نمایند بحریر ۱۵ شهر محرم الحرم سنه ۱۰۵۳

ის (ლმერთი)

[გამოვიდა მაღალი ბრძანება], რომ სიდიადის საფარველის იოთამ ბარათაშვილის [და] მისი შვილების: პატას, ბეჟანისა და ერასტისა დამი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ჩვენ, ხსენებულ [პირსა] და მის შვილებს ცხერის წლის დასაწყისიდან, იმ საფუძველზე, რომელიც ქართულადაა დაწერილი, საბარათიანოს სოფელი კრეფა 5 თიულად ვუწყალობეთ და ვუბოძეთ. ხსენებული სოფლის ქედხოდეზა და გლეხებმა, აღიარებენ რა ხსენებულ [პირებს] თავიანთ სრულუფლებიან თიულდარებად, საქართველოში მიღებული [ნესის] თანახმად, [მათ] თავიანთი მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი უნდა გადაუხადონ და 10 წინააღმდეგობა არ უნდა გაუწიონ. მაღალი კარის მუსტოფემ ნესისა და ჩვეულების [მიხედვით ეს ბრძანება] დავთარში გაატაროს [და] როცა ბრძანება მაღალი ბეჭდითა და ნიშნით იქნება აღჭურვილი, დაემორჩილონ მას.

დაინერა 1053 წლის კურთხეული მოჰარამის თვის 5 (რიცხვში).

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი წარწერით: همت سلطان صفی شاه زمین و زمان تلف بنده را رستم خسرو داد نشان - „ქვეყნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ-სეფიმ წყალობა მოიღო მის მონაზე და როსტომ ხოსრო მიწოდა.“ საბუთის verso-ზე არის ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოთხკუთხა, წარწერით: خاک قدم علی منوچهر - „აღის ფეხთა მტვერი, მანუჩარი,“ რომელის ქვეშ არის სარეგისტრაციო მინაწერი: [მონა] - [عبد] علی قلی - „განხილულ იქნა“; 2. ელიფსური, წარწერით: بنظر رسید - „დაინერა“.

1643 წ. 3 აპრილი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა
თბილელ ელისე საბინაჟშილისადმი

პირი: სეა, 1449-1270; თეთრი ქაღალდი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1823 წელს.

თარიღი: ქორონიკონი ტლა (331), აპრილის 3 (3), რაც უდრის 1643 წლის 3 აპრილს.

სხვა პირი: სეა, 1450-26/91.

ქ. ნებითა და შწეწითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჴელმწიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი მტკიცე და უცვალებელი წყალობისა სამკვიდრო და საბოლოო წიგნი და ნიშანი შეგინყაღეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერთგულსა და წესისებრივ მრავალფერად თავდადებით ნამსახურსა ყმათა: საგინაშვილთა – თბილელ მთავარებისკოპოზს, ბატონს ელისეს და ძმათა თქვენთა: საამს, ანდერმან[ს], ბოქაულთუხუცესსა ზა[ა]ლს, იორამს, თამაზს, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქვენის ბიძაშვილის, ამოვარდნილის რევაზის საკერძოს მამულს გვეჯგენით, ჩვენცა ვიგულეთ და ვიგულმოდგინეთ, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, შეგინყაღეთ და გიბოძეთ ოგუს, რისაც მამულის მქონებელი დემეტრე დამისი შვილი რევაზ ყოფილიყო; ხოპის[ს], რისაც მქონე და[ი]რდასუ-ბანს ყოფილიყვნენ, ყოვლითურთ. რარიგადაც სხვა თქვენი სამკვიდრო მამული გქონდეს, იმავე წესითა: მითა, ბარითა, წყლითა და წისქვილითა, ველითა და ვენახითა, შენითა და ოჯერითა, საწმრითა და უწმრითა, საძებრითა და უძებრითა, შესავლითა და გასავლითა, თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია სამკვიდრო და საბოლოოდ, ყოვლის კაცისაგან შემოუსარჩლელად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერთგულად სამსახურსა შ(ნ)ა და არაოდეს არ მოგეშალოს არცა ჩუენგან და არცა შემდგომად სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეჟირნო და სხვანო მოსაქმენო, ვინცა ვინ იყუნეთ, და ანე დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენც ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით, რა რიგადაც ამა ჩვენგან ნაწყალობევსა სიგელსა შინა ეწეროს.

დაიწერა ბ(რძანებ)ა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლა, აპრილის 3, ჴელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის თუშანიშვილის ბირთველისათა.

საბუთს ბოლოში დასმული ჰქონია როსტომ მეფის ბეჭედი და დედოფალ მარიამის ხელრთვა.

კომენტარი:

ელისე საგინაშვილი – თბილისის მიტროპოლიტი. იგი დაახლოებული იყო მეფის ოჯახთან. იყო მარიამ დედოფლის სულიერი მოძღვარი. მისი მეცადინეობით მეფე-დედოფალმა სიონის ტაძარი განაახლეს. მასვე მიუშენებია სამხრეთიდან ტაძრისთვის მცირე სამლოცველო. ასევე გაუღია მრავალი შეწირულება სიონისადმი (სეა, 1449-2647). მისი თხოვნით ააშენა ქარვასლა მეფე როსტომმა, საიდანაც ყოველწლიურად 100 მარჩილი თეთრი განუწინა სიონის ტაძარს (სეა, 1448-5006ა). 1640 წელს ელისეს მოულოცნია წმინდა ადგილები: ათონი და იერუსალიმი. ათონის ხელნაწერებს შემორჩენილი აქვს მისი მიწაწერები (Ath 40, Ath. 72, Ath. 84, H 558).

137

1643 წ. 24 აგვისტო. მეფე როსტომის წყალობის ბანახლების წიგნი გემანოზ ბარათაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-14/9; ცისფერი ქაღალდი; ორენოვანი: ქართულ-სპარსული, პირის გადამღებს გადმოუწერია ხუთსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნასთალიყის ხელით. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1820 წელს.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლა (331), მარიანობის თვესა კდ, 1643 წელი, 24 აგვისტო.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ღუნდუა, 1984: №8, გვ. 22-24.

[ქ.] ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმ-ნიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, ესეამიერ უკუნისამდე უამთა და ხანთა სამკუიდროთ და საბოლოთ გასათავებელი მტყიცე და მოუშლე-ლი წყალობის წიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ ჩვენსა ერთგულს და მრავალფერად წესისებრივ თავდებობით ნამსახურსა ყმასა, ბარათაშვილს გერმანოზს და შვილთა თქვენთა ოთარსა და პა[ა]ტასა, ბერსა და ვარაზას და ჩამომავალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და თქვენის მამის და პაპის სამკუიდროს საბარათაშვილოში სოფელს ცორვეთი დაგუე-ჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და თქუენის მამისა და პაპის სამკუიდრო სოფელი ცორვეთი და გუდარეხის მონასტერი სოფლით დაგიმკვიდრეთ და გიბოძეთ წყლითა, ნისქუილითა, ველითა და ვენაჭითა, სახნავითა და უხნავითა, და ნასყიდითა და უსყიდითა, შენითა და ოხერითა, საძებრითა და უძებრითა, მთითა და ბარითა, უნაკლულოთ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმან ჩუენსა ერთგულათ სამსახ-

ურსა შიგან ყოვლის კაცისგან უცილებლათ და მოუშლელათ. არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არცა შემდგომად სხუათა მეფეთა და მე-
პატრონეთაგან. თუ ამას წინანდელი ცო რ ვ ე თ ი ს ა და სასაფლაოს
გ უ დ ა რ ე ხ ი ს მონასტრის წიგნი აქონდეს ვისმე, სიგლითა და ამით გაგ-
5 ვიცუდებია ახალი და უტევალბელი ესე არის.

ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩუენის ვექილ-ვეზირხო და მდივანხო, დღეს
ვინ გინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღეის წალმა ვინ გინდა-ვინ იქნებოდეთ. მერმე
ესე ჩუენგან ბოძებული წიგნი და სიგელი თქუენცა ასრე დაუმკვიდრეთ და
დაუმტკიცეთ, რომე რარიგათაც ამა წიგნში სწერია, და ნურაოდეს ნურას
10 მოუშლით და შეეცილებით, თუნიერ თანადგომის და შეწევისგან კიდე.

დაინერა ბრძანება და წიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლა მარიამობის
თვესა კდ, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა ყო რ ღ ა ნ ა -
შ უ ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს თ ა . ვითაც ნო დ ა რ ზ ე დ გავიმარჯვეთ და
ცო რ ვ ე თ ი გამოგართუით და ბატონისშვილსა გიო რ გ ი ს მივეცით.
15 თქუენი სამკუიდრო მასუკან ჩუენს სიკუდილსა და ღალატში გაერივა, იმას
ყაზბი ვუყავით და თქუენის მამისა დ პაპისა სამკუიდროთ ცო რ ვ ე თ ი
ისრევე თქუენ დაგიმკვიდრეთ.

ხელრთვები: რო ს ტო მ , მ ა რ ი ა მ

სპარსული ტექსტი:

1651 წ. 14 დეკემბერი – 1652 წ. 13 იანვარი

حكم عالی شد آنكه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه گراموس بیگ و باداده بیگ و اوتار و ورازه
ولدان او بموجبی كه | در ذیل بخط گرجی نوشته شده قریه ساوریت من اعمال براتالی را مع گورخانه
قریه مذكوره بتیول مشار الهییم شفقت و مرحمت | فرموده ارزانی داشتیم رعیاء قریه مزبوره مومی الهییم
را تیولدار باستقلال خود دانسته مالوجهات و جوهات و حقوق دیوانی | خود را سوای قضیه خون بایشان
رفعنمایند كه موافق حق حساب پرسن نموده بفیصل رسانند مستوفی سرکار عالی حسب المسطور در
دفتر ثبت نماید | چون بمهر عالی رسد اعتماد نمایند تحریر فی شهر محرک الحرام ۱۰۶۲
محل مهر رستم خان والی محل مهر محل محر

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ სიდიადის საფარველის გერ-
მ ა ნო ზ - ბ ე გ ი ს ა და მისი შვილების: პ ა ა ტ ა - ბ ე გ ი ს , ო თ ა რ ი -
ს ა და ვ ა რ ა ზ ა ს მიმართ მაღალი მოწყალების გამო, ქვემოთ ქართუ-
ლად დაწერილის საფუძველზე, ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო შ ი მდებარე სოფელი
5 ცო ვ რ ე თ ი ამავე სოფლის სასაფლაოთურთ ზემოთხსენებულ (გერ-
მ ა ნო ზ ს) თიულად ვუწყალობეთ (და) ვუბოძეთ. ხსენებული სოფლის
რაიებმა მოხსენიებული (გერმანოზი და მისი შვილები) თავიანთ
სრულუფლებიან თიულდარად უნდა ცნონ. მალუჯეჰათი, ვოჯუჰათი და
პოყუყე დივანი (მათ მისცენ) და (სასამართლო საქმეები) სისხლის (სამარ-
10 თლის) საქმეების გარდა, მათ მიანდონ, რათა ჭეშმარიტებისა (და) გონიერ-
ების შესაბამისად გამოიძიონ და გადაწყვიტონ (ისინი). მაღალი კარის მუს-
ტოფიმი დაწერილის თანახმად (ეს ბრძანება) აღრიცხოს დაეთარში (და)

როცა (ბრძანება) მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას. დაინ-
ერა 1062 წლის მოჰარამ აღ-ჰარამის თვეში.

დედანს დასმული ჰქონდა რ ო ს ტ ო მ - ხ ა ნ ვალის ბეჭედი, კიდეც სხვა
ოთხი ბეჭედი. სარეგისტრაციო მინაწერები: قلمی شد - დაინერა; بنظر رسد -
განხილულ იქნა.

ძომენტარი:

1642 წელს გაცემული საბუთით (1450-14/8) მეფე როსტომი გიორგი
ბატონიშვილს აძლევს გერმანოს ბარათაშვილის კუთვნილ სოფ.
ცოვრეთს და სანაცვლოდ მას უბოძებს დიდ წერაქვს. მნიშვნელოვანია,
რომ ეს ჯილდო გიორგი ბატონიშვილს მიუღია ნოდარ ციციშვილის
აჯანყების დროს როსტომისათვის გაწეული მხარდაჭერისთვის, თუმ-
ცა მოგვიანებით, იგი მეფის დაღატაკა და სიკვდილის მცდელობაში
გარეულა, რის გამოც დასჯილა და სოფელი ცოვრეთი კვლავ ძველ
პატრონს – გერმანოს ბარათაშვილს დაბრუნებია გუდარეხის მონას-
ტრის წყალობასთან ერთად.

138

[1643 წ. ახლო]. ფიცის წიგნი დათუნა და ძიტოა მთიულისშვილებისა თარხან იორამ მოურავისშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-2545; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზომა:
21,8X15,6 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშნები:
ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ.

საბუთი უთარიღოა. ფიცის წიგნი შედგენილი უნდა იყოს როსტომ
მეფის მიერ იორამ მოურავისშვილის ქართლში დაბრუნებისა და მისთვის
თარხნობის ბოძების (1643 წ.) უახლოეს პერიოდში.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : იონათამ კარგარეთელი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ბერძენიშვილი, 1940: გვ. 27, №35.

ქ. ესე წიგნი, ფიცი და პირი მოგახსენენ და მოგართვით ჩუენ, მ თ ი -
უ ლ ი ს |¹ შ ვ ი ლ თ ა და თ უ ნ ა მ და* ქ ი ტ { ო } ა მ, თქუქენ, |⁴
მ ო უ რ { ა } ვ ი ს შ ვ ი ლ თ ა : თ ა რ ხ ა ნ ს ბ ა ტ ო ნ ს |⁵ ი ო რ ა მ ს, და
შვილთა შენთა, გ ი ო რ გ ი ს |⁶ და ა ვ თ { ა } ნ დ ი ლ ს .

ასრე, რომე თქუქენი მემკ(უი)დრე |⁷ ყმა ვიყვენით და რ ო ს ტ ო მ
მეფემ ჩუენი |⁸ თავი თქუქენ გიბოძა, და ამავე ჩუენის |⁹ ნასყიდის მამულ-
იდამ აღარ აგუყარე |¹⁰ და აქავ, თ ვ { ა } ლ ზ ე, და გვ{ა}სახლე. და აქიდ-

„და“ კავშირის შემდეგ საბუთის დამწერის ხელით ეწერა სამი გრაფიკა რსტ, საგარაუდოდ, როსტია-ს ან როსტომი-ს პირველი გრაფიკები, რომლებიც თავად დამწერს გადაუხაზავს.

ამ |¹¹ ვიყ(უ)ნეთ შენი ყმ(ა)ნი. რაც ჩუენის ხელი |¹² დამ გ(ა)მოვიდეს, ყმის პირობ(ა)ზე გ(ე)მს(ა)ხუროთ |¹³ სანამდი ამ ქვეყ(ა)ნას ვიყოთ, და ვინ-
{ი}ცი |¹⁴ ს, ეს ქვეყანა აიშ(ა)ლოს, უთქუ(ე)ნს კაცს |¹⁵ არ ვეყმით.

ამისდა თ(ა)ვდებ(ა)თ მოგეცი |¹⁶ მია ღმ(ე)რთი და ყოველნი მისი ნმიდანი.

არ |¹⁷ ის ამისი მონამე: ს უ ლ ხ ა ნ ა ს შ ვ ი ლ ი პ ა პ უ ნ ა , |¹⁸
რ ო ს ტ ი { ა } ს - შ ვ ი ლ ი ზ უ ბ ი ტ ა , ც ა ლ ქ { ა } ლ { ა } მ { ა }
ნ |¹⁹ ი ძ ე ხ ო ს ი ტ ა .

მე, კ ა რ გ ა რ ე თ ე ლ ს ი ო ნ { ა } თ { ა } მ ს |²⁰ დამინერ(ი)ა და
მონ(ა)მეცა ვარ.

საბუთის ბოლოს დასმულია ++

verso-ზე გვიანდელი მინაწერები:

მთიულიშვილის სათავდებო (შავი ფერის მელნით).

ბატ-ყმ. (ლურჯი ფანქრით).

უთარილო (ნითელი ფანქრით).

139

1644 წ. 7 ივნისი. წყალბოს წიხნი მეფე როსტომისა ჩინელ და შოშიტა რიკაპეპისაღმი

საბუთი დაკარგულია. ტექსტი შემორჩენილია ე. თაყაიშვილის პუბლიკაციით. ე. თაყაიშვილის აღწერილობის მიხედვით, იგი დაწერილი ყოფილა ქაღალდზე მხედრულად. განკვეთილობის ნიშნებად გამოყენებული ყოფილა ორწერტილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი 1909: 235, №194.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღთისათა ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჳელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა და საჯილდოო ნიგნი გიბოძეთ შენ, დ ა ვ ი თ ი შ ვ ი ლ ი ს ე ლ ი ზ ბ ა რ ი ს აზნაურიშვილს რ ი კ ა ძ ე ჩ ი ნ ე ლ ს ა , შ ო შ ი ტ ა -
ს ა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს კ ა ხ ე თ ს სარბევლად გაგიძახეთ და უკან წამოგნეოდნენ, მწუედ კარგად ყოფილიყავით, კაცი დაგენარჩუნათ. და იმისად საჯილდოო თქვენის ოთხმოც კომლის კაცის კოდის პურის ამოკვეთას გ(ე) ეაჯენით, ჩვენც ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და ასრე ამოუკვეთეთ, რომე არას დროს კოდის პური არ ეთხოვებოდეს თქვენს გლეხებს.

ანუ გიბრძანებთ, კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წალმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქკსა ტლბ, თიბათვეს ზ.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

1644 წ. როსტომ მეფის წყალობის განახლების
წიგნი ძუაბულ მახაბლისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-86; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 43,6X12,9 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დასიანება: მოხეულია საბუთის ზედა და ქვედა კიდე, დასიანებული ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია, შექასტეს ხელით შესრულებული ათსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი დაწერილია reio-ს ზედა ნაწილში, ქართულის გასწვრივ, შეეულად.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლზ (332), რაც გეაძლევს 1644 წელს.

პ ი რ ი : H 3-4 ფრ 8 r.v;

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ფუთურიძე 1955: გვ. 186-188, №83.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისაითა, ჩვენ, მეფეთ¹²-მეფემან, ჯელმ-ნიფემან პატრონმან როსტომ, და თან¹³ამეცხედრემან ჩუენმან, დედო-ფალთ-დედოფალმან¹⁴ პატრონმან მარია მ, ესე ამიერ უკუნისამდე ჟამ¹⁵თა და ხანთა სამკუიდროთ და საბოლოოთ გასათავებე¹⁶ლი, მტკიცე და მოუშლელი წყალობისა ნიგნი და¹⁷ სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა¹⁸ ერთგულსა და წესისებრივ თავდადებით და ერთგუ¹⁹ლო-ბით ნამსახურთა ყმათა, მაჩაბელს ქუაბულს და²⁰ ძმასა შენსა ზა[ა]ლს, და იმათის²¹ შუილთა თქუენთა და ჩამომა²²ვალთა სახლისა თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდე²³ს მოგუიდეგით კარსა და სამართლიანს თქუენის მამის²⁴ და პაპის კერძს სამკეუიდროს მამულის წყალობას²⁵ და გუ-იაჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენ²⁶ება თქუენი. და მოკითხუ-ლი ვქენით: თქუენს ყმა²⁷წუილობასა და ობლობაშია თქუენს განაყოფს ქაიხოს²⁸ როს თქუენის მამის კერძი გლეხები დაეჭირა. და ახ²⁹ლა შეგინყალეთ და გიბოძეთ, და იმათ გამოვართუით³⁰ ფუტურაძე ბერუა მისის ძმითა და ძმისწულებით, რი³¹საც მამულის მქონებელი ყოფილიყოს. აგრევე³² თამარა შენს სომეხი ბადურა, აგრევე ლელს რაზმიძე³³ ზაქარია, რისცა მამულის მქონებელნი ყო-ფილიყოს, მთით ბარამდე³⁴ უნაკლულთ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა³⁵ ერდგულთ სამ-სახურსა შიგან აროდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არცა შემდგომად სხუათა [...]

||³⁶ ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და მდივა³⁷-²⁸ნო, დღეს ვინ გინდა- ვინ იყოთ, და ანუ დღეს ნაღმა ვინ გინდა-²⁷ვინ იქნებოდეთ, მერმე, ესე ჩვენგან ბოძებული მამულისა²⁸ ნიგნი და სიგე-ლი თქუენცა ასრე დაუმკუიდრეთ და²⁹ დაუმტკიცეთ, რომ რარიგადაც

* მონიშნული სიტყვა ჩაწერილია ტექსტის ზემოთ, იმავე ხელით

ამა სიგელსა შიგან |³⁰ ენეროს, და ნურაოდეს ნურას მოუშლით და შე{ე} ც|³¹ილებით თუინიერ თანადგომისა და შეწევისგან.

დაინერა |³² ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლბ, ხელითა კარისა ჩუენ|³³ისა მდივან-მწიგნობრისა ყო რ ღ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე რ ა - ბ ი ს ი თ ა . |³⁴ ესე ასრე გაუთავდეს.

ხელრთვები: რო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

სპარსული ტექსტი

1644 წ. 10 მარტი – 8 აპრილი

هو

[حكم عالی شد] آنکه بنابر شفقت عالی در باره کابل ماچهیل و زال برادر او و فرزندان ایشان از ابتدا سنه نیل موازی سه خانه وار رعیت بموجب ذیل که بخط گرجی نیز مفصل نوشته شده بتیول ایشان مقرر فرموده ارزانی داشتیم |

قریه |

قریه

تماراشین باسم بادورا	ایلی باسم ذکریا	...
باب ...	رزمازه	یودورزه
	باب	باب

جماعت مذکور مشارالیه مارا تیولدار باستقلال خود دانسته موافق دستور العمل گرجستان عمل نمایند و تخلف نورزند و چون حکم بمهر و نشان عالی رسد اعتمد نمایند و در عهده داندن تحریر فی شهر [محرم] سنه ۱۰۵۴

ის (ლმერთი)

[გამოვიდა მაღალი ბრძანება], რომ ქოზულ მანაბლის, მისი ძმის ზაალისა და მათი შვილებისადმი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ჩვენ მაიმუნის წლის დასაწყისიდან, დავემტკიცეთ და ვუბოძეთ ქვემოთ ჩამოთვლილი სამი კომლი გლეხი, რომელიც აგრეთვე ქართულად დაწვრილებითაა აღნიშნული:

სოფელ თამარაშენში — ბადურა, ერთი სახლი,
სოფელ ლელში — ზაქარია რაზმაძე, ერთი სახლი,
— ფუტურაძე, ერთი სახლი.

ხსენებულმა გლეხებმა აღნიშნული [პირები] თავის სრულუფლებიან თიულდარად უნდა ცნონ, საქართველოს დასტურლამალის თანახმად უნდა იმოქმედონ და წინააღმდეგობა არ გასწიონ და როცა ბრძანებაზე მაღალი ბეჭედი და ნიშანი დაისმევა — დაემორჩილონ და ენდონ მას და [მისი შესრულება] თავიანთ მოვალეობად აღიარონ. დაინერა 1054 წლის კურთხეული მოჰარამის თვეს.

საბუთის verso-ზე დასმულია სარეგისტრაციო ორი სპარსული ბეჭედი: 1. ოვალური წარწერით: يا معین الضعفا — „ო, უძლურთა შემწევ“ და 2. გაურკვეველი წარწერით, რომელსაც მიწერილი აქვს: بنظر رسید — „განხილულ იქნა“. მის გასწვრივ თითქმის გადასული სპარსული სარეგისტრაციო წარწერა: ثبت شد — „დამტკიცდა“.

კომენტარი:

ქუაბუღ მანაბელი – როსტომ მეფის ერთგული ფეოდალი. მას თავის გაზრდილს უწოდებს როსტომი (Hd-14419). მეფემ იგი დააქორწინა პაპუნა და ქაიხოსრო ბარათაშვილების დაზე, რომელიც ადრე ზურაბ სააკაძეს იყო დანიშნული, მაგრამ ზურაბის მიერ გამოცხადებული ორგულობის გამო (მან მეფის წინააღმდეგ აჯანყებაში მიიღო მონაწილეობა), როსტომმა იგი დასაჯა და საცოლუ წაართვა.

მანაბელსა და ქაიხოსრო მანაბელზე იხ. კომენტარი საბუთთან Qd-8924.

141

1644 წ. შუაღრულების წიგნი როსტომ მეფისა საღმარის წმინდა ბიორბის ეპლსისისაჲმ

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-2880; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 26X15,4 სმ.; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკუთვნილობის ნიშანი: წერტილი ან ორწერტილი; დაზიანება: საბუთი ადგილ-ადგილ ამოხეულია და გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლბ (332), რაც გეაძლეეს 1644 წელს.

ქ. ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, კელმწიფემან პატრონმან როსტომ¹², ვიგულებთ და ვიგულმოდგინეთ, შევსწირეთ და მოვახსენეთ¹³ წმიდასა და საშინელსა, ღვანლმრავალსა, საჩინოსა მწნეთა მხედა¹⁴რსა, ახოვანსა, პატიოსანსა, ყოველთა მონამეთა შორის წარჩინებულსა, რომელსა ყოველთა მონამეთა შორის უმეტესად ს¹⁵ქამას¹⁶ სამეცდა ხუთი მეოხე¹⁷ა გაქუს, თქვენ, დიდსა წმიდა გიორგისა¹⁸ სადგრისასა, ასრე რომე, წმიდის გიორგის წყალობა დაგმართ¹⁹ებოდა.

მოვახსენეთ და შემოგწირეთ ტინისჯიდს²⁰ მამიჯანა, ²¹შვილი მისი ხიზანა და სეხნია მათის მამულითა, მთითა, ბ²²არითა, მიწა-წყლითა, ნისქვილითა, ველითა, ვენაჭითა, შესავლითა და გა²³სავლითა, მისის ქონებითა. შეიწირე, შენ, დიდო წმიდაო გიორგისა²⁴ დგრი-საო, მცირე და კნინი ესე შესანიშნავი, და მეოხ და²⁵ მ²⁶ფარველ გვეყავ ორთავე შინა ცხოვრებასა; წარმართე და განაძ²⁷ლიერე მეფობა ჩვენი. და კიდეცა ასრე გითარხნეთ, რომე არაფე²⁸რისთანა ჩვენი სა²⁹თხოვარი და გამოსალები არა ეთხოვებოდეს-რა: ³⁰არა კოდისპური, არა საბალახე, არა საური, არა მუშაობა, არა³¹ ღალა, არა სამეჯინიბო და სხვა გამოსალები.

ვინცა და რამანცა ადამის³² მონათესავემან კაცმან, ანუ მეფემან, გინა დედოფალმან, ³³უფლისწულმან და გინა თავადმან, ანუ დიდმან, ანუ მცირემან, ³⁴ან ვინცა-ვის ამას ჩვენგან შეწირულს გლეხის შლად-ქც³⁵ვეად ველ-ყოს, გამოამხოს დიდს წმიდას გიორგის, თავადაც³⁶ რისხავს ღ(მერთი) და დიდი წმიდა გიორგი და ყოველნი მ³⁷ისნი წმი-

დანი, ზეცისა და ქვეყანისანი, ჳორციელნი და უ²⁴წორცონი. და ჩვენთა ცოდებათათვის იგინი განიკითხვიან მას |²⁵ დღესა განკითხვისასა.

დაინერა ბ(რ)ძ(ა)ნება ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლბ.

ხელრთვა ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი დამტკიცებები:

ქ. რარიგადაც ამ წიგნში სწერია, ჩუენც |² ... [სა]დღეგრძელოდ და სასუ-
ლიეროდ და |³ ჩუენცა ასე გაგვიტავებია. ნურაოდეს ნუ |⁴ მოეშლების. ქ(ორო-
ნი)კ(ონ)ს ტნივ (1678 წ.), მაისის ზ (7)".

2. გიორგი XI-ის ხელრთვა ხვეულად: გ ო რ გ ი

3. ქ. რაგვარადაც ბატონს ბიძაჩვენს ეს წი²გნი უბოძებია, ჩუენც ამრიგად-
აც დაგვი|მტკიცებია. ნურას კაცს ამასთან წელი |⁴ ნუ გაქუსთ. ქ(ორონი)კ(ონ)
ს ტჟმ (1710 წ.). ვახტანგ VI-ის ოთხკუთხა ბეჭედი ლეგენდით:

რტოდ ვარ და ვ ი თ ი ს , მგელ ლომად ვით ის, ვ ა ხ ტ ა ნ გ , ვამტკიცებ
მეფის ძეობით.

ძომენტარი:

სადგერის წმინდა გიორგის ეკლესია ბორჯომის ხეობაში, ისტორიულ
თორში მდებარეობს. იგი სახელგანთქმული და ძლიერი სალოცავი
იყო. თორი სამცხე-საათაბაგოს შემადგენლობაში შედიოდა. როსტომის
პერიოდში სადგერი ახალციხის საფაშოს შემადგენლობაში უნდა გვე-
გულისხმდ, მაგრამ დ. ბერძენიშვილის დაკვირვებით თორი 1639 წელს,
სპარსეთსა და ოსმალეთს შორის დადებული ზოპაბის ზავის შედეგად
გადაეცა ქართლის სამეფოს (ბერძენიშვილი, 1985: 55).

სადგერის ეკლესია აღუდგენია ვახტანგ VI-ს. მის განსაკუთრებულ
მსურველობას სადგერის ეკლესიიასდმი მოწმობს.

142

1644 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა უცნობი პირისადმი

პ ი რ ი : ხეც, Hd-4158; ხელი მხედრული; ლურჯი ქაღალდი; ზომა: 34X22
სმ.; შავი ფერის მელანი; მხედრული; დასიანება: საბუთი თაენაკლულია,
ადრესატის სახელი დაკარგულია.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლბ (332), რაც გვაძლევს 1644 წელს.

და მ წ ე რ ი : მდიან-მწიგნობარი ბირთველ თუშანისშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1899: №354, გვ. 423; დოლიძე, 1972: №27, გვ. 84.

[ჩუენ, მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , ესე წყალობისა წიგნი და სიგე-
ლი გიბოძეთ თქუენ.....] შეილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა,
[ყოველთა]ვე. მას ჟამსა, ოდეს თ უ რ ქ ი ს ტ ა ნ ი ს მ ვ ი ლ ს { თ უ რ -

ქის } ტ { ან } ს თქვენი სამკვიდრო მამული ეულობით ეშვნა და მის შვილთა აკურისს ორი საგლეხო მამული მინა-წყლითა, ენახითა და ყოვლისფერიითა, ქახოსროს და მათს ძმათა ყმათათვის, ფალა-ვანხოსროს ყმისათვის და გოსტაშაბისშვილის ყმისათვის მიეყიდა.

5

და ჩვენ მისი სამართალი ვქენით და ასრე გავარიგეთ, რომე, რაც იმ თქვენის მამულების სამუფქო მამული თქვენთვის დაედვა და ხელთ გეჭირათ, ის ისრევ თურქისტანიშვილთ დადანებეთ და თქვენი მამული აკურისს ისრევ თქვენ დაგანებეთ. და მონასყიდეს კაცთ თურქისტანიშვილთ პასუხი გასცენ და შეიჯერონ.

10

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) და არაოდეს არ მოგეშალოს.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლზ, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მნიგნობრის – თუმანისშვილის ბირთველისათა.

დედანს ჰქონია როსტომ მეფის ოთხკუთხა ბეჭედი ლეგენდით: როსტომ

143

1644 წ. თარხნობის წიგნი ორსტომ მეფისა ბიორბი შამგულბისაღმ

დედან: სეა, 1448-2317; მონაცრისფრო სქელი ქაღალდი; ზომა: 33X15 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორი ან სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: გაცრეცილია, მოფლეთილია კიდეები, ამოხეულია რამდენიმე ადგილას. დაკრულია სარესტავრაციო ქაღალდზე. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. საბუთი; ექსტრაქტიონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთეს ხელით, მიწერილია recto-ზე, საბუთის ქართული ტექსტის ზედა აშიაზე.

თარიღი: ქორონიკონი ტლზ (332), რაც გვაძლევს 1644 წელს.

გამოცემები: ფუთურიძე 1955: №84. გვ.189-191.

ქ. ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყა¹²ლეთ და გიბოძეთ ჩვენ მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ, თქვენ, ჩუენთა ერთგულთა¹⁴ ყმათა: შამგულბეს გიორგის, პა[ა]ტასა, მახარეს,¹⁵ ფრიდონს, მამუკასა, სეხნისა და ბაინდურის, შვილ-თა და სახლისა თქუენისათა მომავალთა, ყოველთავე.

მას¹⁷ ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის¹⁸ წყალობას გვეა-ჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგინყალეთ და გიბოძეთ სურამსტორაძი¹⁹ ვედრისეული მამულისაპართლიანის სამძღ¹¹ურითა; ზეით ვაცისნუერიანად, მისის მთითა და ბა¹²რი-თა, წყლითა და წისქვილითა, საწმრითა და უ¹³მრთა, შენითა და ოჯერიითა,

ყოველითურთ, თქუე |¹⁴ნთუის გვიბოძებია, სამკუიდროდ და საბოლო[ო]დ.

|¹⁵ გქონდეს ამ ნესითა, რ[ო]მე, ლაშქრობა-ნადირობის |¹⁶ მეტი არა გეთხოებოდეს-რა.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა |¹⁷ ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მო-საქმენო, ს უ |¹⁸ რ ა მ ი ს ა] ციხისთავნო და მოხელენო, თქუნც ასრე |¹⁹ [გაუ]თავეთ და ნურას მოუშლით და შე[ე]ცილები |²⁰თ, თუინიერ შენვენისა და თანადგომისაგან კიდე.

|²¹ [და]ინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქორონიკონს ტლბ, ხელი |²²თა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი |²³შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ - ვ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

გვიანდელი დამტკიცებები:

recto-ს მარცხენა აშიაზე სამ სტრიქონად:

ქ. რაც ამა ჰოქმში ეწეროს, ჩუენცა ასრე გავგვითავებია, ყოვლისფერითა და ნურა ჩუენი მოსაქმე კაცი ნურასა სთხოვთ ამ თ ო ფ ჩ ი ა შ ვ ი ლ ე ბ ს , არა საბალახე, არა კოდის პური, არა საური.

ხელრთვა: შ ა შ ნ ა ვ ა ზ .

ქართული ტექსტის ბოლოს:

ქ. ჩუენ, ბატონიშვილმა ბატონმა ი ო რ ა მ , და შვილმან ჩუენმან ა ლ ე - ქ ს ა ნ დ რ ე მ , რარიგადაც ხელმწიფისა ნაწყალობევსა ფარვანაშიგ გენერა, ჩუენცა იმ გუარად გავგვითავეთ, რომე არაოდეს არ მოგეშალოს არცა ჩუენგან და არცა სხუათა მეპატრონეთაგან.

ოთხკუთხა ბეჭედი: ი ო რ ა მ

საპარსული ტექსტი:

1644 წ. 30 დეკემბერი – 1645 წ. 28 იანვარი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره گرگین شاپروزه و اولاد و برادران بموجبی که در ذیل بخط گرگی نوشته شده | محال زراعت و [غیر] مزبورہ بخط گرگی را عن رسد ویا [د] ریه دورازہ | بخیول او مقرر فرمودہ ارزانی داشتیم عمال و مباشران اعمال و دیوانی الکا | سورام رسد ویا [د] ریه را از محال سورام در وجه مومی الیه مقرر دانند مستوفی | سر کار عالی در دفتر ثبت نموده هر سال حکم مجدد نطلبند تحریرا فی شهر ذی قعدہ سنہ ۱۰۵۴

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ გ ი ო რ გ ი შ ა მ ბ უ ლ ი ძ ი - ს ა და [მისი] შვილებისა და ძმებისადმი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულადაა დაწერილი, [ჩვენ] მას თიულად დავუმტკიცეთ და ვუწყალობეთ ვ ე დ რ ი ა თ ო რ ა ძ ი ს კერძი სახნავ-სათესი მიწები [და სხვა], რაც [ქვემოთ] ქართულად არის

მოხსენიებული. დივანის, ს უ რ ა მ ი ს ოლქის ომალებმა და მობაშირებმა ვ ე დ რ ი ა ს კერძი [მამული] ს უ რ ა მ ი ს ადგილებიდან ხსენებული პირისათვის დამტკიცებულად ცნონ. მაღალი კარის მუსტოფეი, ჩანერს რა [ამ ბრძანებას] დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს. დაინერა 1054 წლის ზი-ყადას თვეს.

5

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი წარწერით: همت سلطان صفی شاه زمین و زمان داد لاف بنده را رستم خسرو نشان — „ქვეყნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა მოიღო მის მონაზე და როსტომ ხოსრო მიწოდა.“ საბუთის verso-ზე ორი ბეჭედი: 1. ოვალური ბეჭედი გაურკვეველი წარწერით და 2. ოთხკუთხა ბეჭედი წარწერით: خاك قدم على منوچهر — „აღის ფეხთა მტვერი, მანუჩარი.“

144

1645 წ. 25 თებერვალი. როსტომ მეფის შეწირულების წიგნი სვეტიცხოვლისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1449-2365; თეთრი ქაღალდი. ორენოვანი — ქართულ-სპარსული. (გადაწერილია სარგის კაკაბაძის მიერ). საბუთის დედნის ს. კაკაბაძისეული აღწერა: №22, წინებულს ეტრატზედ 228X28 $\frac{1}{4}$, ლამაზი ხელით, თავში დახატულია წმ. სამება ფერადებით. წამალი რამდენადმე გადასულია, სიგელს მიყვება არშიად ფერადი ზოლი. სურათის ზემოთ სპარსული წარწერაა, სურათის ქვემოთ კი მიყვება სიგელი.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლზ (333), თებერვალს კჲ, რაც უდრის 1645 წლის 25 თებერვალს.

პ ი რ ი : სპბაი, E 73-48, ფ. 99a-108a.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : Brosset, Introduction, CXCV, p. Add XVI, p. 486; ჟორდანია 1897: გვ. 456-457; Какабадзе, 1967: №230, с.173-174.

ქ. რომელი არს და რომლისა მიერ ძლიერებითა იქმნეს ყოველნი აღნაგნი, მყოფისა არსისა, არსთა უცვალებელისა, უხილავისა, უსაზღუროსა, ძალ-განუზომელისა, ხოლო მიუწოდომელობით ცნობილისა; რომლითა სახელითა გურნამს და იდიდების ერთი ლ(მერ)თი, მამა ყოვლისა მპყრობელი, დაუსაბამო, დაუტყვენელი, უშობელი, უუუდავი, უხილავი, არსი ს ა -
ბ ა ო თ საუკუნიტგან უკუნისამდე, დიდებული და ქებული, თუით სრული, სრულისა მშობელი, მამა ძისა მხოლოდ შობილისა, ყოველთა აგებულთა, გარე-შემცველი შემოქმედი ცათა და ქუეყანისა, ხილულთა ყოელთა და არა-ხილულთა; ხოლო ძე ჭეშმარიტი ჭეშმარიტისა მამისა, უხილავი უხილავისა, უხრწნელი უხრწნელისა, უკუდავი უკუდავისა, დაუსრულებელი დაუსრულებელისა; მზე სიმართლისა, ნათელი ჭეშმარიტი, ცხოვრება და ჭეშმარიტება სუეტი ნათლისა, კლდე ცხოვრებისა დიდისა ზრახუისა, მა-

5

10

მისა ანგელოზი, მწყემსი კეთილი, მესია, ი ე ს ო ქ რ ი ს ტ ე ლ(მერ)თი, მეუფე, სიბრძნე, ძალი, ე ვ მ ა ნ ო ი ლ , მღრდელთმოდლუარი, ნათელი [...]. ღრუბელი ნათლისა, სახიერი, კაცთმოყვარე და საცნაურად მიზეზი საუკუნეთა მათ კეთილთა; და სული წმიდა, რომელსა მამისაგან აქუს არსება და მამისა და ძისა თანა თაყუანისაცემული სული წმიდა, უფალი, ცხოველის-მყოფელი სრული ჭეშმარიტებისა, უბინო, უცვალებელი, უნივ-
 5 თო, ნუგეშინის მცემელი, სახიერი, წრფელი, მალე დაუყენებელი, ქუელის მოქმედი, კაცთმოყვარე, შეურყეველი, ყოვლად ძლიერი, ყოველთა მხილ-ველი, საცნაური, ყოვლად წმიდა, რომელი იტყ[ო]და წინასწარმეტყუელთა მიერ თუინიერ, რომელ მამასა ეწოდების, მამა უშობელი და ძესა მამისაგან შობილი, და ასულსა წმიდასა სული წმიდა მამისაგან გამომავალი და მამი-
 10 სა ძისა თანა თაყუანისაცემული. ესე არიან თუითებიანი მათნი შეურევნე-ლი გუამოვნება, სამგუამოვანი, ღ(მრ)თ(ა)ება, სამება სრული, დიდებითა და სამარადისოებითა და მეუფებითა არ[ა] განყოფილ, არცა უცხო მქნილი რამე, თუ არცაოდეს მოაკლდა ძე მამასა, არცა ძესა სული, არცა აღორ-ძინდა ერთობა ორობად, არამედ უქცეველად, უცვალებელად ჰგოეს მარ-
 15 დის ესე სამება, ერთ არსება, ერთ ღ(მრ)თაება, ერთ ძალი, ერთი მეუფე-ბა, შეურევნელი წმიდა სამება, ღ(მერ)თი ჩუენი უკუდავი, დაუსაბამო, დამბადებელი ყოველთა არსთა, რომლისა დაწყება უცნაურ არს და ჰგოეს უკუნიითი უკუნისამდე, მერმეცა, ამინ.

კულად ყოვლად საგალობელისა და სავედრებელისა და უმეტესად ჟამთა [...] აღმატებულ(ი)სა, ყოვლად წმიდისა, ყოვლად კურთხეულ(ი) სა, ყოვლად ბნშეუხებელისა, ყოვლად სანატრელისა, ყოვლად ქებულისა, ყოვლად დიდებულისა, რომელი არს მაყუალი ცეცხლ-შეუხებელი, კიდობა-
 25 ნი სიწმიდისა, კურთხი ა[ა]რ[ო]ნისი, ნაყოფსა მის უკუდავისა გამომღე-ბელი, კარავი ღ(მრ)თისა დამტენელი ადგილი, უფლისა სახლი, ღ(მრ)თისა საყდარი, ქეროვიმი, ქალწული მ ა რ ი ა მ , დედა უმამაკაცოდ მშობელი ღ(მრ)თისა ე ვ მ ა ნ ო ი ლ ი ს ი , ღ(მრ)თისა ღირსისა, ღ(მრ)თისა სძლისა, ღ(მრ)თისა მტუირთუელისა, ღ(მრ)თისა დამტენისა, ღ(მრ)თისა დედი-
 30 სათა, რომელმან დაიტიო მუცელსა დაუტენელი იგი ცათა და ქუეყანისა ძლიერებითა.

და შეწევნითა სამნაწილისა ჯუარისა ძელისა ცხოვრებისათა, რომელსა ზედა განკუართულ იქმნა უფალი ჩუენი ი ე ს ო ქ რ ი ს ტ ე და გა-
 35 ნიპყრნა უბრწენლნი მკლავნი თუისნი მასზედა ხსნისა და ცხოვრებისათ-ვის ჩუენისა.

ძლიერო და შემწენო ბანაკთა უსხეულოთა და უნივთოთა მწყობრთა-
 40 ნო, ცხრა არვეთა და ცხრათავე დასთა ანგელოზთა და მთავარანგელოზთა-ნო, რომელნი მსთავრობთ ბევრის ბევრეულთა ძალთა ზედა და დიდთა მათ ერისთავთა მ ი ქ ა ი ლ და გ ა ბ რ ი ე ლ ი ს ა თ ა ; შეწევნითა და ძლიერ-ებითა სიტყუისა ღ(მრ)თისა, მქადაგებელსა ებანსა, ჳმა შევნიერსა წინას-წარმეტყუელთა ბეჭედსა, ქადაგსა სინანულისასა, სანთელსა მზისა მის სიმართლისასა, ნაშობთა ყოველთა უზეშთ[ა]ქს[თ]ა, ახალსა ე ლ ი ა ს ა , რომელმან აღიმღერნა არა[სა]შოთ დედისათა, და გუიჩვენა [...] ტარიგი

ლ(მრ)თისა დიდისა მის ქრისტეს ნათლისმცემლისა ი {ოვ} ანესითა. კულად ძისა ზებედე სი, ქნარისა მის ლ(მრ)თივ-შემზადებულისა ძესა მას ქუხილისასა მკერდსა ზედა მიყრდნობით ლ(მრ)თისა მძრახველისა, თუით ქალწულისა და ლ(მრ)თის-მეტყუელისა და ყოველთა ქალწულთა უზეშთ[ა]ქისისა ღრ(მრ)თისმშობლისა, ძედ ზედ[დ]ებულისა დიდისა ი {ოვ} ანესითა. 5

თავდებობითა და შუამდგომლობითა სიღრმით სიბრძნისათა, მომნადირებელთა თხემისა ძის მის მოციქულისა პეტრესითა, რომელსა კლიტენი ერწმუნეს სასუფეველისა [...] ცათასანი. სახსნილო ყოფა ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა ყოველთა ცოდვილთა, და პავლე პირისა ქრისტესითა, რომელი აღიტაცა სამცამდე და ეწოდა კლდედ სიმტკიცისად და განჰფინა სახარება თუისი ვიდრე კიდედმდე ცისად; და სხუანი მოციქულნი, რომელნი დაშურეს და მიმოდავლეს სოფლით-სოფლად, კერპნი და[ა]მწუნეს და წარმართთა სიბრძნისმეტყუელებანი დაადუმნეს, და ყოველნივე ქადაგად მადლისად დაადგინნეს. 15

მინდობითა და შუამდგომლობითა დიდ[თა წმიდათა] მათ მღრდელთ-მოდღუართათა: დიდისა ბასილი კესარიელისა, გრიგოლი ღ(მრ)თისმეტყუელისა, ი {ოვ} ანეს ოქროპირისა, ათანასი ალექსანდრიელისა, ნიკოლოზ მირონქალაქელისა და საკუირველთმოქმედისა და სხუათა მათ ყოვლად პატიოსანთა მღრდელთმოდღუართათა, რომელთა იგი უსისხლო მსხურპლი აღავლინეს ზეცად მიმართ და კადნიერად მეოხ არიან წინაშე მეუფისა, რომელნი შევრდომით მთხოველ-მვედრებელი არიან მათდა მიმართ, და კულადაც შემნეთა მწნეთა მკუდართათა, დიდისა მწნისა გიორგისითა, დიდისა დიმიტრისითა, დიდითა მათ თევდორე და თევდორისითა, დიდისა ევსტათისითა, და სხუათა მათ ლ(მრ)თისა სათნოთა მკუდართათა, რომელთამე მკუდარნი სიტყუითა აღადგინეს, გუელნი, ვეშაპნი და ღრიანკალნი შემუსრნეს, კერპნი შერისხვით დაჰკუეთნეს ბრძოლათა შინა მძლედ ბარბაროზთა გამოჩნდეს და წამებისა გვრგვინითა [...] სრულ იქმნეს; და თანაშემნედ გუაქუს უძლეველი ძალი მათი და ღირსთა და ყოვლად სანატრელთა დედათა და ქალწულთათა: დიდისა ანანა, [...] დედის დედისა ღ(მრ)თისათა ელისაბედ, რომელმან შუანაშობთა ყოველთა უზეშთ[ა]ქისს ალომე ღ(მრ)თის ძმისა შობილისათა და თევკლა, ირინა, მარინა, ბარბარა და ეკატერინასითა; და კრებულთა წინასწარმეტყუელთათა, წმიდათა მღრდელთმოდღუართა და მღრდელთათა, ბანაკთა მათთათა და განწყობილთა წმიდათა დედათა, ყოველთა დაყუდებით მდგომარეთა, მესუეტეთა, მეუდაბნოეთა; და რ[ა] ოდენნი ს[ა]თნო ეყუნეს უფალსა ჩუენსა იესო ქრისტესა და კულადაცა სათნო ყოფად არიან. 30 35

ამათითა თავდებობითა, მინდობითა, შუამდგომლობითა და თანა შემნეობითა, ესე აგარაკი შეწირულობისა მტკიცე და შეუც[ვ]ალელებელი [...] წიგნი და სიგელი [გ]კადრეთ და მოგახსენეთ ჩუენ, იესეან, დავთიან, სოლომონიან, ბაგრატონიან მან, ნებითა ღ(მრ) 40

თისათა, თქუენ, ძლით მჰყრობელმან მეფობისა და შარ[ა]ვანდედობისამან
 მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხე-
 დრემან ჩუენმან, დედოფალთა-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , და
 5 ძეთა ჩუენთა, პირმშომან პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , შენ, საშინელსა და
 ყოვლად შესაძრწუნებელსა, მცველ-მფარველსა ჩუენსა, ღ(მრ)თივ-აღმ-
 ართებულსა საყდარსა ს უ ე ტ ს ა ც ხ ო ვ ე ლ ს ა , კუართსა საუფლო-
 სა, მირონსა ღ(მერ)თ[მ]ყოფ[ელ]სა, რომელი ნათობ და გა[ა]ნათლებ სა-
 ნახებსა ქ ა რ თ ვ ე ლ თ ა ს ა , რომელი აღშენებულ იქმენ დიდისა და
 10 ჳმა-აღმატებით სახელ განთქმულისა ვ ა ხ ტ ა ნ გ გ ო რ გ ა ს ლ ი ს ა
 მიერ, რომელმან დიდისა სურვილითა და გულსმოდგინებითა აღგაშენა,
 და ყოველთა ს ა ქ ა რ თ ე ლ ო თ ა საყდართა, მთავარებისკოპოზთა,
 მიტრაპოლიტთა, ეფისკოპოზთა, მეფეთა და ყოველთა ქ ა რ თ ვ ე ლ თ ა
 მაკურთხეველად განგაჩინა ტახტად და სალოცველად, და სასაფლაოდ
 15 თავისად დაგიჭირა, და მის ქვემოთ ჩამომავალთა მეფეთა – ყოველთა ინე-
 ბეს შემატება და შემკობა თქუენი და ყოველთა სოფლებითა და აგარაკებ-
 ითა განგასრულეს. ანუ, ჩუენც ვინებეთ და ვიგულისმოდგინეთ, რათამცა
 მცირითა რათმე გუემსახურა პატიოსნისა და ცათა მობაძავისა საყდრისა
 თქუენისათვის და სასაფლაოსა ჩუენისათვის.

გკადრეთ და მოგახსენეთ და შემოგწირეთ ს ო მ ხ ი თ ს , ტ ა ლ ა -
 20 ვ რ ი ს ჯ ე ვ ზ ე დ , სოფელი დ ა რ ბ ა ზ ი , ყოვლის კაცის უმკვდრო და
 უცილებელი, მას ჟამსა, ოდეს კურთხეული გ უ რ ი ე ლ ი [ს] შე[ი]ლი
 ჩუენს სახლში შვილად ჩუენად იზრდებოდა და მი[ი]ცვალა. და თქუენს
 ტაძარს მოვასვენეთ და ჩუენს სასაფლაოში დავემარხეთ დიდის პატივი-
 25 თა. და სოფელიც ესე დ ა რ ბ ა ზ ი შემოგწირეთ მისითა სამართლიანი-
 თა, მთითა, ბარითა, წყლითა, წისქვილითა, ველითა, ვენაჭითა, სათიბითა,
 ზემოთ ქ ა რ ა ტ ა კ ა მ დ ი ქუემოთ მ ა მ ხ უ ტ ა მ დ ი , უნაკლულოდ და
 შემოუცილებრად ყოველთა ძეთა კაცთაგან. ამ საქმითა და ამ წესით შე-
 მოგვინიარესა და მცირედი ალაპი დაგვიდებია კურთხეულის ჩუენის შე-
 30 ლის ო ტ ი ა ს სულისათვის, ასრე რომე, იანვარს ოცდახუთსა, გ რ ი გ ო ლ
 ღ (მ რ) თ ი ს მ ე ტ ყ უ ე ლ ი ს დღესა, კათალიკოზი მისის კრებულითა
 ჟამსა სწირევდეს და მის კრებულთა.

და ვინცა-ვინ მაშინ მ ც ხ ე თ ა ს დაესწრებოდეს ანუ მონაზონი, ანუ
 გლახა და ღარიბი პურსა აჭმევდეს, და დ ა რ ბ ა ზ უ ლ ი ს მალისაგან
 ერთსა თუმანსა შუა გაჰყოფდეს, კათალიკოზი ნახევარს თუმანსა. ვინც
 35 მისი კრებული[თ]გან ჟამსა სწირევდეს, იმას გაუყოფდეს და ნახევარი
 თუმნითა სანთელი, საკმელი და ზეთი ისყიდებოდეს დეკანოზ-კანდელაკი-
 საგან და მის საფლავზედ დაინოდეს ყოველს წელიწადსა. და არ და[ა]კლონ
 და სხუა დ ა რ ბ ა ზ უ ლ ი მალი, პური, ღვინო, საჭორცე და რაცრაფერი
 გამოსაღები და სამსახური და ან სამუშაო იყოს, ყუელა კათალიკოზს ვი-
 40 თაც ენებოს, აგრე ამსახუროს თავის საყდარსა. ვინ იცის და კათალიკოზი
 იმ დღეს მ ც ხ ე თ ა ს არ დაესწრას, მისი კრებული სწირევდეს და სხუას
 დღეს, როდისაც მოიცალოს მაშინ სწირევდეს და კათალიკოზი ნუ დააკ-
 ლებს.

ანე, ვინცა ნახოთ სიგელი და ბძანება ესე ჩუენი შემდგომად ჩუენსა მომავალთა მეფეთა, დედოფალთა სახლისა ჩუენისა განმგეთა ვაზირთა, დივანთა, მნიგნობართა და ყოველთავე კარით ჩუენით წარვლენილთა მოსაქმეთა და საქმის მოქმედთა, დიდთა და მცირეთა – ერთობილთა, დაუმტკიცეთ და ნუვინ უშალავთ მტკიცედ ბრძანებულსა ამას, ჩუენსა თუინიერ 5 სიმტკიცისა და თანადგომისაგან კიდე.

ანე, ვინცა და რამანცა ა დ ა მ ი ს მონათესავემან გუარმან კაცმან, მეფემან ანუ დედოფალმან, ანუ სამღელლოთა მწყობრთაგანმან: ებისკოპოზმან, წინამძღვარმან, მღრდელმან და დიაკონმან, ანუ თუ დიდებულმან თავადმან, აზნაურმან და მსოფლიონთა კაცთაგამან, ანუ თუ დედათაგამან 10 ვინმე: დიდმან, ანუ მცირემან, გინა თუ სჯულის გარდამავალმან სარკინოზმან, მწუალებელმან და ანუ სხუათა სჯულის მაცილობელთა, ჯურისა და ხატთა მბრძოლთა და არა თაყუანისმცემელთაგანმან ვინმე, ამა ჩუენგან მტკიცედ და შეუცვალებელად შეწირულისა ა გ ა რ ა კ ი ს ა წი[გ]ნისა და სიგლისა ამის ჴელყოს შლად, ქცევად და შეცვალებლად, შერისხდი 15 შენ, ლ(მერ)თი დაუსაბამოვ, მამაო, ძეო და სულო წმიდაო! და შენ, უმეტესად ზემთა აღმატებულო წმიდაო ლ(მრ)თისმშობელო, მარადის ქალწულო მა რ ი ა მ !

და კუალადცა, რომლისა არს ქარტა და სიგელი ესე, საყდარო და ხატო ლ(მრ)თივ-აღმართებულო კუართო საუფლოვ, მირონ-ლ(მერ)თ-[მ]ყოფ[ე] 20 ლო, იძიე შური მისგან: და აღმოფხუარი თესლითი თესლად, ძირი მისი კრულმცა არს. ბრძანებითა მით ჴმითა საუფლოთა ცათა შინა ზე, და ქუეყანასა ზედა ქუე, სული და ჴორცი მისი, მკუდარი და ცოცხალი მისი, დაჯდომა და აღდგომა მისი, სმა და ჴამა მისი, სავარძელი და ცხედარი მისი, სამარე, სუდარი, ფიცარი და მიწა მისი, ნუცამცა გამო[ი]ღებს ორნატი ვე- 25 ნაჴი და ხილი ნაყოფსა მის კაცისათუის, არა განზარდოს ქუეყანამან და მწუანეთა ველისათ ყოველივე ხუასტაგი და ოთხფერჴი მისი და ყოველიმცა გაგებული მისი მოიშლების. კრულმცა არს ოთხთა პატრიაქთა მათთა, მიტროპოლიტთა, ებისკოპოზთა და ქორეპისკოპოზთა და შუილთა მათ კრებათაგან. შე-მცა-ედების კეთრი გ ე ზ ი ს ი , შიშთუილი ი უ დ ა ს ი , 30 მეხისტეხა დ ი ო ს კ ო რ ე ს ი , დანთქმა ფ ა რ ა ო ს ი , და თ ა ნ და ა ბ ი რ ო ნ ი ს ი . ნურარათამცა არს ხსნა სულისა მისისა ჯოჯოხეთით, ნ ი ს ტ ო რ , ო რ ო გ ი ნ ე , ე ე ტ უ ი ქ ი , დ ი ო ს კ ო რ ე , ტ ი მ ო - თ ე , გ ა ი ა ნ ა ს , ი ე ლ ი ა ნ ე , ი ა კ ო ბ , პ ე ტ რ ო ზ მ კ ა ნ რ ვ ა - ლ ი და ბ ა რ ს ა ნ ო ფ ე , ათთა ამათ რქათა* მწუალებელთანამცა არს 35 ნაწილი და სამკუიდრებელი მისი; მას ზედამცა იქმნების ჴმა იგი საშინელი, სისხლი მაგისი ჩუენზედა და შვილთა ჩუენთა ზედა; ქ რ ი ს ტ ე ს ჯუარის მცემელთა განმცემელსა ი უ დ ა ს და მარცხნით ჯუარცმულისა ავაზაკისათანამცა დამკვდრებულ არს, მატლსა მას დაუძინებელსა და ცეცხლსა დაუშრეტელსა და ასდა მერვისა ფს[ა]ლმუნისა წყევა მას ზედამცა სრულ 40 იქმნების, და ამა ზემონერილთა წმიდათაგან შერჴნებულმცა არს და აღმოფხურილ ნათესავითი ნათესავადმდე; და დღესა მას დიდსა განსჯისასა

* ეს სიტყვა წამატებულია სტრიქონს ქვევით, - ს. კაკაბაძის შენიშვნა.

მარცხენითა მათამაცა მდგომარე არს და ნურათამცა სინანულითა არს
წსნა და განკითხუა სულისა მისისა, ხოლო რომელმან დაამტკიცოს წიგნი
და სიგელი ესე და ესე ვითა პირისა წყევლისა და შერუენებისაგან განარიხოს
5 სული, ძენი და ნათესავნი თუისნი. და არა შეცვალოს შეწირული და წიგნი
ესე და და[ა]მტკიცოს, ლ(მერ)თ(მა)ნ აკურთხოს და წმიდამან ლ(მრ)თისმშო-
ბელმან და ს უ ე ტ მ ა ნ ც ხ ო ე ლ მ ა ნ ლ(მრ)თიე- აღმართებულმან ამინ.

დაინერა მტკიცე და ყოვლად ყოვლითურთ და ყოველთაგან შეუცვალე-
ბელი, ბრძანება, წიგნი და სიგელი შეწირულობისა ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლგ,
10 თებერვალს კე, ჳელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი -
შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ე ლ ი ს ი თ ა . ყოვლადვე ან და მარადის და უკუნი-
თი უკუნისამდე, ამინ.

ესრე სახედ შემოგწირეთ, ვითა რამედ საჩუენო სათხოვარი და გა-
მოსაღები არა ეთხოვებოდეს-რა ამა ჩუენგან შემოწირულსა ს ო მ ხ ი თ ს
სოფელსა დ ა რ ბ ა ზ ს ა , არა მალი, არა ღალა, არა კულუხი, არა საბა-
15 ლახე, არა კოდისპური, არა ულაყი, არა სატარულო, არა სამელიქო, არა სა-
ჯინაბო, არა მერემათეგან და ვინგიდავინ კარითა ჩუენით წ[ა]რვლენილნი
მოსაქმენი იყუნეთ. არავისგან არა ეთხოვებოდეს-რა თუინიერ ლაშქარ-ნა-
დრობისაგან და სათათროსა საურისაგან კიდე. ესე ვითარითა შემოწირ-
ულობითა წიგნითა და სიგლითა ამით გკადრეთ, მოგახსენეთ და დაგიმტ-
20 კიცეთ ყოვლის ადამიანთაგან მოუშლელად და შემოუცილებლად

ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

დედანს ესვა მსხლის ფორმის ბეჭედი ლეგენდით: ქ. ყაენის ფერჳთა
მტუერი, რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

სხვა ხელით: ესე ბძანება ასრე გათავდეს და გაგვთავებია სატარულო
საჩვენო სათხოვარი არა გაუვიდიდეს-რა.

ბეჭედი: ყ ა ფ ლ ა ნ

სხვა ხელით: ქ. აგრევე ოცდახუთს იანვარსა, ბატონიშვილის მიცვალების
დღესა, ბატონი კათალიკოზი და მისი კრებული რომე ჟამსა სწირვენ, სან-
ირავსა და სანთელ-საკმლისა საქმე რარეგაცა ამ სიგელში სწერია, ისრე უნდა
დაიხარჯოს. და იმას გარდაის, კრებულთა, და რაც კაცი იმ დღეს დაესწრე-
ბოდეს, იმათს სასმელსა და საჭმელზედ უნდა ზემონი. კათალიკოზი დ ა რ ბ ა -
ზ ი დ ა ლ მ ა დახარჯედეს ძროხას სამსა, ცხვარსა ათსა, ლვინოს საპალნეს
სამსა, პურსა საპალნეს სამსა, თევზი საუნყაო და მარილი, რაც მოუნდეს არა-
ოდეს და[ა]კლდეს.

ხვეულად: კ[ათალიკო]ზი ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე

ქ. ჩუენ, ქრისტეს ლ(მრ)თისა მიერ კურთხევით კურთხეულმან ქ ა რ თ -
ლ ი ს ა კათალიკოზმან პატრონმან ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე , და ყოვლითა ჩემთა
სამწყოთა ებისკოპოზთა, დაგვმტკიცებია სიგელი ესე. და ამისი მომშლელი შე-
ჩუენებულ, კრულ და წყუელ იყოს, ამინ.

ანე, ვინცა შემდგომად ჩუენსა სხვათა კათალიკოზთაგან ანუ საყ-
დრისშვლთაგან ესე წირვა და მცირე ალაპი მოშალოს და დააკლოს, შერისხ-

დი შენ, დაუსაბამო ლ(მერ)თო, მამაო, და ძეო, და სულო წმიდაო, ამინ. უკუეთუ კათალიკოზმან მოშალოს, შენ იგი მოშალე მის რჯულისა და სახისაგან. უკუეთუ [ვინმე] საყდრისშვილმან მოშალოს, ანუ დეკანოზმან, ანუ კანდელაკმან, ანუ სხვათა თორმეტ მოწილეთაგანმან ამისი დამტკიცება არა ინებოს, მათზედამცა დამტკიცდების წყევა იგი მეასდ[არე] ფსალმუნისა. და ყოელიმცა მისი გაგებული მოიშლების და წყევასამცა ქუეშე არიან, ამინ. და ამისი შემნენი და დამამტკიცებელნი ლ(მერ)თ(მა)ნ აკურთხნეს და წმიდამან ს ვ ე ტ მ ა ნ ც ხ ო ე ლ მ ა ნ და წმიდამან ლ(მრ)თისმშობელმან ამინ, ამინ და ამინ.

ხვეულად: კ(ათალიკო)ზი ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე

მქრქალად : ქ. ეს ბრძანება ასრე გათავდეს. და ჩვენც სამელიქო ასრე გვითარხნებია, რომე ჩვენგან არა ეთხოვოდეს-რა საჩვენო სათხოვარი. და რ ბ [ა ზ] ს არასფერისთანა სამელიქო სათხოვარი არ ეთხოვოდეს.

სხვა ხელით: ქ ჩვენ, ს ო მ ხ ი თ ი ს მელიქ ა ვ თ ა ნ დ ი ლ , გავეშინჯე და და რ ბ ა ზ ე ლ თ ა პაპის ჩვენის სამელიქოს სათარხნე ქო[ნ]და. ჩვენცა ქ ა რ - თ ლ ი ს კათალიკოზსა დ ი ა ს [ა] მ ი ძ ე ს პატივი დავდევით და და რ ბ ა ზ ი ჩვენის სამელიქოსაგან ასე ვითარხნეთ, რომე, საჩვენო გამოსალები არაფერისთან არა ეთხოვებდეს-რა. ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტოზ.

დედანს ესვა ბექედი სპარსული წარწერით.

145

1645 წ. შეწირულების ბანახლების წიგნი ორსტომ მეფისა ნიბრიის მონასტრისადმი

დე დ ა ნ ი : სვა, 1448-5008 ბ; მაღალი ხარისხის ეტრატის გრაგნილი, დახვეული სპეციალურ ჯოხზე; ოთხი, ერთმანეთსუ წითელი და შავი აბრეშუმის ძაფებით გადაკერებული კეფი; საერთო ზომა: 208,1X23 სმ; მხედრული; მუქი ყავისფერი მელანი, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლზ(333), რაც გაეძღვეს 1645 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1910: №156; გვ. 129-131.

დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი თუმანისშვილი ბირთველი.

ქ. სახელითა სახიერისა, არსება-დაუსაბამოსა და დაუსრულებელისა, |² {და}უსაბამოსა, უხილავისა, უსაზღვროსა.

ეპა, შენ, ა დ ა მ დაცემუ³ლისა აღმართებაო და ე ვ ა ს წყევლისა და მწუხარებისა სიხა⁴რულად შემცვალებელო, ტომობით ასულთ ა დ ა მ ი ს |⁵ ო , დედაო ლ(მრ)თისაო, რომელი ჳსნისათვის ჩუენისა |⁶ წყალობით აღიძარ!

ძლიერებითა ცხოველსმყოფელისა⁷ პატიოსნისა ჯუარისათა, რომელსა ზედა განიპყრა უხრწნ⁸ელნი მკლავნი თუისნი წმიდათა უწორცოთა

ზეცისა ძალთა, ანგ¹ ჟლოზთა, მთავარანგელოზთა მიქაელ და გა-
ბრიელ ისათა, ¹⁰ წმიდისა წინასწარმეტყუელისა, წინამორბედისა
და¹¹ ნათლისმცემელისა იოვანესითა და იოვანე ქა-
ლნუ ¹² ლ - მახარებელ ისათა; წმიდათა მღვდელთმოდღვართა,
მონაშეთა, ¹³ მოციქულთა და ყოველთა წმიდათა ლ(მრ)თისა.

თავსმდებო¹⁴ბთა, მინდობითა და შუამდგომელობითა, ჩუენ, ლ(მრ)
თიე- გურიგუი¹⁵ ნოსანმან მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ, და
თანა¹⁶ მეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ დედოფალმან, პატრონმან
მარ¹⁷ იამ, ასულმან და დიანისმან, და სასურველმან ძემან
ჩუენმან, ¹⁸ პატრონმან ლოვარსაბ, ვიგულეთ და ვიგულსმოდგინეთ,
გკადრ¹⁹ ეთ და მოგახსენეთ შენ, სამინელსა და თვალთშეუდგამსა იტრი-
ას²⁰ სიონთა ლ(მრ)თისმშობელსა და მას შინა დამყარე-
ბულსა ხატსა მ²¹ იძინებისასა, მრავალწანილსა და სასწაულთმოქმედსა და
ე²² ლვა-კრთომით განბრწყინებულსა.

შემოწირეთ მცირე და ²³ უნდო ესე შესანიშნავი: სურამს ზეით
ჩუმათელ იძებნი, ასრე და ²⁴ ამა პირსა ზედა, რომე, ძველითგანვე
მეფე გიორგისაგან ორი კუა²⁵ მლი შემოწირული იყო და ახლას
ჩუმათელეთი ჩუენ შემო²⁶ გწირეთ სულა უკლებლად: მითთა, ბარი-
თა, წყლითა, წისქვე²⁷ ილითა, ტყითა, მინდვრითა, საძებრითა და უძებრითა,
შესავლ²⁸ თა და გამოსავლითა, ბიჯნისის საკალმახემდის, ფონის
სამ²⁹ ძღვრამდი, ქუემ(ო) საყდრამდი; მთისა და ბარის სანადირო, წ³⁰ ყოლის
სანადირო. ასე რომე, რაც ამ სამძღვრებში საკალმახე ³¹ ვევი ჩამოდის,
ისიც ასერიგად შემოგვიწირავს, რომე, ვერც ჩუენმან³² მეზადურმა ინ-
ადიროს, არამთუ სხვამ კაცმან თქუენად უკითხავად ვე³³ რცა-ვინ დაგი-
ნაწოს.

ვინცა ამ სამძღვარში ნადირი მოკლას, მისს³⁴ აუფლოსაც თქვენ მოგ-
ართვემდენ, არც ციხისთავს და არც სხვას³⁵ კაცს წელი არა ჰქონდეს. და
რაც ან იმერეთისაკე, მთას იქით და³⁶ მთას აქეთ საკალმახე ვევე-
ბი იყოს თქუენ სამხრით, ყუელგან თ³⁷ ქუენ ინადირებდეთ, რომე ვერავინ
დაგიშალოს. ესე(ე)ბი ყოველივე³⁸ ამ წესით გუიბოძებია და სიგლითა
ამით დაგვიმტკიცებია. და შამოგვი³⁹ წირავს ყოვლის კაცის უცილებლად
და შემოსარჩელად.

და ⁴⁰ კიდევ ასრე გვითარხნებიხართ, რარიგაცა სხვა შენი ძველით-
გ⁴¹ ან შემოწირული მამული არის, მის მეტი არც არა თქუენ გ⁴² ეთხოვე-
ბოდეს-რა დღეთა ჩუენთა წარსამართებლად და მეფობ⁴³ ისა ჩუენისა
დასამტკიცებლად.

ანე, ვინცა და რამანცა ადა⁴⁴ მის მონათესავემა კაცმან, დიდმან
და ანუ მცირემან, მეფემა(წ),⁴⁵ ანუ დედოფალმან, ანუ უფლისწულმან,
ვეზირმან, ანუ კა⁴⁶ რისკაცმან თუ კაცთაგანმან მოშალოს, იგიმცა კაცი
არს, ⁴⁷ რომელმან მაცხოვარს ჟუარცმულსა გვერდს ლახვარი ჰქრ⁴⁸ ა;
თუ დედაკაცმან მოშალოს, იგიმცა დედაკაცი არს, რომე⁴⁹ ლმან იოვანე
ნათლისმცემელს თავი მოჰკუეთა.

და კუალად⁵⁰ მასვე სიტყუასა ვინყებ, ვითარმედ, რომელმანცა რჯუ-

ლმან კაც|⁵¹მან ესე ჩუენგან სასოებით და სიმართლით შენირული მამუ-
 ლ|⁵²ი ტ რ ი ა ს ს ი ო ნ თ ა ლ (მ რ) თ ი ს მ შ ო ბ ე ლ ს გამოსწიროს
 და მოუშალოს, |⁵³იგიმცა შეიშლების რჯულისა ქრისტიანობისაგან,
 რის|⁵⁴ხავსმცა დაუსრულებელი ღ(მერ)თი, მამა, ძე და სული წმიდა და|⁵⁵ყ-
 ოველნი წმიდანი ღ(მრ)თისანი, ზეცისა და ქვეყანისანი, ჯორც|⁵⁶იელნი
 და უჯორცონი და ესე ზემო წერილნი ყოველნივე. შე-|⁵⁷მცა-ედების კეთ-
 რი გ ე ზ ი ს ი , შიშთვილი ი უ დ ა ს ი , მეხისტეხა|⁵⁸დ ი ო ს კ ო რ ე ს ი ,
 დანთქმა და თ ა ნ და ა ბ ი რ ო ნ ი ს ი . ნურარამცა |⁵⁹სინანულითა ნუ
 არს ჳსნა სულისა მისისა, ნუცა ი ე რ |⁶⁰უ ს ა ლ ი მ ს წასვლითა, ნუცა
 გლახაკთ მიცემითა, ნუცა ლოცვი|⁶¹თა და მარხვითა. ჩუენად ნაცვლადმცა
 იგი განიკითხვის|⁶²მას მეორ|⁶²ედ მოსვლას{ა}. მარცხენითა მათ რჩეულ-
 თან{ა}მცა იქმნების|⁶³წაწილი და სამკუთხედებელი მისი; მას ზედამცა
 დაესრულების წყ|⁶⁴ვეა იგი მებადარვისა ფსალმუნისა, რომელ არს: „ღ(მერ)
 თო, |⁶⁵ქებასა ჩემსა ნუ დაიდუმებ ვიდრე, რათა იჳსნას მღევართაგა|⁶⁶წ
 სული ჩემი“*. უკეთუ თ ა თ ა რ თ ა გ ა ნ მ ა ნ ვინმე მოშალოს, იგი|⁶⁷მცა
 შეიშლების მ ო ჳ ა მ ა დ ი ს ა და უ ს ე ი ნ ი ს რჯულისაგან; მ ა |⁶⁸მ ა -
 დ ი ნ ი ს ა და მ უ ს ე ფ ი ს ა ა მ ც ა დამქცევი იქმნების. მასმცა რის|⁶⁹ხა|
 ვს მ უ რ თ უ ზ ა ლ ი და ყოველნივე მათნი ფ ე ლ ა მ ბ ა რ ნ ი , ხოლო |⁷⁰
 გამთავენი და დამამტკიცებელნი ამისნი ღ(მერ)თ(მა)ნ დაიცვას ო|⁷¹რსავე
 ცხოვრებასა შინა კიდევ.

დაინერა ნიშანი და ბრძა|⁷²ნება ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლგ, ჳელითა
 კარისა ჩუენისა|⁷³მდივან-მწიგნობრისა თ უ მ ა ნ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ -
 ვ [ე ლ ი ს ი თ ა] .

ხელრთვები:

|⁷⁴რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

კომენტარი:

დოკუმენტი ყურადღებას იქცევს ბრალთაგადამხედლობის არასტე-
 რეოტიპული ფორმულებით. ქართული იურიდიული საბუთების წყვევის
 ფორმულებისათვის რამდენადმე უწვევლად მოცემულ საბუთში შეწირ-
 ულების დამრღვევი პირის გაიგივება მაცხოვრისთვის ლახერის მკერულ
 ადამიანთან, ხოლო დედაკაცისა – იოანე ნათლისმცემლის თავის მამ-
 კვეთთან, იგულისხმება პეროღია და მისი ასული ხაღამეა, რომელთა
 მოთხოვნითაც მეფე პეროღემ თავი მოსკევთა ნათლისმცემელს.

საბუთში ბრალი მოუთხოვება უცხო რჯულის (თათარი) დამრღვევსაც.
 ეს არის პირველი შემთხვევა, როდესაც დოკუმენტში სახელი ვათ-
 ვადისწინებულია მუსლიმი დამარღვევის მიმართ, რომელიც შეწვენ-
 ებულია ისლამური საღვთისმეტყველო ფორმულებით. საბუთი ზედმი-
 წვენით ზუსტად ახასიათებს მოცემული პერიოდის ქართლის სამეფოს
 ყოფას, როდესაც რეალობად იყო ქცეული ქრისტიანული და ისლამი-
 რი რელიგიების თანაცხოვრება.

* ფხალმ. 108: 1,31.

1645 წ. შაჰირულების წიგნი ოსტომ მეფისა სვეტიცხოვლისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-1035; ღია ნაცრისფერი სქელი ქაღალდი; 49,2X27,2 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკეთილობის ნიშანი: ორი და სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: გაცრეცილია, ამოხეულია რამდენიმე ადგილას. დაკრულია სარესტავრაციო ქაღალდზე. ტექსტის ზედა აზიასზე. წითელი მელნით მიწერილია სვეტიცხოვლის საბუთების ძეგლი (XVII ს-ის მეორე ნახევარში მინიჭებული) საარქივო ნომერი ობ (72). ქვემოთ მიწერილია XVIII საუკუნეში დასმული ნომერი – რკე (125).

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლბ (333), რაც უდრის 1645 წელს.

პ ი რ ე ბ ი : სპაბი, H 13-6, 11 a-12 a; H-2752, 12r-13r.

გ ა მ ო ც ე მ ა : akak, 1866: 18

ქ. ნებითა და შენევნითა ღ(მრ)თისითა, ჩუენ მეფეთ-მეფემან, |²ველმნიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეც|³ხედრემან ჩუენმან დედოფალთ-დედოფალმან პატ|⁴რონმან მარიამ, და ძეთა ჩუენთა პატრონმან ლუარსაბ, |⁵ვიგულეთ და ვიგულსმოდგინეთ, [გ]კადრეთ და მოგახს|⁶ენეთ თქუენ, ცათა მობაძავსა, საყდარსა სუეტსა ც|⁷ხ-ოველსა, კუართსა საუფლოსა, მირონსა ღ(მერ)თ-მე|⁸ოფელსა. მას ჟამსა, ოდეს ჟამთა ვითარებისაგან |⁹სამცხი დამდე ანყურისა ღმრთისმშობლის საყმ|¹⁰აზნაურიშვილი და გლეხი ჩუენს საბატონო|¹¹ში ჩამოსულიყვნეს და ღოღეთს დაესახლებინათ, და |¹²რაც ხატი და ჯვარი ყოფილიყო თქვენს ტაძარში დაე|¹³სვენებინათ, და სამაწყვერ-ლოს კაცს თქუენთუის |¹⁴ემსახურათ, და სხუას კაცს – არც ამირე-ჯიბის ნა|¹⁵თესავსა და არც აგრე რიგს ვისმე, ლალის მე|¹⁶ტსა საქმეზედ ღოღეთს ხელი ჰქონოდეს, და ამნესი|¹⁷თ ემსახუროს.

ვინ იცის, და სოფლის საქმე ასრე მო|¹⁸ხდეს, რამე სა[ა]თა-ბაგიშვილოს ქრისტიანე მე|¹⁹პატრონე გაუჩნდეს და ანყურისა ღმრთისმშობ|²⁰ლის ჯუარი და ხატი თავის სამკვიდროზედ მიასვე|²¹ნონ, და მათი ყმა ასაყრელად მოინდომონ, ვერავინ |²²დაუჭიროს. თუ არადა, სხვას კაცს ხელი არა ჰ|²³ქონდეს.

რუსი იშვილი რუსი, სხუანი აზნაური|²⁴შვილი და გლეხნი თქვენთვის სასამსახუროდ მოგვი|²⁵ხსენებია. ამას გარდაისად, რაც აგრე-რიგი საყდ|²⁶რის ყმას გარეთ ანუ აზნაურიშვილი და გლეხი |²⁷ესახლოს, ისინიც ისრევე მოუშლელად იყუნენ |²⁸და ნურცა სად დაიფანტვიან, ვითაც თქუენთვის ბეი|²⁹თაღმნად დადებული იყო, და სხუას ერისკაცს არას ე|³⁰ველყო. და ისრევე თქუენ [გ]კადრეთ და მოგახსენეთ |³¹მოუშლელად.

ვინცა და რამანცა კაცმან, ანუ დიდმა |³²და ანუ მცირედმან, თუ არ ჩუენის ნებაყოფლობი|³³თა, მათსავე სამკვიდროზედ გაუშოთ, მას და გარეთ ვინ|³⁴ც ეს სიგელი მოშალოს, მასმცა რისჯავს დაუსა|³⁵ბამო ღ(მერ)თი და ყოველნი მისნი წმინდანი, ზეცისა და |³⁶ქუეყნისანი, ჯორციელნი და უქორცონი.

და|³⁷ინერა ნიშანი და ბ(რძანე)ბა ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლგ, ჯელითა
|³⁸ კარისა ჩუენისა მდივანმნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ უ ი | ³⁹ლ ი ს ბ ი რ -
თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი მინაწერები:

რ ო ს ტ ო მ მეფისაგან, სიგელი ღოღეთისა.

მ ც ხ ე თ ი ს ა

147

1645 წ. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა ბოქაულთუხუცეს ელიზბარ დავითისშვილისადმი

ძველი პ ი რ ი : ხეც, Sd-604; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; თაენაკლე-
ლი; ზომა: 28,5X16 სმ; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის
ნიშნები: სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; კიდევები გამაგრებუ-
ლია სარესტავრა(ციო ქაღალდით; საბუთის ნაკლეული ტექსტი აღდგენილია
როსტომ მეფის სხვა საბუთებისა და კონტექსტის გათვალისწინებით.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლზ (333), რაც უდრის 1645 წელს.

საბუთის დედნის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი
ბირთველ თუმანიშვილი.

საბუთის გ ა დ ა მ წ ე რ ი : ბოქაულთუხუცესი დავით [დავითისშვილი].

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი 1909: N 195, გვ. 236

[ქ. ნებითა და შეწევნითა ღმრთისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმ-
ნიფემან პატ]რონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედო-
ფალთ-დედოფალმან, პატრონ[მან] |² მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდი ჟამთა
და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წ[ი]გნ[ი] [და] |³ ნიშანი შეგინყალეთ და
გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა, [წესი]|⁴ სებრივ მრავალფერად თავ-
დადებით ნამსახურთა ყმათა: დ ა ვ ი თ ი [ს შ ე ი ლ ს] , |⁵ ბოქაულთუხუ-
ცეს ე ლ ი ზ ბ ა რ ს , შვი(ლ)თა და მომავა[ლ]თა სახლისა თქვე[ნ]|⁶ ისათა,
ყოველთ(ა)ვე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდევით კარსა და მამული[სა] |⁷ წყალობას გუეა-
ჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ, ვიგულსმოდგინ[ეთ] [მო]|⁸ სსენება თქვენი, შეგი-
წყალეთ და გიბოძეთ ს ო მ ხ ი თ ს სოფელი [-]ო[---], |⁹ მისის მაზრითა,
სამართლიანის საქმითა, მთითა და ბარითა, წყ[ლითა] |¹⁰ და წისქულითა,
ველითა და ვენაჭითა, შენითა და ოჯერითა, |¹¹ საწმრითა და უწმარითა, სა-
ძებრითა და უძებრითა, შესავალითა და |¹² გასავლითა, ყოვლის საქმით
და სამძღრითა. თქვენთვის და თქვენთა |¹³ შვილთათვის გუ(ი)ბოძებია
სამკუიდროდ და საბოლო(ო)დ.

გქონდეს და გიბე[დ]|¹⁴ ნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერდგულად სამ-
სახურსა შინა და არაოდეს ა[რ] |¹⁵ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდ-
გომად სხუათა მეფეთა და |¹⁶ მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და |¹⁷ სხუანი მო-
საქმენო, ვინცა ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წალმა იქნე[ბო] |¹⁸ დეთ, თქვენ-
ცა ასრე გაუთავეთ, რარიგადაც ამ ჩვენაგან ნაწყ[ა]ლობევსა |¹⁹ სიგელსა
შინა ეწეროს. და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შ|²⁰ [ე]ცილებით, თუნიერ
შენვენისა და თანადგომისაგან კიდევ.

თუ |²¹ სხუა ამისი მამულის წიგნი და ნიშანი გამოაჩნდეს, სიგლ[ი] |
²² თა ამითა გაგუ[ი]ცულებია და მტკიცე ესე ოდენი არის.

დაინერა ბძ|²³ ანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კო(ნ)სა ტლგ (333), ჯელითა
კარისა ჩვენისა მდ|²⁴ ივანმნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე -
ე ლ ი ს ი თ ა .

საბუთს ბოლოში მოსდევს ტექსტის ხელით დაწერილი ვრცელი მინაწერი:

ქ. ეს მუსავადა თვითონ მე, და ვ ი თ , დავენერე და ამისი დედანი რ ო ს -
ტ ო მ ნეფისგან ნაბოძები, აქა მე მაქს. | და რაც ამა მუსავადაში სწერია, ამა
მუსავადის დედანშიც, ასლშიაც ასრე სწერია. და თუ ამა | მუსავადში ერთი სი-
ტყვა თუ ტყუილათ დამეწეროს, ჯერ ვიყო ლ(მრ)თის შემცოდე. და [ე]გებ[ის]
| მაგა ბატონმან თვისის თავის ფიცი და დაფიცება არა დამიჯეროს, და ამა
ე რ ა ნ ი ს ჯელმწიფის | ნასოფი ნაყაზი ვიყო, მე ამა მუსავადაში თუ მე ტყუ-
ილით რამე დამეწეროს რამე. | და თუ იყ[ა]ბულებს და დაიჯერებს, კარგი წყ-
ალობა იქნებ[ი]ს. და თუ [არადა] არა იყაბ[უ] | ლებს, კარგ[ა]თ იყოს, ბატონის
წყრომას და ლ(მრ)თის წყრომას რა გ[ა]ენწყობის?

ოთხკუთხა ბეჭედი ლეგენდით:

[ბოქაუ|ლთ(უ)ხუც|ესი] [და] ვ [ი] თ .

მრგვალი ბეჭდის გრაფიკული მონახაზი ლეგენდით: ნეფე | რ ო ს ტ ო მ

მრგვალი ბეჭდის გრაფიკული მონახაზი ლეგენდით: დედ|ოფა|ლი
[მ ა რ ი ა მ] .

verso-ზე XIX საუკუნის მინაწერი:

შავი ფანქრით: როსტომ მეფის წყალობის წიგნი 1645. გადანერილია.

1645 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა იასონ ღოღენჯიშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-38/44; ცისფერი ქაღალდი. გატარებულია რუსული
მმართველობის რეგისტრაციაში 1823 წელს.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლზ (333), რაც უდრის 1645 წელს.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმ-
ნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედო-
ფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშოთა და ძეთა ჩვენთა,

პატრონმა ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი მტკიცე და უცვალებელი საკმეიდრო და საბოლოო წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერთგულთა და წესისებრივ მრავალფერად თავდადებით [ნ]ამსახურთა ყმათა: დ ო ლ ე ნ ჯ ი შ ვ ი ლ თ ა ი ა - ს ო ნ ს , ძმათა თქვენთა დ უ რ მ ი შ ხ ა ნ ს , ნ ი კ ო ლ ო ზ ს , შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას გვეაჯენით, ჩვენცა ვიგულეთ და ვიგულისმოდგინეთ [და] ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ამოვარდნილის ბ ა რ ა თ - ა შ ვ ი ლ ი ს მ ე ლ ქ ი ს ე დ ე გ ი ს ა და ჩვენის მოღალატის რ ე ვ ა ზ ი ს კერძი ა კ ა უ რ თ ა , ყოვლის მისის სამართლიანი საქმითა: მთითა, ბარიითა, წყლითა, წისქვილითა, ველითა და ვენახითა, შენითა და ოხერიითა, საძებრითა და უძებრითა, შესავლითა და გასავლითა, საწმრითა და უწმრითა. ყოვლითურთ თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის გვიბოძებია სამკვიდროდ და საბოლოოდ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შინა და არაოდის არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყვნეთ, და ანუ დღეის წალმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეცილებით თვინიერ შეწევნისა და თანადგმობისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლგ, ჴელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ე ლ - ი ს ი თ ა . ამ წესით გვიბოძებია, რომე, სადამდინ მ ე ლ ქ ი ს ე დ ე გ ი ს ცოლყოფილი გათხოვდებოდეს, მინამდი იმ მამულთ ხელი ემართებოდის.

დედანს ესეა ბეჭედი: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი დამტკიცებები:

რარიგათაც რ ო ს ტ ო მ მეფისაგან ნაწყალობევის ა კ ა უ რ თ ი ს წყალობა [გ]ქონიათ, ი ო თ ა მ ი შ ვ ი ლ ე ბ [ი]ს კერძის გარდა, ის ჩვენც იმავე წესით გვიბოძებია. ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტოა (1683).

დედანს ესეა [გიორგი XI-ის] ბეჭედი.

ჩვენ, ბატონიშვილმან, საქართველოს გამგებელმა, ბრძანება, რარიგათაც ხელმწიფის ბრძანება, დაგვიმტკიცებია. ქ(ორონი)კ(ონ)ს უ (1712)

დედანს ესეა [ვ ა ხ ტ ა ნ გ ბატონიშვილის] ბეჭედი.

[1645-1652 წწ.] პირობის წიგნი როსტომ მეფისა
სარდალ პაპუნა ციციშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-791; ღია ნაცრისფერი ქაღალდი; ზომა: 42X19,3 სმ; შავის ფერის მელანი; მხედრული; განკუთილობის ნიშნებად გამოყენებულია ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ.

საბუთი უთარიღოა. თარიღდება როსტომ მეფის შვილობილის, ლუარსაბის ბატონიშვილობის წლებით – 1645-1652.

ქ. სახელითა არსება-დაუსაბამოსა, დაუსრულებელ²ისა ღ(მრ)თისა მამისა, ძისა და სულისა წმინდისათა; თა³ვდებობითა, მინდობითა და შუამდგომელობითა ყოვლ⁴{ა}დ წმიდისა, უზრწნელისა და უმეტესად კურ⁵თხეულისა, დედოფლისა ჩუენისა ღ(მრ)თისმშობლისა |⁶ და მარადის ქალწულის მ ა რ ი ა მ ი ს ი თ ა ; ძლიერებითა⁷ხოველსმყოფელის ჯუარისათა, რომელსა ზედან გან⁸იპყრნა პატიოსანი და უზრწნელნი მკლავნი თ⁹ვისნი ქ რ ი ს ტ ე მ ა ნ , ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენმან, ხსნისა ჩუენისათა; |¹⁰ამათისა თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომელობ¹¹ითა წმიდათა ზეცისა ძალთა ანგელოზთა და მთავ¹²არანგელოზთა: მ ი ქ ა ი ლ და გ ა ბ რ ი ე ლ ი ს ი თ ა , წმიდ¹³ისა წინასწარმეტყუელისა, წინამორბედისა, ნათლი¹⁴სმცემელისა ი ო ვ ა ნ ე ს ი თ ა და ი ო ვ ა ნ ე ქ ა ლ ნ უ¹⁵ლ-მახარებელისათა.

ამა ყოველთა წმიდათა ღ(მრ)თისა¹⁶თა, ზეცისა და ქუეყანისათა, ჯორციელთა და |¹⁷უჯორცოთა თავდებობითა, მინდობითა და შუ¹⁸ამდგომელობითა ესე ფიცი, პირი და წიგნი გიბო¹⁹ძეთ ჩუენ, მეფეთ-მეფემან ჴელმწიფემან პატრონ²⁰მან რ ო ს ტ ო მ და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პა²¹ტრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა |²²და თავდადებით ნამსახურთა ყმათა: ც ი ც ი შ ვ ი ლ [ს] , |²³სარდარს პატრონს პ ა პ უ ნ ა ს ა და შვილთა თქუე²⁴ნთა — ზ ა ზ ა ს ა და ზ ა { ა } ლ ს .

ასრე |²⁵და ამა პირსა ზედან, რომე |²⁶ვინ იცის-და თქუენი ძმა ხ ო ხ - ო ნ ა თუ ამ ქუეყანას დაი²⁷ძლიოს სადმე, არას მიზეზისა და საქმისათუის არც |²⁸მამულს შემოგეცილოთ და არც ეს მოგიდ{ა} |²⁹ვ{ო}თ. თუ შენს სახლში მი{ი}ყუანე და ძმობა უყ³⁰ავ, ამის გათავებისა თავდებად მოგვიცემია თავად ღ(მერ)³¹თი და ყოველნი მისნი წმიდანი, ზეცისა და ქუეყანისანი³².

საბუთს ბოლოში უზის როსტომ მეფისა და ლუარსაბ ბატონიშვილის ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , ლ უ ა რ ს ა ბ .

გვიანდელი მინაწერი verso-ზე:

ხ ო ხ ო ნ ა ს უწილოდ გადგომის საფიცარი.

კომენტარი იხ. საბუთთან: 1450-51/79

**1646 წ. 10 თებერვალი. სახელოს წყალობის წიგნი
როსტომ მეფისა სუზრაჩ ბაინდურ ტარტარაშვილისადმი**

პ ი რ ი : სეა, 1450-34/231; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარი. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1823 წელს.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლდ (334), თებერვლის ი, რაც უდრის 1646 წლის 2 თებერვალს.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მერ)თისათა, ჩვენ მეფეთ-მეფემან, პატრონმან როსტომ, და ძემან ჩვენმან პატრონმან ლუარსაბ, ესე წყალობისა წიგნი გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ყმათა: ტერტერაშვილს სუფრაქაშს ბაინდურს, ძმათა შენთა ყულიჯანას, გრიგოლასა, ვარდანას და ელისბარსა, შეილთა და სახლის მომავალთა შენისათა. 5

მას ჟამსა, ოდეს თრიალეთს ოხრის ჩვენის სახასოს ახალქალაქის აშენებას დაგუპირდით, და მისავე სამოურავოს დაგუაჯენით, ჩვენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, შეგინყალეთ და გიბოძეთ იმისი ახალქალაქის მოურაობა ამ საქმითა, რომელი გინა სამცხით, გინა ჯავახეთით და გინდალორედამე მოასხა, და იქაურის გლეხებით ააშენო. თუ ამგვარად ის ა(ა)შენო, იქაური მოურაობა არა ჩვენგან და არა ჩვენთა გვართა მეპატრონეთაგან, არა შენდა, არცა შენისა სახლისკაცს არ წაგერთვას. 10

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერთგულად სამსახურსა შინა. 15

უზედაესთა მოგახსენებთ და უქუედაესთა მოგახსენებთ: გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო თავადნო, დიდნო და მცირენო, მერმე, რაც გლეხი ან სამცხით ან ჯავახეთით ან ლორედამე მოვიდნენ, და თრიალეთს ჩვენს სახასო სოფელში ახალქალაქს დასახლდნენ, იმათთან ნურას კაცს ჴელი ნუ გაქვსთ. კიდევ მოეხმარენით დასახლებაზედ, ჴელიც გაუმართეთ. 20

დაინერა ბ(რძანე)ბა და სიგელი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლდ, თებერვლის ი.

დედანს ჰქონია ხელრთვა: როსტომ

პოშენტარი:

საბუთი ასახავს როსტომის სოციალურ და ეკონომიკურ პოლიტიკას, რაც მიზნად ისახავდა დაუსახლებელი ან ნაომარი („ოხერი“) ადგილების ხელახლა მოშენებას. ამისთვის როსტომი იყენებდა სამცხიდან, ჯავახეთიდან და ლორედან ლტოლვილი გლეხებს.

1646 წ. 3 აპრილი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ყაფიჩიბაჟ დონმაზა გოგიბასშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-6/55; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაუთარი.

თარიღი: ქორონიკონი ტლდ (334), აპრილის ბ, რაც უდრის 1646 წლის 3 აპრილს.

გამოცემები: ბერძენიშვილი 1940: №39, გვ. 30.

... ესე წყალობისა და სამის წლის სითარხნის წიგნი და ნიშანი გიბოძეთ ჩვენ, მეფეთ მეფემან, პატრონმან როსტომ შენ, ჩუენის კარის ყაფირბაშს დონმაზას, ასრე და ამა პირსა ზედან, რომე, თქვენი სოფელი ზიკრუტი ერთს აეს ხაშმს ალაგს ესახლა, და იქიდანე აყრა მოინდომეთ და მაღალს ალაგს დასახლება. და ვითაც სახლის აშენებასა და მოწყობაზედ ბევრს გაირჯებოდენ, სამს წელინადს სითარხნეს დაგვეაჯენით.

და ამ წესით ვათარხნეთ, რომე ერთის ლაშქრობისა და სათათროს საურის მეტი არა ეთხუებოდეს რა. და ჩუენის კარის ვეჟილ-ვეზირთა და მოსაქმეთ ასრე გაქურთვით და ნურას აქნევიანებთ.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლდ, აპრილის გ.

ესე ბძანება მეფისა ასრე უნდა რომე გათავდეს.

დედანს ჰქონია როსტომ მეფის ხელრთვა და ბეჭედი.

კომენტარი:

გოგიბაშვილები იყვნენ სამცხე-საათაბაგოდან ქართლში გადმოსული ფეოდალები. სამცხეში ისინი თავადები იყვნენ და ფლობდნენ სადგერის ხეობას, სადაც ჩაუნაცვლებიან სამძივართა წარჩინებული გვარი. ქართლში გადმოსახლების შემდეგ დონმაზა და მისი ოჯახის წევრები სამეფო აზნაურები გახდნენ და ქვემო ქართლში მიიღეს მამულები (იხ. Hd-14439, 1450-8/42, 1450-7/27, 1450-5/37). დონმაზას მეფის კარზე ყაფიჩიბაშის, ანუ მეკარის თანამდებობა ეკავა, რაც მას საპოლიციო დაცვისა და სასამართლო-ადმინისტრაციულ ფუნქციებს ანიჭებდა. მას ემორჩიებოდნენ ყაფიჩები (სურგულაძე, 2017: 311). ყაფიჩის თანამდებობას ფლობდა მისი ძმა პაპია (იგივე პაპია შანშიაშვილი). იხ. 1450-5/37. გოგიბაშვილების საგვარეულოს განაყოფია შანშიაშვილების გვარი.

**1646 წ. 7 ივნისი. შეშორულების წიგნი ოსტომ
მეფისა სვეტიცხოვლისადმი**

პ ი რ ი : სეა, 1449-1765; თეთრი ქაღალდი.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლდ (334), თიბათეფსა ზ, რაც უდრის 1646 წლის 7 ივნისს.

ქ. სახელითა სახიერისა, არსება-დაუსაბამოსა და დაუსრულებელისა ღ(მერ)თისა, მამისა, ძისა და სულისა წმიდისათა, ყოველთა წმიდათა ღ(მრ)თისათა, ზეცისა და ქვეყანისათა, ხორციელთა და უხორცოთა; ამაზე მონ-ერილთა ყოველთა წმინდათა ღ(მრ)თისათა.

მინდობითა და შუამდგომარეობითა და თავსმდებობებითა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონმნ რ ო ს ტ ო მ, და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთა-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ, და შვილთა ჩვენ-
თა სასურველთა, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ, ესე ამიერ უკუნისამდე ჟამ-
თა და ხანთა სამკუიდროთ და საბოლოოთ გასათავებელი, მტკიცე და
მოუშლელი წიგნი და სიგელი გკადრეთ და მოგახსენეთ თქუენ, დიდსა და
ზე-ალმატებულსა, ცათა მობაძეგსა, მეორეთ ი ე ლ ე ს რ ე მ ნოდებულ-
სა კათოლიკე სამოციქულო საპატრიარქოსა, და საყდარსა ც ხ ე თ ა ს
წინამძღორსა, ყოველთა ქრისტიანეთასა და ღ(მრ)თიე-ალმატებულსა
ს ვ ე ტ ს ა [ც ხ ო ვ ე ლ ს ა]* ნათლისათა მზეებრ განმფენელისა, ხელი-
თა უხილავთაგან, განგებითა ზეგარდმოთა ამლებელისა, კუართსა სამეუ-
ფოსა, და მირონსა ღმერთ-მყოფელსა, თქუენ, საჭეთმპყრობელსა მათსა
წმინდასა მეუფესა და მღვდელთმთავართ მთავარსა, ქ ა რ თ ლ ი ს ა ქათა-
ლიკოზსა ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე ს .

[გ]ქ[ა]დრეთ და მოგახსენეთ ა ტ ე ნ ს ყუელაწმინდის საყდარი, ზვარი
და ბოსტანი ზვარი მისის მეზურითა. მოკითხული ვქენით, მკუიდრად და
ძველითაგანცა ს ვ ე ტ ი ს ც ხ ო ვ ე ლ ს ა ყოფილიყო, არას კაცს ჴელი არ
ჰქონდა. ახლა ჩვენცა ჩვენდა სადღეგრძელოთ და მეფობისა ჩვენისა წარ-
სამართებლად ს ვ ე ტ ს ც ხ ო ვ ე ლ ს შევწირეთ და საბოლოოთ დაეუმ-
კვიდრეთ დღესა და დღევის წაღმა – არას ჴორციელს კაცს ჴელი აღარავის
ჰქონდეს არაოდეს.

არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არცა შემდგომათ სხვათა მეფეთა და
დედოფალთაგან და, ვინ იცის, ანუ ამას წინანდელი და ანუ ამას უკანდე-
ლი ამ წიგნის მეპასუხე სხვა წიგნი ჰქონდეს ვისმე და გამოაჩინოს, ანუ
თავადთა და ანუ ეპისკოპოზთა, სიგლით ამით გაგუიცუდებია მტკიცე და
უცვალებელი სიგელი ოდენ ესე არის.

ანე, ვინცა და რამანც ძემან კაცისამან, ანუ მეფემან და ანუ დედო-
ფალმან, ანუ თავადმან და ანუ ეპისკოპოზმან ამის შლათ და ქცევად** ხე-

*ამ სიტყვის შემდეგ ნუსხაში წერია გაურკვეველი ფრაზა: „ელეებს მკათამელისა და მასხივათა.“

** გვეყად ნსხ.

ლყოს, რისხავსმცა ლ(მერ)თი და ყოველნი მისნი წმინდანი, ზეცისა[ნი] და ქვეყანისანი, ჯორციელნი და უჯორცონი, შე-მცა-ედების კეთრი გ ე ზ ი - ს ა , შიშთული ი უ და ს ი , მეხტეხილობა დ ი ო ს კ ო რ ე ს ი , ძრწოლა კ ა ე ნ ი ს ი ; მას ზედამც დაესრულების მეასდარევე ფსალმუნი, ნურათამცა სინანულითამც ნუ იხსენების ხსნა სულისა მისისა, ამინ! დამამტკიცებელნი ამისი ლ(მერ)თმ(ა)ნ აკურთხნეს და შემშლელნი ღმერთმან შესცვალოს სჯულისგან ქრისტიანობისა, ამინ! თვინიერ თანადგომისა და შეწვევისაგან კიდევ.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლდ, თიბათევსა ზ, ჯელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრისა ყ ო რ ღ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს ი თ ა .

ხვეულად: რ ო ს ტ ო მ

153

1646 წ. 21 აბზისტო. ჟაღლოზის ჟიბნი ორსტომ მეფისა ბიში ზამფბინიძისაღმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-2133; მოცრისფრო ქაღალდი; ზომა: 56X20,5 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. შვიდსტრიქონიანი, შექასთეს ხელით შესრულებული სპარსული ტექსტი მოთავსებულია საბუთის recto-ზე, ქართული ტექსტის ზემოთ.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლდ (334) მარიამობისთვის პა, რაც გვაძლევს 1646 წლის 21 აგვისტოს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: გვ. 198-200, N88.

ქ. ნებითა და შეწვევითა ლ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, მეფეთ-¹მეფემან, ჯელმ-ნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხე²დრემან ჩუენმან, დედოფალთა-დედოფალმ(ა)ნ, პატრონმან ⁴მ ა რ ი ა მ , და შუილთა ჩუენთა სასურველთა, პატრონმ(ა)ნ ⁵ლ უ ა რ ს { ა } ბ , ესე ამიერ უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა და ⁶ს { ა } მკუიდროთ და ს { ა } პოლოვოთ გასათავებელი წყალობისა წი⁷გნი და სიგელი შეგინყაღეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ⁸ერდგულსა და წესისებრივა ერდგულობით და თავდა⁹დებით ნამსახურსა ყმასა, ზ ე ე დ გ ი ნ ი ძ ე ს გ ი ვ ს ა და შუი¹⁰ლთა და ჩამომავალთა ს { ა } ხლისა თქუენის { ა } თა, – ყოველთავე.

მას ¹¹ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და თქუენის ბიძაშუილ¹²ის თ ა მ { ა } ზ ი ს კერძს კ ა რ ბ ს დაგუიჯენი { თ }, ჩვენც ვისმინეთ ¹³აჯა და მოხსენება თქუენი და შეგინყაღეთ და გიბოძეთ ¹⁴კ ა რ ბ ს , რისაც მქონებელი თ ა მ ა ზ ყოფილიყოს: წყლითა, ¹⁵წისქულითა, ველითა, ვე-ნაწითა, ს { ა } ხნ { ა } ვითა და უხნავითა, შენითა და ¹⁶ოჯრითა, ს { ა } ძებრითა

და უძებრიოთა, ნასყიდითა და უ¹⁷სყიდითა, ვიდრე მთით ბარამდე უნაკლულთ.

[გ]ქონდეს |¹⁸ და გიბედნიეროს ღმ(ერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულათ სამსახურსა |¹⁹ შიგ(ა)ნ. ვისაც ამა მამულის წიგნი აქონდეს ვისმე სიგლითა |²⁰ და ამით გაგუიციუდებია, მტკიცე ოდენი ესე არის.

ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩუენისა ექილ-ვეზირნო და მდივან(ნ)ო! |²¹ დღეს ვინ გინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღეის წაღმა ვინ გინა-|²²ვინ იქნებოდეთ, მერმე, ესე ჩუენგან ბოძებული მამულ²³ის წიგნი და სიგელი თქვენცა ასრე დაუმტკიცდრეთ |²⁴ და დაუმტკიცეთ, რომე, რარიგადაც ამა სიგელსა შიგ(ა)|²⁵ნ სწერია, თუნიერ თანადგომისა და შენევისაგ(ა)ნ კიდე. |²⁶

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლდ, მარი²⁷ამობის თვესა კა, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობ²⁸რის, ყო რ ღ ა - ნ ა მ უ ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს ი თ ა . რ ა ც რ ო მ ე ხ ა რ ე ბ ა |²⁹შ უ ი ლ ს აქუს, იმას გარეთად.

ბოლოში უზის მსხლისებრი ფორმის ბეჭედი ქართული ლეგენდით:
ქ. ყაენის ფეჴთა მტუერი რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

სპარსული ტემსტი:

1646 წ. 12 სექტემბერი – 10 ოქტომბერი

هو

حكم عالی شد آنكه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه كیونه بیگ زندگنیزه بموجبی كه در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا ششماهه سنه ایت نیل آنچه از قریه كارب من اعمال گرجستان كارتیل تیول طهماسب مقرر بوده تیول گیونه بیگ مومی الیه ا مقرر فرموده ارزانی داشتیم رعایا محل مزبوره مومی الیه را تیولدار باستقلال خود دانسته سال بسال مالوجیت و حقوق دیوانی خود را از قرار دستور العمل گرجستان كارتیل در وجه مومی الیه رسانیده چیزی موقوف ندارند مستوفی سركار عالی در دفتر ثبت ا نموده هر ساله حكم مجدد نطلبند و در عهده دانند تحریرا فی شهر شعبان سنه ۱۰۵۲

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ სიდიადის საფარველის გ ი უ - ნ ა - ბ ე გ ზ ე დ გ ი ნ ი ძ ი ს ა დ მ ი მაღალი წყალობის [მიყურობის] გამო, იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის დაწერილი, ის, რაც თ ა მ ა ზ ს ქ ა რ თ ლ ს დამოკიდებულ სოფელ კ ა რ ბ შ ი თიულად ჴქონდა გამტკიცებული, ჩვენ ხსენებულ გ ი უ ნ ა - ბ ე გ ს ცხენის წლის ექვსთ-ვეობის დასაწყიდიდან თიულად დავუმტკიცეთ და ვუბოძეთ. აღნიშნული ადგილების გლეხებმა ხსენებული [პირი] თავის სრულუფლებიან თიულდა-რად უნდა ცნონ. ქ ა რ თ ლ ს დასტურლამალის მიხედვით, მას ყოველ-წლიურად მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი უნდა გადასცენ და არაფერი შეუჩერონ. მაღალი კარის მუსტოუფი, [ამ ბრძანებას] ჩანერს რა დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და [მისი შესრულე-ბა] თავის მოვალეობად აღიაროს.

დაინერა 1056 წ. შაბანის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-სე მოთავსებულია ოთხი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا – „ო, უძლურთა შემწევე“; 2. ოთხკუთხა, გაურკვეველი წარწერით, ქვემოთ მინაწერით: بنظر رسيّد „განხილულ (წარდგენილ) იქნა; 3. ელიფსური, წარწერით: يا صاحب العصر و الزمان ۱۰۳۵ – „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო 1055“ მის ქვემოთ მინაწერი: قلمی شد – დაინერა; 4. [ბ] يا شاد حکم مسلمان – „ბრძანება მუსლიმური დამწერლობით [დაინერა]“

გვიანდელი მინაწერები, recto:

[...] თათრული წარწერით (შავი ფერის ფანქრით).

verso:

კ ა რ ბ ი ს ა (მოშავო-მოყავისფრო მელნით).

1648. არ არის გადანერილი (შავი ფერის ფანქრით).

კვ. წიგნები საერთო (მოშავო-მოყავისფრო მელნით).

რ ო ს ტ ო მ მეფისა კ ა რ ბ ზ ე დ (მოშავო-მოყავისფრო მელნით).

154

1646 წ. წყალობის ბანახლების წიგნი როსტომ მეფისა იოთამანა არეშისშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-14/10; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1820 წელს.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლდ (334), რაც უდრის 1646 წელს.

[ქ.] ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი გი[ბოძეთ ჩვენ, მეფემან, ჯელმნი-ფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , თქვენ, ჩვენთა ერთგულთა ყმათა: ა რ ე - შ ი ს შ ვ ი ლ ს ა ი ო თ ა მ ა ნ ს ძმათა შ ე რ მ ა ზ ა ს , ს ა ლ უ ა ხ ა ნ ს , ნ ა რ ი მ ა ნ ს , თ ა მ ა ნ ა ს ა , მ ე რ ა ბ ა ს ა და ჰ ა პ ი ა ს ა და თქვენთა შვილთა.

5 ასე და პირსა ზედა – რ [ე] ე ა ზ ა ს შ ვ ი ლ ი ს სახლი ამოვარდნილი იყო. მას აქეთ ჩუენი სახასო ყმანი და მოხელენი ყოფილიყვნენთ, ჟამთა ვითარებისაგან ნ ა რ ი მ ა ნ ი ს ე უ ლ ს მამულზედ ე ლ ი ზ ბ ა რ სახლე-ბულიყო და ბ ა რ ა თ ი ა ნ თ ცოტას ხანს ჴელი დაედვათ. მოკითხული ექენით და თქვენი მკუიდრი მამული ყოფილიყო და ისრევა თქვენ გიბოძ-
10 ეთ. და არას ბ ა რ ა თ ა ს ა შ ვ ი ლ ს ა ჴელი არა ჰქონდეს. ვინცა- ვინ ჩვენი ექილ-ვეზირნი იყვნეთ, თქვენცა ასრე გაუთავეთ.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლდ.

დედანს ჰქონია ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

1646 წ. ყმა-მამულის დამტკიცების წიგნი როსტომ მეფისა ლეონ თურქისტანიშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-18/89; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დავთარი.

თ ა რ ი დ ი : ქორანიკონი ტლ (334), მარტის თორმეტი, რაც ედრის 1646 წლის 12 მარტს.

[ქ.] ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, წელმ-
ნიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედო-
ფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, ესე [სა]მკვიდროთ და საბ-
ოლოვოთ გასათავებელი წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ
და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერდგულსა და ნამსახურსა ყმასა, თურქ-
ისტანის სულთსა და შილთა შენთა იესეს, და ჩამომავალთა სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და, რაც რამე ბაგრატიის
შვილებისგან ბარათით წილათ მამული გრგებოდათ, იმის წიგნის წყალო-
ბას დაგვიაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და მოკითხ-
ული ვქენით. სულ კურთხეულის ჩვენის ძმისწულის, მეფის სულთსა
ჟამში გაყრილი იყვენით და გაბარათებულ იყვენით. რაც რამე წილათ
გრგებოდა, იმისი დავთარი და ბარათები გინახეთ, და ჩუენცა წიგნითა
და ამითა გაგიახლეთ. და გიბოძეთ სამართლიანი თქუენი კერძი მამული
– ახალდაბას ზურის ნახევარი მისის საწნახლითა და გზითა; გაგე-
ლაური საკომლო, რისცა მამულისა მქონებელი ყოფილიყოს; გლეხი
დედაბარიშვილი ირემა მისის მამულითა, ერთი მისი განაყოფი
მჭედელი ბასილა, ერთი შოშიტა, პაპიაშვილი ყაზანა
მისის მამულითა; ერთი თქუენი [ქ] საგანაყოფო შიოშის სასახლე მი-
სის სახასოს მიწებითა; ველდი [ქ] სა დაბრანოვნის ნახევარი,
ვარცლას ნახევარი, ერტის [ქ] გოზალაშვილის თევდო-
რას მამული, რისაც მქონებელი ყოფილა; გარყლობს ჯოეშუ [ქ]
ლი შოშიტა, იმისი განაყოფი სამუტა, ივანაშვილი გოგ-
იტა, რისაც მამულის მქონებელნი [ყოფილა]; ინდუაური საკუმ-
ლო სრულებითა, რისაც მქონებელი ყოფილიყოს; დმანისის ხევს,
გორინჯუგს, ყაზარაშული ყაზარა, ერთი ორჯანა-
შუ [ქ] ლი ყ<ა>ული [ქ] ჯანა, ერთი ფირიაშ<ა>ული [...],
ერთი მირზუაშული სუხია, ერთი სალუქაშული ოჰანა,
იმისი განაყოფი სუჯუმა კუმლი ორი, მამაჯანგული ბერუა,
ერთი ავაქა კუმლი ერთი. – ესეები უკლებ[ად]; გოჩია მისის მამული-
თა, ერთი უკანგორას აკოფა, ერთი გორუმაშვილი მარ-
ქარა, ერთი მირზაშვილი [...], ოჯანას შიხაიდარულის
ნახევარი. ესეები მათის სამართლიანის მამულითა, რისცა მქონებელნი ყო-
ფილიყავ; გარყლობს იმათის პაპის სასახლე მისის ჭურ-მარნითა და

კალო-საბძლითა, და გარეშემოთა და ხოდაბუნებითა, შესავლითა და გამო-სავლითა, მთით ბარამდე, უნაკლულთ.

[გ]ქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმ(ა)ნ ჩვენსა ერდგულათ სამსახ-ურსა შიგან. ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლდ, მარტსა თორმეტსა.

5 დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ხელითა კარისა ჩუენისა მდი-ვან-მწიგნობარის ყო რ ღ ა ნ ა შ ე ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს თ ა . ესე ასრე გაუ-თავდეს.

დედანს ჰქონდა ხელრთვები: როსტომ, მარიამ

156

1646 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ამოან თუხარეღისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-9734; ხელი მხედრული; მოყვითალო ფერის ქაღალ-დი; ზომი: 41,5X20,5 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; დაზიანებულია საბუთის კიდეები – გაშაგრებულია სარესტაერაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია – ქა-რთულ-სპარსული. რეასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული ნასთალიყის ხელით, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე, საბუთის თავში.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორნიკონი ტლდ (334), რაც გვაძლევს 1646 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თუშანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : აბაშიძე, 2017: გვ. 168-169.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისითა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პა¹ტრონმა როსტომ, და თანამეცხდრემან ჩუენმან, დედოფალთ²ა-დედოფალ-მა, პატრონმა მარიამ, და საყუარელმა ძემან ჩუენმა³ნ, პატრონმა ლუარსაბ, ეს[ე] ამიერ უკუნისამდი ჟამთა და ხან⁴თა გას[ა]თავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალე⁵თ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდ-გულთა, მრ[ა]ვ[ა]ლფერ[ა]თ თავ⁶დადებით ნამსახურსა ყმათა, თუხ-არელს ამოანს, შვილსა⁷ შენთა: მეღქისადეგს, ნამექ-ის, დავითს და მომავალთა სახლისა თქუენისათა,⁸ ყოველთავე.

მას ჟამთა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის ნ⁹ყალობას დაგვი-ჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუ¹⁰ენი, შეგინყალეთ და გიბოძეთ თიღვს ამოვარდნილის ნერეთ¹¹ლი სკერძი მამული აზ-ნაურიშვილისა მამასახლისისა; და ზვარს გარ¹²დაისად, რაც რომ სახასოდ გუეჭირა, ყოვლითურ სამ[ა]რთლი¹³ანის საქმითა და სამძღურითა, მთით ბარამდისინ, შენითა და ო¹⁴წერითა თქუენთვის და თქუენთა შვილთათვის სამკვიდროდ და საბოლოო¹⁵დ გვიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულთა¹⁶სამ-სახურს შინა, აროდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგ¹⁷ან და არა შემდგომად სხვათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გ¹⁹იბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, თქუენ²⁰ცა ასრე გაუთავეთ და ნუროდეს ნუ მოუშლით და შ²¹ე(ე)ცილებით თვინიერ შეწვენისა და თანადგომისაგან კიდე.

და²²ინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლდ, ჴელ-ითა კარის²³ ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის – თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი |²⁴რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა

სპარსული ტექსტი:

1646 წ. ივლისი-აგვისტო

هو

[حكم عالی شد] انكه بنابر وفور شفقت عالی در باره آموان گرجی
از ابتداء ششماهه سنه ايت نيل ر عاياه مذكوره ذيل را كه
بخط گرجی نوشته شده بتيول مومی اليه ولد او از قريه تيقواء
من اعمال گرجستان كرتيل مقرر فرموده ارزانی داشتيم ر عاياه
مزبور سال بسال از قرار دستور العمل گرجستان مالوجهاات
و حقوق ديوانی خود را در وجه تيولدار مذكور رسانيده موقوف
ندارند مستوفی سر كار عالی در دفتر ثبت نموده هر ساله حكم كجدد نطلبند و
در عهده دانند تهريرا فی شهر جمادی الثاني سنه ۱۰۵۶

ის (ლმერთი)

[გამოვიდა მაღალი ბრძანება] იმის შესახებ, რომ ა მ ო ვ ა ნ ქართ-
ველისადმი უმაღლესი წყალობის სიუხვის საფუძველზე, ძალის წლის
ექვსთევობის დასაწყისიდან, ქვემოთ მითითებული გლეხები, [იმგვარად,
როგორც ქართულად წერია, ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს ქ ა რ თ ლ ი ს ოლქის
სოფელ თ ი ღ ვ ი დ ა ნ ზემოსხენებულსა და მის შვილებს ვუწყალობეთ 5
და ვუბოძეთ. ხსენებულმა გლეხებმა წლითი-წლამდე ს ა ქ ა რ თ ვ ე -
ლ ო ს დასტურლამალის საფუძველზე თავისი მალუჯათი და დივანის გა-
დასახადები ხსენებულ თიულდარს ჩააბარონ [და] არ დაუგვიანონ, მაღალი
კარის მუსტოფუიმ დავთარში შეიტანოს და ყოველ წელს ახალ ბრძანებას 10
ნუ მოითხოვენ და სავალდებულოდ სცნონ. დაინერა 1056 წლის ჯომადი
აღ-სანის (II) თვეს.

სპარსული ტექსტის მარჯვენა ზედა კუთხეში არის მინანერი
– بخط مسلمان نوشته شده – ის (ლმერთი) მუსლიმური დამწერლობით დაინერა.

ბოშენტარი:

თიღვას ფლობდნენ ქართლის წერეთლები/წერეთლიშვილები. იხ. კო-
მენტარი შდ-1138-თან. 1646 წლისთვის თიღვაში აღარ ყოფილან წერ-
ეთლები და მათი მამული მიუღია სამცხე-საათაბაგოდან გადასულ
მესხ ფეოდალს ამოან თუხარელს.

1646 წ. სასამართლო განჩინება შიომ სოლოდაშვილის შვილ დათუნასა და მისი ბანაყოშების სამამულო დავაზე

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-744; ღია ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 34X15,6 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთს მოხვეული აქვს კიდეები ორივე მხარეს. მაგრამ ტექსტი თავიდან ბოლომდე გარკვევით იკითხება. ამჟამად გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორიკონი ტლ^დ (334), რაც უდრის 1646 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მწიგნობარი შაველ ყორღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დოლიძე, 1972: №29, გვ. 85-86.

ზე, ადიდნ[ეს] ლ(მერ)თ(მა)ნ მეფეთმეფობა პატრონის{ა} რ ო ს ტ ო |²
მ ი ს ა !

ბ(რძანე)ბითა მისითა, დავსხედით ლ(მრ)თისა შიშს ქუეშე სა³სამართ-
ლოდ ჩუენ, სახლთუხუცესი ც ი ც ი შ ვ ი ლ ი ბატონი |⁴ მ ა ნ უ ჩ ა რ ,
კიდეუ სახლთ(უ)ხუცესი ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ი ბატონი⁵ნი ყ ა ფ ლ ა ნ , და
მდივანი თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ბ ი რ თ ე |⁶ ე ლ ი ს ო ლ ა ლ ა შ ვ ი ლ ი ს
შ ი ო შ ი ს შვილის და თ უ ნ ა ს ა |⁷ და თ ა მ ა ზ ა ს ა და ბ ი ძ ი ნ ა ს სა-
სამართლოთ.

სარჩელი ორ⁸თავესი გავიგონეთ და გავსინჯეთ. ამას წინათ, ბატ⁹ო-
ნის ბ ა გ რ ა ტ ი ს უამში, შ ი ო შ ს ბ ი ძ ი ნ ა შე(ე)ყარა. და შ¹⁰ორს გან-
აყოფიყო ბ ი ძ ი ნ ა შ ი ო შ ი ს ა . რაც ბ ი ძ ი ნ ა ს |¹¹თავისი სამკუი(დ)
რო შ ი ო შ თ ა ნ შეჰყოლოდა, ასე დავანებეთ, |¹²რომ შ ი ო შ ი ს შვილებს
იმასთან ჴელი არა ჰქო¹³ნდეს.

მასდა გარდაისად, ამოვარდნილის თავიანთ გან¹⁴აყოფის ს უ ჯ ა -
დ ი ნ ი ს წილს მამულზე სარჩლობდეს. |¹⁵და შ ი ო შ ი ს შვილებს მეფის
ბატონის ბ ა გ რ ა ტ ი ს წიგ¹⁶ნიცა ჰქონდა. ვითაც მამულის წიგნი ჴელთა
ჰქონდა, |¹⁷ჩუენც ფიცი და ვ ი თ ს ა [და] მის ძმებს დავსდევით.

ს ა { ა } კ ა ძ |¹⁸ე და თ უ ნ ა , ალანდარი, შეავდო ბ ი ძ ი ნ ა მ
მოფიცრათ. წად¹⁹ეს სამნი ძმანი, ერთის ბ ი ძ ი ნ ა ს შეგდებულის მო-
ფიც²⁰რითა და სამის მსახურითა. გამოიფიცეს და დარჩა ტ ა |²¹ბ ა ხ -
მ ე ლ ა ს მ ა მ ი ა კომლი ერთი, ე ჯ უ ბ ა კუამლი ერთ²²ი, ე ჰ რ უ მ ა შ -
ვ ი ლ ი ს უ ხ ი ა კუამლი ერთი, ჰ ო ვ ი ა შ ვ ი ლ ე |²³ბ ი კუამლი ერთი,
თ უ ხ ტ უ ა და ა ნ ე ზ ა კუამლი ერთი, |²⁴არ ა ქ ე ლ ა კუამლი ერთი,
ე ჰ რ უ მ ა ს გერიწ ა ტ უ რ ა კ²⁵უამლი ერთი.

ეს ასრე გაგუირიგებია და გაგუიბჭია, ამას²⁶თან ბ ი ძ ი ნ ა ს ჴელი
ალარა აქუს, ნურც არას შე(ე)ც²⁷ილება.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(რონი)კ(ონ)ს ტლდ, ჴელ²⁸ითა
მწიგნობრის ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი ს შ ა ვ ე ლ ი ს ა თ ა .

|²⁹ეს ასე გაგუითავებია.

verso-ზე ხელრთვა ხევეულად: რ ო ს ტ ო მ

მინანერი მარცხენა კიდეზე, საბუთის recto-verso-ზე:

|³⁰ქ. ჩვენ, მეფეთ მეფეს [პატ]რონს ი ე ს ე ს ეს სულბრწყინვალის მეფის
ბძანებით განაჩენი ასრე დაგვი³¹მტკიცებია, როგორც განაჩენში სწერია.
მარიამობისთვის იბ, ქ(რონი)კ(ონ)ს უგ (1715 წ. 12 აგვისტო).

უზის ი ე ს ე მეფის ხელრთვა:

|³²ქ ა რ თ ლ ი ს მეფე ი ე ს ე

158

1646 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მოურავ ყარჩილასადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14604; ხელი მხედრული; მოყვითალო ფერის ქაღ-
ალდი; სომა: 46,7X16,7 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის
ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარ-
სული. შეიდგარიქონიანი, შექასთეს ხელით შესრულებული სპარსული ტე-
ქსტი მოთავსებულია საბუთის recto-ზე, ქართული ტექსტის 'ზემოთ.

საბუთის თ ა რ ი ღ ო ქარონიონი ტლდ (334), რაც გვაჩვენებს 1646 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თეჰანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: გვ. 195-197, N87.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფე²თ-მეფემან, ჯელ-
მნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , |³ ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი
შეგ⁴წყალებთ და გიბოძეთ შენ, ჩუენსა ერდ⁵გულსა და ნამსახურსა ყმასა,
ყ ა რ ჩ ი ღ ა ს ა , |⁶ შეილსა შენსა: ბ ე ყ ა ნ ს , კ ა ც ი ა ს ა , ლ უ ა რ ს -
ა ბ ს |⁷ და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, – ყოველ⁸თავე.

მას ჟამსა, ოდეს ჩუენის ნამსახურობი⁹ს გულისათუის ნ ა ჯ ი დ უ რ ი ს
მოურაობა გუებო¹⁰ძებინა, და ვითაც ვენაწი არ იყო იმ ალაგსა, შე¹¹გი-
წყალებთ და გიბოძეთ ქ ე ე მ ო ბ ო ლ ნ ი ს { ს } |¹² კ ე ჭ უ ა შ ე ი ლ ი ს
ნაქონი ვენაწი სამართლიანის |¹³ მისის მინა-წყლითა, ყოვლის მისის
სამძღური¹⁴თა. სამკუიდროდ და საბოლო¹⁵ოთ თქუენთუის და თ¹⁵ქუენ-
თა შვილთათვის გუიბოძებია.

გქონდეს და |¹⁶ გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სა¹⁷მ-
სახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს.

|¹⁸ ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო |¹⁹ და სხუანო მო-
საქმენო, ქ უ ე მ ო ბ ო ლ ნ ი ს მო²⁰ურავნო და მოწელენო, თქვენცა
ასრე გაუ²¹თავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე²²ცილებით, თუინი-
ერ შეწევნისა და თანად²³გომისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე |²⁴ ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლდ, ჯელი-
თა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ -
თ უ ე |²⁶ ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა ხვეულად: |²⁷ რ ო ს ტ ო მ

მინანერები reql-ზე:

|²⁸ ქ. ვითაც ზედ კაცი არ სახლობს, ასრე გუ{ი}თარხნებია, რომე კოდის-პური და საჩუენო გამოსალები, და არც სოფლის ხარჯი არ ეთხოვბოდეს-რა, და ნურც მოჭელენი გა{ე}რევე{ი}თ.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლვ (1648 წ.), მაისსა იზ (17).

ხელრთვა ხვეულად: |³⁰ რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი მინანერი verso-ზე:

|³¹ ქ. რ ო ს ტ ო მ მეფისაგან ბ ო ლ ნ ი ს ს ვენახის წყალობის წიგნი უოზ (1789 წ.).

სპარსული ტექსტი

1646 წ. 17 თებერვალი - 18 მარტი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره سعادت نصاب ا قراغای آقا غلام سرکار عالی بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده یکدر باغ واقع در قریه بولنیس سفلا من اعمال مسخوت از ابتدا سنه ایت ذیل بنیول مومی الیه ارزانی فرمودیم مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت نموده هر ساله حکم مجدد نطلبند و در عهده داندن تحریر ا فی شهر محرم سنه ۱۰۵۲

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ მაღალი კარის ლულამის, ბედნიერი ყ ა რ ჩ ი ლ ა - ა ლ ა ს მიმართ მაღალი წყალობის მიპყრობის გამო, ჩვენ, ხსენებულს, ძაღლის წლის დასაწყისიდან, იმ საფუძველზე, რომელიც ქვე-
5 მოთ ქართულად არის დაწერილი, ს ო მ ხ ი თ ი ს დამოკიდებულ სოფელ ქ ვ ე მ ო ბ ო ლ ნ ი ს შ ი მდებარე ერთი ვენახი თიულად ვუწყალობეთ. მაღალი კარის მუსტოფიმ [ეს ბრძანება] ჩაწეროს დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ.

დაინერა 1052 წ. მოჰარამის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთზე დასმულია ოთხი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოთხკუთხა, წარწერით: خاک قام علی منوچهر „აღლის ფეხთა მტვერი მანუჩარ“; 2. verso-ზე: ოვალური, წარწერით: يا معین الضعفا — „ო, უძლურთა შემწევ“; 3. ოთხკუთხა, გაურკვეველი წარწერით, მის ქვემოთ მინანერი: بنظر رسید — „განხილულ იქნა“; 4. ელიფსური, წარწერით: صاحب العصر و الزمان [يا] — „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო!“ მის ქვემოთ არის მინანერი: قلمی شد — დაინერა. მარცხენა ზედა კუთხეში მინანერი: بخط مسلمان حکم قلمی شد [بود] — „ბრძანება მუსლიმური დამ-ნერლობით დაინერა.“

ნახიდურის მოურავი ყარნილა, ცნობილია, როგორც როსტომ მეფისა და სპარსეთის შაჰის ერთგული მოხელე. იგი ასევე იწოდებოდა შაჰის ღულამად.

1647 წ. 8 მაისი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა
დიდგელი პაპუნა თბილელაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-32/283; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1821 წელს.

თ ა რ ი დ ი : საბუთს უსის თარიღი: ტლშ (335), მაისის ზ, რაც უდრის 1647 წლის 7 მაისს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სალაროს მწიგნობარი ფირალი.

ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემა[ნ] ჩუენმა[ნ] დედოფალთ-დედოფალ-მან პატრონმან მ ა რ ი ა მ, ძემა და სასურველმა ჩვენმა პატრონმან ლ უ - ა რ ს ა ბ, ესე წყალობისა და სითარხნის წიგნი გიბოძეთ შენ, ჩვენსა ყმასა, დ ი ღ მ ე ლ ს თ ბ ი ლ ე ლ ა შ ვ ი ლ ს პ ა პ უ ნ ა ს ა, ჩვენის საღვინის მე- 5 ტიკისპირეს ქ ი ტ ი ა ს ა, ბ ე რ ი კ ა ს ა და თ ე ვ დ ო რ ე ს და და თ უ - ნ ა ს ა, და შეილთა თქვენთა სახლისა მომავალთა თქვენისათა.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდგით კარსა და თქვენის სითარხნის წიგნის ბოძებას დაგვიაჯენით, ჩვენ ვისმენთ აჯა და მოხსენება თქვენი, მოკითხ- 10 ული ექენით და კურთხეულის ჩვენის მამა-პაპათ მელაპე ყოფილიყავი და ძუელი წიგნი დაგკარგოდა.

ანე, ასრე უნდა, რომე ყოველს წელიწადს გიორგობას დღეს დ ი ღ - ე ა მ ს წმიდის გ ი ო რ გ ი ს საყდარში ჟამს აწირვინებდეთ, და რავ[დე] 15 ნით{ა}ც ლუინო ბეგარა გედვას და რომელიც ქუევრი თქუენი საბეგრო იყოს, იმით ერთს ღვინოს ვინცა-ვინ მლოცავნი მოვიდნენ – მღრღლები და გინა ერის კაცნი და ანუ დედაკაცნი, იმათზედ უნდა დახარჯედედეთ. და ერთი თქვენის სახლისკაცი ჩუენს კარზე უნდა იმსახურებოდეს. რამდენიც 20 კოკა ოციანი თა ბეგარა გედვას, თუ ქუევრი გატეხილიყოს, და სოფელეთ ერთობით ისულონ და ანუ წმინდის გიორგის დეკანოზმა, უკლებლივ მოიტანდეთ. თუ ვინ იცის დ ი ღ ე ა მ შ ი ლუინის მოსავალი არ მოვიდეს, 20 წუ ე დ უ რ ე თ ი დ ა ნ მ ე უნდა იყიდოთ და ისრე ხატის ბეგარა და სამ-სახური გარდხადოთ.

ანე, ჩუენცა ამის სამუქფოდ ასრე გათარხნეთ და განთავისუფლეთ, რომე, არაფერის თანა სუაჩუევრო სათხოვარი და გამოსადები არა გეთხ- 25 ეობოდეს-რა: არა კულუხი, არა ღალა, არა საბალახე და ნახირისთავი, არა კოდის პური და პირისთავი, არა მუშაობა, არა სამეფინიბო და საბაზიერო, არა ულაყი და ბეგარა, ერთის სათათროს საურისა, ჩუენის კარზედ სამსახ-ურისა და ლაშქარ-ნადირობის მეტი.

გკონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენს ერთგულად სამსახურ-
სა შინა.

უზედაესთა მოგახსენებთ და უჭუედაესთა გიბ(ძანე)ბთ, კარისა ჩუენი-
სა ვეკილ-ვეზირხო, დ ი ლ მ ი ს მოურავო და მამასახლისო, კარისა ჩუენი-
5 დამე წარენენილხო მოსაქმენო, მებალახენო, მემალენო და სხვანო, ვინ
გინდა-ვინ იყუნეთ და ანუ ვინ გინდა- ვინ დღეს წალმა იქნებოდეთ, ეს სხვას
თარხანს არა ჰგავს და ნურც სხვას თარხანში გარევთ. თქუენცა ასრე გაუ-
თავეთ და ნურას შეუშლით, თუნიერ თანადგომისა და შეწვენისგან კიდე.

დაინერა ესე მტკიცე და უცვალებელი წიგნი და სიგელი ქ(ორონი)
10 კ(ონ)ს ტლე, მაისის ზ. ჴელითა კარისა ჩვენისა სალაროს [მ]წიგნობრის
ფ ი რ ა ლ ი ს ი თ ა .

დ ი ლ ვ ა მ შ ი ორი რუ რომ არის, როდესაც გინდოდეს, ურიგოდ ერთს
დღესა და ღამეს სადაც გინდოდეს, თუ ამას წინათ გედინოს, ახლაც იდინე.

საბუთს ჰქონდა ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

კომენტარი:

აღაპის განწესება მუსლიმი როსტომისთვის სამეფო სტატუსის და ტრადიცი-
იების დაცვით იყო განპირობებული. (იხ. კომენტარი სეა 1450-31/68-თან).

როსტომი მეაღაპე ემეებს ათარხნებს და საგანგებოდ მიუთითებს, რომ
სხვაგვარ თარხნობას ანიჭებს მათ. ეს განსხვავებულობა იმაში უნდა
მდგომარეობდეს, რომ ლაშქრობა-ნადირობისგან და სათათრო საუ-
რისგანაც უნდა გაეთავისუფლებინათ, რადგან ამის შესახებ არსებუ-
ლი საგანგებო ფორმულა „თეინიერ ლაშქარ-ნადირობისა და სათა-
თრო საურისა“, რომელიც სხვა თარხნობის შემთხვევაში გამოიყენება
დოკუმენტებში, მითითებული არაა. ამასთან პრივილეგიებს ანიჭებს
მათ თანასოფლელებთან შედარებით მორწყვასთან დაკავშირებით და
უფლებას აძლევს ურიგოდ ისარგებლოდ რეთი.

160

1647 წ. 20 ივლისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სულხან შარაშუხათაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-22/67; რუსული მმართველობის პირების დავთარი.
ქართულ-სპარსული. სპარსული ხუთსტრიქონიანი ტექსტი გადაწერილია
ნასთადიკის ხელით.

თ ა რ ი ღ ი : საბუთს უზის თარიღი ქორონიკონი ტლე (335), თიბათვის
20, რაც უდრის 1645 წლის 20 ივლისს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ე. ფუთურიძე 1955: გვ. 191-192, N85.

[ქ.] ნებითა და შეწვენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჴელმწი-
ფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და ძეთა ჩვენთა, პატრონმა ლ უ ა რ ს ა ბ ,

ესე წყალობისა წიგნი გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერთგულთა მოქალაქეს, ი ა ვ ა ნ გ უ ლ ა ნ თ ფ ა რ ყ უ ზ ა თ ა შ ვ ი ლ ს მუშრიბს ს უ ლ ხ ა ნ ს და ძმათა თქუენთა, კარისა ჩუენისა ვექილ-ხარჯს რ ა მ ა ზ ა ს ა და შვილთა თქუენთა: ბ ა ი ნ დ უ რ ს , ზ ა { ა } ლ ს , დ ა ვ ი თ ს , ბ ა ი - ს ო ლ უ ლ ს და ზ უ რ ა ბ ს , შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა. 5

მას ჟამსა, ოდეს ბედნიერმა ყაენმა ჩუენი სამკუიდრო ქ ა რ თ ლ ი ჩუენ გუიბოძა, მოვედით ქალაქსა და სასახლის აშენებას ხელი მიეწყავით. და თქუენი ნასყიდი სახლები და ა მოგვიდედგილები ბევრი გამოგართვით. თქუენცა მისდა სამუქჟოდ მოგუიდეგით კარსა და სანაცულოს მამულის წყალობას დაგუიჯენით. 10

ჩუენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგინყალეთ და გიბოძეთ აბანოებს იქით ჩუენთვის სახასოდ საიონჯეთ დაწერილი ნაიონჯარი — იქით გუერდი ძუელს გაღავნამდინ, ზემოთ შარამდინ, აქათ — მოურავის, მეითარ მ ა ნ უ ჩ ა რ ი ს ა და ბ ე ჰ ბ უ დ ა ს ვენახების სამძლურამდინ, ბ უ ზ ა ნ ა უ რ ი შ ვ ი ლ ი ს ა ნ შ ე ლ ა ს ა და მ ი რ ი მ ა ნ ა ნ თ ვენახის გუერდამდინ, თქუენთვის გუიბოძებია ყოვლის კაცისაგან უცილებლად. 15

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თმ(ა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა, არაოდეს არ მოგვეძალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან. 20

ანე, გიბძანებთ ქალაქის მოურავო, მელიქო და მამასახლისო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას შეუშლით.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორინი)კ(ონ)ს ტლე, თიბათვის ოცსა, ხელითა კარისა ჩუენისა სალაროს მუშრიბის ფ ი რ ა ლ ი ს ა თ ა .

დედანს ესვა ბეჭედი: რ ო ს ტ ო მ

სპარსული ტექსტი:

1647 წ. 25 ივლისი — 22 აგვისტო

حكم عالی شد آنكه بنابر شفقت عالی در باره سولخان مشرف تمغا و رماز ... خزانہ و وکیل خرج ولدان فرخ زاد مسیحی تغلیسی و اولاد مومی الیہما بموجبی کہ در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا ہشتماہ سنہ ... قری نیل یکقطعه باغ امین محاط علیہ را بنوعی کہ در ذیل بخط گرجی نوشته شده واقع در جانب شرقی قلعه مبارکہ تغلیس اقطاع تلکی مومی الیہم عنایت فرمودہ ارزانی داشتیم مستوفی سرکار عالی حسب المسطور مقرر دانستہ در دفتر ثبت نماید و ہر سالہ حکم مجدد نطلبند و چون بمہر عالی رسد اعتماد نمایند تحریرا [فی] شہر جمادی الآخر سنہ ۱۰۵۵

محل مهر والی محل مهر مستوفی

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ტამლის მუშრიბის — ს უ ლ ხ ა ნ ი ს ა და ხაზინის ... და ვექილ-ხარჯის — რ ა მ ა ზ ა ს ა , თ ბ ი ლ ი ს ე - ლ ი ქრისტიანის — ფ ე რ ო ხ ზ ა დ ი ს შვილებისა და ხსენებულ [პირთა] შთამომავლობის მიმართ მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ჩვენ, ქვემოთ ქართულად დაწერილის საფუძველზე, ცხერის წლის რვათვეობის დასაწყისიდან, დასახელებულ [პირებს] ქვემოთ ქართულად აღნიშნული 5

საზღვრებითა [და] თ ბ ი ლ ი ს ი ს კურთხეული ციხის აღმოსავლეთით მდებარე საკუთარი [მინის] ნაკვეთები ვუწყალობეთ და ვუბოძეთ. მაღალი კარის მუსტოფიმ, ცნობს-რა დაწერილის თანახმად, [ამას] დადგენილად, ჩაწეროს დავთარში და ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს. და როცა (ბრძანება) მაღალი ბეჭდით იქნება დაბეჭდილი — დამემორჩილონ.

5 დაინერა 1055 წლის ჯომადი აღ-ახერის (II) თვეს.

სპარსულ ტექსტს ესეა მუსტოფის და ვალის ბეჭდები.

პირს ერთვის ნოტარიალური მინაწერები: 1. Татарское верно записано. Шахназаров.

2. ეს ქართული ასლთან თანასწორ არს. თ(ავადი) დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ - ა ნ ო ვ ი .

161

1647 წ. 5 სექტემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ლევან თუშატანოშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-50/71; რუსული მმართველობის დაწესებულებების პირების დავთარი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1825 წელს.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტჰმ (335), ენკენისთვის ე, რაც უდრის 1647 წლის 5 სექტემბერს.

საბუთის და მ წ ე რ ი : სალაროს მწიგნობარი ფირალი.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ, პირმშომან და სასურველმა ძემა ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ, ესე წყალობისა წიგნი გიბოძეთ თქუენ, ჩუენ-
5 სა ერთგულსა ყმასა თ უ რ ქ ი ს ტ ა ნ ი შ ვ ი ლ ს ლ ე ვ ა ნ ს და შვილთა თქვენთა ი ე ს ე ს და შ ი ო შ ს .

მას ჟამსა, ოდეს ბატონი ჩვენი და აქ ბძანდებოდა, და დედათქუნმან ბევრი მსახურა, და ბატონი ჩუენი და შუა შემოვიდა და თქვენის მამულის ბოძებას დაგუჟაჟა. ჩვენცა ვისნმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, შეგიწყ-
10 ალეთ და გიბოძეთ დ ე დ ა ბ რ ი შ ვ ი ლ ი შ ო შ ი ტ ა მისის მამულითა, და გ ე გ ე ლ ა უ რ ი ვენახი მისის მიწა-წყლითა. ესეები თქვენთვის და შვილთა თქვენთათვის გვიბოძებია ყოვლის კაცისაგან უცილებლად. არა-ოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

15 გქონდეს და გიბდენიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერთგულად სამსახურსა შინა.

უზედაესთა მოგახსენებთ, უქუედაესთა გიბ(რძანე)ბთ, კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას შეუშლით თვინიერ თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლე, ენკენისთვის
ე, ჴელითა კარისა ჩუენისა სალაროს მნიგნობრის ფ ი რ ა ლ ი ს ი თ ა .

დედანს ჰქონია ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

მინანერი:

ეს ბძანება ასრე უნდა გათავდეს.

სამი ბეჭედი.

162

1647 წ. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა მისი დისწულის - ასანგებ [ბარათაჰშილისადმი]

პ ი რ ი : სეა, 1450-11/1; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების
დავთარი. საბუთი ქართულ-სპარსულია. ოთხსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი,
ნასთალიყის ხელით შესრულებული, ერთის ქართულ ტექსტს. საბუთი გაუ-
ტარებიათ რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1820 წელს.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლჳ (335), მარტის იე (15), რაც უდრის 1647
წლის 15 მარტს.

საბუთის და მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი: მერაბ ყორ-
ღანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: გვ. 200-202, №89.

[ქ.] ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჴელ-
მნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმა{ნ},
დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე ამიერ უკუნისამდე
სამკვიდრო და საბოლოო წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგინწყალეთ და
გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერთგულსა და თანამეუ[ი]დრს[ა], მრავალფერად
ერთგულობით თავდადებით ნამსახურსა ჩუენსა დისწულს ა ს ა ნ ბ ე გ ს ,
და შვილთა თქუენთა თ ა ყ ა ს ა , ა ს ლ ა მ ა ზ ს ა და ჩამომავალთა სახ-
ლისა თქუენისა, — ყოველ[თა]ვე.

მას ჟამსა, დღეს მოგვიდევით კარსა და თქუენს კერძსა ე ნ ა გ ე თ ს
დაგუაჯენით. ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, და შეგინწყალეთ
და გიბოძეთ ე ნ ა გ ე თ ს ფ ი რ უ ა შ ვ ი ლ ი პ ა პ ი ა მისის კერძის
სამართლიანის მამულითა, ს უ რ ა მ ა შ ვ ი ლ ი და თ უ ნ ა მისის კერ-
ძის სამართლიანის მამულითა, მ ჭ ე დ ლ ი შ ვ ი ლ ი ს ტ ე ფ ა ნ ა მისის
სამართლიანის მამულითა, ჯ ა ნ ი კ ა შ ვ ი ლ ი ე ე ა ნ ე ზ ა მისის სამარ-
თლიანის მამულითა, ი ნ ო ქ ა მისის კერძის სამართლიანის მამულითა.
ესეები ყოველითურ[თ] მათის სამართლიანის მამულით, მთით ბარამდე,
უნაკლულოთ გქონდეს, და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენ ერთგულად
სამსახურსა შიგან.

ანე, მოგიხსენებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვექირნო და მდივან{ნ}ო, დღეს ვინ გინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღეის წალმა ვინ გინდა-ვინ იქნებოდეთ. მერმე, ეს ჩუენგან ბოძებული მამულის წიგნი და სიგელი თქუენცა ასრე დაუმკვიდრეთ და დაუმტკიცეთ, რომე, რარიგადაც ამა ჩუენგან ბოძებულსა სიგელსა შიგან სწერია, და ნურაოდეს ნურას მოუშლით და შე[ე]ცილებით, თვინიერ თანადგომისა და შეწენისგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლე, მარტსა იე, ხელითა კარისა ჩუენისასა მდივან-მწიგნობრისა, ყო რ ღ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს ი თ ა .

დედანს ესვა ერთი ბეჭედი: [როსტომ]

სპარსული ტექსტი:

1647 წ. 4 ივნისი – 3 ივლისი

[حكم عالی شد آنکه] در باره رفعت پناه حسن بگ موازی پنج خانه وار رعیت از رعایای براتلی گرجستان کارتیل بموجبی که در نیل [بخط گرجی نوشته شده] بمشارالیه و اولاد عظام او مقرر فرموده [ارزانی داشتیم رعایا مذکوره] مومی الیه و اولاد او تیولداری بالاسقلال [خود دانسته] مالوجهات و سایر وجوهات و حقوق دیوانی تیولداری مذكور جواب گفته قضایا سانه خود را سوای قضیه خون [بدو رفع نمایند] حسب المسطور مقرر دانسته در عهده شناسند تحریرا فی شهر جمادی الاول سنه ۱۰۵۷ محل مهرستم خان

[გამოვიდა მაღალი ბარძანება მასზე, რომ], სიდიადის საფარველის შ ა ს ა ნ - ბ ე გ ი ს გლეხები, ქ ა რ თ ლ ი ს ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს გლეხებიდან რიცხვით ხუთი კომლი, ჩვენ, ხსენებულს და მის დიდებულ შვილებს იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ [ქართულად არის აღნიშნული], დავუმტკიცეთ [და ვუბოძეთ]. [ხსენებულმა გლეხებმა] აღნიშნული [პირი] და მისი შვილები [უნდა ცნონ თავიანთ] სრულუფლებიან თიულდარებად, მალუჯათი და სხვა გამოსაღები და სახელმწიფო გადასახადი ხსენებულ თიულდარს მისცენ და მათში მომხდარი [სასამართლო] საქმეები, გარდა სისხლის [სამართლის] საქმეებისა, [მათ გადასცენ გადასაწყვეტად] ... დაწერილის თანახმად, დადგენილად ცნონ [და ამის შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ.

დაინერა 1057 წლის ჯომადი-ალ-ავალის თვეში.

1647 წ. 15 ნოემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა
ბორელ ბიორბი ბორბიჯანასშვილისადმი

პირი: სეა, 1449-1762; ორენოვანი, ქართულ-სპარსული.

თარიღი: ქორონიკონი ტლპ (335), გიორგობის იმ, რაც უდრის 1647 წლის 15 ნოემბერს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი: მერაბ ყორღანაშვილი.

ქ. ნებითა და შენევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფეჲმან, ჯელნი-
ფეჲმან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრეჲმან ჩუენმან, დედო-
ფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, და შვილთა ჩვენთა სასურ-
ველთა, პატრონმა ლუარსაბ, ესე ამიერ უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა
სამკვიდროთ და საბოლოოთ გასათავებელი მტკიცე და მოუშლელი წყა-
ლობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენსა ერდ-
გულსა და მრავალფერათ ნამსახურსა ყმასა, გორ[ელ]ს გორგო-
ჯანასშვილს გიორგის და შვილთა თქუენთა: ფარსადანს,
ალექსის, მირიჯან[ა]ს და მელქისადეკს, შვილიშვილთა
სახლისა ჩამომავალთა თქვენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდექით კარსა და ნისქვილის წყალობას და-
გუეაჯენით, და ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, მოკითხული
ვექენით და უცხოფერათ მრავალი ჭირნახული დაგედვათ ნისქუილი[ი]სა
რუსა და სათავეზედა. ანე, შეგინყალეთ და გიბოძეთ აბანოს პირდაპირ,
ფშანს გაღმა, სამთუალი ნისქუილი მისისა სათავითა და რუ[ი]თა; კარა-
ლელის ფშანის მესამედითა, რომე წყალს სამთო გაიყოფდეთ. აქეთ
ფარყუას ნისქვილის რუ რასაც შეიტანს, სადაც სათავე გაიყრებოდეს
იქიმდის; აქით ამირალას რუ რასაც ჩამოიტანს ფშანმდისიმ, იმას
აქეთ. ესეუბი უკლებათ თქუენთვის და თქუენთა შვილთათვის გკიბოძებია
ყოვლის კაცისაგან უცილებლად.

გქონდეს და გიბედნიაროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერთგულათ სამსა-
ხურსა შინა. არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არცა შემდგომათ
სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, ვინ იცის, ან ამას წინანდელი და ან ამას უკანდელი წიგნი ჰქონდეს
ვისმე, სიგლითა და ამით გაგვიცუდებია მტკიცე და უცვალებელი სიგელი
ოდენი ესე არის.

ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო, და მდივანო, და
გორის მოურავო, და სხუანო მოხელენო, დღეს ვინ გინდა ვინ იყვნეთ, და
ანუ დღეის ნაღმა ვინ გინდა ვინ იქნებოდეთ, მერმე ესე ჩუენგან მოცემუ-
ლი სიგელი თქვენცა ასრე დაუმკვიდრეთ და დაუმტკიცეთ რა რიგათაც ამა
სიგელსა შიგან სწერია. ნურაოდეს ნურას მოუშლით და ნუ შეეცლიებით
თუინიერ თანადგომისა და შენევნისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლპ გიორგობის
თევსა იმ. ჯელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის ყორღანაშვილი -

ლიმერაბისითა აგრევე ნეფის წყაროდამ თქვენ რომე ღარით რუ
წამოგილიათ ისიც თქუენთვის [...] გუიბოძებია უცილებლათ ფშანი სამ-
თათვის რომ სამწილათ იქმოდეთ.

დედანას ჰქონია ხელრთვა: როსტომ

მინანერები:

გადამწერის შენშენა: არშიები და თავი მოხაზულია ფერადად.

მეორე გვერდზე უზის ოთხი სპარსული ბეჭედი.

1745/1762.

164

1647 წ. სახელოს წყალობის წიგნი როსტომ მეშისა ასლამაზ ჩაჩიკაშვილისადმი

დედანი: სეა, 1448-85; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; ზომები: 23,8/15,4
სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორი და სამი
წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაწიანება: დალაქული. გატარებულია
რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1823 წელს.

თარიღი: ქორონიკონი ტლშ (335), რაც უდრის 1647 წელს.

პირი: სეა, 1450-37/143.

საბუთის დამწერი: სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ
თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მ¹ფეთ-მეფემან, ჯელმ-
ნიფემა პატრონმა როსტომ, ეს წყალობისა წიგნი და წიშანი შ²ეგი-
წყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ³ერთგულსა და მრავალფერად თა-
ვდადებ⁴თ წამსახურსა ყმათა, ჩაჩიკაშვილსა ასლამაზს, ⁵
და თქუენთა შვილთა. შეგინწყალეთ და გიბ⁶ოძეთ კახეთსა გავაზის
მოურაობა სამა⁷რთლიანის საქმითა ყოვლის კაცისაგან ⁸უცილებლად
გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ) ⁹თ(მა)ნ ჩუენს ერდგულად სამსახურსა
ში¹⁰ნა და არაოდეს არ მოგეშალოს.

ა¹¹წე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვე¹²ზირნო და სხვანო მო-
საქმენო, თქუენცა ¹³ასრე გაუთავეთ.

დაიწერა ბძანება და წიშანი¹⁴ ¹⁵ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლშ, ჯელითა
კარისა ჩუენისა ¹⁶მდივან-მწიგნობრის, თუმანიშვილის ბი¹⁷რ-
თუელისითა.

ხელრთვა: როსტომ

კომენტარი:

მნიშვნელოვანია, რომ უკვე 1647 წელს (სანამ როსტომი საბოლოოდ
დაამარცხებდა თეიმურაზს), როსტომს შესაძლებლობა ჰქონია გავაზის
მოურავობა თავისთვის სასურველი პირისათვის გადაეცა.

**1647 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ
მეფისა იოთამიშვილებისადმი**

პირი : სეა, 1450-38/6; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1823 წელს.

თარიღი : ქორინიკონი ტლუ (335), რაც უდრის 1647 წელს.

... უზეშთაესთა მოგახსენებთ და უქუედაესთა გ(ი)ბ(რძანებ)თ, ვინცა-ვინ ბრძანებისა ჩვენისა მორჩილნი იყვნეთ, მერმე, **ლიპარიტის-მან** საყდარი ძველითგან ამ იოთამის შვილებისა ყოფილიყო და ძველს სიგელშიაც ამათ ეწერა. და ჩვენც ისრევე ამათთვის გვიბოძებია ყოვლის კაცის უცილებლად ძველს სიგელში რომ ეწერა, ჩვენც იმისთვის უფრო [ვ]უბოძეთ მისის მამულითა, შესავლითა და გამოსავლითა. და ნურას კაცს ამასთან ხელი ნუ გაქუს ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლუ.

5

დედანს ჰქონია ხელრთვა: [როსტომ]

**1648 წ. 10 თებერვალი. წყალობის წიგნი როსტომ
მეფისა ზაალ წერეთლისადმი**

დედანი : ხეც, Sd-1138; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 45,5X19,3 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის დაზიანებული ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთის ქართულ-სპარსულია. ცხრასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთეს ხელით შესრულებული, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე. 1892 წელს საბუთი გაუქარებიათ რუსულ რეგისტრაციაში ნომრით: №409.

თარიღი : ქორინიკონი ტლუ (336), თებერვლის ი (10), რაც უდრის 1648 წლის 10 თებერვალს.

გამოცემები : ასათიანი 1953: გვ. 11-12; ფუთუერიძე 1955: №90, გვ. 202-205; ბურჯანაძე 1959: გვ. 29-30, #19.

დამწერი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შენევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან,² ჯელმნიფემან პატრონმან **როსტომ**, თანამეცხედრემან ჩუენმან,³ დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან **მარიამ**, პირმშომან და სა|-
სურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან **ლუარსაბ**, ესე სამკუი⁵დრო და საბოლოო⁶ ნიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და⁶ გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა

ერდგულსა და მინდობილსა ყმ¹⁷ასა ნ ე რ ე თ ე ლ ს ზ ა [ა] ლ ს , შვილთა და მომავალთა სახლისა თ¹⁸ქუენისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს და დ ი ა ნ ს ბატონს ლ ე ვ ა | ⁹ნ ს თქუენი თავი აქ, ჩუენთუის შემოებარებინა, რომე ჩუენის გ¹⁰ულისათუის შეინახეთო და მამული უბოძეთ(ო), მოკითხული ექენით¹¹ და ზ ე მ ო ქ ა რ თ ლ ს თქუენისავე ნათესავის სამკუიდრო მამული¹² თ ი ლ ვ ა შეგინყალეთ და გიბოძეთ ყოვლითურ აზნაურისშ¹³ვილებითა, ზურიითა, სას{ა}ხლითა, სა-საფლა{ო}თ{ა}. ამ წესითა, რომე, რაც და | ¹⁴თ უ ნ ა ს ს ა გ ო გ ა ტ ი შ - ვ ი ლ მამული ჰქონდეს, ის არ მოეშალოს¹⁵ და სხუა, რაც ნ ე რ ე თ ლ ი ს გ ი ო რ გ ი ს საკერძო მამული¹⁶ ჩუენგან წყალობად მიმატებოდეს, ის თქუენთუის სახასოდ გუიბო¹⁷ძებია. სხუა აზნაურიშვილი და გლეხი ყოვე-ლივე, ს უ რ ნ ი ს [ს] გარ¹⁸დაისად, რისაც მქონებელი ნ ე რ ე თ ე ლ ი გ ი ო რ გ ი ყოფილ¹⁹იყოს, ყოვლითურ მითით ბარამდისინ თქუენთუის გუიბოძებია.

²⁰ გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამს²¹ახურსა შინა და არ მოგეშალოს ეს მამულები შ ი ნ დ ა რ ა | ²²ი - ა ნ ა დ გუიბოძებია.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ, კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზ²³ირნო და სხუანო მო-საქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და დღ²⁴ეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნუ²⁵რას მოუშლით და შე{ე}ცილებით, თუინიერ შენეენი²⁶სა და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი²⁷ ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლვ, თებერვალს ი, ჴელითა კარისა ჩუე²⁸ნისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი | ²⁹თ ა .

ნუშისებრი ფორმის ბეჭედი ლეგენდით:

||³⁰რ ო ს ტ ო მ მეფე, ყაენის ფერჯთა მტვერი.

გვიანდელი მინანერები:

პოლკოვნიკ-მდივანბეგი თავადი ქ ა ი ხ ო ს რ ო ნ ე რ { ე } თ ე ლ ი .

მდივანბეგი თა(ვადი) დ ა ვ ი თ ჩ ხ ე ი ძ ე .

რ ო ს ტ ო მ მეფისა ზ.

სპარსული ტექსტი:

1646 წ. 12 სექტემბერი – 10 ოქტომბერი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه زال بیگ زرتل باشی آجوقی قریه تیغوی من اعمال گرجستان کارتیل را با توابع و لواحق سوای آنچه تیول دادی اغلی مقرر است بطریقی که در قدیم الاایام تیول گوگی زرتل مقرر بوده بتیول او مقرر فرموده بنوعی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده ارزانی داشتیم رعایا قریه مزبورہ موسمی الیہ را تیولداری با استقلال خود دانسته سال بسال مالوجہات و وجوہات خود را در وجہ او رسانند مستوفی سر کار عالی حسب المسطور مقرر دانسته در دفتر ثبت نماید و در عہدہ داندنہ تہریرا فی شہر صفر سنہ ۱۰۵۸

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ბაში-აჩუკის ზ ა ა ლ - ბ ე გ
წ ე რ ე თ ლ ის მიმართ მაღალი ყურადღების გამო, ჩვენ მას იმ წესით,
რომელიც ქვემოთ ქართულად არის დანერილი, ქ ა რ თ ლ ის სოფელი
თ ი ღ ვ ა , ყველაფრით, იმ წესით, როგორც ძველად გ ი ო რ გ ი ნ ე რ -
ე თ ე ლ ს ჰქონდა დამტკიცებული, თიულად დავუმტკიცეთ, იმის გარდა, 5
რაც და დ ი ო ლ ლ ის თიულადაა დამტკიცებული. ხსენებული სოფლის
გლეხებმა აღნიშნული [პირი] სრულუფლებიან თიულდარად [უნდა] ცნონ
და ყოველწლიურად თავისი მალუჯათი და გადასახადები მას გადასცენ.
მაღალი კარის მუსტოუფიმ, თანახმად დანერილისა, დადგენილად ცნოს
[ეს], ჩანეროს ეს ბრძანება დავთარში და [მისი შესრულება] თავის მოვა- 10
ლეობად ცნონ. დაინერა 1058 წ. საფარის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-
ჭედი. საბუთის ვერსო-ზე მოთავსებულია სამი სპარსული სარეგისტრაციო
ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: معین الصفا — „ო, უძლურთა შემწვე“; 2.
ოვალური, გაურკვეველი წარწერით: قلمی شد — „დაინერა“; 3. ელიფსური,
წარწერით: عصر و الزمان ۱۰۵۸ — „ო, საუკუნისა და დროის მფლობე-
ლო 1055“; ۴. انصر امر الله — „ღვთისთვის მიმინდვია ჩემი საქმე“, რომელსაც
ქვემოთ მიწერილი აქვს: بنظر راسد „განხილულ იქნა.“* იკითხება ნაწილობრივ
۱۰۵۲ افوض امر الى الله — „მიმინდვია ჩემი საქმე ღვთისთვის 1053“.

კომენტარი:

საბუთის ადრესატი ზაად წერეთელი დასაეღეთ საქართველოს მკვიდ-
რი ჩანს, რადგან როსტომ მეფეს იგი ლევან დადიანმა მიაბარა, მაგრამ
ზაადს მისცეს მისი ნათესავის სამკვიდრო მამული თიღვაში. ამ ფაქ-
ტზე დაყრდნობით ო. სოსელია ამაყარს მოსაზრებას, რომ წერეთლების
ადრინდელი სამკვიდრო ქართლი იყო, ხოლო იმერეთში მოგვიანებით
ნასახლებულან (სოსელია, 1981: 79). ლ. ასათიანი მიიხსენებს, რომ გო-
რის სამხრეთით, თრიალეთის მთის ჩრდილოეთით, მიემართება ქედი,
რომელსაც წერეთი ჰქვია, ხოლო მდ. ტანას ხეობაში მდებარეობს
სოფლები დიდი და პატარა წერეთი, საიდანაც გვარი მომდინარეობს
(ასათიანი, 1960: 13).

გადმოცემის თანახმად, ქართლიდან იმერეთში წერეთლების გადასვლა
თემურ-ლენგის ლაშქრობებს უკავშირდება (ო. სოსელია, გვ. 81).

ლევან დადიანის ზრუნვას ზად წერეთლისადმი ო. სოსელია ხსნის
როსტომისადმი ზაადის მომხრეობით. მისი ვარაუდით, თემურაზ I-მა
და როსტომს შორის არსებული დაპირისპირების დროს, თემურაზის
მომხრე იმერეთის მეფემ ზაად წერეთელი იმერეთიდან გააძევა, ღვენი-
ლი ზაადი კი ლევან დადიანმა როსტომს მიაბარა (სოსელია, 1981: 97).

*ე. ფუთურიძე იმავე გვერდის კუთხეში უთითებს მინაწერს: ... بخط مسلمان —
„ბრძანება მუსლიმური დამწერლობით დაწერა.“ თუმცა, დღეს ეს მინაწერი აღარ ჩანს.

თიღვა წერეთლებმა დაკარგეს ერეკლე I-ის (1688-1703) მეფობისას, რადგან მხარს უჭერდნენ ერეკლეს მოწინააღმდეგე გიორგი XI-ს, რის გამოც ნაზარალი-ხანმა მაშულის ჩამორთმევით დასაჯა ისინი (ო. სოხელია, გვ. 86, სქ. 24).

167

1648 წ. 12 მაისი. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა თაყა თუშანიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-6922; ღია ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 45,5X25 სმ; ხელი მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განაკეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის ტექსტი თავიდან ბოლომდე გარკვევით იკითხება; გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით; საბუთის მარჯვენა კიდე ალაგ-ალაგ მოხეულია, დასიანებული ადგილები აღდგენილია კონტექსტისა და შემორჩენილიო გრაფემების მიხედვით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. შეიდსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთეს ხელით, მოთავსებულია საბუთის req-ი-ზე. ტექსტი დასიანებულია და რამდენიმე ადგილი არ იკითხება.

პ ი რ ე ბ ი : 1. ხეც, Hd-13952; 2. ხეც, Hd-4134.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : საღაროს მუშრიბი ფირალი.

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლჰ (336) მაისის იბ, რაც გვაძლევს 1648 წლის 12 მაისს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფეთეირიქ, 1955: გვ. 205-208, №91.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ მეფემან პატრონ-მან [რ] | ²ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემა ჩუენმან დედოფალთ დედო-ფა[ლმან] პატრო³მან მ ა რ ი ა მ , პირმშომა და სასურველმა ძემა ჩუენ-მან, პატრონმან ლ უ ა | ⁴რ ს ა ბ , ესე წყალობისა წიგნი გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა ყმათა თ | ⁵უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ს თ ა ყ ა ს ა და კარისა ჩუენისა მდივანს ბ ი რ თ ე ე ლ ს , მურდა[რსა] | ⁶მ ა ნ უ ჩ ა რ ს და ყორჩს ჯ ი მ შ ი ტ ა ს ა , შვილთა თქუენთა: ბ ა ი ნ დ უ რ ს , გ ი ო რ გ ი ს | ⁷, ზ უ რ ა ბ ს , შვილთა და მამავალთა სახლისა თქუენისათა.

მას უამსა, ოდეს მოგუიდეგ⁸ით კარსა და ქ ა ლ ა ქ ს თქუენს სამ-კუიდროს ვაჭარს დაგუეაჯენით, ჩუენ ვისმინეთ | ⁹აჯა და მოხსენება თქუ[ენი], მოკითხული ვქენით და ძუელი სიგლებიც გუენახნ¹⁰ეს და მემკუიდრე თქუენი ყმა ყოფილიყო და კურთხეულს ჩუენს ძმისწულს ბატ¹¹ონს ს უ ი მ ო ნ ს ა ც ებოძებინა. ანე, ჩუენცა თქუენის ერდგუ-ლად სამსა[ხურის] სა¹²მუქფოდ შეგინყალეთ და გიბოძეთ ქ ა ლ ა ქ ს ა შ ა ნ მ ა შ ა ნ ა მ შ ე ი ლ ი ხ უ და და , მისი ძმის¹³წული პ ა პ უ ა და ყ ა ზ ა რ ა მათის მამულითა, სახლ-კარითა, ქულბაქებითა, შესაე¹⁴ლითა და გამოსავლითა, ნასყიდითა და უსყიდითა, ყოვლის მისის სამართ¹⁵ლიან-

ის საქმითა და სამძღვრითა, თქუენთვის და შვილთა თქუენათვის გუ¹⁶ი-
ბოძებია ყოვლის კაცისაგან უცილებლად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ¹⁷ ჩუენსა ერდგულად სამ-
სახურსა შინა, არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩ¹⁸უენგან და არა შემდგომად
ჩუენთა გუართა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

უ¹⁹ზედაესთა მოგახსენებთ და უქუედაესთა გიბ(რძანე)ბთ, კარისა
ჩუენისა ვექი²⁰ლ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, ქალაქის მოურაო, მელ-
იქო და²¹ მამასახლისო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ, რარიგად ამა ჩუენგან
ნაწყალობევს²² სიგელსა შიგან სწერია, ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეც-
ილებით, თ²³უინიერ თანადგომისა და შეწვევისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი, სიგელ²⁴ი მტკიცე და შეუცვალებელი,
ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლვ, მაისს იბ, ჳელითა კარისა²⁵ ჩუენისა საღაროს მუშ-
რიბის ფ ი რ ა ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვები: როსტომ, ლუარსაბ

სპარსული ტექსტი:

1646 წ. 25 აპრილი - 23 მაისი

هو

[حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه بیرتل بیگ نویسنده خط گرجی تومان اعلی و
ابرا[دران او ... منوچهر بیگ دواتدار و جمشید قورچی زرہ ... و اولاد ایشان ا] بموجبی که در ذیل
بخط گرجی نوشته از ابتدا تاریخ ذیل یکخانه وار رعایت ... تقلیسی بدستور ذیل بتیول ایشان ا] شفقت
فرموده ارزانی داشتیم خداداد مزبور جماعت مسطورہ را تیولدار باستقلال خود دانسته ا سال بسال
مالو جهات و حقوق دیوانی خود را وجہ ایشان رسانیده موقوف ندارد ا[مس]توفی سر کار عالی [در دف]
تر ثبت نموده هر ساله ح[کم مجد]د نطلبند و در عہدہ داندند تحریرا فی [شہر ربیع الثانی] سنہ ۱۰۵۸ [۱۰]

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ სიდიადის საფარველის, ქა-
რთულად მწერალის ბ ი რ თ ვ ე ლ - ბ ე გ ი თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს დამისი
ძმების: მ ა ნ უ ჩ ა რ - ბ ე გ დავათდარის, ჯავშნის ყურჩის ჯ ე მ შ ი დ ი -
ს ა დ მათი შვილებისადმი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ქვემოთ,
ქართულად აღნიშნულის საფუძველზე, ჩვენ ვუწყალობეთ და ვუბოძეთ
მათ, ქვემოთ აღნიშნულ თარიღიდან და ქვემოთ[ვე] მოხსენიებული წე-
სის მიხედვით ერთი კომლი ყმა ... თბილისელი. მოხსენიებული ხ უ დ ა დ ა
ცნობს, რა აღნიშნულ პირებს თავის სრულუფლებიან თიულდარად, ყოველ
წელს თავისი მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი მათ უნდა გადასცეს
და არაფერი დაუკავოს. მაღალი კარის მუსტოუფი [ამ ბრძანებას] ჩაწერს
რა დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და [მისი] შეს-
რულება თავის მოვალეობად აღიაროს. დაიწერა [10]58 წლის რაბი ალ-სან-
ის (II) თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომის სპარსული ბეჭედი.
საბუთის verso-ზე დასმულია ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოთხ-

კუთხა, გაურკვეველი წარწერით და ქვემოთ მინაწერით: بنظر سید — „განხილულ იქნა“; 2. ოვალური, გაურკვეველი წარწერით – იგი დასმულია verso-ზე მინებებულ ქაღალდის პატარა ფურცელზე. ქვემოთ მინაწერი: قلمی شد — „დაინერა.“ ამავე ფურცელზეა დატანილი სპარსული ტექსტის ფრაგმენტი.

კომენტარი იხ. საბუთთან ხეც. Ad-972-თან

168

1648 წ. 25 მაისი. თარხნობის წიგნი მეფე როსტომისა შუამთის ხახულის ღმრთისმშობლის ხატიისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-1204; მოკეითალო სქელი ქაღალდი; 49,2X27,2 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკუთვლილობის ნიშანი: ორი და სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: გაცრეცილია, დაზიანებულია საბუთის კიდეები. დაზიანებული ადგილები შეესებულება სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლვ (336), მაისს კე, 1648წ. 25 მაისი.

პ ი რ ე ბ ი : E 240-82, ფ. 118 a-119 a;

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმან-იშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : Акты, 1874: с. 771.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისითა, ჩუენ მეფეთ-მეფ²მან ჯელ-მნიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრე³მან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარია მ, პი⁴რმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან პატრონმან ლუ⁵არსაბ, ვიგულებთ და ვიგულისმოდგინეთ, [გ]კადრეთ და მოგახსე⁶ნეთ თქუენ ყოვლად ძლიერსა და ყოვლად ბინ-შეუხვე⁷ლსა ჩუენსა სასოებასა და სიქადულსა, საშინელსა და პა⁸ტიოსანსა ხა ხ უ ლ ი ს ა ღ(მრ)თისმშობელსა შემოგწირეთ⁹ და მოგახსენეთ, რაც კაცი ამას წინათ შუამთას სახლებუ¹⁰ლა, და ან ვინცა-ვინ ამას უკან დასახლდეს, იმათი ბაჟი და დამ¹¹ლა ჩუენდა სადღეგრძელოდ და მეფობისა ჩუენისა წ¹²ასამართებლად, ამ წესითა და საქმითა, რარიგადაც ძ¹³უელს გუჯარში გინერიათ და ან გარიგებული ყოფილა. ¹⁴

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენსა ვექილ-ვეზირნო და სხუა¹⁵ნო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის წალმა ¹⁶იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ, რარიგადაც ¹⁷ამ ჩუენგან შეწირულსა და მირთმეულს სიგელსა შ¹⁸ინა ეწეროს. და ნურავინ მოუშლით და ნურცა-რას შე[ე]ცილებ[ი]¹⁹თ. ვინცა-ვინ ან ბაზრის ხოჯა იქნებოდეთ და ან გრემი-სა, ²⁰ეს ჩუენი ბ[რ]ძანება ასრე გაუთავეთ.

დაინერა ბ(რძანება) და ²¹ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ო)სა ტლვ. მაის[ს] კე, ჯელითა კარისა ²²ჩუენსა მდივან-მწიგნობრის, თუ მან იშლი ²³ბირთუელისითა.

კომენტარი:

როსტომი, როგორც კახეთში ახლადგამეფებული მმართველი, შუამთის მონასტერს უმტიცებს იმ პრივილეგიებს, რომელსაც მონასტერი ტრადიციულად ფლობდა. უკანასკნელად შუამთას მოსახლე ყმა-ვაჭრების ბაჟი მონასტერს 1637 წელს შესწირა მეფე თეიმურაზმა (დოკუმენტური წყაროები, 2019: 294-295).

169

1648 წ. 1 დეკემბერი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა წილქნის სამღრისადმი

საბუთი დაკარგულია. ტექსტი შემორჩენილია თ. ჟორდანიას პუბლიკაციით.
გ ა მ ო ც ე მ ა : ჟორდანია 1897: გვ. 474 (ინფორმაცია საბუთის შესახებ).

მეფე როსტომ - მარიამ და ძე მათი ლუარსაბ სწერენ: „შემოგწირეთ წილენური გამოსაღები - სათათრო შაური, უნაკლულოდ... განგვარინენ მძლავრთა ამათ აგარის ნაშობთაგან, რ(ომელ)ნი გუბრძანან ჩუენ, და განაქარვე ზრახვა მათი...“

„წილენელ მ(თავარების)კ(ოპო)სო რომანოზ მოგვიწსენებდეთ.“

170

1648 წ. შუადიშულუბის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა სვეტიცხოვლისადმი

საბუთი დაკარგულია. ტექსტი შემორჩენილია თ. ჟორდანიას პუბლიკაციით.
საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : ხალაროს მწიგნობარი ფირალი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ჟორდანია 1897: გვ. 461-464.

ქ... ჩ(უ)ენ, მეფეთ-მეფემან როსტომ ... და დედოფალმან მარიამ .. შეწვევნითა... შენითა (მ ც ხ ე თ ი ს) მტერნი და წინააღმდეგომნი სამარადისოდ ლტოლვილ და უკუქცეულ არიან. და ნებითა თქუშნითა ვერვინ მკადრე არს წინააღმდეგობად ჩ(უ)ენდა...

ან დავიწყოთ ამბავისა ჩ(უ)ენისა მბობა. ოდეს სიყმანვილეთა ჟამთა ჩ(უ)ენს ბედნიერს შ ა ჰ ა ბ ა ს ს ყაენს მაახლეს, და გამომზარდა პატივცემითა, ვითა მართებდა ჩუშნთა გუართა მეფეთა ნათესავსა. რა გაეჟუცადით, მოვანონეთ თავი სამსახურითა, უყვარდით და უღირდით შვილურად. გვიბოძა ყულარალასობა. მაშინ იყო ყულთ ჯარი ქართუშლ[თ] შვილი, ბედნიერის ყაენისა მასახელებელი. სადაც გუასარდრის და გაგუგზავნის, გამარჯუშბულნი და პირნათელნი მოვიდით. მრავალი სახელი და გამარ-

ჯუშბა გვინახის. ასე ენადა, რომე სამსახურსა ჩ(უე)ნისა სამუქფოდ ბევრი კარგი ექნა და უფრო სიდიდე მოემატებინა.

ამ დროსა უფროსი ჩ(უე)ნი ძმა, მეფე ბ ა გ რ ა ტ , ქ ა რ თ ლ ი თ ბ ა - ტონობდა და კახი ბატონი ამავე შ ა ჰ ა ბ ა ზ ყაენისაგან თავის საბატონო- დამე გალარიბებულ-გაგდებულ იყო და კ ა ხ ე თ ი შიგნითი ოჯერი, და ნაპირის ალაგი შენი. და ყაენისაგან კ ა ხ ე თ ი ც ა ი ო რ ს აქათი და ჩ ე რ - ქ ე ზ ს აქათი, ჩ(უე)ნის ძმისათვის ნაბოძები ჰქონდა. ამ საქმესა მეფობი- სა გარიგებ[ა]სა, ნადირობ[ა]სა, ლხინსა და უხუად გაცემ[ა]სა შინა იყო. იმ სიდიდისა დროსა სოფელმან მისი წესი მოინდომა და ამ სოფლით ბატონი ბ ა გ რ ა ტ მიიცუალა. შეიქნა ტირილი და გლოვა სრულიად ს ა ქ ა რ თ - ე ე ლ ო შ ი . და შვილი მისი იყო ბატონი ს ვ ი მ ო ნ გლოვასა და მწუხარე- ბასა შინა. რაჟამს მიესმა სიკუდილი ბ ა გ რ ა ტ ი ს ი შ ა ბ ა ზ ს ყევნსა, და ასრე დაუძძიმდა, ვითა ძმა ყოფილიყო; მაშინვე გამოგზავნა კაცი და სამძიმრის წიგნი. შვილს იმედის მიცემა და წყალობის ქადება დაუწერა. წელიწადზედა შეიწყალა ბატონი ს ვ ი მ ო ნ . ყ ა რ ჩ ი ღ ა ხ ა ნ სარდარი იყო; გამოუგზავნა თვისი ქალისშვილი ბატონს ს ვ ი მ ო ნ ს ცოლად, ესე ყ ა რ ჩ ი ღ ა ხ ა ნ და ათი-თორმეტი ხანი გამოატანა. ქალაქს მოვიდნეს, რომელსა ეწოდების ტ ფ ი ღ ი ს ი და ქორნილი უყჳს. იყვის მღერა, ნადიმი და მეჯლიში, ბურთობა და ყაბასის სროლა. რა ქორნილობა გარდაიწადეს, ბრძანება იყო ყაენისა, რომე კახი-კაცი გაენყვიდა და კ ა ხ ე თ შ ი ყიზილბა- ში დაესახლა. და კ ა ხ ე თ ს პატრონობდა ბ ა რ დ ი ს ხანი ფ ე ი ქ ა რ ხ ა ნ .

შეიყარა კახი ლაშქარი; მივიდეს მ უ ხ რ ა ნ ს ა ღ ა ი ა ნ ი ს მინდორ- ში და ყათლამი უყუჳს ღალატით: ერთობილნი კახნი დაჯოცეს. ეს იწყ- ინეს ქართუშლთა ქრისტიანთ უბრალოდ დაჯოცა; შეიყარნეს ქართუშლნი. დაესხნენ მ ა რ ტ ყ ო ფ შ ი ყიზილბაშთა თავსა. ყ ა რ ჩ ი ხ ა ნ სარდარი და უ ს უ ფ ხ ა ნ შ ი რ ვ ა ნ ი ს ხანი და სხვა ხანები და სულთნებიც მრავა- ლი დაჯოცეს. მივსნეს სამოვრითა: ოქროშთა ვერცხლითა, თვალითა, მარგალიტითა. მრავალისა უცხოს ნაქსოვითა, ცხენ-აქლემითა და ჯორ- ითა. ამაზედ ჩამოიყუანეს კახი ბატონი თ ე ი მ უ რ ა ზ და გააბატონეს მ ც ხ ე თ ა ს ზედათ ქ ა რ თ ლ ს ა და კ ა ხ ე თ ს ა . ბატონი ს ვ ი მ ო ნ ტ ფ ი ღ ი ს [ს] იჯდა, ს ო მ ხ ი თ -ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს პატრონობდა. ჩ(უე)ნ იმ ჟამში ბედნიერმან ყაენმან თავის ტახტის ი ს პ ა ა ნ ი ს მოურაო- ბა გვიბოძა, დიად, სიდიდე მოგუშმატა.

ამასობაში მოვიდა ბრძანება ლ(მრ)თისა და შ ა ჰ ა ბ ა ზ ყაენმან ტახტი დაცალა და ამ სოფლით მიიცუალა მ ა ზ ა ნ დ ა რ ი ს ქუშყანას, ა შ რ ა ფ ს რომ ყეენის სასახლე არის. და ჩ(უე)ნ [ვ]იყევნით ი ს პ ა ა ნ ს , ყეენის შვილები და შვილისშვლები იქ იყუნენ. მრავალჯერ ქმნილიყო წინათ ჟამ- შია ჯელმწიფეთ მიცვალებასა ზედა ერთმანერთი გაენყვიტათ და მრავა- ლი სისხლი დაღვრილიყო. ჩ(უე)ნ ძალითა და შენევნითა ლ(მრ)თისათა, გავსინჯეთ საქმე: შვილიც იყო ყაენისა, მაგრამე თავად თვალდამწუარი იყო, სინათლევცა ჰქონდა. მაგრამე უფროსი შვილიშვილი იყო, დიად კარგი, თუალად და ტანად შუნიერი, ჯელმწიფობა იმას შეფერებოდა. ამოვიყვუანე და ტახტზე დავსვი. და მიულოცეთ ჯელმწიფობა შ ა ჰ ს ე ფ ი ს ყაენსა, ვაკ- ურევენეთ ქანარა და ნალარა, მივსწერეთ შორსა და ახლოსა ბრძანება, თუ:

„მოდით და თაყუანის ეცით“. მოვიდეს ყოვლის ადგილიდან ხანები და სულთნები, მიულოცევდით ჳლმნიფობასა. და აყრიდენ თვალ-მარგალიტ-სა წლამდისინ. და ადიდეს. და მოეწონათ ყ(ოველ)თა მნახავთა, თქუეს და აქეს: „არა არისო ჳელმნიფე ქუეყანასა ზ(ედ)ა ამისი მსგავსიო“, გააკვირვა ყ(ოველ)ი რჯული და სული ჳხინითა, ნადირობითა და გაცემითა. გაისმა ქება სიკეთისა ყ(ოველ)სა ქ(უე)ყ(ა)ნასა.

ამ დროს წამოეჭიდა ჩ(უე)ნი ძმისწული ბატონი ს ვ ი მ ო ნ და კახ-ბატონს ქ ა რ თ ლ ი წაართუა და კახი ბატონი თავის ალაგს იყო. იმაჲ წელიწადს ამდონი ისაჯა კახმა ბატონმა თ ე ი მ უ რ ა ზ , თავისი ქალი და მისიყმა ჩ ა რ ქ ა ზ ი გ (ი ო რ გ) ი მოლაღატედ შეუყენა და მძინარე ბატონი ს ვ ი მ ო ნ დააკუღევინა, ქ ა რ თ ლ ს გაბატონდა, ს ო მ ხ ი თ ი და ს ა - ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო დაიჭირა. რა გაიგონა შ ა შ ს ე ფ ი ყაენმან, მწუჟდ იწყინა, კახ ბატონს გაუწყრა, ჩ(უე)ნი საბატონო ჩ(უე)ნ გვიბოძა. გამოგუჲატანა ყიზილბაშთ სარდარი, ჩ(უე)ნის ძმის, ბატონის ბ ა გ რ ა ტ ი ს სახლბუცის, ს ა ა კ ა ძ ე ბ ე ყ ა ნ ი ს შვილი რ ო ს ტ ო მ ხ ა ნ და მრავალი ლაშქარი. მოვედით, კახთ ბატონი გავაგდეთ და ჩ(უე)ნი საბატონო დავეიკრეთ. ბატონი თ ე ი მ უ რ ა ზ ი მ ე რ ე თ ს შეიხიზნა: ქალი იყო იმისი იმერლის მეფის შვილის, ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ე ს ცოლი, და ჩ(უე)ნ და დ ა დ ი ა ნ ი ბატონი ლ ე ვ ა ნ დაემოყყრდით და შევირთეთ დაამისი. ეს ბატონი დედოფალი {ხ}ომ ყ(ოველ)თა მნათობთა ზ(ედ)ა ქებული. მოვიწადინეთ იმაჲ წელიწადს ქორწილის ქნა, და გზა არ დაგუანება იმერელთ მეფემან გ (ი ო რ გ) ი მ . შევიყარენით. აქათ ჩ(უე)ნ და მივედით ს ა მ ც ხ { ე } ს , ო ც ხ ე ს დავედევით. იქით წამოვიდა დ ა დ ი ა ნ ი შეყრით და ქალი წამოიყუანა. წინ გარდაუდგა მეფე გ (ი ო რ გ) ი . შეიბნენ და გაემარჯუა დ ა დ ი ა ნ ს ა . და დარჩა ჳელთა მეფე გ (ი ო რ გ) ი . ჩ(უე)ნც ჩავედით კ ა კ ა ს ჳიდს, ი მ ე რ ე თ შ ი ა და მობრძანდა ბატონი დ ა დ ი ა ნ ი . შევიყარენით და გავიხარენით ერთმანერთის ნახვითა, ჳხინითა და განსუწნებითა. ნაბძანდა იქით დ ა დ ი ა ნ ი და წამოვედით მხიარულნი, იმერეთი ჩამოვიარეთ და მოვედით ტ ფ ი ლ ი ს ს , ქორწილი გარდავიჲდეთ და გულის ნებას ვენიენით.

იყო კახი ბატონი ი მ ე რ ე თ ს . ჩხუბისა და ავის საქმისაგან თავი არ აიღო და არც დასწყნარდა: კ ა ხ ე თ შ ი ჩამოვიდა მთის გზიდამე. მრავალს ადგილს ჩ(უე)ნი თავსდასხმა და ჳალატი მოინდომა, და ჩ(უე)ნ, განაღამც ბატონის სისხლსა ვსთხოვდით, და ქუშყანას [ქურბევედით, და ბევრი ავი საქმე [ქუყავით. ბოლოს შემოვიდნენ შუა კ(ათალიკო)ზი, ბერები, ერისთუშბი და თავადები, და დანდობის საქმეს გამოგუშუშუნეს, და ორს წელიწადი ერთმანერთი დაინდევითო, მას უკან გასამართლდითო და, რაც სამართალმა გიჩინოს, ბატონის ს ვ ი მ ო ნ ი ს სისხლი იმ გუჲართ მოიკითხეთო.

დაგვიდგა კახმა ბატონმა თ ე ი მ უ რ ა ზ სანდოთ საფიცრით სოფელი გ ა ვ ა ზ ი და სოფელი კ ი ს ი ს ე ვ ი , ჩუშნის თავადისშვილელებისა და გლეხების მოცემას დაგუჲირდეს. ჩუშნც, რომელიც საფიცარი მივეცით და ან პირობა დაუდევით, ყუელაკა გაუთავეთ. და კახმა ბატონმა რაც პირობა და ფიცი მოგუჲცა, არც ერთი არ გაგვითავა. ამაზედან ავიშალენით. აქათ

ჩ(უე)ნ შევიყარენით და იქით კახი ბატონი. ქ ი ს ი ყ ი ს კ ე ნ თათრები [ვ] უჩინეთ. კახი ბატონი თ ი ა ნ ე თ ს მისულიყო და ჩ(უე)ნ იქით წავედით.

შემოგიარეთ ს უ მ ტ ო ც ხ ო ვ ე ლ ო , ლეთივ-ალმარებულთ, მოვედით კარსა თქუშნსა და ღალადებით შენგან შენვენა ვითხოვით. ა რ ა გ ვ ი ს პირის-პირ შევიარეთ და თ ი ა ნ ე თ ს მოუვდით. კურთხეულ ხარ ძლიერო და უძლეველო, ყოვლისა მპყრობელო ღ(მერ)თო, რომე სიდიდე და სამართალი შენი ყოველსა კაცს დაანახუშ. შევიბენით და გავიმარჯუშთ. დროშა, ქანარა და ნალარა გავაგდებინეთ. სახლის ხუცესი რ ე ვ ა ზ და მრავალი საბატოს კაცისშვილი სხუა, მო[ვ]უკალით და გავაქცივეთ, უკან მივეყვით და გ რ ე მ ს მივედით. სრულიად კახნი ჯალაბობრივ იქ იდგნენ, იქით ბატონის თ ე ი მ უ რ ა ზ ი ს შვილი და ვ ი თ და ჩ(უე)ნგან გაგზავნილი თათრები შეყრილიყუნენ. შებმულიყვნენ ქ ი ს ი ყ ი ს ბოლოსა და თათრებს გამარჯუშბოდა და ბატონიშვილი დ (ა ვ ი) თ მოეკლათ და მრავალი საბატოს კაცის შვილი დაეწოცა. ჩ(უე)ნ გ რ ე მ ს ვიდექით. მეექუსეს დღეს ეს ამბავი მოგვივიდა და კახნიც მოგვივიდეს.

ბატონს თ ე ი მ უ რ ა ზ ს ბიძის ჩ(უე)ნის, მეფის ს ვ ი მ ო ნ ი ს ქალი ედგა. მოვიდა დ(ე)დ(ო)ფ(ა)ლი ხ უ რ ა შ ა ნ და მუწლს გამოგუშხვა, ამას გუშხუშნა, თუ ერთი წუშთი სისხლი გუაპატივე და შენს სიძეს გზა დაანებეო. რადგან ბიძის ქალი იყო, ჩ(უე)ნი აღარა გაეწყობოდა-რა, გზა მივეცით და ი მ ე რ ე თ ს გავაგდეთ. კახნი და დარბაისელნი ერთგულობაზე ვიფიცეთ და კ ა ხ ე თ ი ნასისხლად დავიჭირეთ. ყაენს მახარობელი გა[ვ]უგზავნეთ და გამხიარულეულიყო, კ ა ხ ე თ ი ყაენმაც გვიბოძა.

რადგან მოვიდა ჩ(უე)ნს ზ(ე)და წყალობა და შენვენა თქ(უე)ნი, ჩ(უე)ნცა... მოვაწესნეთ... (მ ც ხ ე თ ა ს) გ ა რ ე ს ჯ ა ს ორივე უდაბნო და ს(რულია)დ გ ა რ ე ს ჯ ი ს სახლი და შესავალი ყოველითურთ უნაკლულად... და ქ(ათალიკო)ზ ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე ს .. რარიგადაც წინად ერთობაში, ან მასუკან გაყრაშია და ან ბატონის ლ ე ო ნ ი ს ა გ ა ნ , და ანუ ა ლ ე ქ ს ა ნ რ ე ს ა გ ა ნ , ან მას უკანა ს ა გ ა რ ე ჯ ო ს სოფლები ყოფილიყო შეწირული ნ ი ნ ა - ს ა გ ა რ ე ჯ ო , ამ წესითა, რომე საყაენოს საურსა ლაშქარ-ნადირობასა და გ ო მ ბ ო რ ს გარეთ სხუა ჩ(უე)ნი ჯელი არა შემოვიდოდეს. ჩუშნი და თქუშნი სარგო რარიგად ძუშლს სიგელში ეწეროს... იმ გუარად შემოგვინიარავს ნ ი ნ ა და უ კ ა ნ ა ს ა გ ა რ ე ჯ ო ... ორივე ს ა გ ა რ ე ჯ ო თემი და მამული. არ გაიცეს არა დიდი, არა მცირე...

კიდევ შეგუწინიარავს ახლად მ (ა) რ (ი ა) მ ჯ უ ა რ შ ი ზ ა ნ დ ა რ - ა შ ვ ი ლ ი შ ა ვ ე რ დ ა , მისი შვილი გ ა რ ს ე ვ ა ნ და ო თ ა რ ი ... ესეები მათის მამულითა... ქ(ათალი)კ(ო)ზო ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე ! თუმცა დავიწყებულ ვიქმნებით თქ(უე)ნ მიერ მსხუშრპლ-შემწირველობითა, ლოცვათა და ღ(მართი)სა მიმართ ვედრებათა შ(ინ)ა... (წყევლა).

დაინერა ესე გუჯარი მეფობისა ჩ(უე)ნისა მეთაქვსმეტესა... ქ(ორონი) კ(ონ)სა: ტლვ, ჯელითა კარისა ჩუშნისა სალაროს მწიგნობრის ფ ი რ ა ლ - ი ს ი თ ა .

**1648 წ. ბრძანება როსტომ მეფისა გაბრიელ ელიოზისაჲსა
და თურმანს შორის სამამულო ღამის შესახებ**

საბუთი დაკარგულია. თ. ჟორდანიას იგი უნახავს მცხეთის საბუთებში
ნომრით: N სმდ (1556). ტექსტი შემორჩენილია თ. ჟორდანიას პუბლიკაციით.
გ ა მ ო ც ე მ ა : ჟორდანია 1897, გვ. 464-465 (შემოკლებით).

მეფე როსტომმან „ესე წიგნი გიბოძეთ... თქუჴნ, ელიოზის -
ძეს ბატონს გაბრიელს... ასრე რომე, თქ(უ)ენ ამას წინათ სულხ-
ნის ცოლყოფილის ქეთევანისაგან გრაქალს ამათი კერძი
მამული გეყიდა, დათურმან ამაზე ისარჩლა, რომე დედაკაცს მამულის
გაყიდვა არა მართებსო და არც სამართალი არისო. მის გულისთვის თავი-
სი კერძი მამული მივეციით და მას უკან ბატონი შემოქმედელი (ია-
კობ?) შუა შემოიყუანეთ და ჩ(უ)ენ ამას კარგა გავსინჯავთ... და ღ(მრ)
თ(ი)ს ქვეშე შევაგდებთ, თუ სამართალმან თქ(უ)ენ დაგანარჩუნა, ისრევ
თქ(უ)ენ გიბოძებთ“... (თუ არა ფულს უკან მივაცემინებო).

მინანერი: სმდ (1556). გრაქ[ლის] როსტომ მეფისგან ესე წყა-
ლობისა.

კომენტარი:

საბუთი საინტერესოა შუა საუკუნეების საქართველოში ქალის უფლებ-
ების განსაზღვრის თვალსაზრისით. მას არ შეეძლო მამულის გაყიდ-
ვა (შდრ. ხეც, Sd-567).

**1648 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბურბენ
ბარაყანიძისადმი**

პირი: სკა, 1450-13/233; რუსული მმართველობის დაწესებულების
პირების დაეთარი. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგის-
ტრაციაში 1820 წელს.

თარიღი: ქორონიკონი ტლჴ (336), რაც უდრის 1648 წელს.

საბუთის დამწერი: სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ
თუმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შეწეებითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-გვირგევი-
ნოსანმა მეფეთ-მეფემან, პატრონმაროსტომ, თანამეცხედრემან ჩვენ-
მან დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, და ძემან ჩვენმან
ლუარსაბ, ესე ამიერიით უკუნისამდის ჟამთა გასათავებელი წყალობის
წიგნი და ნიშანი გიბოძეთ თქვენ, გარაყანიძეს გურგენს და ძმი-

სწულსა შენსა ზ ა ვ რ ა დ ს , ასე და ამა პირსა ზედა, რომე, მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას გვეაწენით.

5 დიდად ჩვენის დოვლათისა სამსახური მოიჭირვე და თავგარდადებით და მოჭირვებით გუმსახურე. ჩვენცა ვისმინეთ მოხსენება თქუენი, თქუენც ჩუენის სასაფლავს ს ე ვ ე ტ ი ს ც ხ ო ვ ლ ი ს ყმანი იყუენით. და მ ი -
ნ ო ბ ლ ი ძ ი ს ნაქონი მამული ც ი ხ ე დ ი დ ი ც ა , ანე, რადგან ამგვარად
ჩვენს ერდგულობაზედ თავი გარდასდევით, ჩვენცა ამისად სამუქფოდ
შეგინყალეთ და გიბოძეთ მ ი ნ ო ბ ლ ი ძ ი ს ნაქონი მამული ც ი ხ ე დ ი -
დ ი , მ ა რ ი ა მ ი ს მამულს გარდაის, მისით მთით, ბარითა, ველითა, ვე-
10 ნახითა, წყლითა, ნისქელითა, შესავალ-გამოსავლითა. და ყოვლის მისის
სამართლიანის საქმითა და სამზღუერთ თქვენთვინ და თქვენთა შვილთ-
ათვინ გვიბოძებია ყოვლის კაცის უცილებლად. არც აქა და არც სხვას კაცს
წელი არა ჰქონდეს.

15 გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩემს ერდგულად სამსახურშია.
ანე გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო,
თქუენცა ასრე გაუთავეთ, და ნუ მოუშლით, რარიგადაცა ამა ჩვენგან ნანყ-
ალბოებსა სიგელსა შიგან სწერია.

20 დაიწერა ბძანება და ნიშანი ესე ჩვენი ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლვ, წელითა
კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრისა თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ -
ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

173

1648 წ. მამულის წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ზიარტ მოუზამ შანში ჩოლახასშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14428; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 33,5X18,8
სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი
და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთის შუა ადგ-
ილზე შეინიშნება დაზიანების კვალი და ამის გამო, რამდენიმე გრაფემა
დაკარგულია. დაზიანებული ადგილები შევსებულია ხარესტაყარაციო ქაღ-
ალდით. 1817 წლის 12 აპრილს შეტანილია რუსული მმართველობის რეგ-
ისტრაციაში, გაუტარებიათ 1820 წლის 20 ნოემბერს ნომრით №333.

პ ი რ ი : სეა, 1450-32/310.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლვ (336), რაც უდრის 1648 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმან-
იშვილი.

ქ. ნებითა და შენევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან,
ჯელმწ²იფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ და თანამეცხედრემან ჩუენმან,
დედო³ფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სა-

სურვე|⁴ლმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე უკუნისამდი ჟამ|⁵თა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი|⁶ შეგიწყ-
ალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და ნამსა|⁷ზურთა ყმათა:
ჩო ლ ა ყ ა შ ე ი ლ ს , ჭ ი ა უ რ თ მოურავს შ ა ნ შ ე ს ,|⁸შვილსა თქუენ-
თა პ ა პ უ ა ს ა , რ ო შ ა ქ ს , ა ნ დ ე რ მ ა ნ ს და მომავალთა|⁹ სახლისა
თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგ|¹⁰ით კარსა და მამულის წყალობას
გუიჯენით, ჩუენცა ვისმინე|¹¹თ აჯა და მოხსენება თქუენი, [მო]კითხ-
ული ვქენით და ჩ ე კ უ რ შ ი ,|¹² რაც სახლისუხუცეს რ ე ვ ა ზ ს მამული
ჰქონებოდა და თქუენი სამკუილ|¹³რო მამა-პაპათ წილად ნარგები ყოფილი-
ყო, და ნაძალადევა|¹⁴ დაეჭირა, ანე, დაგმიკუიდრეთ და გიბოძეთ ჩ ე -
კ უ რ შ ი , რისაც მამუ|¹⁵ლისა და საჯელოს მქონებელი თქუენი განაყოფი
რ ე ვ ა ზ ყოფილი|¹⁶ყოს, ყოვლითურ – მთით ბარამდისინ, ჯელშეუალად,
მართლის სამ|¹⁷ძღუერთა და საქმითა. თქუენთუის და თქუენთა შვილთათ-
ვის გუიბოძე|¹⁸ბია ყოვლის კაცისაგან უცილებრად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)|¹⁹ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენი|²⁰სა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მო-
საქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ|²¹ დღეის წალმა იქნებოდეთ, თქუენცა
ასრე გაუთავეთ და ნურას მო|²²უშლით და შეცილებით თუნიერ შეწევნისა
და თანადგომისა|²³გან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლვ, ჯელითა
კარი|²⁴სა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ს ბ ი რ -
თ უ ე |²⁵ლ ი ს ი თ ა .

ხვეული ხელრთვები: ||²⁶ რო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი მინაწერები:

სოვეტნიკი თა(ვადი) გ ა ბ რ ი ე ლ რ ა ტ ი ე ვ ი .

ჩ ე კ უ რ ს ა ა რ ის .

ჩაინერა მ.

პომენტარი:

1648 წელს როსტომ მეფემ დაამარცხა თეიმურაზ I და კახეთიდან განდევნა, რის შემდეგაც კახეთი სამართავად შამხა როსტომის უბოძა. ამ წლიდან უკვე ხშირი ხდება როსტომ მეფის სიგელები კახეთის თავადებისადმი. კახეთის დაკავებისთანავე როსტომი შეუდგა ადგილობრივი თავადების გულის მოგებას მათთვის მამულების დამტკიცების გზით. ასეთთა შორის იყო შანშე ჩოლოყაშვილი. შემომოყვანილი საბუთის მიხედვით, როსტომი შანშეს აძლევს მისივე განაყოფის – რევაზ ჩოლოყაშვილის მამულს. მართალია, საბუთის თანახმად, რევაზს შანშეს მამული თითქოს მიტაცებული პქონია, მაგრამ შეუძლებელია აქ არ დავინახოთ პოლიტიკური ვითარების კვალი და როსტომის წყალობა მხოლოდ სამართლიანობის აღდგენის მცდელობად მივიჩნიოთ.

რევაზ ნოლოვაშვილი კახეთის სახლთუხუცესი და თეიმურაზ I-ის უეროგულესი თავადი, თეიმურაზისა და როსტომის შორის 1648 წელს თიანეთთან მომხდარ გადამწყვეტ ბრძოლაში თეიმურაზის მხარეს იბრძოდა და კიდეც დაიღუპა. როსტომი ამ ფაქტის შესახებ ხაზგასმით აღნიშნავს სვეტიცხოვლისათვის ბოძებულ საბუთში: „შევიბენით და გავიმარჯუშთ. დროშა, ქანარა და ნაღარა გავაგდებინეთ; სახლისხუცესი რევაზ და მრავალი საბატოს კაცისშვლი სხუა მოქცეულით და გაუქცივეთ“ (ჟორდანი, 1897: 463). ცხადია, რევაზთან შემდგურებული შანშეს მხარდაჭერა როსტომისთვის მნიშვნელოვანი იყო, ისევე როგორც შანშესთვის როსტომის წყალობა.

174

1648 წ. ყმა-მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა სულხანაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-31; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 50X18 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის დაზიანებული ადგილები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. შეტანილია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია 1820 წლის 31 იანვარს ნომრით: №21.

პ ი რ ი : სეა; 1450-3/21.

თ ა რ ი დ ი : ქორიკონი ტლე (336), რაც უდრის 1648 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმა-ნიშვილი.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემა²⁶, ჯელმნიფემან პატრონმან როსტომ, თანამეცხედრე²⁷მან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მარიამ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონ²⁸მან ლუარსაბ, ესე უკუნისამ-დი ჟამთა და ხანთა გასათავებე²⁹ლი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყ-ალეთ და³⁰ გიბოძეთ თქუენ, კარისა ჩუენისა მოსამს³¹ა ხურეს, მკერვალ³²ს სულხანაშვილს პაპუნასა, ძმა[თა] შენთა: სუიმონასა, და³³ თუნასა, ყოყონასა, ზალინასა, შვილთა და მომა-ვალთა³⁴ ს³⁵ა³⁶ხლისა თქუენისათა ყოველთავე;

მას ჟამსა, ოდეს წო³⁷ დორეთი უსენბეგიშვილს ბახ-უტას ჰქონებოდა და თ³⁸ქუენთუის, ბუმაბაშვილ³⁹{ი}ს ნაქონი, ნახევარ დღის ნ⁴⁰ავენჯობი და ორის დღის წინ ნაფუზარი გზის პირი-⁴¹საქენ თქუენთუის მოეყიდა, და მასუკან ყო⁴²რღანაშვილ⁴³ებ⁴⁴ს ძალი ექნა და წაერთმევინა, მოგუიდეგით კარსა⁴⁵ და თქუენი უსამართლო საქმე გაგვასინჯვინეთ.

მოკით¹⁷ხული გიყავით, თავად ნასყიდობის წიგნი გქონდათ¹⁸ და მერმე საწნავს მინაში ვენაწი აგეშენებინა, ამისთვის¹⁹ ეს მამული და ნაფუზარი არ მოგეშლებოდა, ჩუენცა²⁰ წყალობა გიყავით და ასრე დაგიმკუიდრეთ, რომე არა²¹ს დროსა და ჟამს, ვერამ წოდო რეთის მეპატრონემ ვე²²რც დიდმა და ვერც ცოტამ ვერ მოგიშალოს.

გ²³ქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენს სამსა²⁴ხურსა ში²⁵ნა.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუ²⁶ანო მოსაქმენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურა²⁶ოდის ნუ მოუშლით და შე²⁷ცე ცილებით თუინიერ²⁸ე²⁹ შენევისა და თანადგომისგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნ²⁸იშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლვ, ჴელ-ითა კარისა ჩუე²⁹ნისა მდივან-მნიგნობრის თუ მან იშუილის ბი³⁰რთველისითა.

ხეუელი ხელრთვები: როსტომ, მარიამ

გვიანდელი მინაწერები:

ეს მინათარს ეჭირა, მერე სალაპარაკოა.

ჩაინერა კა, 21.

მეფის როსტომისაგან სულხან³¹აშენ³²ისათვის ნაბოძები განჩინება და წყალობის წიგნია.

სოვეტნიკი თ(აჲად)ი დიმიტრი თარხანოვი.

175

1648 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სეფიშული-გაბისაფში

დედანი დაკარგულია, გვაქვს პირი: ხეც, Qd-9037 (რე) და პირის პირი: სეა, 1450-4/177.

თარიღი: ქორონიკონი ტლვ (336), რაც უდრის 1648 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თემანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შენევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ მეფემან, ჴელმ-ნიფემან პატრონმა როსტომ, ესე წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგიწყალებთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენს ნამსახურსა და ერთგულსა ჯაბადარბაშს, სეფიშულიბეგს და შვილსა თქვენსა მურთეზალიბეგს და მამადყულიბეგს.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდექით კარსა და აბანოს უბანში ერთს ვენახს დაგვეაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი. მოკითხული ვქენით და ის ალაგი პირველ ჩვენი სახასო ყოფილიყო და მოქალაქეს კაცს ცუდათ დაეჭირა.

ანე, შეგიწყალებთ და გიბოძეთ აბანოს უბანში ჩვენი სახასო მამული – ერთი თავი ჩვენის იონჯის მიდგამდინ, მარჯვენა მხარი მტ-

კ ვ რ ი ს პირამდინ, აქათი მხარი მ ტ კ ვ რ ი ს გზა რომ ჩავა, იქამდინ, და მარცხენა მხარი ა ლ ა - ბ ე გ ი ს ბალის პირს რომ შარა გაივლის, იმის მიდგმამდინ. ეს ამ წესითა და სამძღვრითა თქვენთვის და თქვენთა შვილთა და ჩამომავალთათვის გვიბოძებია სამკვიდროთ და საბოლოოთ.

გკონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მ)ან ჩვენს ერთგულად სამსახურ-სა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, ქალაქის მოურაო და მოხელენო, თქვენც ასე გაუთავეთ და ნუ მოუშლით.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლვ, ჩქმშ წელს, ჯელ-ითა კარისა ჩვენისა მდივანმნიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ - ე ლ ი ს ა თ ა .

დედანს ჰქონია რ ო ს ტ ო მ მეფის ხელრთვა.

ძომენტარი:

ჯაბადარბაში – ცენტრალური მმართველობს მოხელე, საჯაბადროს ხელმძღვანელი. მის მოხელეს ჯაბადარი ერქვა. ქართლის სამეფოში სულ ექვსი ჯაბადარი იყო. საჯაბადრო თოფის წამლის, ტყეისა და იარაღის საწყობი იყო. ივანე სურგულაძის აზრით, საჯაბადრო უფრო საწყობი უნდა ყოფილიყო, ვიდრე იარაღის დამზადების დაწესებულება (სურგულაძე, 1952: 220).

ჯაბადარბაშები: სეფიეული-ბეგი, მისი შვილები მურთაზალი-ბეგი და მამადიეული-ბეგი არაქართული წარმოშობის უნდა ყოფილიყვნენ ან გამაჰმადიანებული ქართველები, რაზეც მათი სახელები მიგვანიშნებს. თუმცა უფრო მართებულია, რომ ისინი მიეწინიოთ სპარსელე-ბად, რადგან მათ ქართლში სამეკიდრო მამული არ უჩანთ და მეფე იძულებულია სახასო მამულიდან მისცეს წყალობა, თანაც თბილისში. ორივე შემთხვევაში მნიშვნელოვანია, რომ როსტომის სამეფო კარზე საპასუხისმგებლო თანამდებობას იკავებს გამაჰმადიანებული ქართვე-ლი ან სპარსული წარმოშობის ადამიანი.

176

1648. წ. ახლო. ბარიგების წიგნი ორსტომ მეფისა და კათალიკოს-პატრიარქ ძრისტიმფორების ციციუშვილებისადმი

დედანი დაკარგულია. არსებობს XIX საუკუნის პირი: სპბაი, E 73-55. 134a-135a. გ ა მ ო ც ე მ ა : ჟორდანი, 1897: გვ. 464-465 (შემოკლებით).

[ქ.] სახელითა სახიერისა, არსება დაუსაბამოსა, დაუსრულებელისა ღ(მრთის)ა, მამისა, ძისა და სულისა წ(მიდ)ისათა; თავმდებობითა, მინ-დობითა და შუამდგომელობითა, ყ(ოვლა)დ წ(მიდ)ისა, უხრწნელისა და

უმეტესად კურთხეულისა დედოფლისა ჩ(უე)ნისა ლ(მრთ)ისმშობელისა და მარადის ქალწულისა მ ა რ ი ა მ ი ს ი თ ა ; ძლიერებითა ცხოველსმყოფელისა ჯუარისათა, რ(ომე)ლსა ზ(ედ)ა განიპყრნა უზრუნველნი და პატიოსანი მკლავნი თ(უი)სნი ქ (რ ი ს ტ ე მ ა) ნ , ლ(მერთმან) ჩვენმან, წსნისა ჩ(უე)ნისათ(უი)ს.

ამათითა თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომლობითა წ(მიდა)თა ზეცისა ძალთა, ანგელოზთა || და მთავარანგელოზთა მი ქ ა ი ლ და გ ა - ბ რ ი ე ლ ი ს ა თ ა , და წ(მიდ)ისა წინასწარმეტყულისა, წინამორბედისა ნ ა თ ლ ი ს მ ც ე მ ე ლ ი ს ა ი ო ა ნ ე ს ი თ ა და ი ო ა ნ ე მ ა ხ ა რ ე - ბ ე ლ ი ს ა თ ა .

ამა ყოველთა წ(მიდა)თა ლ(მრთის)ათა ზეცისა და ქ(უე)ყანისათა, ჯორციელთა და უჯორცოთა, თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომელობითა, ესე საბოლოოდ გასათავებელი ფიცი, პირი და წიგნი მოგართუთ ცამდი ამალღებულს ჯელმნიფესა, მეფეთ-მეფეს, პატრონს რ ო ს ტ ო მ ს და დედოფალთ-დედოფალს, ჯელმნიფეთ ასულს, პატრონს მ ა რ ი ა მ ს , და ს ა ქ ა რ თ ე ლ ო ს პატრიაქს კ(ათალიკო)ზს, პატრონს ქ რ ი ს ტ ე - ფ ო რ ე ს , ჩ(უე)ნ, ც ი ც ი შ ჯ ღ თ ა : ს ა ხ ლ ი ს უ ხ უ ც ე ს მ ა ნ ყ ა ი ა - მ ა , ძმამა ჩ(უე)ნმა ქ ა ი ხ ო ს რ ო და რ ო ს ტ ო მ და ი ე ს ე .

ასრე და ამა პირსა ზედან, რომე ლ(მერთი) გაუწყრა ჩ(უე)ნს ცოდვასა და მოვსძულდით ლ(მერთს)ა და ეშმაკის საბრჯითა ჩემი ძმა ზ ა ზ ა ჩემს შვილს ი ე ს ე ს შემოაკუდა. ამა ზედ ჩ(უე)ნ და ჩ(უე)ნი ძმა ქ ა ი ხ ო ს რ ო || და რ ო ს ტ ო მ და ვსძულდით და გაყრას ვაპირებდით. და ორნივე ჯელმნიფენი და ბატონი კ(ათალიკო)ზი შუა ჩამოგვჯზულდით და ისრევე ძმობისა და გაერთების პირობაზედ შეგუარიგეთ. და ერთმანერთისათ(უი)ს საფიცარი და პირობაც მიგუაცემინეთ და ჯუარს პატიოსანზედაც ერთმანერთს ასე შევიფიცეთ: დღეს და დღეის უკან, რაც ფიცითა და პირით ერთმანერთისათ(უი)ს და წიგნით პირობა მიგუცეს, ის გაუთაოთ, და ერთმანერთზედ უზიანონი და კარგის მდომნიც ვიყუნეთ. ვინ იცის და, თუ ფიცი რომელმამე გავტეხოთ და ან ვსტყუოთ, ჯელმნიფეთ მართლა მოკითხული ქნან და რომელიც გავმტყუნდეთ, სხვარიგადაც მოგვკითხონ და ჩ(უე)ნი კერძი მამულიც წაგუართუან და სახასოდ დაიჭირონ.

[1648-1656 წწ.] პირობის წიგნი ოსტომ მეფისა მმარა [ჯორჯაძისადმი]

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-721, მოყეითადლო ფერის ქადალდი, 'სომა: 22.5X14 სმ. შავი ფერის მეღანი, მხედრული, განკეეითილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაწიანება: საბუთი თაენაკლ'ულია, ამიტომ თავში მიკრული აქვს სარესტაერაციო ქადალდი, რომელზედაც დატანილია აღდგენილი ორი სტრიქონი. ტექსტს 'შიგნით და კიდევ-

ბზე აქეს სხვა დაწიანებებიც, რის შედეგადაც დაკარგულია გრაფემების გარკვეული ნაწილი. დაწიანებული ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თარიღი: საბუთი უთარიღოა. დათარიღებულია როსტომ მეფის კახეთში მმართველობის წლებით (1648-1656).

[ქ. ნებითა და შენეწითა ღმრთისათა, მამისა, ძისა და სულისა¹² წმიდისათა და შუამდგომლობითა ყოვლად უზრუნველსა, მარადის¹³ ქალწულის მარიამისათა, ძლიერებითა და ცხ[ო]ველს¹⁴ მყოფელის ჯუარისათა, რომელსა ზედან გან¹⁵ იპყრ[ნა] პატიოსანი და უზრუნველნი მკლავ¹⁶ წინი თუ-ისნი ხსნი[სა] ჩუენისათა;

ამათისათავედებ[ო]¹⁷ ბითა, მინდობითა და შუამდგომლობითა, წმიდ¹⁸ ისა წინასწარმეტყუელისა, წინამორბე¹⁹ დისა, ნათლისმცემლისა იოვანესითა და²⁰ იოვანე ქალწულ-მახარებელისითა.

ამაყო²¹ ველთა წმიდათა ღ(მრ)თისათა ზეცისა და ქუეყანი²² სათა, ჴორციელთა და უჴორცოთა, თ[ა]²³ ვდებობითა, მინდობითა და შუამდგომელო²⁴ ბითა, ესე ფიცი, პირი და ნიგნი გიბოძეთ ჩუე²⁵ წ, მეფეთ-მეფემან, ჴელმწიფემან, პატრონმან²⁶ როსტომ და ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ²⁷ უარსაბ, თქუენ, ენისელთ მოურავს მერაბ²⁸ ს და შენთა შეილთა, ასრე და ამა პირსა²⁹ ზედან, რომე თუ თქუენ ჩუენთან მოხვიდეთ³⁰ და არა სტყუოთ-რა, არც სიკუდილითა, არც დატ³¹ ყუებითა, არც გახეიბრებითა, არც ყიზილბაშ³² გაგზავნითა, არა გაზიანოთ-რა, და რისაც [მა]³³ შულისა და საჯელოს მქონებელნი იყუნეთ, არა³⁴ მოგიშალოთ-რა და არც დაგამცროთ. თუ³⁵ ჩუენზე ერდგულობა და სამსახური გამოიჩინოთ, სხუა³⁶ რიგადაც მწყალობელნი ვიყუნეთ.

ამისად გათავე³⁷ ბისა, თავდებად მოგუიციემა³⁸ თავად ღ(მერ)თი და ყ³⁹ ჴოველნი მისნი წმიდანი ზეცისა და ქუეყანისანი,⁴⁰ ჴორციელნი და უჴორცონი.

ხელრთვა: ⁴¹ როსტომ

178

[1648-1656 წწ.] შიშის წიგნი როსტომ მეფისა ლუარსაბ მაყაშვილისა და მისი ძმის როსტომისადმი

დედანი: ხეც, Ad-605; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 26,1X14,1 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაწიანება: დალაქული. საბუთი მოგვიანებით დაუწებებიათ სხვა ქაღალდზე (სავარაუდოდ XVIII საუკუნეში ეინაიდან verso-ზე აქეს XVIII-ის ხელით მინაწერი).

თარიღი: საბუთი უთარიღოა. გამოცემაში იგი თარიღდება კახეთში როსტომის მმართველობის წლებით (1648-1656).

ქ. სახელითა სახიერისა, არსება-დაუსაბამოსა, ლ(მრ)თი²სა — მამი-
სა, ძისა და სულისა წმიდისათა; ყ(ოვლა)დწმიდისა, ³ყ(ოვლა)დ უბინოსა,
ყ(ოვლა)დ ბინშეუბებელისა, დედოფლისა ჩუე⁴ნისა, ლ(მრ)თისა მშობე-
ლისა, მარადისა ქალწულის მ ა რ | ⁵ი ა მ ი ს ა თ ა , პატიოსნისა და ცხ-
ოველმყოფელისა ჯუარი⁶სა ჭეშმარიტისათა, რომელსა ზედან განიპყრნა
უხრწ⁷ნელნი მკლავნი თვისნი უფალმა ჩუენმან ი ე ს ო მ , ქ რ | ⁸ი ს ტ ე -
მ ა ნ , ხსნისათვის ჩუენისა.

მათითა მინდობითა, თ⁹ავდეობითა და შუამდგომელობითა, ესე
საფიცარი |¹⁰ წიგნი გიბოძეთ თქუენ, მ ა ყ ა შ ვ ი ლ ს ლ უ ა რ ს ა ბ ს და
ძმა¹¹თა თქუენთა რ ო ს ე ბ ს . თუ მოხვიდეთ ჩუენთანა და ჩუ¹²ენი ერდ-
გული ყმა შეიქნათ, ჩუენზედ არა სტყუო¹³თ-რა, ჩუენგან პატივისა და
კარგად მოპყრობის მეტი არ¹⁴ა დაგიმარცხდეს-რა: არც ჴელთ დაჭერითა,
არც ყაენთ¹⁵ან გაგზავნითა და არც ტყუეობითა. დღეს რისაც მა¹⁶ზღულის
მქონებელი იყუნეთ, არც იმისგან შეგი¹⁷შალოთ.

ამის გათავების თავდებად მოგუიცემია ზეით¹⁸ი ლ(მერ)თი და ყოველ-
ნი მისნი წმიდანი ზეცისა და ქუეყანი¹⁹სანი, ჴორციელნი და უჴორცონი.

ხელრთვა: რ { ო } ს ტ { ო } მ

გვიანდელი მინაწერი:

მეფე რ ო ს ტ ო მ

კომენტარი:

კახეთის დაკავების შემდეგ როსტომი ადგილობრივ თავადებს ფიცის
წიგნებს აძლევდა. მაგ. ლუარსაბ მაყაშვილს და მერაბ ჯორჯაძეს (სეა,
1448-721). ცხადია, როსტომისთვის არსებითი მნიშვნელობა აქონდა კახი
დიდებულების შემოერთიკებას და ყველაწაიწადად ეკედებოდა თავიდან
აეცილებინა ქართლში შექმნილი წინააღმდეგობების მსგავსი ვითარება.

179

1648 წ. შიციისა ღაპირობის წიგნი როსტომ მეფისა ჴლიზბარ სოლაღაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-3134; მოვეითალო სქელი ქაღალდი; ჴომა: 46,8X22
სმ, მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი
ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაწიანება: დალაქავებული, განაკვეც ადგილებში
გატრეცილი. საბუთი ორენოვანია — ქართულ-სპარსული. ექსსტრიქონი-
ანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთეს ხელით, მოთავსებულია
საბუთის recto-ზე, ქართული ტექსტის ჴემოთა არეზე, გვედულად.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტღუ, რაც უდრის 1648 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: გვ. 209-210, №92.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თემაწიშვილი.

[ქ.] სახელითა სახიერისა, არსება დაუსაბამოსა და დაუსრულებელისა, ლ(მრ)თისა მა²შისა, ძისა და სულისა წმიდისათა; თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგ³ომელობითა ყოვლადწმიდისა უხრწნელისა, და უმეტესად კურთხე⁴ულისა დედოფლისა ჩუენისა, ლ(მრ)თისა მშობელისა და მარადისა ქალწულის ⁵მ ა რ ი ა მ ი ს ა თ ა ; ძლიერებითა და ცხოველმყოფელის ჯუარისათა, რომე⁶ლსა ზედან განიჰყრნა უხრწნელნი და პატიოსანი მკლავნი თუისნ⁷ქ რ ი ს ტ ე მ ა ნ ლ(მერ)თ(მა)ნ ხსნისა[თვის] ჩუენისა[თა]; მათითა თავდებობითა, მინდო⁸ბითა და შუამდგომელობითა წმიდისა წინასწარმეტყუელისა, წინამო⁹რბედისა, ნ ა თ ლ ი ს მ ც ე მ ლ ი ს ა ი ო ვ ა ნ ე ს ი თ ა და ი ო ვ ა ნ ე ქ ა ლ წ უ ლ ¹⁰მ ა ხ ა რ ე ბ ლ ი ს ი თ ა , რაოდენიცა წმიდანი სუინაქსარსა შიგან სწერია ¹¹და ანუ მოიხსენებინ; ამათისა თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგ¹²ომელობითა წმიდათა ზეცისა ძალთა, ანგელოზთა და მთავარანგე¹³ლოზთა, მ ი ქ ა ი ლ და გ ა ბ რ ი ე ლ ი ს ი თ ა .

ამა ყოველთა წმიდათა ლ[მრ]თისა¹⁴თა, ზეცისა და ქუეყნისათა, ჯორციელთა და უხორცოთა, თავ¹⁵დებობითა, მინდობითა და შუამდგომელობითა, ესე საფიცარი წიგნი ¹⁶და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ხელმ¹⁷წიფემან პატრონმან რო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დ¹⁸ედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სასუ¹⁹რველმან ძემან ჩუენმან პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე უკუნისადმე ²⁰ყამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალებელი სამკუთ²¹რო და საბოლო[ო], თქუენის სამკუთდროს მამულის მონასტრის საფიცარი ²²გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისებრივ მრავალფერ²³ად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა, ჩუენს ოხიაცოროს ს ო ლ ა ღ ა შ ე ი ²⁴ლ ს ე ლ ი ზ ბ ა რ ს , შვილთა თქუენთა ზ უ რ ა ბ ს და მომავალთა სახლისა თქ²⁵უენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქუენის ს²⁶ამკუთდროს კ ა ბ ე რ ი ს მონასტრის წყალობას დაგვიადგენით, ჩვენცა ვისმინე²⁷თ აჯა და მოხსენებთ თქუენი. მოკითხული ვქენით, მონასტერი თქუენ²⁸ი და თქუენის სახლის საკერძო მამული და სასაფლაო იყო. ასრე რომე, არა²⁹ს თქუენს ნათესავს იმაში წილი არა ჰქონოდა და ამას წინათაც წყალობა გ³⁰უექნა და ერთი ჩუენი სიგელი სხუა გქონდა, და ახლა კიდევამ საფიცრის წ³¹იგნითა ამითა გაგიახლეთ. და დაგიმკუთდრეთ მართლის სამართლიანის ³²საქმითა და სამძღურითა: მითთა, ბარითა, წყლითა, წისქუილითა, ველით³³ა და ვენაჴ[ი]თა, სასაფლაოთა, შენითა და ოჴერთა, შესავლითა და გასავალი³⁴თა, საჴმრითა და უჴმრითა, საძებრითა და უძებრითა, – ყოვლითურ³⁵, თქუენთუის და თქუენის შვილთათვის გვიბოძებია ყოვლის კაცისაგან უც³⁶ილებრად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენს ერდგულა³⁷დ სამსახურსა შინა. არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგ³⁸ან და არა შემდგომად სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გ³⁹იბძანებთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხუანო მო-
საქმენო, ვინ⁴⁰ცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის ნალმა იქნებოდეთ, თჳუენცა
ასრე და⁴¹უმტკიცეთ. და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეცილებით, თუი-
ნიერ⁴² შენვენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)ც(ონ)სა |⁴³ტლვ, ხელითა
კარისა ჩუენისა მდივან-მნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი |⁴⁴ს ბ ი რ თ ვ -
ე ლ ი ს ი თ ა .

ვინცა და რამანცა კაცმან: ანუ მეფემან, ანუ დედო⁴⁵ფალმან, ანუ
უფლისწულმან, ანუ თავადმან, ანუ აზნაურისშეილმან ამი⁴⁶ს შლად და
ქცევად ჳელყოს, მასმსცა რისხავს თავად დაუსაბამო ლ(მერ)თი |⁴⁷და ყოვ-
ელნი მისნი წმიდანი, ზეცისა და ქვეყნისანი, ჳორციელნი და უ⁴⁸წორცონი.
ვინ იცის და, თუ ჩუენზე სიმტყუენე რამ შემოგაჩნდეს, ე⁴⁹ს მამული და
საფიცარი არ მოგიშალოთ და რასაც გარდაჯდევი⁵⁰ნებას გემართლებო-
დეთ, სხუას მამულის წართმევით მოგკითხოთ |⁵¹და ეს არაოდეს არ მო-
გიშალოთ.

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

მინანერი: მეფის როსტომის წყალობის წიგნი არის თავადის ს ო ლ ა ლ ო -
ვ ი ს ე ლ ი ზ ბ ა რ ი ს ა დ მ ი ბოძებული.

სპარსული ტექსტი:

1648 წ. 22 იელისი – 20 აგვისტო

هو

حكم عالی شد آنكه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه الزير بيگ| قورچی تير و كمان بموجبی كه در
ذیل بخط گرجی نوشته شده قریه مناستر| كابريس من اعمال برات ايلي گزجستان كارتيل را | بتیول او
و سهراب ولد او مقرر فرموده ارزانی داشته ایم| حسب المسطور مقرر دانسته تخلف نورزند مستوفی
سرکار عالی در دفتر ثبت نماید| و چون بمهر عالی رسد اعتماد نمایند تحریر افی| شهر رجب سنه ۱۰۵۸

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანებულება მასზე, რომ სიდიადის თავშესა-
ფარის, მშვილდოსანი ყორჩის ე ლ ი ზ ბ ა რ - ბ ე გ ი ს ა დ მ ი მაღალი
წყალობის [მიპყრობის] გამო, მას და მის შვილს ზ უ რ ა ბ ს , ქვემოთ ქა-
რთულად აღნიშნულ საფუძველზე, ქ ა რ თ ლ ი ს ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს
სოფელ კ ა ბ ე რ ი ს მონასტერი თიულად დაუმტკიცეთ და ვუბოძეთ. 5
დანერილის თანახმად დამტკიცებულად ცნობენ რა [ამ ბრძანებას], ნი-
ნალმდეგობას ნუ გასწევენ. [ეს ბრძანება] მაღალი კარის მუსტოფი ჩან-
ეროს დავთარში და როცა (იგი) მაღალი ბეჭდით იქნება დაბეჭდილი —
დაემორჩილონ. დაინერა 1058 წლის რაჯაბის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი
წარწერით: همت سلطان صفی شاه زمین و زمان تلف بنده را رستم خسرو نشان داد
„ქვეყ-
ნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა მოიღო მის
მონაზე და როსტომ ხოსრო მიწოდა.“

საბუთის verso-ზე ზის ოთხი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოთხ-კუთხა ბეჭედი წარწერით: خاك قدم على منوچهر – „აღის ფეხთა მტვერი, მანუ-ჩარი;“ 2. ოვალური ბეჭედი გაურკვეველი წარწერით, ქვეშ მინაწერით: قلمی شد – „დაინერა“; 3. ოვალური ბეჭედი გაურკვეველი წარწერით და 4. ოთხ-კუთხა, გაურკვეველი წარწერით.

იხ. კომენტარი საბუთთან: სეა, 1450-28/189.

180

1648 წ. 25 ნოემბერი. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა დავით აბათოშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-87; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; ზომა: 35,3/16,2 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: მოფლეთილია მარჯვენა კიდე. გადანაკეც ადგილებში დასერილია და რამდენიმე ადგილას ამოხეულია.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლჰ (336). გიორგოზის თუეს კმ, რაც უდრის 1648 წლის 25 ნოემბერს.

პ ი რ ი : Qd-1682

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, [წე]²ლ-მნიფემან პატრონმან ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენ³მან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომ⁴ და ძემან ჩუენმან პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე საბოლოოდ ⁵გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგი⁶წყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუნსა ერთგულსა და ⁷ნამსახურსა ყმასა, ა გ ა თ ო შ ვ ი ლ ს დ ა ვ ი თ ს , შე-ილთა თქ⁸უენთა, ბ ე ჟ ა ნ ს და გ ი ო რ გ ი ს , და მომავალთა სახლისა თქ⁹უენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდე¹⁰ გით კარსა და მამულის წყალობას დაგუეა-ჯენით, ¹¹ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგიწყალეთ ¹²და გიბოძეთ გ ა ღ მ ა მ ჯ ა რ ს სოფელი ჯ ა ნ ა ნ ი ყოვლით¹³ურ, მისის სამართლიანის საქმითა და სამძღურითა: მთი¹⁴ ბარამდისინ, შენითა და ოხერთა, შესავლითა და გა¹⁵სავლითა.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერთ¹⁶გულად სამ-სახურა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს ¹⁷არა ჩუენგან და არა შემდგო-მად სხვათა მეპატრონე¹⁸თაგან.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირ¹⁹ო და სხუანო მო-საქმენო, ვინცა- ვინ იყუენეთ და ანუ დ²⁰ღეის წალმა იქნებოდეთ, თქუენცა

ასრე გაუთავე|²¹თ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეცილებით, |²²თუნი-
ერ შენევენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინე[რა] |²³ბ(რძან)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლვ, გიორგო-
ბი|²⁴ს თუეს კე, ჳელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მ|²⁵ნიგნობრის თ უ მ ა ნ -
ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

181

[1648-1656 წწ.] შეწირულების წიგნი როსტომ მეფისა მცხეთის სვეტიცხოვლისადმი

პ ი რ ი : Ad-875 ა, გადაწერილია მოყვითალო ფერის ორ ფურცელზე
ყავისფერი მეღნით. შედგება ორი საბუთისაგან: 1) როსტომ მეფის, 2)
ალექსანდრე მეფის. თავში მითითებულია საბუთის ძველი სააღრიცხვო
ნომერი: ტკთ (329).

პ ი რ ი : სეა, №1449-1764.

თ ა რ ი ღ ი : საბუთს თარიღი არა აქვს. თ. ჟორდანია მას ათავსებს
1655-1658 წლებს შორის გაცემულ საბუთებთან. გამოცემაში იგი თარიღდუ-
ბა კახეთში როსტომის მმართველობის წლებით. [1648-1656 წწ.]

გ ა მ ო ც ე მ ა : ჟორდანია 1897: გვ. 469 (ძალზე მოკლე ყრავმენტი).

... ვიგულსმოდგინეთ ჩვენ, ღვთიე გვირგვინოსანმან, მეფემან რ ო ს -
ტ ო მ , და დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , და შემოგწირეთ სოფე-
ლი - ა რ ა გ ე ი ს პირს ღ უ რ ა ო , ამაღ, რომე გ უ რ ა მ ი ს შ ვ ი ლ მ ა ნ
თქვენ საყდარსა ღ(მრ)თისასა ბევრი ურიგო და უკაცრავლი გკადრათ, და
ჩვენცა თქვენის უკაცრავოდ მოჰყრობისათვის და ჩვენად სადღეგრძელოდ, 5
შემოგწირეთ სოფელი ღ უ რ ა ო მთითა, ბართა, ტყითა, ველითა, ვენახ-
ითა, სახნავითა, უხნავითა და სათესითა, წყლითა, წისქვილითა, ქალითა,
სათიბრითა, საძებრითა და უძებრითა და ყოვლისა მისის სამართლიანის
სამძღვრითა.

182

1649 წ. 27 თებერვალი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ბიორბი ბარათაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-2/150; რუსული მმართველობის დაწესებულების
პირების დავთარი. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგის-
ტრაციაში 1820 წელს.

თ ა რ ი დ ი : ქირონიკონი ტლზ (337) თებერვლის ქს,რაც უდრის 1649 წლის 27 თებერვალს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ხელმ-
ნიფემა პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედო-
ფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ძემან ჩვენმან პირმშომან,
სასურველმან პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი
შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერთგულსა და ნამსახურსა ყმასა,
ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ს გ ი ო რ გ ი ს , და ძმისწულსა თქვენთა ს ა ჩ ი ნ ო ს ,
შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის წყალობას დაგვი-
ჯენით, და ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგინყალეთ და
გიბოძეთ ე ნ ა გ ე თ ს თქუენი სამეკუიდრო გლეხი პ ა პ ა ნ ა ს შ ე ი ლ ი
ბ ე რ ი კ ა მისის მამულითა, რისაც მქონებელი ყოფილიყოს; აგრევე დი-
დის ტ ე რ ტ ე რ ა ს შ ე ი ლ ი ს შვილები ჩ ქ ა რ ა უ ლ ი ს მამულით, რი-
საც მქონებელი დიდი ტ ე რ ტ ე რ ა ყოფილიყოს. ესეები მითთ ბარამდინ
უნაკლულთ: წყლითა, წისქვილითა, ველითა და ვენახითა, სახნავითა და
უხნავითა, შენითა და ოხრითა, – ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა და
სამძღურითა.

ანე, გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამ-
სახურსა შიგან.

ანე, მოგახსენებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და მდივანნო, და
სხუანო მოსაქმენო, მერმე, ესე ჩუენგან ბოძებულის მამულის წიგნი და
სიგელი თქუენცა ასრე გაუთავეთ, რომე, რარიგათაც ამა ჩვენგან ბოძე-
ბულს ფარვანშიგ ეწეროს, ნურაოდეს ნურას მოუშლით და შეეცილებით,
თუნიერ თანადგომისა და შეწევნისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლზ, თებერულის
კზ, ხელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობარის, ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ე ი ლ ი ს
მ ე რ ა ბ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: [რ ო ს ტ ო მ]

**1649 წ. 21 მარტი. სითარხნის წიგნი ორსტომ მეშვისა
თუმანიანთ მამუგაშვილებისადმი**

დ ე ღ ა ნ ი : ხეც, Hd-13143, მოკეითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 49,8X21,5
სმ. შავი ფერის მეღანი, მხედრული, განკუთილობის ნიშანი: ორწერტილი
და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი მცირედ დაზიანებულია

და შეეცდებოდა სარესტავრაციო ქაღალდით. ტექსტი ქართულ-სპარსულია, ცხრასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნასთაღიყის ხელით, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე.

თ ა რ ი დ ი : ქორიანიკონი ტლ^ს (337), მარტის კა, რაც უდრის 1649 წლის 21 მარტს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სალაროს მუშრიბი ფირალი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ე. თაყაიშვილი, 1910: გვ. 546, №568; ე. ფუთურიძე 1955: გვ. 211-212, №93; ბერძენიშვილი 1962: გვ.15, №10.

ქ. ნებითა და შენვნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მე²ფემან, პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრ³ემა ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმა, პატრონმან მარია⁴, პირმშომან და სასურველმა ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლუ⁵არსაბ, ესე წყალობისა წიგნი გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერ⁶დგულთა ყმათა, თუ მან იანთ მამუკაშვილთა⁷ და მამა⁸ვალთა სახლისა თქუენისათა.

მას ჟამსა, ოდეს მოგ⁹ზუიდეგით კარსა, თქუენის სათაევოსა და თქუენის ყმ¹⁰ის აშანმაშანაშვილის ხუდადასა, ყაზარასა და პაპიას სით¹¹არხნეს დაგუიჯენით, ჩუენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება¹² თქუენი, ასრე გათარხნეთ, რომე სამოცის თუმნისა, რაგი¹³ნდა-რა სავაჭრო მოქალაქემ თქუენმა ყმებმან ამგზავროს ჩუენ¹⁴სა საბატონოში, არა ქალაქს, არა გორს და არა სხუაგან, ბაჟი¹⁵არ ეთხოვებოდეს ამ საქმითა, რომე სხუის კაცის საქონელი¹⁶არ იმისნოს ამ სამოცს თუმანს გარდაისად, და არც ამისგან ნამეტ¹⁷ნავი არონინოს.

უზედაესთა მოგახსენებთ და უქუედაესთა გიბ¹⁸ძანებთ, კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, ქალაქისა, გორისა და ჩუ¹⁹ენის საბატონოს მოურავნო, მუშრიბნო და მებაჟენო, თქუენცა ასრ²⁰ე დაუმტკიცეთ და ნურას შეეცილებით და მოუშლით თუინი²¹ერ თანადგომისა და შენვნისაგან კიდე.

დაინერა ესე წიგნი და²²სიგელი ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლზ, მარტის კა, კარისა ჩუენისა სალარო²³ს მუშრიბის ფირალისითა.

ვინგინდა-ვინ მებაჟეთ მოსავლის ი²⁴ჯარადარნი ხართ, რაზდენიც გზობა ქნას, ყაბზი გამოართვით²⁵ და ჩუენ ანგარიშში ჩაგიგდებთ."

ხელრთვები: ²⁶როსტომ, მარია | ²⁷ლუარსაბ

გვიანდელი მინაწერი: ქ. ქალაქს ჩუენის ყმის აშ { ა } ნ { მა } შ ა მ - ნ ა ნ თ [საქონ]ლების ბაჟის²⁸ სითარხნის წიგნი, როსტომ მეფის ნაბოძები.

* „ამაჟეკაშვილთა“ ჩამატებულია ღია ფერის მედლით.

** 23-24 სტრიქონები მიწერილია სხვა ხელით.

هو

حكم عالی شد آنکه بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا ۱۰ سنه اودی نیل وجوه تمغای مبلغ شصت تومان تبریزی جماعت تومان اغلی را که تحویل قازر و خداداد و باپی برادران قازر مزبور توکیل ملزم خود نموده اند ۱۴۵ تجارت میکرده باشند معاف و ترخان فرموده ایم ضابطان و مستجران ۱ وجوه تمغای سرکار عالی من بعد از مبلغ شصت تومان مذکور بعلت وجوه تمغا ملمع و ۱ توفعی نکرده مزاحمت نرسانند و از آنچه زیاره از شصت تومان بوده باشد اموافق معمول تمغای زیاده از آنمبلغ را میگریفته باشد مستوفی سر کار عالی در دفتر ثبت نموده هر ساله درینباب حکم مجدد نطلب و در عهدها دانند تحریرا فی شهر ربیع الاول سنه ۱۰۵۹

ის (ლმერთი)

- გამოვიდა მაღალი ბრძანება იმის შესახებ, რომ იმის საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის აღნიშნული, თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ე ბ ი ს (კუთვნილი) სამოცი თავრიზული თუმანი, რომელიც მათ თავის ყმებს: ყ ა ზ ა რ ა ს და ხ უ დ ა დ ს და პ ა პ ი ა ს , ყ ა ზ ა რ ა ს ძმებს გადასცეს
- 5 სავაჭროდ, ჩვენ დამლის ფულისაგან გავათავისუფლეთ და ვათარხნეთ. ამ-იერიდან, მაღალი ხაზინის დამლის მკრეფელებმა და იჯარადრებმა ხსენ-ებული თანხის – სამოცი თუმნის დამლა არ მოითხოვონ და [ხსენებული პირები] არ შეაწუხონ. ხოლო იმ თანხიდან, რაც სამოც თუმანზე მეტი იქნე-
10 ბა, არსებული წეს-ჩვეულების თანახმად აიღებენ მეტ დამლას. [ეს ბრძანე-ბა] მაღალი კარის მუსტოფიმ ჩანეროს დავთარში და ამის შესახებ ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და [მისი შესრულება] თავის მოვა-ლეობად ცნონ. დაინერა 1059 წ. რაბი ალ-ავეალის (I) თვეს.

პრემენტარი:

საბუთში კარგადაა ასახული, რა წესით ხდებოდა საბაჟო გადასახადის-აგან გათარხნება. ნაწკალობეები იყო გარკვეული რაოდენობის თანხა, ამ შემთხვევაში, 60 თუმანი წლიურად და მხოლოდ ამ თანხის ფარგლებში თავისუფლდებოდა საბაჟო გადასახადისაგან. თუ საბაჟო გადასახადი 60 თუმანს გადასცდებოდა, მაშინ ჩვეულებრივად გადაიხდნენ მას. საბუ-თის თანახმად, ყველაზე მსხვილი საბაჟოები ყოფილა თბილისისა და გორში, რომლებიც სახელდებითაა საბუთში მოყვანილი, ხოლო სხვა საბაჟო ცენტრები ზოგადად იხსენიება.

**1649 წ. 10 სექტემბერი. თარხნობის წიგნი ოსტომ
მეფისა ყაზარ ყაზარაშვილისადმი**

პირი: სეა, 1450-49/41; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დავთარი.

თარიღი: ქორინიკონი ტლზ (337) ენკენისთვის ათი, რაც უდრის 1649 წლის 10 სექტემბერს.

ესე წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან ოსტომ, თქვენ, ჩვენს ერთგულსა და თავდადებით ნამსახურთა ყმათა, ყაზარაშვილს ყაფარასა, ძმათა თქვენთა იეგანასა და თამაზას შეილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქვენის მამა-პაპათაგან მკვიდრს ჯიზნ(ი)ს სოფლის სითარხნეს დაგვიაჯენით, შეგინყალეთ და ასრე გითარხნეთ: სამს წელიწადსა რომე არაფერი საჩუენო სათხოვარი და გამოსაღები არა გეთხოვებოდეს-რა: არა საბალახე, არა კოდისპური, არა პირისთავი, არა ნახირისთავი, არაფერისთანა არა ეთხოვებოდეს-რა, და ვერა ჩვენმა მოსაქმემ შიგ გაიაროს.

ანე, უზედაესთა მოგახსენებთ და უქუედაესთა გიბძანებთ, კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სომხითისა მელიქ-ტარულანო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თვინიერ შეწევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლზ, ენკენისთვის ათსა, ჯელითა კარის ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის, თუმანიშვილის ბირთველისითა.

დედანს ჰქონია ხელრთვა: ოსტომ

**1649 წ. წყალობის განახლების წიგნი ოსტომ
მეფისა ზურაბ ლარაქისადმი**

პირი: სეა, 1450-10/130; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დავთარი.

თარიღი: ქორინიკონი ტლზ (337), რაც უდრის 1649 წელს.

ესე წყალობის წიგნი გიბოძეთ ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან ოსტომ, და ძემან ჩვენმა საყვარელმან, პატრონმა ლუ-არსაბ, თქვენ, ჩვენთა ერთგულთა და ნამსახურთა ყმათა, ლარაქს ზურაბს, შენსა ძმასა სლამაზს და შეილთა თქვენთა, ასრე და ამა

პირსა ზედან, რომე ე გ რ ი ს ი დიდს კურთხეულს მეფეს, ბიძაჩვენს ბატონს ს ვ ი მ ო ნ ს , თქვენთ[ა] პაპა-მამათათვის სამკვიდროდ უბოძებია. და მას დღეს [უკან], რარიგადაც ან თქვენის სახლისკაცს უჭამია და [ა]ნ ჩვენს ჟამში თქვენ ჴელშეუალად გქონებია, ისრევ სამკვიდროდ და საბოლოოდ თქვენთვის გვიბოძებია ყოვლის კაცის უცილებლად.

და თუ ვისმე ამის საცილებელი საქმე ჰქონოდეს, თქვენის თავითა და ყმითა ასრე შეჴფიცეთ, რომე აქამდინის საეგრისო არის და ფიცით დაიჭირეთ. ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლზ.

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

186

1649 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მიწისა ბიორბი ცალქალამნიძისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-37/47; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1823 წელს. თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლზ (337), რაც უდრის 1649 წელს.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, [ჩვენ, მეფეთ-მეფე]მან, ჴელმნიფ[ემან] პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამე[ცხედ]რემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, [პა]ტრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან[ნ] და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობი[სა] ნიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენის ერდგულისა და თავდადებით ნამსახურის ყმას, ს ე ხ ნ ი ა ს შვილს, ც ა ლ ქ ა ლ ა მ ა ნ ი ძ ე ს გ ი ო რ გ ი ს და ძმასა შენსა ზ ა ზ ა ს ა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, —ყოველთავე.

ასრე და ამა პირსა ზედან, რომე, რარიგადაც ამას წინათ ზ ე დ გ - ი ნ ი ძ ი ს და ვ ი თ ა ს ა და ზ ა ა ლ ი ს კერძი მამული ს ე ხ ნ ი ა ს ა თ - ვ ი ს გვებოძებინა იმავე წესითა, რისაც მქონებელნი ე რ ე დ [ვ] ს , ანუ ვ ა ნ ა თ , ანუ მ ე ლ უ რ ე [კ] ს და შე რ თ უ ლ თ , ან ისინი ყოფილიყვნენ და ან ჩუენგან თქუენ წყალობად გბოძებოდეს, ისრევ ყოვლის კაცისაგან უცილებლად თქუენთვის და თქუენთა შვილთათვის გვიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ, ამ წესითა, რომე გლესხაც კარგად გამსახუროს და ობლობით უარი არა გითხრან-რა.

ანე, გ(ი)ბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენსა ვეჴილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყვნენ და ანუ ამას უკან იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურას მოუშლით და შე[ე]ცილებით.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლზ, ჴელითა კარი-სა ჩვენის მდივან-მწიგნობარის ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

**1649 წ. წყალობის წიგნი როსტომ
მეფისა ბარამჟულისადმი**

პ ი რ ი : სეა, 1450-53/88; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1826 წელს.
თ ა რ ი დ ი : ქორინიკონი ტლზ (337), რაც უდრის 1649 წელს.

ნებითა და შენევითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმა როსტომ, ესე ამიერ უკუნისამდის ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი, შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერთგულსა და თავდადებით ნამსახურს ყმასა, ბაზიერთუხუცესს ბარამჟულს, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისა, – ყოველ-
თავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და ამოვარდნილის ახვერდას მამულს დაგვეაჯენით, შეგინწყალეთ და გიბოძეთ, რისაც მამულის მქოებული ყოფილიყოს, ყოვლითურთ: სასახლით, ჭურ-მარნით, ვენახითა და გარეშემოთა. შენთვის და შენთა შვილთათვის გვიბოძებია ყოვლის კაცის უცილებლად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შინა, და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარის ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და ქალაქის მოურავნო და მოხელენო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ, და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეცილებით, თვინიერ შენევისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლზ, ჯელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თუშანიშვილის ბირთველისითა.

ხელრთვა: როსტომ

**1649 წ. ყმების წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა
როსტომა ხითარასშვილისადმი**

პ ი რ ი : სეა, 1450-53/107; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1826 წელს.

თ ა რ ი დ ი : ქორინიკონი ტლზ (337), რაც უდრის 1649 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ბერძენიშვილი 1940: გვ. 33-34, №44

ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან როსტომ, თქვენ, გორელს

ხითარაშვილს როსტომასა, ძმასა შენთა ასატურასა,
 გოდერძის, გივსა, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა,
 – ყოველთავე, მას ჟამსა, ოდეს ორმოცის წლით უნინ, შიმშილობის დრო-
 5 სა, ქვენასტკოცელი ოვათელა, მისი ძმასა { ა } კა, აბუ-
 ლა და მათი შვილი საქია გეყიდათ და ნასყიდობის წიგნიც ხელთ გე-
 ჭირათ. და მას აქათ, ვერა მთავარებისკოპოზი ვერ დაგსარჩლებოდა,
 და ახლა ბატონიშვილი მთავარებისკოპოზი შემოგეცილა, რომე, ერთის
 ძმის მეტი თქვენი ნაყიდი არა არისო და სხვანი უნდა რომე ამიყაროთ[ო].
 ჩვენ ამის საქმეზედ მდივანბეგი ჯავახიშვილი, პატრონი როინ
 10 თურმანიძე, პატრონი თურმან, მდივანი თუმანიშვილი
 ბირთველი, სასამართლოდ გიჩინეთ. და თქვენზედ ფიცი შემოეგ-
 დოთ, ანდრონიკაშვილი მირიანა, ჯუტარაქელაშვი-
 ლი როსტევენა მოფიცრად თან მიგეტანათ, და ოქონისა ლ(მრ)
 თისმშობელზედ ამ ორის ამფას კაცით შეგეფიცად. თავად ნასყიდი იყო
 15 თქვენგან, და ახლა კიდევ მეორედ ფიციდ გაიტანეთ. ამაზედ აღარას მთა-
 ვარებისკოპოზსა და სხვას ადამიანს თქვენთა ხელი აღარა ჰქონდეს.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მან) ამ წესითა, რომე, არასდრო-
 20 სა და ჟამს არ მოგემალოს ეს თქვენი ნასყიდი გლეხი და ვერცავინ დაგე-
 სარჩლოს.
 დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლზ.
 დედანს ჰქონია ხელრთვა: როსტომ

1650 წ. 15 აპრილი. შაჰირუზების წიბნი როსტომ მეფისა სიონის ღმრთისგზობლისადმი

დედანი: სეა, 1448-5006; მხედრული; ყავისფერი ქაღალდი; ზომა:
 123,5X27,3 სმ; შავი ფერის მელანი; მხედრული; განკვეთილობის ნიშანი:
 ორწერტილი ან სამწერტილი; დაზიანება: ტექსტის ხილვადობა მკაფიო,
 თუმცა ადგილ-ადგილ სიტყვები გაფერმკთაღებულია; გამაგრებულია სარ-
 ესტავრაციო ქაღალდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. ცხრა-
 სტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთე-ნასთალიყის ხელით შესრულე-
 ბული, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე.

პირი: სეა, 1449-1773.

საბუთის თარიღი: ქორონიკონი ტლშ (338), აპრილის ათხუტმეტი
 (15), რაც უდრის 1650 წლის 15 აპრილს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გამოცემი: ჟორდანი, 1897: გვ. 465; ფუთურძე: 1955, გვ. 214-215, №94.

ქ. ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა და მეოხებითა ყოვლად უზრ-
 66|²ელისა, უფროსად კურთხეულისა დედოფლისა ჩუენისა ლ(მრ)თისმ-

შობ|³ელისა და მარადის ქალწულისა მ ა რ ი ა მ ი ს ი თ ა , რომლისაგან განწორციე|⁴ლდა მხსნელი ჩუენი ხსნისათუის ჩუენისა; ძლიერებითა ცხოველს|⁵მყოფელისა პატიოსნისა ჯუარისათა, პატიოსნისა და დიდბილისა ნ | ⁶ ა თ ლ ი ს მ ც ე მ ლ ი ს ა ი ო ა ნ ე ს ი თ ა , წმიდისა ი ო ვ ა ნ ე ლ (მ რ) თ ი ს მ ე ტ ყ უ ე ლ ი ს ა | ⁷ და ქ ა ლ წ უ ლ - მ ა ხ ა რ ე ბ ე ლ ი - ს ა თ ა , წმიდათა და თავთა მოციქულთა: პ ე ტ რ ე ს ი | ⁸ და პ ა ვ ლ ე ს ი - თ ა და სხუათა ათორმეტთა მოციქულთა; თავდებობითა, მინ|⁹დობითა და შუამდგომელობითა წმიდათა მღრდელთმოდლუართა, მონა|¹⁰მეთა წინასწარმეტყუელთა მამათა, ქალწულთა.

და ამა ყოველთა წმიდათა ლ(მრ)|¹¹თისათა, ზეცისა და ქუეყანისათა, ჯორციელთა და უჯორცოთა, ჩუენ, ლ(მრ)თ|¹²ივ-აღმართებულმან და ლ(მრ)თივ-დამყარებულმან და ლ(მრ)თივ-გუირგუინოსანმ|¹³ან მეფეთ-მეფემან, ჯელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანა|¹⁴მეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, ჯელმწიფი|¹⁵ს პატრონის და დ ი ა ნ ი ს ასულმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სასურველმან |¹⁶ ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა |¹⁷ გასათავებელი, მტკიცე და შეუცვალებელი შემოწირულობის წიგნ|¹⁸ი და სიგელი შემოგწირეთ და მოგახსენეთ თქუენ, ყოვლად ქებულსა |¹⁹ და ყოვლად წმიდასა და სანატრელსა, ქ ა ლ ა ქ ს ს ი ო ნ თ ა ლ(მრ)თისმშობე|²⁰ლსა, მცირე ესე შემოსანიწავი.

მას ჟამსა, ოდეს ღირს ვიქმენი|²¹თ მეფობასა და ჯელმწიფობასა პირველთა მამათა და პაპათა, ჩუენი|²²ს სამკუიდროსა ტახტსა და ქ ა ლ ა ქ ს ა ტ ფ ი ლ ი ს { ს } ა , და ყოვლად პატიოსანი ტაზა|²³რი თქუენი ჟამთა ვითარებისაგანც ვნახეთ, მოშლილი და დაქცეული.

|²⁴ და კუალად მოვიდა წინაშე ჩუენსა კაცი საღ(მრ)თო და განჩინებუ-ლი |²⁵ და ღირსი საქმისა, ტფილელი მთავარებისკოპოზი ს ა გ ი ნ ა | - ²⁶ შ უ ი ლ ი პ ა ტ რ ო ნ ი ე ლ ი ს ე , გუიჯა განახლებასა და მეორედ აღ|²⁷შენებასა ტაზრისა თქუენისასა. და ალაშენა ტაზარისა თქუენისა გ|²⁸უმბათი და სამჯაროები და განა{ა}წლა და გამართა ყოვლისა საეკლ|²⁹{ე}სიოს სამკაულითა, და ჩუენცა ალალისა თეთრითა გავასრულეთ. მოვიდა |³⁰ კუალად ტფილელ ებისკოპოზი და გუეჯა, რათამცა მის ქარეასლისა სა|³¹რგოსაგან წილი დაგვედვა საყდრისა თქუენისათუის.

ჩუენ ვისმინეთ |³² აჯა და მოხსენება მისი, [გ]კადრეთ და მოგახსენეთ და შემოგწირე|³³თ სამუდამოდ ყოველთა წელიწადსა ასი მარჩილი თეთრი. და მის ქ|³⁴არეასლისაგან მოგართუმდეს, ვისცა ებარებოდეს. და ის მოაბარებდ|³⁵ეს და ჩუენს კარზედ აღარ ალაპარაკებდეს.

შეწირე შენ, საშინელო |³⁶ ს ი ო ნ თ ა ლ(მრ)თისმშობელო, მცირე ესე შესანიწავი და ნაცვალ-|³⁷გუაგე დღესა მას განკითხუისასა.

ანე, ვინცა და რამანცა კაცმა|³⁸ნ ესე ჩუენც{ა}ნ შეწირული მოშალოს, მეფემან ანუ დედოფალმა, |³⁹ ანუ უფლისწულმა, ანუ ვექილ-ვეზირმან, ანუ ქ ა ლ ა ქ ს მ ო უ რ ა |⁴⁰გმან და სხუამან მოჯელემან, ქრისტიანმან და ანუ თათარმან, და ან|⁴¹უ სხუის რჯულის კაცმან ამის მოშლად ჯელ-ყოს, და ჩუენგან შემოწირ|⁴²ული თქუენ მოგიშალოს და ჩუენი ჩუენთუის შე{ე}

შურვოს, რისხა⁴³მცა დაუსაბამო ღ(მერ)თი ყოვლის მპყრობელი, დაუსაბამო მამა, ძე და⁴⁴ სულიწმიდა, ყოველნი წმიდანი ღ(მრ)თისანი, ჯორციელნი და უფორ⁴⁵ცონი ზეცისა და ქუეყანისანი. და შენ, ყოვლად წმიდაო ს ი ო ნ თ ა ღ(მრ)თი⁴⁶სამშობელო, შენ შერისხდი, ვითარცა ჯუარისმცემელთა ძისა შე⁴⁷ნისათა და მისგან იძიე შური გარდავლენითა და აოწრებითა. ანე, ვინ⁴⁸ცა და რამანცა კაცმან ესე ჩუენგან შეწირული გა{ა}თაოს და არ მოუშ⁴⁹ალოს ყოველივე გაგებული მისი, ღ(მერ)თ(მა)ნ და{ა}მტკიცოს უკუნისამდინ, ამინ.

⁵⁰ანე, გიბ(რძანე)ბთ, ვინცა-ვინ ჩუენის ქარვასლის იჯარადა{ა}რი იყუნეთ, წელიწადში ⁵¹ას მარჩილს ნუ და{ა}კლებთ და ნურც სათაოს ა{ა}რთომთ და ჩუენ ანგარიშ{შ}ი ⁵²ჩაგიგდებთ.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლშ, თუესა აპრილსა ათ⁵³თხუტმეტსა, წელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ ⁵⁴უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა . ამის შემოწირვისთვის აღიდნოს და ⁵⁵აღლევრძელოს ღ(მერ)თ(მა)ნ წელმწიფობა პატრონისა რო ს ტ ო მ ი ს , ამინ.

ხელრთვები: რო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

სპარსული ტექსტი:

هو

حكم عالی شد آنكه بنابر توجه عالی در باره عمده الاعيان المسيحيه تبيل | كشيئ كليسياه مسمى به سيون واقع در بلده نفليس و انتظام امور | كليسياه مزبور از ابتدا* ده ماهه سنه بارس نيل مبلغ شش تومان | تيريزی كه عبارت است از موازی يكصد عدد قروش بموجبی كه در ذیل | بخط گرجی نوشته شده برای اجاره كاروانسرای كه در بلده مذكوره احداث فرموده ايم | بجفت روشنائی و ساير مصارف ضروری آنجا مقرر فرموديم مستاجران كاروانسرای | مذكور سال بسال وجه مزبور را | تسليم تبديل مومی اليه و قبض باز یافت کرده بخرج خود | مجری دانند و مستوفی سركار عالی در دفتر ثبت نموده هر ساله حكم مجدد نطلب و در عهده دانند تحریر | فی شهر رمضان المبارک سنه ...

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, მასზე, რომ ქრისტიან დიდებულთა ბურჯის, ქალაქ თ ბ ი ლ ი ს შ ი მდებარე ს ი ო ნ ა დ წოდებული ეკლესიის ეპისკოპოსის – თ ბ ი ლ ე ლ ს ა დ მ ი მაღალი ყურადღების გამო, ხსენებული ეკლესიის საქმეების მონესრიგების [მიზნით], ჩვენ, ქვემოთ ქართულად დანერილის საფუძველზე, ჯიქის წლის ათთვეობის დასაწყისიდან ექვსი თავრიზული ყურუში გავეჩინეთ, რაც ას ცალ ყურუშისგან შედგება, [იმ] ქარვასლის იჯარიდან, რომელიც ჩვენ ხსენებულ ქალაქში ავაშენეთ, იმ ადგილის (ე. ი. ს ი ო ნ ი ს ეკლესიის) გასამშვენიერებლად და სხვა საჭირო ხარჯებისთვის. ხსენებული ქარვასლის მოიჯარეები აღნიშნულ თანხას წლიდან წლამდე გადასცემენ მოხსენებულ თ ბ ი ლ ე ლ ს , გამოართმევენ ქვითარს და თავისი ხარჯის (საიჯარო გადასახადის) შესრულებად ჩათვლიან. მაღალი კარის მუსტოფი შეიტანს რა [ამ ბრძანებას] დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და (მოიჯარეებმა) თავის მოვ-

აღეობად ცნონ [ამის შესრულება]. დაინერა ... წლის კურთხეული რამაზანის თვეში.

ქართული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომის გუმბათიანი ბეჭედი წარწერით: „الله (ალლაჰ) ყაენის ფერჯთა მტუერი მეფე როსტომ ვამტკიცებ“. საბუთის მეორე გვერდზე სამი სარეგისტრაციო ბეჭედი დასმული: 1. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا – „ო, უძლურთა შემწევ“. 2. ელიფსური, წარწერით: يا ص حب العصر و الزمان „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო!“ ბეჭდის ქვეშ არის მინაწერი: قلبي شد „დაინერა“, 3. ბეჭედზე წარწერა ვერ კითხება, მის ქვემოთ კი არის სარეგისტრაციო მინაწერი بنظر سيد „განხილულ იქნა.“

იხ. კომენტარი საბუთთან სეა, 1449-1270.

190

1650 წ. წიბნი როსტომ მეფისა თბილისის სიონის გუმბათის განახლების შესახებ

საბუთი დაკარგულია. ტექსტი შემორჩენილია თ. ჟორდანიას პუბლიკაციით.
თ ა რ ი დ ი : ქორინიკონი ტლშ (338), რაც გვაძლევს 1650 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ჟორდანია 1897: გვ. 465 (შემოკლებით).

როსტომ მეფე სწერს: „ყ(ოვლა)დ პატიოსანი ტაძარი თქუენი... ვნახეთ მოშლილი, დაქცეული, და კ(უალა)დ მოვიდა წ(ინაშე) ჩუენსა კაცი სამლო... თ ფ ი ლ ე ლ ი მ (თ ა ვ ა რ ე ბ ი ს) კ (ო პ ო) ს ი ს ა გ ი - ნ ა შ ე ი ლ ი პატრონი ე ლ ი ს ე ... და გუეაჯა განახლებასა და მეორედ აღშენებასა... და აღაშენა ტაძარისა თქუენისა გუმბათი და სამწროები და განაახლა... სამკაულითა. ჩუენცა აღვაშენეთ თქუენის ტაძრისა მინანი ქარეასლად ჩუენისა ალაღისა თეთრითა.. და მის ქარეასლისაგან შემოგ-წირეთ ყოველსა წელიწადსა ასი მარჩილი თეთრი.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლშ, აპრილსა ა.“

191

1650 წ. მოუზამოვის წყალობის წიბნი როსტომ მეფისა ზაალ ზუმბუღიძისაგან

პ ი რ ი : სეა, 1450-31/130; რეხული მმართველობის დაწესებულების პირების დაუთარი. გატარებულია რეხული მმართველობის რეგისტრაციაში 1823 წელს.

თ ა რ ი დ ი : ქორინიკონი ტლშ (338), რაც უდრის 1650 წელს.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისაითა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელ-მწიფემან პატრონმან როსტომ, თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩვენმან პატრონმან ლუარსაბ, ესე საბოლოოდ გასათავებელი წალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენის სასაფლაოს ყმათა ზუზუბულიძეს ზა[ა]ლს, შენთა ძმათა შერ-მაზანს, ფარემუზს, შვილთა თქვენთა გიუნასა, ლონენასა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, – ყოველთავე.

- მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდგენით კარსა და აღაიანის მოურაობას
 10 დაგვიაჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი. მოკითხული ვქენით და რამინობლიძე პა[ა]ტა მომკედარიყო, მის აქათ კათალიკოზებისაგან თქვენ სამკვიდრობით მოგცემოდა და ძველი წიგნებიც გავსინჯეთ. ანე, ჩუენცა შეგინწყალეთ და გიბოძეთ ამ წესითა, რომე აღაიანის მოურაობა და ხანჯალთა შვილის მამული, რარიგადაც
 15 ამას წინათ კათალიკოზის წიგნებში გენერა, ჩუენც ისრეე გიბოძეთ, დაგემკუიღრეთ ყოვლის კაცისაგან უცილებრად. გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნს ექტის ცხოვლისა და ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შინა.

- ანე, მოგახსენებთ ქართლის პატრიარქნო, კათალიკოზნო და მათნო
 20 გამრიგებელნო და მოხელენო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე[ე]ცილებით, თვინიერ შეწევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლშ, ხელითა კარისა ჩუენისა მდივან მწიგნობრისა თუმანიშვილის ბირთველისა.

ხელრთვები: როსტომ, ლუარსაბ

კომენტარი:

ზააღ ზუმბულიძე მისი სტატუსის (მეფეთა სასაფლაოს ყმობა-მომსახურება) მიხედვით, მცხეთის საყდრიშვილია (იგივეა, რაც მცხეთიშვილი), რაც ნიშნავდა, რომ იგი იმ თორმეტ აზნაურთაგანი იყო, რომლებიც საკათალიკოსო კარზე შეადგენდნენ ერთგვარ კოლეგიალურ სათათბიროს და იკავებდნენ უმთავრეს თანამდებობებს. მცხეთიშვილებს სამართავად გადაცემული პქონდათ მცხეთის მამულები, სადაც შეეძლოთ რომელიმე ადგილობრივი მოხელის თანამდებობაც შეეთავსებინათ. მათ, ჩვეულებრივ, თანამდებობაზე ნიშნავდა კათალიკოსი, მაგრამ საბოლოო ინსტანცია მეფე იყო, რომელსაც უნდა დაემტკიცებინა სვეტიცხოვლის მოხელე.

1650 წ. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა სოფელ ღირბისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-51/192; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1826 წელს.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლშ (338), აპრილის 10, რაც უდრის 1650 წლის 10 აპრილს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდიან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ბერძენიშვილი 1940: გვ. 34-35, №45.

[ქ.] სახელითა ღმთისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ხელმწიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემა ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, პირმშომან და სასურველმან ძემან, პატრონმან ლუარსაბ, ესე წიგნი დაგიმკვიდრეთ და მოგახსენეთ ყოვლად პატიოსანს ჯუარს ძელისცხოვრებისა[სა], რომელსა ზედან განიპყრნა უხრწნელი მკლავნი თვისნი ქრისტე მან, ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენმან ხსნისათვის ჩუენისა.

მათის მკუიდრის მამულის თარხნობისათვის და შეუალობისათვის წიგნი თქუენ, დიდებანო და პატივნო, აღმამკობე(ლ)ნო და განმბარწყინებელნო მის განმაცხოვებელისა, და მისთა წმიდათა, და ყოვლად პატიოსნითა სისხლითა მრწყულთა ადგილთანო, სადგურნო სულისწმინდისანო, და თანამერაბამენო წმინდათა მღრდელმოძღვართანო, პატრონ(ო) ჯვარის მამაო, მოძღვარო, კანდელაკო, ერთსულობით საღმრთო კრებულნო, მტკიცე დაუქცეველი, უთუო და უთუმცაო, დრო-დაუდებელი და მიზეზ-შემოუღებელი და ვიდრე გებადემდე ჟამთა, მიუკუნისამდი გულმართლად საქმით გათავებული, გასათავებელი.

მას ჟამსა, ოდეს ი ე ლ უ ს ა რ ი მ ი ს შეწირულობის ძველნი სიგელი გავსინჯეთ, ვითაც ძუელთაგან ჩუენს ჩამომავალთ მეფეთაგან დირბის ქუყანა გათარხნებულ იყო და სიგელიც გაუჩინეს, ჩვენცა ვიგულეთ და ვიგულისმოდგინეთ, მოკითხული ვქენით და არაოდეს არასფერისთანა სათხოვარი და გამოსაღები არა სთხოებოდა-რა. ვიგულეთ სასოებითა და სიყვარულითა და ახლად ამა სიგლითა გაგიახლეთ. და ჩვენცა ვათარხნეთ სოფელი დირბი და გავათავისუფლეთ ყოვლის სათხოვრისა და გამოსაღებისაგან. არა ეთხოებოდეს და არა ეწერებოდეს: არა დიდი სათათრო ულუფა არა წერილი საელჩო ულუფა, არა კალოს კაბინი, არა ვენახთა კულუხი, არა ზროხა-საკლავი, არა უსთამი და ერბო-კვერცხი, არა ულაყი, არა თეთრი, არა საჯინიბო, და არა სასახლის წერილ-წერილი(ი) სამუშაო, არა დიდი სანერი და არა ცოტა, - რასაცა სათხოვარი ჰქუიან, მიზგან ყოვლისაგანვე გაგუი(ა)ზატებია ქუეყანა დირბი.

ასრე რომე, ექუსი ათასი თეთრი ს ა ე ლ უ ს ა რ ე მ { ო } გამოიღონ და ყოველთა წელიწადთა მოართუემდეს. და სხუა საჩუენო სათხოვარი,

- ერთის ნადირობისა და ლაშქრობისაგან კიდე, არა ეთხოვნოს. ნუმცა კადრებული არს ცხენისათვის საქმლის თხოვნა და ქორისათვის სამღების (?) გამოღება, თუ კიდევცა მოკუდეს. ვერაჲინ [მ]კადრე იქმნას თხოვად რასა გინდა-მე. თქვენს მამულსა გვერდის არაჲის რა საქმე-უც თქუენგან მეტ-
- 5 სა. ესე ჩუენგან გულისმოდგინებით ნალუანი ადამ (?) ვიგულისმოდგინეთ, რომე ყოველთა წელიწადთა* ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ე ს დედის – დედოფლისათვის, კარგალებული აღაპი გარდაიხდებოდეს ყ(ოვლა)დ წმინდის ღ(მრ)თისმშობლის მიცვალების დღესა. ჩვენ მიერ ესე სამსახური ესრეთ მი[ი]თვალეთ, ვითარცა ქ(ვ)რ[ივისა] ორნი მწვლილნი იყო.
- 10 ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ ი[ყუ]ენი[თ] და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თვენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოშლით და შე[ე]ცილებით, თვინიერ შენ-ვენისა და თანადგომისაგან კიდე.
- 15 დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლშ, აპრილის ი, ჴელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი ს შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ე ლ ი ს ი თ ა .

დედანს დასმული ჰქონდა ბეჭდები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი დამტკიცება:

ჩვენ, მეფე სრულიად ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო ღ ს ა და სხუათა, მეორე ი რ ა კ - ლ ი სითარხნის სიგელსა ამას ამგვარად ვამტკიცებთ, თებერვალს ქ(ორონი)კ(ონ)ს უოგ (1785).

დედანს დასმული ჰქონდა ბეჭედი: მეფე ე რ ე კ ლ ე .

193

1650 წ. წყალობის ბანახლების წიგნი ოსტომ მეფისა ასლამაზა ჩაჩიბაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-18/125; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დაეთარი. გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1820 წელს.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლშ (338), რაც უდრის 1650 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

- [ქ.] ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფე[მ]ან, ჴელმ-ნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედო-ფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხან-
- 5 თა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენითა ერდგულთა და წესისებრივ მრავალფერად თავდადებით

* სიტყვა ჩამატებულია გადამწერის ხელით.

ნამსახურთა ყმათა: ჩ ა ჩ ი კ ა შ ვ ი ლ ს ა ს ლ ა მ ა ზ ა ს ა და შვილთა
თქვენთა, გ ი ვ ს ა , ხ ო ს ი ტ ა ს , ი ე ს ე ს და მომავალთა სახლისა
თქუენისათა, ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდგით კარსა და თქუენის მამულის წიგნის გაახ-
ლებას დაგვეაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და ხე-
ლახლა დაგმიკვიდრეთ თქვენი სამკვიდრო მამული და სასაფლაო სოფე-
ლი მ ი რ ტ ა შ ე ნ ი ; სამკვიდროსა და ნაწყალობევის გლეხითა სოფელი
მ უ გ უ თ ი ; სოფელი კ ა რ ა ნ ი ნაჯილდობად მოგცემოდათ და ბ ა რ ა -
თ ი ა ნ [ნ] ი მიწებს გეცილებოდეს. მოკითხული ვქენით და გაესინჯეთ,
რომ არას გემართლებოდეს და ყოვლის კაცისაგან უცილებრად და მოუდე-
ვრად ისრევ თქვენ დაგანებეთ მკუიდროდ და საბოლოოდ; ხ რ ა მ შ ი
თქუენივ სამკუიდროს, ი ფ ნ ო ბ ი ს ნახევარი, სამართლიანის საქმითა და
სამძღურიითა. გ ი ვ ს კაცი დარჩომოდა, და საჯილდაოდ გვიბოძებია ყო-
ვლის კაცისაგან უცილებრად მ ა შ ა ვ რ ი ს პირს ნასოფლარი – თქუენივ
სამკვიდრო წ ე ნ ე თ ი ; დ მ ა ნ ი ს ი ს ჯ ე ვ ს – სოფელი ვ ა ნ ი და მ ა რ -
ა ბ დ ა .

ესე(ე)ბი ყოვლითურთ მართლის სამართლიანის საქმითა და სამძღუ-
რითა, სამკუიდროდ და საბოლო[ო]დ. თქვენთვის და თქვენთა შვილთათ-
ვის გვიბოძებია, ყოვლის კაცისაგან მოუსარჩლელად ამ წესითა და საქმი-
თა, რომე არაოდეს არას ჩვენის სახლისკაცისაგან არ მოგეშალოს. და რაც
თქვენი თავი სხუას კაცს საყმოდ მივსცეთ, თქვენ სამსახური და ერდგუ-
ლობა მიჭირვეთ და ჩვენ მწყალობელნი ვიქნებით.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა სხუათა მეპა-
ტრონეთაგან.

ანე, გიბრძანებთ კარისა ჩუენსა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმე-
ნო, ვინცა-ვინ იყუნეთ, და ანუ დღეს წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე
დაუმკვიდრეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე[ე]ცილებით, თვინიერ
შენწევისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლშ, ჯელითა კარისა
ჩვენისა მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

აგრევე, რარიგადაც ჩვენგან წყალობა ამ თქუენის მამულების სითარხ-
ნის წიგნი მოგცემოდეს, ისიც საბოლოოდ გაგვითავებია და არას დროსა
და ჟამს არ მოგეშალოს.

დედანს ჰქონია ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ , ლ უ ა რ ს ა ბ .

გვიანდელი დამტკიცება:

ქ. რარიგადაც მეფეს პატრონს რ ო ს ტ ო მ ს ეს წიგნი ა ს ლ ა მ ა ზ ი ს ა ,
ხ ო ს ი ტ ა ს ა და გ ი ვ ი ს ა თ ე ი ს უბოძებია, ჩვენც ამავე წესითა დაგვიმტ-
კიცებია და უნდა გაუთავედეს.

დასმული ყოფილა ორი ბეჭედი.

1650 წ. როსტომ მეფის განჩინება ზაალ თაზიშვილისა და პაპუნა ციციშვილის საღავო საქმეზე

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Qd-1058; მუქი ყვითელი ფერის ქაღალდი, ზომა: 19,5X16,2 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკუთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; რესტავრირებული.

პ ი რ ი : სეა, 1450-25/145.

თ ა რ ი დ ი : ქორინიკონი ტლშ (338), /1650 წელი/.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი 1910: გვ. 145, №168; დოლიძე 1972: გვ. 89, №32.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მე¹²ფეთ-მეფემან, ჯელ-მნიფემან პატრონმან რო¹³სტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფა¹⁴ლთ-დედოფალმან, პატრო¹⁵ნმან მარია მ, პირმშოომა¹⁶ნ და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან¹⁷ლუ¹⁸ჯა¹⁹რსა²⁰ბ, ესე საბოლო²¹ოდა გასათავებელი წყალო²²ბისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალებ და გ²³იბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და ნამსახურ²⁴თა ყმათა: თა-ზიშვილს ზა²⁵ჯალს, პა²⁶ჯატასა, გი²⁷ვსა, ²⁸ბეჟანს, ელიზ²⁹ბარს, ლე³⁰ვანს და მომავალთა სახლი³¹სა თქუენისათა, - ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს სა³²რდარი ციციშვილი პაპუნა ცუდუბრალ-ოდ თ³³ქუენს მთას შემოგეცილა, მოგუიდევით კარსა, ³⁴თქუენი სიმართლე გაგუასინჯვინეთ. მოკითხუ³⁵ლი გიყავით და არას დროსა და ჟამს არა ცი³⁶ციშვილი არა გეცილებოდა და თქუენი მკუიდა³⁷რი და მოუდევარი მამული იყო. ამ ნესითა და სა³⁸ქმით ასრე დაგიმკუიდრეთ, რომე ვერც ციციშ³⁹ვილი და ვერც ელიოზიძე-გედევანიშვილი შემო⁴⁰გეცილოს. ვინც ამ თქუენს მკუიდრს მამულს მოგ⁴¹დაეება, ჩუენდა შეცოდებად მოვჰკითხავთ.

ანე, გი⁴²ბრძანეთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირ⁴³ნო და სს⁴⁴უანო მოსაქმენო, თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურა⁴⁵ოდეს ნუ მოუშლით და შე⁴⁶ცეცილებით.

დაინერა ბ⁴⁷ძანება ესე ქ(ორონი)ც(ონ)სა ტლშ. |

ხელთვები: ⁴⁸როსტომ, მარია მ, ლუარსაბ

კათალიკოზი (უზის ჯვარი)

**1650 წ. ბარბაგოს წიგნი როსტომ მეფისა
ატენელ ზაძარია ამბრისშვილისა და წედელების
სამამულე დავაზე**

პ ი რ ი : ხეც, Sd-531, საბუთი გადაწერილია XIX საუკუნეში, მოყვითალო ფერის ქაღალდზე. შავი ფერის მელანი, დასმული აქვს სამეფო გვირგვინის ფორმის რუსული ბეჭედი.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლშ (338), რაც უდრის 1650 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი 1909: №103, გვ. 129-130; დოლიძე 1977: გვ. 588-589, №300.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. წყალობითა ღ(მრ)თისა, ესე წიგნი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ჩვენ, ღ(მრ)თ(ი)ვ- გვირგვინოსანმან, მეფეთ-მეფემან, პატრონმან როსტომ, და {თანა}მემცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარია, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩვენმან, პატრონმან ლუარსაბ, შენ, ჩვენს ერდგულსა და ნამსახურს ყმას, ატენელს ამბრისშვილს ზაქარიასა და შვილსა შენსა, კარისა ჩვენისა იასაულს პაპუნასა, პაატასა, თათარასა შვილს, გიორგისა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამს, ოდეს თქვენ დაწეულნი სამძღვარზედ შეიცილენით, და ჩვენის კარის მდივანი ბირთველი, იასაულბაში და თულბაში დოლმაზა გიჩინეთ და მოკითხულ ექმნათ, რაც საწეღისო ყოფილიყო, იმათთვის დაენებებინათ და რაც საატენო ყოფილიყო, თქვენთვის დაედვათ.

კიოტი თქვენი სამკვიდრო და მამული იყო, თუმან ცუდათ შემოგასარჩლებოდათ. და ახლა ამის წესით დაგიმკვიდრეთ კიოტის მინა-ალაგი: ქვემოთ ხევის პირამდინ, ზედათ გზამდინ, ერთის მხრით ბერი სშვილის ახორ[ს] მიდგმამდინა და ერთის მხრით ჩუხტი აშვილის მინის მიდგმამდინა. ესე ასრე და ხელშეუალად გუიბოძებია ყოვლის კაცისაგან უცილებელად.

ანე, გიბრძანებთ, კარისა ჩვენისა ვეჭილნო და სხუანო მოსაქმენო, თქვენც ასრე დაუმკვიდრეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით შე[ე]ცილებით.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე, ქრისტეს აქეთ ტლშ, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრისა თუმანისშვილის ბირთველისითა.

ხელრთვა: როსტომ

მინაწერები:

ამისი ასლი ვნახე, რომ დამპალი იყო და აღარა ჩნდა სავადი. მე გადმოვსწერე, არც მეტი და არც ნაკლები და არც შეიძლებოდა. ივანე ამირალოვი, დუშეთის საზანდარი, კეთილშობილი. ნელსა, ქრისტეს აქეთ უჟმ, იანვრის ლ-ს (1806 წ. 30 იანვარი).

მე, ქ რ ი ს ტ ე ს ი ა მღვდელმა ამისი ასლი ვნახე და ხელი მოვანერე,
ქ რ ი ს ტ ე ს ი ა .

გადმოვსწერე ესე კოპიო თანასწორეთა, რაც ზემოთ სწერია, ჩყნთ-ს (1859)
წელსა, იენისის ბ-ს (2) დღესა, კნიაზის ნაზირი ს ვ ი მ { ო } ნ გ ი გ ა უ რ ი .
ამის გადმოწერაში დავექს)ნარ ა ტ ე ნ ი ს მულედელი დ ი მ ი ტ რ ი დ ა ვ ი -
დ ო ვ ი .

1650 წელი. რ ო ს ტ ო მ ი ს .

1859 წ. გადაწერილი.

196

1650 წ. წყალობის წიგნი ორსთომ მიწისა ჰიაშრის მოუზრამ შანშუ ჩოლაყაშვილისადმი

პ ი რ ი : ხეც, S-3728, 162 რ; გადაწერილია დედნიდან 1828 წლის 30
იანვარს.

თარიღი: ქორთინიკონი გლმ (338), (რაც უდრის 1650 წელს).

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ
თუმანიშვილი.

ქ. ნებიტა და შენევენიტა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმ-
ნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამემცხედრემან ჩვენმან დედო-
ფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სასურველმან
ქემან ჩვენმან პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე საბოლოო{ო}დ გასათავებუ-
5 ლი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა
ერთგულთა და ნამსახურთა ყმათა ჩ ო ლ ა ყ ა შ ვ ი ლ თ ა : ჭ ი ა უ რ თ
მოურავს შ ა ნ შ ე ს , შვილთა თქვენთა: პ ა პ უ ა ს , რ ო შ ა ქ ს , ა ნ -
დ ე რ მ ა ნ { ს } და მომავალთა სახლისა თქვენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს ე ნ დ რ ო ნ ი კ ე შ ვ ი ლ ი ს ნაქონი მამული გა-
10 მოგართევით და დ ე მ ე ტ რ ე ს [ვ]უბოძეთ, ანე, იმის საპასუხოდ დაგიმ-
კვიდრეთ ჭ ი ა უ რ შ ი ტ ი ნ ტ ი კ ო შ ვ ი ლ ი შ ა ვ ე რ დ ა , ბ ე რ ი კ ა
და ლ ო მ ი ს გ უ { ლ } ა შ ვ ი ლ ი მისის სიძითა; ერთი ჭ ი ა უ რ ე ლ ი ს
შ ა ვ ე რ დ ა ს ნაყმევი და ერთი ჯ ა ლ ა შ ვ ი ლ ი . ესე{ე}ბი მათის სახ-
15 ლისკაცითა და სამართლიანის სამძღვრითა, რისაც მქონებელნი იყვნენ:
მთითა, ბართა, შენითა და ოხრითა, ყოვლითურთ თქვენთვის და თქვენთა
შვილთათვის გვიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენს ერთგულად სამსახურ-
სა შინა და არ მოგეშალოს.

ანე, გიბრძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმე-
20 ნო, ვინცა ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე
დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილებით, თვინიერ
შენევენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა წყალობა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლშ, ჳელითა კარისა ჩვენისა მდივანმწიგნობრისა თუ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

დედანს დასმული ჰქონდა რ ო ს ტ ო მ მეფის ქართული და სპარსული ბეჭდები.

197

1650 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ხოსროსადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-268; სქელი ქაღალდი; 20,8X17,3 სმ; მხედრული; შაჰი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დასიანება: მოხეულია საბუთის კიდეები, დაკარგულია რამდენიმე გრაფემა, თუმცა ტექსტი გარკვევით იკითხება. საბუთი დაკრულია სარესტაგრაციო ქაღალდზე.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლშ, რაც უდრის 1650 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუშანიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მე¹ფემან, ჳელ-ნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თა²ნამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალ-დედოფალ³მან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სასურვე⁴ლმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე ⁵საბოლო[ო]დ გასათავებელი წიგნი და ნიშანი გი⁶ბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერთგულსა და ნამსახუ⁷რსა ყმასა ხ ო ს რ ო ს და შენთა შვილთა.

მას უ⁸ამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულის ⁹წყალობას დაგვეაჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება ¹⁰თქუენი, შეგინწყალეთ და გიბოძეთ ხ უ დ ა ვ ე რ დ ა ს მამ¹¹ული რომ გამოგართვით, იმის საპ¹²ასუხოდ ე ¹³ნის ე ლ შ ი ხ ა რ ა ტ ი ს ყ ა რ ა გ ო ზ ა ს მამული, რის¹⁴აც მქონებელი ყოფილიყოს, ყოვლითურ სამარ¹⁵თლიანის საქმითა და სამძღურითა. უნაკლულ¹⁶დ. და თქუენთვის გვიბოძებია, გქონდეს და გიბედნიერო¹⁷ს ¹⁸ღ(მერ)თ(მა)ნ.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენსა ვეჟილ-ვეზირ¹⁹ნო და ე ნ ი ს ე ლ თ მოურავნო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ან²⁰უ დღეის წალმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გა²¹უთავეთ და ნურა ოდეს ნუ მოუშლით და შე²²ცილებით.

დაინერა ბ(რძანე)ბა ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლშ, ჳელითა კა²³რისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თუ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ²⁴ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

**1651 წ. 29 მაისი. განჩინება ძრისტიურომ კათოლიკოსისა
თვალელთა და ნინოწმიდელთა სასახლვრო დავაზე**

პირი: სეა, 1449-2657. გადაწერილია მოყვითალო ფერის ქაღალდზე. თავში მიწერილია დედნის ზომა 43X15,25 სმ, საადრიცხო ნომერი: №223 და დედნის არქეოგრაფილი მონაცემები: შაეი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ.

თარიღი: ქორიკონი ტლთ (339), მაისის ოცდაცხრა, რაც უდრის 1651 წლის 29 მაისს.

გამოცემა: კაკაბაძე, 1913: გვ. 33-34.

ქ. ჩვენ, ქრისტეს ღ(მრ)თისა მიერ კურთხეულმან, ყოვლისსა ქართველოსა დიდმან მამათმთავარმა, ქართლისა კ(ათალიკო)ზმა, პატრიარქმან პატრონმან ქრისტეფორე, ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი გარდაწყუეტილობის წიგნი და პირი დავდევიტ. ასრე რომე: 5 ნინოწმიდელნი დათვალელნი საჯოჯბის ქალაზე დცილობდენ, და ბძანებითა როსტომ ნეფისათა, შემოვიყარეთ ერთობილნი უფროსნი მცხეთისშვილნი და მოვედით თვალზედ; და შემოვიყარეთ ნინოწმიდელი მაყასშვილი ზაქარია და ერთობილნი წმიდის ნინოს ყმანი და გავასამართლეთ.

10 და მის წინათაც მრავალი შულლი, ყარყაში ყოფილიყო და შევადევით თვალელთ ფიცი. და შემოიყარენ ერთობილნი თვალელნი, დაისვენეს ხატი წმიდის ნინოსი და წაგვიძღვენს საჯოჯბის ქალას. და ქუემო საცილობელი იყო, კარგა გზას ქუემოთ. და დავდევიტ საცილობელს ალაგზედა, სადამდისაც ცილობდენ. და დაიფიცა გულბათის შვილმა 15 მად და ერთობით თვალელთა და ამოიარეს; და დაიფიცა დრეიძემ ბეჟიტამ და მოვედით შუაზედა; და დაიფიცა გაისერას შვილმა და მოვედით ნანისქვილევთანა; და ორმა ქურუხულმა და ამოვედით თავსა ჭევის პირსა; და დაიფიცეს ერთობილთ თვალელთა და სულ 20 საჯოჯბის ქალა ასრე გამოიფიცეს, რომე მკვიდრათ და შეუცილებლათ სვეტიცხოვლისა დათვალური იყოს.

და ასრე გავასამართლეთ და გარდავსწყვიტეთ, რომე ვერა ნინოწმიდელი და ვერა მისი ყმა ვერ შემოეცილოს საჯოჯბის ქალასა, რომელიც ჩვენ გავვესამართლებინოს.

ანე, ვინცა და რამანცა კაცმან, ანუ მეფემან, ანუ დედოფალმან, ანუ 25 მღდელთმთავარმან, ესე ჩვენგან გასამძღრული და გაფიცული საქმე მოშალოს, რისხავსმცა ღ(მერ)თი და ყოველნი მისნი წმიდანი ზეცისა და ქუეყანისანი, ჯორციელნი და უჯორციონი, შემცა-ედების კეთრი გეზისა, შიშთვილი იუდასი, წრწოლა კაენისა, მესდატეხილობა იოსკორესი, ცოცხლივ დანთქმა დათან დაბირონისა, მატლთ დასხმა ეროდესი, დანესტორ და ერმოგინესთანა მიც 30 დაემკვიდრების ნაწილი და სახსენებელი მათი. და ნურათამცა სინანული-

თა ნუ იხსენების სული და სახსენებელი მათი. ხოლო დამამტკიცებელნი ამისნი ლ(მერ)თ(მან)აკურთხოს.

არიან ამისი მონამენი და შუა დამხდურნი: მოურავი სუფრაჯი ბ ი -
ძ ინ ა , სამცხეთოს სარდალი გ ე დ ა ო ნ ის შ ე ი ლ ი პ ა პ უ ნ ა ,
მ ა ლ ა ლ ა შ ე ი ლ ი , || სახლთუხუცესი პ ა პ უ ა , ქ ა რ ც ი ძ ე მესტუმ- 5
რ ე დ ა ვ ი თ , მეღვინეთუხუცესი, ს უ ე ტ ი ს ც ხ ო ვ ლ ი ს კანდელაკი
შ ი ო , ერთობილნი მ ც ხ ე თ ე ლ ნ ი , ნაცვალი შ ა ვ ე რ დ ი , ძ ნ ე ლ ი -
ა ს შ ე ი ლ ი თ ა მ ა ზ ა დანაცვალი ხ ო ს ი ტ ა და ერთობილნი გ ა რ ე -
ჯ ე ლ ნ ი .

დაინერა წიგნი და ბძანება ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლთ, მას ჟამსა, ოდეს 10
მეფემა რ ო ს ტ ო მ რომ სანადიროთ შ ი რ ა ქ ზ ე დ გაილაშქრა, თვესა
მაისსა ოცდაცხრასა, დღესა ხუთშაბათსა.

ხელრთვები: კ(ათალიკო)ზი ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე , [ნინონმინდელი]
ზ ა ქ ა რ ი ა

გვიანდელი მინანერი საბუთის თავში, ფანქრით: 1651 წ. მ ც ხ ე თ ი ს
სიგელი, მიცემული კათალიკოზის ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე ს მიერ.

199

1651 წ. 10 ივნისი. თარხნობის წიგნი ოსტომ მეფისა ყაზიჩ კაპია ბოზიბაშვილისადმი

პ ი რ ი: სეა, 1450-5/37; ციხვერი ქაღალდი.

თ ა რ ი ღ ი : ქორიონიკონი ტლთ (339), თიბათის ი, რაც უდრის 1651
წლის 10 ივნისს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მწიგნობარი შაველ ყორდანაშეილი.

[ქ.] ნებითა და შეწენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმ-
ნიფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედო-
ფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სასურველმან
ძემან ჩვენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე ამიერ ჟამთა [და] ხანთა სამ-
კვიდროთ და საბოლოოდ გასათავებელი, მტყიცე და უცვალებელი ნყალო- 5
ბის და სითარხნის წიგნი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდ-
გულთა და წესისებრივ ერთგულად და თავდადებით ნამსახურსა ყმათა
ჩუენთა: გ ო გ ი ბ ა შ უ ი ლ ს , კარისა ჩუენისა ყაფიჩს პ ა პ ი ა ს ა , სახ-
ლისა შენთა მომავალთა და შვილთა შენთა: ზ ა [ა] ლ ს , ბ ა ი ნ დ უ რ ს ,
გ ი ო რ გ ი ს , ფ ა რ ე მ უ ზ ს და გ ი ე ს , შვილთა და შვილისშვილთა 10
სახლისა შენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამთა, ოდეს ა ც უ ტ ი ს ნასოფლარი შ უ ა ბ ო ლ ნ ი ს ი ს მამა-
სახლისის ს ა მ ე ბ ი ს ა ს ა და მის ძმათაგან გეყიდათ ა ვ ა ქ შ ა ს მიწები-
თა, მოგვიდეგით კარსა [და] სიგლის გა[ა]ხლებასა [და] სითარხნეს დაგვ[ე]

აჯენით. ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და სიგლითა ამით დაგვიმკუდრეთ ყოვლის კაცისაგან უცილებლად. ასრე გათარხნეთ და გათავისუფლეთ, რომე, რაერთიც კაცი ა ც უ ტ ი ს ნასოფლარში დაგისახლდეს, არასფერისთანა საჩვენო სათხოვარი არა ეთხოვბოდეს: არა კოდის პური, არა საბალახე ცხვრისა და ღორისა, არა პირის თავი, არა ნახირის თავი, არა ციხისა და ქალაქის მუშაობა, არა ზვრისა და სასახლის მუშაობა, არა სამელიქო და სატარულო, არა ასტაზი, თვინიერ ერთის სათათროს საურისაგან კიდე.

გკონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შიგან. არაოდეს არ მოგეშალოს, არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სომხითის მელიქო და ტარულანო, დღეს ვინცა იყო(თ) და ან დღეის წაღმა ვინ გინდა-ვინ იქნებოდეთ, მერმე ესე ჩუენგან ბოძებული სითარხნე თქუენცა ასრე დაუმკუდრეთ და დაუმტკიცეთ, რა რიგადაც ამ ჩუენგან ნაწყალობელს სიგელსა შიგან სწერია. რა რიგადაც საჩვენოს სათხოვრისა გამოსაღებისაგან გვითარხნე[ბია], აგრევე მელიქისა, ტარულისა და ყოვლის ჩვენის კარის წარვლილის მოსაქმის და სათხოვრისა და გამოსაღებისაგან გვითარხნე[ბია] და გვითავისუფლებია ვითაც ნასყიდობითა აქვს თვინიერ თანადგომითა, შენევენითა.

დაიწერა ბ[რ]ძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლმ, თიბათვის ი, წელითა მწიგნობრის ყო რ ღ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი ს შ ა ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

გვიანდელი დამტკიცებები:

ეს[ე] ბატონების ბძანება ჩვენც ასრე დაგვიმტკიცებია, ვ ა ხ ტ ა ნ გ (ბეჭედი).

ჩვენ, ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს გამგებელს ბატონისშვილს ს ვ ი მ ო ნ ს , ასე დაგვიმტკიცებია (ბეჭედი).

ჩვენ, ს ო მ ხ ი თ ი ს მელიქმა ა ვ თ ა ნ დ ი ლ , ეს ბძანება ასე გავათავეთ (ბეჭედი).

ეს ბძანება უნდა გათავდეს (ბეჭედი).

ეს ბძანება უნდა გათავდეს (ბეჭედი).

ჩვენ, თვით-ხელმწიფე მეფეთ-მეფე პატრონი ი ე ს ე , სიგელსა ამას ესრეთ ვამტკიცებთ ქს უგ (1715), აპრილს (ბეჭედი).

ჩვენ, თვით-ხელმწიფემ, პატრონმან შ ა შ ყ უ ლ ი ხ ა ნ , მუშაობას გარდაისად, რარიგადაც ამ სიგელში სწერია, ასრე დაგვიმტკიცებია ქკს ტლ[ო]ზ (16[8]9), იანვრის ია (11).

შ ა შ ყ უ ლ ი .

ჩვენ თვით-ხელმწიფე, მეფე პატრონი გ ი ო რ გ ი , სიგელსა ამას ასრე ვამტკიცებთ ქკს ტნი (1672), მაისის კზ 927), გ ი ო რ გ ი .

რარიგადაც ამ სიგელში სითარხნე სწერია, ჩვენცა ასრე გვითარხნე[ბია], ყოვლის კაცისაგან მოუშლელათ ქკს ტმშ (1660), თებერვლის კდ (24). შ ა შ ნ ა ო ზ , ლ უ ა რ ს ა ბ .

1651 წ. 22 ივლისი. სითარხნის წიგნი ოსტომ მეფისა ოხიანოზი ელიზბარ სოლაჯაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-745, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 39,6X21,7 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთი ალაგ-ალაგ დაზიანებულია, ზოგიერთი გრაფემა დაკარგულია და გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია. შეიღწერილია სპარსული ტექსტი, შესრულებული ნასთალიყის ხელით, მოთავსებულია recto-ზე, ქართული ტექსტის ზედა აშიაზე.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლთ (339), მკათათვის კბ, რაც უდრის 1651 წლის 22 ივლისს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშეილი 1909: გვ. 414-415, №372; ფუთურიძე: 1955: გვ. 219-220, №96.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშეილი.

ქ. ნებითა და შენევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თიე-გუი²რ-გუინოსანმან, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმა³წ რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფ⁴ალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან [და სასურველმ]⁵ან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე უკუნი[სა]⁶მდე ჟამთა და ხანთა გასათაეებელი, მტკიცე და უცვა⁷ლებელი, წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და⁸ გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისაებრ თა⁹უდადებით მრავალფერად ნამს¹⁰ა)ხურთა ყმათა: ს ო ლ ა ლ ა შ ე ი |¹⁰ლ თ ა , ოხიანოზის ე ლ ი ზ - ბ ა რ ს , შვილთა თქუენთა ზ უ რ ა |¹¹ბ ს და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, – ყ[ოველთავე.

მა¹²ს ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და თქუენის სასაფლაო¹³ს |¹³მონასტრის სითარხნის წიგნის გა¹⁴ა)ხლებას დაგუიჯენით, ჩუენ¹⁵ა)ცა მოკითხული გიყავით და ძუელი სიგელი დაგკარგოდათ.¹⁶ანე, ჩუენდა სასულიეროდ ასრე შეესწირეთ და დაუმკუი¹⁷დრეთ მონასტერს, თქუენს სასაფლაოსა, ყოვლად შესავედ¹⁸რებელსა პატიოსანსა, ყოვლად წმიდასა ღ(მრ)თისმშობელსა, რო¹⁹მე არაფერი საჩუენო და სათხოვარი-გამოსალები არა ეთხოვებოდეს რა: ა²⁰რა საბალახე, არა კოდისპური, არა ნახირისთავი, არა პირის²¹თავი, არა სამეფინიბო, ბატკანი და შიშლიგი,* – არასფერისთანა არა ე²²თხოვებოდეს-რა, ერთის ლაშქარ-ნადირობისა და სათათრო²³ს საურისაგან კიდე.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ²⁴(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამს²⁵ა) ხურსა შინა და არაო²⁶დეს არ მოგეშალოს.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა²⁷ ვეჟილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყ²⁸უნეთ და ანუ დღეის ნაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა

* შიშლიგი ჩამატებულია.

ას²⁷რე გაუთავეთ, და ნურ{ა}ოდეს ნუ მოშლით და შეე²⁸ცილებით, თუი-
ნიერ შეწვევისა და თანადგომისა²⁹გან კიდე.

დაინერა ბ(ძანება) და ნიშანი ესე ქ(ორონი)ც(ონ)სა ტ||³⁰ლთ,
მკათათუის კბ, ჯელითა კარისა ჩუენისა მდივან-³¹მნიგნობრის თ უ მ ა ნ -
ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს { ი } თ ა .

ხელრთვები: |³²რ ო ს ტ ო მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

მინანერი: ქ. მონასტრის სით{ა}რხნის წიგნი.

სპარსული ტექსტი:

1651 წ. – 22 ივნისი

هو

حكم عالی شد آنکه بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا ششماه سنه توشقان نیل رعايا
قریه مونسدير را از وجوه سیلاخی و کودیس پوری سواى [سا]ورى معاف و ترخان و وقفا ...
[گو]رخانه آباد رفعت پناه الیزبار بیگ ... [مستو]فی سر کاره عالی در دفتر ثبت نموده ... [چون نشان
بمهر عالی] رسد اعتماد نمایند تحریرا فی ...

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ ქვემოთ ქართულად დან-
ერილის საფუძველზე, ჩვენ, კურდღლის წლის ექვსთვეობის დასაწყისი-
დან სოფელ მ ო ნ ა ს ტ რ ი ს გლეხები გავათავისუფლეთ და ვათარხნეთ
საბალახოს, კოდისპურის ფულისაგან [და სხვა გადასახადისაგან], გარდა
საურისა, და შევნირეთ ... სიდიადის საფარველის ე ლ ი ზ ბ ა რ - ბ ე გ ი ს
სასაფლავს ... მაღალი კარის მუსტოფიმ [ეს] ბრძანება ჩანეროს დავთარ-
ში და როცა ეს ნიშანი მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას.
დაინერა ...

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-
ჭედი. საბუთის verso-ზე მოთავსებული იყო ორი სპარსული სარეგისტრაციო
ბეჭედი, რომლებიც საბუთის დაზიანების გამო აღარ იკითხება: 1. ოთხკუთხა,
გადაშლილია. მის ქვემოთ მინანერი: بنظر رسید – „განხილულ იქნა“; 2. არ
იკითხება, მის ქვემოთ სარეგისტრაციო მინანერი: قلمی شد – „დაინერა“.

კომეტარი იხ. საბუთთან: სვა, 1450-28/189.

**1651. 30 აბგისტო. განჩინება როსტომ მეფისა ყაფლან
ბარათაშვილისა და მისი განაყოფების - იოთამიშვილების
დავის შესახებ**

პ ი რ ი : სეა, 1450-38/30; რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების
დავთარი. საბუთი შესულია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, გატარე-
ბულია რეგისტრაციაში: 1823 წლის 23 ნოემბერს ნომრით: №30.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლო (339), მარიამობისთვის ღ, რაც უდრის
1651 წლის 30 აგვისტოს.

გამოცემა: დოლიძე 1972: გვ. 91, №34.

სახლისუხუცესი ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ი ყ ა ფ ლ ა ნ და მათი განაყოფი
ი ო თ ა მ ი ს შ ე ი ლ ე ბ ი რომე აბ ა ნ ო ს ა და ტ ა ნ ძ ი ა ს ზედათ მიწე-
ზედ იცილებოდეს, ჩვენ, მეფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ, და დედოფალ-
მან პატრონმან მ ა რ ი ა მ, სახლისუხუცესი დივანბეგი რ ო ი ნ, ვეზირი
ა ლ ა მ ო ი ა ნ და კარისკაცები დაუსხით.

მოკითხული ვქენით იმ მიწების საქმეზედ. ამას წინათ, ნ ე -
ს ტ ა ნ დ ა რ ე ჯ ა ნ დედოფალსა თავისი სახლისუხუცესი შ ი ო შ და
ბოქოულთუხუცესი ა ლ ა თ ა ნ გ ი გაეგზავნა. იმათ ენახა და გაესინჯა
და გაესამართლა. და ერთხელ ის მიწები ი ო თ ა მ ი ს ა გ ა ნ გამოფიცუ-
ლი ყოფილიყო, მაგრამ ვერ შეჯერებულყვენეს და ხელახლა კიდევ ი ო თ ა მ
დაეფიცებინა.

ახლა კიდევ ჩვენს კარზედ შეისარჩლნეს. ჩვენ ეს დარბაისელნი
უჩინეთ. და მოკითხული ვქენით და, რადგან ორჯერ გამოფიცული იყო,
ყ ა ფ ლ ა ნ აღარას ემართლებოდ{ა} და აღარც მესამე ფიცი დაედებო-
და. რაც მაშინ იმათ გაუსამნავს და გაუსამძღვრავს ის მიწები, ჩვენცა სამ-
კვიდროდ და საბოლოო{ო}დ ი ო თ ა მ ი ს შ ე ი ლ ე ბ ი ს ა თ ვ ი ს გვიბო-
ძებია. ყ ა ფ ლ ა ნ ს და მის შვილებს ი ო თ ა მ ი ს შ ე ი ლ ე ბ თ ა ნ ჯელი
აღარა აქუს.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლო, მარიამობისთვის ღ.

XIX ს-ის მინაწერები:

ასლთან სწორ არს, თ(ავად)ი რ ა ტ ი ე ვ ი .

სოვეტნიკი, თავადი გ ა ბ რ ი ე ლ რ ა ტ ი ე ვ ი .

მივიღე მე, ბ ა რ თ ო [ე] ის კნეინ{ა}მ, მ ა რ ი ა მ .

1651 წ. ყმა-მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ავალ ავალიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14685, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 36,9X22 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის თავი დაზიანებულია და შეესებურება სარესტავრაციო ქაღალდით.

პ ი რ ი : სეა, 1461-3/79.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლო (339), რაც უდრის 1651 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1910: გვ. 550-551, №572.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შენ[ენითა] ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თიე გუირ-გუინოსა¹ნმან, მეფეთ-მეფემან, ჴელმწიფემან, პატრონმან როსტომ, და³ თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრო⁴ნმან მარიამ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმა⁵ნ, პატრონმა ლუარსაბ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასა⁶თავებელი, მტკიცე და უტვალებელი სამკუიდრო და საბოლო წიგნი⁷ და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგ⁸ულსა და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა: ავალი⁹ შვილთა ავალსა, ძმასა თქუენთა დავითს, ქაიხოსროს, ლონენასა, შვი¹⁰ლთა და მომავ¹¹ლთა სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამს,¹² ოდეს მოგუიდეგით კარსა და ამოვარდნილის გოშპარ-ი[ს] შვი¹³ლის, ვაჩნაძის დავითის კერძს მამულს დაგუ-იაჯენით, ჩუენცა¹⁴ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, ვითაც თავის სიცოცხ¹⁵ლეში ამას შემოგუეხუენნეს, რომე, ჩუენს სიკუდილს უკ¹⁶ან, ვისაც ეს ჩუენი უმცროსი შვილი შერთოთ და წყალო¹⁷ბა უყოთო, ჩუენი მამული და ალაგიც იმათ უბოძეთო.

¹⁸ანე, იმისი შვილი თქუენს სახლში გამოვათხოეთ და მამუ¹⁹ლიც თქუენ დაგიმკუიდრეთ და გიბოძეთ მითთა, ბართთა, სასახლ²⁰ითა, წყლითა და წიხტუილითა, ველითა და ვენაჭითა, სასაფლა²¹ოთა და ეკლესი²²თა, შენითა და ოჯერიითა, საძებრიითა და²³ უძებრიითა, საწმრითა და უწმრითა, შესავლითა და გასავლ²⁴ითა, – ყოველითურ, უნაკლულოდ თქუენთუის და თქუენთა შ²⁵ვილთათუის ამ წეს²⁶ითა გუიბოძებია, რომე სადამდი და²⁷ ვითის ცოლ-ყოფილი ცოცხალ იყოს, მამულშიაც ეკითხოდეს და²⁸ პატიოსნადაც მოეპყრათ.

გკონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ²⁹ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაროდის არ მო³⁰გეშალოს არა [ჩუენგან] და არა შემდგომად სხუათა³¹ მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა³² ვეჟილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნ³³ეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა

ა|³¹სრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე|³²[ე]ცილებით, თუნიერ შენევისა და თანადგომისაგან|³³ კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლთ, ჯე|³⁴ლითა კარისა ჩუენისა მდივანმნიგნობრის თ |³⁵უ მ ა ნ ი მ უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ - ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: |³⁶რ ო ს ტ ო მ

24-ე სტრიქონზე უზის მრგვალი ფორმის სპარსული ბეჭედი.

მინანერი: 1651 წ.

ქ. ა თ ლ ა ს ა ზ ი ს შეილის

ქ. ა თ ე ლ ა ს [ა] ზ ი ს ა .

ძომენტარი:

ავალიშვილების ერთი ნაწილი თეიმურაზ მეფის ერთგულებით გამოირჩეოდა. ქართლში როსტომის გამეფების შემდეგ ისინი თეიმურაზს კახეთში გადაჰყვნენ. ქართლში დარჩა ქაიხოსრო ავალიშვილი, რომლის როსტომთან შერიგებაც სათუო იყო (იხ. კომენტარი საბუთთან Sd-556-ა). როგორც ჩანს, როსტომის მიერ კახეთის შემოერთების შემდეგ ავალიშვილები ბეძს შერიგებიან. ზემოთხსენებული საბუთიდან ჩანს, რომ ავალ ავალიშვილი როსტომს სთხოვს ვანნაძე-გომარაშვილის მამულს. ვანნაძეთა მამულები მათ თეიმურაზის მეფობის დროსაც ჰქონიათ მიღებული (დოკუმენტური წყაროები, 2019: 322-324). ავალმა ვანნაძეთა მამული მემკვიდრეობით მიიღო ცოლის მხრიდან. მას ცოლად ჰყავდა დავით ვანნაძის უმცროსი ქალიშვილი და ამიტომაც დაეკისრა დავითის ქვრივზე (სიდურდზე) მეურეეობა. საგულისხმოა, რომ ეს თავად დავითის სურეილი ყოფილა: „ვითაც თავის სიცოცხლეში ამას შემოგუეხუეწეს, რომე ჩუენს სიკუდილს უკან, ვისაც ეს ჩუენი უმცროსი შვილი შერთოთ და წყალობა უყოთო, ჩუენი მამული და ალაგიც იმათ უბოძეთო“. დავითის მამულები მის სიძეებს შორის განაწილდა. დავითის მემკვიდრეობა მიიღო ასევე მისი უფროსი ქალიშვილის ქმარმა გიორგი ანნაბაძემ (იხ. Qd-1653).

203

1651 წ. საბარეჯოს შემოსავლის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა სვეტიცხოვლისადმი

საბუთი დაკარგულია. ტექსტი შემორჩენილია თ. ჟორდანიას პუბლიკაციით.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლთ (339), რაც უდრის 1651 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ჟორდანია 1897: გვ.465 (შემოკლებით).

- როსტომ მეფე წერს: „სხვის ბატონობის ჟამშიცა და მერმე ბატონის თეიმურაზის ჟამშიცა.. უკან საგარეჯოს სამცქემოში საბატონო რამ აღებულა, რაც ნივთისთანა ან საბალახე და ან სხუა რამ საქმე, ნახევარი ბატონისა ყოფილა და ნახევარი სულტის ცხოვლისა ...
- 5 ჩუენცა ამგუარად გაგიურიგებია.. და დაგვიმტკიცებია: ყოვლისფერის ჩუენის ასალებისაგან ნახევარი შეგვიწირავს სულტიცხოვლისათვის.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლთ, გიორგობისთვის კზ.

204

1651 წ. ყაზალის განახლების წიგნი ორსტომ მეფისა რობიჭა მამაცაშვილისადმი

შემორჩენილია საბუთის XIX საუკუნეში გადაწერილი ორი პირი: 1. სეა, 1449-1102; 2. 1450-48/15.

თარიღი: ქორთიკონი ტლთ (339), რაც უდრის 1651 წელს.

საბუთის დამწერი: სამეფო კარის მწიგნობარი: ავთანდილ მარტიროსისშვილი.

- ქ. ნებითა და შეწევითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ ღ(მრ)თივე გვირგვინოსან-მან მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ და თანამეცხედრემან ჩვენმან დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ ესე უკუნისამდის ჟამთა და ხანთა გასათავებელი სამკვიდრო და საბოლოო წყალობის წიგნი და
- 5 სიგელი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ ჩვენს ერდგულთა და ნამსახურთა ყმათა მამაცაშვილს რობიჭასა ძმასა შენსა შიოშს შვილთა თქვენთა და თუნა და პაპუასა შვილთა და მომავალთა ყოველთავე სახლისა თქვენისათა.

- მას ჟამსა, ოდეს სახლის უზუცესმა მანუჩარ თქვენი მემკვიდრე
- 10 გლეხი კეჩხაძე შეგიხუთა და აღარ დაგანება მას უკან მათი შვილნი და ძმისწულნი რომე გაიყარნეს თქვენ მოხვედით და იმ თქვენის მემკვიდრის გლეხის წყალობასა დაგვეაჯენით ჩვენ მოკითხული ვქენით და არას გემართლებოდა რაც ძაბუნობით და უსამართლოდ არ წაერთმევინა.

- ანე, შეგინყალეთ და გიბოძეთ, რუის თქვენივე მემკვიდრე გლეხი
- 15 კეჩხაძე შიუკა, პაპუნა, პაატა და მათი სახლის კაცნი მათის მამულითა და ნასყიდითა და უსყიდითა და მექუდიასურის მამულითა რისაც მქონებელნი ყოფილიყვნენ მათის მითითა, ბარიითა, წყლითა, ნისქვილითა, ველითა, ვენახითა, და ყოვლისა მისის სამართლიანის სამძღვრითა და საქმითა, ისრევე სამკვიდროდ და საბოლოოდ თქვენთვის და თქვენთა
- 20 შვილთათთვის გვიბოძებია. გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმან ჩვენს ერთგულობასა და სამსახურსა შიგა.

ანე, გიბრძანებთ კარისა ჩვენისა ვეკილ-ვეზირნო, მდივანნო, და სხვა-

ნო მოსაქმენო. მერმე ბრძანება¹ და ნიშანი ესე თქვენცა ასრე დაუმტკიცეთ და გაუთავეთ რა რიგათაცა ამა ჩვენგან ნაწყალობესა სიგელსა შიგან ენეროს. ნურცა რას თქვენ შეუშლით და შეეცილებით თვინიერ თანადგომისა და შენევისაგან კიდე.

დაინერა ნიშანი და ბრძანება ესე ჩვენი ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლთ, ჴელ-
ითა კარისა ჩვენისა მდივან-მნიგნობრის მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი ს შ ე ი ლ ს
ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ს ა თ ა . 5

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

205

1651 წ. წყალობის განახლების წიგნი ორსტომ მეფისა ააპუნა შავშენიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-88; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; ზომა: 39,2/19,2
სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამი წერტი-
ლი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: დაზიანებულია განაკეც ადგილებ-
ში, რამდენიმე ადგილას ამოხეულია რამდენიმე გრაფიკა, თუმცა ტექსტის
წაკითხვა სრულადაა შესაძლებელი; დაზიანებული ადგილები შეესებულია
სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტლთ (339), თიბათვის ი, რაც უდრის 1651
წლის 10 ივნისს.

[ქ.] ნებითა და შენევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მე²ფეთ-მეფემან, ჴელ-
მნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამე³ცხედრემა ჩვენმა, დედო-
ფალთა-დედოფალმა, პატრონმა მ ა | რ ი ა მ , ძემა ჩუენმა, პატრონმა
ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე საბოლოოდ გ⁵ასათავებელი, მტკიცე და შეუცვალე-
ბელი, ყოვლის კაცისაგან ⁶მოუდევარ- მოუსარჩლეი წყალობისა წიგნი
და სიგ⁷ელი დაგინერეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა ⁸და
მრავალფერად ნამსახურსა ყმასა: ფ ა ვ ნ ე ლ ი შ ე ი ლ ს | ⁹ პ ა პ უ ნ ა -
ს ა , ძმასა თქუენსა თ მ ო გ ე ე ლ ს , ი ო თ ა მ ს და შ | ¹⁰ ი ო შ ს , შვილ-
სა თქუენსა ჯ ა ზ დ ა ნ ს , ძმისწულსა თქუენსა ი | ¹¹ ო რ ა მ ს , შვილთა,
შვილიშვილთა და მომავალთა სახლ¹²ისა თქუენისათა, - ყოველთავე.

მას ჟამსა, [მოგვიდევით | ¹³ კარსა და თქუენის სამკუიდროს მამუ-
ლის წყალობასა დაგუე¹⁴აჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი,
მეგ¹⁵იწყალეთ და გიბოძეთ თქუენი მემკვიდრე ყმის ო | ¹⁶ რ ი განაყოფი -
ნ ა მ ო რ ა ძ ე ე ბ ი ი ო რ ა მ , მისის მამული¹⁷თა, რისაც მქონებელი
დღეს იყოს მისის ნასყიდითა ¹⁸და უსყიდითა; რ ო ბ ა მ ა მისის მამული-
თა; ო ტ ი ნ ა , ნ ა მ ა | ¹⁹ ლ ა , ბ ი ძ ი ნ ა , მათის მამულითა; ი რ ე მ ა შ -
ე ი ლ ს ვენახის ბოლოს ²⁰რომ მოჭრილი ბაგა ჰქონდა, იმას გარდაი-
სათ ნასყიდითა და ²¹უსყიდითა, მთითა, ბარითა, წყლითა, წისქულითა,
ველით²²ა, ვენახითა, საძებრითა და უძებრითა, შესავლითა და გამო-

სავ²³ლითა, ყოველის მისის სამართლიანის საქმითა, შენით²⁴ა და ოვერითა.

როგორც ძველითგან სამკვიდრ²⁵ო და მოუდევარი ყოფილა, ახლა კიდევე უ²⁶ფრო მეორეთ დაგიმკუიდრეთ. და სამკუიდროთ²⁷ და საბოლოოდ გვიბოძებია, ყოვლის ა დ ა მ ი ს მონა²⁸თესავეს კაცისაგან უცილებლად.

ქონდეს²⁹ და გიბედნიეროს ღმ[ერ]თ[მა]ნ ჩუენსა ერდგულად ს³⁰ამ-სახურსა შიგან, არაოდეს არა მოგეშალოს ა³¹რა ჩუენგან და არცა შემდგომად სხუათა მ³²ქებატრონეთაგან. ამისთვის არავის მართებს შემოცილ³³ება, რომე ეს აზნაურშვილები – ნ ა მ ო რ ა ძ ე ე ბ ი ცოტას³³ანს ჩვენთვის სახასოდ დავიჭირეთ. და მოკითხული³⁴ ვქენით და, ვითაც ამათი სამკვიდრო იყო და მო³⁵უდევარი, ჩუენცა არ და[ვ]უჭირეთ და ისრევ უბო³⁶ძეთ. თუ ვისმე ან თავადსა, და ანუ მეპატრონეს³⁷ ვისმე ეულობით დავიჭიროს და ან ნიგნი ჰქო³⁸ნდეს, ყველა სიგლითა და ბძანებითა ამითა გ³⁹ავგიცოდებია და მტკიცე ესეოდენი არის.

ანე, ⁴⁰უზედაესთა მოგახსენებთ, უქუედაესთა გიბძანებთ, კარისა ჩ⁴¹უენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივან[ნ]ო, და სხუანო კარისა ⁴²ჩუენისა მოსაქმენო, ვინ გინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღესა ნ⁴³აღმა ვინ გინდა-ვინ იქნებოდეთ, ბძანება სიგელით ⁴⁴თქუენცა ასრე დაუმკუიდრეთ და დაუმტკიცეთ, რარიგა⁴⁵დაცა ამა ჩუენგან ნაბოძებსა სიგელსა შიგ⁴⁶ა ენეროს, ნურას მოუშლით და შე[ე]ცილებით, თვინი⁴⁷ერ თანადგომისა და შენეენისაგან კიდე.⁴⁸

დაინერა ბძანება და სიგელი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლთ, ⁴⁹ხელითა კარისა ჩუენისა მდივანის მ ა რ ტ ი რ ო ზ ა შ ვ ი ⁵⁰ლ ი ს შ ა ლ ვ ა ს ი თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

გვიანდელი მინანერი: რ ო ს ტ ო მ მეფის ნაბოძები ნ ა მ ო რ ა ძ ე .

კომენტარი ფავლენიშვილებზე იხ. საბუთთან: სეა, 1450-45/168.

206

1651 წ. თარხნობის წიგნი ორსტომ მიწისა ბერძნ ჯაბჯაურისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14661-ბ, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 41,3X15 სმ. ყავისფერი მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის დაზიანებული ადგილები შეესებულება სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი შედგება ა და ბ ნაწილისაგან. ა) არის 1631 წლის 21 თებერვლით დათარიღებული, მეფე თეიმურაზის მიერ გაცემული საბუთი ჯაბჯაურებისადმი, ხოლო ბ) 1651 წლის ორსტომ მეფის თარხნობის წიგნი ჯაბჯაურებისადმი.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლთ (339), რაც უდრის 1651 წელს.

გ ა მ ო ც კ ე მ ა : ე. თაყაიშვილი: 1910, გვ. 540-541, №561.

ქ. ჩუენ, ლ(მრ)თიე გუირგუინოსანმა, ქ ა რ თ ლ ი ს ა და² კ ა ხ ე თ ი -
ს ა - ორისავე მპყრობელმან, მეფეთ³-მეფემან, ჳელმნიფემან, პატრონ-
მან რ ო ს ტ ო მ და⁴ ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე⁵
წყალობისა და სითარხნის წიგნი და ნიშანი შეგ⁶წიწყალეთ და გიბოძეთ
შენ, ჯ ა ბ ჯ ა უ რ ს ბ ე რ უ ა ს ⁷ა , ი ო კ ი მ ე ს , გ ი ო რ გ ა ს , თ ე -
ვ დ ო რ ა ს და გ ი ო რ გ ი ს , შ⁸ვილთა და მამავალთა სახლისა თქუენი-
სა, - ყოველ⁹თავე.

მას ჟამსა, ოდეს სითარხნის წყალობას დაგუ¹⁰ე¹⁰აწენით, შეგიწყალეთ
და ასრე გათარხნეთ, რომე,¹¹ არაფერისთანა საჩუენო სათხოვარი და
გამოსალები¹² არა გეთხოვებოდეს-რა, ერთის ლაშქარ-ნ¹³ადირობის
მეტ¹³ი. და რაგუარადაც ამ სიგ¹⁴ელით თარხანი ხარ, ი¹⁴მრიგად ჩუენც
გუითარხნებხართ და ყოველმა ჩ¹⁵უენმა მოსაქმეთა¹⁵ ამრიგად ამყოფეთ.
ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტ¹⁶ლთ.

გვიანდელი მინანერები:

გ უ რ ა მ ი ა ნ თ ი .

მღ. პ. კ ა რ ბ ე ლ ა შ ვ ი ლ ი .

ძომენტარი:

საბუთში ზოგადად არის საუბარი ჯაბჯაურების გათარხნებაზე. თუ
რას გულისხმობდა მათდამი გაღებული მეფის წყალობა და გათარხ-
ნება, დაკონკრეტებულია საბუთის პირველი ნაწილში (Hd-14661-ა), რო-
მელიც წარმოადგენს 1631 წლის 21 თებერვალს თეიმურაზ მეფის
მიერ ამავე ჯაბჯაურებისადმი ბოძებულ სიგელს (იხ. დოკუმენტური
წყაროები, 2019: 363).

207

1651 წ. მამულის წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ფარეშთუხუცესს პაატა ჯამახიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14426, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა:
37,5X23,5 სმ. შავი ფერის მეღანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი:
ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი მცირედ
დაზიანებულია და შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქარ-
თულ-სპარსულია. ათსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შე-
ქასთეს ხელით, მოთავსებულია recto-ზე, ქართული ტექსტის თავში. საბუ-
თი წარდგენილია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1817 წლის 12
აპრილს, გატარებულია - 1824 წლის 21 იანვარს ნომრით: №103.

პ ი რ ი : ხეც, Qd-9624; კრ. H-2830 (108).

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტ¹⁷ლთ (339), რაც უდრის 1651 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : გ. თაყაიშვილი, 1909: გვ. 69-71, №51; ვ. ფეოტოურძე 1955: გვ. 221-222. №97.

საბუთის დ ა მ ო წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შენეწენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემ(ან), ჴელ-მნი²ფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან, პატრონმ(ან), ³ დედოფალთ-დედოფალმა მ ა რ ი ა მ, პირმშომან და სასურველმან ძემან⁴ ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ, ესე მტკიცე და უცვალბელი, სამკუიდრ⁵ო და საბოლო ნიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ,⁶ ჩუენთა ერდგულთა და წესისებრივ, მრავალფერად თავდადები⁷თ ნამს(ა)ხურსა ყმასა ჯ ა ვ ა ხ ი შ ე ი ლ ს , ფ ა რ ე შ თ უ ხ უ - ც ე ს პ ა { ა } ტ ა ს ა , ⁸ ძმასა თქუენსა ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს , შვილთა: ზ უ - რ ა ბ ს , ჯ ა ვ ა ხ ს ა , გ ა ბ რ ი ე ლ ს ,⁹ შვილთა და მომავალთა ს(ა) ხლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა,¹⁰ ოდეს მოგუიდეგით კარსა და თქუენის სამკუიდროს ნ ო დ ო რ ე თ ¹¹ ის წყალობას გუთაჯენით, ჩუენცა ვიგულეთ და ვიგულსმოდგინეთ, ვი¹²სმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ნ ო ¹³ დ ო რ ე თ ს თქუენი საკერძო სამკუიდრო მამული ა რ დ ა ზ ი ა ნ დ ი შ ე ი ლ ს მის¹⁴ყიდულითა, რისაც მქონებელნი ყოფილიყუნეთ, ყოვლითურ. მკერვალი¹⁵ და გ უ ლ ი ა შ ე ი ლ ი ც თქუენი მკუიდრი იყო, მაგრამ ამჴელად ვერ გიბოძეთ¹⁶ და, ამას გარდაისად, გასყიდული და გაუსყიდელი: მთითა, ბარითა, წყლ¹⁷ითა, წისქულითა, ველითა და ვენაჭითა, შენითა და ოჯერითა, შესა¹⁸ვლითა და გასავლითა, საჭმრითა და უჭმრითა, საძებრითა და უძებრითა,¹⁹ – ყოვლითურ, რაც თქუენის ნათესავისაგან გამოგეყოს, უკლებრივ.²⁰ და უცილებრად თქუენთუის და თქუენთა შვილთათუის გუიბოძებია²¹ სამკუიდროდ და საბოლო(ო)დ, ვითაც თქუენივ მკუიდრი იყო. ამად დაგიმკუიდ²²(რ)ეთ და ყოვლის კაცის უცილებრად გიბოძეთ.

გქონდეს და გიბედ²³ნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა, და არაოდეს არ მ²⁴ოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად სხუათა მეფეთა და დედოფალთაგან.

ანე, გიბ(ძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხუანო მ²⁵ოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წალმა იქნებოდეთ, თქუენცა²⁶ ასრე დაუმკუიდრეთ, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყალობევსა ფარვანაში ე²⁷ნეროს, და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თუინიერ შე²⁸წენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(ძანება) და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტ²⁹ლთ, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი { ს } ³⁰ ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

თუ ამ მამულისა სხუა ნიგნი და სიგელი გამოჩნდ³¹ეს, სიგლითა ამითა გაგუიციუდებია და მტკიცე ესე ოდენი არი³²ს, და კიდევ უნდა საბოლო(ო)დ გაუთავდეს.

ხელთვები: |³³ მ ა რ ი ა მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

როსტომ მეფის ბეჭედი: ყაენის ფეხთა მტვერი როსტომ მეფე ვამტკიცებ.

XIX საუკუნის მინაწერები: სოვეტნიკი თ(ავად)ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

მინაწერი: ნ ო ღ ო რ ე თ ი ს სიგელი. ჩაინერაობ, 62-ე ნიგში, 103.

სპარსული ტემსტი:

1650-1651 წწ.

[حكم عالی] شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه باداده بیگ | [دار و غه] فرا[ش] خانه بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا 'توشقان نیل | ... برات ایلی را ... عن ... مشار الیه سوای دو خانه وار | ... سپراب نویسنده گرجی و دیگری در وجه خیاط مقرر است | ... [مشار] الیه و کیخسرو برادر و اولاد او مقرر فرموده ارزانی داشتیم | ... [1] انجا مشار الیه را تیولداری باستقلال خود دانسته سال بسال | [مالو جهات و] جو هات و حقوق دیوانی [خود] را موافق دستور العمل آنولایت در | ... و قض[ایا] 'سان[ح] خود را | سوای قضیه خون بنو [رفع نمایند] ... و هر سا[له] حکم مجدد نطلبند | ... سنه ۱۰۶۱

ის (ღმერთი)

გამოვიდა [მაღალი ბრძანება] მასზე, რომ სიდიადის თავშესაფარის [ფარეშთუხუცესის] პ ა ა ტ ა - ბ ე გ ი ს მიმართ მაღალი წყალობის გამო, იმის საფუძველზე, რაც ქვემოთ ქართულად არის აღნიშნული, კურდღლის წლის დასაწყისისა და ... ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს ..., გარდა ორი კომლისა, ქართველი მწერლის ზ უ რაბისა და სხვა (მეორისა), მკერავად დაყენებუ- 5
ლისა, ხსენებულ [პ ა ა ტ ა ს], მის ძმას ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს და მის შვილებს ვუწყალობეთ და ვუბოძეთ. იმ ადგილის [გლეხებმა] ხსენებული პირი თავის სრულუფლებიან თიულდარად უნდა ცნონ, [ყოველ] წელს [თავისი მალუ-
ჯათი და] სხვა გამოსაღები და სახელმწიფო გადასახადი იმ ქვეყნის დას- 10
ტურლამალის თანახმად [მას გადაუხადონ] და [სასამართლოს] საქმეები, სისხლის [სამართლის] საქმეთა გარდა, მას [გადასაწყევტად და ყოველ] წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ. [დაინერა] 1061 წ...

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთის recto-ზე მოთავსებულია თითქმის გადასული სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი წარწერით از امر الله حسب سعالوه – „ალაჰის ბრძანებად ჩათვალეთ“, რომლის ქვემოთ არის მინაწერი: بنظر رسید – „განხილულ იქნა“.

კომენტარი იხ. საბუთთან Hd-14450.

1651 წ. თარხნობის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზაქარია რუსთველისა და წმ. სამების საყდრის ყმებისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Ad-597; მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 34,5X20,7 სმ. შავი ფერის მეღანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, სამწერტილი ან ოთხწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი მცირედ დაზიანებულია და შეესებულია ხარესტავრა(ციო) ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტლთ (339), რაც უდრის 1651 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ხახანაშვილი, 1891: გვ. 30-31; დოლიძე 1965: გვ. 220-221, №77.

ქ. ჩუენ, ლ(მრ)თივ-გუირგუინოსანმან მეფეთ-მეფემან, ჳელმ²წიფე-მან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრე³მან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა | ⁴რ ი ა მ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პ⁵ატრო(ნ)მან ლ უ ა რ ს ა ბ, ესე მტკიცე და უცვალებელი სა⁶ბოლოდ გასათავებელი წიგნი და სიგელი გიბოძეთ⁷ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისებრივ ნამსახურ⁸თა რ უ ს თ უ - ე ლ ს, პატრონს ზ ა ქ ა რ ი ა ს, მას ჟამსა, ოდეს⁹ მოგუიდეგით კარსა და ერთლ(მრ)თ(ა)ებისა, ერთუფლებ(ი)სა,¹⁰ ლ(მრ)თისა დიდებ¹¹ულისა და წმიდისა ს ა მ ე ბ ი ს მამულის წიგნ¹²ის გა¹³ა¹⁴ხლებას დაგუეაჯენით.

ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და¹⁵ მოხსენება თქუენი და მოკითხული გიყავით და ძუელნი გ¹⁶ა¹⁷ჯარიც გინახეთ, რარიგადაც ამას წინათ ძუელთთ-გა¹⁸ა¹⁹ ჳელმწიფეთ გაერიგებინათ საყდრის მამულის საქმე, ჩ²⁰ა²¹უენცა იმავე წესითა, ჩუენდა სადღეგრძელოდ, ასრე გა²²ა²³გითარხნეთ, რომე არაფერი საჩუენო სათხოვარი და გამოს²⁴ა²⁵ლები თქუენის საყდრის ყმას არა ეთხოვოდეს-რა, ერ²⁶ა²⁷თის ლაშქ²⁸ა²⁹რ-ნადირობის მ³⁰ე³¹ტი და საურისაგანც არ გეთხო³²ო³³ს, და ვერც³⁴ა³⁵ ქურდის მძებნელმან ჳელი დაიდვას. რარიგადაც ძუელს³⁶ა³⁷ გუჯარში ენეროს, ჩუენც იმრიგად გაგუთთავებია.

ა³⁸ა³⁹წე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვეკილ-ვეზირნო და სხუა⁴⁰ა⁴¹წო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წალმა⁴²ა⁴³ იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე დაუშუიდრეთ და ნურაოდეს⁴⁴ა⁴⁵ წუ მოუშლით და შე⁴⁶ე⁴⁷ცილებით, თუნიერ შეწვენისა და⁴⁸ა⁴⁹ თანადგომისაგან კიდე.

ვინცა და რამანცა კაცმან ად⁵⁰ა⁵¹ამის მონათესავემან ამის შლად და ქცევად ჳელყოს, მასმ⁵²ა⁵³ რისხავს თავად დაუსაბამო ლ(მერ)თი [და] ყოველნი მისნი წმ⁵⁴ა⁵⁵იდან, ზეცისანი და ქუეყანისანი, ჳორციელნი და უჳორციონი.⁵⁶

დაიწერა ბ(რძანებ)ა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლთ, ჳელითა კარი⁵⁷ა⁵⁸ ჩუენისა მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს | ⁵⁹ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

აგრევე, რარიგადაც ამას წინათ ჳელმწიფეთაგან ||⁶⁰ა⁶¹ხ უ ლ ი ს ა

ლ (მ რ) თ ი ს მ შ ო ბ ლ ი ს მამულისაც ნამეკობრევი შესჩნეოდ³³ეს და მისი ჯურუმში საყდარს შესწიროდეს, ჩუენც იმავე წე³⁴სით დაგუიმტკიცე-ბია [და] სამეკობრო რაც წესი იყოს, პატრო³⁵ნს უნდა რომე მიეცეს, და თუ სხუის კაცის ნამეკობრევე³⁶ი ს³⁶აყდრის ყმათზედ გამოჩნდეს, ერთისათუ-ის ორი პატრონს³⁷ უნდა რომე მისცენ და სხუა რაც საზლ³⁸{ა}ური გამოე-იდ³⁸ეს, ისიც საყდარს უნდა რომე მიართონ. და ამ საქმით³⁹ გარიგდეს და არც ტყუე ეთხოვობოდეს საყდრის მა⁴⁰მულსა.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

21-ე და 22-ე სტრიქონებს შორის დასმულია მცირე ზომის, ოვალური სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი, ლეგენდით: [۱۰۵۹ ؟] علی منیر چپر – „ალის ფეხის მტვერი, მანუჩარ. (1059 ? = 1649)“

გვიანდელი მინაწერი: 1651 წ.

კომენტარი იხ. საბუთთან ხეც, Hd-14481.

209

1651 წ. წყალბოს წიგნი ორსტომ მეფისა მესტუმრი ლონდარა ეჯიბისშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14673; ღია ყაეისფერი ქაღალდი; 1 ფ; ზომა: 55.8X29.3 სმ; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის კიდეები ორივე მხარეს მოხეული აქვს, თუმცა საბუთის ტექსტი თავიდან ბოლომდე გარკვევით იკითხება; საბუთი გამაგრებულია სარესტაურაციო ქარაღდით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. ოცსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შე-ქასთუ-ნასთალიყით შესრულებული, მოთავსებულია დოკუმენტის recto-ზე.

პ ი რ ე ბ ი : 1. 1450. 6-95

თ ა რ ი დ ი : დოკუმენტს უხის თარიღი: ქორინიკონი ტლთ (339), რაც უდრის 1651 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდიან-მწიგნობარი ავთანდილ მარტიროსისშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფეოტურიძე, 1955: გვ. 224-226, N98.

[ქ.] ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თის(ა)თა, ჩუენ, ლ(მრ)თივ-გუირ-გუინოსანმან, მეფეთ-მეფე[ემან] |¹ პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხ-დრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმა² |² პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდის ხანთა და ჟამთა გასათავებელი, სამკუიდრო |³ და საბოლოო, მტკიცე და შეუცვალებელი |⁴ ნყალობისა წიგნი და სიგელი შეგინყ[ალ] |⁵ ეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და წესისაებრ ნამსახურსა ყმასა ე ჯ ი |⁶ ბ ი ს შ ვ ი ლ ს ა , კარისა ჩუენისა მესტუმრესა დ ო ნ დ ა რ ა ს , და ძმასა თქუენსა ზ უ რ [ა ბ] |⁷ ს , ძმისწულსა შენსა, მ ი რ ზ ა ა ლ ი ს ,

შვილთა თქუნთა შ ა ვ ე რ დ ი ს და გ ა მ რ ი კ ს , შვილთა |⁷ და მომავალ-
თა ყოველთავე სახლისა თქუნისათა.

მას ჟამსა, ოდეს ბედნიერ ჯელმნიფე|⁸თა, მამა-პაპათა ჩუენთა, პა-
პათქუენი და მამათქუენი ლ ო რ ი და ღ მ ა აეყარა და ს ო მ ხ ი თ ს
გარ|⁹მოესხა, და ბედნიერს პაპასა ჩუენსა ლ უ ა რ ს ა ბ ს , და მეფესა
პატრონსა ს |¹⁰ე ი მ ო ნ ს , პაპა-მამათა თქუენთათვის წყალობა ექნა და
ებოძებინა ს ო მ ხ ი თ ს ოკერი ნასოფლ[ა]|¹¹რი ყ უ დ რ უ და ნასოფლარი
შ ი ხ ჩ ო ბ ა ნ ი , და პაპა-მამათა თქუენთა აეშენა და სამკუიდროდ |¹²
დაგრჩომოდა, და დღევანდლამდის ჯელმნიფეთ აღარა შეეშალა, აგრევე
– შ უ ლ ა ვ ე რ ს ერთი ე|¹³ენაჲ მამისთქუენისაგან ნასყიდი, კიდევე
მ ა მ ხ უ ტ ი ს თავს ნასყიდი მთის მინები, – ესე[ე]ბი |¹⁴ყოვლის კაცისა-
გან შემოუსარჩლელად ჯელთა გკონდა. ამავების წიგნებიცა და სხვა კიდევე
ჩ|¹⁵უენგან და ბედნიერის ჩუენის ძმისა და ძმისწულის ნაბოძები მამული-
სა სიგლებიცა ფათე|¹⁶რაკისა საქმითა დაგნოდა, და დამწვარი წიგნებიცა
მოიტანეთ და გვაჩვენეთ და წიგნებისა გა[ა]ხ|¹⁷ლებასა დაგუეაჯენით.

ჩუენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგინწყალეთ და სიგლ|¹⁸ი-
თა აბითა გაგიახლეთ და გიბოძეთ სოფელი ყ უ დ რ ო და სოფელი შ ი ხ -
ჩ ო ბ ა ნ ი მათის ნასო|¹⁹ფლარებითა, რისაც მქონებელნი ყოფილიყუნენ;
და შ უ ლ ა ვ ე რ ს თქუენი ნასყიდი ვენაჲ; და მ ა |²⁰მ ხ უ ტ ი ს თავსა
ნასყიდი მ[ა]თის მინები, – ესე[ე]ბი მისის მითთა, ბარითა, წყლითა, წის-
ქულითა, ველ|²¹ითა, ვენაჲთა, საწნავითა და სათიბითა და ყოვლის მისის
სამართლიანის საზმულურითა და საქ|²²მითა, სამკუიდროდ და საბოლოოდ
თქუენთვის და თქუენთა შვილთათვის გუიბოძებია.

გკონდეს |²³და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულობასა და
სამსახურსა შიგან.

ანე, გიბაძნებთ კარი|²⁴სა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანნო და
სხვანო მოსაქმენო, ვინ გინდა-ვინ იყუნეთ და ანუ ვინ გინდა |²⁵იქნებო-
დეთ მერმე, ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ჩუენი თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ,
რარიგაცა ამა ჩუენგან |²⁶ნაწყალობევს ფარვანაშიგა ენეროს. ნურცა რას
თქუენ შეუშლით და შე[ე]ცილებით, თუინი|²⁷ერ თანადგომისა და შეწევ-
ნისაგან კიდე.

დაიწერა ნიშანი და ბძანება ესე ჩუენი, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტლმ, ჯელი-
თა კარი|²⁸სა ჩუენისა მდივან-მნიგნობრისა მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი ს შ ვ ი ლ ი ს
ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

საპარსული ტექსტი:

هو

حكم عالی شده انكه بنابر سفقت در باره ا عمده الاشباه دونداد توشمال بموجبی كه در ذیل ا بخط گرجی
نوشبه شده قری و باغ انلورا و مزرعه مفصله ذیل من اعمال سمخوت را ا

მზრე	ბაე	ყრე	ყრე
1	ანკორ დრ	შიხ ჟობან	ყოდრო
1	მამხოთ	ყრე შოლჰოირ	

ბდსტორი კე ღილ აზ ინ ბტიოლ მშარალიე | მჭერ ვ ბტარიხ შჰერი ღი ცედე სნე 1061 | აჰკამ ბტიოლ
 სოხტე ბოდ ბტიოლ მომი ალიე | ვ ჯმატ მჭკოდე ღილ შჭტ მრჰმტ ღრმოდე |
 სჰრაბ შაჰოირდი კამრიკ
 ბრადრ თოშმალ მზბორ ღლ თოშმალ
 არზანი დაშტიმ რეაია მჰალმზბორე | მშარალიემ რა ბტიოდარ ბასტყლალ ჰოდ დასნტე | მალოჰეათ ვ ჯოჰათ
 ვ ჰყოლ დიოანი ჰოდ რა | სოი ღვსიე ჰონ ბმომი ალიემ რეგ ნაიბნდ კე | მოაჭ ჰჭყსაბ პრსშ ნმოდ
 ბჭილ რსანბნდ | მოსტოჭი სრკარ ალი დრ ღტრ ბბნ ნმოდე აზ ბჭიერ ვ ბბბილ | მსონ შნასნდ | ჰონ ბმჰრ
 რსდ ატმად დარბდ ბტრი რა ღი შჰერ მჰრმ სნე ...

[ის (ლმერთი)]

გამოვიდამალალი ბრძანება მასზე, რომ თანასწორთა ბურჯის, მესტუმ-
 რე დონდარიის მიმართ ყურადღების გამო [დ] იმ საფუძველზე, რაც
 ქვემოთ ქართულად არის აღნიშნული, ჩვენ ხსენებულ [დონდარს] და
 ქვემოთ მოხსენიებულ პირებს: ხსენებული მესტუმრის — დონდარის
 ძმას ზურაბს, ხსენებული მესტუმრის შვილს, შავერდის, ხსენებუ- 5
 ლი ზურაბის შვილს გამრიკს თიულად ვუწყალობეთ და ვუბოძეთ
 სომხითს დამოკიდებული სოფლები, ვენახი და მიწები, რომლებიც ქვე-
 მოთ დანვრილებითაა ჩამოთვლილი: სოფელი ყუდრუ, სოფელი ჩიხ-
 ჩოზანი, ვენახი სოფელ შულავერში, მიწები სოფელ მამხუტის
 თავზე — იმ წესით, რომლითაც ხსენებულ [დონდარს] აქამდე ჰქონდა 10
 თიულად დამტკიცებული, [მაგრამ] 1061 წლის მოჰარამის თვეში თიულის
 სიგელები დასწვოდა. ხსენებული ადგილების გლეხებმა ხსენებულნი თავ-
 იანთ სრულუფლებიან თიულდარად უნდა ცნონ, თავიანთი მალუჯათი და
 სახელმწიფო გადასახადი [მათ უნდა მისცენ] და გარდა სისხლის [სამართ-
 ლის] საქმეებისა [სხვა სასამართლო საქმეები] მათ გადასცენ, რათა სამარ- 15
 თლიანად გამოიძიებენ რა, გადანყვიტონ [ისინი]. მალალი კარის მუსტოუ-
 ფი [ამ სიგელს] შეიტანს რა დავთარში, ცვლილებისა და გადაკეთებისაგან
 დაცულად იცნობს მას და როცა მასზე ბეჭედი დაისმევა — დაემორჩილონ.
 დაიწერა 1... წლის მოჰარამის თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-
 ჭედი, რომლის ლეგენდაც ვერ იკითხება. საბუთის verso-ზე — სამი სპარსული
 სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا „ო, უძლურთა
 შემწე!“ 2. წარწერით: غلام شاه عليغولي „შაჰის მონა ალიყული“, 3. წარწერით:
 يا صاحب العصر والزمان „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო!“ ბეჭდის ქვეშ არის
 მინაწერი: قلمی شد „დაიწერა“.

XIX საუკუნის მინაწერი საბუთის recto-ზე: ზაქარია ყორ-
 ღანოვთაგან ნა(რ)მოდგენილი ერთი სიგელი.

კომენტარი:

ევჯიბის შეიღ/ევჯუბა შეიღ დონდარას როსტომის კარსე მესტუმრის თანამდებობა ეკავა. იგი უნდა იყოს ევჯუბას ვაჟი, რომელიც 1623 წლის საბუთით ასევე მეფის მესტუმრეა (პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, 1993: 164). მოუხელდავად იმისა, რომ სხვა ევჯუბის შეიღები არსად იხსენიებიან მესტუმრეებად, საფიქრებელია, რომ მათი გვარი სწორედ ევჯიბიდან არის წარმომდგარი. ერთიანი ქართული მონარქიის პირობებში ევჯიბი შედიოდა მანდატურთუხუცესის უწყებაში და ამირეჯიბის (მეკარეთა უფროსი) უშუალო ხელქვეითი იყო (სურგულაძე, 2017: 222). საქართველოს დაშლის შემდეგ ამირეჯიბის თანამდებობა თანდათანობით დაემცრო და ეს სამოხელეო ტერმინი გვარად გადაიქცა, მაგრამ სამეფო კარზე ევჯიბის თანამდებობა, რომელსაც, როგორც ჩანს, შერწყმული ჰქონდა მესტუმრის ფუნქციებიც, შენარჩუნებული იყო. ევჯიბისათვის ნებადართული იყო მეფესთან შესვლა ყველგან და ყოველთვის, რადგან მის მოვალეობებში შედიოდა მეფეთა შეტყობინებების დაგზავნა და აგრეთვე, მისთვის ახალი ინფორმაციის მიწოდება. მას უფლება ჰქონდა გაესაჯაროებინა მეფის გადაწყვეტილები, ამიტომაც უწოდებს მას სულხან-საბა „მეფის მაგიერ მოლაპარაკეს“. დოკუმენტში მნიშვნელოვანია ეპისოდი, რომელშიც დასაბუთებულია მეფის მიერ წყალობის გაცემის აუცილებლობა. დონდარა ევჯიბის შეიღს დაწვია მისი წინაპრებისთვის ძველ მეფეთაგან ბოძებული წყალობის სიგელები. მართალია, დამწვარ საბუთებს იურიდიულ ძალა აღარ ჰქონდა, მაგრამ როგორც ნიუმტიკიკება, დონდარას ისინი მეფის წინაშე წარუდგენია. დონდარა და მისი სახლეუელი როსტომის ერთგულ ფეოდალებს წარმოადგენდნენ. მათ მონაწილეობა მიუღიათ როსტომსა და თეიმურაზს შორის მომხდარ თიანეთის ბრძოლაში, ასევე ნოდარ ციციშვილის აჯანყების ჩახშობაში (იხ. Qd-9585).

210

[1651 წ.] წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა დონდარ მეჯიბის შვილისადმი

პ ი რ ე ბ ი : Qd-9585; სეა, 1450-6/92.

საბუთის დათარიღება: საბუთს თარიღი არ უზის. ვითვალისწინებთ რა 1648 წლის თიანეთის ბრძოლას და, ასევე 1651 წლის როსტომის წყალობის წიგნს ამავე პირისადმი, წინამდებარე საბუთსაც ამავე 1651 წლით ვათარიღებთ.

საბუთის დამწერელი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : გოგოლაძე, 2011: გვ. 132-133; გოგოლაძე, 2012: გვ. 83-84.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, ლ(მრ)თივ-გვირგვინოსან-
 მან, მეფეთ- მეფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან
 ჩუენმან, დედოფალთ- დედოფალმან პატრონმან მარიამ, პირმშომან
 და სასურველმა ძემნა ჩუენმან, პატრონმან ლუარსაბ, ესე უკუნის-
 ამდე ჟამთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და
 გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და წესისაებრივ ნამსახურთა ყმათა:
 კარისა ჩვენისა მესტუმრეს ეჯიბის შვილსა დონდარას, ძმასა
 შენსა ზურაბს, შვილთა თქვენთა შავერდის და გამრიქს, შვი-
 ილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა.

მას ჟამსა, ოდეს ჯალაბ(ი)ს ფათერაკის საქმითა ძველითგანც თქვე-
 ნის ნაქონისა და მეორედ ჩუენგანც ნაწყალობევსა და ჯილდოდ ნაბოძე-
 ბისა ტალავრისა თავს სოფლის მაშტარაქსა, და
 კიდევ ჩვენგან ჯილდოდ ბოძებულის ტალავერს ჩუენის სახასოს
 მებადურისა, და დარბაზელთაგან თქუენი ნასყიდი სავენახისა
 წიგნები და სიგლეები დაგწოდა, და დამწვარი წიგნებიცა ჩუენს წინა მოიტა-
 ნეთ, და წიგნებისა გაქაზლებას მოგვიდეგით კარსა, და ჯიმშერი-
 სა და ნასოფლარის ბაღდადის წიგნების გაქაზლებასა დაგუთაჯენით,
 ჩუენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგიწყალეთ და სიგლით ამითა
 გაგიახლეთ გიბოძეთ ძველთაგანც თქუენის ნაქონი, და ნოდარზედ
 რომ გავიმარჯვეთდა თქუენ კაცი დაგრჩა და მოგვართვით, ხელახლად
 ამისად ჯილდოდ ჩვენგან ნაბოძები სოფელი მაშტარაქენი, და
 კიდევ თიანეთს ბატონს თეიმურაზზედ რომე გავიმარჯვეთ, და
 მაშინცა კაცი დაგრჩა. და ამისად ჯილდოდ კიდევ გიბოძეთ ტალავერს
 ჩუენი სახასო მებადური შავერდა, შვილები: ხოჯა, ამირა და
 ამირაიზა მათის შვილებითა; და ტალავრისა და დარბაზის
 სამძღვარზედა თქუენგან ნასყიდი მიწა, სავენახე, ახალშენი, ბაგა, – ეს-
 ე(ე)ბი მათის მთითა, ბართა, წყლითა, წისქვილითა, ველითა, ვენაჭითა,
 საწნავითა და უწნავითა და ყოვლის მისის სამართლიანისა სამზღუდრითა
 და საქმითა, სამკუიდროდ და საბოლოოდ თქვენთვის და თქუენთა შვილთ-
 ათვისა გვიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერთმა)ნ ჩუენსა ერდგულობასა სამსახ-
 ურსა შიგა(ნ).

ანე, გიბრძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანნო ...

კომენტარი იხ. საბუთთან ხეც, Hd-14673.

**1651. ბანძინება როსტომ მეფისა რამაზ და ძაიხოსრო
დეპანოზისშვილების ბაჟრის შესახებ**

პირი: სეა. 1450-31/102; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაუთარში. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში: 1823 წლის 17 აპრილს, ნომრით: N:102.

თარიღი: ქორიკონი ტლთ (339), რაც უდრის 1651 წელს.

საბუთის დამწერ: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ]. ნებითა და შენევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ხელმწიფემა, პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრ(ე)მა ჩუენმა, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარია, და პირმშომან ძემან, სასურველმან ჩვენმან, პატრონმან ლუარსაბ, ესე უკუნისამდე უამ-
5 თა გასათავებელი წყალობის წიგნი და სიგელი შეგინყალებთ და გიბოძეთ თქვენ, დეკანოზისშვილს რამაზას და ძმისწულსა შენსა ელიზბარს, შვილთა შენთა, არდაშელს და იასეს, მამავალთა სახლისა შენისათა.

ასრე რომე, შენ და შენი ძმა ძაიხოსროვ გაიყარენით, მაგისა
10 სიგელშიაც ასრე ეწერენით და გაგყარეთ სამართლიანის საქმით. გერგო წილად: კარსნის მოურავობა და ძეგუს მაითურაშვილის ხატის მამული, გერგო, რისაც მქონებული იყო; და მისი განაყოფი ზალიკა მისის მამულითა, რისაც მქონებული იყო; გომთ მოურავობა, და მაზიტა ოქროპირიშვილი მისის მამულითა, რისაც მქონებული
15 იყოს გომთ ზვარისა, სასახლისა, ქუევერისა, მარნისა; და რაც სახასომინა გქონდა, ორი წილი ყუელასგან შენ დაგანებეთ, მესამედი — ძაიხოსროს; კოდმანს — ოთხასშვილი ხახანა ელიასშვილის მამულითა და ბედენა, რისაც მქონებული იყოს; დარჩიასშვილი
20 ბოგანო, მისი ძმა ზოსიმე ბოგანო და ბეჟიტასშვილი ბოგანო; კოდმანს სასახლე ორი წილი, ზურები ორი წილი და რაც სახანავი [გ] ქონდეს, ორი წილი; საუმცროსო — მუნჯა და სახედელს ზეით ორის დღის მიწა; ხუთის დღის მიწა კუთხში, კანდელაკის მიწასთანა და მაგნაკორს [გ] იორგა ლაფანაშვილი მისის მამულითა,
25 ზვიათის მამული ორი წილი, საჭრეთს სამი კუამლი კაცი, რისაც მქონებული იყოს.

გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვაქილ-ვაზირნო, მერმე, რარიგადაც ჩუენს ნაწყალობელს სიგელში ეწეროს, თქვენც ასე გაუთავეთ.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტლთ.

30 დაიწერა ბრძანება ესე მდივანმწიგნობრის თუმანიშვილის ბირთველისითა.

დედანს ჰქონია ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

XIX ს-ის მინაწერები: ასლთან სწორ არს, თა(ვადი) რ ა ტ ი ე ვ ი .

სოვეტნიკი თა(ვადი) გ ა ბ რ ი ე ლ რ ა ტ ი ე ვ ი .

დ ა ვ ი თ ე ლ ი ო ზ ო ვ ი .

ძომენტარი:

დეკანოზის შვილები იყვნენ მცხეთიშვილ ზუმბულიძეების განაყოფები. გეარსახელი დეკანოზის შვილი წარმოდგება სევეტიცხოველის დეკანოზ იესე ზუმბულიძისაგან. (პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, 1993: 248).

212

1651 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ამახ ალავერდელ არსენ ავალიშვილისადმი

საბუთი დაკარგულია. ტექსტი შემორჩენილია XIX საუკუნის პუბლიკაციით.

თ ა რ ი ღ ი : ქორთონიკონი ტლთ (339), რაც გვაძლევს 1651 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : akak, 1866: გვ. 18-19

ქ. ჩუენ, ლუთივ-გვირგვინოსანმან, ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ ე თ ი -
ს ა - ორისავე მპყრობელმან, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან
რ ო ს ტ ო მ , თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთა-დედოფალმან
პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პა-
ტრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე მტკიცე და უცვალობელი სიგელი, ნიგნი და
ნიშანი გიბოძეთ თქუენ, აბბა-ა ლ ა ვ ე რ დ ე ლ ს ა , ა ვ ა ლ ი შ ვ ი ლ ს ა
პატრონს ა რ ს ე ნ ი ს .

ასე და ამა პირსა ზედა რომე, მოკითხული ვქენით და წმიდის გ ი -
ორ გ ი ს საყდარში არაფერი სახელმწიფო ხელი არა შევიდოდა-რა,
ლაშქარ-ნადირობისაგან კიდე. და ლაშქარ-ნადირობისაც ასრე ყოფილიყო
რომე, რაც თქუენის ყმის ლაშქარ-ნადირობის ჯურუმში ავიდის, ნახევარი
საყდარსა და ნახევარი სახელმწიფოდ წაილიან. რადგან ძველითგანც ასრე
გარიგებული იყო, აღარც ჩუენ მოვშალეთ. ძრვისაგან დაქცეული წმინდა
მონასტერი ა ლ ა ვ ე რ დ ი ს ა ხელახლად აღვაშენეთ და სიგლითა ამით
კიდევ ახლათ დაუმტკიცეთ ჩუენდა სადღეგრძელოდ და მეფობისა ჩუენი-
სა წარსამართებლად. და არაფერი ჩუენი ხელი არ შევიდოდეს-რა: არა
ტყვის თხოვნა, არა საური, არა სამეკონბრისმძებნელო, არა მუშაობა, არა
სამასპინძლო, არაფერი გამოსალები არა ეთხოვებოდეს-რა.

ანე, გიბრძანებთ კარისა ჩუენისა ვეჩილ-ვეზირნო და წარვლენილ-
ნო მოსაქმენო, დიდნო და მცირედნო, ვინ გინდა-ვინ ბრძანებისა ჩუენისა
მორჩილნი იყვნეთ, თქვენც ასრე გაუთავეთ ბრძანება და სიგელი ესე. და

ნურადეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თვინიერ შეწეწისა და თანადგომისაგან. ვინცა და რამანცა ა და მ ი ს მონათესავემან ესე ასე არ გაუთაოს, თავადამც რისხავს ცისა და ქუეყანის შემოქმედი ღმერთი და ყოველნი მისნი წმიდანი, ზეცისანი და ქუეყანისანი, ხორციელნი და უხორციონი.

5 დაინერა წიგნი და ბრძანება ესე ქორონიკონსა ტლთ, ხელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა თ უ მ ა ნ ი მ ვ ე ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ა თ ა .

1756 წლის მინაწერი:

ჩუენ, ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს მეფედ ცხებული, პატრონის მეფის თ ე ი მ უ - რ ა ზ ი ს ძე, მეფე კ ა ხ ე თ ი ს ა ...[ერეკლე] ვამტკიცებ სიგელსა ამას. რაგვართც ამაში სწერია, იმ რიგათ დაგვიმტკიცებია. ღვინობისთვის იბ, ქორონიკონს უმდ.

კომენტარი:

არსენ ავალიშვილი – ზაქარია ავალიშვილის ვაჟი. ოსმალთაგან სამცხის მიტაცების გამო ავალიშვილების ოჯახი ქართლში გადავიდა და თეიმურაზ I-ის (მისი ქართლ-კახეთში მეფობის წლებში) მფარველობაში შევიდა.

არსენი თავისი ბიძის – იოანე ქართლის მთავარეპისკოპოსის მიერ სამონაზვნოდ იყო აღსრდილი. სასულიერო მოღვაწეობას იგი სამცხეში ყოფნის დროს იწეებს და საფარის წინამძღვარია. სამცხის დატოვების შემდეგ მეფე თეიმურაზი მას უწყალობებს სოფ. არადეთთან მდებარე გაუქმებული ეკლესიის წინამძღვრობას და ეხმარება მონასტრის დაფანტული ყმების მოგროვებაში (დოკუმენტური წყაროები, 2019: 248, 276).

როსტომის მიერ ქართლის დაკავების შემდეგ ავალიშვილები (უმრავლესობა) თეიმურაზს ჯერ იმერეთში გადაეყვნენ, ხოლო მისი კახეთში დაბრუნების შემდეგ კახური მამულები მიიღეს. არსენი ამ დროს ბოდბის მთავარეპისკოპოსი გახდა, ალავერდელი კი მოგვიანებით მიიღო, დაახლოებით 1648-1660 წლებში მართავდა ეპარქიას. მისი სავერდებელი წარწერა შემორჩენილია ძველი შუამთის ჯვრის ტიპის ეკლესიის კანკელზე: „ღმერთო, შეიწყალე ყრიად ცოდვილი ალავერდელი არსენი“. არსენ ალავერდელს მონაწილეობა მიუღია ბახტრიონის აჯანყებაში (კაჭარავა, 2010: 144-148).

**[1651-1656წწ]. სასამართლო განჩინება სახლთუხუცეს
ყაფლან ბარათაშვილსა და მიჯინიბეთხუცეს
პაატას ღამაზე**

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-794; მოყვითალო თხელი ქაღალდი; სიმა: 47,2X20,5 სმ; მსკდრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: მოხეულია საბუთის ზედა კიდე, დაკარგულია პირველი სტრიქონის ბოლო სიტყვა. ამოხეულია რამდენიმე ადგილას. დაზიანებული ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. უხის ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ბეჭედი.

საბუთი უთარიღოა. თ ა რ ი ღ დ ე ბ ა მდივანზე როინ ჯავახიშვილის (1638-1666) და სახლთუხუცეს ყაია ციციშვილის (1651-1656), სახლთუხუცეს ყაფლან (1646-1658) თანამდებობრივი თანხედრის წლებით.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი 1909: გვ. 122-124, №96; დოლიძე, 1972: გვ. 109-110, №48.

ქ. თუთი ჯელმნიფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ, ჩუენი ფესიკოპოზნი [პატრონი] |² თ ბ ი ლ ე ლ ი, სახლისუხუცესი ც ი ც ი შ უ ი ლ ი პატრონი ყ ა ი ა, ბოქაუ|³ლ(თ)უხუცესი დ ა ვ ი თ ი შ ე ი ლ ი პატრონი ე ლ ი ზ - ბ ა რ, ჯ ა ვ ა ხ ი შ უ ი ლ ი |⁴ დივანბეგი პატრონი რ ო ი ნ * და თ უ მ ა ნ - ი შ ე ი ლ ი ჩუენის კარის მდივა|⁵ნი ბ ი რ თ უ ე ლ ი, გუერც შემოვისხით, ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ი ს, სახლისუხუც|⁶ის ყ ა ფ ლ ა ნ ი ს ა, მეჯინიბეთ-უხუცის პ ა { ა } ტ ა ს ი და პ ა პ უ ნ ა ს სასაფლაოსა |⁷ და სამამულის საქმე ყუელა გაუსინჯეთ ღ(მრ)თის შიშს ქუეშე.

ერთმანერ|⁸თს ბევრს საცილობელს საქმეს უჩიოდენ.

ანე, ჩუენ ამისი ასრე |⁹ გაუჩინეთ: რადგან სახლისუხუცესი ყ ა ფ ლ ა ნ ამას ამბობდა, ფ ი ტ |¹⁰ ა რ ე თ ს თავს სასაფლაოსთან ჯელი არა გაქუ-თო, და რომელიც თქუენი ეკუდ |¹¹ არი არის, იმას არას გეცილებითო.

ამაში პ ა { ა } ტ ა მ ა და პ ა პ უ ნ ა მ ასრე |¹² უპასუხეს: ტყუილად ამბობო, თორე ყუელგან ჯელი გუაქუსო და სასაფლაოც |¹³ სასწორიოდა გუქონებიათო. ამაზე ყ ა ფ ლ ა ნ სახლისუხუცესმან აშორო |¹⁴ უპასუხა. თქუენ ერთის ეკუდ|¹⁵ერის მეტი არა გქონებიათო.

ანე, ჩუენ ამისი ას |¹⁶რე გაუჩინეთ. ნადგეს ყ ა ფ ლ ა ნ ხუთის თავი-სის შესახელებულის აზნაური |¹⁷ სვილითა და თხუთმეტის შესახელებუ-ლის მსახურითა რომელიც სასნაული |¹⁸ პ ა { ა } ტ ა მ ა და პ ა პ უ ნ ა მ მოუსვენოს და ასრე შეპფიცოს: "ამისმა მადლმა{ნ}, |¹⁹ {ა}მისმა გამაცხ-ორებელმან ქრისტემენ ღ(მერ)თ(მა)ნ, პ ა { ა } ტ ა ვ და პ ა პ უ ნ ა ვ ! ფ ი ტ ა რ ე თ |²⁰ რაც თქუენი ეკუდარი არ არის და გლეხი, მის მეტი საქმე თქუენ თავს |²¹ სასაფლაოში ჯელი არა გაქუს. და შ ი ნ დ ნ ა რ ს ა და

* ბოლო ორი სიტყვა დაწერილია მწიგნობრისავე ხელით. გადამწილი „ჯავახი-შვილის“ ნაცვლად.

ჯ ა ბ ა ს რომ გუე^{|21}ცილებით, ისიც ერთობის დროს ამ მონასტრისა და სასაფლაოსათვის^{|22} შემონიშნული იყოს, და თქვენ ჯელი არა გქონებიათ."

თუ ამგუა^{|23}რად შეჰფიცოს არა ზედა-აც, და დარჩეს სახლისუხუცესს[|] თავი სასაფ^{|24}ლაო და შენიშნული ნაოჯარი. და თუ ვერ შეჰფიცოს, რაც სამარ^{|25}თლიანი მათი კერძი იყოს, პ ა { ა } ტ ა ს ა და პ ა პ უ ნ ა ს დაანებონ, და სა^{|26}ხლისუხუცესი ყ ა ფ ლ ა ნ ნულარ შე[|]ეცილების ჭ რ ე შ ს გლეხებსა^{|27} ხოდაბუნსა, ი რ ა გ ე ლ ს კაცსა, ს ა ვ ა ნ ე ლ ს ერთს გლეხსა, დ ა რ ბ ა ზ ი ს ა , თ ა |²⁸მ ი დ ი ს ა და ბ რ უ ტ ი ა ნ - ის მ თ ა ს ა , შ ა უ მ ა შ ვ ი ლ ის ნასყიდს ვენაჟსა და^{|29} ნასოფლარს ს ა რ კ ი ნ ე თ ს .

სახლისუხუცესი ყ ა ფ ლ ა ნ რომ ეცილება, ამის^{|30} ფიცი პ ა { ა } ტ ა ს ა და პ ა პ უ ნ ა ს დავდევიტ. ხუთი შეგდებული მათი აზნა^{|31}ური-შუილი და თხუთმეტი მათივე ესახელებული მსახური – ორთავ^{|32}თან მი[|]ი) ტანონ და ასრე შეჰფიცონ: "ამისმა ძალმა[|]ნ}, ამისმა გამაცხორებელ^{|33}მან ქრისტემან (მერ)თ(მა)ნ, სახლისუხუცესო პატრონო ყ ა ფ ლ ა ნ , |³⁴რაც საძალოდ არ მოგვინდომე, ეს მამულები ჩუენთ მამა-პაპათაგან^{|35} დაგურ-ჩომოდეს, და ჩუენთან არცა-რა საქმე გქონდეს და არც თ^{|36}ქუენის სახლისკაცისა იყოს."

თუ ასრე შეჰფიცონ, არა ზედა-აც და და^{|37}რჩეს პ ა { ა } ტ ა ს ა და პ ა პ უ ნ ა ს . თუ ვერ გამოეფიცონ, რომელზედაც გამტყუენდენ, ^{|38}დარჩეს სახლისუხუცესსა და პ ა { ა } ტ ა და პ ა პ უ ნ ა "ნულარ ეცილება.

აგრევე, ამას ^{|39}გარდაისად, სახლისუხუცესი ყ ა ფ ლ ა ნ და პ ა პ უ ნ ა ერთს სანისქუილოსა [...]"^{|40}და ლ ი ყ უ რ ე თ ს ორის დღის მინაზედ რომ იცილებიან, თუ ესე^{|41}ც ფიცში თან გამოატანონ, ყ ა ფ ლ ა ნ ნულარ ეცილება და^{|42} დარჩეს პ ა პ უ ნ ა ს ა . და თუ ვერ შეჰფიცონ, დარჩეს სახ-ლ{თ}უხუცეს ყ ა ფ ლ ა ნ ს .

ჩუენი განაჩენი ამას იქით არ არის, და ვინც ^{|43}ამას გარდავა, თუითო სოფელი თარჯიმნად უნდა დაგვიდონ.

გვიანდელი მინაწერები:

ყ ა ფ ლ ა ნ ის ა ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ის ი , ი ა რ ა ლ ი შ ვ ი ლ ის პ ა -ტ ა ს ი .

ფ ი ტ ა რ ე თ ის სასაფლაოზედ წერილები, ე რ ის თ ვ ის ი ე ს ე ს ნიგნები ამაში ძეს.

რო ს ტ ო მ მეფისა ფ ი ტ ა რ ე თ ის სასაფლაოს შესახებ 1634-1653.

საქ.სიძ. II. 96

* სახელი „აპაუნას“ ჩამატებულია სტრიქონის ზემოთ.

** სახელი „აპაუნა“ ჩამატებულია სტრიქონის ზემოთ.

*** აქ ამოტრიალია საბუთის ქვედა კიდე და დაკარგულია ტექსტი, განირჩევა რამდენიმე გრაფიკის ზედა ტანი.

**1652 წ. 3 იანვარი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა
ყაზლან ბარათაშვილისადმი**

პ ი რ ი : სეა, 1450-15/127; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაუთარშს. საბუთი ორენოვანია - ქართულ-სპარსული. პირს ერთვის ექსესტრიკონიანი სპარსული ტექსტი, ნასთადიყის ხელით გადაწერილი.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმ (340), იანვრის გ, რაც უდრის 1652 წლის 3 იანვარს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ფუთურიძე, 1955: გვ. 229-231, N100.

[ქ]. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, ლ(მრ)თიე-გვირგვინოსანმან მეფეთ-მეფემან, ხელმწიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ -
ა რ ს ა ბ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა 5
ნიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩუენთა ერდგულთა და
ნესისებრივ მრავალფერად, თავდადებით ნამსახურთა ყმათა, ბ ა რ ა თ ა -
შ უ ი ლ ს, სახლისუხუცეს ყ ა ფ ლ ა ნ ს, შვილთა თქუენთა: პ ა პ უ ნ ა -
ს ა, ა ს ლ ა ნ ს, ო რ ბ ე ლ ს ა, თ ა მ ა ზ ს, გ ი ო რ გ ი ს და მომა-
ვალთა სახლისა თქუენისათა ყოველთავე. 10

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქუენს სამკუიდროს
კ ი პ რ უ ქ ს დაგვიაჯენით. ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი,
შეგიწყალეთ და გიბოძეთ სოფელი კ ი პ რ უ ქ ი მთითა, ბარიითა, წყლითა
და წისქულითა, ველითა და ვენახითა, შენითა და ოხერითა, შესავლითა
და გასავლითა, სახმრითა და უხმრითა, საძებრითა და უძებრითა, ყოვლის 15
მისის სამართლიანის საქმითა და სამძლურითა, თქუენთუის და თქუენთა
შვილთათვის გვიბოძებია სამკუიდროდ და საბოლოდ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად 20
სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმე-
ნო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე
გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეცილებით, თუინიერ შეწევნი-
სა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმ, იანვარს გ. 25

დედანს ესეა ბეჭედი: ლ უ ა რ ს ა ბ

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت بینهایت عالی در باره و کالت و رفعت پناه قفلان بیک برات ایلی بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده قریه کبرج من اعمال برات ایلی را بتیول مشارالیه و اولاد او شفقت و مرحمت فرموده ارزانی داشتیم رعایای قریه مزبوره مومی الیه را تیولداریه مستقل خود دانسته | مالوجهات و حقوق دیوانی خود را سوای قضیه خون باو رفع نمایند که موافق حق و حساب پرسش نموده | فیصل دهد مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت نماید و از جوابت برینجمله رفته در عهده شناسند چون بمهر | عالی رسد اعتماد نمایند تحریرا فی شهر صفر ختم بالظفر سنه ۱۰۶۲ |

محل مهرستم خان محل مهر محل مهر محل مهر محل مهر مستوفیان

- გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ სიდიადისა და რწმუნებულების სფარველის ყ ა ფ ლ ა ნ - ბ ე გ ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ს ა დ - მ ი უსაზღვროდ მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის აღნიშნული, ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს
- 5 დამოკიდებული სოფელი კ ი პ რ უ ჭ ი ხსენებულ ყ ა ფ ლ ა ნ ბ ა რ ა თ - ა შ ვ ი ლ ს ა | და მის შვილებს თიულად ვუწყალობეთ და ვუბოძეთ. მოხსენიებული სოფლის გლეხებმა იგი თავიანთ თიულდარად უნდა ცნონ და მალუჯათი და სახელმწიფო გადასახადი [მას უნდა მისცენ და სასამართლო საქმეები] სისხლის სამართლის [საქმეების] გარდა, მას უნდა გადასცენ
- 10 გადასაწყვეტად. [ეს ბრძანება] მაღალი კარის მუსტოფიმი ჩანეროს დავთარში, ისე მოიქცეს სრულად, როგორც აქ არის [აღნიშნული] და [ამ ბრძანების] შესრულება თავის მოვალეობად აღიაროს. როცა [ეს ბრძანება] მაღალი ბეჭდით იქნება აღჭურვილი — დაემორჩილონ მას.
- დაინერა 1062 წლის საფარის თვეს.

სპარსულ ტექსტს დედანში დასმული ჰქონია ხუთი სპარსული ბეჭედი.

პირის მინაწერი: ასლიდამ თანასწორ არს ჩანერილი, სოვეტნიკი, თა(ვადი) თ ე ი მ უ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

215

1652 წ. 12 აბვისტო. წყალობის წიგნი ორსტომ მიწისა ბაზიშტოშხუცჳს ბაიბაშ ყულისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1461-3/35; გადაწერილი XIX საუკუნეში პ. კარბელაშვილის მიერ. გადამწერისავე ცნობით, საბუთი ყოფილა ქართულ-სპარსული.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმ (340), მარიამობისთვის იბ (12), რაც უდრის 1652 წლის 12 აგვისტოს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი მერაბ ყორღანაშვილი.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჳელმნიფე-
მან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან,
პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე საბოლოოთ გასათავებელი წყალობისა
და სარგოსა და სანესოს წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ,
ჩუენთა ერდგულთა და წესისებრივ მრავალფერად ერდგულობით, თავ- 5
დადებით ნამსახურსა ყმასა, ბ ა ზ ი ე რ თ უ ხ უ ც ე ს ბ ა ი რ ა მ ყ უ -
ლ ი ს და შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა, ბაზიერთუხუცის სარგოსა და
სანესოს გუეაჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და
შეგინწყალეთ და გიბოძეთ ყ ა რ ა ი ა ზ ი ს ა მეყორულობა და ბელბაშობა 10
ლ ო ჭ ი ნ ს ქვეშეთ, ყ ა რ ა ლ ა ჯ ს გარეთად, სადაც ჩუენი მამული იყოს,
საბელბაშოს თქუენ აილებდეთ ამასლათ; კიდევ, რაც კონზედ ორაგული
დაიჭიროდ, იმისი ოცისთავე; რაც ჯამაგირიანი ბაზიერი იყოს, იმ ათის ჯა-
მაგირის ათისთავე სამს წელიწადში ერთხელ; ერთის მხრის მებალახეობა 15
მკუიდრად. და ძუელთაგანც მეფეთაგან ბაზიერთუხუცის სარგო და სანე-
სო ასრე გარიგებული ყოფილიყო და ახლა ჩუენც ისრევე გა[ვ]ურიგეთ და
და[ვ]უმკუიდრეთ ბაზიერთუხუცეს[ს]ა.

[გ]ქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმან ჩუენსა ერთგულათ სამსახ-
ურსა შიგან, აროდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არცა შემდგომად სხ-
უათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან, თუნიერ შენეენისა და თანადგომისა. 20

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმ, მარიამობისთ-
ვისა იბ, ჳელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობარისა, ყ ო რ ლ ა ნ ა -
შ უ ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ი ს ი თ ა .

რარიგადაც ამასწინათ ბ ა ზ ი ე რ თ უ ხ უ ც ე ს შ ი ო შ ს პირზედ 25
თუითო ცხვარი სარგოთ რგებოდეს, თქუენტუისაც იმჟურად გუიბოძებიათ.

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

პირის გადამწერის მინანერი:

თავში სპარსული რეზოლიუცია ბეჭდით.

1652 წ. წყალობის წიგნი მეფე ოსტომისა მეპირვალ პააშვან სულხანაშვილისადმი

პ ი რ ი : ხეც, A-1767, 9r; გადაწერილია XIX საუკუნეში.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმ (340), იანერის თ (9). რაც გვაძლევს 1652
წლის 9 იანვარს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი ბირთველ
თუშანიშვილი.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, ღ(მრ)თივ-გვირგვინოსან-
მან მეფეთ-მეფემან, ჳელმნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანა-

მეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩვენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე უ(კუ)ნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა და სითარხ-
 5 ნისა ნიგნი და ნიშანი გიბოძეთ შენ, ჩვენს მ(კ)ერვალს, ნ ო დ ო რ ე ლ ს ს უ ლ ხ ა ნ ა შ ე ი ლ ს პ ა პ უ ნ ა ს ა , ძმა(თ)ა შენთა: და თ უ ნ ა ს ა , ზ უ ბ ი ტ ა ს ა , ზ ა { ა } ლ ა ს ა , თ ე ე დ ო რ ე ს , შვილთა და მომავალ-
 თა სახლისა თქვენისათა, ყოველთავე.

ასრე და ამათ პირსა ზედან, რომე, თავად ჩვენთვის ასრე სახასოდ
 დაგიჭირეთ, რომ არას დროს და ჟამს თქვენი სახლი არ გავცეთ და მერმე
 10 ასე გვითარხნებხართ, რომე არაფ(ე)რისთანა საჩვენო სათხოვარი და
 გამოს(ა)ლები არა გეთხოვებოდეს-რა, არა ღალა, არა საბალახე, არა კ(ო)
 დის პური, არა კულუხი, არა ნახირისა და ცხურის პირისთავი, არა სეფო-
 ბა, არა საური და სხუა სასოფლო წურიმალე გამოსალები და სათხოვარი,
 არასფერისთანა არა გეთხოვებოდეს-რა, ერთის კარზედ მუდმად სამ(სა)
 15 ხურისაგან კ(ი)დე.

გქონდის და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენს ერთგულად სამსახურ-
 სა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩვენისა ვ(ე)ქილ-ვეზირნო და სხუანო მო-
 საქმენო, ვინცა ვინ იყვნენ და ანუ დღე(ი)ს წაღმა იქნებოდეთ, თქვენ-
 20 ცა ასრე გაუთა(ვე)თ და ნურა(ო)დეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით,
 თვინიერ შეწვენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმ, იანვარს თ,
 წელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მნიგნობრის, თ უ მ ა ნ ი შ უ { ი } ლ ი ს
 25 ბ ი რ თ უ ე ლ ს ა თ ა .

შიშლიგი და არცა პირისთავი არ ერთოხოვებოდეს და არც სამეჯრინბო.

1652 წ. ორსთომ მეფის წყალობის წიგნი სვეტიცხოვლის სარდალ ბაბრიელ ბეძენისშვილისადმი

საბუთი დაკარგულია. ტექსტი შემორჩენილია თ. ჟორდანიას კუბლიკაციით.
 თ ა რ ი დ ი : ქორთონიკონი ტმ (340), რაც გვაძლევს 1652 წელს.
 გ ა მ ო ც ე მ ა : ჟორდანია 1897: გვ. 466 ('შემოკლებით).

ეჰა, ს ვ ე ტ ო ც ხ ო ვ ე ლ ო , რომელმან საუნჯო ყავ დღესა ერთსა
 ძალი შენი ძლიერი, ოდესმე მდინარესა შთაეტევა რა ძე დედისა წელთაგან,
 ხოლო დედამან მან სანყალობელმან, ვითარცა იხილა ძე თვისი, შთაიგდო
 (მ ტ კ ვ ა რ შ ი) თავი თვისი მეტყველმან სიტყუათა ამათ: „ვითარმედ
 5 მოწვედინ დედაცა შენი, შვილო სასურველო, შენთანა“. ხოლო სიტყუასა
 მას თანა გამოჰკრთა სვეტი იგი ნათლისა ადგილით თვისით და შთავიდა
 წყალსა მას, სადა იგი შთაბნეულ იყუნეს დედა ძითურთ. ხოლო შეაერთ-

ნა იგინი და ავლინებდა წყალთა მათ ზედა, ვიდრემდი მოაწევდა პირისპირ სვეტისა მის ცხოველისა და აღმოიყვანნა, და მოაწვლინა წინაშე ერისა. და ქადაგებდა სახელსა შენსა და ადიდებდეს ყოველნი ლ(მრ)თის მოქმედსა საკვირველებათასა...

ვითარმედ წილხდომილ ვიქმენით ჩვენ, ქ ა რ თ ვ ე ლ ნ ი , 5
დედოფლისა მის, ლ(მრ)თისმშობლისა, ჩვენ, შენ მიერ მტერთა ზედა და
წინააღმდგომთა ძლიერმან... შანშა და შარვანშა, ყოვლისა აღმოსავლე-
თისა მპყრობელ-მქონებელმან მეფეთ-მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ ,
და თანა მეცხედრემან ჩვენმან... მ ა რ ი ა მ , და პირმშომან და სასურ-
ველ-სანადელთა ძეთა ჩვენთა პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , და ძეთა ჩვენ- 10
თა თანამეცხედრემან პატრონმან თ ა მ ა რ , და ძემან მათმან პატრონმან
გ ი ო რ გ ი , შემოგწირეთ... სოფელი ქ ო რ დ ი თქვენ, ს ვ ე ტ ს ა ც ხ -
ო ვ ე ლ ს ა ... და მას შინა საჭეთ მპყრობელსა პატრიარქსა კ(ათალიკო)ზ(ი)
სა პატრონსა ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე { ს } . ასე რომე, ჩვენის ნება-დართულო-
ბითა და ბრძანებითა, დ ი ა ს ა მ ი ძ ე ს კ(ათალიკო)ზს გ ე დ ე ო ნ ი ს შ - 15
ვ ი ლ ი ს გ ა ბ რ ი ე ლ ი ს (თ ვ ი ს) . . . ებოძებინა...

ჯარის უფროსს გ ე დ ე ო ნ ი ს შ ვ ი ლ ს ბატონს გ ა ბ რ ი ე ლ ს
გიბოძეთ სოფელი ქ ო რ დ ი ...

დაინერა... ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმ, ჴელითა... თ უ მ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი ს 20
ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა . დედანს ჰქონია ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , თ ა მ -
ა რ , ლ უ ა რ ს ა ბ

მინაწერი: სიგელი პოლოკოვნიკის კ . გ ე დ ე ვ ა ნ ო ვ ი ს ა .

218

1652 წ. ყყალოზის ბანახლეზის წიგნი ორსტომ მეფისა გეჴან ნასრიასშვილისაძმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-28/4; გადაწერილი დედნიდან რეწული მმართველო-
ბის პირების დაეთარში. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის
12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში: 1821 წლის 17 თებერვალს,
ნომრით: №127.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმ (340), რაც უდრის 1652 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თეჴმანიშვილი.

[ქ]. ჩვენ, ლ(მრ)თივ-გვირგვინოსანმან, ორისავე ტახტისა მპყრობელ-
მან, მეფეთ- მეფემან, ხელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , პირმშომან
და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე ამიერ
უკუნისამდის ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალებელი
წყალობის წიგნი და ნიშანი გიბოძეთ თქვენ, ჩუენსა ერთგულსა და თავ- 5
დადებით ნამსახურსა ყმასა, ნ ა ს რ ი ა ს შ ვ ი ლ ს ბ ე ჟ ა ნ ს , ზ ა { ა }

ლს, ბიძათა თქუენთა: სო რ ზ ა ნ ს , პ ა პ ი ა ს და მ ა ნ უ ჩ ა რ ს , მამა-
ვალთა სახლისა თქვენისა, – ყოველთავე.

- მას ჟამს, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და თქუენის მკუიდრის ხ ა [ნ]
ძ ო რ ი კ ი ს ნიგნის გა{ა}ხლებას დაგვიჯენით, ვითაცა კურთხეულის
5 ჩუენის ძმის, ბატონის ბ ა გ რ ა ტ ი ს ნაბოძები სიგელი, ესე გაგიახლეთ
და დაგიმკუიდრეთ სამძლუარი კ ი ლ ი კ ი ს წყლ{ა}მდის, დიაკუანი
რომე ასაფლავია, ა ს ლ ა ნ ი ს [მინამდის], ძველის ლ ო რ ი ს გზამდის,
ყ ო ჩ ა ქ ა რ ი და დ ა მ პ ა ლ ს წ ყ ლ ა მ დ ი ს . ესეები ყოვლისის მისის
10 სამართლიანის საქმითა, მითთა, ბარითა, წყლითა, ნისქუილითა, სახმრითა
და უხმრითა, შენითა და ოხერითა, შესავლითა და გასავლითა, მისის გარე-
შემოთა – ყოვლითურ, უნაკლულოდ გვიბოძებია თქუენთვის და შვილთა
თქუენთათვის. და არაოდის არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არ{ა} შემდ-
გომად სხუათა ხელმწიფეთაგან.

- ანე, გიბძანებთ, კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და ს ო მ ხ ი თ ი ს
15 ტარულანო და მელიქნო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ, და ნურაოდეს ნუ მოუ-
შლით და შე{ე}ცილებით, თვინიერ შეწვენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და სიგელი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმ, ხელითა კარისა
ჩუენისამდივანმწიგნობრისთ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

დედანს პქონია ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , ლ უ ა რ ს ა ბ

XIX ს-ის მინაწერები: ასლთან თანასწორ არს, სოვეტნიკი, თა(ვადი) გ ა -
ბ რ ი ე ლ რ ა ტ ი ე ვ ი .

სოვეტნიკი, თა(ვადი) რ ა ტ ი ე ვ ი .

ნამდვილი წერილი მივიღე, ფ ა რ ს ა დ ა ნ ა რ ლ უ თ ო ვ ი . რადგან ამან
წერა არ იცოდა, ამის თხოვნით ხელს ვაწერ, კ ა რ ა პ ი ტ მ ა რ გ ო ვ ი .

კომენტარი:

დოკუმენტის ტექსტიდან ირკვევა, რომ აღნიშნული წყალობა თავდა-
პირველად მეფე ბაგრატმა უბოძა ნასრიაშვილ ბეჟანის წინაპარს, რო-
მელიც, 1618 წელს გაცემული ბაგრატ-ხანის საბუთის მიხედვით, არის
ნასრ თუმანიშვილი (დოკუმენტური წყაროები, 2019: 147-148). ნასრი
ეკუთვნის სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარ თუმანიშვილთა საგვა-
რეულოს, რომელიც ამ თანამდებობას მემკვიდრეობით ფლობდა XV
საუკუნის შუა ხანებიდან. ნასრი მდივან-მწიგნობრად ჩანს 1606-1624
წლებში (ბაქრაძე, 1963: 163-178). ნასრის ვაჟები უკვე ნასრიაშვილებად
იწოდებიან და არა თუმანიშვილებად.

1652 წ. წგალობის წიგნი ოსტომ მეფისა
იორამ სააგაპისადმი

პ ი რ ი ს პ ი რ ი : ხეც, Hd-13955, თავში უნის 1821 წ. რუსული ბეჭედი.

პ ი რ ე ბ ი : 1. ხეც, Hd-13956-ა; 2. სეა, 1449-115; 1449-679.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმ (340), რაც უდრის 1652 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : კარის მდივან-მწიგნობარი სეიმონ.

[ქ.] ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, მეფემან პატრონმან
რ ო ს ტ ო მ , ესე წყალობისა წიგნი გიბოძეთ თქვენ, მ ო უ რ ა ვ ი ს შ -
ვ ი ლ ს სა { ა } კ ა ძ ე ს თ ა რ ხ ა ნ ს ი ო რ ა მ ს , შეილთა და მომავალ-
თა შენთა.

ასე რომ, ოდეს პაპაშენი გ ი ო რ გ ი მოურავის ა ქ ა რ თ ე ლ ო დ ა მ 5
გადავარდნილიყო, მაგან რაც სამეკიდრო ან მეფეთაგან წყალობა მამ-
ული გქონებოდათ, სახასოთ დადებულებოდა, და რომელიმე სხვათათვის
ეზოძებინათ. და ჟამსა მეფობასა ჩვენისასა მ ო უ რ ა ვ ი ს შ ე ლ ე ბ ი
მოგიკითხეთ და შევიტყევი, რომ ა ზ რ უ მ შ ი წონთქრის წყალობით სცხ-
ოვრებდით. და რადგან ჩვენ ვიცოდით თქვენი გვარი, ძველთა მეფეთ დრო- 10
საც ნამსახურნი და პატივცემულნი ყოფილიყავით, და უმეტესად პაპაშენი
გ ი ო რ გ ი მ ო უ რ ა ვ ი ჩვენზედ დას ა ქ ა რ თ ე ლ ო ზ ე დ ა ც დიდად
ნამსახური იყო, ამისთვის ვიგულსმოდგინეთ და დიდის ჴელ(ლ)მწიფის, შ ა -
ბ ა ზ ი ს დაკითხვით, თქვენსავე სამეკიდროს მამულზედ მოგიყვანეთ. და 15
ყოველივე გიბოძეთ, შენის ძველის მთა-მამულბობის წერილებითა გავეზინ-
ჯეთ: ნეტარად ხსენებულს მეფეს თ ა მ ა რ ს შენის გვარის, ს ა კ ა ძ ი ს
ჯ ა ნ - ზ უ რ ა ბ ი ს ა თ ვ ი ს რაც სოფლები ეზოძებინა, თქვენს ძველს
სამეკიდრებელს გარდა, და აგრეთვე, დ ა ვ ი თ მეფეს და დიდს ს ვ ი მ ო ნ
მეფეს და ლ უ ა რ ს ა ბ მეფეს; კიდევ გ უ ლ შ ა რ დედოფალს. და სხვათ
მეფეთა რაც წყალობა ექმნათ, იმათი წერილები გვაჩვენეთ, რომელიც ძვე- 20
ლადგანაც თქვენი ყოფილიყო, რაცა ამას ქვევით სოფლები სწერია: სოფე-
ლი ნ ო ს ტ ე , სოფელი ა ხ ა ლ შ ე ნ ი , სოფელი ნ ო ს ტ ა ს ო ძ ი ს ი ,
სოფელი გ ვ ე ლ დ ე ს ო რ ბ ე თ ი , სოფელი ც ხ ი რ ე თ ი , სოფელი
ე რ თ ა ნ მ ი ნ დ ა ეკლესიით, სოფელი ფ ა ვ ნ ი ს ი , სოფელი ა ხ ა ლ ქ ა -
ლ ა ქ ი , ჩვენგან დასახლებულის ვაჭრებით, სოფელი ე ზ ა ტ ი , სოფელი 25
გ უ დ ა ლ ე თ ი , აქავ ც ა ლ ქ ა ლ ა მ ი ძ ე ბ ი თავიეთის ყმითა და მამუ-
ლითა, კ ა ვ თ ი { ს } ჴ ე ვ ს თქვენი სამეკიდრო გლეხნი, რაც გყოლებო-
დათ, აგრეთვე ჩ ი ვ ა ძ ე ყმითა და მამულითა, სოფელი ნ ი ნ ა რ ე ხ ი -
თქვენი კერძი, გ უ დ ა ლ ე თ ს ზ ე ი თ მ ა რ ჯ ა ნ ა ნ თ უ ბ ა ნ ი , სოფელი
ტ ყ ე მ ლ ო ა ნ ა , სოფელი მ ზ ვ ა რ ი , კ ო ტ მ ა ნ ი , სოფელი ო რ ი 30
ე ე რ ხ ე ე უ ლ ი , სოფელი გ ა ვ ა ზ უ რ ი , სოფელი ს ა მ ტ რ ე დ { ო } ,
სოფელი გ ო ს ტ ი ბ ე , სოფელი კ ა ბ ე რ ი , სოფელი გ ა რ გ ა რ ი და
მ ე რ ი ა , სოფელი ჭ ა ვ ჭ ა ვ ი ს ი , სოფელი კ ვ ი რ ი კ ა , სოფელი
გ ო გ ო თ ი , თქვენივე მთა ქ ს ი ლ ი ს ი და ე ლ ი ქ ა რ ი , პირაქეთი

და პირიქეთი უხმარებით, მან გ ლ ი ს ი ს ჯეგზედ ზ ე მ ო ო ძ ი ს ი ,
 ტყის უ გ უ დ ე თ ი და დიდი სანადირო ტყე და კიდეც სოფელი მ ი ნ დ -
 ვ რ ი ს უ გ უ დ ე თ ი , კიდეც რ ა ზ მ ი თ ი ს მ თ ა ს აქეთ თქვენი ძველი
 5 სამკვიდრო სოფელი ფ (ე) ლ ი და სოფელი ღ ე ნ ე , და მ თ ა რ ა ზ მ ი -
 თ ი ს ა , რაც წილი გქონებოდეს | აქვე სოფელი ჯ ა ნ დ ი ს ი , სოფე-
 ლი ს ი ქ ა ლ ე თ ი , სოფელი ღ ე ე დ რ ე თ ი და ციხე კ ი კ ნ ა თ ბ ე რ ი ;
 და კიდეც ა ლ ი ს ჯ ე ო ბ ა ზ ე დ სოფელი ნ ა ბ ა ხ ტ ე ე ი და კ ლ დ -
 ი ს ნყარო , კიდეც ქალაქის პირში სოფელი ლ ი ს ი და ნ ა ხ შ ი რ -
 გ ო რ ი , ს ო მ ხ ი თ შ ი სოფელი ყ ი შ ლ ა ლ ი და კ რ ნ ა ნ ი ს ი , კიდეც
 10 ე ნ ი ს ე ლ შ ი ორმოცი კომლი მებაგრეშუმე, – ესე ყოველი სამკვიდრო და
 ნყალობა, როგორც ძველად გქონებოდათ თავეთის სამართლიანის სამძ-
 ლერით: მთით და ბარით, აზნაურით და გლეხით, ჩვენც ესრედ მტკიცედ და
 საბოლოოდ და საშვილიშვილოდ გვიბოძებია.

არა მოგეშალოს ჩვენგან და არცა სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან
 15 და თუ ვისმე ამ თქვენის მამულების წყალობის წიგნი ჰქონდეს ბოძებული
 ან ჩვენგან და ანუ სხვათა მეფეთაგან, ამ წყალობის წიგნითა და სიგლით
 გაგვიბათილებია, და თქვენთვის და გვიმტკიცებია და გვიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენსა ერდგულობასა და სამ-
 სახურსა შინა. ანე, გიბრძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო, წყალობა
 20 და სიგელი ესე თქვენცა ესრედ დაუმტკიცეთ და ნურავინ შლად ჯელჰყ-
 ოფთ, თვინიერ შეწვენისა კიდე.

დაინერა ფარმანი და სიგელი ესე კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის
 ს ე გ მ ო ნ ი ს ა თ ა . ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმ.

ბეჭედი: ყანის ფეხთა მტვერი რ ო ს ტ ო მ მ ე ფ ე ვამტკიცებ.

XIX საუკუნის მინაწერები:

ნამდვილთან თანასწორედ არის გადმოწერილი, რომლისათ[ვი]ს ვამოწმებ
 გუბერნი(ი)ს მარშალი მ უ ხ რ ა ნ ბ ა ტ ო ნ . . .

ამისი ნამდვილი ლერლდიაში არის წარდგენილი გვარის დასამტკიცებლად
 და ერთი პირი გ ო რ ს სადაო არს წარდგენილი ა ხ ა ლ ქ ა ლ ა ქ ე ლ ე ბ ი ს
 საქმეზედ.

რ ო ს ტ ო მ მ ე ფ ე ი ს წყალობის წიგნის პირი, ამისი ნამდვილი ლეროლ-
 დიაში არს წარდგენილი ჩვენის გვაროვნებისათვის და მეორე დამოწმებული
 პირი – გ ო რ ს უეზდნის სუდში არს ჩვენგან წარდგენილი ნ ა ბ ა ხ ტ ე ე ი ს
 გაყოფის საქმეზედ ჩვენსა და ბ ე გ თ ა ბ ე გ ი ა ნ თ შორის რომ იყოფოდა, და
 აღწერილი არის.

პომენტარი:

იორამ სააკაძე – მოურავე გიორგი სააკაძის შვილი. იგი მამასთან ერ-
 თად გადაიხვეწა ოსმალეთში თეიმურაზ I-თან დამარცხების შემდეგ.
 1629 წელს გიორგი სააკაძე ოსმალეთში მოკლეს. საბუთიდან ვიკებთ,
 რომ იორამი არსრეშში ხონთქარის მიერ ბოძებული წყალობით ცხო-
 ერობდა.

როსტომმა გიორგი სააკაძის შვილის დაბრუნების შესახებ ნებართვა ირანის შაჰისგან აიღო, რასაც ორი მიზეზი აქონდა: 1. როსტომი შაჰს უთანხმებდა ყველა მნიშვნელოვან ღონისძიებას, 2. გიორგი სააკაძე მარტყოფის აჯანყების შემდეგ ირანის შაჰის მოღალატედ ითვლებოდა და ცხადია, მისი მემკვიდრის ქართლში დაბრუნებას ირანის მორჩილი როსტომი შაჰის ნებართვის გარეშე არ გააკეთებდა. გ. ოთხმეზურს მიანია, რომ საბუთში მოხსენიებული შაჰ აბასი გადაამწერის შეცდომაა და შაჰ სეფის ნაცვლად წერია, რადგან საბუთის დაწერის დროს 1652 წელს ირანს აბას II (1642-1666) მართავდა, თუმცა იორამის ქართლში დაბრუნება გაცილებით ადრე მოხდა. იგი 1639 წლისთვის „ქვე იმერეთში იყო, ხოლო ქართლში 1641 წელს გეხვდება (ოთხმეზური, 1999: 128, სქ. 1).

როსტომი დიდად იყო დავალებული გიორგი სააკაძისგან, ამიტომ გაისარჯა იორამის ქართლში დასაბრუნებლად. ბერი ეგნატაშვილის თანახმად, ერმა როსტომი, იგივე ხოსრო-მირზა, მამამისის დაუთხანის ქართლში წამოსვლის შემდეგ დედასთან ერთად შაჰის კარზე დარჩა. „შექმნილიყვნენ ორნივე დედა-შვილნი სჯულითა მაჰმადიანნი და იყოფებოდნენ დიდად გლახაკად და უღონოდ ყოვლისავე სა მარისაგან. მაშინ მივიდა ესე ხოსრო-მირზა მოურაუთანა და მცირელი რამე მოართუა მოურავსა. ხოლო მოურავმან რა იხილა ხოსრო-მირზა, წარმოუდგა ფე ზედ, დაუცალა ადგილი თვისი, მოიყვანა და დასუა იგი და პატიო-სცა დიდად, ხოლო იყო მოურავი მაშინ ეაენისაგან დიდად პატიეცემული, და მორჩილებდნენ სულად ყოილბაშნი და გუერდს ახლდნენ მრავალნი. იხილეს რა ყოილბაშთა ესეითარი პატივისცემა ხოსრო-მირზასი, აკითხეს მოურავსა: „ეინ არს კაცი ესე, რომელსა ესე დიდად პატიე-ეცით.“ ხოლო მოურავმან აუწკა მათ, ვითარმედ „ესე არისო ძე დაუთხანისა, პატრონისა ჩემისაო.“ მაშინ სცნეს ყოილბაშთა ესე და უპყრობდნენ დიდსა პატივსა ხოსრო-მირზას. მაშინ დიდად კეთილსა უყოფდა ყაენი ხოსრო-მირზას და მისცა მოურაობა ისპაანისა და პე-ეანდათ ესე მეტოქად ქართლის ბატონისა“ (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 404). მოყვანილი ამონარიდიდან ნათლად ჩანს, რომ მეფე როსტომის კარიერული წინსვლა მთლიანად გიორგი სააკაძის დამსახურება იყო. აქედან გამომდინარე, ცხადია, როსტომი ცდილობდა მისი მემკვიდრის დაწინაურებას. გარდა იმისა, რომ იორამი სამშობლოში დააბრუნა, მას დაუბრუნა მამულები, გაათარხნა და თავადად აქცია. ეს იყო იმ იშვიათი შემთხვევათაგანი, როდესაც ასნაური თავადის წოდებას იღებდა. იორამი აღარ ფლობდა მოურავის სახელს, თუმცა ეს საშოხელყო ტერმინი მის გვარად იქცა. სხვა სააკაძეებისგან განსხვავებით, იორამის შთამომავლები თარხნის ტიტულს ატარებდნენ და მოურავიშვილებად ან თარხნიშვილებად იწოდებოდნენ (ოთხმეზური, 1999: 129-130).

იორამმა როსტომს დაუყვასა წყალობა და მთელი ცხოვრება ერთგულებდა. სწორედ მან შეატყობინა როსტომს ნოდარ ციციშვილისა აჯანყება და მის ნახშობაშიც დაეხმარა.

1652 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სალაროს მუშრიბ შირალისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-1972 ა; ღია ყაყისფერი ქაღალდის გრაგნილი; ზომა: 92,5X24,5 სმ; ხელი მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის ტექსტი იკითხება გარკვევით, მაგრამ კიდევობის დაზიანების გამო ზოგიერთი ალფა-ალბ (კუდად იკითხება. მიუღიანად საბუთის ზურგი გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. დაზიანებული ადგილები აღდგენილია კონტექსტისა და შემორჩენილი გრაფემების მიხედვით; საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი, შექასთე-ნასთალიყის ხელით შესრულებული, რომელიც საკმაოდ დაზიანებულია, მოთავსებულია reqto-ს ზედა აშიახს.

პ ი რ ი : I. 1450-36/122.

საბუთის თ ა რ ი დ ი : ქორიანიკონი ტმ (340), რაც უდრის 1652 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთუელ თემანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურძე, 1955: გვ. 233, №102.

ქ. ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-გუირ-გუინო|¹სანმან მეფეთ-მეფემან, და ორისავე საბატონოსა, ქ ა რ თ - ლ ი ს | ა |² და კ ა ხ ე თ ი ს ა მპურობელმან პატრონმან როსტომ, და თანა[მე]ცხე|³დრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი |⁴ ა მ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონ[მან] |⁵ ლ უ ა რ ს ა ბ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მ|⁶ტიციე და უცვალელებლი, სამკუიდრო და საბოლო[ო] წყალობისა |⁷ და სითარხნის წიგნი და სიგელი შეგინყალეთ და გი|⁸ზოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და თავდადებით წესისებრი|⁹ვ მრავალგუარად ნამსახურთა ყმათა, სალაროს მუშრიბს ფ ი |¹⁰ რ ა ლ ი ს, ძმასა თქუენსა ფ ა რ ს ა დ ა ნ ს, შვილთა და მომავალთა ს|ა|¹¹ხლისა ჩუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მო[გუიდი]|¹²ეგით კარსა და ბ ა დ ა ბ ე თ ს დასახლება მოინდომეთ, გ ო |¹³ რ ა კ ა ს გარეშემოს თქუენგან გატეხილს მიწასა და ჭალას |¹⁴ დაგუიჯენით. ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, მო|¹⁵კითხული ვქენით: პირველითგან მეფის ს უ ი მ ო ნ ი ს ნასადგომევი |¹⁶ ყოფილიყო და თქუენ ძუელითგან ირჩოდით, და კიდევ თქუენვე გ|¹⁷ეხელყოდა, თქუენ გეჭირა, პწევდით და სთესევდით. ცოტას ხანს ჩუენ |¹⁸ გამოგართვით და სახასოდ დავიჭირეთ. რადგან წისქუილები, ვენაჴი დ|ა|¹⁹ გარეშემო მიწები თქუენი იყო, ისიც დაგიმკუიდრეთ და გიბოძეთ გ ო - რ ა კ ა მისის მიწითა, კ უ ე რ ა ნ ა კ ი ს მწრით ფ შ ნ ა მ დ ი ს ი ნ; კიდევ გ|²⁰ოხუევით ქუემოთ ფ შ ნ ა მ დ ი ს ი, ზემოთ თქუენის წისქუილების მიწის |²¹ ბოლომდისინ; პირდაპირ გატანებით თქუენის მიწებისა და ჩ ა რ - ჩ ი შ ე ი |²² ლ ი ს ს ა ქ უ ა ს მიწის ბოლომდისინ; ლ ი ა ხ უ ი ს ჭალა, რასაც რომ გ ო |²³ რ ა კ ა ს მიწის ბოლო გაიტანს, და ამ პირამდის თავით

გატანებით პირდა²⁴პირ, ამას წინათ რომ ღ ი ა ხ უ ს უდენია, იმის პირამ-
დი, რაც დღეს ²⁵ აქნობამდის ა მ ი რ ა ღ ა ს ა გ ა ნ [მოსყიდული?]* მიწა
არის, იმის გარდაისად, ქ²⁶ალა და საწნავი – ყუელა თქუენთუის გუიბოძ-
ებია. აგრევე, რაც კაცი და {ა} ²⁷სახლოთ ან თქუენგან ნასყიდი ან მოახლე
მიცემული და ანუ მოსული ყ ²⁸მა – ბოგანო.

ასრე გუითარხნებია, დღეს და ამას უკან რომ აშენდეს, მაშინ²⁹ცა,
ასრე რომე, არც აინერებოდეს ჩუენგან გაგზავნილის თემის მ[ო]³⁰ნერ-
ილისაგან და არც ეთხოვებოდეს: საური, არა კოდისპური და საბალა[ხე],
³¹ არა პირისთავი, არა ნახირისთავი, არა საჯინიბო, არა სეფეობა და ბე-
გა³²რი, არა ლაშქრობა და ნადირობა, არასფერისთანა საჩუენო ს{ა}თხ-
ოვარი და ³³ გამოსაღები არა ეთხოვებოდეს-რა. და გ ო რ ი ს პირდაპირ,
კ ე ე რ ნ ა კ ხ ე დ , თქვენ³⁴ს ყმათაგან ურწყავი მიწა მოიჭუნოდეს, დღი-
ურზე კოდი ერთი ეთხოვბო[დ]³⁵ეს.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-
უ[რსა] ³⁶ შინა, არაროდის არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემ[დ]³⁷გო-
მად სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან. და ამისი წყალობაც გუი[ქნი]³⁸,
რომე, ამინით უკუნისამდე თქუენს სახლსა და თქუენს ყმას სატყუეოდ ³⁹
შვილი არ ეთხოვებოდეს.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ⁴⁰ კარისა ჩუენისა ვ ე ქ ი ლ - ვ ე ზ ი რ ნ ო და სხ-
⁴⁰უანო მოსაქმენო, ვინცავინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებო-
დეთ, თ⁴¹ქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურადეს ნუ მოუშლით და შე[ე]
ცილებ⁴²თ, თუინიერ შეწევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

ვინცა და რამანც[ა კა]⁴³ცმან ამის შლად და ქცევად ჯელყოს, მას{ა}
მცა რისხავს დაუსაბამო ღ(მერ)თ[ი და] ⁴⁴ ყოველნი მისნი წმიდანი, ზეცი-
სა და ქუეყანისანი, ჯორციელნი და უ[ქო]⁴⁵რცონი. და ნურათამცა სინან-
ულით ნუ იხსნების სული მისი ჯოჯ[ო]⁴⁶ხეთისაგან. დამამტკიცებელნი
ამისნი აკურთხენს ღ(მერ)თ(მა)ნ.

დაინერა ბ(ძანე)ბა და [ნი]⁴⁷შანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმ, ჯელითა
კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობ⁴⁸რის თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ -
თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

სპარსული ტექსტი:

1652 წ.

[هو]

[حكم عالی شد] آنکه چون بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده [قر] به مشهور به کوره ... [ارا]اضی
اطراف ... رودخانه ایخورا بزیده الاشباه پیرالی مشرف خزانه [شفقت] و عنایت فرمودیم و مشار[الی] در
باب رعیت خود و [ترخانی] و غیره محال ... حکم عال[ی] را ... اجابا ... مق[ر] ف[ر]موریم که محل
نیول ... ذیل ... و ترخانی و غیره را در باب او [معضی] و مستمر دانسته از [شایبه تغییر و تبدیل مصو]
ن و محروس شناسند مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت [نموده هر ساله در این باب حکم مجدد نطلبند
و چون بمهر عالی رسد [اعتماد نمایند] و در عهده شناسند تحریرا فی شهر رمضان المبارک سنه ... ۱۰۶

* ეს სიტყვა მიწურილია ტექსტის ხელით, უფრო წერილი ახლებით.

[გამოვიდა მაღალი ბრძანება] მასზედ, რომ იმის საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის აღნიშნული, გორაკად წოდებული სოფელი ... მდინარე ლ ი ა ხ ვ ი ს მხარის სახნავი მიწები, მსგავსთა [შორის] რჩეულს, სალაროს მუშრიბს – ფ ი რ ა ლ ს ეუნყალობეთ და ვუბოძეთ ... თარხანი და სხვები მისადმი სამუდამოთ მიკუთვნებულად ცნონ [და ეს ბრძანება შეცვლისა და გადაკეთების მანკისაგან] დაცულად აღიარონ. მაღალი კარის მუსტოუფი, შეიტანს რა ამ ბრძანებას დავთარში, [ყოველ წელს ამის შესახებ] ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და, როცა (ბრძანება) მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, [ერწმუნონ და თავიანთ მოვალეობად აღიარონ მისი შესრულება]. დაიწერა 106... წლის კურთხეულ რამაზანის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-ზე ჩანს მხოლოდ ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი „ო, უძლურთა შემწე“ – معين الضعفا ოვეალური გაურკვეველი წარწერით.

221

1652 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა არეშიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-20, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, 'სიმა: 39,3X22 სმ. შავი ფერის მეღანი, ხელი მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: მცირედ დაზიანებულია და შეესებულება სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია, თერთმეტსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნას-თალიყის ხელით, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი გმ (340), რაც უდრის 1652 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი 1909: №419; ფეოტურიძე, 1955: გვ. 231, №101.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწვევითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, ლ(მრ)თივ-უირგუინოსან-მ|²ან, ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ ე თ ი ს ა – ორისავე მპყრობელმან, მე|³ფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმა რ ო ს ტ ო მ , თანამე|⁴ცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა |⁵რ ი ა მ , პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმ|⁶ან ლ უ ა რ ს - ა ბ , ესე ამიერ უკუნისამდის უამთა და ხანთა გა|⁷სათავებელი, მტკიცე და უცვალებელი, წყალობისა წიგნი|⁸ და ნიშანი შეგინყალებთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგ|⁹ულსა და მრავ|¹⁰ლფერად ნამსახურსა ყმასა,

არეშიშვილი¹⁰ პაპუნასა, შვილთა შენთა გურგენს და როსებს, ბიძაშვილ¹¹სა შენსა აღამაზს, შვილთა და მამავალთა სახლისა თქუენისა¹² ყოველთავე;

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და ამოვა¹³რდნილის ბარათ-აშვილის გერმანოზიანთ ნაქონს ნაოჭარს ვა¹⁴ძა დაგუ-იაჯენით, შეგიწყალეთ, ვითარცა ამოვარდნილის კერძი¹⁵ იყო, ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა: მითთა, ბარითა,¹⁶ წყლითა, წისქვილითა, საჭმრითა და უჭმრითა შენითა და ოჯერი¹⁷თა. სამძღვარი ბედ-ნის ნათლისმცემლის სწორ(ა)დ, ლელე(ს) ბოლოს, დი¹⁸დი გორაჭივჭივს ერთვის და ზედათ ყუინჩილის ჯევის სწორათ, რა¹⁹ც ბედენი დახედავს. – ესეები ჳელშეულად თქუენთუის და შვილთა თქუენ²⁰თათუის გუიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენს ერდგულად სამს²¹ახურსა შინა, და აროდის არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემ²²დგომად სხუთა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(ძანებ)თ კარისა ჩ²³უენის ვაქილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, თქუენც ასრე გაუთა²⁴ვეთ, ნუროდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით შეცილებისა,²⁵ თუნიერ შეწევისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება²⁶ და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმ, ჳელითა კარი-სა ჩუენისა მდივ(ა)ნმნიგ²⁷ნობრის თუ მანისშვილის ბირთველი-ისითა.

ხელრთვები: როსტომ, ლუარსაბ

სპარსული ტექსტი:

1652 წ. 4 ოქტომბერი – 2 ნოემბერი

[هو]

حكم عالی شد آنكه بنابر شفقت عالی در باره بابونه ارش اعلیٰ قریه وزه من اعمال برات ایلی را که در قدیم الایام بتیول اکر مانوس نام برات ایلی مقرر بوده و متوفی شده از و ورثه نماند بوده ا بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده بتیول بابونه مذکور و اولاد او ا مقرر فرموده ارزانی داشتیم که بحلیه آبادانی در آورند رعایا^۱ قریه مزبورہ مومی الیہ تیولدار باستقلال خود دادستہ سال بسال از قرار دستور العمل ولایت گرجستان مالوجہات و حقوق دیوانی خود را بہر اسم و رسم کہ بودہ باشد مخصوص تیولدار مومی الیہ دانستہ رسانند و موقوف ندارند و قضایای سانحہ خود را ا سوا ی قضیہ خون بدو رفع نمایند مستوفی سر کار عالی در دفتر ا ثبت نمودہ ہر سالہ حکم مجدد نطلبند و در عہدہ داندن تحریر ا [فی] شہر ذیقعدہ الحرا سنہ ۱۰۶۲

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ პაპუნა არეშიშვი-ლის მიმართ მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, საბართიანოს დამოკიდებული სოფელი ვაძა, რომელიც ძველად უმეკვიდროდ გარ-დაცვლილი გერმანოზ ბარათაშვილის თიულად იყო დამტ-

კიცებული, [ეს სოფელი] იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულადაა აღნიშნული, ხსენებულ პ ა პ უ ნ ა ს და მის შვილებს დაეუმტკიცეთ და ეუბოძეთ, რათა აყვავების სამკაულით შეამკონ ის. ხსენებული სოფლის გლეხებმა აღნიშნული [პირი] თავის სრულუფლებიან თიულდარად (უნდა) 5 ცნონ, ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო ს ვილაიეთის დასტურლამალის თანახმად, ყოველწლიურად თავიანთი მალუჯათი და სხვა სახელმწიფო გადასახადი, რა სახისაც უნდა იყოს, ხსენებული თიულდარის კუთვნილებად აღიარონ და [მათ გადახდას] ნუ დააბრკოლებენ. და თავისი [სასამართლო] საქმეები, გარდა სისხლის [სამართლის] საქმეებისა, მას გადასცენ [გადასაწყვეტად]. 10 [ეს ბრძანება] მაღალი კარის მუსტოუფიმ დავთარში შეიტანოს, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მითხოვენ და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ. დაინერა 1062 წლის დალოცვილ ზი კადას თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-ზე ჩანს ოთხკუთხა სარეგისტრაციო ბეჭედი სავარაუდო სპარსული ლეგენდით: — امر الله حسب سجدوه — ალაჰის ბრძანებად ჩათვალით. ქვეშ მინერილი აქვს: بنظر راسر — „განხილულ იქნა.“

222

1652 წ. როსტომ მეფის ბანჩინება ბიზი და სვიმონ ზემგბინიძეებს შორის სასისხლო ღავის შესახებ

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-1805, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 51,8X24 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთი საკმაოდ დაზიანებულია, ტექსტი ალაგ-ალაგ გაცრეცილია, დაკარგულია სიტყვების და გრაფემების გარკვეული ნაწილი. დაზიანებული ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

პ ი რ ი : სეა, ფონდი №1461, რე. 14—132.

თ ა რ ი ღ ი : ქორინიკონი ტმ (340), რაც უდრის 1652 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დოლიძე, 1972: გვ. 92-93, №35.

ქ. ზე ადიდნეს ღ(მერ)თ(მა)ნ ძლიერი და უძლეველი, ორის-ავე საბატ[ონ]²ოსა — ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ ე თ ი ს ა მჰყრობელი მეფეთ-მეფ[ო]³ზა პატრონისა რ ო ს ტ ო მ ი ს ა . დავსხედით ღ(მრ)თის შიშს ქუემ⁴ ბეჭედ და მოსამართლედ ვეზირი ა ლ ა მ ო ი ნ , დ ი ვ ა ნ ბ ე - გ ი | ⁵ ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი პატრონი რ ო ი ნ , ა მ ი რ ე ჯ ი ბ ი გ ი (ო რ) გ ი , მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი შ ვ ი ლ ი [...]⁶ ი ვ ა ნ ი , ა ვ თ ა ნ დ ი ლ , თ უ - მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი მ დ ი ვ ა ნ ი ბ ი რ თ უ ე ლ ი , [...] | ⁷ ამის მწერელი ფ ი - რ ა ლ ი , ზ ე ე დ გ ი ნ ი ძ ი ს გ ი ვ ს ა და ს უ ი მ ო ნ ი ს | ⁸ სისხლის გარდასაწყუეტლად.

სარჩელი და საჩივარი ორ¹⁹ თავესი გავიგონეთ, ნათესაობაში ერთ-მანერთზედ მრავალი შენა¹⁰ ცოდარი და საჩხუბარი საქმე ჩამოვარდნოდათ და ეშმაკის [...] ¹¹ ფრწითა, ს უ ი მ ო ნ ი ს მამას ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ს , გ ი ვ ი ს პ ა პ ა ი მ ა რ ი ნ დ ო მოეკ¹² და მას დღეს აქათ ერთმანერთზედ მოსისხარნი დარჩო¹³ მილიყუნეს და მრავალი ავი საქმე მომდარიყო. ს უ ი მ ო ნ ა მასა ჩიო¹⁴ და, პირველი გ ი უ ნ ა ს სახლის კაცს ჩემი სახლის კაცი მოუქ[ლავ]¹⁵ სო და ბ ე ბ ე რ ა ჩემი, პაპაშენს ძალად გაუნბილებიო და მასუკან¹⁶ წელმწიფის კარზედ გასამართლებულან, სისხლი და საუპატიო გ[ა]¹⁷ უჩენიათო, ის აღარ მოუცემიაო და იმათი შევცა და სიკუდილი¹⁸ ამაზედ მომდარაო.

გ ი ვ მ ა ნ ამისი ასრე უპასუხა, რასა ჰქუიანო, [...] ¹⁹ რაც ჩემის სახლისკაცს შენი სახლისკაცი მოუკლავსო და [რა]²⁰ ცუდერა-შენი პაპის ჩემისაგან განბილებულაო, რაც ცუდუ[ბ]²¹ რალოდ პაპაჩემი ი მ ა რ ი ნ - დ ო მამაშენმან არ მოკლაო, და თუ რომელ²² იმე შენი სახლისკაცი ჩუენმა სახლის კაცმა მოკლა, სახელი გვა[ნ]²³ იშნეთ, თუ რა რქმევიაო და მასუკან ამის პასუხს სამართლიანის [სა]²⁴ ქმით ჩუენ გაგცემთო.

ს უ ი მ ო ნ ამისი ეს უპასუხა, ძუელი განაჩენი²⁵ წიგნი მქონდაო და დამეკარგა, თორემ აზდენ-აზდენი გლეხი და საქონე²⁶ ლი გარკუევით შიგენერა, რომე პასუხი უნდოდა გაგეცათო [და] ²⁷ ამისი ფიციც შემოძლიაო, რომე ჩემი სახლისკაციც მომკუდარიყოს [თქ]²⁸ უენის სახლისაგანო და ბებერა-შენიც ძალად განბილებულიყოსო, [...] ²⁹ რადგან განაჩენი წიგნი არა ჰქონდა, თვითანვე ფიცს შემოიძლიენა], ³⁰ ასრე შევჭფიცო, რომე სახლისკაციც მაგათის წელით მკუდარი გყუანდე³¹ სო და სხუარიგადაც ბებერა-ჩემი განბილებული იყოსო, და, რაც³² ამ საქმეზედ სისხლი და საუპატიო გაგუჩენოდეს, ის აღარ მოეცეს, [] ³³ ეს სიკუდილი იმაზედ მომდარიყოსო.

ანე, ჩუენ ამისი ასრე გაუჩინეთ: ³⁴ ორი შესახელებული საბატოს კაციშუილი უმტერო, ორი სხუა, რომელი³⁵ ც თუითან უნდოდეს, იმისთანა კიდევ საბატოს კაციშუილი თა მი[იყვან]³⁶ სს ს უ ი მ ო ნ და ასრე შეჭფიცოს: „ამისმა მადლმან, ამისმან გამაცხორებელ[მა]³⁷ ქ რ ი ს ტ ე მ ა ნ ლ(მერ)თ(მა)ნ,” გ ი ო , ჩემო განაყოფო, ეს მამული, ამდენი საქონელი³⁸ ნასისხლად და საუპატიოდ გაგუჩენია.”

თუ შეჭფიცოს და ფიცმან ამა³⁹ რთლოს, რაც გასჩენოდეს, ვითაც გ ი ვ ი ს პ ა პ ა ი მ ა რ ი ნ დ ო მკუდარია და თა... ⁴⁰ გორავს, რარიგადაც ამას წინათ, ამათის სახლისკაცს სისხლი [გა]⁴¹ სჩენოდეს, ისრე უნდა გარკუევით გარდასწყდეს; და რაც ს უ ი მ ო ნ ი ს სახლ⁴² ისკაცისათუის სისხლი და საუპატიო გაუჩენიათ, იზდენ[ი] ი მ ა რ ი ნ დ ო ს სისხლ⁴³ ლში გაითვალონ. და სხუაზედ ს უ ი მ ო ნ უნდა სისხლი მისცეს და გ⁴⁴ არდაუწყუიტოს. და თუ ვერ შეჭფიცოს, ვითაც რომ ჩამამავლობით⁴⁵ დიდნი კაცნი არიან, ნამეტნავიც უნდოდა გასჩენოდა, მაგრამ დღეს⁴⁶ მამული მოკლედ იყო და მის მეტს ვერ შეიძლებდა, და უნდა დაუ⁴⁷ დოს ნასისხლად ოცდაათი კუამლი გლეხი, თორმეტი თუმანი თ⁴⁸ ეთრი, ერთი გუთანნი ჯარი, ხუთი ჭაკი ცხენი, სამასი კოდი პური,⁴⁹ ასი კოკა სთუელზედ ტყბილი სამარხად.

ამისი საქმე ასრე გავა⁵⁰რიგეთ, ვითაც გათავებით სისხლის საქმეს ვერ შეიძლებდა,⁵¹ ზოგი ვაპატიეთ ჯუარ-ხატითა, ზოგი მეფესა და დედოფალთა, ზო⁵²გი პჭეთა და მოსამართლეთა და ექუსი კუამლი კაცი ავ-კა[რ]⁵³გად ს უ ი მ ო ნ ს დავევეით. და უნდა დაუდოს და გ ი ვ ს ა მოაბარონ.⁵⁴ ჩუენი განაჩენი ამას იქით არ არის და ამგუ[ა]რად გარდა-გუიწყუე⁵⁵ტია.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმ.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი მინაწერი: ქ. გ ი ვ ი ს ზ ე ე დ გ ი ნ ი ძ ი ს ა .

223

1652. წყალობის წიგნი [ტოსტომ მეფისა] [ყოლანაშვილებისადმი]

პ ი რ ი : სეა, 1450-1/5; გადაწერილი რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დავთარში თავნაკლული დედნიდან. საბუთი წარდგენილია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია: 1820 წლის 22 აპრილს, ნომრით: №5.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმ (340), რაც უდრის 1652 წელს.

საბუთის და მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

. . . კერძი სასახლე და ქოშტაური საკომლო თქვენგან ნასყიდი მიწა-წყალი; აგრევე ახალშენს თქვენი ნასყიდი დიდის ტერტერას შეილიშვილი ოსია, მისის საგანაყოფოს მამულითა; ნაჭიდურს თქვენიე მკვიდრი მაზმანი მ ი ტ ი ჩ ა მისის მთ(ე)ლის საკომლოს მამული-
5 თა, საფიჩხულითა, საგოდრითა და საწყლისპიროთა. – ესეები ყოვლი(თ) ურ, რისაც ქონებელი იყუნენ და ანუ იქნებოდენ, და ანუ პირველი ყოფილიყ(უ)ნენ, სამკვიდროთ და სამამულედ დაგიმკვიდრეთ, ამად რომე, ჩვენზედ ვალდებულნი და ნამსახური იყუენით და ყ ი ზ ი ლ ბ ა შ ი ს ქვეყანას
10 ასრე საფიცრით დაგიმტკიცეთ, რომე არასდროსა და ჟამსა თქუენის სახლის ჩამოშავალს კაცსა ეს ჩუენგან წყალობა – საფიცრით სითარხნე – არ მოეშალოს, ამინ, უკუნისამდე.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად
15 სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბრძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დლე(ი)ს წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე დაუშეკვიდრეთ, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყალობევსა სიგელსა და საფიცარშია ენეროს. და ნურ(ა)ოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თუინი-
20 ერ შენენისა და თანადგომისაგან კიდე.

და რისაც მამულისა და ალაგის მქონებელნი იყუნეთ, იმაზე, რაც არ შემოგიმატოთ, სხუარიგათ არ დაგამცროთ და არა მტრის ენით გაუკითხავათ შეგიბეზლოთ. ვინ იცის და, ამ მამულებისა სხუა წიგნი და ნიშანი გამოჩნდეს, სიგლითა ამითა გაგიცუდებია და მტკიცე და უცვალებელი ესე ოდენი არის. თუ ნ ა ო ხ ა რ ი მ ო ქ რ ი ს ი , მ ო ლ ა ვ ი და ხ ო რ ბ უ - 5
 ვ ი , თქუენი საკერძო შენ(ი)თ, ისიც ასრე გითარხნეთ, რომე საჩუენო სათხოვარი და გამოსალები არა ეთხოვოდეს-რა: არა საბალახე, არა კოდის პური, არა პირისთავი და ნახირისთავი, არა სეფეობა, რისაც ფერისა იქნებოდეს, ერთის სათათროს საურისა და ლაშქარ-ნადირობისაგან კიდე.
 დაინერა ბ(ძ)ა(ნე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმ, ხელითა კარისა 10
 ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი { ს } ბ ი რ თ ვ ე ლ -
 ი ს ი თ ა .

ამისად გათავებისა, თავდებად მოგვიცემია თავად ლ(მერ)თი და ყოვ-
 ელნი მისნი წმინდანი, ზეცისა და ქვეყნისანი, ხორციელნი და უხორციონი.
 აგრევე, შ ო შ ი ლ ე თ ს ი ლ ა ძ ე ი ვ ა ნ ა და ნ ო დ ო რ ე თ ს 15
 მ ა ზ ი ტ ა გ უ ლ ი ა უ რ ი ს მამულითა, და დ უ რ ნ უ კ ი ს ბოლოს, ჯ ი -
 გ რ ა შ ე ნ ს , რაც შენი კერძი იყოს სამართლიანის საქმით, ისიც დაგიმ-
 კუიდრებია სამართლიანის საქმითა.

დედანს ესვა ბექდები: მ ა რ ი ა მ , ლ უ რ ს ა ბ .

გვიანდელი დამტკიცება: ესე ბრძანება და სიგელი ჩვენცა ასე ვამტკიცეთ,
 ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმდ (1656), შ ა ჰ ნ ა ვ ა ზ .

დედანს დასმული ჰქონია შაჰნავაზის და სხვა სამი პირის ბექდები.

პირის მინაწერები:

ასლიდამ თანასწორ არს ჩაწერილი, სოვეტნიკი, თა(ვადი) თ ე ი მ შ რ ა ზ
 ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

სოვეტნიკი, თა(ვადი) თ ე ი მ შ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

ასლი, დოკუმენტი მივიღე, ი ო ვ ა ნ ე ყ ო რ ღ ა ნ ო ვ ი .

კომენტარი: ადრესატის გვარი – ყორღანაშვილი – აღდგენილია სარეგისტრაციო მინაწერის მიხედვით.

1652 წ. წყალობის წიგნი ოსტომ მეზისა თამაზ ბარათაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-33/69; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია 1822 წლის 15 დეკემბერს ნომრით №67.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმ (340), რაც უდრის 1652 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-წიგნობარი ბირთველ თუქანიშვილი.

[ქ]. ნებითა და შეწეწითა ღ(მრ)თისათა, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნი-
ფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრ(ე)მან ჩვენმა, დედო-
ფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სასურველმან
5 ძემან ჩვენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , ესე საბოლოოდ გასათავებელი
წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგინყაღეთ {და} გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა
ერდგულთა და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა: ბ ა რ ა თ -
ა შ ვ ი ლ ს თ ა მ ა ზ ს , შვილთა შენთა შ ე რ მ ა ზ ა ნ ა ს ა , ქ ა ი ხ ო ს -
რო ს , შ ი ო შ ს და მომავალთა სახლისა თქვენიისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგივადგით კარსა და ქ ე ე მ ო ბ ო ლ ნ ი ს { ს }
10 ალა- ს ტ ე ფ ა ნ ა ს ვენახს დაგვეაჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხ-
სენება თქვენი, შეგინყაღეთ და გიბოძეთ ბ ო ლ ნ ი ს { ს } ალა-ს ტ ე ფ ა -
ნ ა ს სამართლიანი კერძი ვენახი მისის მზლურიითა და შესავლითა.

თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის გიბოძებია ყოვლის კაცისაგან
უცილებლად. გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად
15 სამსახურსა შინა და არა{ა}ოდეს არ მოგეშალოს.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმე-
ნო, ს ო მ ხ ი თ ი ს მელიქნო და ბ ო ლ ნ ი ს ი ს მოურავნო, თქვენც ასრე
გაუთავეთ და ნურას მოუშლით და შეეცილებით, შეწეწისა და თანადგო-
მისაგან კიდე.

20 დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმ, ჯელითა კარისა
ჩვენისა მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

თუ ამ მამულისა სხვა წიგნი გამოჩნდეს, სიგლითა ამითა გაგ{ვ}იცუ-
დებია და მტკიცე ესოდენი არის.

დედანს ჰქონია ბეჭედი: რ ო ს ტ ო მ

პირის მინანერები:

ასლთან სწორ არს, თ(ავად)ი რ ა ტ ი ე ვ ი .

ასლი წერილი მივიღე, კნეინა დ ა ვ ი თ ა ბ ა შ ი ს ა ს ა ლ ო მ ე მ .

225

1652 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა აპაია შანშიაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-6/33; გადაწერილი რუსული მმართველობის
დაწესებულების პირების დაეთარში.

თარიღი: ქორთიკონი ტმ (340), რაც უდრის 1652 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუშანიშ-
ვილი.

[ქ]. ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყაღეთ და გიბოძეთ ჩვენ,
მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , პირმშომან და

სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ლ უ ა რ ს ა ბ , თქუენ, ჩუენ-
თა ერთგულთა და წეს(ი)სებრივ ნამსახურსა შ ა ნ შ ი ა შ ვ ი ლ ს ჩვენს
ყაფიჩს პ ა პ ი ა ს ა და შეილთა თქვენთა.

მას ჟამსა, ოდეს შენის საფასოს, ს ა მ ნ ე [ე] რ [ი ს] ს , მ ი რ ზ ა შ -
ვ ი ლ ი ს პ ა ს ა ნ ა ს ა და მისის ძმის ა ი ვ ა ზ ა ს ა გ ა ნ საენახე ალა- 5
გი გეყიდა და ნასყიდობის სიგელიც ხელთა გქონდა, და ჩუენც წიგნის წყ-
ალობას დაგეაჯენით, ამად რომე, საბოლოოდ არ მოგეშლოდათ, ჩუენცა ასრე
დაგუიმც(ე)იდრეთ ს ა მ ნ ე ე რ ი ს [ს] პ ა ს ა ნ ა ს ი და მისის ძმისაგან
მოსყიდული საენახე, რომე არასდროს არ მოგეშალოს. თ ა მ ა ზ ა ს მ ი -
ნის გუერდით, ერთი ძუელი საწნახელი რომ დგას, იმის მიდგამდით, იმ საწ- 10
ნახელს აქეთ, ხევის პირამდით, ერთის მხრით მ ა შ მ ა დ ა ს ვენახის მიდგ-
მამდინ, რაც იმას აქეთ ფლატე არის და იმისი თავი ჩამოიტანს, საურმის
შარამდით. ის ასრე გარკუევით თქვენთვის მოუყიდია და ჩუენც ეს წყალო-
ბის წიგნი ამისად ნიშნად გვიბოძებია, რომე არაოდის არ მოგეშალოს.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, ს ო მ ხ ი თ ი ს 15
ტარულანო, მელიქნო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუ-
შლით და შე(ე)ცილებით.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმ, ჴელითა კარისა
ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი -
თ ა . და არც კულუხი ეთხოვბოდის ამ თქვენგან ნასყიდს მამულსა. 20

დედანს ესვა ბეჭედი: რ ო ს ტ ო მ

226

1653 წ. 4 თებერვალს. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბორჟლ ბიორბი ბორბიჯანასშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1449-1872, გადაწერილი თეთრ ქაღალდზე, თავში მიწერ-
ილია დედნის არქეოგრაფიული მონაცემები: ზომა: 30×19 სმ. №20; შავი
ფერის მელანი, მხედრული, განკუთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოყელი
ხიტყვის შემდეგ.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმა (341), თებერვლის დ (4), რაც უდრის
1653 წლის 4 თებერვალს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. შეწვენითა მღ(რთ)ისათა, ჩუენ, მღ(რ)თივ-გვირგვინოსანმან,
მეფეთ-მეფემან, ჴელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , თანამეცხედრე-
მან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე ამ-
იერთ უკუნისამდინ ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და
ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ შენ, ჩუენსა ერდგულსა და წესისებრივ 5
თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, გ ო რ ე ლ ს გ ო რ გ ი ჯ ა ნ ა ს შ ვ ი ლ ს
გ ი ო რ გ ი ს , შვილთა თქუენთა ფ ა რ ს ა დ ა ნ ს ა , ა ლ ე ქ ს ი ს ,

მ ი რ ი ჯ ა ნ ს და მ ე { ლ } ქ [ი ს ა დ ე გ ს] ა , შვილთა და მამავალთა სახლისა შენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და ჩუენგან ნაწყალობევი სამთ-
ვალ ნისქეილი გიბრუნედა და ჩუენისავე ბძანებით, ოთხი სხვა მოუმატე
5 მ ე ჯ უ დ ი ს ნ ე ლ ი თ ა , – ესე(ქ)ბითავე სამართლიანის სამძღვრი-
თა თქუენთვის და შვილთა თქუენთათუის გვიბოძებია ყოვლის კაცისაგან
უცილებლად.

გკონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად
10 სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანუ, გიბ(ძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვაქილ-ვაზირნო, გ ო რ ი ს მოურავ-
ნო, ნაცვალნო და მამასახლისნო, თქუენცა ასრე გაუთავედ და ნურაოდეს
ნუ შეუშლით და შეცილებით, თვინიერ შენეენისა და თანადგომისაგან
კიდე.

15 ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმა, თებერვალსა დ , ჳელითა კარისა ჩუენისა მდი-
ვან-მწიგნობარის თ უ მ ა ნ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

დედანს ესვა სპარსული ბეჭედი.

ძომენტარი:

საბუთის ადრესატი გიორგი გორგიჯანაშვილი ცნობილი ისტორიკოსი-
სა და მოღვაწის – ფარსადან გორგიჯანიძის მამაა. ფარსადანი თავად
საბუთშიც იხსენიება. თუ გავიზიარებთ იე. ჯავახიშვილის მოსაზრე-
ბას, რომ ფარსადანი 1626 წელს უნდა იყოს დაბადებული, საბუთის გა-
ცემისას ის 27 წლის გამოდის. ფარსადანი როსტომმა ბავშვობიდანვე
გაზარდა. მეფეს უკისრია მისი დაოჯახებაც. როსტომის რეკომენდაცი-
ით ფარსადანი გახდა ისპაჰანის ტარუდა (მოურავი) (ჯავახიშვილი,
1945: 284-286). შაჰის კარზე იყო ეშიკადასი. მან 40 წელი გაატარა
ირანში. 1696 წელს გარდაიცვალა.

1653 წ. 10 ივლისი. სასახლმრო ღაჰის ბარბეშის წიგნი ბუღარმხელთა და ღორისთაველთა შორის

დე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14671, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა:
32,4X21,1 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი:
ორწერტილი, სამწერტილი და ოთხწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ;
დაზიანება: მცირედ დაზიანებულია და შეესებულია სარესტავრაციო ქაღ-
ალდით. ტექსტს ბოლოში ახლავს როსტომ მეფის ოთხკუთხედი ფორმის

ერთი სპარსული ბეჭედი. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში: 1823 წლის 9 სექტემბერს და 1817 წლის 12 აპრილს. №295.

პ ი რ ე ბ ი : ხეც, Hd-13951; სეა, ფონდი 1450, დაფო. 33-298.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმა (341), მკათათვის ათი, რაც უდრის 1653 წლის 10 ივლისს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი 1899: გვ. 383, №313; დოლიძე, 1972: გვ. 94-95, №36.

ქ. ზე ადიდნოს ღ(მერ)თმ(ა)ნ მეფეთ-მეფე, პატრო^{ნი} ქ ა რ თ ლ ი ს ,
კ ა ხ ე თ ი ს ა – ორისავე [საბა]ტონოსა პატ^{რონი} რ ო ს ტ ო მ ! ჩვენ,
სოლბათიასაული შ ა ნ შ ე ს | ⁴შვილი პ ა პ ი ა , მივედით მათის
ბძანებით. – გ უ დ ა რ ე ხ ე ლ | ⁵ნ ი და ღ ო რ ი ს თ ვ ე ლ ნ ი ბ ე დ ე ნ -
ზ ე დ სამძღვარს შესცილე^{ბულიყვენ}.

ახლა გ ე რ მ ა ნ ო ზ ი ს შ ვ ი ლ ს ო თ ა რ ს ა და პ ა { ა } ტ { ა } | ⁷ს
ფიცო დ{ა}ედვა. თავითით ყმით გ უ დ ა რ ე ხ ე ლ თ ა ასრე შე^{ფიცონ}:
"ამ გზასა, რასაც ღ ო რ ი ს თ ვ ე ს გზა რომ შეივლის ნ ა | ⁹თ ლ ი ს მ ც ე -
მ ლ ი ს {ქ}ვეით, ღ ო რ ი ს თ ვ ე ლ ს კაცს ჯელი არა ქ^ონდეს."

ქვეშეთ დიდი შარა რომ გ{ა}ივლის ბ ე დ { ე } ნ ი ს ა , იმას ქვეით¹¹
ტ ყ ე მ ლ ა უ რ ი და გ ო რ ა ს ს ა თ ი ბ ი არს, – ც ო რ ვ ე ლ თ დარჩა.¹²
იმას ზედათ, რ{ა}საც წყალი გ ო რ ა ს სათიბისაკენ დ{ა}იქცევს,¹³ დიდის
კლდის გამოტანებით, სერ-სერი რომ შემოსდევს ნ ა თ | ¹⁴ლ ი ს მ ც ე მ -
ლ ი ს ძირში, აქ{ე}თყვი რ ა ლ ა ს ნასახლებამდისინ, მ ი ნ გ | ¹⁵უ ლ { ი }
ს სათიბი, და შუა დიდი კლდე რასაც შეიტანს წყარომდისინ,¹⁶ იმის გას-
წორათ სამი გორა რომ არის, – დაბალი გორა, იმა¹⁷ს ქვეშეთ ჭ ი ვ ჭ ი ვ ი ს
წ ყ ა ლ ი რომ არის, რასაც წყალი ტ { ყ } ე მ | ¹⁸ლ ა რ ს ა ვ ე და გ ო რ ა ს
ს ა თ ი ბ ი ს ა კ ე ნ დ{ა}იქცევს, ღ ო რ ი ს თ ვ { ე } ლ ს კაცს¹⁹ ჯელი არა
აქს, გ უ დ ა რ { ე } ხ ე ლ თ ა [არის].

რაც წყალი ნ ა თ ლ ი ს მ ც ე მ | ²⁰ლ { ი } ს ქვეშეთ ნ ი რ ა მ თ ი ს ა კ -
ენ დ{ა}იქცევს, – ღ ო რ ი ს თ ვ ე ლ თ ა [არის]. და ნ ი რ ა მ | ²¹თ უ ლ ა
მაღალი გორაები, ისიც ნ ი რ ა მ თ უ ლ ა , ნ ა თ ლ ი ს მ ც ე მ ლ | ²²ი ს
გასწორათ, უკან რომ წყარო არის, ჭ ი ვ ჭ ი ვ ი ს სათ{ა}ვე, იმას²³ გ{ა}
ღმით ჯელი არავ{ი}ს აქ{ს} ე ა ძ ი ს არის.

ჩვენ ასრე გაგვირი²⁴გებია ჯელმწიფის ბრძანებითა, რომ ფიცო აღარ
მოვადინ²⁵ეთ, ასრე გავაშველეთ.

ბძანდებოდა ბატონი ზ უ რ ა ბ ი ს შ ვ ი ლ ი | ²⁶შ ა ნ შ ე , მეჯინი-
ბეთუხუცესი პ ა პ უ ა რ ა ტ ი ს შ ვ { ი } ლ ი , თ უ ლ ა ს | ²⁷შ ვ ი ლ ი
ხ უ ც ა , ა ნ ჯ ი ყ ა ფ ა ს შ ვ ი ლ ი ბ ა გ რ ა ტ , შე მ ა ზ ა ს შ ვ ი -
²⁸ლ ი გ ი ო რ გ ი , და თ უ ა , ს უ ლ ერთ პირობით ა რ ე შ ა { ა } ნ ი ,
ნ { ა } მ ო | ²⁹რ ა ძ ე ო ქ რ ო პ ი რ ი .

ვ{ი}ნცა ამ პირობასა და წიგნს გარდავ{ი}დეს,³⁰ ჯელმწიფემ თვისდა
შეცოდებათ მოკითხოს. ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმა,³¹ მკათათვეს ათს.

უზის სპარსული ბეჭედი.

XIX საუკუნის მინაწერები:

ქ. ეს ნიგნი ღორის თეთი, გუდერეხელი გლეხების არი. როსტომ მეფის არი. 1653 წ. 313. ჩაინერა კ.

313. გერმანოზიშვილის ოთარისა. 1653, მკათათვის 10.

ამისი პირი ვნახე და იმაზედ გარდავსწერე უმეტნაკლოთ, მე, ანჩისხატის მღუდელმა პეტრე არდაზიანოვმა.

228

1653 წ. 25 ნოემბერი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა პაპია შანშიაშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-9/25; გადაწერილია დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დათვარში.

თარიღი: ქორონიკონი ტმა (341), გიორგობისთვის კე, რაც უდრის 1653 წლის 25 ნოემბერს.

[ქ]. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისითა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონმა როსტომ, ესე სამკვიდროთ და საბოლოოდ გასათავებელი წყალობისა ნიგნი შგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩუენთა ერდგულთა ყმათა: შანშიასშვილს ყაფიჩისა პაპიასა და ძმასა შენსად ოლმაზასა და შვილსა შენსა ზალინასა.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქვენის სამკვიდროს სოფლისა და ნასყიდის სოფლის მთისა და სამო[სახლო]ს წყალობ<ი>{ა}ს გვიაჯენით, ჩუენცა შეგინყალეთ და გიბოძეთ ბორის სოფლისა და სოსანის დარბაზის სამძლუარი-ძველი ციხე, ლერწმისა წყალი, შეგლილოცი (?), ბარდის წყალი. რაც ამის შუამთამდი ღორი დადგეს და გასუქდეს, სამთო და მთა, – ასე შენთვის გვიბოძები(ა), რომ შენ უნდა პირზედ აიღებდე, რაც წესი და სამართალი იყოს.

სხუას კაცს შენთან წელი არა აქუს, არც დიდსა და არც ცოტასა, და ვერცავეინ შემოგეცილოს, ამ წესითა და გვიმკვიდრებია.

დაინერ(ა) ბძანება ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმა, გიორგობისთვის კე. ხელრთვა: როსტომ

იხ. კომენტარი საბუთთან: სეა 1450-6/55.

1653 წ. 6 დეკემბერი. წყალობის წიგნი ოსტომ
მეფისა ალი აღასადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-1032, მოქეითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 22,2X16 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკუთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი ხიტყვის შემდეგ; საბუთს აქვს მცირე დაზიანებები და შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია. სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნასთადიყის ხელით, მოთავსებულია საბუთის verso-ზე.

თ ა რ ი დ ი : ქორიონი ტმა (34), ქრისტეშობის შ, რაც უდრის 1653 წლის 6 დეკემბერს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიე 1955: გვ. 237-238, N103.

ქ. ესე წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჳელმ|ნიფემან პატრონმან როსტომ, და მომავალთა ჩ|უენთა ყოველთავე, თქუენ, ალი - ალასა და შენთა შვილთა.

ასრე და ამა პირსა ზედან, რომე შაბადინის რ|უს დაგუაჯენით, და ამ წესით შეგიწყალეთ და გი|ბოძეთ, რომე აშენოთ, რაც წესი და სამართ|ალი იყოს, ისრე. საჩუენოდ ღალას მოსცემდეთ და| არ დაგუაქლებდეთ.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე|¹⁰ ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმა, ქრისტიშობის თუის ვ.

ხელრთვა: ||¹¹ როსტომ

სპარსული ტექსტი:

1653 წ. 6 დეკემბერი - 14 დეკემბერი

[ჟ]

حكم عالی شد آنكه نهر شهاب الدين كه از قدیم الايام از رودخانه كرجا [ر]ی بوده است| بایر و اراضی آن نامزروع و معطل است مقرر فرمودیم كه عزت دستگاه عالی آقا| اروج اغلی | نهر منكور را بطریق قدیم از رودخانه مزبور جاری نموده اراضی آنرا بخلیه زراعت و آبادانی در آورده سال | بسال بهره آنرا موافق معمول بسركار و اصل و عاید میگردانیده چیزی قاصر و منكسر ننماید و نوعی ننماید| كه آثار سعی او در آبادانی و تكثیر زراعت و عنارت نهر منكور بمنصه مشهود و ظهور رسد | و درینباب قدغن دانسته در عهده شناسند و تخلف نورزند تحریر ۲۳ شهر| محرم الحرام سنه ۱۰۶۴

[ის (ლმერთი)]

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ შაბადინის არხი, რომელიც ძველი დროიდანვე მდინარე მტკვრიდან მოედინებოდა, დაინგრა და მისი მიწები დაუშუშავებელი და მიტოვებულია. დავადგინეთ, რომ პატივცემული ალი - ალასა ორუჯ - ოღლი, გამოიყვანს რა ხსენებულ

არხს ძველებურად აღნიშნული მდინარიდან, დამუშავებითა და გაშენებით შეამკობს მის მიწებს. წესისამებრ, ყოველ წელს მის ბაზრას მაღალ ხაზინას მისცემს და გადაუხდის. და არაფერს დააკლებს, ისე მოიქცევა, რომ მისი მეცადინეობის შედეგები ხსენებული არხის [მიწების] გაშენებასა და გამ-
5 რაელებაზე გამოჩნდება. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ, [მისი შესრულება] თავიანთ მოვალეობად აღიარონ და წინააღმდეგობა არ გასწიონ.

დაიწერა 1064 წლის 23 მოჰარემ-ალ-ჰარამს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი ნარწერით: همت سلطان صفی شاه زمین و زمان داد تلف بنده را رستم خسرو نشان — „ქვეყ-
ნისა და დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შ ა ჰ ს ე ფ ი მ წყალობა მოიღო
მის მონაზე და რ ო ს ტ ო მ - ხ ო ს რ ო მიწოდა“. ქართული ტექსტის გვერდის
ქვემო აშიაზე დასმულია ერთი სპარსული ოვალური სარეგისტრაციო ბეჭედი
ნარწერით: سفین الضعفا — „ო, უძლურთა შემწევ“.

verso-ზე გვიანდელი მიწანწერი: ქ. შ ა ბ ა დ ი ნ ი ს რუს წიგნი, მ ც ხ -
გ თ ი ს ა .

230

1653 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა აბელ ბარათაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-15/21; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველო-
ბის პირების დაეთარში. საბუთი წარდგენილია რუსული მმართველობის
რეგისტრაციაში 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში 1820
წლის 27 თებერვალს, ნომრით, №20.

თ ა რ ი დ ი : ქორთონიკონი ტმა (341), რაც უდრის 1653 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთეველ თუმანიშვილი.

[ქ.] ჩუენ, ღ(მრ)თიე-გვირგვინოსანმან, ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ ე -
თ ი ს ა — ორისავე ტახტისა მპყრობელმა მეფეთ-მეფემან, ჴელმწიფემან
პატრონმა რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-
დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე ამიერ უკუნისამდის ჟამთა და
5 ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალებელი წყალობისა წიგნი და სიგე-
ლი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულსა და მრავალფერად
თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ს , ჩუენის სუფრაჯის
შვილს ა ბ ე ლ ს , ძმათა თქვენთა, ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს და ი ე ს ე ს ა , შე-
ილთა და მამავალთა სახლისა თქვენისა, — ყოველთავე.

10 მას ჟამსა, ოდეს თქუენის მამულის სიგლის გახლებას დაგვიაჯენით,
შეგიწყალეთ და, რაც კურთხეულის მამის თქუენის ჟამში მამული გქონდა,

ხელშეუალად, მთით ბარამდისინ, სამკუიდროდ და საბოლოო{ო}დ, სიგლ-
ითა ამით დაგვიმტკიცებია და გვიბოძებია ყოვლის კაცისა უცილებრად.
ბედნიერის ყე{ე}ნის თავის მზემა, რაც კაცი თქუენს მამულს გამოით-
ხომს, არას კაცს არ მივსცემთ და არც გაგალარიბებთ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და არაოდის არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად
სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვაჟილ-ვაზირნო და სხუანო მოსაქმენო,
თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილებით,
თუინიერ შენევენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმა, ხელითა კარისა
ჩუენისა მდივანმნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

დედანს ესვა ბეჭედი: რ ო ს ტ ო მ

პირის მინანერები: ასლიდამ თანასნორ არს ჩანერილი, სოვეტნიკი,
თა(ვად)ი თ ე ი მ უ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

ნანდელი ნერილი მივილე, და ე ი თ ა ბ ა შ ი ს კ ნ ე ნ ა მ ს ა ლ ო მ ე მ .

231

1653 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა რამაზ ზუმბულიძისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-31/115; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართვე-
ლობის პირების დავთარში. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817
წლის 12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში: 1823 წლის 14 აპრილს,
ნომრით: №115.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმა (341), რაც უდრის 1653 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთყელ თუქანიშვილი.

[ქ]. ნებითა და შენევენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-გვირგვი-
ნოსანმან მეფეთ- მეფემან, ხელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , თანა-
მემცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი -
ა მ , ესე ამიერ უკუნისამდის ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და
უცვალებელი წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ,
ჩუენთა ერთგულთა და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურსა ყმასა,
ჩუენის სასაფლაოს – ს ე ე ტ ი ს ც ხ ო ვ ლ ი ს – დეკანოზის შუილს რ ა -
მ ა ზ ა ს ა , შვილთა თქვენთა, ა რ დ ა შ ე ლ ს და ი ე ს ე ს , შუილთა და
მამავალთა სახლისა თქუენისა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა, ც ი ხ ე დ ი დ ს მ ი ნ ო ბ ლ ი ძ ი ს
ცოლ-ყოფილის, მ ა რ ი ა მ ი ს ნაქონს მამულს დაგვიჯენით. [...] [შეგინყა]
ლეთ და გიბოძეთ ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა, სასახლითა, ბალ-

- ითა, ბაღჩა-ჭურითა და მარნითა; ძ ე გ უ ს მისი ვენახი, გლეხი პ ე ტ რ ი ა -
შ უ ი ლ ი მ გ ე ლ ი ტ ა, მისი განაყოფი ბ ე რ ი კ ა, შ ა ლ ვ ი ა შ უ ი ლ ი
ზ უ ბ ი ტ ა, ბ ე თ ლ ე მ ა შ უ ი ლ ი თ ე ვ დ ო რ ა, მისი განაყოფი
ბ ე რ ი კ ა, კ ბ ი ლ ა შ უ ი ლ ი ნ ო ნ ი კ ა, გ ო რ ი ა შ უ ი ლ ი პ ა ტ ა,
5 კ ბ ი ლ ა შ უ ი ლ ი მ ა ხ ა რ ა, გ ო დ ო რ ა შ ვ ი ლ ი დ ე მ ე ტ რ ა,
გ უ თ ნ ი ჯ ა რ ა შ უ ი ლ ი ნ ო ნ ი კ ა მისის ბიძაშვილებით, – ესები ყოვ-
ლის მისის სამართლიანის საქმითა, მთითა, ბარითა, წყლითა, წისქუილი-
თა, ველითა და ვენახითა შენითა და ოხერითა, ყოვლითურ უნაკლულოდ
გვიბოძებია, ამ წესითა: [მა]ნამდისინ მ ა რ ი ა მ ცოცხალი იყოს, იმასვე
10 პქონდეს, და მასუკან ვერამ ჩუენმა ნათესავმა კაცმან ვერ მოგიშალოს. და
თუ სხუა, ამ მამულის წიგნი გამოაჩინოს ვინმე, ამ წიგნით გაგვიცუდებ[ია].
გიბ(ძანე)ბთ კარის ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო,
თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნუროდეს ნუ მოუშლით და შეცილებით.
დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმა, ხელითა კარისა
15 ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

დედანს პქონია ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

პირის მინაწერები: ასლთან სწორ არს, თა(ვადი) რ ა ტ ი ე ვ ი .

სოვეტნიკი თა(ვადი) გ ა ბ რ ი ე ლ რ ა ტ ი ე ვ ი .

და ვ ი თ ე ლ ი ო ზ ო ვ ი .

232

1653 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა შულ ყარაჩილასადმი

დ ე დ ა ნ ი : Sd-2, მოყვითალო ფერის ეტრატე, ზომა: 33,7X22,2 სმ. შავი
ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი
სიტყვის შემდეგ; საბუთი ალაგ-ალაგ დასიანებულია, ზოგიერთი გრაფიკა
დაკარგულია, ამოხეული ადგილები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმა (341), რაც უდრის 1653 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბ ი რ თ ვ ე ლ თ უ მ ა ნ -
ი შ ვ ი ლ ი .

ქ. ნებითა და შეწვევითა ლ(მრ)თისათა, ჩ[უენ], ლ(მრ)თივ გუირ-
გუინოს¹ანმან, მეფეთ-მეფემან, კელმწიფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ ,
და² თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრ[ონ]-
მან მ ა რ ი ა მ , ესე ამიერ უკუნისამდის ჟამთა და ხანთა³ გასათავებე-
ლი, მტკიცე და უცვალებელი წყალობისა წიგნი და⁴ ნიშანი შეგინყალებთ
და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულს⁵ა და მრავალფერად ნამსახურსა
ყმასა, ყულს ყ ა რ ჩ ი ღ ა ს ა , შ⁶ვილთა თქუენსა ბ ე ჟ ა ნ ს , ლ უ ა რ ს -
ა ბ ს , კ ა ც ი ა ს ა და ზ ა { ა } ლ ს , მამავალ⁷თა სახლისა თქუენისათა,
– ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდექ¹⁰ით კარსა და ნ ა ჯ ი დ უ რ ს ა მოვარდ-
ნილის ჩ ა ხ რ ი ძ ი ს ნაქონს მამ¹¹ულს – მიწას, წყალსა და ნისქუილს
დაგუიჯენით, და იმაზედ მსახლობ¹²ელი კაცი: შ ო შ ი ტ ა და მისი ძმა
მ უ რ ა და , პ ა პ უ { ა } შ ე ი ლ ი ფ ო ლ |¹³ა და თავისის ძმებითა,
ლ უ ლ ა თავისის შვილებითა, გ ო ჩ ი ა თ |¹⁴ავისის შვილებითა და ჰ ა მ -
ზ ა თავისის შვილებითა, – ესე{ე}ბი¹⁵ ყოვლითურ მისის სამართლიანის
საქმითა: მთითა, ბართა, წყალ¹⁶ითა, ნისქუილითა შენითა და ოჯერთა,
ველითა და ვენაჯითა¹⁷ უნაკლულოდ თქუენთუის და შვილთა თქუენ-
თათუის გუიბოძებია ყოე¹⁸ლის კაცისაგან უცილებრად.

გქონდეს და გიბედნიერ{ო}ს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩ |¹⁹უენსა ერდგულად სამ-
სახურსა შინა და აროდეს არ მოგეშალო²⁰ს არა ჩუენგან და არა შემდგო-
მად სხუათა მეფეთა და მეპა²¹ტრონეთაგან.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვაქილ-ვეზირნო და ს²²ზუანო მო-
საქმენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნუროდეს ნუ მო²³უშლით და შე{ე}
ცილებით, თუინიერ შენეენისა და თანადგო²⁴მისაგან კიდე.

დაინერ{ა} ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმა, ჴელ²⁵ითა
კარისა ჩუენისა მდივ{ა}ნმნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ |²⁶ი რ თ -
ე ე ლ ი ს ი თ ა .

აგრევე ს ა ბ ე რ ე თ ი ს ნახევ{ა}რი წყალობად გქონდა, ან²⁷ცა,
სამკუიდროდ და საბოლოოდ მთით-ბარამდის თქუენთუის და შვილთა
თქუენ²⁸თათუის გუიბოძებია და აროდეს არ მოგეშალოს. ამ სიგლით და-
გუიმკუიდრებ²⁹ია.

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

233

1653 წ. მამულის წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა როინ ჯამახიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Ad-95I, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, შაეი ფერის
მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი
ყოველი სიტყვის შემდეგ; ორენოვანი – ქართულ-სპარსული. რვასტრიქონი-
ანი სპარსული რწქსტი, შესრულებული ნასთალიყის ხელით, მოთავსებუ-
ლია საბუთის recto-ზე.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმა (341), რაც უდრის 1653 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ვ. ფეოფირიძე 1955: გვ. 241-242, №105.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თემანიშვილი.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჴელ²⁸-
ნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, |²⁹დედო-
ფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , და სახლისა მომა³⁰ვალმა

*ამ სტრიქონიდან ტექსტი გრძელდება უფრო მკრთალი მკლნით.

ყოველმანვე, თქუნ, ჩუნთა ერდგულთა და მრავალფერა⁵დ თავდადებ-
ით ნამსახურთა ყმათა, ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ს დივანზე⁶გ ს რ ი ი ნ ს , შვ-
ილთა თქუნთა ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს და მომავალთა, – ყო⁷ველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და წ ო დ ო |⁸რ ე თ ს პ ა { ა }
ტ ა ს კერძს გარდაის, თქუნს მამა-პაპათ სამკუიდროს მამ⁹ულს დაგუ¹⁰ი
აჯენით, ჩუნც მოკითხული ვქენით და თქუენი კერძ¹¹ი მამული ყ ო რ -
ლ ა ნ ა შ ვ ი ლ ს გ ა რ ს ე ვ ა ნ ს და ფ რ ი დ ო ნ ა ს ჰქონდა. თა¹²ვად
მ ე რ ა ბ ი ს გაყრილი იყო და მერმე სხუას კაცსა ჰყმოზო¹³და და, გ ა რ -
ს ე ვ ა ნ ი ს კერძს გარეთ, ფ რ ი დ ო ნ ა ს ნაქონი მ ა რ კ ო ზ ხუ¹⁴ცესი
და მისნი ძმანი, და თქუენი კერძი მთა და ბარი, სამართლიანი¹⁵ თქუენ-
თუის გუიბოძებია. გ ა რ ს ე ვ ა ნ ს სადამდი გამოერთმოდეს, იმას¹⁶ გარ-
დაისად.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუნენსა ერდ¹⁷გულად სამს{ა}
ხურსა შინა, და არაოდეს არ მოგეშალოს¹⁸ არა ჩუნეგან და არა სხუათა
მეპატრონეთაგან.

ანე, გ¹⁹იბძანებთ კარისა ჩუნენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მო-
საქმე²⁰ნო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ,²¹ თქუენ-
ცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლი²²თ და შეცილებით თუნიერ
შენევისა და თანადგომისა²³გან კიდე.

დაინერა ბ(ძანება) და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმა, ჴელითა²⁴
კარისა ჩუნენისა მდივან-მნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს |²⁵ ბ ი რ თ უ -
ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: |²⁶ რ ო ს ტ ო მ

საპარსული ტექსტი:

1653 წ. 23 სექტემბერი – 22 ოქტომბერი

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه رویین بیگ! دیوان بیگی بموجبی که در ذیل بخط
گرجی نوشته شده یکخانه وارا رعایت واقع در قریه زودرت من اعمال گرجستان! کارنیل را بتیول او
مقرر فرموده ارزانی داشتیم رعیت مذکور! مومی الهیه تیولدار خود دانسته سال بسال مالوجهات خود را
ا بلا آنکسار باو واصل ساخته موقوف ندارد مستوفی! سرکار عالی در دفتر ثبت نموده هر ساله حکم
مجدد نطلب و! در عهده شناسد! تحریر! فی شهر ذی القعدة الحرام سنه ۱۰۶۳

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ როინ-ბეგ მდივან-ბედისად-
მი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ქვემოთ ქართულად დანერი-
ლის საფუძველზე, ჩვენ მას თიულდ გაეუჩინეთ და ვუბოძეთ ქ ა რ თ ლ ს
დამოკიდებულ სოფელ წ ო დ ო რ ე თ შ ი მოსახლე ერთი კომლი გლეხი.
5 აღნიშნულმა გლეხმა მოხსენიებული (რ ო ი ნ - ბ ე გ ი) უნდა ცნოს თავ-
ის თიულდარად, ყოველწლიურად თავისი მალუჯათი სრულად უნდა გა-
დასცეს მას და არ დააბრკოლოს. მაღალი კარის მუსტოფუფი, ჩანერს რა [ამ

ბრძანებას] დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად ცნოს. დაინერა 1063 წლის დალოცვილი ზუ-ლ-კა'დას თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს ზის როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-ზე დასმულია ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا — „ო, უძლურთა შემწევე“; 2. ელიფსური, წარწერით: يا صاحب العصر والزمان — „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო!“, ქვემოთ მინანერი: قلبي شد — „დაინერა“; იმავე გვერდის კუთხეში სპარსული მინანერი: بخط مسلمان حكم قلبي شد — „ბრძანება მუსლიმური დამწერლობით დაინერა.“

234

1653 წ. მამულის წახალობის ბანახლების წიბნი როსტომ მიწისა და მიწის ძმრი ელენესაძე

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-1653, მოკეითალო ფერის ეტრატ, ზომა: 60,7X28 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკეითილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; აწიები გამოყოფილია ფერადი ჩარჩოებით. საბუთი მცირედაა დაზიანებული და მოცეითილი ადგილები შევსებულია სარეგისტრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია. ექვსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული ნასთალიყის ხელით მოთავსებულია საბუთის recto-ზე. საბუთი წარდგენილია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია — 1820 წლის 26 მაისს ნომრით: №113.

პ ი რ ე ბ ი : ხეც, Qd-9669; სეა, 1450-12/5.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმა (341), რაც უდრის 1653 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ე. თაყაიშვილი 1909: გვ. 71, №52; ე. ფუთურისე 1955: გვ. 239-241, №104.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარის შეილი თემანიშვილი გიორგი.

ქ. სახელითა სახიერისა, არსება დაუსაბამოსა, დაუსრულ¹ებელისა ღ(მრ)თისა, მამისა, ძისა და სულისა წმინდისა; თავდებობი²თა, მინდობითა და შუამდგომელობითა, ყოვლად წმინდისა ღ(მრ)თისმ³შობელისა, უმეტესად კურთხეულისა დედოფლისა ჩუენისა, მარად⁴ის ქალწულის მ ა რ ი ა მ ი ს ი თ ა ; ძლიერებითა ცხოელსმყოფელისა⁵ ჯვარისითა, რომელსა ზედან განიპყრნა პატიოსანი მკლავნი⁶ თუისნი ქ რ ი ს ტ ე მ ა ნ ღ(მერ)თ(მა)ნ ხსნისა ჩუენისათა.

ამათისა თავ⁷დებობითა, მინდობითა და შუამდგომელობითა წმინდისა წინა⁸წმინდისა, წინამორბედისა, ნ ა თ ლ ი ს ა მ ც ე მ ე ლ ი ს ა ი ო ვ | ⁹ა ნ ე ს ი თ ა და ი ო ვ ა ნ ე ქ ა ლ წ უ ლ - მ ა ხ ა რ ე ბ ე ლ ი ს ა , ცათა მობაძე¹⁰ისა ღ(მრ)თივ-აღმართებულისა ს ე ტ ი ს ა ც ხ ო ვ ლ ი -

ს ა და კუართისა სა¹¹უფლოსა მირონ-წმინდისათა; ქ ა რ თ ლ ი ს ა გამ-
ნათლებელისა ნ ი ნ ო - დ¹²ედა მოციქულისა.

ამა ყოველთა დიდთა წმინდათა, თავდებო¹³ბითა და შუამდგომელო-
ბითა, ეს¹⁴ე უკუნისამდის ჟამთა და ხან¹⁵თა გასათავებელი, მტკიც¹⁶ე
და უცვალებელი წყალობის წიგნი¹⁷ და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ
ჩუენ, ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა |¹⁸ხ ე თ ი ს ა - ორისავე ტახტისა მპყრო-
ბელმან მეფეთ-მეფემან,¹⁹ ჯელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , თანა-
მეცხედრემან ჩუენ²⁰მან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი -
ა მ , თქუენ, ჩუენთა²¹ ერდგულთა და ნამსახურთა ყმათა, დ ა ვ ი თ ი ს
ცოლყოფილს ე ლ |²²ე ნ ე ს .

ასრე რომე, ქმარი ჩუენს სამსახურსზედ კარზედ მო²³გიკუდათ. იმის-
ავე სიცოცხლეში თქუენის სამკუიდროს მამულის წიგნ²⁴ი და სიგელი
გიბოძეთ. ანე, მეორედ ობოლ-ქვრივნი შ²⁵ეგიბრალეთ და ვისმინეთ აჯა
და მოხსენება თქუენი, წასახდენლად²⁶ და გასალარიბელად არვის და-
განებეთ, თქუენი ქალი ჩუენს ე²⁷რდგულს და გაზდილს ა ნ ჩ ა ბ ა ძ ე ს
ა ფ ხ ა ზ ს გ ი ო რ გ ი ს მივეცით და²⁸ შენდა შუილად მოგეცით. თქუენი
მამული დღეს, რისაც მქონებელნ²⁹ იყუნეთ, ასრე ჯელშეულად დაგიმ-
კუიდრეთ და გიბოძეთ, რომე დღ³⁰ის უკან არ³¹ცა კაცს თქუენთან
ჯელი არ ჰქონდეს და არცვინ გამოითხო³²ოს. მრავალმა კაცმა გუთხ-
ო³³ვა თქუენი მამული, მაგრა³⁴მ თავ³⁵ად ორჯელ წყ³⁶ალობად გბოძე-
ბოდათ, და მერმე ჩუენგნით ასეთი საფიცარი ჯელთ გე³⁷ჭირათ, რომე ის
საფიცარი არ მოიშლებოდა და აღარა შეგიშალეთ-³⁸ა.

ანე, რისაც მამულის მქონებელი იყავითა, ყოვლის მისის სა-
მართ³⁹ლიანის საქმითა და სამძლურითა: მთითა, ბარითა, წყალითა, წის-
ქული⁴⁰თა, ველითა, ვენაჯითა, ეკლესი⁴¹თა, სასაფლ⁴²ათა, ჭალითა,
სანადირო⁴³თა, საწყლისპიროთა, საკონითა, ყოვლის მისის შე⁴⁴სავლი-
თა და გასავლითა, ამ თქუენის შუილის ა ნ ჩ ა ბ ა ძ ი ს გ ი ო რ გ ი |⁴⁵ს ა -
თ უ ი ს გუიბოძებია ყოვლის კაცის უცილებრად.

ვინცა და რამანცა⁴⁶ ადამის მონათესავემან კაცმან ეს ჩუენგან ნაბო-
ძები თქუენი მამუ⁴⁷ლები მოგიშალოს, მასმცა რისხავს თავ⁴⁸ად დაუს-
აბამო, დაუსრულებ⁴⁹ელი ღ⁵⁰მერთი და ყოველი მისნი წმინდანი, ს ვ ე ტ -
ი ც ხ ო ვ ე ლ ი , ღ⁵¹მერთი-აღმარ⁵²თებული მღრთ⁵³აება-უცვალებელი
და წმინდა გ ი ო რ გ ი ა ლ ა ვ ე რ დ ი ს ა |⁵⁴ ზეცისა და ქუეყანისანი,
ჯორციელნი და უჯორციონი. დამამტკიცებელნი⁵⁵ ამისნი ღ⁵⁶მერთ⁵⁷თმან აკ-
ურთხნოს, ამინ.

ანე, გიბ⁵⁸ძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზ⁵⁹ირნო და სხუანო მო-
საქმენო, თქუენც ასრე გაუთავეთ და ნუროდეს ნ⁶⁰უ მოუშლით და შე⁶¹ცე
ცილებით.

დაიწერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ⁶²ორონი⁶³კონს⁶⁴ტანტა, ჯელითა კარის
ჩუენისა მდივ⁶⁵ანწმინგნობრის შუი⁶⁶ლის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს მწერლის
გ ი ო რ გ ი ს ი თ ა .

უზის როსტომ მეფის მრგვალი ბეჭედი: რ ო ს ტ ო მ

ხელრთვა: მ ა რ ი ა მ

هو
حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره گریگین غلام ابخازا بموجبی که در ذیل
بخط گرجی نوشته شده صبیحه داود بیگ گوشواره شویلی را که فوت شده و وارثی سوی
مذکورہ از او نمائندہ با املاک و هرچه داشته بمشارالیه عنایب فرموده ارزانی داشتیم
مستوفی سر کار عالی در دفتر ثبت و عمل نماید تحریرا فی شهر جمادی الاول ۱۰۶۳

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ გიორგი აბხაზი ღულა-
მისადმი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ჩვენ, ხსენებულს, ქვემოთ
ქართულად დანერილის საფუძველზე, ვუწყალობეთ და ვუბოძეთ და-
ვით - ბეგ გუშფარიშვილის ქალიშვილი, მთელი იმ მამულით,
რომელიც მას (დავით - ბეგს) ჰქონდა, რომელიც (დავით - ბეგი) 5
გარდაიცვალა და ხსენებული [ქალის] გარდა მემკვიდრე არ დარჩა. მაღალი
კარის მუსტოფუიმ [ეს ბრძანება] ჩანეროს თავის დაეთარში [და მის მიხედ-
ვით] იმოქმედოს, დაიწერა 1063 წლის ჯომადი ალ-ავალის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს ორჯერაა დასმული როსტომ მეფის სპარ-
სული ბეჭედი. სხვა სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭდები და მინაწერები 10
საბუთს არ უზიის.

XIX საუკუნის სარეგისტრაციო მინაწერები:

სოვეტნიკი თ(ავად)ი თ ე ი მ უ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ი ო ნ ი .

კომენტარი:

დოკუმენტის ქართული ტექსტიდან არ ჩანს, რომელ საგვარეულოს
ეკუთვნის დაეთი, მხოლოდ სპარსულ ნაწილშია მითითებული მისი
გვარი გუშფარიშვილი. არც მისი კუთვნილი მამულებია დასახელე-
ბული. როსტომი აღნიშნავს, რომ მას დაეთისთვის მის სიცოცხლე-
ში ორჯერ უბოძებია მამულების დამტკიცების წიგნი. დაეთი მეფის
დავალების შესრულებისას გარდაცვლილა, თუმცა არ აკონკრეტებს,
რა დავალება იგულისხმება. დაეთს ვაჟი მემკვიდრე არ დარჩენია.
ჩანს, ამ მისეხით, ბევრი თხოულობდა მეფისგან დაეთის მამულების
გადაცემას, მაგრამ მეფემ შეიწყალა მისი ქერივი ელენე. დაეთის ქა-
ლიშვილი დაქორწინა აფხაზ გიორგი ანაბაძესზე, რომელმაც ცოლის
მხრიდან მემკვიდრეობად მიიღო სიმამრის მამულები.

როგორც Hd-1468 საბუთიდან ირკვევა, დაეთ გუშფარიშვილი იგივე
გოშპარიშვილი ვანიაჟა. მას ვაჟი მემკვიდრე არ აყოლია, ამიტომ „ამ-
ოვარდნილს“ უწოდებს საბუთის შემდგენელი. აქაჟდა მხოლოდ ქალ-
იშვილები. მისი მამულების ნაწილი 1651 წელს მიიღო ავალ ავალ-

იშვილმა, რომელმაც დავითის უმცროს ქალიშვილზე იქორწინა. რაც შეეხება აფხაზ გიორგი ანნაბაძეს, როსტომი მას თავის ერთგულს და გაზრდილს უწოდებს. ანნაბაძეები აღმოსავლეთ საქართველოში როსტომ მეფის დროს მოხვედრილან. გიორგის მამა იოანე ლეკვან დადიანმა შხითვად გააყოლა თავის დას მარიამს როსტომზე ქორწინებისას. იოანე როსტომს სამეფო კარზე მესტუმრედ დაუნიშნავს. ზემომოყვანილი საბუთის სპარსულ ტექსტში გიორგის შაჰის ღელაში ეწოდება. მისი წარმომადგომლობის აღმნიშვნელი ზეწოდება „აფხაზი“ მაღლე გეარად იქცა. აფხაზები/აფხაზიშვილები კახეთის ერთ-ერთ წარჩინებულ თავადთა საგვარეულოდ ჩამოყალიბდნენ (ჯავახიშვილი, 2009: 48-50).

235

1653 წ. მეფე როსტომის წყალობის წიგნი ბორობ ბორობიჯანასშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1449-1873, გადაწერილია თეთრი ფერის ქაღალდზე, თავში მიწერილია დედნის არქეოგრაფიული მონაცემები: სომა: 29³⁴X19 სმ., ძეველი საადრისცხო ნომერი: №22; შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმა (34), რაც უდრის 1653 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-გვირგვინოსანმან, მეფეთ-მეფემან, ორისავე საბატონო[ს მპყრობელ-მქონებელმან, ჯელმნიფემან პატრონ]მან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენ[მან], დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ, [ეს]ე საბოლოო[ო]დ ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, [წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ [და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და თავდადებით ნამსახურთა ყმათა: გ ო რ ე ლ ს ჩუენს ვაჟარს, გ ო რ გ ი ჯ ა ნ ა შ - ვ ი ლ ს გ ი ო რ გ ი ს და შუილთა შენთა, ფ ა რ ს ა დ ა ნ ს, ა ლ ე ქ ს ი ს, მ ი რ ი ჯ ა ნ ა ს ა, მ ე ლ ქ ი ს ა დ ე გ ს, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს გ ო რ ს სასახლე გაემართეთ, და თქუენი მამული ზოგი გალავანს შიგნით დარჩა და, რაც სასახლის სიახლ[ოვეს] [...ნგაის ალაგი იყო, იმათი ალაგიც სამოქელოდ გ[ამ]ოგართეთი. და ჩუენც შეგინყალეთ და გიბოძეთ იმისად სამუქფოდ გ ო რ ს ჩუენი სახასო ალაგი – ერთის მწრით ზ ი ზ ო ნ ა ს შ ვ ი ლ ს გუერდით, შარის პირამდი, ერთის მწრით მ ა ნ თ ა შ ა ს სახლის მიდგამდი, ერთის მწრით ჯ უ ლ ა ბ ა ს სახლამდი, ერთის მწრით პ ა მ ჩ ე ნ ა შ ვ ი ლ ს მიდგამდი, ერთ[ის] გუერდით,

მ უ ს ე ფ ი რ ა ს შ ვ ი ლ ი ს საყდრის გალავნის პირამდი, ერთის მწრით მექანარი სა და თუ მ ა ნ ი ა ნ თ ყმის, ბ ა რ ი ლ უ ს ა ს , ქულბაქის დერეფნის მიდგამადი. ეს ყოვლის კაცის უცილებელად თქუენთუის და თქუენთა შვილთათვის გვიბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა. 5

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვეკილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ გ ო რ ი ს მოურავნი და მოკელენი იყუნეთ და ანუ დღეის ნალმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე დაუმკუიდრეთ და ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილებით, თუინიერ შეწევნისა და თანადგომისაგან კიდე. 10

დაინერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმა, ჳელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მნიგნობრის თუ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს - ი თ ა .

დედანს დასმული ჰქონდა როსტომ მეფის ბეჭედი: ქ. ყაენის ფეჭთა მტუერი, რ ო ს ტ ო მ მეფე ვამტკიცებ.

იხ. კომენტარი საბუთთან სეა, 1449-1872.

236

1654 წ. 2 იანვარი. შიშის წიგნი ძრისტიწორმა კათალიკოსისა კახეთის თავაღებისაღმი

პ ი რ ი : Hd-8389, გადაწერილია მოთეთრო ფერის, დალაქავებულ ქად-აღდზე, შავი ფერის მეღანი. თაენაკლული. შესავალი ნაწილი და ნაკლული აღგილები შევსებულა სეა, 1449-1799-ის მიხედვით.

პ ი რ ე ბ ი : სეა, 1449-2213, 1450-53/21; ხეც, კრ. H-2513 (N23).

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმბ (342), იანერის ორი, რაც უდრის 1644 წლის 2 იანვარს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ბერძენიშვილი 1953: გვ.6-7, №9 დოლიძე 1972: გვ. 96-97, №38. ჟორდანია 1897: გვ. 467-468 (ცნობა საბუთის შესახებ).

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : ეპიფანე ჰერემლი.

ყოვლისა საქართველოსა დიდმან მამათმთავარმა, ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ ე თ ი ს მაკურთხეველმა, კათალიკოზმა ქ რ ი ს ტ ე ფ ო რ ე მ , ესე უტყუარი, მართლის გულით გამოფიცული სამართლის წიგნი და პირი დაგიდევით ასრე, რომე: წინ ს ა გ ა რ ე ჯ ო ე ლ თ შემოეცილნეს მთასა და საძლუარებსა ჭ [ა] ე ჭ [ა] ე ა ძ ე მ ა მ უ ჩ ი , მისი ძმისწული გ ი ო რ - გ ი და გ უ ლ ბ ა თ და მისი განაყოფი ი ა ს ო ნ , და ცოტა რამ ქართული ვ ა ჩ ნ ა ძ ი ა ნ თ ა ც ილაპარაკეს. ჩუენ ჳელმწიფეს, მეფეს რ ო ს ტ ო მ ს მოვახსენეთ და ფიცი ვთხოვეთ. მეფე რ ო ს ტ ო მ კ ა ხ ე თ ი ს სარდალს, ე რ ი ს თ ა ე ს ზ ა { ა } ლ ს უბრძანა და ყორჩიბაშს ბ ა რ ა მ ს ა და სუ-

ფრაჯს ბიძინასა. სამართალი იმათზედ დაადევს ჴელმწიფის ბრძანებითა.*

სამართალი გვიყვეს და ფიცით ჩვენ დაგვადევს. და ეს ჭავეჭავეაძენ-
ი ც დასჯერდენ. წავდევით და დავიფიცეთ ჩვენ, ბატონმა კათალიკოზმან
5 ქრისტეფორემ, საგარეჯოს მოურავმან, ჯანდიერის შვილმან გივმან და მისმან ძმამან როსებ, ოხიაცო რჩი შვილმან დავით, ფალავანდის შვილმან მლუდელ-მონაზონმან ნიკოლოზ, ფავლენის შვილმან ქაიხოსრომ, დამცხეთელთ სახლთუხუცესმა პაპუამ, ჯვარისმტვირთველმან
10 გედევანის შვილმა ქაიხოსრომ,] ომფორის მოლარემ გაბრიელის შვილმან თანია, კანდელაკმა შიომ, თაზის შვილმა პაატამ, ქარსიძემ ამილღანბარ და სრულიად მცხეთელთა დანი საგარეჯოელთა ერთპირობითა; უკან
15 საგარეჯოელთა: ნაცვალმა მანველა შვილმან თამაზამ, ბუტულაშვილმან ლაზარემ, ზუკაკის შვილმან მაზიტამ, დრეიძემ იასემ და საჩინომ, ჯიმითთელნიც დაახაშნელნიც თან გვახლდენ, დაიფიცეს.

მოვედით შაშინათ თავსა მთავარანგელოსთან და დავიფიცეთ. მივედით მარმაროვანთ სამზღურამდინ და მივედით მოდამნახ-
20 ის ციხეზედა, დავიფიცეთ. თითონ მოდამნახის ციხე სამზღურაია. და მივედით, წავდექით გოგასწყაროს სამზღურამდინ და იქით დევთ ნასახლარზედ, და დევთ ნასახლარი დამეომანაშვილის სასაკლამდინ. ეს სამზღურები გომთწყალზედ მივიდა და, სადაც გომთწყალი ჭერემის წყალს შეერთვის,
25 იქამდის მთა და ბოლო სრულ გამოგვიფიცავს.

ვანთა, ბუშატი სვეტის ცხოვლის სახასო სოფელია. ასრე გამოგვიფიცავს, არც ვანთასა და არც ბუშატს, არც მთასა, არც [ც] [ბ]ოლოსა და არც სოფელში მინასა და წყალზედ სამამულედ, არც
30 ჯანდიერის შვილსა აქუს ჴელი, არც ვაჩნაძესა და არას კაცს, მამული სახასო კათალიკოზისა არის, სამოურაო ჯანდიერის შვილისაა.

იქით კისის ხეველნი ხოდაშნელთ ცოტას ალაგს მთაზედ ცილობდენ. კისის ხეველნი მოვიდნენ, მთაწმიდის მამა ბატონი გერმანე, მოლარე ბახუტა, მისი შვილი გაბრიელ და
35 კისის ხეველნი. ვილაპარაკეთ და ერისთავმან ზაალ, ყორჩიბაშმან ბარამ და სუფრაჯმან ბიძინამ კისის ხეველნი გაამტყუვნეს. ისიც ფიცით გამოვიტანეთ და საგარეჯოს მთა საგარეჯოს დარჩა, სალაპარაკო აღარა დარჩა-რა.

ხოდაშნელთ წინანდლის სამძღურამდი ბოლოდ სადგომის
40 ალაგი დაბალთ კარი გამოვიფიცეთ, ფიცით დავგვრჩა.

ყველა ასრე სამართლით და ფიცით გარიგდა. და გარდასწყდა ჴელ-

*ამ სიტყვამდე აღდგენილია 1449-1799-ის მიხედვით.

მნიშვნის მფის როსტომის ბრძანებითა, ერისთვის ზაალის ბრძანებითა და გარიგებითა.

ყორჩიბაში ბარამ არის ამისი მონამე, სუფრაჯი ბიძინა და სრულკახნი, რუსის შვილი ჭერემელი ბატონიეპიფანე, მონამეცა ვარ, დამხვედრიცა.

5

დაინერა ესე წიგნი თვესა იანვრის ორსა, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმბ, ხელითა ჭერემელისა ეპიფანესითა.

ხელრთვები: ქრისტეფორე ჭერემელი *

დადნს ჰქონია ბეჭდები: ზაალ ერისთვი, ყორჩიბაში ბარამ, სუფრაჩი ბიძინა.

პირის მინანერი: მეფის ძე ვახტანგ ემონმება: სწორედ ძველის განაჩენიდან გარდავანერინეო, მაისის დ, ქ(ორონი)კ(ონ)ს უპ (1792 წ.).

237

1654 წ. 28 მაისი. ყაალობის წიგნი როსტომ მეფისა იორამ სააკაძისადმი

დედანი: ხეც, Hd-14415; მოყვითალო თხელი ქაღალდი; ზომი: 50,4X27,1 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკუთვნილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანებები საბუთის მოუღია რესტავრაციამდე და რესტავრაციის შემდეგაც. მარცხენა კიდიდან ორგან საბუთს აქვს განივი ნახერი 3 და 2 სმ-ზე. საბუთის მოხეული ზედა კიდე და სხვა დაზიანებული ადგილები შეესებულება ხარესტავრაციო ქაღალდით. ტექსტი იკითხება. საბუთი ორენოეანია – ქართულ-სპარსული. რვასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთეს ხელით შესრულებული, მოთავსებულია საბუთის recto-ზე, ზედა ვიწრო ზოლზე. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1821 წელს.

პირი: სეა, 1450-27-208.

თარიღი: ქორონიკანი ტმბ (342), მაისის კმ, რაც გეაძლევეს 1654 წლის 28 მაისს.

საბუთის დამწერი: საღაროს მეშრიბი ყირალი.

გამოცემა: ფეოტურიე 1955: გვ. 252, №109.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ქართლისა და კახეთის, ორისავე მჰყრობელმა, მეფეთ-მეფემან, პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენ³მან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მარია, ესე უკუნისამდე ჟამთა⁴ და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და შეუშლელი წიგნი და სიგელი გიბოძეთ თქ⁵უენ, ჩუენთა ერდგულთა და მრავალფერად ერდგულობით ნამსახურთა ყმა⁶სა სააკა-

* ხელრთვა მითითებულია 1449-1799-ის მიხედვით.

ძე მოურავიშვილს, ჩუენს თარხანს იორამს და შვილთა თქუენთა: გიორგის, ავთანდილს და დათუნასა, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა.

მას¹⁸ ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და ამოვარდნილის ფავნელ-იშვილის შალვა(ს) შვილი¹⁹ სპახუტას ნაქონს მამულს დაგუ-იაჯენით, ჩუენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქ¹⁰უენი, შეგინყალეთ და გიბოძეთ ერთანმი(ს) დას, ფავნის(ს) დანოსტეს გლეხე-ბი, ზუარი და სააზნ¹¹ აურიშვილო, რისაც მქონებელი ამ ადგილებში სპახ-უტა ყოფილიყოს, უკლებლად თქუენთი¹² და შვილთა თქუენთათვის გუიბოძებია ყოვლის კაცისაგან უცილებლად.

გკონდეს და გი¹³ ბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-ურსა შინა. არაოდეს არ მოგეშალოს, არა¹⁴ ჩუენგან და არა შემდგომად სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

უზედაესთა მოგახსენებთ და უქუედაესთა გ(ი)ბ(რძანებ)თ, კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მდივანნო და სხვანო მოსაქმე¹⁶ნო, თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ და ნურას მოუშლით, თვინიერ თანადგომისა და შენეე-ნი¹⁷ საგან კიდე.

დაინერა ბძანება და სიგელი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმზ, მაისის ძმ, ჟელთა კა¹⁸ რისა ჩუენისა სალაროს მუშრიბის ფირალისითა.

ხელრთვა: მარიამ

მრგვალი ბეჭედი ლეგენდით: როსტომ

საბარსულო ტექსტი:

1654 წ. 28 მაისი

1654 წ. 18 მაისი – 16 ივნისი

[هو]

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناه یورام بیگ، ترخان مجلس موازی سه خانه وار رعیت بموجبی که در ذیل بخط گرجی مفصل و مشروحاً قلمی شده بتیول او عنایت فرموده ارزانی داشتیم رعایا، مذکوره مومی الهیه و اولاد او را، نسلاً بعد نسل تیولدار باسقلال خود دانسته سال بسال مالوجهات و وجوهات و حقوق دیوانی خود را از قرار دستور العمل گرجستان در وجه تیولدار مذکور و اولاد او رسانیده چیزی قاصر و منکسر نکنرانند و قضایای سانحه خود را سوای قضیه^{۱۰} خون بدیسان رفع نمایند که موافق حق و حساب بفیصل رسانند مستوفی سرکار عالی را دفتر ثبت نموده هر ساله حکم مجدد نطلبند و در عهده دانند تحریر فی شهر رجب المرجب سنه ۱۰۶۴

ის (ლმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება, რომ სიდიადის საფარველის, მეფლისის თარხანის იორამ-ბეგის მიმართ მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, იმის საფუძველზე, რამელიც ქვემოთ ქართულადაა დაწვრილებით და ვრცლად აღნიშნული, ჩვენ მას ვუწყალობეთ და თიულად ვუბოძეთ სამი კომლი გლეხი. სხენებულმა გლეხებმა აღნიშნული [პირი] და მისი შვილები და მომავალი უნდა ცნონ თავიანთ სრულუფლებიან თიულდარად, ყოველ

წელს მისცენ მათ თავისი მალუჯათი, გამოსაღებები და სახელმწიფო გადასახადი, ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო ს დასტურლამალის თანახმად. არაფერი დააქლონ და არ შეუმცირონ და თავისი [სასამართლოს] საქმეები, გარდა სისხლის [სამართლის] საქმეებისა, მათ გადასცენ [გასარჩევად], რათა ჭე-
შარიტებისა და სმართლის თანახმად, გადაწყვიტონ ისინი. მაღალი კარის
მუსტოფუიმ [ეს ბრძანება] დავთარში ჩასწეროს, ყოველ წელიწადს ახალ
ბრძანებას ნუ მოითხოვენ და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად აღი-
არონ. დაინერა 1064 წლის რაჯაბი აღ-მორაჯაბის თვეს.

5

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-
ჭედი. საბუთის verso-ზე მოთავსებულია სამი სპარსული სარეგისტრაციო
ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: ۱۰۳۵ ضغفا ی معین — „ო, უძღურთა შემწვე
1035;“ 2. ოთხკუთხა, წარწერით, რომელშიც მხოლოდ შემდეგი სიტყვები
ირჩევა: „۱۰۶۰... شاه“ — „მონა შაჰისა ...1060“ (1650) 3. ელიფსური,
წარწერით: [العصر و الزمان] ی صاحب — „ო, [საუკუნისა და დროის] მფლო-
ბელო!“ მის ქვემოთ არის მინაწერი: قلی شد — „დაინერა.“ ქართული ტექსტის
ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის ქართული, მრგვალი ბეჭედი წარწერით:
„როსტომ . ۱۰۵۶ 1056 (1646-1647).“

გვიანდელი მინაწერები:

როსტომ მეფისა იორამის და იმის შვილი გიორგისა, ავთანდილისა და და-
თუნასი.

მეფისა წყალობა.

ფაენისისა არის.

1654. ამაში ჩანს იორამის შვილები.

ჩაინერა მდ.

სოვეტნიკი გაბრიელ რატიევი.

კომენტარი იხ. საბუთთან ხეც, Hd-13955.

238

1654 წ. 15 ივნისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბიძინა სოლაღაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი: ხეც, Sd-747; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; ზომა: 48,2X23,2
სმ; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან
სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაწიანება: დაწიანებულია განაკვე
ადგილებში, ამოხეულია რამდენიმე ადგილას. ასეთი ადგილები შექსებულია
სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია — ქართულ-სპარსული.
შეიდსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექსთუ-ნახთალიყის
ხელით, მიწერილია საბუთის recto-ს ზედა ნაწილში, გვერდულად.

თ ა რ ი ღ ი : ქორთიკონი ტმბ (342), მკათათვესა იმ (15), რაც უდრის 1654 წლის 15 ივლისს.

დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუქანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი, 1909: გვ. 416-417, №374; ფეოტურიძე 1955: გვ.254-257, №110.

ქ. ნებითა და შენვენითა ლ(მრ)თის(ა)თა. ჩუენ, მლთივ გუირგუინოსან-მან, ქ ა რ თ ლ ი ს ა |² და კ ა ხ ე თ ი ს ა , ორისავე მპყრობელმან, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან, პ|ატრონმან რო ს ტ ო მ , თანამეცხედრემან ჩუენ-მან, დედოფალთ-დე|დოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ და ძემან ჩუენმან.

ესე ამიერ(ი)თ უკუნისამ|დი ჟამთა და ხანთა სამკუიდროთ და საბოლ<ა>[ო]დ გასათავებელი, ნ|ყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერ|დგულსა და მრავალფერად, ნესისებრვე თავდადებით ნამსახურსა |⁸ ყმასა ს ო ლ ა ლ ა შ ე ი ლ ს ბ ი ძ ი ნ ა ს ა , შვილსა შენსა ბ ე ჟ ა ნ ს და გ ი ო რ გ |⁹ ი ს , შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა ყოველთავე.

მას ჟა|¹⁰მსა, ოდეს მოგუიდევით კარსა, მ ა ს რ უ ტ ს , ორსავე ჴევს შუა, |¹¹ მისის ნასოფლართა, ზემო ბეგის ძირს რომ გზა გავა, მის და|¹²ტანებით, ამაღების წყალობასა დაგუეაჯენით. ვითაც ძველთაგან მამა-პა-პა|¹³თქუენს პქონებოდათ, ჩუენცა, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუ|¹⁴ენი, შეგიწყალეთ და გიბოძეთ. გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მან) ჩუენსა |¹⁵ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალო |¹⁶ს, არა ჩუენ-გან და არა შემდგომად სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგა|¹⁷ნ.

ანე, გიბძანებთ, კარისა ჩუენისა ვაქილ-ვაზირნო და სხვანო მო-სა|¹⁸ქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წალმა იქნებოდეთ, თქუენ-ცა ა|¹⁹სრე გაუთავეთ და ნურაოდის ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილები|²⁰თ, თვინიერ თანადგომლობისა და შეწვენისაგან კიდე.

დაინერა ბძა|²¹ნება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმბ, {მ}კათათვე-სა იე, ჴელითა კარისა ჩ|²²უენისა მდივან-მწიგნობარისა თ უ მ ა ნ ი ს შ - ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ე ლ ი ს |²³ი თ .

ვინ იცის, ამ ალაგების წიგნი გამოჩნდეს, სიგლითა ამითა |²⁴გაგუიც-უდებია.

ხელრთვები: რო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ .

უზის ორი ოთხკუთხა და ორი ოვალური ბეჭედი სპარსული ლეგენდით.

მინანერები:

ქ . რ ო ს ტ ო მ მეფისგან ნაბოძები წყალობის წიგნი მ ა ს რ უ ტ ი ს ა .

სპარსული ტექსტი:

1654 წ. 16 ივლისი - 14 აგვისტო

هر

حکم عالی شد آنکه بنابر شفقت و مرحمت عالی در باره سعادت دستگاه بیزینه سولاغه اغلی بموجبی که در ذیل بخط گرجی مشروحاً قلمی شده اراضی و صحارای قریه خرابه موسوم بمصرود من اعمال

برات ایلی را بنحوی که بخط گرجی حدود آن معین شده بتیول مومی الیه و اولاد او نسلاً بعد نسل عنایت فرموده ارزانی داشتیم که بحلیه آبادانی در آورد؛ مستوفی سر کار عالی در دفتر ثبت و مرقوم گردانیده احدی مزاحمت خلافساب؛ بحال او در یناب نرساند و هر ساله حکم مجدد نطلبیده در عهده داند و تخلفاً نورزند و چون بمهر عالی رسد اعتماد نمایند تحریراً فی شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۶۴

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ბედნიერო ბ ი ძ ი ნ ა ს ო - ლ ა ლ ა შ ე ი ლ ის ა დ მ ი მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, იმის საუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად დანერვილებითაა დანერილი, ჩვენ მის შეილებსა და შთამომავლობას, თიულად ვუწყალობთ და ვუბოძეთ ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს დამოკიდებული ნასოფლარი მ ა ს რ უ ტ ი, რომლის საზღვრები ქართულ [ტექსტშია] აღნიშნული, რათა გააშენოს და გაამშვე- 5 ნიეროს ის. მაღალი კარის მუსტოუფომ [ეს ბრძანება] შეიტანოს და ჩან- ეროს დავეთარში და არავინ მიაყენოს მას (ს ო ლ ა ლ ა შ ე ი ლ ს) ამის გამო (ე. ი. ამ სოფლის მფლობელობის გამო) უმართებულოდ შეწუხება, ყოველ ნელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ, [ამ ბრძანების შესრულება] თავის 10 ვალდებულებად ცნონ, წინააღმდეგობა არ გასწიონ და როცა [ბრძანება] მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, ერწმუნონ მას.

დაინერა 1064 წლის კურთხეული რამაზანის თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე- ჭედი. საბუთის verso-ზე მოთავსებულია ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا - „ო, უძლურთა შემწე“; 2. ელიფსური, წარწერით: يا صاحب العصر والزمان ۱۰۶۴ - „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო! 1055“ მის ქვემოთ მინაწერი: هو [محمد] قلمی شد - ის (ღმერთი). მოჰამადი. „დაინერა.“ ერთი ოთხკუთხა ბეჭედი დასმულია ქა- რთულ ტექსტზე წარწერით: „غلام شاه ...“ - „მონა შაჰისა ...“ მინაწერი: هو بخط مسلمان حکم [قلمی شد] - ბრძანება მუსლიმური დამწერლობით [დაინე- რა].“ მისგან ოდნავ მოშორებით, მარცხნივ კიდევ სხვა მინაწერი (არ იკითხება).

1654 წ. 23 სექტემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ლშარსაზ მაყაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14684; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 43.8X20.8 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: მთხეულია ზედა მარცხ- ენა კუთხე, დაზიანებულია განაკეც ადგილებში. დაკრულია სარესტაურა- ციო ქაღალდზე.

თ ა რ ი ლ ი : ქორონიკონი გჃბ (342). ენკენისთვის კგ (23), რაც გვაძლევს 1654 წლის 23 სექტემბერს.

დ ა მ წ ე რ ი : ბირთველ თუმაწიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ორისავე საბატ²ონოს მპყრობელ-მქონებელმან, ჳელმწიფემან, მეფეთ-მე³ფემან პატრონმან რო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან |⁴ ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან* მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდი |⁵ ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშ⁶ანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდ⁷გულთა და თავდადებით ნამსახურთა ყმათა: მ ა ყ ა შ ვ ი ლ ს ლ უ ა რ |⁸ ს ა ბ ს , ძმასა შენთა რო ს ა ბ ს , შვილთა და მომავალთა |⁹ ს{ა}ხლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს თქვენის |¹⁰ ამოვარდნილის ბიძაშვილის, მ ი ნ ა ზ ა - რ ი ს შ ვ ი ლ ს ე უ ლ ი მ |¹¹ამული ბატონს თ ე ი მ უ რ ა ზ ს ჯერ პაპის თქუენისათვის ებ¹²ოძებინათ, და თქუენს ობლობაში ცოტას ხანს თქუენს |¹³ განაყოფს ეზოვნა. და მას უკან ისრევ თქუენთვის ებოძათ |¹⁴ და წიგნიც გინახეთ. ან, ჩუენც შეგინყალეთ, ვისმინეთ აჯა და |¹⁵ მოხსენება თქუენი, გიბოძეთ და დაგიმკუიდრეთ მ ი ნ ა ზ ა რ ი ს შ ვ ი ლ |¹⁶ ის ნაქონი სამართლიანი მამული, რისაც მქონებელი |¹⁷ გაღმა-გამოღმა ყოფილიყოს, ყოვლითურ – შენითა და ო¹⁸ქერითა, მითითა, ბარითა, შესავლითა და გასავლითა, საჭმრითა |¹⁹ და უჭმრითა, საძებრითა და უძებრითა, ყოვლითურ – თქუენ²⁰თვის და თქვენთა შვილთათვის გუიბოძებია.

გქონდეს და |²¹ გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინ²² და არაოდეს არ მოგეშალოს, არა ჩუენგან და არა სხუათა |²³ მებატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექი²⁴ლ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, თქუენცა ასრე და²⁵უმკუიდრეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილ²⁶ებით, თუინიერ შეწვეწისა და თანადგომისაგან კიდე.

|²⁷ დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმბ, ენკენისთვის |²⁸ კგ, ჳელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თ |²⁹ უ მ ა ნ - ი შ ვ ი ლ ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ს ი თ ა .

ხელრთვები: რო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ , ზ ა ჳ ლ , ლ უ ა რ ს ა ბ .

უზის ოთკსკუთხა ბეჭედი, რომლის ლეგენდაც არ განირჩევა.

გვიანდელი მინაწერი: ქ. რო ს ტ ო მ მეფე.

კომენტარი იხ. საბუთთან: ხეც, Ad-605.

* სიტყვა „პატრონმან“ ჩამატებულია სტრიქონს ზემოთ.

**1654 წ. 4 ნომერბერი. წყალობის წიგნი ოსტომ
მეფისა პაპუნა ბოსტაშაპიშვილისადმი**

პირი: ხეც, Hd-4166, გადაწერილია ორ, ერთმანეთსე გადაბმულ მოთეთრო ფურცელზე შავი ფერის მეღნით. წარდგენილია სარეგისტრაციოდ რუსული მმართველობის დაწესებულებაში 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია 1820 წელს ნომრით №341.

პირი: ხეც, Hd-8438;

თარიღი: ქორონიკონი ტმბ (342), გიორგობის დ, რაც უდრის 1654 წლის 4 ნოემბერს.

[ქ.] ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, წელმნიფემან პატრონმან როსტომ, ესე წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერთგულთა და ნამსახურთა ყმათა, როსტაშაბის შვილს პაპუნასა, მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თრიალეთის პირასა ზიკი-ის ნაოხრის აშენებას დაგვიაჯენით.

შეგინყალეთ და გიბოძეთ, ასრე რომე, ჩვენს საბატონ(ო)ს გარეთად რას ალაგით და სხვის ქვეყანით კაცი მოვიდეს, ვერა კაცი ვერ შემოგეცილოს. და ასრეც გვითარხნებია, რომ ვერა ჩვენმა მოსაქმემ კაცმან ვერ ისაქმოს და არცა-რა სათხოვარი და გამოსალები აქნევენოს.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმბ, გიორგობის დ.

ხელრთვა: როსტომ

დედანს დასმული ჰქონია ორი ბეჭედი: [როსტომ] [მარიამ]

პირის მინანერები:

ასლთან სნორ არს, სოვეტნიკი თა(ვადი) დიმიტრი თარხანოვი.

ასლი, სიგელი მივიღე თა(ვადი) დავით ბარათოვი.

აზიკის წყალობის.

ამითი ჩანს, რომ სოფელი აზიკვი საკუთრათ ჩემის ოჯახისა არის.

**1654 წ. 20 ნომერბერი. შეწირულების წიგნი ოსტომ
მეფისა სვეტიცხოვლისადმი**

პირი: ხეა, 1449-1796, გადაწერილია თეთრ ქაღალდზე, თავში მიწერილია დედნის არქეოგრაფიული მონაცემები: ზომა: 31²X18 სმ. №17; შავი ფერის მეღანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ;

თარიღი: ქორონიკონი ტმბ (342), გიორგობისთვის კ, რაც 1654 წლის 20 ნოემბერს.

ქ. ჩუენ, მეფეთ-მეფემა, ორისავე საველმნიფოს მპყრობელ-მქონებელ-
მა, ჴელმნიფემა პატრონმა როსტომ, მოკითხული ვქენით, დათრია-
ლეთს ჴემო ბეშქენაშენი ჩუენი სახასო ყოფილიყო, და არას
5 სვეტიცხოველს მივართვით მისის სამართლიანის საწნავითა, სათ-
იბითა, შესავლითა და გასავლითა, ვიდრე მთით ბარამდე. ჩუენის ბ(ძანე)
ბით, ბატონი კათალიკოზი ა(ა)შენებს და ანუ სამცხი და მ, ანუ ჯა-
ვახეთი და მ აყრილი კაცი ჴემო ბეშქენაშენს მოვიდეს, ნურა
კაცი ნუ შე(ე)ცილებით და ნურც გზაზედ გაუცარცავთ.

10 ჩუენი ბ(ძანე)ბა ასრე არის, ასრე უნდა გათავდეს.
დაინერა წიგნი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმბ, გიორგობისთვის კ.

ხელრთვა: როსტომ

ძომენტარი:

საბუთი მნიშვნელოვანია როგორც როსტომის დამოკიდებულების
დასახასიათებლად ქრისტიანული ეკლესიისადმი, ასევე, იმ პროცე-
სის წარმოსადგენად, რაც სამცხე-საათაბაგოს ტერიტორიაზე ხდებო-
და. ოსმალთა მიერ მოსახლეობის ინტენსიური გამუსლიმების შემ-
დეგ, ლტოლვილი გლეხები სამცხიდან და ჯავახეთიდან, როგორც
ნანს, მასობრივად გადმოდითოდნენ ქართლის სამეფოში. მათი ნაწილი
საეკლესიო ყმა ხდებოდა, რასაც ასახავს მოცემული საბუთი. თუმცა
ყმების და მათი ქონების დასაკუთრების სურვილი ქართლის თავადებს
პქონათ, ამიტომაც როსტომი საგანგებოდ აღნიშნავს, რომ „ნურა კაცი
ნუ შე(ე)ცილებით და ნურც გზაზედ გაუცარცავთ“.

242

1654. ჴყალობის ჴიგნი როსტომ მეფისა ბუზბენ ყორღანაშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-1/94; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის
დაწესებულების პირების დაეთარში. წარდგენილია სარეგისტრაციოდ 1817
წლის 12 აპრილს, რეგისტრირებულია 1820 წლის 19 ივნისს, ნომრით №93.

თარიღი: ქორონიკონი ტმბ (342), რაც უდრის 1654 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

5 [ქ.] სახელითა სახიერისა, არსება-დაუსაბამოსა, დაუსრულებელისა,
ლ(მრ)თისა, მამისა, ძისა და სულისა წმინდისათა; თავდებობითა, მინდო-
ბითა და შუამდგომელობითა ყოვლად წმიდისა, უზრუნელისა და უმეტე-
სად კურთხეულისა, დედოფლისა ჩუენისა ლ(მრ)თისმშობ(ე)ლისა და
მარადის ქალწულის მარიამისითა, ძლიერებითა და ცხოველსმყ-

ოფელის ჯუარისათა, რომელსა ზედან განიპყრნა პატიოსანი და უზრ-
წნელნი მკლავნი თუისნი ქ რ ი ს ტ ე მ ა ნ , ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენმან, ხსნი-
სა ჩუენისათა. ამათის თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომელობითა
წმიდათა ზეცისა ძალთა, ანგელოზთა და მთავარანგელოზთა მ ი ქ ა ი ლ
და გ ა ბ რ ი ე ლ ის ა თ ა .

ამა ყოველთა წმიდათა ლ(მრ)თისათა, ზეცისა და ქუეყნისათა, ხორ-
ციელთა და უხორცოთა, თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომელო-
ბითა, ესე აუარებელი ფიცი, პირი, და წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგი-
წყალეთ და გიბოძეთ ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ხელმწიფემან პატრონმან
რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან დედოფალთ- დედოფალმან
პატრონმან მ ა რ ი ა მ და ძეთა ჩუენთა, თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და
წესისებრივ მრავალფერად, თავდადებით ნამსახურს ყმათა: ყ ო რ ი ა -
ს ა უ ლ ს ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ვ ი ლ ს გ უ რ გ ე ნ ს , ძმასა შენსა ზ ა { ა }
ლ ს , შვილსა შენსა გ ი ვ ს ა , ს უ ლ ხ ა ნ ს ა , ძმისწულს რ ო ს ტ ო მ ს ,
გ უ ა რ ჯ ა ს პ ი ს , ო მ ა ნ ა ს , ფ ა რ ს ა დ ა ნ ს , შვილთა და მომავალ-
თა სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგ{ვ}იდევით კარსა და მამულის წყალობასა გ{ვ}
იაჯენით, ვითაც ყ ი ზ ი ლ ბ ა შ ი ს ქუეყანას გ{ვ}იახელით და ბევრი გ{ვ}
ემსახურეთ, იმისად სამუქფოდ ამხელად შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ე ნ ა გ -
ე თ ს დ ე დ ი ნ ა შ ვ ი ლ ს ა მ ე ბ ი ს ა და მისი ძმისწული და თ ი ა მ ა -
თის სამართლიანის საქმითა, და ამოვარდნილის კ უ ტ ე ნ ა უ რ ი ს მამუ-
ლითა, რისაც დღეს მქონებელი იყოს, ყოვლითურ თქუენთვის და {შვილთა}
თქვენათთვის გ{ვ}იბოძებია, – მთით, ბარითა, წყლითა და წისქვილითა,
ველითა და ვენახითა, შენითა და ოხერითა, თქუენთვის გ{ვ}იბოძებია.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ და არაოდეს არ მოგეშალოს.
ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმე-
ნო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე
გაუთავეთ და ნუ მოუშლით.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმბ, ხელითა კარისა
ჩუენისა მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ის ბ ი რ თ ე ე ლ ის ა თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი დამტკიცება:

ჩუენ, თვით-ხელმწიფე, მეფე პატრონი გ ი ო რ გ ი (XI) სიგელსა ამასა
ასრე ვამტკიცებთ, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტნივ, მარიამობისა (1678წ. 1 ოქტომბერი).

დედანში დასმული იყო ბეჭედი: გ ი ო რ გ ი

პირის მინანერები:

ასლთან თანასწორ არს, სოვეტნიკი, თ(ავად)ი დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ -
ა ნ ო ვ ი .

სოვეტნიკი, თ(ავად)ი თ ე ი მ უ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

მივილე წყალობის სიგელი, ს ო ლ ო მ ო ნ ყ ო რ ღ ა ნ ო ვ ი .

კომენტარი იხ. საბუთებთან: სეა, 1450-1/96-თან და 1450-16/93.

1654. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ხოჯა ბექაშუთასადმი

პირი: სეა, 1450-22/65; გადაწერილი დუნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში. საბუთი ქართულ-სპარსულია. პირს ერთეის რეასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული ნასთადიყის ხელით. საბუთი წარდგენილია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია: 1820 წლის 15 აპრილს ნომრით №64.

თარიღი: ქორონიკონი ტმბ (342), რაც უდრის 1654 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გამოცემა: ყუთურიძე, 1955: გვ. 244-246, N106.

[ქ]. ნებითა და შენეწითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, ლ(მრ)თივ-გვირგვი-
ნოსანმან, ორისავე ტახტისა და სახელმწიფოს მპყრობელ-მქონებელმან,
მეფეთ-მეფემან, ხელმწიფემან პატრონმან როსტომ, თანამეცხედრე-
მან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მარიამ, პირმშო-
მან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ვახტანგ, ესე ამიერ
უკუნისამდის ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალებელი
წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა
ერდგულთა და წესისებრივ მრავალფერად თავდადებით ნამსახურთა ყმა-
თა, ზარ(ა)ბთუხუცეს ხოჯა ბექაშუთს, შეილთა და მამავალთა სახლი-
სა თქვენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და ქალაქის სასაფლაო რომ არის
ალვაბრისაკენ, მახათას ქვეშეთ, იქ თქუენის მამა-პაპათა და
ჩამომავალთ ნაქონს მკუიდრს სასაფლაოზედ საყდრის აშენების დასტურ-
ის დაცემას დაგვიაჯენით. ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და
ნება დაგრთევით და საყდარი ა(ა)შენეთ, ბევრსაც გაისარჯენით და ხევი-
დამე წყალი გამოიტანეთ იმავ თქუენის სასაფლ(ა)ოს გვერდით. საყდრის
ზედათ მხარს, ბალის აშენება მოინდომეთ და იმ ალაგსაც გვიაჯენით.

შეგინწყალეთ და გიბოძეთ წყალი მისის სათავითა, იმაზ გარეთად მეო-
რე წყალი მახათას ძირიდან. გამოიტანეთ იმ ბალის სამძღვარი თქუე-
ნის სასაფლაოს მიდგამდის, ზედათი მხარი, ორისავე წყლის სათავემდის-
ინ, ერთის მხარით ხევამდისინ და ქალაქის შარის მიდგამდის, დახატის
მღრთების სალოცავამდი. ესე(ქ)ბი უკლებრად და ყოვლის უცილე-
ბრად თქუენთუის და შეილთა თქვენათვის გვიბოძებია სამკვიდროდ და
საბოლოოდ.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვეჩილ-ვეზირნო, ქალაქის მოურავნო
და სხუანო მოხელენო, თქუენც ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუ-
შლით და შე(ქ)ცილებით, თუინიერ შენეწისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმბ, ხელითა
კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრისა თუმანიშვილის ბირთვე-
ლისითა.

დედანს ესვა ბეჭედი: რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი დამტკიცებები:

1756 წ. ჩვენ, ლ(მრ)თივ-ალმატებულმან და ლ(მრ)თივ-ცხებით გვირგვი-
ნოსანმან, საქართველოს ტახტის მტკიცედ მპყრობელმან, თვით-ხელმწიფემ,
მეფეთ-მეფემ პატრონმან თ ე ი მ უ რ ა ზ ე , ამ წყალობის სიგელს ასევე ვამტ-
კიცებთ. მკათათვის ივ, ქ(ორონი)კ(ონ)ს უმდ (1756).

დედანს ესვა თეიმურაზის ბეჭედი.

ჩვენ, მცხებელის ხელმწიფის ძე, პატრონმან მეფემ ე რ ე კ ლ ე მ ასევე
ვამტკიცებთ, მკათათვის ივ, უმდ (1756).

დედანს ესვა ბეჭედი ერეკლეს ბეჭედი.

სპარსული ტექსტი:

1657 წ. 17 მარტი - 14 აპრილი

الملک الله السلطان ابوالغازی رستم خان

حکم عالی شد آكه [بنابر] رعایت حقوق خدمات شایسته و نیکو| بند کبها بایسته غزت دستگاه خواجه
بهبود ضرابی بلده تغلیس بموجب ذیل کتار الیه را مشمول شفقت عالی کردانیده شده | استدعای اورا در
باب آنکه در همواری پائین کلیسای مخاطبه بجهت والد و سایر منسوبان خود گورخانه و درجنب آن | باغی
احداث کند بدرجه | انجام مقرون فرموده ارزانی داشتیم چون جمیع اراضی کل محال گرجستان کار تیل
و توابع | ملک موروثی نواب عالی است و مومی الیه برخصت و تجویز و کلا | عالی در محل مزبور
گورخانه و باغ بنا و تمام کرده | آبی که منبع آن بدره | کلیسای مخاطبه | مزبوره منتهی میشود از مال خود
جاری نموده باغ مسطور را آبادان نموده است | میباید که محلین مذکور بن را گورخانه و ملک مشارالیه
دانسته بعلت ملکیت مزاحم احوال او نشوند مستوفی سرکار عالی | حسب المسطور در دفتر ثبت و عمل
نماید و چون نشان بمهر عالی رسد اعتماد نمایند تحریر ا فی شهر جمادی الآخر سنه ۱۰۶۷
محل مهر رستم خان والی

მეუფება ღვთისაა

სულტან-აბდულ-ლაზი, როსთემ-ხანი

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ კეთილად მოსამსახურემ,
ერთგულმა, ქვემოთ[აღნიშნულის] საფუძველზე, [ჩვენ მიერ] შეწყალებულ-
მა ხ ო ჯ ა ბ ე ჰ ბ უ დ მ ა , ქალაქ თ ბ ი ლ ი ს ი ს ზარაბმა, ითხოვა რომ
მ ა ხ ა თ ა ს ეკლესიის ქვემოთ მდებარე ვაკე ადგილზე თავისი მშობლი-
სათვის და სხვა ნათესავებისათვის სასაფლაო [მოაწყოს] და მის გვერდით
ბალი გააშენოს. ჩვენ შევესრულეთ ეს თხოვნა, რადგან ქ ა რ თ ლ ი ს ა და
[მასზე] დამოკიდებული ადგილების მთელი მიწები მისი უმაღლესობის (მე-
ფის) სამკვიდრო მამულია და ხსენებულმა [ხ ო ჯ ა ბ ე ჰ ბ უ დ მ ა] მაღალ
რწმუნებულთა (ანუ იმავე მეფის) ნებართვითა და თანხმობით აღნიშნულ
ადგილას სასაფლაო და ბალი [გააკეთა]. თავისი ფულით გამოიყვანა წყ-
ალი, რომლის სათავე ხსენებული მ ა ხ ა თ ა ს ეკლესიის ხევშია და ბალი
გააშენა. [ამიტომ] საჭიროა, რომ აღნიშნული ორი ადგილი (ბალი და სასა-
ფლაო) ხსენებული [პირის] სასაფლაოდ და მამულად იქნას ცნობილი და
[იგი] არ შეანუხონ იმის გამო, რომ ფლობს მათ. მაღალი კარის მუსტოუ-

ფიმ, მოიქცევა რა დაწერილის თანახმად, [ეს ბრძანება] ჩანეროს დავთარ-ში და როცა ეს ნიშანი მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება — დავემორჩილონ მას. დაიწერა 1067 წლის ჯომადი ას-სანის (II) თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დედანში დასმული ყოფილა როსტომ მეფის ბეჭედი.

პირის მინაწერები: ასლთან თანასწორ არის, სოვეტნიკი, თ(ავად)ი დ ი მ - ი ტ რ ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი . საბუთს აქვს გადამწერის სპარსული მინაწერი:

من میرزا محمد صاحب چین ۱۴ کلاس اصل این تعلیقه را نید رویش را مطابق بااصل نوشت
— „მე მეთოთხმეტე კლასის ჩინის მქონე მირზა მოჰამადმა ამ თაღალას დედანი ვნახე და პირი დედნის შესატყვისად გადმოვწერე.“

სოვეტნიკი თ(ავად)ი დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

თა(ვად)ი და ვ ი თ ბ ე ბ უ თ ო ვ ი .

თა(ვად)ი ა ბ ე ს ა ლ ო მ ბ ე ბ უ თ ო ვ ი .

244

1654 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაატა ჯამახიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14662; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 17,8X15,2 სმ; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკეუთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: გაცრეცილია საბუთის 'ხედა ნაწილი და ამოხეულია რამდენიმე ადგილას. დაზიანებული ადგილები შეესებულება სარესტავრაციო ქაღალდით.

პ ი რ ი : ხეც, Qd-9626.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმბ (342), რაც გეაძლევეს 1654 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი 1909: გვ. 72-73, №53.

ქ. ნებიტა და შენეენიტა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მე¹ფემან, ჴელ-მნიფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , ¹³ ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგ¹იწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულ¹⁵თა და ნამსახურთა ყმათა: ჴ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ს , ფა¹⁶რემთუხუცეს პ ა { ა } ტ ა ს ა და შენ-თა შვილთა.

ას¹⁷რე და ამა პირსა ზედან, რომე მოკითხული ექენ¹⁸ით და თ რ ი ა - ლ ე თ ს ო ლ თ ი ს ი ს მოურაობა თ¹⁹ქუენი ყოფილიყო. და ჩუენც შეგი-წყალეთ და გიბოძე¹⁰თ სამოურ{ა}ოდ, ყოვლის კაცისაგან უცილებრად ¹¹ და არ{ა}ოდეს არ მოგეშალოს.

დაიწერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ¹² ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმბ.

უზის მრგვალი ბეჭედი ლეგენდით: რ ო ს ტ ო მ

მე-9 სტრიქონზე – მომცრო მრგვალი ბეჭედი (არ იკითხება).

კომენტარი იხ. ხეც, საბუთთან: Hd-14450.

1654 წ. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა ოხიაშორს
ელისპარ სოლაღაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-22; მოცულობა ქაღალდი; სიმა: 44,2X20,5 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: დაზიანებულია განაკვეთ ადგილებში, ამოხეულია რამდენიმე ადგილას. დაზიანებული ადგილები შეესხებულია სარესტაურაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია — ქართულ-სპარსული, რეასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექსთენასთადიყით, მიწერილია საბუთის recto-ზე, ქართული ტექსტის ზემოთ და გვერდულად.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმბ (342), რაც გვაძლევს 1654 წელს.

დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ბერძენიშვილი 1962: გვ. 16, №11; ფუთურიძე 1955: გვ. 249-250, №108.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-გუირ-გუინოსანმან |² და ორისავე ს ა ქ ა რ თ ე ლ ო ს მპყრობელ-მქონე-ბელმან, მე|³ფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამე|⁴ცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა |⁵მ, პირმშოთა და სასურველთა ძეთა ჩუენთა, ესე* წყალო⁶ბისა და საბოლო⁷ო)დ გასათავებელი ნიგნი და ნიშანი მე|⁷გინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და მრავალ⁸ფურად ნამსახურთა და თანამკუდარსა ს ო ლ ა ლ ა შ უ ი ლ ს ოხ⁹იაყორჩს ე ლ ი ზ ბ ა რ ს , შეილთა თქუენთა ზ უ რ ა ბ ს , და მომავ|¹⁰ალთა ს(ა)ხლისა თქუენისათა, — ყოველთავე.

მას ჟამს[ა], ოდეს მ|¹¹ოგუიდეგით კარსა და ქ ა ლ ა ქ ს თქუენს სამკუიდროსა და უცი|¹²ლებელს სას(ა)ხლეს გუეაჯენით, ჩუენცა ვიგულეთ და ვიგულსმო|¹³დგინეთ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, დაგიმკუიდრეთ და |¹⁴გიბოძეთ ქ ა ლ ა ქ ს თქუენი სამკუიდრო სას(ა)ხლე მისის გარ|¹⁵ეშემოთა, რომელიც ამას წინათ თქუენს ჩამომავეალსა და |¹⁶ნათესავს ჰქობებოდეს, ყოვლითურ(თ) თქუენთვის და თქუენთ|¹⁷ა შეილთათვის გუიბოძებია სამკუიდროდ და საბოლო¹⁸ო)დ.

გქონ|¹⁹დეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა |¹⁹ შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს, არა ჩუენგან და ა|²⁰რთა სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ, კარისა |²¹ ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო, მოურავნო** და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ |²² იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ა|²³სრე დაუმტკიცეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე|²⁴ცე ცილებით, თუნიერ შენეენისა და თანადგომისაგან |²⁵ კიდე.

* ბოლო სიტყვა დაწერილია მწიგნობრისავე ხელით, გადაშლილი სიტყვის — „იქენ“ — ნაცვლად.

** სიტყვა „მოურავნო“ წამატებულია ხტრიქონის ზემოთ.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმბ, ჯელ²⁶ითა კარი-
სა ჩუენისა მდივან-მნიგნობრის თ უ მ ა ნ | ²⁷ი ს შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ -
ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელთვეები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი მინანერი: ქ. ქ ა ლ ა ქ ი ს სასახლისა არის

სპარსული ტექსტი:

1654 წ. 19 აპრილი – 17 მაისი

هو

حكم عالی شد آنکه بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده محلی یکدست خانه واقعه در بلده نفلیس
را که حدود و تعیین آن بخط گرجی قلمی شده بر فعت پناه الزیبار بیگ قورچی تیر و کمان اولاد او نسلا
بعد نسل عنایت فرموده ارزانی [دش] تیم موسوفی سرکار عالی در دفتر ثبت نموده مباشران اعمال
دیوانی بلده مذکوره مزاحمت نرسانند و در عهده دانسته تخلف نورزند تحریرا [فی] شهر جمادی الثانی
سنة ۱۰۶۴

ის (ლმერთი)

- გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ იმის საფუძველზე, რომელ-
იც ქვემოთ ქართულადაა დაწერილი, ქალაქ თ ბ ი ლ ი ს შ ი მდებარე ერთი
სასახლე, რომლის საზღვრები და ფარგლები ქართულადაა აღნიშნული,
სიდიადის საფარველის მშვილდოსან ყორჩის, ე ლ ი ზ ბ ა რ - ბ ე გ ს და
5 მის შვილებსა და შთამომავლობას ეუწყალობეთ და ეუბოძეთ. [ეს ბრძანე-
ბა] მაღალი კარის მუსტოფიმ ჩანეროს დავთარში. ხსენებული ქალაქის
„სამდივნო საქმეთა“ მუბაშირებმა [ისინი] არ შეანუხონ და თავის ვალ-
დებულებად ცნობენ რა [ამის შესრულებას], წინააღმდეგობა არ გასწიონ.
დაინერა 1064 წლის ჯომადი აღ-სანის (II) თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბე-
ჭედი. საბუთის ვერსო-ზე მოთავსებულია სამი სპარსული სარეგისტრა-
ციო ბეჭედი, რომელთა ლეგენდები ვერ ირჩევა. 1. ელიფსური, სავარაუდო,
წარწერით: ۱۰۳۰ يا معين الصفا — „ო, უძღურთა შემწვე 1030“; 2. ოთხკუთხა,
გაურკვეველი ლეგენდით და 3. ელიფსური, რომელზედაც ირჩევა მხოლოდ:
1051 // ۱۰۵۱. ქვემოთ მინანერი: قلمی شد — „დაინერა“. იმავე გვერდის კუთხეში
— სპარსული მინანერი: هو بخط مسلمان حکم [قلمی شد] — ბრძანება მუსლიმური
დამწერლობით [დაინერა].“

კომენტარი იხ. საბუთთან: სვა, 1450-28/189.

1654 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ყაიხულასადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-547, მოქეითალო ფერის ქადალდი, ზომა: 42X19 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაწიანება: საბუთს, დაწიანებუბების გასამაგრებლად დაკრული აქვს სარესტავრაციო ქადალდი. საბუთი ქართულ-სპარსულია. ცხრასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთე-ნას-თალიყის ხელით შესრულებული, მოთავსებულია recto-ზე, ქართული ტექსტის თავში. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში: 1817 წლის 12 აპრილს, 1820 წლის 30 იანვარს ნომრით: №12.

თ ა რ ი დ ი : ქორანიკონი ტმზ (342), რაც უდრის 1654 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955: გვ. 246-249, N107.

ქ. ნებიტა და შენეენიტა ღ(მრ)თისიტა, ჩუენ, ღ(მრ)თიე-გუირ-გუინოს|²ანმან, ქ ა რ თ ლ ს ა და კ ა ხ ე თ ს ა , - ორისავე ტახტის მპყრობე|³ლმან, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , |⁴თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატ|⁵რონმან მ ა რ ი ა მ , და ძეთა ჩუენთა, ესე ამიერ უკუნისამდის|⁶ ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალებელ|⁷ი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძე|⁸თ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და ნამსახურთა [ჟამთა]: სარი|⁹ქიბოს ქილიბდარსა და სასახლის თავილდარს ყ ა ი ხ უ - ლ ა ს |¹⁰ა , შვილთა თქუენთა ა ლ ა ვ ე რ დ ი ს და მ ა შ მ ა დ - ყ უ ლ ი ს , მამავა|¹¹ლთა სახლისა თქუენისა, - ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუი|¹²დევით კარსა და ა ლ ვ ა ბ ა რ შ ი ერთს კუამლს კაცს დაგუე|¹³აჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგიწყალეთ დ|¹⁴ა გიბოძეთ ზ ა ლ ი კ ა შ ვ ი ლ ი ა მ ო ა ნ ა მისის შვილითა, შვილი|¹⁵შვილებითა, - ყოვლითურ, რისაც მამულის მქონებელი იყოს, |¹⁶უნაკლულოდ, ყოვლის კაცისაგან უცილებრად. გუიბოძებია ამ ნე|¹⁷სითა, რომე არაფერი საჩუენო სათხოვარი და გამოსალები არა|¹⁸ ეთხოვბოდეს-რა ერთის ს ა თ ა თ რ ო ს საურის მეტი.

გქონდეს და გი|¹⁹ბედნიეროს ღ(მერ)თმან და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდ|²⁰გომად ს{ა}ხუათა მეპატრონეთაგან;

ანე, უზედესთა მოგახსენებთ|²¹ და უქვედესთა გიბძ(ანებ)თ, კარისა ჩუენისა ვაჟილ-ვეზირნო|²² და ქალაქისა მოურავნო და ს{ა}ხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ ი|²³ყუნეთ და ან დღეის ნაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და|²⁴ ნუროდეს ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილებით, თუინიერ შეწვენი|²⁵სა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ|²⁶(ორონი)კ(ონ)ს ტმზ, ჯელითა კარისა ჩუენისა მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ |²⁷ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს - ი თ ა .

ხელრთვები: ||²⁸ რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი დამტკიცება: აშიაზე: ქ. ეს ბძანება ჩვენც ასრე დაგვიმტკიცებია.

ხელრთვა: ლ უ ა რ ს ა ბ (ბატონიშვილი, შაჰნავაზის ძე).

verso-ზე მინანერი: ქ. პ [ა ვ] ლ ა [ბ რ] ი ს ყმის არის.

XIX საუკუნის სარეგისტრაციო მინანერი: სოვეტნიკი, თავადი დ ი მ ი -
ტ რ ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

სპარსული ტექსტი:

1654 წ. 19 თებერვალი – 19 მარტი

هو

حكم عالی شد آنكه در ينوقت بنابر شفقت در باره سعادت نصاب | غيب الله بيگ تحويلدار اخراجات
عمارات كلبندار ركابخانه اموان ولد زاليكا ساكن حلوابار بلده تقليس را تيول مومى اليه عنايت فرموده
ارزاني | داشتيم اموان مذكور و اولاد او غيب الله بيگ مزبور را تيولدار باستقلال | خود دانسته مالوجهات
و حقوق ديواني خود را در وجه مومى اليه رسانيده موقوف ندارد موسوفى سركار عالی در دفتر ثبت
نموده هر ساله | حكم مجدد نطلبند و از تغيير و تبديل محصون و محروس شناخته تخلف نورزند در ينباب
قدغن دانسته چون بمهر عالی رسد | اعتبار و اعتماد نمايند تحرير ا فى شهر ربيع الثانى ۱۰۶۴

ის (ლმერთი)

- გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ამჟამად სარიქიბოს ქილიბ-
დარისა და სასახლეთა ხარჯების თავილდარის, ბედნიერი ყ ა ი ბ უ -
ლ ა - ბ ე გ ი ს ა დ მ ი წყალობის [მიპყრობის] გამო, ჩვენ ხსენებულა ქალაქ
თ ბ ი ლ ის შ ი მცხოვრები ზ ა ლ ი კ ა ს შვილი ა მ ო ვ ა ნ ი , თიულად
5 ვუნწყალობეთ და ვუბოძეთ. მოხსენიებული ა მ ო ვ ა ნ ი და მისი შვილები
ხსენებულ ყ ა ი ბ უ ლ ა - ბ ე გ ს თავიანთ სრულფულეზიან თიულდარად
ცნობენ რა, თავის მალუჯათსა და სახელმწიფო გადასახადს მას გადასაცე-
მენ და არ შეუჩერებენ. მაღალი კარის მუსტოფუი [ამ ბრძანებას] ჩანერს
რა დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და შეცვლისა
10 და შესწორების მანკისაგან დაცულად ცნობს მას. წინააღმდეგობას ნუ
გასწევნ. ამის შესახებ [გამოცემული] ბრძანება იცოდნენ [და] როცა [იგი]
მაღალი ბეჭდით იქნება აღჭურვილი — დაემორჩილონ მას. დაინერა 1064
წლის რაბი ას-სანის (II) თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი
წარწერით:

დამწერისა და — همت سلطان صفی شاه زمین و زمان داد لطف بنده را رستم خسرو نشان
დროის ხელმწიფემ, დიდსულოვანმა შაჰ სეფიმ წყალობა მოიღო მის მონაზე და
რ ო ს ტ ო მ - ხ ო ს რ ო მიწოდა საბუთის ზურგზე დასმულია ერთი ელიფსური
ფორმის ბეჭედი წარწერით: يا صاحب العصر و الزمن — „ო, საუკუნისა და დროის
მფლობელო.“ მის ქვემოთ — სარეგისტრაციო მინანერი: قلمی شد — დაინერა.
იმავე გვერდზე სხვა სარეგისტრაციო მინანერის ფრაგმენტი: ... بخط مسلمان
— მუსლიმური დამწერლობით ... [დაინერა].* საბუთის ზედა მარცხენა კუთხე-

*ამჟამად ეს მინაწერი საბუთში აღარ იკითხება.

ში არის სარეგისტრაციო მინაწერი: **نشدت** – დაინერა, ქვემოთ არის მინაწერი: ... **ازا آید** – ზაზა აბულაძე (?), **نشدت** – ნასყიდა, **آید** ალია და რამდენიმე გაურკვეველი სიტყვა.

კომენტარი:

თავლდარი, იგივე გამგებუხეცესი, რომელიც მეფის სასახლეში ასრულებდა სამეურნეო ფუნქციებს. ყოველ უწყებას თ ეისი თავლდარი პყავდა (მაგ. საღაროს, საჯინიბოს, საფარეშოს, ხადვინეს და ა.შ.). (სურგულაძე, 2017: 192). სამეურნეო-ფინანსური ხასიათის მოხელეა ქილიფთარიც. იგი შედიოდა მერიტიფთუხეცესის უწყებაში. ნიშანდობლივია, რომ ყაიბულაც სარიქიფოს ქილიფთარია (სურგულაძე, 2017: 310).

247

1654 წ. მეფე ორსტომის წყალობის წიბნი მმრბ [წორჯაბისაჲში]

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-259, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 22,5X16.5 სმ. შავი ფერის მეღანი, მხედრული, განკუთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის თავი დაზიანებულია. კიდეები შეესებუ-ლია და გამაგრებული სარესტაერაციო ქაღალდით. საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში ნომრით: №2092.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმბ (342), რაც უდრის 1654 წელს.

[ქ. ნებითა და შენენითა ღ(მრ)თისითა, ჩუენ, ღ(მრ)თიე-გუირ-გუინოსანმან, ქ ა რ თ ღ ი ს ა და კ ა ხ ე თ ი ს ა – ორისავე ტახტის მპყ-რობელ-მქონებელმან, მეფეთ-მეფემან პატრონმან] ო რ ს ტ ო მ , ესე წყალობისა წიგნი და სიგელი გიბოძეთ შენ, ჩუენსა ერდგულსა ყმასა, ე ნ ი ს ე ლ თ მოურავს მ ე რ ა ბ ს და⁴ შეილთა და მომავალთა სახლისა შენისათა,⁵ ყოველთავე.

ასრე და ამა პირსა ზედან,⁶ მას ყამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა დარ⁷ზაზისა ჩუენისასა და მამულის წყალობ⁸ას გვეაჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხსენ⁹ება თქვენი და გიბოძეთა ღ ა ზ ნ ი ს პ ი რ ს , ს ა | ¹⁰ე ნ ი ს - ღ ო შ ი , რაც ბ ა შ ი ნ ჯ ა ხ ე ლ თ ბაღჩა ჩა¹¹ყაროს, ჳელმეუალად და ყოვლის კაცი¹²საგან უცილებლად.

გქონდეს და გიბედნიეროს¹³ ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამ-სახურსა ში¹⁴გან. ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმბ.

ხელრთვა: | ¹⁵ ო რ ს ტ ო მ

სარეგისტაციო მინაწერი: მარშალი, თ(ავად)ი ა ბ ე ლ ჩ ო ლ ა ყ ა შ ე ი ღ ი .

[პრედ]ზედატელი, თ(ავადი) ჯ ო რ ჯ ა ძ ე .

**1655 ♡ 3 იანვარი. ბანჩინება როსტომ მეფისა ბიორბი
ჯორჯაძისა და ენდრონიკაშვილების სადავო სამეფოზე**

პ ი რ ი ს პ ი რ ი : Qd-2136, გადაწერილია ორ, მოთეთრო ფერის ფურცელზე, რომელიც აღაგ-აღაგ დასიანებულია, რუსტავირებული, ყავისფერი მელანი, წარდგენილია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში: 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია 1823 წლის 27 მარტს ნომრით: №453.

პ ი რ ი : სეა, №1450-31/75.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმგ (343), იანვრის სამი, რაც ედრის 1655 წლის 3 იანვარს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ავთანდილ მარტირიო'სიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისითა, ჩუენ, ღ(მრ)თიე გვირგვინოსან-
მან, მეფეთ-მეფემან პატრო[ნმა] რ ო ს ტ ო მ , თანამეცხედრ{ე}მან ჩვენმა,
დედოფალთა-დედოფალმა პატრონმა მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდე ჟამ-
თა გასათავებელი წყალობის წიგნი და სიგელი შეგინყაღეთ და გიბოძეთ
5 თქვენ, ჩვენთა ერთგულთა და თავდადებით ნამსახურთა ყმათა: ჯ ო რ -
ჯ ა ძ ე ს ა , ჩვენსა სახლისუხუცეს პატრონს გ ი ო რ გ ი ს , და ძმას{ა}
თქვენსა ნ ო დ ა რ ს და შვილთა თქვენსა ი ე ს ე ს და ო ნ ა ნ ა ს .

მას ჟამს, ოდეს ს ა ე ნ დ რ ო ნ ი კ ო შ ი ძველითგან გ ო ს ტ ა ბ ა შ ი ს
კერძი მამული გქონებოდა და კ ა ხ ი ს ბატონისგანცა წიგნი და საფი-
10 ცარი გქონოდა, და ე ნ დ რ ო ნ ი კ ა ა ნ თ თ ე ლ ა ს ნასოფლარსა ბაღსა
და ბაღჩასა და მის გარეშემო სამჭმოსა და მთას გეცილებოდეს, ჩვენ რომ
თქვენი ძველი საფიცარი გვენახა, ჩვენ კიდენ წიგნი გვებოძებინა, მაგრა
ვერ შერიგებულ იყვნით. ახლა კიდენ მოკითხულ{ი} ვქენით და, ვითაც
რომ სამნი ძმანი ისინი იყვნეს, თ ე ლ ა ს ნასოფლარი მისის სახლითა, ბაღ-
15 ჩითა, მისის მთითა და მიწდვრითა, ბარითა და სამართლიანის სამჭმოთა,
სამი წილი ე ნ დ რ ო ნ ი კ ა ა ნ თ დ ე მ ე ტ რ ე ს და მის ძმებს დაუდევით,
და მეოთხედი თ ე ლ ა მისის ბალითა და ბაღჩით და მთითა და ბარითა,
თქვენ, სახლი[ს]უხუცეს გ ი ო რ გ ი ს და თქვენსა ძმათა და შვ[ილთა]
გიბოძეთ სამკ[ვი]დროთ და საბოლოოთ.

20 გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენს ერთ[გუ]ლობასა და
სამსახურსა შიგა, ასრე რომე, რაც რამ გამოსარჩომი ამა გ ო ს ტ ა ბ ა შ ი ს
ნაქონს თ ე ლ ა ს ა და მის სამჭმოსა, ანუ მთასა და ანუ ბარსა აილებდეს,
საძოვ{ე} და საბალახე, მეოთხედი თქვენი არ დაგაკლდებოდეს.

აწე, გ(ი)ბ(ძანე)ბთ კარისა ჩვე[ნისა] ვეჟილ-ვეზირნო და კ ა ხ ე თ ი ს
25 სახლისუხუცესო და გამრიგენო, მდივანო და სხვანო მოსაქმენო, მერმე,
[ბძანე]ბა ესე ჩვენი თქვენცა ასე გაუთავეთ. ვინც ამ ჩვენს ბძანებას და
გარიგებას არ დასჯერდეს, ჩვენდა შეცოდებათ მოვკითხავთ.

დაინერა ნიშანი და ბძანება ჩვენი ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმგ, წელი{თა} კარი-
30 ს ჩვენისა მდივანმწიგნობრისა მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი შ ვ ი ლ ი ს ა ა ვ თ ა ნ -
დ ი ლ ი ს ა თ ა , იან[ვრის] სამსა.

ხელრთვები: როსტომ, მარიამ

სარეგისტრაციო მინაწერი: სოვეტნიკი თ(ვადი) გაბრიელ რატივეი.

მინაწერი რუსულად: 1861 წლის 14 იანვარი.

249

1655 წ. 7 აბვისტო. ოძონის საწინამძღვროს წყალბობის წიბნი ორსტომ მეფისა უბნელ ზაპარია ბატათაშვილისადმი

დედანი: ხეც, Ad-602; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 20,8X17,3 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაწიანება: თანაკლული, საბუთს მოხეული აქვს ზედა კიდე, რის გამოც სრულად არის დაკარგული ტექსტის დასაწყისი; დაწიანებული ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თარიღი: ქორიონიკონი ტმგ (343), 1655 წელი.

პირები: Ad-1502_კ; Ad-1503_კ.

[...ჩუენ, ქართლისა და კახეთისა, - ორისავე მპყრობელ-მქონებელმან, ჯელმნიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან დედოფალთ-დედოფალმა|⁶ნ*, პატრონმან მარიამ, ესე ჟამთა გასათავებელი წყალობისა |²ნიგნი და ნიშანი გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და |³თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, ბატათაშვილს, ბატონს უ |⁴რბნელსა ზაქარიას.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და სა⁵წინამძღვროს დაგუეაჯენით, ვითაც სა⁶ურბნელო მა⁷მული ცოტა იყო და ვერა რჩებოდით, ვისმინეთ აჯა |⁷და მოხსენება თქუენი, შეგინწყალეთ და გიბოძეთ ოქონისა |⁸ლ(მრ)თისმშობლის საწინამძღვრო და თქუენს საწელოზე⁹დ მოგიმატეთ, ამ წესით, რომე რაც ქრისტე ფორეს |¹⁰პქონებოდეს, უკლებრივ თქუენთუის გუიბოძებია, ყოვლის კ¹¹აცისაგან უცილებრად. ვინ იცის, თუ ჩვენს სამსახურზე¹²დაც სტყუოს რამე ქრისტე ფორემან, და სიმტყუენე რომ მოჰქდე¹³ს, მაშინაც აღარ მოგიშალოთ და კიდეც გაგიტოლოთ.

{გ}ქ¹⁴ონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურ¹⁵სა შინა.

ანე, გ(ი)ბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო |¹⁶და სხუანო მოსაქმენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და მი¹⁷ს დროში ნურავინ მოუშლით.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ს¹⁸იგელი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმგ*, მარიამობისთუის ზ.

* ტექსტი აღდგენილი გვაქვს საბუთის პირების (Ad-1502_კ; Ad-1503_კ) მიხედვით.

ამისად გათა¹⁹ვებისად თავდებად თავად მოგუიციმია დაუსაბამო
ლ(მერ)თი და ²⁰ყოველნი მისნი წმიდანი, ზეცისა და ქუეყანისანი, ²¹
ჯორციელნი და უჯორცონი.

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

მე-16- მე-17 ტრიქონებს შორის დასმულია ოთხკუთხა ბეჭედი სპარსული
ლეგენდით.

კომენტარი:

ზაქარია ბარათაშვილი და მისი ძმა სააჰმე როსტომის კარზე გავლენიანი თავადები იყვნენ. ზაქარია ურბნელი მღვდელმთავარი, ხოლო სააჰმე სამეფო კარის მოხელე იყო. იგი ერთდროულად ყვლობდა სახლთუხუცესის, ფარეშთუხუცესისა და ბოქაუდთუხუცესის სახელობებს.

250

1655 წ. 2 ოქტომბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა თულაშვილებისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-1678; ღია ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 29,3X19,7 სმ; ხელი მსკდრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ან ოთხწერტილი თითქმის ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთის ტექსტი გარკვევით იკითხება, კიდევები გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. ექვსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, ნასთადი-ეის ხელთ შესრულებული, მოთავსებულია დოკუმენტის recto-ზე.

პ ი რ ი : 1450-51/54

საბუთის თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმზ (343) ღუინობისთეის ბ, რაც უდრის 1653 წლის 2 ოქტომბერს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მწიგნობარი შაყელ ყორდანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955: გვ. 257-259, №111.

ქ. ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თის(ა)ითა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემა ჯელმ-ნიფე¹შა პატრონმა რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემა ჩუენმან, დ²ედო-ფალთ-დედოფალმა პატრონმა მ ა რ ი ა მ , თქუენ, ჩუენთა ერ³დგულთა და წესისაებრ მრავალფერად ნამსახურთა ყმათა: თ ⁴უ ლ ა შ უ ი ლ ი ს ბ ე ყ ა ნ ი ს შუილს, ო თ ა რ ს , ბ ა ხ უ ტ ა ს და შ ი ო შ ს და ⁵შუილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე⁶.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდექით კართა და მამულის წყალ⁷ობას გუიჯუენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება ⁸და მოკითხული ვქენით: მამათქუენი ბ ე ყ ა ნ თავად სულ⁹კურთხეულს ჩუენს ძმისწულს ბატონს ს უ ი მ ო ნ ზ ე დ ნამსახური ი¹⁰ყო. და მერმე მამათქუენმა ჩუენც მრავა-

*თავდაპირველად ეწერა ხეთი გრაფიკა – ქორონ, რომელსედაც მწიგნობარს გადაეწერია: ქ(ორონი)კ(ონი)ს ტმზ.

ლი გუ { ე } მსახურა და ჩუ |¹¹ ენს სამსახურზედ მოკუდა. თქუენ და ბიძათქუენი გაიყარენით და გა |¹² სამყრელო მაშინაც ჩუენი იყო და აღარ გაგეცით. თქუენის |¹³ ამოვარდნილის განაყოფის დო ლ ე ნ ჯ ი ს მამულისა ავიღეთ ლ უ ე ე |¹⁴ ს , რაც დო ლ ე ნ ჯ ი ს ჰქონებოდა: ზ რ ბ ი თ ს ერთი კომლი ბოქაული, ა ნ უ |¹⁵ ფ ი ს { ს } ქ უ რ ი ა შ უ ი ლ ი ს საკუამლო, გ ა მ ო - რ ი ნ ე ბ უ ლ ს მისი წილი ვენახი და თ |¹⁶ ქუენ გიბოძეთ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულათ |¹⁷ სამსახურსა შინა, არაოდეს არ მოგეშალოს არა. ჩუენგან და |¹⁸ არა სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა ჩ |¹⁹ უენისა ვეჟილ-ვეზირნო, და მერმე, თქუენცა ასრე გაუთავე |²⁰ თ, რარიგათაც ამა ჩუენგან ნანყალობევს ფარვანაში სნერიი, |²¹ თუნიერ თანადგომისა და შენვენისაგან კიდევ.

დაინერა ბძანე |²² ბა და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმბ, ლუინობისთუ-ის ბ, ჯელითა მ |²³ ნიგნობრის ყ ო რ ლ ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს შ ა ვ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

სპარსული ტექსტი:

1655 წ. 2 ოქტომბერი

حكم عالی شد آكه چون بموجبی در ذیل بخط گرجی نوشته شده بحقیقت رسیده شد كه چهار خانه وار رعیت كه در ذیل تفصیل شده كه رسد بدینجی توله شولی بوده باولا بیجن بیگ توله شولی شیره جی باشی سابق هم اوتار و باخدا و سیاوش مناسب تر است شما از عنایت عالی مومی الیهم ... چهار خانه وار رعیت مذكوره را بتیل ایشان مقرر فرمودیم رعایا مزبوره مومی الیهم را بتیولدار باستقلال خود دانسته سال بسال مالوجهاث و وجوهاث و حقوق دیوانی خود را دروجه ایشان رسانیده موقوف ندارند و قضایا سانه خود را| سوای خون بدیشان متعلق نمایند مستوفی سر كار عالی [در] دفتر ثبت نموده هر ساله حكم مجددا نطلبند و در عیده شناسند

مهر رستم خان

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ იმ საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ ქართულად არის დანერილი, გაირკვა ჭეშმარიტად, რომ გლეხების ოთხი კომლი, რომლებიც ქვემოთ დანერილებითაა ჩამოთვლილი, ... დო ლ ე ნ ჯ ი თ უ ლ ა შ ვ ი ლ ი ს წილი იყო, ყოფილი შირეჯიბაშის ბ ე - შ ა ნ - ბ ე გ თ უ ლ ა შ ვ ი ლ ი ს შვილებს: ო თ ა რ ს , ბ ა ხ უ ტ ა ს ა და ს ი ა უ შ ს უფრო ეკუთვნით ... ხსენებული გლეხების ოთხი კომლი მათ გავუჩინეთ თიულად. აღნიშნული [პირები] მოხსენიებულმა გლეხებმა თავიანთ სრულუფლებიან თუიულდარად უნდა ცნონ, თავიანთი მალუჯათი, გამოსაღებები და სახელმწიფო გადასახადი მათ უნდა გადასცენ, არაფერი დაუკავონ და სასამართლო საქმეები, სისხლის [სამართლის საქმეების] გარდა მათ მიანდონ [გადასაწყევტად]. მაღალი კარის მუსტოფუი [ამ ბრძანებას] ჩანერს რა დავთარში, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და [ამის შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ.

სპარსულ ტექსტს უზის როსტომის სპარსული ბეჭედი.

1655 წ. წყალობის წიგნი მეფე ოსტომისა დავით სოლაღაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-750; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 38,3X14,1 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: დალაქავებული, recto-ს მარჯვენა აშია ჩამოჭრილი, რის გამოც სრულად ან ნაწილობრივ არის დაკარგული სტრიქონის ბოლო გრაფემები. გატარებულია რუსული მმართ-ველობის რეგისტრაციაში 1820 წელს.

პ ი რ ი : სეა, 1450-20/97.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტშბ (342), რაც უდრის 1654 წელს.

დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შალვა მარტიროსისშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : ე. თაყაიშვილი 1909: გვ. 419-420, №377.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღმ(რ)თისათა, ჩუენ, ჳელმ[|]წიფემა{6}, მეფეთ-მეფემა{6} პატრონმა{6} რ ო ს ტ ო მ , და თ[|]წანამეცხედრემა{6} ჩუენმა{6}, დედოფალთა- დედოფალ[|]მა{6}, პატრონმა{6} მ ა რ ი ა მ , ესე საბოლო(ო)დ გასათავებელ[|]ი⁵ წყალობისა წიგნი და სიგელი შეგი-წყალეთ⁶ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულთა და მრავა[|]ლფერად, თავდა<ა>დებით ნამსახურსა ყმათა ს[|]ო ლ ა ღ ა შ ვ ი ლ ს და ვ ი თ ს , ძმასა შენსა ი ო [|]რ ა მ ს , შვილსა თქუენსა შ ი ა ო შ ს , ქ ა ი ხ ო ს - რ ო [|]10 და ი ე ს ე ს და შვილთა, შვილიშვილთა და [|]11 მომავალთა სახლისა თქუენისათა, - ყოველთავე.

მას [|]12 ჟამსა, ოდეს ს ა ლ ო რ ე ლ ი თქუენი მემკვიდრე ყმე[|]13 ბ ა ლ ი ა შ ვ ი ლ ე ბ ი თქუენის ყმობიდაღმა გამოს[|]14 ულას აპირობდ{6} ენ და სახატოდ დგებოდენ, [|]15 მოგუიდეგით კარსა, და მათის საქმის მოკ-ითხუ[|]16 ლობასა დაგუეაჯენი(თ). ვისმინეთ აჯა და მოხსე[|]17 ნება თქუენი და მოკითხული ვქენით. და მისთა [|]18 დღეშია ბ ა ლ ი ა შ ვ ი ლ ე ბ ი თქვე-ნი სამკვიდრონ[|]19 ი ყოფილიყუნეს და, თვინიერ ღმ(რ)თის მეტი, თქუენ[|]20 მოცილე და იმათი მოსარჩელე არავინ ყო[|]21 ფილიყო. ჩუენცა შეგინწყალეთ და სიგლითა [|]22 ამითა დაგმიკუიდრეთ ბ ა ლ ი ა შ ვ ი ლ ი შ ა ლ უ ტ [|]23 და მისი განაყოფი ბ ე რ ი ა . ეს(ე)ები, მათის მა[|]24 მულითა, მითითა, ბარ-ითა, წყლითა, წისქული[|]25 თა, ველითა, ვენაჭითა, ყოვლის მათის სა-მარ[|]26 თლიანის სამძღურითა, შესავლითა და გამოსაე[|]27 ლითა, უნაკლუ-ლოდ, სამკუიდროდ და საბოლო(ო)დ [|]28 და(ა) ყოვლის კაცისა უცილებლად თქუენთვის და [|]29 თქუენთა შვილთათვის გუიბოძებია. არაოდეს არა მო[|]30 გე-შალოს, არა ჩუენგან და არა შემდგომად სხუა[|]31 თა მეპატრონეთაგან.

ანე, უზედაესთა მოგახსე[|]32 ნებთ და უჭუედაესთა გიბ(რძანე)ბთ, კარისა ჩუენისა ვე[|]33 ქილ-ვეზირნო, მდივან{6}ო და სხუანო მოსაქმენო, ვინ [|]34 გინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღეის წაღმა ვინ-გინდა-ვი[|]35 იქნებოდეთ, ბ(რძანე)ბა და სიგელი ესე ჩუენი თქუენ[|]36 ცა ასრე გაუთავეთ და დაუშ-კვიდრეთ, რარი[|]37 გადაც ამა ჩუენგან ნაბოძებსა ფარევანაშია [|]38 ენეროს.

ნურას მოუშლით და შე(ე)ცილებით, |³⁹ თვინიერ თანადგომისა და შენე-
ნისაგან კიდე|⁴⁰.

დაინერა სიგელი და ბძანება ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმზ, |⁴¹ ჴელითა
კარისა ჩუენისა მდივან-მნიგნობრისა |⁴² მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი ს შ ე ი ლ ი ს
შ ა ლ ე ა ს ი თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

ძომენტარი:

საბუთში ასახულია ემა-გლეხების სოციალური წინააღმდეგობის ერთ-
გვარი ფორმა, რაც გამოიხატებოდა მათ მცდელობაში, თავადის მორ-
ჩილებიდან გამოსულიყვნენ და საეკლესიო ემები გამხდარიყვნენ.

252

1655 წ. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ბივი გურამიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14859; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 24,2X15,3 სმ.;
მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკუთვნილობის ნიშანი: სამი წერტილი
ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: საბუთის მარცხენა კიდე მიდლიანად
მოხეულია და მოცრეცილი, რის გამოც ბოლოში თითქმის მიდლიანადაა
დაკარგული ორსტომ მეფის დამტკიცების ფორმულა. დაზიანებული ადგ-
ილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. 1820 წელს საბუთი გა-
ტარებულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში.

პ ი რ ი : სეა, 1450-19/10.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი, 1910: გვ. 553-554, №575; ბერძენიშვილი 1940:
გვ. 367, №514.

ქ. ესე წიგნი დაუდევით ჩუენ, ჴელმწიფე|²მან, მეფეთ-მეფემან, პა-
ტრონმან რ ო ს |³ ტ ო მ .

ასრე დაამაპირსა ზედან, რომე |⁴ გ უ რ ა მ ი შ ე ი ლ ი გ ი ვ ი , მისი ძმა
და სახ|⁵ლისკაცნი იყრებოდეს. და მოკითხუ|⁶ლი ვქენით და, ვითაც გ ი ვ ს
თავის ალ|⁷ვაგსა და მამულზედ ბევრი ჭირნახული და|⁸ედვა, იმისთვის
საჭირნახულოდ ერთი კუამ|⁹ლი ვ ა რ დ ა ნ ა შ ე ი ლ ი ტ უ რ ი ა , ერთი
კუა|¹⁰მლი შ ა შ ე ი ა შ ე ი ლ ი , ერთი კუამლი |¹¹ ჩ ა ი შ ე ლ ა შ ე ი ლ ი
ლ ა ზ ა რ ე , გ ი ვ ს ა გ ა ნ |¹² აშენებული, ღ უ ა რ ო ს ზუარი, - ესე(ე)
ბი |¹³ უნილოდ გ ი ვ ს ა და მისთა შუილ|¹⁴თათვის გუიბოძებია. და სხუა,
რაც იყო |¹⁵ს, მართლის სამართლიანის საქმით ჩუ(ე)|¹⁶ნის კარის მოსაქმეთ
გაუყონ.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმზ.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

დამტკიცება: [...] ესე [...]ბრძანება ასრე [...] რომ გათავადეს [...] კიდევ [...] ||
ენ და არც არას ემართლების. რ { ო } ს ტ { ო } მ .

მინანერი: 1655 წ.

253

1655. თარხნობის წიგნი ოსტომ მეფისა ასლამაზ ჩაჩიკაშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-18/149; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დავთარში. საბუთი ქართულ-სპარსულია. პირს ერთვის ექვსსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, გადაწერილი ნასთალიყის ხელით. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია 1820 წლის 20 აპრილს, ნომრით №140.

თ ა რ ი დ ი : ქორინიკონი ტმგ (343), რაც უდრის 1655 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუშანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თ. აბაშიძე, 2018: გვ. 198-199.

[ქ]. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, ლ(მრ)თივ-გვირგვინოსანმან, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და სითარხნის ნიშანი გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და წესისებრივ ნამსახურთა ყმათა: ჩ ა ჩ ი კ ა შ ვ ი ლ ს ა ს ლ ა მ ა ზ ს , შვილთა თქვენთა: გ ი ვ ს ა , ძმისწულს ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს , ი ე ს ე ს , ი ო თ ა მ ს, შვილთა და მომავალთა ზ უ რ ა ბ ს და – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს დ ა დ ი ა ნ ი ს გამარჯვების მახარობლად მოხვედით და იმისად სამუტფოდ თქვენის მამულის სითარხნეს გვეაჯენით, და ამას წინათვე გითარხნეთ და სიგელიც გიბოძეთ. და მასუკან მეჯინიბეთ უსამართლო რამ მოენდომებინა, და კიდევ კარს მოგვადევით და წიგნის გა(ა)ხლებას დაგვიჯენით. ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და დღეს, რისაც მამულის მქონებელნი ან მთას იყვნეთ და ან ბარსა, ასრე გითარხნეთ, რომე არაფერი საჩვენო სათხოარი და გამოსალები არასფრისთანა არა გეთხოებოდეს-რა: არა კოდისპური, არა საბალახე, არა პირისთავი, არა ნახირისთავი, არა სამეჯინიბო, არა სეფეობა, არა შიშლიგი, არა საბაზიერო, ერთის სათათროს საურისა და ლაშქარ-ნადირობისაგან კიდე.

გქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმე-

ნო, ვინცა-ვინ იყ(ვ)ნეთ და ანუ დღე(ი)ს წაღმა იქნებოდეთ, ბძანება და ნიშანი თქვენცა ასრუ დაუმტკიცეთ და ნურადეს ნუ მოუშლით და შე(ვ) ცილებით, თვინიერ შენევისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმგ, ჯელითა კარი-
სა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე ე ლ ი -
ს ი თ ა . 5

დედანს ესვა ბეჭდები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

სპარსული ტმსტი

1657-1658 წწ.*

حكم عالی شد انكه بموجبی كه در ذیل بخط گرجی نوشته شده رعایاء محال تیول | اسلمس چاچيكه شویلی
برات ایلی را از اخراجات دیوانی ساوری معاف و ترخان و مرفوع القلم فرموده ایم مستوفی سرکار
عالی | در دفتر سبت نموده هر ساله حکم مجدد نطلبند و در عهده دانند فی شهر شعبان سنه ۱۰۶۸
(مهر رستم خان) این سواد كه نوشته شده است با اسل | برابر نوشتیم من میرزا دیوانفتوح (۴) اغاروف

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ ქვემოთ ქართულად დაწერი-
ლის საფუძველზე, ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ე ლ ი ა ს ლ ა მ ა ს ჩ ა ჩ ი კ ა შ -
ე ი ლ ი ს თიულის გლეხების, საურის გარდა, დივანის გადასახადებიდან
გათავისუფლება გვიბრძნებია. [ეს ბრძანება] მაღალი კარის მუსტო-
ფიმ დავთრებში გაატაროს. ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ
[ბრძანების შესრულებაზე] პასუხი აგონ. 1068 წლის შაბანის თვე. 5

სპარსულ ტექსტს ესვა ერთი სპარსული ბეჭედი.

გვიანდელი დამტკიცებები:

1680 წ. ქ. რარიგადაც ამ წიგნში სითარხნე ქონდეს და ენეროს, ჩვენც ისე
გვიბრძნებია, რაც კომლი კაცი მ ი რ ტ ა შ ე ნ ს გვითარხნებია და ერთი ვ ა ნ ს
ესახლოს – ლ ო მ ი ს შ ე ი ლ ი ზ უ ბ ი ა . ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტნიე (1680).

დედანს ესვა სამი ბეჭედი: გ ი ო რ გ ი , ლ ე ვ ა ნ , კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე

ქ. ჩვენც ასე წყალობა გვიქნია და დავიმტკიცებია.

დედანს ესვა ბეჭედი.

XVIII ს-ის წინანერები:

ქ. ჩვენ, პატრონის ბიძის ჩვენის, ქ ა რ თ ე ე ლ თ მეფის გ ი ო რ გ ი ს
მაგიერ მყოფმან, პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ , როგორც ბიძის ჩვენისაგან თარხ-
ანი ყოფილან ჩ ა ჩ ი კ ა შ ე ი ლ ე ბ ი გ ი ვ ი დ ა ი ო თ ა მ , ჩვენც ასე გვი-
თარხნებია.

დედანს ესვა [ვახტანგ VI-ის] და კიდეც სხვა რვა ბეჭედი.

პირის მინანერები: ქართულად ჩაწერილი, ასლთან თანასწორ არს, სოვეტ-
ნიკი, თ(ავად)ი დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

სოვეტნიკი თ(ავად)ი დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

*საბუთის ქართული ნაწილი დათარიღებულია 1658 წლით, მაგრამ სპარსულ ტექსტს უსის პოჯრის 1068, რაც შეესაბამება 1657-1658 წლებს.

ასლი, დეკუმენტი მივიღე, ჯ ვ ა რ ი ს ეკლესიის დეკანოზი კ ო რ ნ ი -
ლ ი ე ჩ ა ჩ ი კ ო ვ ი .

რ ო ს ტ ო მ ხანის ბეჭედი – ეს ასლია, რომელიც დედნის თანახმად დაენ-
ერე მე, მ ი რ ზ ა დ ი ე ვ ა ნ - ჯ ა თ უ შ ალაღაროვმა.

პომენტარი:

საბუთის თანახმად, ასლამაზს ჩაწიკაშვილს როსტომ მეფისადმი ერთ-
გულეუბა გამოუჩენია თითქმის ქართლში ჩამოსვლისთანავე. საბუთის
ტექსტში დადიანის გამარჯვების სამახარობლოში იგულისხმება 1634
წელს კაკას ხიდიდან ბრძოლა, როდესაც ღვეჯი დადიანმა შეძლო მისი
და როსტომის ოპოზიციონერების – იმერეთის მეფე გიორგისა და მეფე
თეიმურაზ I-ის დამარცხება, რომლებიც ცდილობდნენ ჩაეშალათ როს-
ტომისა და ღვეჯი დადიანის დის – მარიამ დედოფლისა ქორწინება.
ასლამაზს ჩაწიკაშვილს სამახარობლოდ ღირსეული წყალობა მიუღია
მეფისგან. ამ წყალობის ამსახველი საბუთი არ შემოგვრჩენია, მაგრამ
მოცემული საბუთი საკმარისად კარგად ასახავს ფეოდალური ერთ-
გულეუბის საფასურს.

254

1655. წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სამწემრეუბისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-6/30; გადაწერილი რუსული მმართველობის დაწესე-
ბულების პირების დავთარში.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმგ (343), რაც უდრის 1655 წელს.

[ქ]. ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ ჩვენ,
მეფეთ-მეფემან, ჯელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , თქვენ, ერთო-
ბილთ ჩვენს სახასოს ს ა მ ნ ე ვ რ ე ლ თ ა , ასრე და ამა პირსა ზედან, რომე
ამას წინათ ფირალი რომ გამოვგზავნეთ და ჯელი აემართა, პ ა პ ი ა ს ნასყ-
იდს გარდაისად, ყველა თქუენთუის გვიბოძებია სამართლიანის საქმითა.
სამკვიდროდ ირჩოდით, და ასრე გვიბოძებია, რომე არას კაცს თქვენთან
ჯელი არავისა ჰქონდეს.

და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მ)ან.

10 ანე, {გიბძანებთ} კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმე-
ნო და ს ო მ ხ ი თ ი ს მელიქნო და მოხელენო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და
ნურას მოუშლით და შ {ე}ეცილებით.

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმგ.

ს ა უ რ ნ ა მ ნ ო ს მიწაზედ რომ ჯელი აემართა, ის ამათ{თ}უის
დაგვინებებია და ხელი ნურავისა აქუს.

დედანს დასმული ჰქონდა ბეჭედი: რ ო ს ტ ო მ

1655 წ. შუაფირულები ბანახლები წიგნი ორსტომ
მეფისა ბოლბის წმიდა ნინოთ ეპლქისისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-1239; ყაფისფერი ქაღალდი; ზომა 22X16,5 სმ. მხედრული; შავი მელანი; განკეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, სამწერტილი ან ოთხწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ.

საბუთის უსის თ ა რ ი ღ ი : ქორინიკონი ტმზ (343), რაც უდრის 1655 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : Akak I. 18-19. გამოცემაში დათარიღებულია 1654 წლით.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-|²გუირო-გუიროსანმან და ორისავე საბატონოს მპყრობელ-|³შქონებელმან, მეფეთ-მეფემან, წელმნიფემან პატრონმა|⁴წ რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალ|⁵თ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ ,ესე უკუნისამდე ჟა|⁶მთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალელებელი |⁷შემონირულობისა წიგნი და სიგელი [გ]კადრეთ |⁸და მოგახსენეთ თქუენ, ყოვლად საშინელსა და სადი|⁹დებელსა, პატიოსანსა მ ი დ ა ს ნ ი ნ ო ს .

მას ჟამსა, ო|¹⁰დეს ბატონს თ ე ი მ უ რ ა ზ ს თქუენის მამულისა და გასად|¹¹ევარისა, ან წინათ ქუეყანასა და ან უკან სამამულე|¹²ში ცხუარი ან თათრისა და ან ლეკისა აიღებო|¹³დის, თვითო ცხუარი ფარის თავს თქუენთვის შე|¹⁴მოუწირავს. ახლა ჩუენდა სადღეგრძელოდ და |¹⁵გასამარჯუებლათ ჩუენც იმავე წესით თქუენთვის შე|¹⁶მოგუიწირავს და ფარის თავის თვითოს ცხუარს |¹⁷ბატონის ბ ო დ ბ { ე } ლ ი ს მოსაქმეთ ნუ დააკლებენ |¹⁸და მოაბარებდენ. აგრევე ფარის თავს თვითოს შა|¹⁹ურსა დააკლებდ[ენ].

ანე, უზედაესთა მოგახსენებთ* და უქუედა|²⁰{ესთა} გიბძანებთ, ვინცა-ვინ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზ(ი)რნი|²¹და მოსაქმენი იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთ|²²ავეთ და ნურას მოუშლით და შე{ე}ცილებით, თვი|²³ნიერ შენეენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა |²⁴ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმგ, წელითა კა|²⁵რისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის - ბ ი რ თ ვ ე ლ |²⁶ნ ი ს ო თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

საბუთის reqto-ზე დასმულია ოთხკუთხა ბეჭედი ლეგენდით: ბ ი ძ ი ნ { ა } | ვ ე ქ ი ლ { ი } .

* ეს სიტყვა ჩამატებულია სტრიქონს ზემოთ.

**1656 წ. 3 იანვარი. წყალობის წიგნი მეფე ოსტომისა
ბერუპა თურქესტანიშვილისადმი**

დ ე დ ა ნ ი : ხეც. Hd-14421: მოყვითალო სქელი ქაღალდი; ზომა: 35,2X18,7 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთის კიდეები გაცრეცილია. დაზიანებული ადგილები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტჰჰ (344), იანვარს გ, რაც უდრის 1656 წლის 3 იანვარს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ი. დოლიძე 1972: გვ. 99, №40.*

ქ. ნებითა და შენეწითა ლ(მრ)თისათა. ჩუენ, ლ(მრ)თიე გუირ-გუი²ნოსანმან, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან, პატრონმა³ნ ო ს ტ ო მ და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ⁴დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და<ა> ⁵ხანთა გასათავებელი მტკიცე და უცვალებელი წყ⁶ალობისა და გარდანყუეტილობის წიგნი და ნიშანი შე⁷გინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და ნ⁸ამსახურთა ყმათა: თ უ რ ქ ი ს ტ ა ნ ი შ ვ ი ლ თ ა — ბ ე რ უ ქ ა ს ა, ⁹ ს ე ხ ნ ი ა ს ა, თ ა მ ა ზ ს, ბ ე ჟ ა ნ ს, ბ ა ხ უ ტ ა ს ა, ბ ა გ რ ა ტ ს, ზ ა { ა } ლ ს, შვილ-¹⁰თა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა ყოველთავე. ¹¹

მას ჟამსა, ოდეს კ უ მ ი ს ი ს ბატონი ს ო ლ ა ღ ა შ ვ ი ლ ი და ¹²ვიტ, ი ო რ ა მ და გ ა მ დ ლ ი ს საყმონი კ ო დ ა < ა > თ ა - და მ ე მ უ ხ ა თ ¹³მინებს შემოგეცილნეს და სალაპარაკო საქმე შეგექნ¹⁴ათ. ჩუენის კარითსახლისუხუცესი ც ი ც ი შ ვ ი ლ ი ¹⁵ყ ა ი ა, დივანბეგი ჯ ა ვ ა ხ ი შ უ ი ლ ი რ ო ი ნ, მდივანი ¹⁶მ ა რ ტ ი ლ ო ზ ი შ - ვ ი ლ ი ა ვ თ ა ნ დ ი ლ და თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი, ¹⁷მდივანი, ბ ი რ თ უ ე - ლ ი სამძღურისა და ალაგების და<ა>სა¹⁸სინჯ{ა}ვად და შესარიგებლად გაგზავნეთ და ჩუენის ბძან¹⁹ებითა, გარეშემოსა სოფლების უფროსნი და მახსოვარ²⁰ნი კაცნი ჩ{ა}მოესხათ და ყუელა გაესინჯათ. მახსოვართ, ²⁰დიად, ემართლებინეთ, არას დროსა და ჟამს ცილობა ა²¹<ა>რ გაგონილათ. ბოლომოუფიცრად ვერ გარდაწყვიტა²²თ და მოფიცარი ითხოვს: ერთი ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ი, ვინც ²³თქუენ გეშოვნა და ან ერთი გ ა ბ ა შ ვ ი ლ ი. ერთს მოფიც²⁴არს აღარ დაგაჯერდეს და თქუენის სიმართლისათვის ²⁵ორნიე უშოვნეთ და ფიცზედ ნაზდეგით და ვითაც რო²⁶მ შეიტყუეს, მართალნი არიანო, აღარ დაგაფიცეს და ²⁷მამული ისრევ უცილებრად თქუენ დაგანებეთ და ას²⁸რეც გარდავსწყუიტეთ, რომე დღეს და დღეის უკან კ უ მ ი ²⁸ს მებატონეს კაცს თქუენთა{ნ} ჯელი აღარა ჰქონდეს და ²⁹თქუენდა უნებურად კ უ მ ე ლ მ ა ნ კაცმან იქ მიწა ველარ მოჭ³⁰ნას. ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმდ, იანვარს გ.

* ი. დოლიძის პუბლიკაციაში მცდარად მითითებულია Hd-4421.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

ოთხკუთხა ბეჭედი ლეგენდით: რ ო ნ .

გვიანდელი მინანერი: ქ მ უ ხ ა თ ე ლ { ე } თ ი .

255

1656 წ. 24 მარტი. ბრძანება ოსტომ მეფისა მოლაპრეთუხუცეს ზეზანბისა და არღაშელისადმი ჩამოქაშელთა და ბარეჯელთა სასახლეშო დავისი შესახებ

პ ი რ ი : სეა, 1450-26/151; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში. საბუთი წარდგენილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში 1820 წლის 21 დეკემბერს ნომრით: №147.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმდ (344), მარტის ოცდაოთხს, რაც უდრის 1656 წლის 24 მარტს.

მეფე რ ო ს ტ ო მ გიბ{ძ}ანებ, ბოქოულთხუცესო ფეშანგ და არდაშელ, ჩერქეზელნი და გარეჯელნი იორის გაღმა-გამოღმა მინა-წყალზედ შესარჩლ{ებ}ულიყვნენ და ორთავე საჩივარი მოვახსენეთ.

ჩერქეზელთა მახსოვარი წამოაყენეს, რომე ის ალაგები ამათი სამკვიდრო და ბოლო ყოფილიყო და ღალაც აეღოთ გაღმა-გამოღმა, რათგან მახსოვარიც ყონდათ, მამულად სამკვიდრობით ისარჩლოდენ. ფიცი ჩერქეზელთ დადევით, მიდით, ორივე შეჰყარეთ და ალაგები დაიარეთ და გასინჯეთ, ბატონის კათალიკოზის აზნაურიშვილი და ნ{ა}ცვალი იქ დაისწარით და, თუ ჩერქეზელთ ასე იფიცონ, რა ერთსაც ალაგს იცილობოდენ მთაბარობით, რომე მათი სამკვიდრო მამული იყოს და როდესაც მოეხნ{ა}თ, ღალაც აეღოთ. რა ერთი ალაგი ფიცით გაიტანონ, ან მთა, ან ბარი, იორის გაღმა-გამოღმა სამნები გაუჩინეთ და ჩერქეზელთ დ{ა}ნებზეთ და გარეჯელთ ხელი ნულარ აქვსთ-რა სამამულეთ. როდესაც მოხნავდენ, იმ ალაგში ან გაღმა, ან გამოღმა, ღალას მისცემდენ სამართლიანი საქმით და ეს განაჩენიც ჩერქეზელთ მიეცით, ეს ჩვენი ბძანება ასრე ათავეთ.

დაინერა ბძანება ესე მარტის ოცდაოთხს, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმდ.

დედანს ჰქონდა ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

პირის მინანერები: ასლიდამ თანასწორ არს ჩანერილი, სოვეტნიკი, თა(ვადი) თეიმურაზ ბაგრატიონი.

სოვეტნიკი თა(ვადი) დიმიტრი თარხანოვი.

ასლი სიგელი მივიღე, პრაპუშნიკი, თა(ვადი) იოანე ჩერქეზოვი.

1656. 2 აპრილი. ბანძინება ჩერქეზელთა და ბარეჯელთა სასაზღვრო დავაზე

პირი: სეა, 1450-26/150; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დავთარში. საბუთი წარდგენილია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1817 წლის 12 აპრილს, რეგისტრირებულია 1820 წლის 21 დეკემბერს ნომრით: №146.

თარიღი: ქორონიკონი ტმედ (344), აპრილის ორს, რაც უდრის 1656 წლის 2 აპრილს.

საბუთის დამწერი: ფეშანგის აზნაურიშვილი პატა.

ბძანებითა მეფის როსტომისთა, მოვედით ჩვენ, ფა
ლავანდისშვილი ყეშიგდას [...შვილი არდაშელ.
გარეჯელთა და ჩერქეზელთა ს(ა)ცილებელი მინა-წყალი (ი)
ორის გაღმა-გამოღმა დავიარეთ და ორივე შეეყარეთ. და წაგვიძღვნენ
5 ჩერქეზელნი და (ი) ორს გაღმა(ართ, მ(ა)ლლა თ(ა)ვზედ, ს(ა)
ბძელთ კარს უძახდენ, იქ მივიდნენ და ბატონის კათ(ა)ლიკოზის
აზნაურშვილი ზუმბულიძე რამ(ა)ზა და ნ(ა)ცვალი აზმ(ა)
იფარასშვილი ხოსიტა, ნ(ა)ცვ(ა)ლი ბატონისა ზანდარიშ-
ვილი შ(ა)ვ(ე)რდი, ნ(ა)ცვალი დათუნა, ერფბერასშ-
10 ვილი გიორგი, ერფბერასშვილი პეტრე, დრეიძე
ბეჟიტა, დრეიძე იასე, მჭედელი გიორგი, ყორ-
ღ(ა)ნ(ა)სშვილი გულა, ყუ(ში)ტაშვილი გიორგი
დაპაპია, მკერვალი გიორგი, გრენ(ა)დ(ა)სშვილი
შ(ე)რმაზ(ა)ნ დადათუნა, მ(ა)რინდასშვილი ს(ა)
15 ჩ(ი)ნო, ბერთუბნელი ნ(ა)ცელისშვილი ბეჟიტა,
მიქელისშვილი მიქელა, როსიტასშვილი ზუბიტა,
ლაფერისშვილი დავითა დასულხელი, ერთპირგარეჯელ-
ნი დამ(ა)რიამჯვრნელნი დაანთოკელნი იქდავისნ(ა)რით.

და ჩერქეზელთა დაიფიცეს ს(ა)ბძელ-გორ(ა)ზედ,
20 იქით წამოვ(ი)დნენ დაბლა მინდორზედ, თეფა გორაზედ დ(ა)იფ-
იცეს და იმის სწორი ორზედ ჩამოვ(ი)დნენ, და კოშკის გორის
ძირზედ დაიფ(ი)ცეს, გამოღმ(ა)რთ და თელეზს ჩ(ა)ლ(ა)ში
(?) თავი წამოყარეს და პანტიანის თავს გამოიარეს, ქვაბთ ხე-
ვზედ შეხდნ და ტირიფ წყალზედ დ(ა)იფიცეს, იქით წავ(ი)
25 დნენ, მლ(ა)შეთ თავი წაყარეს და კუნძიანის სერს აქეთ,
მარიამჯვრისკენ დიდი ლელე შეიარს, იმაზედ შეხდნ და ჩასულს
ეზოს უქცივნეს, მ(ა)ლლა კლდე აქვს და ზემოთ ცოტა ვაკე და მინდორი, იქ
დაიფიცეს და ასე ჩ(ა)იტანეს.

ეს რაერთიცა ლ(ა)გი დაიფიცეთ, მათ ბარობით ჩვენის ს(ა)მკვიდრო
30 მ(ა)მული არისო, და ლ(ა)ლა და ს(ა)ბ(ა)ლაზე გვილიაო. და ამ(ა)ს გარ-
და, მთა ს(ა)დ(ა)მდის ს(ა)ჩვენო არისო, არვინ გვეცილება. ეს ასრე ს(ა)
მკვიდროთა და მამულათა დაიფიცეს..

და ხემწიფის გან{ა}ჩე{ნით} ჩ ე რ ქ ე ზ ე ლ თ მივეცით, საცილებელი და სად{ა}ო აღარ დარჩად-რა.

მე ფ ე შ { ა } ნ გ ი ს აზნაურშვილს პ ა { ა } ტ { ა } ს დამინერია, დამხდურიც ვარ ამისი.

დაინერა აპრილის ორს, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმდ.

5

დედანს დასმული ჰქონდა ექვსი ბეჭედი.

პირის მინანერები: ასლიდამ თანასწორ არს ჩანერილი, სოვეტნიკი თ(ა-ვად)ი თ ე ი მ უ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

სოვეტნიკი თ(ვად) თ ე ი მ უ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

ასლი სიგელი მივიღე, პრაპუშ{ნ}იკი, თ(ვადი)ი ო ა ნ ე ჩ ე რ ქ ე ზ ო ვ ი .

257

1656. 1 მაისი. როსტომ მეფის ბანჩინება ანდერმან [ჩოლოყაშვილისა] და კახელების საფაშო სამეფო

პ ი რ ი : სეა, 1450-26/78; გადაწერილი რუსული მმართველობის პირების დავთარში. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, რეგისტრირებულია 1825 წლის 24 მაისს.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმდ (344), მაისის ა, რაც უდრის 1656 წლის 1 მაისს.

. . . ხელმწიფის როსტომ მეფის ბრძანებითა, ჩუენ, ბოქაულთუხ-უცესი, პატრონი ე დ ი შ ე რ და ბ ა ი ნ დ უ რ , კ ა ხ თ საყრელად დავი-დოდით, ა ნ დ ე რ მ ა ნ ს კ ა ხ ნ ი ედავებოდეს რ ე ვ ა ზ ა ს ა დამ ა მ უ - კ ა ს ა , ორთავ ქართული და ლაპარაკი გა[ვ]უსინჯეთ. და ა ნ დ ე რ მ ა ნ ს შ ა ბ ა ზ ყ ე ნ ი ს ჟამში ეშოვნა, და მას დღეს აქათ, ვერცა-ვინ შესცილე-ბოდა და ვერცვის აეყარა და ახლაც სამართლიანის საქმით დარჩა ა ნ - დ ე რ მ ა ნ ს , რომე არას კაცს ხელი აღარ ჰქონოდეს-ლა, ერთის ლ(მრ) თისაგან მეტს.

5

ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმდ, მაის{ს} ა დაინერა.

დედანს ესვა ორი ბეჭედი.

პირის მინანერი: სოვეტნიკი თ(ვადი) გ ა ბ რ ი ე ლ რ ა ტ ი ე ვ ი .

1656 წ. 1 აბვისტო. წყალობის წიგნი ოსტომ
მეფისა თამაზ მაჩაბლისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-8967; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 44,3X19,6 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამი წერტილი ეოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: საბუთის ზედა მარჯვენა კიდე მოღიანად მოხეულია, რის გამოც დაკარგულია სპარსული ტექსტის ნაწილი. დაზიანებებია აგრეთვე განაკვეც ადგილებში. დახვრილი და ამოგლეჯილი ადგილები შეესებულება ხარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. თორმეტსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთენ-ნასთალიყის ხელით შესრულებული, მოთავსებულია recto-ზე ქართული ტექსტის ზემოთ, გვერდულად.

თ ა რ ი დ ი : ქორთინი ტმშ (344) მარიამობისთვის ა, რაც უდრის 1656 წლის 1 აგვისტოს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მწიგნობარი შაველ ყორდანაშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დუნდუა, 1984: გვ. 25-27, №10.

ქ. ნებითა და შენენითა ღ(მრ)თის(ა)ითა. ჩუენ, ღ(მრ)თივ-გუირ-გუიროსანმა{ნ}, ¹ მეფეთ-მეფემა{ნ}, ჯელმნიფემა{ნ}, პატრონმა{ან} როსტომ, და თანა²მეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალ-მა{ნ}, პატრონმა⁴{ნ} მარია მ, და ძემან ჩუენმა{ნ}, პატრონმა{ნ} ვახტანგ, ³ ესე ამიერ ჟამთა და ხანთა სამკუიდროთ და საბო⁵ლო(ო)თ გასათავებ[ელი] წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყ⁶ალეთ [და] გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისაებრ ⁷მრავალფერად თავდადებით ნამსახურთა ყმათა: მაჩაბელს ხეხ⁸ნი ა{ს}, შუილს თამაზს, ლომკაცსა და ბადურს და შვილთ⁹ა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟ¹⁰ამთა, ოდეს მოგუიდექით კარსა და მამულის წყალობას გუთ¹¹ა-ჯენით და ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი და შ¹²ეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენივ სამკუიდრო მამული, რაც ვ¹³აშაყაშვილს პაპუნას ჰქონ(ო)და, ამონწყუეტილის მაჩაბლის ¹⁴კერძი, ვარიანთ, ძარნემს და ძარს და ზემთ ხუის{ს}, რისაც მქონე¹⁵ზე-ლი ვაშაყაშვილი პაპუნა იყო: ანუ გლეხისა და ანუ ¹⁶საკომლოსა, თავის მემკუიდრეს, უმამულოს ძლევი ჯვარს — ჯავახი, ¹⁷ყოვლ¹⁷ითურ მათის სამართლიანის მამულითა: სახნავითა, სათიბითა, ველი¹⁸თა, ვენაჭითა, საძებრითა და უძებრითა, ვიდრე მთით ბა¹⁹რამდე, უნაკლულოთ, – ყოვლითურ თქუენთვის გუიბოძება ყ²⁰ოვლისა კაცისა-გან უცილებლათ.

გქონდეს და გიბედნ²¹ იაროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულათ სამსახურსა შიგან და ²²არაოდეს არ მოგეშალოს, არა ჩუენგან, და არა შემ²³დ-გომთ{ა} სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

* ბოლო სუთი სიტყვა წამატებულია სტრიქონის ზემოთ.

** ბოლო სამი სიტყვა გადამღილია და ჩაწერილია თავიდან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კა²⁴რისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირხო და მდი-
ვან-მწიგნობარხო, ||²⁵ მერმე, ესე ჩუენგან წყალობისა წიგნი თქუენცა
ასრე ||²⁶ გაუთავეთ და ნურაოდეს შე(ე)ცილებით, რარიგათაც ამა ჩ²⁷უენ-
გან ნაწყალობევს ფარვანაში სწერია, თუინიერ თა²⁸ნადგომისა და შენეე-
ნისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნ²⁹იშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმდ, მარიამო-
ბისთვის ა, ჳელითა კარ³⁰ისა ჩუენისა მწიგნობრის ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ე ი ლ ი ს
შ ა ვ | ³¹ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

ბეჭდები: ვახტანგ ბატონიშვილის ოთხკუთხა ბეჭედი: ვ ა ხ ტ ა ნ გ .

ერთი ოთხკუთხა ბეჭედი სპარსული ლეგენდით.

გვიანდელი მინაწერები:

1. ეს რ ო ს ტ ო მ მეფის ნაბოძები წიგნია | ძ ლ ე ე ვ ი ჯ ვ ა რ ი ს ა და
ძ ა რ ი ს ა .

2. [...იდად ლი [... | რველად [... | [... | სახსენებელ [... | მრ(ა)ვალი [... | ყოვ-
ლის [... | საკადრისი მ[... | მოგუისხე[... | დაგეჭირათ [... | ბინთ დმო[...]

სპარსული ტექსტი:

1657 წ. 13. ივლისი – 11 აგვისტო

[حكم عالی شد] انكه بنابر سفتت عالی در باره رفعت پناه طهماسب بیگ | ... او ر عایاء مفصله ذیل بخط
گرجی را که در مخالفت کور |

قریه	قریه	قریه
زارزمس	زارس	زمتوخیس

... بالای الکاء کارتیل واقعت بتیول مومی الییم شرحی که ... | عنایت فرموده ارزانی داشیم رعایا |
... تیولدار باستقلال خود دانسته سال پسال | ... وجوهات خود را موافق دستور العمل در وجه ایشان |
[رسانیده موقوف] ف ندارند و قضایاء ساتحه خود را | [سواى قضیه خو] ن بایشان رفع نمایند که بفیصل
رسانند | [مسبوفى سر کار عالی] در دفتر ثبت نموده هر ساله حکم مجدد [[نظیند در عهده] دانند تحریر
فی شهر شوال سنه ۱۰۶۷

[გამოვიდა მაღალი ბრძანება] მასზე, რომ სიდიადის საფარველის
თ ა მ ა ზ - ბ ე გ ი ს ა დ მ ი მაღალი მონყალების გამო, ქვემოთ ქართულად
ჩამოთვლილი გლეხები, რომლებიც მოხსენებულ ადგილებში [სახლობენ]:
სოფელი ძარნემი, სოფელი ძარი, სოფელი ზემთხუისი და, [რომლებიც] ...

ზ ე მ ო ქ ა რ თ ლ ი ს ოლქში მდებარეობენ, ზემოთ მოხსენებულ
[თ ა მ ა ზ - ბ ე გ ს] იმის გამო, რომ ... თიულად ვუწყალობეთ და ვუბოძ-
ეთ, გლეხებმა თავის სრულუფლებიან თიულდარად უნდა სცნონ და, დას-

5

- თურლამალის თანახმად, თავიანთი გადასახადი** მათ უნდა გადასცენ, არ დაუკავონ და თავიანთი [სასამართლო] საქმეები (გარდა სისხლის სამართლისა) მათ უნდა მიანდონ გადასაწყვეტად ... [როცა ეს ბრძანება] დავთარში აღირიცხება, ყოველ წელიწადს ბრძანების განახლებას [ნუ მოითხოვენ და მოვალეობად] აღიარონ [ამ ბრძანების შესრულება].
- 5 დაინერა 1067 წლის შავვალის თვეს.

კომენტარი:

თამაზ მაიაბელი – მონაწილეობდა 1609 წელს ქართლში შეჭრილი ოსმალების წინააღმდეგ ბრძოლაში გიორგი სააკაძესა და ზაზა ციციშვილთან ერთად. პაპუნა ვაშაყაშვილს მაიაბელის მამული უნდა დაესაკუთრებინა გიორგი სააკაძის აღსულებისას, ეწინააღმდეგებოდა პაპუნა მისი ერთგული თანამებრძოლი იყო. მიუხედავად მეფე როსტომის განუხორციელებელი სიმპათიებისა გიორგი სააკაძის წრის მიმართ, მან სამართლიანად განსაჯა – დაბა და მამული მაიაბელს დაუბრუნა (ოთხმეცხური, 1999: 98).

259

1656 წლის 15 დეკემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მანფენაანთ როსტომისაჲმ

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-2315, მოცეითალო ყერის ქაღალდი, ზომა: 31,5X15,2 სმ. შავი ყერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთს დაზიანებული აქვს კიდეები, რომლებიც შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია. წარდგენილია სარესტავრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, რეგისტრირებულია 1821 წლის 29 ივლისს, ნომრით: №21.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმდ (344), ქრისტეშობისთვის იე, რაც უდრის 1656 წლის 15 დეკემბერს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მწიგნობარი შაველ ყორღანაშვილი.

ქ. ნებითა და შეწვენითა ღ(მრ)თისითა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-აღმართებულ-მ¹ან და ღ(მრ)თივ-დამყარებულმა, ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ ე თ ი - ს ა , – ორის²აჲ ტახტისა და საჯელმნიფოს მპყრობელ-მქონებელმან, მეფე³ათ-მეფემა, ჯელმნიფემან პატრონმა რ ო ს ტ ო მ , და ძეთა ჩუე⁴ნთა, პატრონმა ვ ა ხ ტ ა ნ გ .

ესე ამიერ ჟამთა და ხანთა სამკვიდრ⁵ოთ და საბოლოოთ გასათავებელი, მტკიცე და უცვალებელი⁶ წყალობისა წიგნი და წიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ⁷ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისაებრ მრავალ-

*გლეხები| რაიები – ნ. დუნდუა. ** გადასახადი| ეოჯუპათი ნ. დუნდუა.

ფერად ნამსა|⁹ზურთა ყმათა: მ ა ნ დ ე ნ ა ნ თ შ ე რ მ ა ზ ა ნ ი ს შ ე ი ლ ს
როს ტ ე ე ა ნ ს , და ძ|¹⁰მათა შენთა ბ ე ჟ ა ნ ს და ს ა ფ ა რ ს , შვილთა
შენთა, შ ე რ მ ა ზ ა ნ ს , თ ა |¹¹ყ ა ს და ფ ა რ ს ა დ ა ნ ს , შვილთა და
მომავალთა სახლისა თქუენი|¹²სათა, – ყოველთავე.

მას ჟამთა, ოდეს მოგუიდექით კართა და თქ|¹³უენის განაყოფის, ამ-
ოვარდნილის მ ა მ უ კ ა ს შ ე ი ლ ი ს მ ე რ ა ბ ა ს მამ|¹⁴ულის წყალობას
გუიჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხს|¹⁵ენება თქუენი, მოკითხული
ექენით და მ ე რ ა ბ ა ს ი სამამულე ალა|¹⁶რაგინ დარჩომილიყო და მისი
მამული თქუენ გეხელყოდა. და|¹⁷ჩუენცა შეგინწყალეთ და გიბოძეთ, რისაც
მქონებელი მა|¹⁸მულისა მ ე რ ა ბ ა იყო: დარბაზი, შიგნით დიდი სახლი,
სათორნე,|¹⁹აქათ მარანი მისის ჭურითა, მარან(ი)ს წინ სახლი დარბაზის
კუთხ(ე)ში ო|²⁰თახითა, დარბაზის გუერდით სახლები, რასაც და რა(ს)
და ვ ი თ ი ა ნ თ შ ა პ ი ნ ა ს ს|²¹ახლის კედელი გამოიტანდეს ეზო(ს)
ქუეით, ზ ა ქ ა რ ა ს კედლამდის|²² და ზეით, თ ა ნ დ უ ლ ა ს კედელი,
რასაც გამოიტანს შარამდის. კიდევ მ|²³ისის ყმის, გ ი ო რ გ ი ს შ ე ი ლ ი
ი ა ს ე თქუენთვის გუიბოძებია ყოვლ|²⁴ის კაცისაგან უცილებლათ.

გქონდეს და გიბედნიაროს ღ(მერ)თ(მან) ჩ|²⁵უენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შიგან და არაოდეს არ მო|²⁶გეშალოს არა ჩუენგან და არა სხვათა შემ-
დგომათ მეფეთ|²⁷ და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(ძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზი|²⁸ნრო, ქალაქის ტარუ-
ლავ, მელიქო, მამასახლისო, დღეს ვინგ|²⁹ინდა-ვინ იყოთ და ანუ დღეის
წალმა ვინგინდა-ვინ იქნებ|³⁰ოდეთ, მერმე, ესე ჩუენგან წყალობა თქუენ-
ცა ასრე გაუთა|³¹ვეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით,
რარიგათ|³²აც ამა ჩუენგან ნაწყალობევს ფარვანაში სწერია, თვინიერ|³³
თანადგომისა და შეწვენისაგან კიდე.

დაინერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი ესე|³⁴ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმდ, ქრისტეშო-
ბისთვის იე, ჳელითა კარისა ჩუენისა|³⁵მწიგნობრის ყ ო რ ღ ა ნ ა შ ე ი -
ლ ი ს შ ა ვ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვა: |³⁶როს ტ ო მ

უზის ქართული ბეჭედი ლეგენდით: ვ ა ხ ტ ა ნ გ

სარეგისტრაციო მინაწერი: სოვეტნიკი თა(ვადი) გ ა ბ რ ი ე ლ
რ ა ტ ი ე ვ ი .

ძურმენტარი:

მანდენაანთ/მანდენაშვილი როსტევეანა – სამეფო კარის მდივან-მწიგნო-
ბარი იყო.

1656 წ. სახელის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა
ბიძი ამილახორისადმი

პირი: სქა. 1449-285, გადაწერილია მოყვითალო ფერის ქაღალდზე, შავი ფერის მელანი, მხედრული. თავში მიწერილია: გადაწერილია, მდ. პ. კარბელი; N:37.

თარიღი: ქორონიკონი ტ მ ჯ (344), /1656 წელი/.

საბუთის დამწერ: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ.] ნებითა და შენეებითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, ღ(მრ)თივ-აღმართებულ-
მან და ღ(მრ)თივ-დამყარებულმან, ღ(მრ)თივ-გვირგვინოსანმან, ორისავე
ტახტისა და საბატონოს მპყრობელ-მქონებელმან, მეფეთ-მეფემან, ველმ-
ნიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედო-
ფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მარიამ, და პირმშომან და საყვა-
რელმან ძემან ჩვენმან, პატრონმან ეახტანგ.

ესე წყალობისა და სასარდრო გარიგებისა წიგნი და სიგელი დაგიმ-
კვიდრეთ და გიბოძეთ თქვენ, ტახტისა ჩვენისათვის თავგარდადებით სიკ-
ვდილისა დაურიდალსა, ერთგულობისა მომჭირნესა და მეგრძოლთა ჩვენ-
თა ფეხთა ქვეშა მომქცევარსა, ამილახორს პატრონს გივსა, ძმათა
თქვენთა, დემეტრეს, ბარძიშს, პატასა, ძმისწულთა თქვენ-
თა, იოთამს და ავთანდილს და მომავალთა სახლისა თქვენისათა,
- ყოველთავე;

მას ჟამსა, ოდეს მამა-პაპანი თქვენი ტახტისა და მეფობისა ჩვენი-
სა გამაძლიარებელნი ყოფილიყვნენ, რადგან წესისაებრ გარდაჰყუდეს,
სივლითა პირველითაცა განგიახლეთ ამილახორობისა დროშა,
შემოგარტყით ჳმალი [მუსრვად] მბძოლთა და ორგულთა ჩვენთა. კვლაცა
პირველიდგან სასარდროს საქმე გარიგებული ქონოდათ, ანცა, გაგირიგეთ
და დაგიმკვიდრეთ) თ სარგო სარდრობისა. ასრე რომე, როდისაცა თემი
აიწერებოდეს, ერთის კარის ჩვენის მდივნითა თქვენს სასარდროს თქვენ
ასწერდეთ. რაც თქვენი დროშის კაცი საშოარს იქმოდეს და ჩვენი მეფან-
ჯიაქენი ფანჯიექს აიღებდეს, რაც ათი თავი გერგებოდეს, მისი ნახევარი
თქვენი უნდა იყოს და ნახევარი მეფანჯიექეთ გაიყოს.

თქვენის დროშის კაცი უთქვენოდ ვერ გაიყრებოდეს, ვისაც თქვენის
დროშის კაცს სასამართლო საქმე ჰქონდეს, ჩვენს კარზედ მოვიდოდენ,
თქვენც დახუდებოდეთ და, რასაც თქვენის სასარდროს კაცს ლაშქრობის
ბარობაზედ მამულს წავართუემდეთ, იმასაც შემოგეკითხებოდეთ, და თუ
უბოძებდეთ, თქვენისავე შემოკითხულობით წყალობას {ე}უზემდეთ.

ესე ჩვენგან წყალობა არაოდეს არ მოგეშალოს, და რარიგათაც თქვენ-
გან თქვენის დროშის {ს} კაცი აიწერებოდეს, ლაშქარსაც იმ ანაწერზედ შე-
მოგუყროდეთ.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერთგულად სამსახ-

ურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩვენისა ვეკილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეცილებით.

დაინერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმდ, ჴელითა კარისა ჩვენისა მდივანმნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

დედანს დასმული ჰქონდა ორი ბეჭედი: მეფე რ ო ს ტ ო მ , მეფის ძე გ ა ხ ტ ა ნ გ

ხელრთვა: მ ა რ ი ა მ

კომენტარი:

გივი ამილახვარი – იოთამ ამილახვრის ძე. მან ამილახვრობა მიიღო 1656 წელს, რასაც ზემომოყვანილი საბუთი ამოწმებს. იგი გახდა გორის მოურავი და ზემო ქართლის სარდალი. გივი დაახლოებული პირი იყო სამეფო კართან ვახტანგ V შაჰნავაზის მმართველობის პერიოდშიც. 1661 წელს შაჰნავაზის უკუიარსებაში მისი თანხლებით წავიდა შაჰის კარზე. 1662 წელსაც გივი გააყოფეს ირანში გამგზავრებული თეიმურაზ I-ს. 1663 წელს გივი სამეფო ოჯახს დაუმოყვრდა და ცოლად შეირთო ვახტანგ V-ის ასული თამარი. იგი საამილახვროს განაგებდა 1656-1696 წლებში (კარბელაშვილი, 1913: 132; გერიტიშვილი, 1955: 390).

261

1656 წ. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა ორთხაგანისა

დედანი: ხეც, Hd-14677; მექი ყავისფერი ქაღალდი; ზომა: 38X20.6 სმ. ხელი მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაწინაება: საბუთის ზედა ნაწილი მოხეულია, თუმცა საბუთის ტექსტი თავიდან ბოლომდე გარკვევით იკითხება, გამაგრებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

პირები: 1. ხეც, Hd-13952; 2. ხეც, Hd-4134.

საბუთის თარიღი: ქორნიკონი ტმდ (344), რაც უდრის 1656 წელს.

საბუთის დამწერ: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გამოცემის თარიღი: 1909: გვ. 73-74, №54.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თის(აჲ)თა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-გუირ-გუინოსანმან, ¹ ორისავე ტახტისა და საბატონოს მყურობელ-მქონე-ბელმან, ² მეფეთ-მეფემან ჴელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და

თან¹⁴ამეცხდრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან |⁵ მ ა რ ი ა მ , და ძეთა ჩუენთა, პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ , ესე უკუნი სამდე |⁶ ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალელებელი წყ¹ალობისა ნიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ |⁸ თქუენ, ჩუენსა ერდგულთა და წესისაებრ მრავალფერად თა¹⁹ვდადებით ნამსახურთა, ჩუენთა აღზრ- დილ-შეზდილთა, ჩუენის |¹⁰ ხუაშიადის შემენახუელსა, ჩუენის მორჭმა-გა- დიდებისთვის |¹¹ დიდად მომჭირნეთა და ძალის მიმცემთა, ჯ ა ვ ა ხ ი შ - ვ ი ლ ს დ¹²ივანბეგსა და ბოქალთუხუცეს რ ი ნ ს , შვილთა თქუენთა |¹³ ბოქალთუხუცეს ქ ა ი ხ რ ო ს , რ ე ვ ა ზ ს და მომავალთა |¹⁴ სახლისა თქუენისათა – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდა¹⁵ეგით კარსა და მამულის წყალობას და- გუიჯვნით, ჩუენცა ვი¹⁶გულეთ და ვიგულისმოდგინეთ, ვისმინეთ აჯა და მოხსე¹⁷ნება თქუენი, მოკითხული ვქენით და ჩუენს სახლზედა და ჩუე¹⁸ნს ძმისწულს, მეფე ს უ ი მ ო ნ ზ ე დ ა ნამსახურნი იყუენით და იმათი¹⁹ს ერდგულობისთვის ბატონს თ ე ი მ უ რ ა ზ ს დაეტყუევინით, - და ხ ო რ ნ ა ბ უ |²⁰ჯ ო ს ციხეში ჩაეგდევით და ბორკილსა და უდრეკს ფეიც²¹ დაეშავებინა. მას უკან იპრიანა ღ(მერ)თ(მან და ყ²²ა)ენის ბედ- ნიერობა²²მან, და ჩუენს სამკუიდროს საბატონოსა და ტახტზედ მოვედ- ით²³ და, რომელიც პატრონყმობისა საქმე და ერდგულობა იქნებო²⁴და, ჩუენს ერდგულობასა სიამოვნესა და მოდგომას ძალი მიეცით.

|²⁵ ჩუენცა შეგიწყალეთ და ამისად სამუქჟოდ გიბოძეთ ს ა ჯ ა ვ ა ხ - ი ა |²⁶ნ ო შ ი თქუენის ამოვარდნილის ნათესავის საკერძო მამული. |²⁷ თ ე ძ ა მ ს გაღმა და გამოღმა ჩუენ რომ ამ ქუეყანას საბატონოდ |²⁸ მოვე- დით, ყუელა თქუენ და თქუენს შვილთ დაგიმკუიდრეთ, აგ²⁹რევე, რაც ბატონს ლ უ ა რ ს ა ბ ს თქუენის ბიძაშვილის ბ ე რ უ კ |³⁰ა ს ა თ ვ ი ს ამოვარდნილის ნათესავის საკერძო, თ ე ძ ა მ ს გაღმა |³¹ და გამოღმა ებ- ოძებინოს, მონასტრითა, სასაფლაოთა, სასახლითა, |³² მითი ბარამდის- ინ, – ყოვლითურ უნაკლულად თქუენთუის გუი³³ბოძებინა და თქუენთა შვილთათვის. სხუა ამის გარდაისად, როდე³⁴საც ბატონმან ჩუენმა ძმი- სწულმან მამათქუენი ყ(ა)ენთა გ |³⁵აგზავნა, რაც იმხანად მამული თქუენ- თუი(ს) და თქუენის ძმები³⁶სათუის დაეგდოს, ის სასწოროო არის. თუ ერ- თობა ქნათ |³⁷ ერთად იყოს, და თუ არადა, რაც მამათქუენს დაეგდოს, ის გაიყავით და |³⁸ სხუა თქუენთუის და თქუენთა შვილთათუის გუიბოძებია. აგრევე ყ ა რ ა ლ ა ჯ ო , |³⁹ რარიგადაც საჭირნახულოდ დადებულ იყოს, და ხ უ ხ უ ლ ა ს ნახევა⁴⁰რი ისე დაიდვას.

ესე(ე)ბი გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩუენ⁴¹სა ერდგუ- ლად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენ⁴²გან და არა სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ კარისა |⁴³ ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნე⁴⁴თ, და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე) ცილებით, შეწევნისა |⁴⁵ და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმ⁴⁶დ, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი |⁴⁷შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: მ ა რ ი ა მ

როსტომ მეფის მრგვალი ბეჭედი: რ ო ს ტ ო მ

ვახტანგ ბატონიშვილის ოთხკუთხა ბეჭედი: ვ ა ხ ტ ა ნ გ

გვიანდელი მინაწერები verso-ზე:

1. 1656. რ ო ს ტ ო მ მეფის წიგნი თ ე ძ მ ი ს ა .

2. ბეჭედი რ ო ს ტ ო მ ი ს ა .

3. სარეგისტრაციო მინაწერი: სოვეტინიკი თ(ავად)ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

კომენტარი იხ. საბუთთან: ხეც, Hd-14659.

262

1656 წ. სასახლვრო ბარიგების წიგნი როსტომ მეფისა ერთობილთ სამწვერელთადმი

პ ი რ ი : სეა, 1450-10/20; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველო-
ბის დაწესებულების პირების დაეთარში.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმდ (344), რაც უდრის 1656 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ]. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, ღ(მრ)თივ-გვირგვი-
ნოსანმან, მეფეთ- მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და
თანამემცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან
მ ა რ ი ა მ , ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წყალობისა
და სამართლიანი სამძღვრის გარიგების წიგნი და სიგელი შეგინყაღეთ და
გიბოძეთ თქვენ, ერთობილთ ს ა მ წ ე რ ე ლ თ ა და თქვენთა შვილთა.

მას ჟამთა, ოდეს მოკითხული ვქენით და პირველად თქვენი ნასახლე-
ბი ადგილი და ნასოფლარი უ რ წ ა შ ე ნ ი იყო, და მასუჟან თქვენ იქივ ჩა-
მოსახლება მოინდომეთ, და მისი წყალობაც გიყავით, რომე, რაც ს ა უ რ -
წ ა შ ე ნ ო ალაგი იყოს, სამართლიანის საქმითა, ვისაც ნამაღევად ეჭიროს,
რომელიც თქვენგან არ გასყიდულიყოს, ყოველმან კაცმან დაგანებოს. და
თქვენთვის გვიბოძებია ყოვლის კაცის უცილებრად.

გაქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ და არაოდეს არ მოგეშალოს
არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო,
ს ო მ ხ ი თ ის მოურავნო და მელიქნო, ვინცა-ვინ იყვნეთ და ანუ დღეის
ნაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე დაუმკვიდრეთ და ნურაოდეს მოუშლით
და შე[ე]ცილებით, შეწევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმდ, ჯელითა კარისა
ჩვენისა მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ი ს ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ა -
თ ა .

რარიგადაც ფირალის გაესამძღვროს, იმ სამართლით დაგვიმკვიდრებიადა გვიბოძებია. ამისთვის, რომე ჟამთა ვითარებისაგან უნიგნოდ და ნამალეუად სხვათ ეჭირა და ახლა სამართლით მათი სამკვიდრო მამული და ალაგი იმათვე {ვ}უბოძეთ ყოვლის კაცის უცილებლად.

დედანს ესეა ბეჭედი: როსტომ

მინანერი: ესე ბძანება უნდა გათავდეს. დედანს ესეა ბეჭედი.

263

1656 წ. შუაირულების ბანახლების წიგნი მეხე როსტომისა სვეტიცხოვლისადმი

დედანი: ხეც, Ad-1737; მოყვითალო სქელი ქაღალდი; 40,6X21,8 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: გაცრეცილია საბუთის ზედა ნაწილი. დაზიანებული ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. ორენოვანი – ქართულ-სპარსული, რეასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნასთალიყის ხელით, მიწერილია რეც-ხო-ზე, ქართული ტექსტის თავში, გვერდულად.

თარიღი: ქორონიკონი ტმდ (344), 1656 წელი.

გამოცემები: ჟორდანია, 1897: გვ. 469; ფუთურიძე 1955: გვ. 261, №113.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, ლ(მრ)თივ-გუირ-გუინოსა|¹ზმან და ორისავე ტახტისა და საბატონოს მპყრობელ-მქონე|²ბელმან, მეფეთ-მეფემან, ჳელმნიფემან, პატრონმან როსტომ და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, |³პატრონმან მარიამ, ესე უკუენისამდის ჟამთა და ხანთა გას|⁴ათავებელი მტკიცე და უცვალებელი შემონირულობის ნ|⁵იგნი და სიგელი {გ}კადრეთ და მოგახსენეთ თქუენ, ყოვლად |⁶სამწინელსა და პატიოსანსა სვეტიცხოვ-ელსა, კუართსა ს|⁷აუფლოსა და მირონ-ლ(მრთი)თმყოფელსა.

მას ჟამს, ოდეს კ|⁸ა(თალიკო)ზი ბატონი ქროისტეფორე კახეთს სვეტიცხოვლის |⁹მამულის საქმეს დაგველაპარაკა, ძველი შეწირულობის |¹⁰გუჯარი გვაჩუენა. ჩუენცა ვიგუღვეეთ და ვიგუღს-მოდ|¹¹გინეთ, რარიგადაც ამას წინათ გარიგებული ყოფილა, ჩუენდა |¹²სადღეგრძელოდ და გასამარჯვებლად ისრევე გაგუირიგებია. როდ|¹³ესაც თქუენს საყდრის მამულში ანთათროსა და ანქართვე |¹⁴ლის კაცის ცხუარმა იყიშლალოს, ფარისთავს — თუითოს ცხუ|¹⁵არს უკლებრივ თქუენს მებალახეთ მოაბარებდენ.

ანე, გ|¹⁶იბ(რძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვაქილ-ვეზირნო და სხუანო მო-

საქმენო, |¹⁹ ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის ნალმა იქნებოდეთ, თქვენც |²⁰ ასრე გაუთავეთ და ნუროდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცი |²¹ ლებით, თუინი-ერ შენევენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაი |²² წერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმდ, ჴელითა კ |²³ არისა ჴუენისა მდივან-მნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ე ი |²⁴ ლ ი ს ბ ი რ - თ უ ე ლ ი ს ი თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

სპარსული ტექსტი:

هو

حكم عالی شد آنکه بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده مقرر فرمودیم که صاحب گوسفندان و کله دارانی که گوسفند ایشان در محال وقفی گورخانه که در الهکه کاخ است قشلاق نمایند از هر یک کله یکراس گوسفند بعلت حق الیتاق در وجه کماشتکان عمده العیسوین و الراهیین کتله کوزا رسانند و موقوف ندارند مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت انموده هر ساله حکم مجدد نطلبند و چون بمهر و طغرای عالی رسد اعتماد نمایند و در عهده شناسند تحریرافی شهر... ۱۰ ۶۶

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ იმის საფუძველზე, რაც ქვემოთ ქართულადაა დაწერილი, ჩვენ დავადგინეთ, რომ ცხვრის პატრონებმა და მეჯოგეებმა, რომელთა ცხვარიც ზამთრის საძოვრებზე კახეთის ოლქში, საფლავისათვის* შეწირულ მამულებში მოძოვს, თითოეულ ფარაზე იათალად გადაუხადონ ერთი სული ცხვარი ქრისტიანობის ბურჯის, კთოლიკოზის რწმუნებულთ და [მისი გადახდა] არ დააბრკოლონ. მაღალი კარის მუსტოუფიმ [ეს ბრძანება] შეიტანოს დავთარში და ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვენ. როცა [ეს ბრძანება] მაღლი ბეჭდითა და თულრით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად აღიარონ.

დაინერა 1066 წლის ... თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-ზე მოთავსებულია ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: يا معین الضعفا - „ო, უძლურთა შემწე“; 2. ელიფსური, წარწერით: يا صاحب العصر والزمان - „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო“. მის ქვემოთ – მინაწერი: قلمی شد - „დაინერა.“ იმავე გვერდის ზედა კუთხეში არის მინაწერი: [قلمی شد] - „هو بخط مسلمان حکم [قلمی شد]“ (ღმერთი). ბრძანება მუსლიმური დამწერლობით [დაინერა].“

გვიანდელი მინაწერი: კახურის საბალახოს სიგელი არის.

*იგულისხმება სეგტიცხოველი, ქართველ მეფეთა საყვალუ.

1656 წ. წყალობის წიგნი ოსტომ მეფისა ზიარტ მოურავ შანშუსადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14672; მოყვითალო თხელი ქაღალდი; 37,7X19,5 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: დალაქავენებული.

პ ი რ ი : ხეც, Sd-2841.

დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

თ ა რ ი დ ი : ქორიონიკონი ტმდ (344), რაც უდრის 1656 წელს.

ქ. ნებითა და შენეწითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ გუირ-
|²გუინოსანმან და ორისავე ტახტისა და საწელმნიფოს მ|³პყრობელმან,
მეფეთ-მეფემან, წელმნიფემან, პატრო|⁴ნმან როსტომ, და თანამეცხ-
ედრემან ჩუენმან, დ|⁵ედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ,
ესე ამი|⁶ერ უკუნისამდის ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკი|⁷ცე და
უცვალებელი წყალობისა ნიგნი და ნიშანი |⁸შეგინყალეთ და გიბოძეთ
თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა |⁹და ნამსახურთა ყმათა: ქ ი ა უ რ თ მოურავს
შ ა ნ შ ე ს, |¹⁰შვილთა თქუენსა პ ა პ უ ა ს, როშაქს და ანდერ-
მ ა ნ ს.

მას |¹¹ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და მამულის წყალობას |¹²და-
გუეაჯენით, შეგინყალეთ და გიბოძეთ: პ ა პ უ [ა] ს უ ზ ა ნ ი ს შ [ვ ი]
ლ [ი] ს * ნ |¹³აქონი მამული — ორი კუამლი გლეხით ი ა ნ ე თ ს; ქ ო რ დ ს
— |¹⁴ნ ე მ ს ა შ ვ ი ლ ი, მ ა ხ { ა } უ რ ი და ჩ უ რ უ ხ უ ლ ი, ქ ო ი ლ -
ა შ ვ ი ლ ი პ ა პ |¹⁵უ ნ ა და ს ო ზ ი კ ა. ესე|¹⁶ქეზი, მათის სამართლიანის
საქმითა: მთ|¹⁷ითა, ბართა, წყალითა, ნისქვილითა, ველითა და ვენა|¹⁸წი-
თა, შენითა და ოჯერითა და ყოვლის მათის სმართლ|¹⁹იანის სამძღურითა,
თქუენთვის და შვილთა თქვენათუი|²⁰ს გუიბოძებია. არაოდეს ჩუენგან
და არა სხვათა წელმნიფეთა|²¹გან არ მოგეშალოს.

ანე, გიბ(რძანებ)თ კარისა ჩუენისა ვექ|²²ილ-ვეზირნო და სხვანო მო-
საქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ან|²³უ დღეის წალმა იქნებოდეთ, თქუენცა
ასრე გაუთავეთ და |²⁴წუროდეს ნუ მოუშლით და შე|²⁵ცეცილებით, თუინი-
ერ შე|²⁶წვენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშ|²⁷ანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმდ, წელითა
კარისა ჩუენისა მდი|²⁸ვან-მწიგნობრის თ უ ი მ ა ნ ი შ ვ ი < ი > ლ ი ს
ბ ი რ თ ე ლ ი ს ი თ ა.

ხელრთვა: როსტომ

გვიანდელი მინანერები: ზ ა ა ლ ი ს შ ვ ი ლ ი ს მამულისა.
1656.

* ბოლო ორი სიტყვა დაწერილია მწიგნობრისავე ხელით, გადაშლილი სიტყვის „თემერყაზანის“ ნაცვლად.

1656 წ. წყალობის წიგნი მეფე როსტომისა ზურაბ თუმანიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14480; თეთრი სქელი ქაღალდი; 21,7X17,7 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანებულია განაკეც ადგილებში. ამოგლეჯილი ადგილები შევსებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. ხუთსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შექასთენასთალიყის ხელით შესრულებული, მიწერილია recto-ზე, ქართული ტექსტის თავში, გვერდულად.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმდ (344), რაც გვაძლევს 1656 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე 1955: გვ. 259, №112.

ქ. უზედ{ა}ესთა მოგახსენებთ და უქუედ{ა}ესთა გიბ(რძანე)ბთ, ვინ გინდა-ვინ |²ბ{რ}ძანებისა ჩუენისა მორჩილნი იყუნეთ, მერმე, წელს ჩუ|³ენის ე ლ ი ს პირისთავის მკრეფლობა თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი |⁴ს ზ უ რ ა - ბ ი ს ა თ ე ი ს გვიბოძებია.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმდ.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

სპარსული ტექსტი:

1656 წ. 20 ოქტომბერი – 18 ნოემბერი

هو

حكم عالی شد آنکه بموجبی که در نیل بخط گرجی نوشته شده در معامل تخاقوی نیل و جوه آبخوار و علفخوار گوسفندان اویماقات متعلقه سر کاره عالی را بتحصیل سهراب تومان اغلی مقرر فرمودیم که از قرار معمول عثمانوده محاسبه مقرر... دارد مستوفی سر کار عالی در دفتر ثبت نموده در عهده داند
تحریر افی شهر محرم الحرام سنه ۱۰۶۷

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ იმის საფუძველზე, რაც ქვემოთ ქართულადაა დაწერილი, ჩვენ ქათმის წლის ოპერაციების [განმავლობაში] ზ უ რ ა ბ თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ს მაღალი ხაზინის კუთვნილი ელებიდან [საქონლის] დარწყულებისა და საბაღახოს ფულის აკრეფა დავუმტკიცეთ, რათა მან (ზ უ რ ა ბ თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ მ ა) იმოქმედოს და როგორც მიღებულია ... ანგარიშები აწარმოოს. მაღალი კარის მუსტოფიმ [ეს ბრძანება] დავთრებში შეიტანოს და [მისი შესრულება] თავის მოვალეობად ცნოს. დაინერა 1067 წელს, კურთხეული მოპარამის თვეში.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-ზე მოთავსებულია სამი სპარსული სარეგისტრაციო

ბეჭედი: 1. ოვალური, წარწერით: يا معين الضعفا — „ო, უძლურთა შემწევე“; 2. ოთხკუთხა, წარწერით: „بنده شاه ولايت گرگين“ — „სინმინდის ხელმწიფის მონა გიორგი“; 3. ელიფსური, წარწერით: العصر والزمان — „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო!“ მის ქვემოთ მინაწერი: قلمى شد — „დაინერა.“ გვერდის ზედა მარჯვენა კუთხეში მინაწერი: [هو بخت مسلمان حکم قلمى شد] — „ის (ღმერთი). ბრძანება მუსლიმური დამწერლობით [დაინერა].“

266

1656 წ. ბათარხნების წიგნი მეფე ოსტომისა ოროზმანელი ბლენებისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14432; თეთრი სქელი ქაღალდი; 41,8X16,2 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამი წერტილი ან ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ.

დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შადვა მარტიროსიშვილი.

თ ა რ ი დ ი : ქორთიკონი ტმ^დ (344), რაც უდრის 1656 წელს.

ქ. უზედაესთა მოგახსენებთ და უქუედაესთ²ა გიბ(რძანებ)თ, ვინ გინდა-ვინ კარისა ჩუენიდალმა წარ³ელ)ენილნი მოსაქმენი: ან თემის მწერალნი⁴, ან მებალახენი, ან მეკოდისპურენი, ან მეს⁵აურენი, ან ნახირის თავის მკრეფელნი, ანუ პ⁶ირისთავის ამლეები, და ანუ სამასპინძლ-სა და ⁷მუშის მოსაქმე დ მ ა ნ ი ს ი ს ჯ ე ვ ს მიხუიდეთ, მე⁸რმე, ბატონს თ ა მ ა რ ს თავისის ძმის ნაყმევი გ⁹ლეხები და ჯ ა ვ ა ხ ი - მ ე ს ხ ი კაცები მოუყუა¹⁰ნიათ და დ მ ა ნ ი ს ი ს ჯ ე ვ ი ს თავში, ნაოჯარს ალ¹¹აგს სათავისთაოდ ო რ ო ზ მ ა ნ ს დაუსახლებია.

|¹² ჩუენ მისი წყალობა [ვ]უყავით და იქ, ო რ ო ზ მ ა |¹³ ნ ს , მსახლობელი გლეხები ასრე გუითარხნებია, |¹⁴ რომე არაფერი საჯელმწიფო და საჩუენო სა¹⁵თხოვარი არა ეთხოვბოდეს-რა: არა კოდისპუ¹⁶რი, არა საბალახე, არა საური, არა ნახირის თავი, ა¹⁷რა პ(ი)რისთავი, არა მუშაობა, არა სამასპინძ¹⁸ლო და არა სხუა სათხოვარი და გამოსაღებ¹⁹ი არა ეთხოვბოდეს-რა, ყოვლისფერის გამოს(ა)²⁰ღებისაგან გაგუითარხნებია.

ანე, გიბძანებთ კა²¹რისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხუანო მოს(ა)²²ქმენო, ვინ გინდა-ვინ იყოთ, და ანუ ვინ გინდა-ვინ დღეს |²³ უკან იქნებოდეთ, ბ(რძანე)ბა და სიგელი ესე ჩუენ²⁴ი თქუენცა ასრე გაუთავეთ და დაუმტკიც(ე)თ, რა²⁵რიგადაც ამა ჩუენგან ნაბოძებსა სიგელში ენ(ე)როს. |²⁶ ნურას მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თვინიერ თ²⁷ანადგომისა და შეწეწენისაგან კიდე.

ვინცა და |²⁸ რამანც(ა) კაცმა(ნ), დიდმა და ანუ მცირემა(ნ), ე²⁹სე ჩუენგან ნაბოძები სითარხნე მოუშალ³⁰ოს, მასმცა რისხავს ყოვლის მჰყრობელი |³¹ ღმ(ერ)თი — მამა, ძე და სული წმინდა და ყოველნი წმიდა³²ნი ღმ(რ)თისანი, ზეცისა და ქუეყ(ა)ნისანი, ჯორციელ³³ნი და უჯორცონი.

დაინერა ბ{რ}ძანება და სიგელ³⁴ი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმდ, ჴელი-
თა კარისა ჩუენისა მდი³⁵ან-მნიგნობრისა მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი შ ე ი ლ ი ს
შ ა | ³⁶ლ ვ ა ს ი თ ა .

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

გვიანდელი მინანერი: ქ. ო რ ო ზ მ ნ ი ს სითარხნის წიგნი, 1656.

კომენტარი:

საბუთი ასახავს ქართლის სამეფო კარის დამოკიდებულებას ოსმალთა
მიერ მიტაცებული სამცხე-საათაბაგოს მოსახლეობის მიმართ. როს-
ტომი ხელს უწყობდა ლტოლვილი გლეხების ქართლის რეგიონში
დასახლებას და კარგა ხნით ათავისუფლებდა მათ ყოველგვარი გა-
დასახადებისგან. ცხადია, გათარხნების პირობა სამცხე-საათაბაგოს
სხვა გლეხებისთვის მოტაეიცია იქნებოდა ქართლში გადასასვლელად
(შლრ. სეა, 1450-34/231).

267

1657 წ. 5 იანვარი. წყალობის წიგნი ორსტომ მეფისა ნარიშანისშვილებისადმი

დ ე დ ა ნ ი : დაცულია მატენადარანში 252, №3 II

მოყვითალო ფერის ქაღალდი, შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვე-
თილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთი მცირედ
დაზიანებულია, კიდევები შეკსებულია სარესტაერაციო ქაღალდით. 1817 წლის
12 აპრილს საბუთი წარუდგენილთ სარეგისტრაციოდ რუსულ მმართველობაში,
გაუქმარებით რეგისტრაციაში 1821 წლის 21 სექტემბრს.

პ ი რ ი : სეა, 1450-21/40

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმმ (345), იანვრის მ, რაც უდრის 1657
წლის 5 იანვარს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შაველ ყორღანაშვილი.

ქ. ნებითა და შენ{ე}ვნითა ლ(მრ)თისითა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემა, ქ ა -
რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ | ²ე თ ი ს , - ორისავე საწელმნიფოს მპყრო-
ბელ-მქონებელმა ჴე(ლ)მნიფემა პატრ|³ონმა რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხ-
ედრემა ჩუენმა, დედოფალთ-დედოფ|⁴ალმა, პატრონმა მ ა რ ი ა მ , და
ძეთა ჩუენთა, პატრონმა ვ ა ხ ტ ა ნ გ , ეს|⁵ე ამიერ ჟამთა და ხანთა სამ-
კუიდროთ და საბოლოოთ გასათავებელი ნ|⁶ყალობისა წიგნი და ნიშანი
შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუ|⁷ენთა ერდგულთა და ნამსახურთა
ყმათა ნ ა რ ი მ ა ნ ი ს შ ე ი ლ ს ყაფიჩს ხ ო | ⁸ს ი ა ს ა , ძმასა შენსა ბ ე -
ჟ ა ნ ს , ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ს დ ა მ ი რ { ი } მ ა ნ ს და შვილთა და მო|⁹შავალ-
თა სახლისა თქუენისათა, - ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუი|¹⁰დექით კარსა და ნ ა ხ ი დ უ რ ს თქუენს

დასახლებულს მკუიდრისა და ნასყიდის გ¹¹ლეხებისა და გაღმა-გამოღმა მინა-წყლის, რაც ნ ა ხ ი დ უ რ ს აქუს, მისის¹² მეოთხედის წიგნს გუიჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუე¹³ნი, და შეგინყალეთ და გიბოძეთ, ასრე რომე, უწინ ჩუენი სალარო¹⁴ს მუშრიბი ფ ი რ ა - ლ ი გამოვგზავნეთ, ნ ა ხ ი დ უ რ ი ს მინა-წყალი ოთხათ გაეყო¹⁵ და მეოთხედი მინა-წყალი საწყლისპირო და დ ა უ თ ა ნ თ ვენახის გუერდის მი¹⁶ნა შენთვის დაენებებინა, და მისი წიგნიც, ჩუენგან ნაბოძები, ჳელთ გეჭი¹⁷რა.

მაგრამე, ნ ა ხ ი დ უ რ ს ჩუენი სახასო გლეხი და მამული ჩუენათ სად¹⁸ლეგრძელოთ ე ჩ მ ი ა ნ ი ნ ს შევსწირეთ, ასრე რომე, რაც ე ჩ მ ი - ნ ი ა ნ ი ს ა თ ვ ი ს ¹⁹ შეგუინირავს, იმასთან თქუენ ჳელი ნუ გაქუთ, და რაც თქუენ გაქ²⁰უს, იმასთან იმათ ჳელი ნუ აქუს.

გქონდეს და გიბედნიაროს²¹ ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შიგან და არაოდე²²ს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა სხვათა მეფეთ²³ და მეპატრონეთაგან.

დაიწერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე, იან²⁴ვარს ე , ჳელითა კარისა ჩუენისა მდივანმწიგნობრის ყ ო რ ლ ²⁵ა ნ ა შ უ ი ლ ი ს შ ა ვ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

უზის სპარსული ბეჭედი.

გვიანდელი მინაწერი: ქ. ნ ა ხ ი დ უ რ ი ს მინა-წყლის მეოთხედის სიგელია რ ო ს ტ ო მ მეფისა.

რუსული სარეგისტრაციო მინაწერი: სოვეტნიკი თა(ვადი) გ ა ბ რ ი ე ლ რ ა ტ ი ე ვ ი .

სომხური სარეგისტრაციო ნომერი: 1665

268

1657 წ. 15 იანვარი. წყალოვის წიგნი, მიცემული იმამიაწინისათვის

პ ი რ ი : მატენადარანი 252, №4 I

საბუთის ტექსტი გადაწერილია ცისფერი ფურცლის ორ გვერდზე. კიდევ ორი გვერდი ცარიელია. მულანი შავი. თავში ფანქრით მიწერილია სააღრიცხო ნომრები: №252. 504-I.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმპ (345), იანერის იმ, რაც უდრის 1657 წლის 15 იანვარს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სალაროს მწიგნობარი ფირადი.

ქ. იმა წმიდა ადგილისა და ტახტისა უფალი, ბატონი [...] და მათნი კრებულნი ერთობლივ [გვეჯნეს] წმიდათ სამღთოს მონასტრის შესანიშნავად. ჩვენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება მათი და შემოგწირეთ თქვენ, წმი-

დასა საპატრიარქოს კათოლიკე მონასტერსა ე ჩ მ ი ა ნ ი ნ ს , დიდის ხნის
აოხრებული და ახლა ჩვენგან აშენებული სოფელი ნ ა ხ ი დ უ რ ი , ჩვე-
ნი სახასო გაღმა-გამოღმა, მ ი რ ი მ ა ნ ა ა ნ თ ხ ო ს ი ა ს და ყ ა რ ჩ ი -
ლ ა ს რომ წიგნებში უწერია, იმაებს გარდაისათ. შემოგვინიარავს ჩვენად
სადღეგრძელოდ, მეფობისა ჩვენისა წასამართებლად და სულისა ჩვენისა
მეოხად. მცველ და მფარველ ექმენ მას მეორედ მოსულასა და განკითხვასა
და შეგვინდეც ცოდვანი ჩვენნი.

შემოგვინიარავს გ ლ ა ხ ი ა მ ა მ ა ს ა ხ ლ ი ს ი კუამლი ერთი,
ხ უ ც ე ს ი ტ ე რ - კ ო ს ტ ა ნ ტ ა კუამლი ერთი, ოქრომჭედელი ვ ა რ -
თ ა ნ ა ნ ა კუამლი ერთი, ს ა რ უ ხ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი გ რ ი გ ო ლ ა კუამლი
ერთი, და უ თ ა შ ვ ი ლ ი ს ა რ ქ ი ს ა კუამლი ერთი, ს ა ქ უ ა კუამლი
ერთი, მ ა კ ა რ ი ხ უ ც ე ს ი კუამლი ერთი, მჭედელი ვ ა ნ ე ზ ა კუამლი
ერთი, ლ ა ჩ ი ნ ა კუამლი ერთი, ე შ ა კ ა შ ვ ი ლ ი მ ი რ ა ნ შ ა კუამლი
ერთი, ე შ ა კ ა შ ვ ი ლ ი ყ ა ზ ა რ ა კუამლი ერთი, ა მ ი რ ხ ა ნ ა კუამლი
ერთი, უ ლ უ ქ ა შ ვ ი ლ ი ხ ე ჩ ი კ ა კუამლი ერთი, ხ ა ნ ვ ე ლ ა შ ვ ი ლ ი
ს უ თ ი ა კუამლი ერთი, კ ი კ ო ს ა შ ვ ი ლ ი ვ ა რ თ ა ნ ა კუამლი ერთი,
შ უ ლ ა ვ რ ე ლ ი მ ი რ ა ნ შ ა კუამლი ერთი, ყ ა რ ა ხ ა ნ ა კუამლი
ერთი, ა მ ი ყ ი ყ ა რ ა გ ო ზ ა კუამლი ერთი, და ვ ი თ ა კუამლი ერთი. –
ესეები მათისა მამულითა, წყლითა, წისქულითა, საწყლისპირეთა, საფიჩხ-
ულითა, ხოდაბუნებითა, ველითა, ვენახითა, რუებითა, მთითა და ბარითა,
ჭალთა და მისათა მზღურითა, უკლებრივ შემოგუიწიარავს: სარწყავითა
და ურწყავითა, საწნავითა და უხნავითა, ყოველის მისის სამართლიანის
საქმითა და სამძღუარითა. რაც დღეის უკან, ან გლეხი დაასახლოთ, და ან
რუ გამოიღოთ, და ან წყალს მოუმატოთ, იმაებს არავინ არ შემოგაცილ-
ოთ, ისიც თქუენი იყოს, თქუენ მოიხმარეთ და საყდარს ამსახურეთ. კიდევ
ასრე გვითარხნებია, რომე არაფერისთანა საჩუენო სათხოვარი და გამო-
საღები არა ეთხოვბოდეს-რა: არა კოდის პური, არა საბალახე, არა ნაწრის
თავი და პირისთავი, არა საბაზიერო და საჯინებო, არა ულაყი და სეფეობა,
ერთის სათათროს საურის მეტი.

ანე, ვინცა ნათესავმან ჩუენმან, მეფემან ანუ დედოფალმან, გინა ბერ-
მა და მღურდელმან, გინა თავადმან და ანუ აზნაურიშვილმა, გინა რჯული-
სა გარდამავალმან, ს ა რ კ ი ნ ო ზ თ ა გ ა ნ მ ა ნ , დიდმა და მცირემა, მო-
საქმემა ჳელყოს შლად, ქცევად და გამოწირვად ამა ჩუენგან შემოწირულის
სოფლისა, მისთვის, რომე, არა ჩვენის ყმისაგან არ წაგვირთმევია, დიდის
ხნის აოწრებული ჩუენგან აშენებული შეგვინიარავს.

ვინც მოიწივს ქცევად, თავად რისხავს ღ(მერ)თი დაუსაბამო, დაუს-
რულებელი ცათა და ქვეყანისა, მისნი წმიდანი ყოველნი ზეცისა და ქვეყ-
ანისანი, ხილულნი და უხილავნი, ნუმცა იხსენების სული მისი ცეცხლის-
აგან გენიისა, ბნელისაგან გარესკნელისა, მატლისა უძილისაგან და
ყრეჭისაგან კბილისაგან, წამლიანისა. (?) და [წ]ურათამცა სინანულითა
ნუ იქნების წსნა სულისა მისისა. ხოლო დამამტკიცებელნი ღ(მერ)თ(მა)ნ
დაამტკიცნეს.

დაინერა შესანიშნავი მტკიცე შეუშლელი და შეუცვალელებელი გუჯარი
ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმე, იანვრის იე, მეფობისა ჩუენისა მეოცდახუთესა,
ჯელითა კარისა ჩუენისა სალაროს მნიგნ(ო)ბრის ფ ი რ ა ლ ი ს ა თ ა .

მინანერები:

იაკობ (ქართულად).

სომხურენოვანი (გაურკვეველია).

269

1657 წ. 1 მარტი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მანუჩარ თუშანიშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Qd-8966; მოკეითალო სქელი ქაღალდი; ზომა: 44,9X20,8
სმ.; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკეუთილობის ნიშანი: ორწერტი-
ლი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთის ზედა ნაწილი გა-
ცრეცილია და ამოხეულია რამდენიმე ადგილას. დაზიანებული ადგილები
შეესხებულება სარესტაგრაციო ქაღალდით, გამაგრებულია ასევე საბუთის
კიდეები. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. ავსტრიქონიანი სპარ-
სული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნასთალიყის ხელით, მიწერილია
საბუთის recto-ზე, ქართული ტექსტის თავში, გვერდულად.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმმ (345), მარტის ა, რაც ნიშნავს 1687 წლის
1 მარტს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მიღიან-მწიგნობარი ბირთველ თუშანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : დუნდუა: 1980: გე.131-132, №5; დუნდუა: 1984: გე.27-28,
№11.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა. ჩუენ, ლ(მრ)თივ-გუირ-
გუინოსანმან, ¹² მეფეთ-მეფემან და ორისავე ტახტისა და საბატონოს
მპყრობე¹³ლ-მქონებელმან, ჯელმწიფემან პატრონმან როსტომ, და
თა¹⁴ნამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრო¹⁵ნმან
მ ა რ ი ა მ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პა¹⁶ტრონმან
ვ ა ხ ტ ა ნ გ, ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი შე¹⁷გინწყალეთ და გიბოძეთ
თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და წესის¹⁸ებრივ მრავალფერად თავდადებით
ნამსახურსა ყმასა თ უ მ ა ¹⁹ნ ი შ უ ი ლ ს, მუჰრდარს მ ა ნ უ ჩ ა რ ს,
ძმასა შენსა ჯ ი მ შ ი ტ { ა } ს, შ²⁰ილითა თქუენთა: ზ უ რ ა ბ ს, ს უ ლ ხ -
ა ნ ს, ქ ი შ ვ ა რ ს, ყ ა ლ ა ნ დ ა რ ს და მო²¹მავალთა სახლისა თქუენი-
სათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს ²²მოგუიდექით კარსა და მამულის წყალობას გუეა-
ჯენით, ²³ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგინწყალეთ ²⁴
და გიბოძეთ სოფელი ტ ი ნ ი ს ჯ ი დ ი, რისაც მქონებელი ჰ ა მ ზ ა ბ ე ²⁵
ყოფილიყოს, ყოვლითურ: მითა, ბართა, წყლითა და ნისქულ²⁶ითა, ველ-

ითა და ვენაჯითა, შენითა და ოჯერთა, საძებრითა და ¹⁷ უძებრითა, საჯმ-
რითა და უჯმრითა, შესავლითა და გასავლითა, ¹⁸ ყოვლითურ თქუენთუის
და თქუენთა შუილთათუის გუიბო ¹⁹ ძეზია, სამკუდროდ და საბოლოო{ო}დ.

გქონდეს და გიბედნიერო ²⁰ ს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შინა და არაოდუ ²¹ ს არ მოგეშალოს, არა ჩუენგან და არა შემდგომად
სხუა ²² თა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(რძანე)ბთ, კარისა ჩუენისა ვეჩილ-²³ ვეზირნო და სხუანო მო-
საქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ა ²⁴ ნუ დღეის ნალმა იქნებოდეთ, თქუენცა
ასრე გაუთავეთ, ²⁵ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თუი-
²⁶ ნიერ შენეენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ²⁷ ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე, მარტის
ა, ჳელითა კარისა ჩუენისა ²⁸ მდივან-მნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს
ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ი თ ა , ამინ ²⁹ |

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

უზის ვახტანგ ბატონიშვილის ოთხკუთხა ბეჭედი: ვ ა ხ ტ ა ნ გ .

სპარსული ტექსტი:

1657 წ. 17. III – 15. IV.

حكم عالی شد انكه بنابر شفقت و عنایت علی | در باره رفعت پناه منوچهر بیگ دواتدار سر کار عالی
بموجبی که در نیل | بخط گرجی نوشته شده از ابتداء سنه تخافو نیل رعایاء رسد تیول | مرحوم حمزه
بیگ سفرچی باشی سابق را که در قریه دنسیخیت داشت | تماماً بتیول مشارالیه و جمشید و سهراب
سرخان و کیشور و قلندار و برادر زاده گان او مقرر و مفوض فرمودیم رعایاء مزبور مومی الهیم را
| تیولدار باستقلال خود دانسته حقوق دیوانی را موافق معمول بایشان جواب گوینده | و قضایا سانه را
سوی قضیه خون بایشان رفع نمایند که موافق حق و حساب پرسش نموده | بفیصل رسانند مستوفی سرکار
عالی حسب المسطور در دفتر ثبت و علمنموده هر ساله حکم مجدد تظلب و چون | بمهر علی رسد اعتبار و
عتماد نمایند تحریر فی شهر جمادی الثانی سنه ۱۰۶۷

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ მაღალი კარის დავათდარის,
დიდებულების საფარველის, მ ა ნ უ ჩ ა რ - ბ ე გ ი ს მიმართ მაღალი მოწყ-
ალებისა და ყურადღების გამო, ქვემოთ ქართულად დანერილის საფუძ-
ველზე, ქათმის წლის დასაწყისიდან, ამის წინაზე წინანდელი სუფრაჩი-ბა-
შის, განსვენებული ჰ ა მ ზ ა - ბ ე გ ი ს თიული წილი გლეხები, რომლებიც
სოფელ ტ ი ნ ი ს ხ ი დ შ ი ჰყავდა (მას) მთლიანად მოხსენებულის (მ ა -
ნ უ ჩ ა რ ი ს) და ჯ ე მ შ ი დ ი ს , ზ უ რ ა ბ ი ს , ს უ ლ ხ ა ნ ი ს , ქ ი მ -
ვ ა რ ი ს , ყ ა ლ ა ნ დ ა რ ი ს და მისი ძმისშვილებისათვის დაგვიდგენია
და ჩაგვიბარებია. ზემოთხსენებულმა გლეხებმა მოხსენებულები თავის
სრულუფლებიან თიულდარად აღიარონ. წესის თანახმად, დივანის კანო-
ნით* გასცენ პასუხი. (სასამართლოს საქმეები) გარდა სისხლის საქმეები-
სა, მათ უნდა მიანდონ, რათა ჭეშმარიტების და გონიერების შესაბამისად

*დივანის კანონით) სოქუეე დივანი - ნ. დუნღუა.

გამოიძიონ და გადაწყვიტონ [ისინი]. მაღალი კარის მუსტოუფიმ, თანახმად დაწერილისა, [ეს ბრძანება] დავთარში აღრიცხოს და იმოქმედოს [შესაბამისად]. ყოველ წელიწადს ბრძანების განახლებას ნუ მოითხოვს და, როცა [ეს ბრძანება] მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, ენდონ და ერნმუნონ [მას].

5 დაინერა 1067 წ. ჯომადი ალ-სანის თვეში.

მინანერი: ქ. ტ ი ნ { ი } ს ხ ი დ ი ს ნყ{ა}ლობის წიგნია.

კომენტარი იხ. საბუთთან: ხეც. Ad-972-თან.

270

1657 წ. 13 მაისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ელიზბარ სოლაღაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-1350-ა; კარგად შენახული თეთრი ეტრავი, ორი კეფი, ზომა: 119X26 სმ. მსგედრული, მეღანი – შავი. განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. საბუთი ქართულ-სპარსულია. შეიდსტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთენასთალიყის ხელით, მოთავსებულია recto-ზე, ქართული საბუთის თავში. სპარსული ტექსტის თავში სიტყვები: „هو المالک“, შესავალი ფორმულა და სიტყვები: „حکم عالی“. სიტყვა „عالی“ ოქროს ვარაყითაა შემკული, საბუთის ოთხკუთხა თოდრაში ღურჯი მეღნითაა დაწერილი სიტყვა „سلطنت“, ხოლო „رستم خان“ – „როსტომ-ხანი“ ოქროსფერი მეღნით. სიტყვა „میرزا“ – მირზა – თოდრაში სინგურით წერია. თოდრას ზედა მხარეს წარმოადგენს ოქროს ვარაყით გამოყვანილი თურქული სიტყვა: „افزاد“, რომლის ბოლო გრაფიკა – ۲ (მიმ) მარცხენა მხარესაა წამოსული.

თ ა რ ი ლ ი : საბუთს უსის თარიღი: ქორონიკონი ტმე (345), მაისის იგ (13), რაც უდრის 1657 წლის 13 მაისს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი: ბირთველ თუმანიშვილი.

გამოცემა: ყუთურიძე, 1955: გვ. 273-275, N 118.

ქ. ნებითა და შენეწვითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, ლ(მრ)თივ-აღმართებულ-მან და ² ლ(მრ)თივ-დამყარებულმან, ლ(მრ)თივ-გვირგვინოსანმან, ორის-ავე ტახტისა და საბ³ატონოს მპყრობელ-მქონებელმან მეფეთ-მეფემან, ჳელმწიფემან პატ⁴რონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმა⁵ პატრონმან მარიამ, პირმშომან და სა-სურველმან ძემან ჩუენმან პატრო⁶ნმან ვახტანგ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე⁷ და უცვალებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შევიწყალეთ და გიბოძ⁸ეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისებრივ მრავალფერად, თავდა⁹დებით ნამსახურთა ყმათა, ჩუენ-თან აღზრდილ-შეზდილთა და ჩუენის ¹⁰ მორჭმა-გან¹¹დიდებისათუის დი-

დად მომჭირნესა და ძალის მიმცემთა სოლა¹¹ლაშუილს ოხიაყორჩს ელიზბარს, შუილთა თქუენთა ბოქაულთუხუ¹²ცეს[ს] ზურაბს, შუილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

[მას] ჟა¹³მსა, ოდეს ჩუენის ნებაყოფლობითა და შემოკითხულობითა ბედნიერს ყე[ენ]¹⁴თან ნახუედით, და თქუენის სამკუიდროს მამულების ოქმი იმათაც ებო¹⁵ძებინათ, მოგუიდევით კარსა და თქუენის სამკუიდროს მამულების წყალო¹⁶ბას დაგუაჯენით. ჩუენცა ვიგულეთ და ვიგულს-მოდგინეთ, ვისმინეთ აჯ¹⁷ა და მოხსენება თქუენი, შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქუენი სამკუიდრო და¹⁸ ამოვარდნილის, თქუენისავე სახლის საკერძო სოფელი კუმისი, რაც¹⁹ დღეს ჩუენს გამდელს არ ეჭიროს, იმას გარდაის-სულობით, ამ წესითა,²⁰ რომე თქუენს ნათესავს იქ ჴელი არა ჰქონდეს; აგრევე – სოფელი ღუეთუბა²¹ნი და ასურეთი. ესეგი ყოვლითურთ უნაკლულოდ, მთითა, ბარითა, წყლითა და²² წისქულითა, ველითა და ვენაჭითა, შენითა და ოჭერთა, საჭმრითა და ჴუმრ²³ითა, ტყითა და სანადიროთა, შესაველითა და გასაველითა, საძებრითა და უძებრ²⁴ითა, ყოვლითურ[თ] თქუენთუის და თქუენთა შუილთათვის გვიბოძებია სამკუიდროდ ||²⁵ და საბოლოო[დ], ყოვლის კაცისაგან უცილებრად.

გქონდეს და გიბედნიე²⁶როს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგე²⁷შალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად სხუათა მეფეთა და მეპატრონე²⁸თაგან.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმ²⁹ენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის ნალმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე³⁰ დაუმკუიდრეთ, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყალობევსა სიგელსა შინა ენერო³¹, და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე[ე]ცილებით, თუინიერ შენეენისა და³² თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ[რ]ძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე, მაის³³[ი]ს იგ, ჴელითა კარის ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის თუმანი³⁴შუილის სბირთუელისითა.

ხელრთევები: როსტომ, მარიამ

გუმბათიანი ბეჭედი ლეგენდით: 𐌌𐌔𐌚 (ალლაჰ) ყაენის ფეჴთა მტყუერი, როსტომ მეფე ვამტიციება.

გვიანდელი დამტიციება:

რვაკუთხა ბეჭედი, გარშემო და შუაში მხედრული ლეგენდით: ქ. ლ(მრ-თისა)ითა, შაჰაბაზის ფეხთა მტყუერი, ძე მეფე როსტომისა, ვახტანგ, ქორონიკონს ტმე (1658).

სხვა საბუთის კუთვნილი მინანერი:

ქ. ეს გუჯარი აპკურისა (აკურისა?), არის ძველი და წინ და უკან საგარეჯოსი.

[هو]

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت و عنایت عالی در باره رفقت پناه سهراب بیگ اشیک آقاسی ا او را بین الاقران والاقتسال سر افزاز و از اشباه و اکفاه (اکفاه) ممتاز (ممتاز) کردانیده بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده ا از ابتدا ده ماهه تحاقوی نیل قری ثلثه مزبور را بر بموجب بنبول او مقرر و مفوض فرموده ارزانی داشتیم رعایا حقاامربوره

قریه

قریه

قریه

قوبان

კმის სოი რსდ თიოლ გმდილ

أصورت ا

مشار الیه را تیولدار باستقلال خود دانسته مالوجهات و کل حقوق دیوانی را از قرار معمول گرجستان باو جواب گفته قضایای سانحه را ا سوی قضیه خون باو رفع نمایند مستوفی سر کار عالی در دفاتر ثبت و عملنماید چون نشان بمهر عالی رسد اعتماد نمایند تحریرا فی ا شهر شعبان الحرام سنه ۱۰۶۷

ის არის მფლობელი!

აბუ ალი სულტან მირზა როსტემ-ხან. ჩემი სიტყვა

- გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზე, რომ მაღალი წყალობისა და ყურადღებები გამო ეშიკალასი ზ უ რ ა ბ - ბ ე გ ი ს მიმართ, თანასწორთა შორის ამალღებული და მსგავსთა შორის გამორჩეული იქნა-რა ის, ჩვენ მას, ქვემოთ ქართულად დანერილის საფუძველზე, ქათმის წლის ათთვეობის დასაწყისიდან ვუწყალობეთ და თიულად გავეუჩინეთ სამი [ქვემოთ] მოხსენიებული სოფელი: სოფელი კ უ მ ი ს ი , გამდელის თიულის წილის გამოკლებით. სოფელი ღ ო უ ბ ა ნ ი , სოფელი ა ს უ რ ე თ ი . ხსენებული ადგილების გლეხებმა აღნიშნული [პირი] თავიანთ სრულუფლების თიულდარად უნდა ცნონ, მალუჯათი და მთელი სახელმწიფო გადასახადი საქართველოში [არსებული] წესის მიხედვით მას გადასცენ და [მათ შორის] მომხდარი [სასამართლოს] საქმეები სისხლის [სამართლის] საქმეების გარდა მასვე მიანდონ. მაღალი კარის მუსტოუფიმ [ეს ბრძანება] თავის დავთარში ჩანეროს და [მის მიხედვით] იმოქმედოს. როცა ნიშანი მაღალი ბეჭდით დაიბეჭდება, დაემორჩილნ (მას). დაიწერა 1067 წლის შაბან ალ-ჰარამის თვეს.

საბუთის verso-ს პირველ და მეორე კეფზე, ასევე, მათი გადაბმის ადგილას დასმულია ერთი და იგივე ბეჭედი წარწერით: يا صاحب العصر والزمان - „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო! მათ ქვემოთ - სარეგისტრაციო მინაწერი: هو قلمی شد - „დაიწერა.“

1657. 24 ივლისი. წყალობის განახლების წიგნი
 ოსტომ მეფისა ყოფიანაჲნილქისაჲში

პირი: სეა, 1450-20/44; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარში. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში 1819 წლის 11 დეკემბერს ნომრით: №44.

თარიღი: ქორონიკონი ტმე (345), მკათათვის კდ, რაც უდრის 1657 წლის 24 ივლისს.

საბუთის დამწერი: მდიუან-მწიგნობარი ბირთველ თეჰინიშვილი.

[ქ]. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, ღ(მრ)თივ-გვირგევი-
 ნოსანმან და ორისავე ტახტისა და საბატონოს მპყრობელ-მქონებელმან,
 მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან ოსტომ, და თანამეცხე-
 დრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, პირმ-
 შომან ძემან ჩვენმან, პატრონმან ვახტანგ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და
 ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალებელი წყალობის წიგნი და ნიშანი
 შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერთგულთა და წესისაებრივ თავ-
 დადებით მრავალფერად ნამსახურთა, ერთობით ყოფიანთა და
 ს(რ)ულობით ენაგეთი მემკვიდრე მსახლობელთა შვილთა და
 მომავალთა სახლისა თქვენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქვენის სამკვიდროს, შიმ-
 შილათ უბნის, წყალობას დაგვეაჯენით. ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხ-
 სენება თქვენი, და მოკითხული ვქენით და, რა ენაგეთი და(ა)რსებუ-
 ლიყო, შიმშილათ უბანი ენაგეთის მკვიდრი მამული და მიწა
 ყოფილიყო. ბართიან(ნ)ი ერთ ხანად მესარჩლებოდენ, უსამართ-
 ლოდ წამოჭიდება მოინდომეს და მაგისი დივანი თვით ჩვენ [ვ]უყავით:
 ბართიანთ არასდროსა და ჟამს შიმშილათ უბანთან ჯელი არა
 ჰქონებოდათ, ენაგეთის მკვიდრი მიწა და მამული იყო, არას ხორ-
 ციელს კაცს ხელი არა ჰქონდა და არც არავის სარჩლობა მართებდა.

ანე, ისე სიგელი დაგვიმკვიდრებია და ერთობლით ყოფიანთა -
 თათვის, და ერთობით ენაგეთს მსახლობელთ მემკვიდრეთ კაც-
 თათვის გვიბოძებია ყოვლის ადამიანთ მონათესავეს კაცისაგან უცილებ-
 ლად, სამეც(ი)დროდ და საბოლოოდ, მისის მართლის სამართლიანის
 საქმითა და სამძღვრითა, მთით-ბარამდინ უნაკლულოდ, წყლითა, ნისქ-
 ვილითა, ველითა და ვენახითა, სახნავ-სათიბითა, შენითა და ოხრითა, სა-
 ძებრითა და უძებრითა, შესავლითა და გასავლითა, სახმარითა და უხმარ-
 ითა, ნასყიდითა და უსყიდითა ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა და
 სამზღვრითა.

არის ძველიდგან ამ შიმშილათ უბნის სამზღვარი, გარჩეული და
 გამორკვეული ზედათ მხრისაკენ, ნიწყაროს შარა რომე მარი-
 ლობის ხევეს გამოაბიჯებს, იმას აქეთი, რისაც ნიწყაროს შარა
 დაიტანს, იმას ქვეშეთი; ანდრის საქალაქო შარა რომე გამოიარს და ეს

- წიწყაროს შარა რომ შე(ე)ყრების, ან დ რ ი უ ლ ს ქალაქის შარის
სწორად, ა ს უ რ ე თ ი ს წყლამდისინ; იმას ქვეშეთ, რაც რომე გაღმა-გა-
მოღმა, რაც სამართლიანი საზღვარი შ ი მ შ ი ლ ა თ უბანს ჰქონებოდეს,
უკლებლივ ა ლ გ ე თ ს გამოღმართი ეს არის, და ამ წესით დაგვიმკვიდრე-
5 ბია, ვითაც ჩვენს მდივანს, ყო რ ლ ა ნ ა შ ვ ი ლ ს მ ე რ ა ბ ს ე ნ ა გ ე თ ს
მინის მამული არა ჰქონდა, ამ შ ი მ შ ი ლ ა თ უბანს თორმეტის დღის საყ-
ანე მინა და თორმეტის დღისა საქერე, რაც ამას წინათ მინა ჰქონებოდეს,
იმას გარდაის, გვიბოძებია და დაგვიმკვიდრებია სამკუთხედოდ და საბოლა-
ოდ, ყოვლის კაცისაგან უცილებრად.
- 10 გქონდეს და გიბედნიეროსთ ლ(მერ)თ(მა)ნ.
ვინ იცის, და შ ი მ შ ი ლ ა თ უბნის წიგნი ჰქონდეს ვისმე, სიგლითა
ამით გაგვიცუდებია და მტკიცე და უცვალებელი ესე ოდენი არის. და ეს
მამული ერთობით ყო რ ლ ა ნ ი ა ნ თ ა და ე ნ ა გ ე ლ თ გაიყონ, ა ხ ა -
ლ შ ე ნ ე ლ ს ს ო მ ე ხ ი შ უ ი ლ ს ა და ფ ე ი ქ რ ი ს შ ვ ი ლ ს ა ც ი ქ მამ-
15 ული ჰქონებია, და სხვას ე ნ ა გ ე ლ ს გლახასავით წილი უნდა დაუდონ
სამართლიანის საქმითა და არ(ა) და(ა)კლონ.
- აწე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმენო,
ვინცა-ვინ იყვნეთ (და ანუ) დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასე დაუმტ-
კიცეთ, და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თვინიერ შეწევნისა
20 და თანადგომისაგან კიდევ.
- დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე, მკათათვის
კდ, ჴელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი ს შ ვ ი ლ ი ს
ბ ი რ თ ვ ე ლ ი ს ი თ ა .

დედასს ჰქონია ორი ბექედი.

პირის სარეგისტრაციო მინაწერები:

ასლიდამ თანასწორ არს ჩანერილი, სოვეტნიკი თა(ვადი)ი თ ე ი მ უ რ ა ზ
ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

სოვეტნიკი, თა(ვადი) დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

მივიღეთ ეს წერილი, ა ლ ა ლ ო ყო რ ლ ა ნ ო ვ ი , ს ო ლ ო მ ო ნ ყო რ -
ლ ა ნ ო ვ ი .

272

**1657. 12 სექტემბერი. წყალობის განახლების წიგნი
როსტომ მეფისა ბიორბი
ბაბათაშვილ-იოთამისშვილისადმი**

პ ი რ ი : სეა, 1450-38/38; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველ-
ობის პირების დაეთარში. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის
12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში: 1823 წლის 23 ნოემბერს, ნომ-
რით: №38.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმე (345), ენკენისთვის იბ, რაც უდრის 1657 წლის 12 სექტემბერს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუშანიშვილი.

[ქ]. ნებითა და შენეენითა მლთისათა, ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნი-
ფემან პატრონმან როსტომ, თანამეცხედრ(ე)მან ჩვენმან, დედო-
ფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, პირმომან და სასურველ-
მან ძემან ჩვენმან, პატრონმან ვახტანგ, ესე ამიერთ უკუნისამდის, 5
ჟამთა და ხანთა საბოლოდ გასათავებელი წყალობისა ნიგნი და ნიშანი
შეგინწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და მრავალფერად
თავდადებით ნამსახურსა ყმასა, ბარათაშვილს - იოთამისშ-
ვილეს გიორგის, ბეჟანს, გივს დაერასტის, შვილთა
თქვენთა შერმადინს, შვილთა და მამავალთა სახლისა თქვენისათა,
- ყოველთავე. 10

მას ჟამს, ოდეს მოგ(ვ)იდევით კარსა და თქვენს მამა-პაპათ სამ-
კვიდროს დურსუნასშვილს მირიანას დაგვეაჯენით, ჩვენცა
მოკითხული ვქენით და დრო-შემოგდებით ჩაჩიკასშვილს დაეჭირა,
უსამართლოთ ჰყვანდა. სამართალი ვქენით და თქვენი მამული თქვენვე 15
გიბოძეთ შენითა და ოხერთა, ველითა და ვენახითა, წყლითა და ნისკვილ-
ითა, მთითა და ბარითა, ქალითა და ჭურ-მარნითა, შესავლითა და გასავლ-
ითა, ნასყიდითა და უსყიდითა.

გკონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერდგულად სამსახ-
ურსა შიგან და არაოდეს არ მოგეშალოს ვანთ დურსუნასშვილი 20
მირიანა, არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხვათა მეფეთა და მეპატრ-
ონეთაგან.

ანე, გიბძანებ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმე-
ნო, თქვენცა ასე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩვენსა ნანყალობევსა ნიგნსა 25
შიგან ენეროს და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეცილებით, თვინიერ შენ-
ევნისა და თანამდგომობისა კიდე.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე, ენკენისთვის იბ, ჯელითა კარისა ჩვენისა მდი-
ვან-მწიგნობრის თუშანიშვილის ბირთველისათა. ეს 25
ბძანება ასე უნდა გათავდეს.

დედანს ჰქონია ხელრთვები: როსტომ, მარიამ

დედანს ესვა ბეჭედი.

სარეგისტრაციო მინაწერები: ასლთან სწორ არს, თ(ავად)ირატიევი.

სოვეტნიკი თავადი გაბრიელ რატიევი.

მივილე, მე, კნეინ(ა)მბარ(ა)თო(ვ)ისმა მარიამ.

**1657 წ. პირობის წიგნი მეფე როსტომისა
როსებ მამაშვილისადმი**

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Ad-944; თეთრი თხელი ქალაღდი; 29,5X14,7 სმ.; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკეუთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი ხიტყვის შემდეგ.

თ ა რ ი ღ ი : ქორინიკონი ტმე (345), რაც უდრის 1657 წელს.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა. ჩუენ, |² ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ ე თ ი ს ა , - ორისავე მპყ|³რობელმა, მეფეთ-მეფემან, პატრონმან |⁴ რ ო ს ტ ო მ , ძემან და სასურველმა ჩუენმ|⁵ან, ბ ა ტ ო ნ ი შ ვ ი ლ მ ა , პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ , |⁶ ესე წყალობისა საიმედოვნო წიგნი გიბოძეთ |⁷ თქუენ, მ ა ყ ა შ ვ ი ლ ს რ ო ს ე ბ ს .

მას ჟამსა, ოდ|⁸ეს კურთხეული თქუენი ძმა ლ უ ა რ ს ა ბ |⁹ ჩუენ გაგზარდეთ და დიად ჩუენი ერდგული, |¹⁰ კარგი მოსამსახურე და სამსახურის მომჭირნ|¹¹, თავგარდადებული იყო, ის მის მეუფეს მი|¹²ებარა და თქუენ თქუენის მამულის საიმედ|¹³ოვნოს წიგნს დაგვეაჯენით. ჩუენ ვისმინეთ აჯ|¹⁴ა და მოხსენება თქუენი, ღ(მრ)თის უტყუერის |¹⁵ მადლმან და ბედნიერის ყ ა ე ნ ი ს თავის მზემან, |¹⁶ რომე რისაც მამულის მქონებელი თქუენი ძ|¹⁷მა ლ უ ა რ ს ა ბ და თქუენ იყუნეთ, თუ თქუენ |¹⁸ ჩუენი ერდგული იყუნეთ, იმაზედ არ დაგამცრ|¹⁹ოთ და არც წაგართვათ.

ამის გათავების თავდ|²⁰ებად მოგუიციემია ღ(მერ)თი და ყოველნი მისნი ნმი|²¹დანი, ზეცისა და ქუეყანისანი, ჯორციელნი და უჯორ|²²ცონი.

ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე.

ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ

**1657 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მამულან
ბაბათაშვილისადმი**

პ ი რ ი : სეა, 1450-15/140; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის დაწესებულების პირების დავთარში. ქართულ-სპარსული; შესულია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია 1820 წლის 2 ოქტომბერს ნომრით: №123.

თ ა რ ი ღ ი : ქორინიკონი ტმე (345), რაც უდრის 1657 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

[ქ]. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, ღ(მრ)თივ-აღმართებულმან და ღ(მრ)თივ-დამყარებულმან, ორისავე ტახტისა და საბატონოს

მპყრობელ-მქონებელმან, მეფეთ-მეფემან, ხელმწიფემან პატრონმან
რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან
პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და ძემან ჩუენმან, პატრონმან ვ ა ხ -
ტ ა ნ გ .

ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალე- 5
ბელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენ-
თა ერდგულთა და წესისაებრ მრავალფერად თავდადებით ნამსახურთა,
ჩუენთან აღზრდილ-შეზდილთა და ჩუენის მორჭმა-გადიდებისათუის დი-
დად მომჭირნესა და ძალის მიმცემთა ყმათა, ბ ა რ ა თ ა ს შ უ ი ლ ს , სახ-
ლთუხუცეს პატრონს ყ ა ფ ლ ა ნ ს , შეილთა თქუენთა: პ ა პ უ ნ ა ს ა , 10
ა ს ლ ა ნ ს , ვ ა ხ ტ ა ნ გ ს , თ ა მ ა ზ ს , გ ი ო რ გ ი ს და ბიძაშვილთა
თქუენთა: გ ი ო რ გ ი ს , ბ ე ჟ ა ნ ს , გ ი ვ ს ა , ე რ ა ს ტ ი ს და მომავალთა
სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს სულეკურთხეულის ბატონის, პაპის ჩუენის, მეფის
ლ უ ა რ ს ა ბ ი ს ჟამში, თქუენის სახლისკაცი, დ ი დ ი ო რ ბ ე ლ ი და 15
ი ო თ ა მ გაყრილი იყუნენ, და ტ ა შ ი რ ს , რაც თქუენი მამა-პაპათ სამ-
კუიდრო მამული ყოფილიყო, ყუელა გაგეყოთ და განაყარის წიგნი და ხე-
ლმწიფეთ ნიშანიც ხელთ გეჭირათ. და ამას წინათ, ვინცა-ვინ ლ ო რ ე ს
მჯდომი ხანი და სულთანი ყოფილა, ვერცა-ვის ეხსენებინა და არც გაგო-
ნილიყო. 20

ახლახანად ბ ო ს ჩ ა ლ უ ა ის ა ხ ა ნ ს უ ლ თ ა ნ წამოგედავთ,
ისინიც ჩუენს კარზედ მოვიხმეთ, ა რ ა გ ე ს ე რ ის თ ა ვ ი , ქ ს ნ ი ს
ე რ ის თ ა ვ ი , ა მ ი ლ ა ხ ო რ ი , ც ი ც ი შ უ ი ლ ნ ი , ჯ ა ვ ა ხ ი -
შ უ ი ლ ი , დივანბეგი რ ო ი ნ და სულ ქ ა რ თ უ ე ლ ნ ი დარბაისელ-
ნი, დივანში დავახუდრეთ. თქუენი განაყარი წიგნებიც გავიკითხეთ და 25
ი ს ა ხ ა ნ ს უ ლ თ ა ნ ს სანათი და ჰოქმი არა ჰქონდა და კიდეც გამტყუ-
ვნდა. და არც კულავ ლ ო რ ი და ღ მ ე ამ ალაგების ცილობა ქნილიყო და
არც ხელი ჰქონებოდა, და თქუნს სიგელსა და განაყარს წიგნშიაც გინერ-
იათ, ტ ა შ ი რ ს შ ი რ ჩ ა , პ ა ტ ი , წ ი თ ე ლ ი ე კ ლ ე ს ი ა ,
დ ე ლ უ , ყ უ ლ ი ჯ ა ნ ი ს სოფელი, ა კ ო ფ ა ს სოფელი, ჭ უ - 30
კ ი ს სოფელი, ყ ო შ ა , ქ ი ლ ი ს ა , შ ი შ თ ა ფ ა , დ ი ა კ უ -
ნ ი ს ქ ე ვ ა , სომხურად მ ი ნ დ ა ქ ა რ ი ჰქუიან, სოფელი ჯ ი ლ ღ ი
და ჯ ი ლ ღ ი ს წყალი რომ ჩამოვარდება, იმას იქათი, სამართლიანის
საქმითა, მთით-ბარამდისინ, ყოვლის მათის სამჭმოთა, ა ვ დ ა რ ა ს ა და 35
ბ ა რ ქ დ ა რ ა {ს} შუა საქარავნო დიდი შარა რომ გაიარს, მარჯუნივ ს ა -
ბ ა რ ა თ ა შ უ ი ლ ო ს ა კ ე ნ ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო არის, და მარცხნივ
ბ ა რ ქ დ ა რ ა დარჩება, ის ს ა ლ ო რ ო არის. ყ ა ნ ლ უ ჯ ა ს გზა რომ
შეიარს, იმას ზედანთი ს ა ბ ა რ ა თ ა შ ე ი ლ ო არის, რასაც ლ ე ლ კ ა რ ი
გარმოხედავს და ს ა ს ო მ ხ ი თ ო არის, იმას გარდაის, ლ ო რ ი ს ა არის
და ნურავინ ეცილების. 40

რარიგადაც ამას წინათ ბედნიერს ბატონს პაპაჩუენს, მეფეს ლ უ -
ა რ ს ა ბ ს თქუენის მამულის განაყარი წიგნი და სიგელი დაუდებია,

ჩუენცა იმავე წესითა სამკუიდროდ და საბოლოოდ დაგვიმკუიდრებია მთით-ბარამდისინ.

ქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩუენსა ერდგულად სამსახურ-სა ში(გ)ა და არაოდის არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

აწე, გიბძანებთ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმე-ნო, თქუენცა ასრე დაუმკუიდრეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე(ე)ცილებით, თუნიერ შენევენისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე, ხელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მნიგნობრისა ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ი თ ა .

დედანს ესვა ბეჭდები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

XIX საუკუნის სარეგისტრაციო მინაწერები:

ასლიდამ თანასწორ არს ჩანერილი, სოვეტნიკი, თა(ვად)ი თ ე ი მ უ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

სოვეტნიკი, თა(ვადი) დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

ნამდვილი წერილი მივიღე მე, თა(ვად)ი ზ უ რ ა ბ ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ო ვ ი .

კომენტარი იხ. საბუთთან: ხეც, Hd-1919.

275

1657 წ. წყალობის ბანახლების წიგნი ორსტომ მეფისა ბრიბოლ ზაბაპაშვამშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-1053, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, 'სომა: 42,5X15 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთს აქვს მცირე დაზიანებები, რომლებიც შეესებულება სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმშ (345), რაც უდრის 1657 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

ქ. ნებითა და შენევენითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, ლ(მრ)თივ-¹გუირ-გუინოსანმან, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პა²ტრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან ჩუენმან,³ დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა , და ძეთა⁴ ჩუენთა, პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ , ესე წყალობისა⁵ ნიგნი და ნიშანი შეგინწყალეთ და გიბოძე⁶თ თქუენ, მოქალაქეს ტ რ ა კ ა - ვ ე რ ა შ უ ი ლ ს , ⁷ ჩუენს მკერვალს უ მ ე კ ა შ უ ი ლ ს გ რ ი გ ო ლ ა - ს ა , ⁸ ძმასა შენსა: შ ა ვ ე ლ ი ს , ბ ე რ უ ა ს ა , შუილსა შე⁹ნსა უ მ ე კ ა - ს ა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა,¹⁰ - ყოველთავე.

მას ჟამს, ოდეს თქუენი სამკუიდრო მამუ¹¹ლ[ი გამოგართვი], ცოტას

ხანს საყინულედ¹³ გაეკეთეთ. და მასუკან მოკითხული ვქენით, ვითა¹⁴ც თქუენი სამკუიდრო იყო, ისრევ თქუენ გიბოძე¹⁵ საყინულე ბ უ რ ჯ ი ს გარეშემოთა, შესავლითა და¹⁶ გასავლითა. ასრე რომე, არც თქუენს ნათესავსა¹⁷ და არც სხუას მოქალაქესა და არც ჩუენს საბატონ¹⁸ოს კაცს ჴელი არა ჰქონდეს.

ქონდეს და გიბედნ¹⁹იეროს ლ(მერ)თმან.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა²⁰ ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ქალაქი²¹ს მოურავნო და მოჴელენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და²² ანუ დღეის ნაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე²³ გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და²⁴ შე{ე}ცილებით, თუინიერ შენევენისა და თანადგო²⁵მისა-გან კიდე.

დაინერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი ესე²⁶ ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მ²⁷ნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ ე - ე ლ ი ს ი თ ა .

ძომენტარი:

მეფის მეკრავს გვარი – ჭრაკავერაშვილი მიღებული აქვს თავისი სახელოდან. ნიშანდობლივია, რომ სხვა მსგავსი გვარის პერსონა აღარ გვხვდება ქართულ დოკუმენტებში. როგორც ჩანს, მისმა შთამომავლობამ აღარ განაგრძო იგივე სამსახური მეფის კარზე და გვარის აღნიშნული ფორმაც დაიკარგა.

276

1657 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა თაჴისი სასაჴლაოს აზნაურიშვილის თანაი ბაბრქიელისშვილისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1449-25, გადაწერილია მოყვითალო ფერის სამ ფურცელზე. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ერაწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; კიდევები რესტავირებულია. საბუთი წარდგენილია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია – 1821 წლის 30 ივლისს.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმე (345), რაც უდრის 1657 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მწიგნობარი თუჴანიშვილი ბირთველი.

[ქ.] ნებითა და შენეენითა ლ(მრ)თისათა, ჩვენ, ლ(მრ)თივ-გვირგვინოსანმან, მეფეთ-მეფემან, ჴელმწიფემან პატრონმან როსტომ მ ა ნ , თანამემცხედრემან დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან ძემან ჩვენმან, პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ .

ესე საბოლოოდ ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალებელი წყალობის წიგნი და ნიშანი შეგიწყალებთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენის სასაფლავის აზნაურშვილთა, გაბრიელის შვილს თან იასა, ძმასა შენსა ბერუკასა, შვილთა: ებიტასა, იესესა, ზედგინს, იორამს, დავითს, სეხიასა და მომავალთა სახლისა თქვენი-სათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს თქვენ და თქვენი თელოვნელნი ყმანი ცოტა საქმეზედ დამდურებულ იყავით და აქ, ავლაბარს ჩამოვიდნენ, ვითაც სვეტის ცხოვლის ყმანი იყვნენ, და თქვენ სამკვიდროდ მოგცემო-
 10 და. აგიყარეთ და გიბოძეთ დათუა ასლანაშვილი, მგელაშვილი გოგია, შაქარაშვილი ბერიკა და თელოვანს მსახლობელნი გლეხნი ერთობით – მთითა, ბარითა, წყლითა და წისქვილითა, ველითა და ვენახითა შენითა და ოხერიითა, შესავალ-გასავლითა, სახ-
 15 მარიითა და უხმარიითა, ნასყიდითა და უსყიდითა. ეგრეთვე თქვენ, რისაც მამულის მქონებელნი იყვნეთ, ყოვლითურთ დაგვიმკვიდრებია თქვენთვის და თქვენთა შვილთათვის.

გქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შინა და აროდე(ს) არ მოგეშალოს.

ანე, გიბრძანებთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო და სხვანო მოსაქმე-
 20 ნო, თქვენც ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეცილებით, თვინიერ შენევისაგან კიდევ.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმე, ჴელითა კარისა ჩვენისა მდივანმწიგნობრის თუ მანის შვილის ბირთველისათა.

ხელრთვა: როსტომ

ბეჭედი: მარიამ

პირის სარეგისტრაციო მინანერები:

ასლთან თანასწორე არის, თა(ვადი) დიმიტრი, ზურაბ ორბე-
 1 ლიანოვი.

ასლიდან თანასწორს გადმონერილი, თა(ვადი) იოსებ სოლალოვი.

ამისი ასლი მივიღე მდივანმა მალალოვმა იოსებ.

სოვეტნიკი, თა(ვადი) ოთარ კარბელოვი.

1657 წ. წყალობის ბანახლების წიგნი ორსტომ მეფისა მუჰმან რუსაშვილისადმი

დედანი: სეა, 1448-5291, მოყვითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 32X15.7 სმ., შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის დაზიანებული ადგილები შეესებულია სარესტავრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმპ (345), რაც უდრის 1657 წელს.
საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თემანიშვილი.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ლ(მრ)თისათა, ჩუენ, ლ(მრ)თივ-
გუირ²გუინოსანმან და ორისავე საველმნიფოს მპყრობელ-მქ[ო]³ნებელ-
მან, მეფეთ-მეფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და⁴ თანამეცხედრემან
ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პა⁵ტრონმან მ ა რ ი ა მ , და ძემა
ჩუენმან, პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ ⁶გ .

ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი,⁷ წყალობისა წიგნი
და ნიშანი შეგინყალეთ და⁸ გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და თა-
ვდადებ⁹ით ნამსახურთა ყმათა: რ უ ს ა შ უ ი ლ ს მ უ რ ვ ა ნ ს , ძ¹⁰მასა
შენსა შ ა ლ ვ ა ს ა და შუილთა თქუენთა ი ე ს ე ს , თ ა მ ა | ¹¹ზ ს და სახ-
ლისა მომავალთა, - ყოველთავე.

მას ჟამსა, ო¹²დეს მოგუიდეგით კარსა და მამულის წყალობას¹³
გუიაჯენით, ჩუენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენ¹⁴ი, მოკითხუ-
ლი გიყავით და ამოვარდნილის დ ა მ ლ ა ¹⁵ნ ა შ უ ი ლ ს ზ ა ქ ა რ ი ა ს
კერძი მამული, სახლ-კარი, მ¹⁶ითთა, ბართა, ველითა და ვენაჯითა,
ჭურ-მარნითა,¹⁷ შენითა და ოჯერითა, შესავლითა და გასავლითა,¹⁸ საძებ-
რითა და უძებრითა, ყოვლითურ უნაკლულ¹⁹დ თქუენთუის და თქუენთა
შუილთათუის გუიბოძებია.

[გ]ქო²⁰ნდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მან) ჩუენსა ერდგულად²¹
სამსახურსა შინა, და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩ²²უენგან და არა სხუ-
ათა მეპატრონეთაგან.

აწე, გიბ(ძანე)ბთ²³ კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მო-
საქ²⁴მენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ და ნურაოდეს ნ²⁵უ მოუშლით და
შე(ე)ცილებით.

დაინერა ბ(ძანე)ბა და²⁶ ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე, ჴელითა
კარისა ჩუენისა²⁷ მდივანმწიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ს ბ ი რ -
თ უ ე | ²⁸ლ ს ი თ ა .

პირველაც თქუენთუის გუებოძებინა და ახ²⁹ლაც ამ სიგლით დაგუი-
მკუიდრებია. და ლ ა რ ი ბ ა ს თავის ხოდა³⁰ბუნი ამასწინათ საჯილდაოდ
გიბოძეთ და ისიც სა³¹ბოლო(ო)დ დაგუიმკუიდრებია.

ხელრთვები: რ ო ს ტ ო მ , მ ა რ ი ა მ

ბეჭედი: | ³² ვ ა ხ ტ ა ნ გ

გვიანდელი დამტკიცებები:

ამიანზე: ქ. ესე ბძანება და სიგელი ჩუენცა ასრე გავათავეთ, რარეგათაც
ამ³³ სიგელში ენეროს, თქუენთა და თქუენთა შვილთათუის გვიბოძებია ჩუენ,
| ³⁴ბატონისშვილს გ ი ო რ გ ი ს .

ბეჭედი: გ ი ო რ გ ი - მ ი რ ზ ა (გიორგი XI).

verso-ზე:

ქ. ჩვენ, ბატონიშვილმან, პატრონმა ლევან, ბძანება³⁵ და სიგელი ჩვენცა ასრე დაქუშტყით.

ხელრთვა: |³⁶ ლევან (მუხრანბატონი).

ქ. ჩვენ, მეფეთ-მეფემან, პატრონმა ვახტანგ, ეს³⁷ ბძანება ჩვენც გვიბძანებია, რარიგათაც ამა³⁸ მეფეთა წერილში სწერია, ქ(ორონი)კ(ონ)ს უთ (1721).

ხელრთვა: |³⁹ ვახტანგ

ოთხკუთხა ბეჭედი ლეგენდით: „მე, ფეხთგანბანილთა მიერ ეკლესია ვადიდე“. ნუსხა-ხუცურად: ერეკლე (ერეკლე II).

ხელრთვა: ერეკლე

გვიანდელი მინანერი: ქ. როსტომ მეფისა.

278

1658 წ. 10 იანვარი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა როჭიკა შალიკაშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-35/129; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დაეთარწი. საბუთი შეტანილია სარეგისტრაციოდ 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში: 1823 წლის 15 ნოემბერს, ნომრით: №127.

თარიღი: ქორონიკონი ტმე (346), იანვრის ი, რაც უდრის 1658 წლის 10 იანვარს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი გიორგი თუმანიშვილი.

[ქ]. ნებითა და შენევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან როსტომ, თანამემცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მარიამ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩვენმან, პატრონმან ვახტანგ, ესე წყალობისა წიგნი და წიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და ნამსახურთა ყმათა, შალეკაშვილს როჭიკას, შვილთა თქვენთა პაპუნასა და მამავალთა სახლისა თქვენისა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქვენის მამულის სიმედოვნოს წიგნის გაქაზლებას დაგვიაჯენით, შეგიწყალეთ და სიგლითა ამით გავი-
10 ახლეთ, ასრე რომე, რისაც მამულის მქონებელი იყო, არაოდეს არ მოგეშა-
ლოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხვათა ჯელმნიფეთაგან.

ანე, უზედაესთა მოგახსენებთ და უქვედაესთა გიბძანებთ, კარისა ჩვენის ვეჟილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყვნეთ და ანუ
15 დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქვენცა ასრე გაუთავეთ. და ნურაოდეს ნუ მოუ-
შლით და შექცეილებით, თვინიერ შენევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაიწერა ბძანება და წიშანი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმე, იანვრის ი, ჯელ-

ითა კარის ჩვენის მდივანმწიგნობრის თუ მანიშვილის გიორგისითა.

ფხვენიისა, სკრასა და ძევერას არა მოგიშალოთ-რა დარც წაგართვათ.

დედანს ესვა ბეჭდები: როსტომ, მარიამ

პირის სარეგისტრაციო მინაწერები: ასლთან სწორ არს, თა(ვადი) რატიევი.

სოვეტნიკი თავადი გაბრიელ რატიევი.

ასლი, წერილი მივიღე, თა(ვადი) იოსებ შალიკოვი.

ძოვანტარი:

შალიკაშვილი როჭიკა – შალიკაშვილები სამცხე-საათაბაგოს თავადები იყვნენ. სამცხის ოსმალთაგან მიტაცების შემდეგ შალიკაშვილებმა დატოვეს იქაურობა და ქართლში გადასახლდნენ. როსტომმა როჭიკას მამულები უბოძა ფხვენისში, სკრასა და ძევერაში. იგი უღლობდა ბოქაულთუხუცესის სახელს (ოთხმეზური გ. დისერტაცია, გვ. 144-145). როჭიკამ საფუძველი დაუდო შალიკაშვილთა განშტოებას – როჭიკაშვილების საგვარეულოს. ამაზე მიუთითებს ვახუშტი ბატონიშვილი: „როჭიკაშვილი არს შალიკაშვილი, მოვიდა სამცხიდან“ (ვახუშტი, გვ. 34). მისი შვილები შალიკაშვილებადაც იწოდებოდნენ და როჭიკაშვილებადაც.

279

1658 წ. 10 აპრილი. შუაშრამების განახლების წიგნი როსტომ მეფისა თბილელ ელისმსაღმი

დედანი: ხეც, Ad-551; თეთრი ხეული ქალაღდი; 49,2X27,2 სმ; მხედრული; შავი ფერის მელანი; განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: გაცრეცილია, დაზიანებულია საბუთის კიდეები. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. სპარსული ტექსტი დაწერილია საბუთის 1r-ს ზედა ნაწილში, გვერდულად, რის გამოც იკითხება ზევიდან ქვევით.

გამოცემები: ქორდანია, 1897: გვ. 473 (შემოკლებით); ქორდანია 1896: გვ. 211-212.

ქ. სახელითა სახიერისა, არსება დაუსაბამოსა, დაუსრულებელისა, უხილავისა, ძალ-განუზომელისა ღ(მრ)თისა, მ(ამისა), ძ(ისა)ა¹ და ს(ულისა) ნ(მიდი)სა, მეოხებითა ყ(ოვლა)დნმინდისა, ღ(მრ)თისმშობელისა, მარადის ქალწულისა მარიამისათა, წმინდათა ზეცისა ძალ²თა, უწოროთა ანგელოზთა და მთავარანგელოზთა, წმინდათა წინასწარმეტყუელთა, მო-

ციქულთა, მღდელმობდღუართა, მონ¹⁴ამეთა და ყოველთა წმინდათა ლ(მრ)თისათა, ზეცისა და ქუეყანისათა თ(ავედ)ბ(ობი)თა.

ჩუენ ლ(მრ)თივ-ალმართებულმან, ლ(მრ)თივ-დამ¹⁵ყარებულმან და ღმრთივ-გუირგუინოსანმან მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხედრემან ჩემმან, დედოფ¹⁶ალთა-დედოფალმან პატრონმან მარიამ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრონმან ვახტანგ, ესე¹⁷უკუნისამდი სამკუიდროთ და საბოლოოთ გასათავებელი, მტკიცე და უცუალებელი სიგელი მოგართუით თქუენ, ქალაქსიონთა¹⁸წმინდასა ლ(მრ)თისმშობელსა და მდგომარესა წინაშე შენსა, მჯდომარესა სათბილელოსა ზედა, ეფისკოპოსს, თბილელს, პატრონს ე¹⁹ლისს.

ასრე და ამა პირსა ზედან, რომე იპრიანა მოწყალემ²⁰ან ლ(მერ)თ(მ)ან და ბედნიერმან ყეენმან, ჩუენს სამკუიდროს²¹სამეფოსა და საბატონოზე-და გამოგუგზავნა. და მოვედით და ჩუენთანა აღზდილი, ჩუენი ერდგული და ნამსახუ²²რი ყმა, სუფრაჩი ჰამზაბეგ თან მოგუყუა და შეუტყობრად სიონთა ლ(მრ)თისმშობელის მამულში, ამაჲ საყდრის გ²³ვერდით დავსახლეთ. რადგან შეიტყო, რომ საყდრის მამული არის და საბოლოო²⁴დ ჩემს შვილთ არას არგებსო, მის²⁵სავ სიცოცხლეში, თავისის ნებაწყოფლობით, სიონთა ლ(მრ)თისმშობელს უდებდა და სოფელმან არ დააცალა, მის მეუფეს მიეზარა.

²⁶აწ, ვითაც საყდრის შეწირული მამული იყო, თქუენ ნაშენების ფასი მოგუართუით და ჩუენ თქუენგან მორთმეული ფასი²⁷მის შვილს [ე]უბოძეთ, და საყდრის ალაგი თქუენ დაგანებეთ ამ წესითა და საქმით, რომე დღეის წაღმა არას კაცს ჴელი²⁸ არა ჰქონდეს, რადგან ძველითგან საყდრის შემოწირული იყო და ძუელს გუჯარშიაც ეწერა. ჴელახლად, ჩუენად სადღეგრძელოდ²⁹ და გასამარჯვებლად, ჩუენც შემოგუინირავს. არას კაცს ჴელი არა აქუს, არცა მეფესა და არცა დედოფალსა და არცა უფლისწულსა,³⁰ არცა ქართველსა და არცა {თ}ათარსა.

ვინცა, რამანცა ადამის მონათესავემ კაცმან ამისად შლად ჴელყოს, მასმცა რისხავ³¹თავათ დაუსაბამო ლ(მერ)თი, მამა, ძე და სული წმინდა და ყოველნი წმინდანი ლ(მრ)თისანი, ზეცისა და ქუეყანისანი, ჴორციელნი და უჴო³²რცონი.

ვინ იცის, თუამზაბეგისან შვილი და ან ნათესავი გამოჩნდეს და ნაშენების ფასზედ სარჩლა დაიწყოს, ჩუენ გარდაგუინ³³ყუეტი და ნაშენების ფასიც ჩუენ გამოგუირთმევი, და იმას ამ ალაგთან თქუენს მეტს ჴელი არავის ჰქონდეს.

გქ³⁴ონდეს თბილელნო, ჩუენსა ერდგულობასა და სიონისა ლ(მრ)თისმშობელისა სამსახურსა შიგან. არაოდეს არ მოგეშალო³⁵წს, არა ჩუენგან და არა სხუათა მეპატრონეთა მეფეთა, დედოფალთა და უფლისწულთაგან.

აწე, გიბ(რძან)ებთ კარისა³⁶ ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ქალაქის მოვრავო, მელიქო და მამასახლისო, თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ, რა³⁷რიგადაც ამა, ჩუენგან შეწირულს სიგელში ეწეროს.

დაინერა ბძანება და ნიშანი – პირველიდგან ს ი ო ნ თ ა ლ(მრ)
თისმ²⁶შობლის მამული, კიდევ ჩუენგან გაახლებული შენირულობითა
ნიგნი ესე, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმე აპრილის ი (10), ჳელითა კარისა |²⁷ ჩუენი-
სა მდივან-მნიგნობრისა შ ა ნ შ ე ი ა ნ ი ს მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი ს შ ე ი ლ ი ს
ს უ ლ ხ ა ნ ი ს ა თ ა .

ხელრთვა: მ ა რ { ი } ა მ

მსხლის ფორმის ბეჭედი ლეგენდით: ყაენის ფეჳთა მტუერი, რ ო ს ტ ო მ
მეფე ვამტკიცებ.

ვ ა ხ ტ ა ნ გ ბატონიშვილის რვაკუთხა ბეჭედი გარშემო და შუაში ლეგ-
ენდით: ქ. ლითა შ ა შ ა ბ ა ზ ი ს ფეხთა მტვერი, ძე მეფე რ ო ს ტ ო მ ი ს ა ,
ვ ა ხ ტ ა ნ გ , ქორონიკონს ტმე (1658 წ.)

ორი ელიფსური ფორმის და ორი ოთხკუთხა ბეჭედი სპარსული ლეგე-
ნდით.

გვიანდელი მინანერები: შ ა მ ზ ა ბ ე გ ი ს სიგელი სახლებისა.

ს ი ო ნ ი ს ა .

კომენტარი იხ. საბუთთან: სეა, 1449-1270.

280

1658 წ. 21 აპრილი. ბანჩინება როსტომ მეფისა როგამ გამაცაფვილისა და ციციფვილის ღაფის შესახებ

პ ი რ ი : სეა, 1449-1105, გადაწერილია მოყვითაღო ფერის ქაღალდსე შავი
მელნით. გადმოღებულია დედნის განკვეთილობის ნიშანი: ერთი წერტილი ყოვე-
ლი სიტყვის შემდეგ. გამაგრებულია სარესტაფრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმე (346), აპრილის ქა, რაც უფრის 1658
წლის 21 აპრილს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შანშეან მარტიროსსმეილი
სულხანი.

ქ. ნებით და შენევნით ლ(მრ)თისათა, [...] ჩვენ, ლ(მრ)თივ-გვირგვი-
ნოსანმან მეფეთ-მეფემან, პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემან
ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, ასულმან მის სულნათლისა და დ ი -
ა ნ ი ს მ ა ნ უ ჩ ა რ ი ს ა მ ა ნ , პატრონმან მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სა-
სურველმან ძემან ჩვენმან, ბატონისშვილმან პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ .

ესე ამიერით უკუნისამდე ყამთა და ხანთა სამკვიდროთ და საბოლოოთ
გასათავებელი, მტკიცე და მოუშლელი წყალობისა ნიგნი და სიგელი შევი-
წყაღეთ და გიბოძეთ თქვენ, მ ა მ ა ც ა შ ე ი ლ ს , ჩვენსა ერთგულსა და
თავდადებით ნამსახურსა რ ო ბ ა მ ს , შეილსა შენსა [...], შეილთა და მო-
მავალთა სახლისა თქვენისათა, – ყოველთავე.

მას ყამსა, ოდეს თქვენს სამკვიდროს, რ უ ი ს { ი } ს მღთაების საყ-

დრის შეწირულს მე ქუ დ ი ს შ ვ ი ლ ი ს მამულსა, და მაზედ მსახლობელსა და ვერ ჩხ ა ძ ე ს ც ი ც ი ს შ ვ ი ლ ი შემოგეცილა, ჩვენ მოკითხული ვქენით, თქვენ, ძველითგან ჯელმწიფეთ შეწირულობის სიგელი და სუინაქსარი მოიტანეთ [და] გავსინჯეთ, და იმას არას რჯულის კაცისაგან

5 გამოწირვა და მოშლა არ გაენყობოდა. ჩვენცა სიგლითა ამით თქვენათ სამკვიდროთ, მოუშლელათ ხატს მლუთეებისას შეწირეთ ჩვენად სადღეგელოდ და სასულიეროდ.

გქონდეთ და გიბედნიეროსთ ღ(მერ)თ(მ)ან თქვენ და თქვენს შვილთა, და თუ ნ ა ს ა და პ ა პ უ ნ ა ს ა , ჩვენსა ერთგულად სამსახურშიგა.

10 ანე, ვინცა და რამანცა ა და მ ი ს მონათესავემან კაცმან: ანუ მეფემან, ანუ დედოფალმან, ანუ დიდმან და ანუ მცირემან ამისდა შლად ჯელყოს, მასამც რისხავს დაუსაბამო, დაუსრულებელი ღ(მერ)თი, ყოველნი წმიდანი მლუთისანი, ზეცისა და ქვეყანისანი, ჯორციელნი და უჯორციონი. და თვით ხატი მლუთაების ფერისცვალებისა, ხოლო დამამტკიცებელი ამისი

15 აკურთხოს ღ(მერ)თ(მ)ან.

დაინერა ბრძანება და მოუშლელი ნიშანი სიგელი ესე ჩვენი, ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმე, აპრილის კა, ჯელითა კარისა ჩვენისა მდივანმნიგნო || ბრის შ ა ნ შ ე ა ნ ი ს მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ს უ ლ ხ ა ნ ი ს ა თ ა .

დედანს ჰქონდა როსტომ მეფის ხელრთვა და ბეჭდები ლეგენდებით: როსტომ, მარიამ, ვახტანგ.

პირის გადამღების მინანერები:

ასლთან თანასწორე არს ეს წყალობის სიგლის პირი, მაგრამ ზეით ორგან დაგდებული არს ამაში ალაგი, ეს არა ჩანდა და რაცა ჩანდა, სწორეთ გარდმოვიღევით. თავადი, ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ე მ ე ტ რ ე ვ ე ლ ი .

ასლთან თანასწორი არის ეს არზის პირი, რომელიც, ზემოთ რომ არის დარჩომილი, იმას გარდა. თავადი ა რ ს ე ნ ბ ე ბ უ თ ო ვ ი .

281

1658 წ. 13 ივლისი. ყაალოგის წიგნი როსტომ მეფისა მესტუმრე იოვანე ავხაზისადმი

პირი: სეა, 1450-12/6; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველობის პირების დავთარში. წარდგენილია რუსული მმართველობის რეგისტრაციაში: 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია 1820 წლის 26 მარტს.

თარიღი: ქორონიკონი ტმე (346), მკათათვის იგ, რაც უდრის 1658 წლის 13 ივლისს.

საბუთის დამწერი: შანშვიანთ სულხანი.

[ქ]. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-ალმართებულმან, ღ(მრ)თივ-დამყარებულმან, ღ(მრ)თივ-გვირგ(ვი)ნოს(ა)ნმა, მეფეთ-მეფემან პატრონმან როსტომ, თანამეცხედრემან ჩუენ-

მან, დედოფალთა-დედოფალმან პატრონმა მ ა რ ი ა მ , ძემან ჩუენმან, პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ , ესე ამიერიო უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა სამ-
კუიდროთ და საბოლოდ გასათაეებელი წყალობის მამულის სითარხნის
წიგნი გიბოძეთ თქვენ, ა ფ ხ ა ზ ს ი ო ვ ა ნ ე ს , შვილსა შენსა ქ ა ი ხ ო ს -
როს , გ ი ო რ გ ი ს და ჩ ე რ ქ ე ზ ს ა .

5

მას ჟამსა, ოდეს ბძანებითა ლ(მრ)თისითა, მე, ასული ზღუათა მეფისა
და დ ი ა ნ ი ს ა , მოველ დედოფლად ქ ა რ თ ლ ი ს ა დ და მცირე ჩუენ-
გან გაზდილი და ნათლული ზითვად თან მოგუყევ. რადგან ჩუენი ერდგუ-
ლი და თავდადებით ერდგულად ნამსახური ყმა შეიქენ, ჩუენ შეგიწყალებთ
და ჩუენი მესტუმრობა გიბოძეთ და მამულად საყმოდ დაგიმკუიდრეთ ამო-
ვარდნილის ს ა გ ი ნ ა შ ე ი ლ ი ს კერძი გლეხი და მამული, რისაც მქონე-
ბელი ყოფილიყო და ჩუენგან ნაბოძებს სიგელში გინერია. თქვენ კიდევ,
უფრო ერდგულობის მამჭირნე და მომსახურე შეიქენით, ამავე ჩუენგან
ნაწყალობევს მამულის სითარხნეს დაგვიაჯენით.

10

ჩუენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, გითარხნეთ და გითავისუ-
ფლეთ, ასრე რომე, არასფერისთანა საჩვენო სათხოვარი და გამოსალები
არა გეთხოვობოდე-რა: არა კოდის პური, არა საბალახე, არა პირისთავი,
არა ნახირის თავი, არა მუშაობა, არა ბზე, არ(ა) ქეშკი და სამეფინიბო,
არასფერისთანა არა გეთხოვობოდე-რა, ერთის ლაშქარ-ნადირობისა და
საურისაგან.

15

გქონდეს თქვენ, თქვენთა შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა
ყოველთავე, თარხნათ, რისაც მქონებელი ჩ ხ ი კ ე თ ა ს , ს თ ო ნ ე თ ს ,
მ ა ნ ე ვ ა ნ ს და ჯ რ ა მ შ ი გლეხისა და მამულის მქონებელი იყვნეთ.

20

არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა სხუათა მეპატრონეთა-
გან. ამისად გათავებისად ლ(მერ)თი და ყოველნი მისნი წმინდანი მოგვიცე-
მია. თუ ვინმე შედეგად ჩუენად სხუათა მეპატრონეთა, ეს ჩუენგან ნაბოძ-
ები გლეხების სითარხნის წიგნი მოგიშალოს, მასამცა რი(ს)ხავს ლ(მერ)თი
და ყოველნი წმინდანი ლ(მრ)თისანი, ზეცისა და ქვეყანისანი, ჯორციელნი
და უჯორცონი, ხოლო დამამტკიცებელი ამისი აკურთხოს ლ(მერ)თ(მა)ნ.

15

დაინერა ბ(ძანე)ბა და ნიშანი ეს ჩუენი, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმე, მკათათ-
ვის ივ.

20

{ანე,} გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა მოსაქმენო, ბ(ძანე)ბა ესე ჩუენი
თქვენცა ასრე გაუთავეთ და ნურას მოუშლით.

დაინერა წელითა შ ა ნ შ ე ი ა ნ ი ს ს უ ლ ხ ა ნ ი ს ი თ ა .

დედანს ესვა ბეჭედი:

მ ა რ ი ა მ

პირის სარეგისტრაციო მინაწერები: ასლთან სწორე არის, სოვეტნიკი,
თა(ვადი) თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

ნამდვილი ესე წერილი მივილე, დარწმუნების წერილი. შტაბს-კაპიტანი,
თავ(ა)დი ა ფ ხ ა ზ ო ვ ი .

კომენტარი იხ. საბუთთან ხე(ვ), Qd-1653.

1658 წ. 24 აბვისტო. წყალობის განახლების
წიგნი ოსტომ მეფისა მეღვინეთუხუცეს
ბიძინა სოლალაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14668, მოკეითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 44,7X23,3 სმ. შავი ფერის მეღანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის თავი საკმაოდ დაზიანებულია და დაკარგულია გრაფიკების გარკვეული ნაწილი. დაზიანებული ადგილები შეესებულია ხარესტაჟრაციო ქაღალდით.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმმ (346), აგვისტოს 24, რაც უდრის 1658 წლის 24 აგვისტოს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი შანშეიან მარტიო'სიშვილი შალვა.

ქ. ნებითა და შენეუნიტა [ლ(მრ)თ(ისა)თა, ჩუენ, ლ(მრ)თიე გუირ-გუინოსანმა, მე]²ფეთ-მეფემა და ორისავე სამეფოსა – ქ ა რ თ ლ ი ს ა და კ ა ხ ე თ ი ს ა მქონებელ-მპყრობელმა, ჯელმნიფემან,³ პატრონმა ოსტომ, და თანამეცხედრემა ჩუენმა, დედოფალთა-დედოფ⁴ალმა, ჯელმნიფის, პატრონის და დ ი ა ნ ი ს ასულმა, ბატონმა მ ა რ ი ა მ, ძეთა ჩუენ⁵თა, ბატონიშვილმა პატრონმა ვ ა ხ ტ ა ნ გ, ესე ამიერთ უკუნის-ამდის ჟამთა,⁶ ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და მოუშლელი წყალობისა ნიგნი და სიგელ⁷ი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ერდგულთა და წესისაებრ ერდგულთ⁸ით ნამსახურთა ყმათა: ს ო ლ ა ლ ა შ ვ ი ლ ს, კარისა ჩუენისა მელვინეთუხუ⁹ცეს ბ ი ძ ი ნ ა ს ა, შვილსა თქუენსა ბ ე - ჟ ა ნ ს, გ ი ო რ გ ი ს, შვილთა და შვილიშვილთა¹⁰ლთა და მომავალთა სახ-ლისა თქუენისათა.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგ¹¹ით კარსა კ უ მ ი ს { ს }, თქუენსა მა-მა-პაპათ ნაქონს სამკუიდროს მამულის წყალ¹²ობას დაგუეაჯენით, მოკ-ითხული ექენით და ყოვლის კაცისაგან მოუდევარი¹³ და უცილებელი მამული იყო, ვითაც, რომ ჩუენზედ ერდგულად და ბევრიგად¹⁴ ნამსახ-ურნი იყუენით, შეგინყალეთ [და] გიბოძეთ თქუენის პაპის ბ ა ბ უ რ ი ს სამ¹⁵კუიდრო და ნაქონი კ უ მ ი ს { ს }, ა ს ლ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი ფ ი - რ ა ლ ა, შ ა ვ ე რ და შ ვ ი ლ ი ა ს ი ა, მის¹⁶ი განაყოფი ნ ა დ უ ა, ს უ ლ ხ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი ბ ე რ ი ა, დ ა რ ი ს პ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი პ ა პ უ ა, თ ა თ ა რ ა შ¹⁷ი ლ ი ე გ ა ნ ა, მისი განაყოფი პ ა პ უ ნ ა. ესენი ყუელა მათ-მათის მამულითა, მთ¹⁸ითა, ბარიტა, წყლითა, ნისქუილითა, ველითა, ვენაჭითა, საწნავითა და უწნავითა, ე¹⁹კლეს{ი}ათა, სასაფლაოთა, შენითა და ოჯერიტა, ნასყიდითა და უსყიდითა, ყოვლის²⁰ მათის სამართლიანის სამძღურიტა, შესავლიტა და გამოსავლიტა, თქუენის ნ¹²¹აზურევეითა, ყოვ-ლის კაცის უცილებლად სამკუიდროდ და საბოლოო{ო}თ თქუენთ²²ის და თქუენთა შვილთათუის გუიბოძებია.

{გ}ქონდეს და გიბედნიეროს ლმ(ერ)თ(მა)ნ²³ ჩუენსა ერდგულად სამ-

სახურსა შიგან, ესე ასრე გაგითავდეს და არაოდეს²⁴ არა მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შემდგომად სხუათა მეფეთა და²⁵ დედოფალთაგან და არცა სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარი|სა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო, მდივანო და სხუანო კარისა ჩუენისა მო²⁶საქმენო, ვინცა-ვინ იყოთ და ანუ დღესა იქით ვინცავინ იქნებოდეთ, |²⁷ ბ(ძანე)ბა და სიგელი ესე ჩუენი თქუენცა ასრე გაუთავეთ და დაუ²⁸მკუიდრეთ, რაგვართაც ამა ჩუენგან ნაბოძებსა სიგელსა შიგან ე²⁹წეროს. ნურას მოუშლით და შეეცილებით, თვინიერ თანადგ³⁰ომისა და შეწეუნისაგან კიდე.

დაინერა ბ(ძანე)ბა და სიგელი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა³¹ ტმე, თვესა აგუისტოსა კდ, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მ³²წიგნობრისა შ ა ნ - შ ე ი ა ნ ი ს მ ა რ ტ ი რ ო ზ ი შ ვ ი ლ ი ს შ ა ლ ე ა ს ი თ ა .

მრგვალი ბეჭედი ლეგენდით: რო ს ტ ო მ

ხელრთვა: მ ა რ ი ა მ

283

1658წ. 1 სექტემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ელიზბარ და სხვა სოღაღაშვილებისადმი

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-1350-ბ; მოთაესებულია Hd-1350-ა-ს (აღწერილობა იხ. წინა საბუთთან) მომდევნოდ. მელანი – შავი. განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაწერილია განსხვავებული ხელით. საბუთი ქართულ-სპარსულია. ცხრასტრიქონიანი სპარსული ტექსტი, შესრულებული შექასთე-ნასთალიყის ხელით, მოთაესებულია recto-ზე. ქართული საბუთის თავში.

თ ა რ ი დ ი : საბუთის უზის ქორონიკონი ტმე (346), ენკენისთვის ა, რაც უდრის 1658 წლის 1 სექტემბერს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : სამეფო კარის მდივან-მწიგნობარი შანშეიანთ სულხანი.

გამოცემა: ფეოტურიფი, 1955: გვ. 274, N 118.

ქ. ნებითა {და} შეწეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღმ(რ)თიფ-გუირ-გუინოსანმა, ორისავე ტახტისა და ს¹აჴელმწიფოს მპყრობელ-მქონებელმა, მეფეთ-მეფემა, ჴელმწიფემა პატრონმა რო |²ს ტ ო მ , და თანამეცხედრემა ჩუენმა, დედოფალთა-დედოფალმა პატრონმა მ ა რ ი ა მ , ასულმ³ან ზღუათა მეფისა და დ ი ა ნ ი ს ა მ ა ნ უ ჩ ა რ ი ს ა მ ა ნ , ძემან ჩუენმან ბატონიშვილმან პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ , |⁵ ესე ამიერიო უკუნისამდი სამკვიდროთ და საბოლო(ო)დ გასათავებელი, მტკიცე და მოუშლელი წყალობისა⁶ ნიგნი და სიგელი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენსა ერდგულსა და თავდადებით ერდგულად ნამსახ⁷ურსა

სოლალაშვილს ელიზბარს, შვილსა შენსა, ბოქაულთუხუცეს ზურაბს, შვილთა და შვილიშვილთა მამავა⁸ლთა სახლისა თქუენისათა.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და მამულისა წყალობასა დაგვი-
ჯენით, ჩუენ მოკით⁹ზული ვქენით კუმიის {ს} ყაფარი სა და ბა-
ბურის ნაქონს გარდაის რომ სამკვიდრო ჰქონოდა, იმის გარეთ, კუმი-
ისი თქუენი¹⁰ სამკუიდრო ყოფილიყო. ბედნიერის ყვეენიდამაც მოიჭანე
რაცამი და ბევრს გაისარჯე. ჩუენიც დიდად ერდგულად ნამსახ¹¹ური
იყუენით, ბედნიერის ყვეენის ბ(ძანე)ბაც გავათავეთ და ჩუენის ამდენის
ერდგულად სამსახურის სამუქფოდ შეგი¹²წყალეთ და, ყაფარი სა და
ბებურის სამკუიდროს გარდაისად, სულ ერთობით კუმიის მათ-მა-
თის მამულითა: ¹³წყლითა, ნისქუილითა, ველითა, ვენაჭითა, საწნავითა,
უხნავითა შენითა, ოვრით, შესავალ-გამოსავლითა, მთ¹⁴ით ბარამდი, ჭალ-
ითა, სანადიროთა, მინდურიითა, რისაც მქონებელი კუმიის ყოფილიყო,
ყოვლის მისის სამართ¹⁵ლიანის საქმითა და სამზღურიითა. აგრევე,
ვითაც ბევრს გაისარჯენით ჭირნახულობის გულისათვის, კიდევე ყა-
¹⁶ფარი ს კერძისაგან გარსუაშვილი, აზნაურ(ი)შვილი იარა-
ლა, მისი ყმა ბუდახაშვილი მარქარა, [ლ]ობიერაშ-
ვილი¹⁷ გოგის მათ-მათის მამულითა, რისაც მქონებელი იყუნენ,
უკლებ(ლ)ად. და კიდევე – ბებური ს კერძი ბერსუაშვი¹⁸ლი
ი[ა]განა, ისიც მისის მამულითა, რისაც მქონებელი იყოს თქუენთვის
და თქუენთა შვილთა და შვილიშვილთათვის¹⁹ გვიბოძებია ყოვლის კაცის-
აგან უცილებლად.

გკონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩუენსა ერდგულობასა და
სამსახუ²⁰რსა შიგან, არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩუენგან და არა შე[მ]
დეგად სხუათა მეპატრონეთაგან.

ანე, მოგახსე²¹ნებთ კარისა ჩუენისა ვეჟილ-ვეზირნო, გიბ(ძანე)ბთ
სხუანო მოსაქმენო, ვინ გინდა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წალმა²² იქნე-
ბოდე(თ), თქუენცა ასრე გაუთავეთ, როგორაცა ამა ჩუენგან ნაწყალობე-
სა სიგელსა შიგა ეწეროს.

დაიწერა ბ(ძანე)ბა და ნი²³შანი ესე ჩუენი ჯელითა, კარისა ჩუენისა
მდივან-მნიგნობრისა შანშეიანის სულხანისითა. ქ²⁴(ორონი)
კ(ონ)სა ტმე, ენკენისთვისა.

ხელრთვები: მარიამ, შაჰნავაზ

უზის მრგვალი ბეჭედი ლეგენდით: როსტომ

საპარსული ტექსტი:

[هو]

مقرر است که در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا 'شماهاه ایت نیل' رسد تیول کمذیلی را که در
دفتر کمیش واقع است سوی رسد تیول؛ بابر و قفار که بالمناصفه موازی دوازده خانه رعایت است؛ بتیول
رفعت پناه سهراب بیگ ایشک آقاسی ومقرر و مفوض فرموده ارزانی داشتیم رعایا؛ محل رسد تیول
کمذیلی مزبورہ سوی آنچه از آنجمله وضع شده مشارالیه را تیولدارا باستقلال خود دانسته مالوجہات

و كل حقوق ديوانی از قرار معمول گرجستان باو جواب گویند ۱ و قضایا، سانحه را سوی قضیه خون باو رفع نمایند که موافق حق و حساب پرشش نموده فیصل دهد! مستوفی سرکار عالی در دفتر ثبت و علمنموده هر ساله حکم مجدد نطلبند چون نشان! بمهر عالی توشیح یابد اعتماد نمیدت تحریر! فی شهر ذی قعدة الحرام سنه ۱۰۶۸

დადგენილია, რომ ქვემოთ ქართულად დანერილის საფუძველზე, ძალის წლის ექვსთვეობის დასაწყისიდან, გამდელის თიულის წილი, რომელიც სოფელ კ უ მ ი ს შ ი მდებარეობს, ბ ე ბ უ რ ი ს ა და ყ ა ფ ა რ ი ს თიულის წილის გარდა, რომელიც სანახევროდ თორმეტ კომლ გლეხს შეადგენს, სიდიადის საფარველის ეპიკალასი ზ უ რ ა ბ - ბ ე გ ი ს ა თ ვ ი ს 5
გაგვიჩენია და ჩაგვიბარებია. ხსენებული გამდელის თიულის წილის გლეხებმა, იმათ გარდა, რომელნიც მათი რიცხვიდან გამოკლებულნი არიან, აღნიშნული [ზ უ რ ა ბ - ბ ე გ ი] თავიანთ სრულუფლებიან თიულდარად უნდა ცნონ. ს ა ქ ა რ თ ე ე ლ ო შ ი [არსებული] წესის მიხედვით, მალუჯათი და მთელი სახელმწიფო გადასახადი მას გადასცენ და [სასამართლოს] 10
საქმეები, გარდა სისხლის სამართლის საქმეებისა, მას მიანდონ, რათა სამართლიანობისა და გონიერების შესაფერისად გამოიძიონ და გადანეციტონ [ისინი]. მაღალი კარის მუსტოფიმ [ეს ბრძანება] ჩანეროს დაეთარში და მის მიხედვით იმოქმედოს, ყოველ წელს ახალ ბრძანებას ნუ მოითხოვს და როცა [ეს] ნიშანი მაღალი ბეჭდით შეიმკობა, დაემორჩილონ. 15
დაინერა 1068 წლის ზულ-ყადას თვეში.

კომენტარი იხ. საბუთთან: 1450-28/189.

**1658 წ. 12 სექტემბერი. ჟგალრის ჟიგზი ორსტომი
მეფისა თაჟა თუმანიშვილისაჲმ**

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Sd-532; თეთრი სქელი ქაღალდი; ზომა: 50,8X23,2 სმ; მხედრული; შავი ფერის მეღანი; განკეთილობის ნიშანი: სამი წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ. დაზიანება: აღენიშნება მცირე ლაქები. კიდეები გამაგრებულია სარესტაგრაციო ქაღალდით. საბუთი ორენოვანია – ქართულ-სპარსული. რეასტრუქონიანი სპარსული ტექსტი, ნასთადიკის ხელით შესრულებული, მიწერილია recto-ზე, ქართული ტექსტის თავში, გვერდულად.

პ ი რ ე ბ ი : ხეც, Sd-36, სეა, 1449-1705.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი: მდივან-მოგზიბარი შაველ ყორღანაშვილი.

თ ა რ ი დ ი : ქორიონიკონი ტმშ (346) ენკენისთეის იბ, რაც უდრის 1658 წლის 12 სექტემბერს.

გ ა მ ო ც ე მ ა : თაყაიშვილი 1909: გვ. 130-131; ფეოტურიძე, გვ. 281-284, №121.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, ღ(მრ)თივ-გუირგუინოსან-მა{ნ}, ორისავე |²ტახტისა და სახელმწიფოს მპყრობელ-მქონებელმან, მეფეთ-მეფემან, |³ ჯელმწიფემან პატრონმა{ნ} რ ო ს ტ ო მ , თანამეცხედრემან ჩვენმა{ნ}, დედოფალ|⁴თ-დედოფალმან, პატრონმა{ნ} მ ა რ ი - ა მ , პირმშომან და სასურვე|⁵ლმა{ნ} ძემა{ნ} ჩვენმა{ნ}, პატრონმა{ნ} ვ ა ხ ტ ა ნ გ , ესე ამიერ ჟამთა და ხ|⁶ანთა სამკუიდროთ და საბოლოო{ო} თ გასათავებელი, მტკიცე და უცვალე|⁷ბელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩ|⁸ვენთა ერდგულთა და წესისაებრ მრავალფერად თავდადებით ნამსახურ|⁹თა, და ჩვენის მორჭმა-გა{ნ} დიდებისათვის დიდათ მომჭირნეთა და ძალის მ|¹⁰იმცემთა, ჩვენის ხვაშიადის შემნახავთა ყმათა: თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ თ ა : თ ა ყ ა ს , კ ა |¹¹რისა ჩვენის მდივან-მწიგნობარს ბ ი რ თ ე ე ლ ს , მოჰრდარს მ ა ნ უ ჩ ა რ ს და |¹²ჯ { ი } მ შ ი ტ { ა } ს , ბ ა ი ნ დ უ რ ს , გ ი ო რ გ ი ს , ზ უ რ ა ბ ს , ნ ა ს ყ - ი და ს , პ ა პ ა ს , ბ ე ყ ა ნ ს , ს უ ლ ხ ა |¹³ნ ს , ზ ა ქ ა რ ი ა ს , ქ ი შ - ვ ა რ ს , გ ო რ ჯ ა ს პ ი ს , ყ ა ლ ა ნ დ ა რ ს და ზ ა { ა } ლ ს , შვილთა და მ|¹⁴ომავალთა სახლისა თქუენისათა, – ყოველთავე.

მას ჟამთა, ოდეს მოგუიდექით |¹⁵ კარსა და მამულის წყალობას და-გუიჯენით, ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მო|¹⁶ხსენება თქუენი და თქუენის ნამსახურობისა და ერდგულობის სამუქფოდ |¹⁷ შეგინყალეთ, დაგიმკუიდრეთ და გიბოძეთ ბ ო ლ ნ ი ს ი ს ჯ ე ვ ს სოფელი ბ |¹⁸ე რ დ ი კ ი , ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა და სამძღურითა: წყლითა, ნი|¹⁹სქუილითა, ველითა, ვენახითა, შენითა და ოჯრითა, ვიდრე მთით ბარამდ|²⁰ის. უნაკ-ლულთ გქონდეს და გიბედნიაროს ღ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერდგუ|²¹ლად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს, არა ჩვენგა|²²ნ და არა შემდგომად ჩვენდა სხვათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ა|²³წე, გიბ(რძანებ)თ, კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხვანო მო-საქმენო, ვინცა-ვი|²⁴ იყუნეთ და ან დღეის წალმა ვინცა-ვინ იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუ|²⁵თავეთ, რარიგათაც ამა ჩვენგან ნანყალობევს ფარ-ვანაში სწერია. და |²⁶ ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილებით, თვინიერ თანადგომისა და |²⁷ შეწევნისაგან კიდე.

დაიწერა ბ(რძანებ)ა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმვე, ენკენისთუ-ის |²⁸ იბ, ჯელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის ყ ო რ ლ ა ნ ა შ - ვ ი ლ ი |²⁹ს შ ა ვ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვა: მ ა რ ი ა მ

როსტომ მეფის მრგვალი ბეჭედი ლეგენდით: რ ო ს ტ ო მ

ვახტანგ ბატონიშვილის რვაკუთხა ბეჭედი ლეგენდით: ქ. ღ(მრთისა)ითა შაჰაბაზის ფეხთა მტვერი, ძე მეფე რ ო ს ტ ო მ ი ს ა ვ ა ხ ტ ა ნ გ , ქორონ-იკონს ტმვე.

გვიანდელი მინაწერი: ქ. ბ ე რ დ ი კ ი ს წყალობის წიგნია.

هو

حكم عالی شد آنکه بنابر شفقت عالی در باره رفعت پناهان برتیل بیگ و منوچهر بیگ، تومانی اغلیها بموجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتدا ششماهه ایت نیل قریه بردیک من اعمال سمخوت را بنیول مشارالیه و نقا و جمشید و بایندر و گیورگی و سهراب اولاد و برادران ایشان مقرر و مفوض فرموده ارزانی داشتیم رعایا قریه مزبوره مومی الیهم را تیولداری استقلال خود دانسته مالوجهات و حقوق دیوانی را موافق معمول گرجستان بایشان جواب گویند و قضایا سانحه را سوی قضیه خون بایشان رفع نمایند تا موافق حق و حساب پرسش نموده فیصل دهند مستوفی سرکار عالی حسب المسطور در دفتر ثبت و عملنماید چون نشان بمهر عالی رسد اعتماد نمایند تحریر فی شهر ذی حجه الحرام سنه ۱۰۶۸

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მარალი ბრძანება მასზე, რომ სიდიადის საფარველთა ბ ი რ თ ვ ე ლ - ბ ე გ და მ ა ნ უ ჩ ა რ - ბ ე გ თ უ მ ა ნ ი შ ე ი ლ ე ბ ი ს მიმართ მაღალი წყალობის [მიპყრობის] გამო, იმის საფუძველზე, რომელ-იც ქვემოთ ქართულად წერია, ძალის წლის ექვსთვეობის დასაწყისიდან, ჩვენ, მოხსენიებულთ და მათ შვილებს და ძმებს: თ ა ყ ა ს , ჯ ე მ შ ი დ ს , ბ ა ი ნ დ უ რ ს , გ ი ო რ გ ი ს ა და ზ უ რ ა ბ ს , თიულად გავუჩინეთ, ჩავაბარეთ და ვუწყალობეთ ს ო მ მ ი თ ს დამოკიდებული სოფელი ბ ე რ - დ ი კ ი . ხსენებული სოფლის გლეხებმა მოხსენიებული [პირები] თავის სრულუფლებიან თიულდარებად უნდა ცნონ, ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო შ ი [არ-სებული] წეს-ჩვეულების შესაბამისად, მალეჯათი და სახელმწიფო გა-დასახადი მათ გადასცენ და [სასამართლოს] საქმეები, გარდა სისხლის [სამართლის] საქმეებისა, მათ გადასცენ, რათა სამართლიანობისა და ჭეშ-მარიტების თანახმად გამოიკითხონ და გადაწყვიტონ ისინი. მაღალი კარის მუსტოფიზიმ, დანერილის თანახმად, [ეს ბრძანება] დავთარში შეიტანოს და [მის მიხედვით] იმოქმედოს. როცა ეს ნიშანი მაღალი ბეჭდით იქნება დაბე-ჭდილი, დაემორჩილონ მას. დაინერა 1068 წლის ზულ-ჰიჯჯას თვეს.

სპარსული ტექსტის ბოლოს დასმულია როსტომ მეფის სპარსული ბეჭედი. საბუთის verso-ზე მოთავსებულია ორი სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი: 1. ელიფსური ბეჭედი წარწერით: ۱۰۵۷ یا صاحب العصر و الزمان — „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო! 1057* (//1647) ქვეშ სარეგისტრაციო მინაწერი „قلمی شد“ — „დაინერა“; 2. ელიფსური რთული წარწერით, რომელშიც იკითხება სახელი: „گرجین“ — გიორგი.

კომენტარი იხ. ხეც, Ad-972-თან.

* ე. ფუჟურიძის შენიშვნა: ბეჭდის თარიღი 1056 უდრის 1646-1647 წ. ნუენი წელ-თაღრიცხვით.

**16[5]8 წ. 1 ოქტომბერი. ბარიგების წიგნი როსტომ
მეფისა პაპუნა და ძახოსრო ბარათაშვილებისადმი**

დ ე დ ა ნ ი : ხეც, Hd-14419; მოკეითაღო ფერის ქაღალდი, ზომა: 33,5X20 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაწიანება: საბუთის დაწიანებულ ადგილები შეესებულება სარესტავრაციო ქაღალდით.

პ ი რ ი : ხეც, Hd-7587-⁶

თ ა რ ი დ ი : საბუთს უზის მკდარი თარიღი: ქორთიკონი ტღვ (336), ლუიზობისთვის ა, რაც გვაძლევს 1648 წლის 1 ოქტომბერს. მაგრამ საბუთში როსტომის შეილად ვახტანგის მოხსენიება მიანიშნებს, რომ ქორთიკონში შეცდომაა დაშვებული ერთ ათეულში – ლ-ასის (30) ნაცვლად უნდა ვივარაუდოთ მ-ანი (40), რაც მოგვცემს 1658 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : თაყაიშვილი 1899: გვ. 64-65, №38, დოლიძე 1972: გვ. 88-98, №31.

ქ. ნებითა და შენეენითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ-გუირ-გუინოსანმა¹², მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან როსტომ, და თან¹³ამეცხედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონ-მა¹⁴ნ მ ა რ ი ა მ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩუენმან, პატრო¹⁵ნმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ, ესე გარდაწყვეტილობისა და წყალობისა ნი¹⁶გნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ე¹⁷რდგულთა და ნესისებრივ მრავალგუარად თავდადებით ნამსახ¹⁸ურსა ყმასა ბ ა რ ა თ ა შ უ ი ლ ს, ყლიჯყორჩს პ ა პ უ ნ ა ს ა, ქ ა ი ხ ო ს რ ო ს ¹⁹ და თქუენთა შუილთა.

მას ჟამსა, ოდეს თქუენი და ს ა { ა } კ ა ძ ი ს ზ ²⁰ უ რ ა ბ ი ს ა თ უ ი ს ნახსენები იყო და საყე²¹ენოდ ჩამოვიყუანეთ, ამისთვის, ²²რომე ჩუენზედ მრავალი ავი საქმე მოინდომეს და ლალატმ²³ გაერივნეს, საყე²⁴ენოდ სხუა ძმა გამოვართუით და, ვითაც ჩუენის²⁵ ორგულისა და ლალატში გარეულის ს ა { ა } კ ა ძ ი ს ნახსენები ი²⁶ყო, იმას წავართუით და ჩუენგან გაზდილს მ ა ჩ ა ბ ე ლ ს ქ უ ა ²⁷ უ ლ ს შევრთევით. ამ საქმიითა, რომე, დღეს და დღეის უკან²⁸ ს ა { ა } კ ა ძ ი ს ნათესავთა და სახლისკაცთა ჯელი აღარა ჰქონდეს²⁹ და ვერცავინ უსაყუედუროს ეს ჩუენგან გარიგებული³⁰ და გარდაწყვეტილი საქმე.

ანე, გიბ(ძანე)ბთ კარისა ჩუენისა ვექ³¹ილ-ვეზირნო და სხუანო მო-საქმენო და წინამდევნო, თქუენ³²ცა ასრე გაუთავეთ და ნურა ჯორცშესხ-მული კა³³ცი ამის საქმეში ნუ გაერევით, რომე ჩუენგან გარიგებ³⁴ული საქმე არის.

ვინცა და რამანცა კაცმან ამის საქმეში გარე³⁵ვა მოინ³⁶დომოს, თავ-აღამც რისხავს დაუსაბამო ღ(მერ)თი და ყოე³⁷ლნი მისნი წმიდანი ზეცისა და ქუეყანისანი, ჯორციელნი³⁸ და უჯორციონი.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტღვ, ღ³⁹უინობის-თუის ა.

ხეული ხელრთვა: | ²⁷ რ ო ს ტ ო მ

გვიანდელი მინანქრები:

შავი მელნით: ქ. რ ო ს ტ ო მ მეფის წიგნია ქალის თაობაზე მიცემული.

ყავისფერი მელნით: ს ა { ა } კ ა ძ ი ს ა | ²⁸ თ ე ი ს გაუშუებინებით და
მ ა ჩ ა ბ ლ ი ს ა თ ე ი ს მიუცია რ ო ს ტ { ო მ } მეფეს.

ს ა { ა } კ ა ძ ე ს ა და თქუენში გადაწყვეტილობის წიგნი.

კომენტარი იხ. საბუთთან სეა, 1448-80-თან და ხეც, Hd-14601-თან.

286

1658 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა თამაზ ჟოგანშაშვილისადმი

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-2319, მოკეითალო ფერის ქაღალდი, ზომა: 25X18
სმ., შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკეუთილობის ნიშანი: ორწერტილი
და სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის კიდეები აქვს დაზიანებული,
მარჯვენა კიდეზე აღაგ-აღაგ დაკარგულია გრაფიკების ნაწილი. შეეს-
ებულია სარესტავრაციო ქაღალდით. საბუთი ქართულ-სპარსულია.

თ ა რ ი ღ ი : ქორონიკონი ტმვ (346), რაც უდრის 1658 წელს.

საბუთის დ ა მ წ ე რ ი : მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თუმანიშვილი.

გ ა მ ო ც ე მ ა : ფუთურიძე, 1955: გვ.278-281, N120.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, ღ(მრ)თივ გუირ-
გუინოსანმან, მეფეთ-მე²ფემან, ჳელმწიფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ ,
და თანამეცხედრემან ჩუენმან, დე³დოფალთ-დედოფალმან პატრონმან
მ ა რ ი ა მ , პირმშომან და სასურველმან ძემა⁴წ ჩუენმან, პატრონმან
ვ ა ხ ტ ა ნ გ , ესე უკუნი სამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელ⁵წ ნყალობი-
სა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ თქუენ, ჩუენთა ე⁶რდგულთა
ყმასა, წ ო ვ ა ნ შ ა შ ვ ი ლ ს მამასახლის თ ა მ ა ზ ა ს ა , ძმასა შენს⁷ას
ლ ა მ ა ზ ა ს ა , ბ ა ი რ ა მ ს ა , შვილთა: რ ე ვ ა ზ ა ს ა , წ ო ვ ა ნ შ ა ს ა
და მამავალთა სახლისა თქუე⁸წისათა ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგუიდეგით კარსა და ჩუენთ მამა-პაპათაგან⁹
ბოძებულის გლეხების წიგნის გა¹⁰ა¹¹ხლებას დაგუიჯენით, ჩუენცა ვის-
მინეთ აჯა და მოხსენ¹²ება თქუენი და დაგიმუიძრეთ და გიბოძეთ შ უ -
ლ ა ვ ე რ ს ყ უ ლ ი ა ტ ე რ უ ნ ა შ ვ ი ლ ი , ყ ა რ ა ხ ა | ¹³ნ ა , მ ა ნ გ ი ა
ა ი გ უ ნ ა შ უ ი ლ ე ბ ი და ბ ა ღ დ ა დ ა შ ვ ი ლ ე ბ ი , უ ჰ ა ნ ა შ უ ი ლ ი
გ უ ლ ა ზ ი ზ ა , | ¹⁴ყ ო ჩ ი ა და ვ ა თ ი ა , მ უ რ ა დ ა შ უ ი ლ ი ვ ა რ -
თ ა ნ ა , ჰ ა ც თ უ ხ ა შ ვ ი ლ ე ბ ი , ა ფ რ ი ა მ ა შ | ¹⁵უ ი ლ ე ბ ი ,

[ი]ს ი ვ კ ა კ ო ზ ა შ უ ი ლ ე ბ ი , შ ა დ ი კ ა ს ო ფ ე ლ შ ი მ ი ტ ი ჩ ა -
შ უ ი ლ ე ბ ი , ა მ ი რ ა შ |¹⁴უ ი ლ ე ბ ი , უ ჰ ა ნ ა შ უ ი ლ ე ბ ი , თ ქ ე -
ნი ვ ე ნ ა ჯ ე ბ ი , მ ი ნ ა - წ ყ ა ლ ი , ვ ე ნ ა ჯ ე ბ ს ზ ე დ ა თ ა ხ ა ლ |¹⁵შ ე ნ ი , დ ლ ე ს რ ი ს ა ც
მ ა მ უ ლ ს მ ქ ო ნ ე ბ ე ლ ი ი ყ უ ნ ე თ მ თ ი თ - ბ ა რ ა მ დ ი , - ყ ო ლ ს მ ი ს ი ს [ს] |¹⁶ა მ ა რ -
თ ლ ი ა ნ ს ს ა ქ მ ი თ ა დ ა ს ა მ ძ ლ უ რ ი თ ა , თ ქ უ ე ნ თ უ ს დ ა თ ქ უ ე ნ თ ა შ უ ი ლ თ ა თ უ -
ის გ უ ი ბ ო |¹⁷ძ ე ბ ი ა , ს ა მ კ უ ი ლ რ ო დ დ ა ს ა ბ ო ლ ო {ო} დ , დ ა ა რ ა ო დ ე ს ა რ მ ო გ ე შ ა -
ლ ო ს ა რ ა ჩ უ ე ნ გ ა |¹⁸დ ა ა რ ა ს ხ უ ა თ ა მ ე პ ა ტ რ ო ნ ე თ ა გ ა ნ .

ა ნ ე , გ ი ბ (ძ ა ნ ე) ბ თ კ ა რ ი ს ა ჩ უ ე ნ ს ა ვ ე ქ ი ლ - ვ ე ზ ი რ |¹⁹ო დ ა ს ხ უ ა ნ ო მ ო -
ს ა ქ მ ე ნ ო , თ ქ უ ე ნ ც ა ა ს რ ე გ ა უ თ ა ვ ე თ დ ა ნ უ რ ა ო დ ე ს ნ უ [მ ო უ] |²⁰შ ლ ი თ დ ა
შ ე {ე} ც ი ლ ე ბ ი თ , თ უ ი ნ ი ე რ შ ე ნ ე ვ ე ნ ს ა დ ა თ ა ნ ა დ გ ო მ ი ს ა გ ა ნ კ ი დ ე .

დ ა |²¹ი ნ ე რ ა ბ (ძ ა ნ ე) ბ ა ე ს ე ქ (ო რ ო ნ ი) კ (ო ნ) ს ა ტ მ ე , ჯ ე ლ ი თ ა კ ა რ ი ს ა ჩ უ ე ნ -
ს ა მ დ ი ვ ა ნ მ ნ ი გ ნ |²² ო ბ რ ის თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ის ბ ი რ თ უ ე ლ ის ი თ ა .

ორი მრგვალი ბეჭედი ლეგენდებით: ||²³ რ ო ს ტ ო მ , ვ ა ხ ტ ა ნ გ .

verso-ზე მინაწერები: |²⁵ქ . ის ჯ ე ლ მ ნ ი {ფ ი} ს ბ ძ ა ნ ე ბ ა ჩ უ ე ნ , მ ე ლ ი ქ ს ყ ო რ -
ბ მ ა ზ ბ ე გ ს |²⁴დ ა ჩ უ ე ნ ს შ ე ი ლ თ ა , ა ს ე დ ა გ უ ი მ ტ კ ი ც ე ბ ი ა .

ქ . ყ მ ის წ ი გ ნ ი ა რ ის .

ოთხკუთხა და ოვალური სპარსული ბეჭდები.

სპარსული ტექსტი:

هو

حكم عالی شد آنکه بمجیبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده از ابتداء | نهماهه ایت نیل رعایا وباغات و
محل زراعت معلومه واقعه در قری شوله ویر | و شادی کندی بر موجبی که در تصرف طماز کدخداء
شولهوری |

قریه شادی کندی

قریه شوله ویر

رسد ... بال

قلیه دیراونه شولی قراخان

منکی ولد هایکون بخدادشولی

او هانه شولی گولاسوز قوچیه

واطیه وروطانه هاسعده شولی

اپرامه شولی سیاو کاکوزه شولی ... میدیچه [شولی] امیره شولی او هانه شولی

و اخوان او نیز بمومی الهیه و اسلمس و بیرام برادران و ریواس و زوقانشاء اولاد |

او شفتت و مرحمت فرمود ارزانی داشتیم مستقی سر کار عالی حسب المسطور |

مقرر دانسته در دفتر ثبت و عملنماید و چون نشان بهر عالی رسد اعتماد و |

اعتبار نمایند تحریرا فی شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۶۸ |

ის (ღმერთი)

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ ქვემოთ, ქართულად დაწ-
ერილის საფუძველზე, ძალის წლის ცხრათვეობის დასაწყისიდან ჩვენ
ვუნყალობეთ და ვუბოძეთ სოფლებს შ უ ლ ა ვ ე რ ს ა დ ა შ ა დ ი ქ ე ნ დ -
შ ი მ დ ე ბ ა რ ე ვ ე ნ ა ხ ე ბ ი , ს ა ხ ნ ა ვ -ს ა თ ე ს ი მ ი ნ ე ბ ი დ ა გ ლ ე ხ ე ბ ი ი მ სა ფ უ ძ ვ ე ლ -
ზე, როგორადაც ისინი წინათ შ ა უ ლ ა ვ ე რ ის ქ ე თ ხ უ დ ა ს თ ა მ ა ზ ი -

სა და მისი ძმების მფლობელობაში იყვნენ. ხსენებულ [თამაზს] და
 ასლამაზს დაბაირამს, მის ძმებს და შვილებს რევაზს და ნო-
 ვანშას: სოფელ შულავერში - ყულია ტერუნაშვილი ყა-
 რახანა, მენგია აიგუნას - შვილი, ბაღდადაშვილი, 5
 უჰანაშვილი გულასუზა, ყოჩია, ვათია, ვართანა
 ჰასადაშვილი, აფრიმაშვილი სიავე, ქაკუზაშვილი.
 სოფელ შადიქენდში - მიტიჩა [შვილი], ამირაშვილი,
 უჰანაშვილი. მაღალი კარის მუსტოფი დანერილის თანახმად დად-
 გენილად ცნობს რა [ამას], დავთარში შეიტანს და [ამის მიხედვით] იმოქ-
 მედებს. და როცა ეს საბუთი დაბეჭდილი იქნება მაღალი ბეჭდით, ენდნონ 10
 და დაემორჩილონ მას. დაინერა კუთხეული რამაზანის თვეს, [10]68 წ.

საბუთის დაზიანების გამო არ ჩანს როსტომ მეფის ბეჭედი. საბუთის ver-
 so-ზე დასმულია ოვალური ფორმის სპარსული სარეგისტრაციო ბეჭედი, ლეგ-
 ენდით *الزمان والعصر* : — „ო, საუკუნისა და დროის მფლობელო!“ მის
 ქვემოთ არის მინანერი: *قلی شاد* — დაინერა.

287

1658 წ. ჟგალაობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ყაფლან ბარათაშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-15/100; გადაწერილი დედნიდან რუსული მმართველო-
 ბის პირების დავთარში. საბუთი წარდგენილია რუსული მმართველობის
 რეგისტრაციაში 1817 წლის 12 აპრილს, გატარებულია რეგისტრაციაში 1820
 წლის 6 მარტს, ნომრით: №83. საბუთი ორენოვანია, ქართულ-სპარსული.

თარიღი: ქორონიკონი ტმე (346), რაც უდრის 1658 წელს.

საბუთის დამწერი: მდივან-მწიგნობარი ბირთველ თემაჩიშვილი.

გამოცემა: ფუთურიძე, 1955: გვ.276-277, № 119.

[ქ.] ნებითა და შენევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, ღ(მრ)თივ-გვირგვი-
 ნოსანმან, ორისავე ტახტისა და საბატონოს მყრობელ-მქონებელმა,
 მეფეთ-მეფემან, ხელმწიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამეცხ-
 ედრემან ჩუენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მარიამ,
 პირმშომან და ძემან ჩუენმან, პატრონმან ვახტანგ, ესე უკუნისამდე 5
 ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, მტკიცე და უცვალებელი სამკუიდრო და
 საბოლოოდ მოუშლელი წიგნი და ნიშანი შეგინყალეთ და გიბოძეთ თქუნენ,
 ჩუენთა ერდგულთა და წესისაებრ თავდადებით ნამსახურთა, ჩუენის მორ-
 ჭმა-გადიდებისათვის დიდათ მომჭირნეთა და ძალის მიმცემთა ყმათა: სახ-
 ლისუხუცეს პატრონს ბარათაშვილთა ყაფლანს, შუილთა 10
 თქუნეთა: — პაპუნასა, ასლანს, ვახტანგს, თამაზს
 ს, გიორგის და თქუნენ ბიძაშვილთა: გიორგის, ბეჟანს,

ერასტის, გივსა და მომავალთა სახლისა თქუენისა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და ჩუენთ მამა-პაპათაგან} გარიგებულისა და ნაბოძარის სიგლის გა{ა}ხლებას დაგვიჯუენით, ჩვენცა მოკითხული ვქენით და, რომელიც ტაშირის სოფლები ს ა ბ ა რ ა თ ა - შ უ ი ლ ო ყოფილა და თქუენი სამკუიდრო და ჩუენით ჩამომავალთაგან სიგელში სახელდობით გინერიათ, – ყოვლითურ უკლებრივ თქუენთუის და თქუენტა შუილთათუის გვიბოძებია სამკუიდროდ და საბოლო{ო}დ, ამ წესითა, რომე არა კაცი არ შემოგაცილოთ და არც ვის დავანებოთ უთქუენოს კაც-სა. ყოვლის სამართლიანის საქმითა და საზღურით ასე დაგვიმკუიდრებია.

{გ}ქონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თ(მან) ჩვენსა ერდგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად სხუათა მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

ანე, გიბძანებთ კარისა ჩვენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე გაუთავეთ, და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შე{ე}ცილებით, თუინიერ შენგისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმე, ხელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ის ბ ი რ თ უ ე ლ ის ი თ ა .

დედანს ესვა ორი ბეჭედი.

პირის სარეგისტრაციო მინაწერები:

ასლიდამ თანასწორ არს ჩანერილი, სოვეტნიკი, თა(ვადი) თ ე ი მ უ რ ა ზ ბ ა გ რ ა ტ ო ვ ა ნ ი .

სოვეტნიკი, თა(ვადი) დ ი მ ი ტ რ ი თ ა რ ხ ა ნ ო ვ ი .

ასლი წერილი მივიღე, თა(ვადი) ზ უ რ ა ბ ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ო ვ ი .

თა(ვადი) ა ს ლ ა ნ ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ო ვ ი .

თა(ვადი) ი ლ უ ა რ ს ა ბ ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ი .

თა(ვადი) ი კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ლ ე ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ო ვ ი .

თა(ვადი) ი ი ა კ ო ბ ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ი .

თა(ვადი) ის ა მ ა რ ა ღ დ ა ნ ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ო ვ ი .

საპარსული ტექსტი:

حکم عالی شد آنکه بمجبی که در ذیل بخط گرجی نوشته شده بر نهج |
حکم عالی که قبل از این موقوم کشته قری محدوده طائر نام محلی من

براته ایلی را که حسب الارقام و الاحکام ابا و اجداد نواب عالی تیول ابا و اجداد |
رفت پناه قیلان بیگ و یوتم بیگ مفوض بوده بدستور بررفت پناه مشارالیه و |
اصلان بیگ و بابونه بیگ و غیر اولاد او و بیجن بیگ و گئو بیگ و غیره |
اولاد یوتم بیگ شفقت و مرحمت فرموده ارزانی داشتیم مستوفی سرکار عالی حسب |
المسطور در دفتر ثبت و عمل نمایند چون نشان بمهر عالی رسد اعتماد نمایند |
تحریر ا فی شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۹۸

محل مهر رستم خان قلمی شد رمان گرگین

გამოვიდა მაღალი ბრძანება მასზედ, რომ ქვემოთ ქართულად დაწერილის საფუძველზე, ამას წინათ დაწერილი მაღალი ბრძანების მიხედვით ს ა ბ ა რ ა თ ი ა ნ ო ს ა დ მ ი დამოკიდებულ და ტ ა შ ი რ ა დ ნოდებულ ადგილზე მდებარე სოფლები, რომლებიც მისი უმაღლესობის წინაპართა რაყამებისა და ბრძანებულებათა თანახმად, სიდიადის თავშესაფარის ყ ა ფ ლ ა ნ ბეგისა და ი ო თ ა მ ბეგის მამა-პაპათათვის იყო თიულად ბოძებული, ჩვენ წესისამებრ, ხსენებული სიდიადის საფარველს [ყ ა ფ ლ ა ნ ბეგსა] და ა ს ლ ა ნ ბეგს, პ ა პ უ ნ ა ბეგსა და მის სხვა შვილებს, ბ ე ყ ა ნ ბეგს, გ ი ვ ი ბეგსა და ი ო თ ა მ ბეგის სხვა შვილებს ვუწყოლობეთ და ვუბოძეთ. მაღალი კარის მუსტოუფიმ დაწერილის თანახმად დავთარში ჩანეროს ეს და [ამის მიხედვით] იმოქმედოს. როცა [ეს] ნიშანი მაღალი ბეჭდით აღიჭურვება, დაემორჩილონ მას. დაიწერა 1098 წლის კურთხეული რამაზანის თვეში.*

კომენტარი იხ. საბუთთან; ხეც, Hd-1919.

288

1658 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ყილიჯიყორს პაპუნა ბარათაშვილისადმი

პ ი რ ი: ხეც, Hd-4153; გადაწერილია XIX საუკუნეში I ფრ. დასაწყისში გადაწერის ხელით ფანქრით მიწერილია: „წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მიცემული პაპუნა ორბელიანისადმი. ამ წიგნისა პირი გვაქვს ხელში ლურჯ ქაღალდზე დაწერილი, ნიშნებად იხმარება ორ-ორი წერტილი“.

თ ა რ ი ღ ი: ქორონიკონი ტმშ (346), რაც უდრის 1658 წელს.

გ ა მ ო ც ე მ ა: თაყაიშვილი 1899: გვ. 424-425, №355.

ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, ღ(მრ)თივ-გვირგვინოსანმან და ორისავ ტახტისა და საბატონოს მპყრობელ-მქონებელმან, მეფეთ-მეფემან, ჯელმნიფემან პატრონმან როსტომ, და თანამცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან, პატრონმან მ ა რ ი ა მ, პირმშომან და სასურველმან ძემან ჩვენმან, პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ, ესე უკუნისამდე ჟამთა და ხანთა გასათავებელი, სამკვიდრო და საბოლოო, მტკიცე და უცვალებელი წყალობისა და სითარხნისა წიგნი და ნიშანი შეგიწყალეთ და გიბოძეთ) თქვენ, ჩვენთა ერდგულთა და წესისაებრ, თავდადებით მრავალფერად ნამსახურსა ყმათა ბ ა რ ა თ ა შ უ ლ ს, ჩვენს ყ(ი)ლიჯყორჩსა პ ა პ უ ნ ა ს ა, შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენი-სათა, – ყოველთავე.

მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქუენის ნამსახურობის სამუქუოდ, ე ნ ა გ ე თ ს თქვენს მკვიდრსა მამულს დაგუეაჯენით და თქვენის

* ე. ფუთურაძის შენიშვნა: გადაწერის 1098 არასწორად აქვს ამოკითხული. პიჯრის 1098 წელი ემთხვევა ქრისტიანული წელთაღრიცხვის 1687 წელს

სასახლის ა მ ლ ი ვ ი ს გათარხნებასა. ჩვენცა ვიგულებთ და ვიგულსმოდგინეთ, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი და გიბოძეთ ე ნ ა გ ე თ ს ფ ე რ ი ა შ ე ი ლ ი ს ა და მ ი რ ა ქ ა ს მამული, ზედ მსახლობელის დ ა ვ რ ე შ ა თ ი და მისის დისწულის თ ა მ ა ზ ა თ ი , დღეს რისაც მქონებელნი იყვნენ, მთით ბარამდისინ. ესენი დაგიმკვიდრეთ და თქუენი სასახლე ა მ ლ ი ვ ი ც ასრე გითარხნეთ, რომ არაფრისთანა საჩვენო სათხოვარი და გამოსალები არა ეთხოვბოდეს-რა: არა კოდის პური, არა საბალახე, არა პირის თავი, არა ნახირის თავი, არა სეფობა, არა ქეშიკი, არაფრისთანა არა ეთხოვბოდეს-რა, ერთის სათათროს საურისა და ლაშქარ-ნადირობისაგან კიდე, ამ წესით, რომე ბაზიერს დაეჭიროს ქორისთვის, ერთი ქათამიც ვერ აიყუანოს.

{გ}ქონდეს და გიბედნიეროს ლ(მერ)თ(მა)ნ ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შინა და არაოდეს არ მოგეშალოს, არა ჩვენგან და არა სხვათა შემდგომად მეფეთა და მეპატრონეთაგან.

აწე, გიბ(რძანე)ბთ, კარისა ჩუენისა ვექილ-ვეზირნო და სხუენო მოსაქმენო, ვინცა-ვინ იყუნეთ და ანუ დღეის წაღმა იქნებოდეთ, თქუენცა ასრე დაუმტკიცეთ, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყალობევსა ფარვანში ეწეროს და ნურაოდეს ნუ მოუშლით და შეეცილებით, თვინიერ შეწევნისა და თანადგომისაგან კიდე.

დაინერა ბ(რძანე)ბა და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)ს ტმე, ჳელითა კარი-სა ჩუენისა მდივან-მნიგნობრის თ უ მ ა ნ ი შ უ ი ლ ი ს ბ ი რ თ უ ე ლ ი ს ა თ ა .

ხელრთვები: რო ს ტ ო მ , ვ ა ხ ტ ა ნ გ .

კომენტარი იხ. საბუთთან: ხეც, Hd-14601.

289

1658 წ. შაჰირულების წიგნი როსტომ მეფისა სვამიტიცხოვლისადმი

პ ი რ ი : ხეც, Sd-2975; გადაწერილი დიმიტრი ბაქრაძის მიერ, ქართულ-სპარსული. დასაწყისში მიწერილია საბუთისავე ხელით: „თავზე თათრული აწერია და ბეჭდებიც უსხედს სპარსული“.

თ ა რ ი დ ი : ქორონიკონი ტმე (346), რაც უდრის 1658 წელს.

პ ი რ ი : E73-39, 76b-80a; 1449-1798

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : Акты, IV, ч. II, стр.772; ჟორდანიას 1897: გვ. 472-473 შემოკლებით); с. какабадзе, ГДИНА, 1967, #63, с.174 (აღწერილობა).

ქ. პირველიდან მყოფო ღმერთო და მარადის თანაარსო და არსებით ძეო და სიტყვაო, მამისა უწინარესო ჟამთაო, ღმერთო მამაო, ღმერთო ძეო და ღმერთო სულო წმინდაო; არა სამნო ღმერთნო, არამედ პირებით განყ-

ოფილო და ბუნებით შეყოფილო და ღმრთაებრ განუყოფელო ერთო ღმერთო, რომელი აღსასრულსა ჟამთასა მოხვედ შემოსად თბისა ადამიანისა, განჰკაცუნ და იშვე ღვთაებაუქცეველად ორითა ბუნებითა, და ივნე უვნებელმან ხსნისათვის ნათესავისა კაცთასა; და აღადგინე პირველდაცემული მამა ჩვენი და თანააღადგინე ბუნება ჩვენი მოკვდავი, რათამცა ურჩინცა სამკვიდრებელ შენდა ვიყვნეთ და ურწმუნონი მორწმუნე გუყვენ; ეჰა, სახიერებასა შენსა, რომელმან უმჯობესი წინასწარ განიგულე ჩვენთვის და მოგვეც ჯვარი შენი უძლეველი საძლეველი და ყოვლად ძლიერი საყდარი დიდებისა შენისა;

ეჰა, საყდარო კათოლიკე ეკლესიაო, უდიდებულესო და უაღმატებულესო ა დ ა მ ი ს ი თ გ ა ნ , ვიდრე მოაქამომდე ყოველთა და ვიდრე აღსასრულადმდე ყოფილთა და ყოფადთა საყდართა და ეკლესიათაო, დიდებაო სიმტკიცეო, სიქადულო სოფლისაო და გვირგვინო მორწმუნეთაო, რომელი იდიდები ანგელოზთაგან, შეიმკვები მოციქულთაგან, იკურთხევი მღვდელთ-მოდღვართაგან და თაყვანისცემები მოწამეთაგან; და საშუალ გიპყრიეს და გარე შეგიცავს სასო და მარადის მაღიძებელი ცხოვრებისა!

ეჰა, სვეტო ღვთივიდიდებულო და ღვთივბრწყინვალეო, სიმტკიცეო და სიქადულო ქართველთა ნათესავისაო და ძლიერებაო მეფეთაო, რომელი აღყვანებულ იქმენ ზეცად ანგელოზთა მიერ და კვალად გამოგვიჩნდი მსხდომარეთა ბნელსა და დაემყარე შორის ცასა და ქვეყანასა, და იწყევ დენად მირონსა ამას ღმერთ-მყოფელსა, რომლისა მიერ განქარდეს და დაეცნეს და შეიმუსრნეს და განიბნივნეს ყოველნი საძაგელნი და ბილწნი კერპნი არმა-ზადენისნი, და მოოხრდა ყოველი შენებულება მათი, დაიქცეს და იავარ-იქმენს ყოველნი ბომონნი, საზორველნი და სამსახურებელნი მათნი და აღეშენენ მათ წილ სახლნი ღვთისანი, ტაძარი დიდებისა და საყდარნი სამეფონი, რომელსა შინა მკვიდრ არს კვართი საუფლო, ზეგარდამო ქსოვილი, შეღებული სისხლითა მით საუფლოთა, რომლისა მიერ განამტკიცნა სჯული, და განათლდეს ყოველი ადამიანნი და მხიარულ არს ყოველი სოფელი და განთავისუფლდეს ტყვენი და განისხნეს კრულნი და ვინმე მიუთხრას და ანუ სასმენელ ჰყვნეს ქებულებანი შენნი!

მე, მინდობილმან და მოქენმან შენვენათა და ცვა-ფარვათა თქვენთამან, თქვენ ძლით მპყრობელმან მეფობისამან, ი ე ს ე - დ ა ვ ი თ - ს ო ლ - ო მ ა ნ - ბ ა გ რ ა ტ ო ნ ი ა ნ მ ა ნ , ნებითა ღვთისათა, ა ფ ხ ა ზ თ ა , ქ ა - რ თ ვ ე ლ თ ა , რ ა ნ თ ა , კ ა ხ თ ა და ს ო მ ე ხ თ ა , შ ა რ ვ ა ნ შ ე და შ ა [შ ა] ნ შ ე და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და ჩრდილოეთისა სამანთა კედართა თვითფლობით წელმნიფედ მპყრობელ-მქონებელმან, მეფეთ-მეფემან პატრონმან რ ო ს ტ ო მ , თანამეცხედრემან ჩვენმან, დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან მ ა რ ი ა მ , და ძეთა ჩვენთა, პატრონმან ვ ა ხ ტ ა ნ გ , და სახლისა ჩვენისა მომავალთა, - ყოველთავე.

ჴელვყავ და გულსმოდგინედ ვინყევ ძიებად, რათამცა მცირედითა რათამე და უნივითოთა ნაღვანითა მემსახურა ჩვენისა განმადლიერელებელისა და მცველ-მფარველისა, დიდისა და ცათა

მოზაძავისა, მეორედ იერუსალიმისა, დედაქალაქისა მცხეთისა წმინდისა, სამოციქულოსა საპატრიარქოსა ეკლესიისა და მას შინა ღვთივ-ალმართებულისა სვეტისა ცხოველისა, კვართისა სამეუფოსა და მირონისა ღმერთ-მყოფელისათვის. პირველიდგან ჩვენს ჩამომავალ-
5 თა ველმწიფეთაგან მეტიხეთა ღვთისმშობელი ძველთაგან მეტოქად და მისი შეწირული სოფელი ერნანისი სვეტისცხოველს შემოსწიროდა და ცოტას ხანს ჟამთა ვითარებისაგან მოშლოდა. ახლა მოგვიდევით კარსა თქვენ, საქართველოს პატრიარქი-კათალიკოზი, პატრონი ქრისტეფორე და გვეაჯენით.

10 ჩვენცა ხელახლად, ჩვენ სადღეგრძელოდ და მეფობისა ჩვენისა წარსამართებლად ვკადრეთ და შემოვწირეთ მეტიხეთა ღვთისმშობლის საყდარი და მისი შეწირული სოფელი ერნანისი, მისის სამართლიანის საქმითა: მითთა, ბართა, წყლითა, ნისქილითა, ველითა და ვენახითა შენ-
15 ითა და ოხერითა, საძებრითა და უძებრითა, ყოვლითურთ უნაკლულად. კიდევცა ამ წესით გვითარხნებია, რომე არაფერი საჩვენოს სათხოვარი და გამოსაღები არა ეთხოვოდეს-რა და არა საციხო, თვინიერ სათათროს საურისა და ლაშქრობა-ნადირობისაგან კიდე, არა ჟამისა გამოცვლილობისათვის არა შეიცვალოს არა ჩვენგან და არა შემდგომად ჩვენსა მომავალთა მეფეთა და დედოფალთაგან, და არას ნათესავი კაცისა და დედაკ-
20 აცისაგან.

ვინც და რამანცა კაცმან, ანუ მძლავრმან მძლავრებით, ანუ [უ]ქ[უ]ედ[ა] ესმან რწომისათვის შესცვალოს და ველჰყოს ამისად შლად, ქცევად და გამოხვებად, ანუ ვინ იურვოს, ანუ მოციქულად შექნას, ანუ რასაცა მიზეზისა შემოღებითა გამოსწიროს და გამოახოს ცათა მოზაძავსა კათოლიკეთ ეკ-
25 კლესიათა მცხეთისა საყდარსა ესე ჩვენგან შეწირული მამული, ვინცა გამოსწიროს და მოუშალოს, რისხავსმცა დაუსაბამო ღმერთი, მამა, ძე და სული წმინდა, შემცა-იცვლების რჯულისაგან ქრისტეანეთასა. უკეთუ მეფემან შესცვალოს, მეუფეო მეფეთაო, შენ, იგი შესცვალე დიდებისაგან შენისა; უკეთუ დედოფალმან შესცვალოს, დედოფალო დაბადებულთა, შენ
30 იგი შესცვალე დიდებისაგან შენისა; ვინცა და რამანცა კაცმან მოიგონოს, ანუ თუ საქმით ისაქმოს, ანუ თუ თვით თავისათვის, ანუ სხვათათვის, აღიხოცენ და მოისპენ ქვეყნით სახსენებელი მათი. კრულმცა არის ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა, შემცა-ედების კეთრი გეზისა, ძრწოლა კაენისა, შიშთილი იუდასი, მეხდატეხილობა დიოსკორესი, დანთქმა
35 დათან [და] აბირონისი, [ნ]ისტორს და ორიგენისთანამც არის სამკვიდრებელი მისი; მას ზედამცა დაესრულების ხმა იგი ჯვარის მცემელთა, რომელთა თქვეს, ვითარმედ: "სისხლი მაგისი ჩვენ ზედა და შვილთა ჩვენთა ზედა."* და ვინცა დაამტკიცოს, ღმერთმან ყოველივე მისი გაგებული მტკიცე ჰყოს.

40 დაინერა ბძანება და ნიშანი ესე ქორონიკონსა ტმვ, ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან-მწიგნობრის თუ მანიშვილის გიორგისათა.

ქ. ამის მოურაობა და შინდის {ს} ჯანყელაშვილთათვის

მამულით, რისაც დღეს მქონებელია სა[ხ]ლთხუცის მ ა ლ ა ლ ა ძ ი ს სა[ხ]ლთხუცეს პ ა პ უ ა ს ა თ ე ი ს გვიბოძებია სამკვიდროდ და საბოლოოდ. არას კაცს ამასთან ხელი არა აქვს.

დედანზე დასმული იყო ორი ბეჭედი ლეგენდით: რ ო ს ტ ო მ

290

[1658 წ.] შაჰირულის წიგნი მთაგარისკოვოს ნიკოლოზ ჩხეიძისა ნიტრიის ღმრთისმშობლისადმი

პ ი რ ი : სეა, 1449-1935, გადაწერილია თეთრი ფერის, ერთმანეთსე გადაბმულ ოთხ ქაღალდის ფურცელზე. თავში მიწერილია დედნის ზომა 49,5X25,5 სმ. და სააღრიცხვო ნომერი: №2. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკუთხილობის ნიშანი: სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ;

თ ა რ ი დ ი : საბუთი უთარიღოა. გამოცემაში იგი დათარიღებულია 1658 წლით, დასაბუთებისათვის იხ. კომენტარი N2.

ქ. სახელითა სახიერისა, არსება-დაუსაბამოსა, დაუსრულებელისა, ძალ-განუზომელისა, ძლიერება-მოუწსენებელისა, უნივთოსა, უ(ს)რუ-ლოსა, ურებამოსა, ყოველთა არსისა და თუთ არავესგან [თ]ანაარსისა ღ(მრ)თისა, მამისა, ძისა და სულის წმიდისათა.

თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომლობითა ყოვლად წმიდისა, ყოვლად უბინოსა და ბინ-შეუხებელისა დედოფლისა ჩუენისა, ღ(მრ)თისმ-შობელისა, უხსნელისა და უმეტესად კურთხეულისა მ ა რ ი ა მ ი ს ა თ ; ძალითა და ძლიერებითა, და მინდობითა პატიოსნისა და ცხოველმყოფე-ლის ჯუარისათა, რომელსა ზედან განიპყრნა უხსნელნი მკლავნი თუისნი ქ რ ი ს ტ ე მ ა ნ , მეუფემან ღ(მერ)თმან ჩუენმან, ხსნისა ჩუენისისა.

ამისითა თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომლობითა ზეცისა ძალითა, და ქუეყანისა ანგელოზთა და მთავარანგელოზთა მ ი ქ ა ე ლ და გ ა ბ რ ი ე ლ ი ს ა თ ა ; ოთხთა თავთა მახარებელთა: მ ა თ ე , მ ა რ -კ ო ზ , ლ უ კ ა და ი ო ვ ა ნ ე ს ი თ ა , ათორთა მოციქულთა, მონამე-თა და მონამეთა მთავართა: ს ტ ე ფ ა ნ ე , გ ი ო რ გ ი , დ ი მ ი ტ რ ი , პ რ ო კ ო პ ი , და სხუათა მონამეთა, მათ უბინოთა ქალწულთა: ი რ ი ნ ა , მ ა რ ი ნ ა , თ ე კ ლ ა და ე კ ა ტ ი რ ი ნ ა და სხუათა ქალწულთა, რომელნი თავი თუისი განირეს გზათა სამეუფოთა, მესუეტეთა, მეუდაბნო-ეთა, შიშუელ-მართალთა, განდგომილთა და, რანიცა წმიდანი დიდსა საუ-ფლოსა სუინაქსარშიგან სწერიან, და ანუ მოიხსენებინ.

ამა ყოველთა წმიდათა ღ(მრ)თისათა თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომლობითა, ჩუენ, ღ(მრ)თის მიერ მინდობილმან, სასწაულითა მისითა კურთხევით კურთხეულმან, ქ ა რ თ ლ ი ს ა და დედაქალაქისა მთავარებისკომოზმან, ჩ ხ ე ი ძ ე მ ა ნ , პატრონმან ნ ი კ ო ლ ო ზ , ესე

უკუნისამდი ჟამთა და ხანთა გასათავებელი წიგნი და გუჯარი გკადრეთ და მოგახსენეთ თქუნ, საწინელო და ყოველთა ქრისტიანეთა შესავედრებელ და მხსნელად მათად გამოჩენილო, ყოვლად უბინოვო დედაო ღ(მრ)თისაო, იტრიისა სიონთა ღ(მრ)თის მშობელო, თუით-მინ-

დობილმან შენმან მთავარებისკოპოზმან ჩხეიძე მან, პატრონმან ნიკოლოზ, ძმამან ჩემ(მ)ან პატრონმა ბეჟან, და ძმისწულმა ჩემმან ქაიხოსროვ, და მომავალთა სახლისა ჩუენისამან.

ასრე და ამა პირსა ზედან, რომე, ვითა{რ}ცა დიდთა მეფეთა ტაძარი, წმიდა ესე თქუენი და შესავალი თქუენი ალაგები მოგუცეს და მოგუი-

ბოძეს, ჟამთა ვითარებისაგან და მ[დ]ევარის კაცისაგან საბძანისი ალაგი თქუენი დიად, დანგრეულ-დაქცეულიყო, შეწეწითა ღ(მრ)თის{ა}ითა და ძლიერებითა შენითა, რაცა ოდენ ძალ-გუედვა, აღვაშენეთ ს[ან]დო და მონარღუევი თქუენი სამრეკლო სენაკები და გალავანი და სხუა, რომელიცა აკლდა, ავაშენეთ და შევამკევით [ბრ]წყინვა[ლ]ესა სახელსა შენ-

სა ზედან, და ამათგან, ესოდენ ჭირნი ვნახეთ. ესეცა მოვინდომეთ, რომე ჩუენგან გლესიცა შემატებ(ოდა) და შესწირვოდა. ამისთუის, ჩუენის დიდის ქრთამითა, მირთმევითა და შეხუენითა, მეფესა რომს სტომს ხუთი კომლი ჩუმათელიძე შემოვანირვინეთ და მტკიცე და შეუცილებელი ძეგლი და სიგელიცა დაეადებინეთ.

აგრევე, ვითაცა ტაძარსა პატიოსანსა თქუენსა ესე შეწირული გლესები ახლო {ე}ყო და სამსახურს ვერ მოშორდებოდენ, ამისთუის ამათგან დასადები აღარა დავადევით- რა თავ-თავის ბეგრის მეტი, და წიფას ერთი გლესი - მამულზე მცირედ იყუნენ - რომსა ძენი, პატა-შუილები თევდორა და ლონია და მათი შუილი ზეროაი და პატა. და ტაძარსა თქუენსა წინა სანთელი მცირედ იყო, ამისთუის ჩუენად სადღეგძელოდ სულისა ჩუენისა სახსრად, საოხად და ცოდვისა ჩუენისა გასაქარებლად, ამა რომსა ძესა დავდევით თქუენს წინ მოსალებლად წელიწადში სამი ჩარეჟი სანთელი, და ორს შაურს დეკანოზს ჟამს აწირვინებდეს და იმისთუის მისცემდეს.

ანე, ვინცა და რამანც კაცმან, ანუ მეფემან და დედოფალმან, ანუ კ(ათალიკო)ზმან და ეფისკაპოზმან, ანუ წინამძღუარმან, ანუ დიდმან და ანუ მცირემან, ესე ჩუენგან შეწირული სამი ჩარეჟი სანთელი, თორმეტი პური და ნახევარი კოკა ლუინო, მისართმელად და მისატანად შეშალოს, მასმცა ედების შიშთუილი იუდასი, ძრწოლა კაენისა, [დანთქმა] და თან და აბირონისა, და მასმცა მეორედ მოსულას ჩუენისამც ცოდვით განი[კითხ]ოს...[რიგებს, თევდორობას დღეს მიიტანდეს. დაინერა წიგნი ესე [ქორონიკონსა... თუესა... წელითა...]

ხელრთვა ხვეულად: ნიკოლოზ ჩხეიძე.

კომენტარები:

1. ბუჟან ჩხეიძე - კომენტარი იხ. საბუთთან: სეა, 1450-35/92
2. ნიკოლოზ ჩხეიძე - მეფე როსტომის მამიდაშვილი და სამეფო

კართან დაახლოებული პირი, იყო ქართლის მთავარეპისკოპოსი 1661-1671 წწ. (ჯანდიერი, 1971: 333). მ. შაორშაძის დაკვირვებით, მისი მთავარეპისკოპოსობა, სავარაუდოდ, 1688 წლამდე უნდა გაგრძელებულიყო. ეინაიდან, საბუთში ნიკოლოზი მთავარეპისკოპოსად იხსენიება, ამიტომ ავტორი მიიჩნევს, რომ საბუთი 1658 წლის შემდეგ არის გაცემული და საუბარია როსტომის მმართველობისას მომხდარ მოვლენებზე (შაორშაძე, 2017: 227-238). გარკვეულ ხანს იგი თბილელი ეპისკოპოსიც უნდა ყოფილიყო, მღვდელმთავრად გახდომამდე – ნიტრიის მონასტრის წინამძღვარი. მის ძმას ბექან ჩხეიძეს და თავად ნიკოლოზს 1656 წელს აუგიათ მონასტრის გაღაფანი, სამრეკლო და სენაკები.

291

1633-1658 წწ. მეფე როსტომის ბრძანება მოხელეებისადმი ოსეთიდან ახრილი და ჯავის ზემოთ დასახლებული ოსებისათვის ხელუხლებლობის შესახებ

დ ე დ ა ნ ი : სეა, 1448-10326; მოყვითალო ფერის ქაღალდი; ზომა: 26X17 სმ. შავი ფერის მელანი, მხედრული, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; დაზიანება: საბუთს კიდეებზე აქვს მცირე დაზიანებები და შეესებულება სარესტავრაციო ქაღალდით. ბოლოში ახლავს რუსული მინაწერი.

ქ. უზედაესთა მოგახსენებთ და უქუედ¹აესთა გიბ(რძანე)ბთ, ჩუენს საბატონოში ვინგ²ინდავინ ბ(რძანე)ბისა ჩუენისა მორჩილნი ი³ყუნეთ, მერმე ეს ო ს ი ხ ო ნ თ ქ ა რ ა და⁴ ამისი შვილი ხ ა ჩ ი ო ს ე თ ი თ აიყარნეს,⁵ მოვიდეს, ჩუენ მოგუენდუნეს, გუეყმენ⁶ და ჯ ა ე ა ს ზემოთ, რ ო კ ა ს დავასახლეთ.

ანე, ჩუენს⁸ საბატონოში, სადაც წავიდნენ და მოვიდნენ, კა⁹რგად დახდომისა და პატივის მეტს ნურას¹⁰ შესცოდებთ, ვინცავინ ო ს ე თ ი დ ა - მ ე ო ს ი ¹¹ კაცი გარდმოვიდეს და ამასთან დასახლდეს,¹² ნურცავინ რას იმათ შესცოდებთ, თუ¹³ არადა მწუედ გუენყინების, იცო¹⁴დით.

ხეეული ხელრთვა: რ ო ს ტ ო მ ¹⁵

ბოლოში ერთვის რუსული მინაწერი.

1627 წ. 4 თებერვალი. წყალობის წიგნი სპიმონ
მეფისა ყაზლან ბარათაშვილისადმი

პირი: სეა, 1450-15/132; საბუთი გატარებულია რუსული მმართველობის სარეგისტრაციო დაფთარში.

საბუთის თარიღი: ქორონიკონი ტიე (315), თებერვლის დ (4), რაც უდრის 1627 წლის 4 თებერვალს.

საბუთის დამწერი: მდივანმწიგნობარი შერმაზან ოქრუასშვილი.

გამოცემი: ფუთურიძე, 1955: №25, გვ. 62-63.

[ქ.] ნებითა ღ(მრ)თისათა, ჩუენ, მეფემან პატრონმან ს უ ი მ ო ნ , ესე წყალობისა წიგნი და ნიშანი გიბოძეთ თქუენ, ჩუენს ერდგულსა და მრავალფერად თავდადებით ნამსახურსა, ბ ა რ ა თ ა შ უ ი ლ ს ყ ა ფ ლ ა ნ ბ ე გ ს , შვილთა და მომავალთა სახლისა თქუენისათა.

5 მას ჟამსა, ოდეს მოგვიდევით კარსა და თქუენისავე ბიძაშვილის, ბ ა რ ა თ ა ს ნაქონს მამულის წყალობასა დაგუეაჯენით, ჩუენ ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქუენი, შეგიწყალეთ და გიბოძეთ ბ ა რ ა თ ა ს ნაქონი სოფელი ქ უ ა ბ ე ვ ა ნ ი , სოფელი თ ე კ ნ ა რ ი , სოფელი ძ ე ე ლ ი დ მ ა ნ ი ს ი და სოფელი ფ ო ც ხ უ ე რ ი ა ნ ი . ესე[ქ]ბი მითითა, ბარიითა, 10 წყლითა, წისქვილითა, ველითა, ვენახითა, ტყითა და სანადიროთა, ქალითა და სათიბითა, სახნავითა და უხნავითა, შენითა და ოხ[ქ]რია, სამძებრითა და უძებრითა, და ყოვლის მისის სამართლიანის საქმითა და სამძღურითა, თქუენთვის სამკუიდროდ და სამამულედ გვიბოძებია.

15 გკონდეს და გიბედნიეროს ღ(მერ)თმან ჩუენსა ერდგულად სამსახურსა შიგან.

ანე, უზეშთესთა მოგახსენებთ და უქუედესთა გიბძანებთ, კარისა ჩვენისა ვეჟილ-ვეზირნო, და სხუანო მოსაქმენო, თქუენცა ასრე გაუთავეთ, რარიგადაც ამა ჩუენგან ნაწყალობევს ფარვანაშია ეწეროს. და ნურაოდეს 20 ნუ შეუშლით და შეეცილებით თანადგომისა და შენევისაგან კიდე.

დაინერა ბრძანება და ნიშანი ესე ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტიე, თებერვალს დ, ჴელითა კარისა ჩუენისა მდივან-მწიგნობრის, ო ქ რ უ ა ს შ ვ ი ლ ი ს შ ე რ მ ა ზ ა ნ ი ს ა თ ა .

გადმოხატული ხელრთვა: ს ვ ი მ ო ნ

დედანს ჰქონია დასმული ორი ოთხკუთხა ფორმის სპარსული ბეჭედი.

**XVII საუკუნის I ნახევრის ქართლისა და კახეთის მემკვიდრეობის
შესახებ არსებული ეპიგრაფიკული მასალა**

1. სიონის ეკლესია (მარნეულის მუნიციპალიტეტი)

[1640-იანი წლების შემდგომი პერიოდი]

საალმშენებლო წარწერა წინამძღვარ, სერაპიონ ჩიჯავაძისა

წარწერა ამოკვეთილია ეკლესიის სამხრეთი შესასვლელის თავზე ჩადგ-
მულ ოთხკუთხა ფორმის ყავისფერ ქვაზე, მინის დონიდან 196 სმ-ის სი-
მაღლეზე; წარწერიანი ქვის ზომები: 205 X 45 სმ.; წარწერის ფართობი: 190 X 38
სმ.; 4 სტრიქონი; მხედრული; ყველაზე დიდი გრაფემის ზომა: ქ (I სტრიქონის
I გრაფემა) – 12 X 2,5 სმ.; ყველაზე პატარა გრაფემის ზომა: ა (I სტრიქონის IX
გრაფემა) – 1,5 X 0,5 სმ.; ქარაგმის ნიშნები: მოკლე კლაკნილი ან სწორი ხაზი;
განკვეთილობის ნიშნები: ორწერტილი ან სამწერტილი თითქმის ყოველი სი-
ტყვის შემდეგ. პალეოგრაფიული ასლი გადმოღებულია დევი ბერძენიშვილის
სამეცნიერო პუბლიკაციიდან. წარწერის ტექსტის გამართვა და პუნქტუაცია
ჩვენია (თ. გ.).

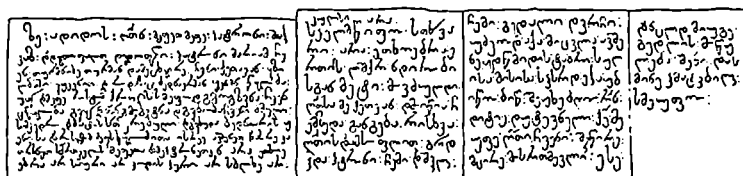
დ ა ზ ი ა ნ ე ბ ა : წარწერის ქვა გამოფიტულია კლიმატური პირობების
ზეგავლენით. გარდა ამისა, მთელ სიგრძეზე, ორ ადგილას გაბზარულია. ამის
გამო გრაფემათა ნაწილი ან საერთოდ დაკარგულია ან ფრაგმენტულად გან-
იორჩევა.

დ ა თ ა რ ი ლ ე ბ ა : 1634-1658 წლებით ათარიღებს დ. ბერძენიშვილი თა-
ვის ადრინდელ 1970 და 1981 წწ-ის გამოცემებში. უფრო გვიან შესრულებულ
პუბლიკაციებში (დ. ბერძენიშვილი: 2003, 2005, 2014) იგი უთითებს 1640-იანი
წლების შემდგომ პერიოდს. იგივე დათარიღებაა გაზიარებული წინამდებარე
გამოცემაში.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : 1. დ. ბერძენიშვილი, 1970: გვ. 5; 2. დ. ბერძენიშვილი,
1981: გვ. 134; 3. დ. ბერძენიშვილი, 2003: გვ. 269-270; 4. დ. ბერძენიშვილი, 2005:
გვ. 36-38; 5. დ. ბერძენიშვილი, 2014: გვ. 320-321.

ქნებიათა: ღმრთისათვის მუხრანის მცხეთის მონასტრის
მღვდელთა: ღირს: ექვთიმე: ყრუ: აღმსარებლის: წინამძღვრის: სერაპიონის: ჩი-
ჯავაძის: ნაშთი: ის: კუთვნი: მუხრანის მცხეთის მონასტრის: მღვდელთა:
სსრრ: დ. გ. წ.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი : M. Brosset 1854: p.335; ლ. მუსხელიშვილი 1938: გვ. 318; ე. თაყაიშვილი, 1991: გვ. 98; ვ. ბერიძე, 1994: გვ. 42; დ. ბერძენიშვილი, 2003: გვ. 240-241. დ. ბერძენიშვილი, 2014: გვ. 289; დ. ბერძენიშვილის პუბლიკაციებში მითითებულია წარწერის ადგილმდებარეობა; წარწერის წაკითხვა; წარწერის ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი ანალიზი. გ. ოთხმეზური, 2014: გვ. 222. ავტორი წარწერის შინაარსს და წაკითხვას და თარიღს გადმოსცემს ე. თაყაიშვილის პუბლიკაციაზე დაყრდნობით; თ. გოგოლაძე, 2019: გვ. 152-154. პუბლიკაცია ემყარება წარწერის პალეოგრაფიული პირს; რომელშიც ზუსტადაა დაცული დედნის მოხაზულობა; მოცემულია: წარწერის წაკითხვა და თარიღია, წარწერის ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი ანალიზი წარწერის ფერადი ფოტო.

წ ა რ წ ე რ ი ს ტ ე ქ ს ტ ი

1. ზა: ადიდოს: ლთნ: მიფთთ მიფთ: პატრონი: შაჰ
 2. ვაზ: და დედოფალთ: დედოფალი: პატრონი: მარიამ: ჩხ
 3. ენ: თურმენიძე: თურმან: და მიცხადრა: ჩხნი: ქეთაშან: ყიზი
 4. ლგაში: ვიყვენიტ: და როდისა: გადნიერამ: ყანგმ: წალობა:
 5. უყო: და მიფთ: როსტომ: ქრთლს: სავფოლ გამოგზანა: ჩხენ
 6. ც: წალობა: გვიყო და თან: გამოგზანა: დ გვიგობა: ჩხენი:
- ამულ:
7. სამგვიდრო: და გატის: სოფ, ლ [-] { } რაგულ: დაგვიხუდა: გად-
 - ნიარის: ყ
 8. ენისა: და როსტომ: მეფის { } ყლობითა: ისრაჰ: აშხენეთ: და
 - ასრა: ვა
 9. თრახნეთ სართულოს: მიფთთ: და მიატრონეთ[-]ენ: არა: ეთხოვ
 10. ებრა: არ: საშრი: არ: კოდის: პური: არ: სგლხე: არ:
 11. კულხი: არა:
 12. სვალმინფო: სთხოვა
 13. რი: არა: ეთხოვარა: ე
 14. რთის: ლჰარ: ნდიროგი
 15. სგან მათი: მოვჰულდი:
 16. ლთსა: მი: ქეთაშან: დ მოინი: ჩ
 17. ემზადე: განგაბა: რისხვა:
 18. ლთის: და ამ სოფლით: გრდ
 19. ჯდა: პტრონი: ჩამი: და შვილი:
 20. ჩამი: გადალი: დვრჩი:
 21. უქოდ: აძა: მიცვლა: აშხე

22. ნა: ყდ ნმიდის: ტაძარი: სულ
23. ისა: მისისა: სჯსრდ: ეჰა: უბ
24. ინო: ბინ:ჰუშხაქლო: რნ:
25. დიტია: ღუტაქნალი: ქნ: მა
26. უფა: ღთი: ჩჰანი: შიინირა:
27. მცირა: მოსრთმეჰლი: ესა:
28. ღა ნცლდ: მიუბა:
29. გედლის: მონყ
30. ღება: შანი: ღა ს
31. მინა: ჯმა ტაბილი:
32. სმეჰო:

„ზე, ადიდოს ღ(მერ)თ(მან) მეფეთმეფე, პატრონი შაჰ(ნა)|ვაზ და დედოფალთ დედოფალი, პატრონი მარიამ.

ჩე(ე)|ნ, თურმან(ი)ნიძე თურმან და მეცხედრე ჩე(ე)ნი ქეთ<ა>(ე)ვან ყიზილბაშ(ი) ვიყვენით და როდისაც ბედნიერმან ყე(ე)ნმ(ა)ნ წყ(ა)ლობა | უყო და მეფე როსტომ ქ(ა)რთლს ს(ა)მეფოდ გ(ა)მოგზ(ა)ვნა, ჩეენ|ც წყალობა გვიყო და თან გ(ა)მოგვ(ა)ტ(ა)ნა დ(ა) გვიბოძა ჩეენი მ(ა)მულ(ი) | სამკეიდრო და <ბ>(ხ)ატისსოფ(ე)ლ(ი) [აოწრებულ(ი) დაგვიხუდა. ბედნი<ა>(ე) რის ყ(ე)|ენისა და როსტომ მეფის წყ(ა)ლობითა ისრეჲ ა(ღ)ვ(ა)შენეთ და ასრე ვა(თ)არხნეთ ს(ა)ქ(ა)რთველოს მეფეთა და მეპ(ა)ტრონეთგან.

არა ეთხოვ|<გ>ბ(ის)რა არ(ა) საური, არ(ა) კოდის პური, არ(ა) ს(ა)ბ(ა)ლ(ა)ხე, არ(ა) | კულ(უ)ხი, არა | ს(ა)წელმნიფო ს(ა)თხოვა|რი, არა ეთხოვ-ბ(ის)-რა ე(რ)თის ღ(ა)შქ(ა)რ-ნ(ა)დირობი|სგან მეტი.

მოცჳლდი | ღ(მერ)თსა მე, ქეთ(ე)ვან დ(ა) მოინია ჩემზედა განგება რისხვა | ღ(მრ)თის(ა) და ამ სოფლით გ(ა)რდ(ა)|წდა პ(ა)ტრონი ჩემი და შვილი | ჩემი გედალი, დ(ა)ვრჩი | უძეოდ, აქა მი(ი)ცვ(ა)ლა, ა(ღ)ვ(ა)შენე ყ(ოვლა)დ ნმიდის(ა) ტაძ(ა)რი სულ|ისა მისისა ს(ა)წსრ(ა)დ.

ეჰა, უბ|ინო ბინმეუხებ(ე)ლო, რ(ომელმან) | დ(ა)იტიე დ(ა)უტევენელი ქ(რ)ისტე, მე|უფე ღ(მერ)თი ჩეენი, შეინირე | მცირე მოს(ა)რთმევე(ე)ლი ესე | და ნ(ა)ცვ(ლ)ად მიუგე | გედ(ა)ლ<ი>ს(ა) მონყ(ა)|ლება შენი და (ი) ს(მ)ინე ჯმატკბილი | ს(ა)მეუფო\".²

2 წარწერის წაკითხვა სხვა გამოცემებში:

1. მარი ბროსე: „ქ. ზე ადიდოს ღმერთ-მან მეფეთ-მეფე. პატრონი შაჰნავაზ და დედოფალთ-დედოფალი პატრონი მარიამ. ჩეენ, თურმანიძე თურმან და მეცხედრე ჩეენი ქეთევან, ყიზილბაში ვიყვენით. და როდისაც ბედნიერ-მან ყენმა | წყალობა უყო და მეფე როსტომ ქართლსა მეფეთ გამოგზავნა, ჩეენც | წყალობა გვიყო, გამოგვატანა და გვიბოძა ჩეენი მამული | სამკდრო. და ბატის-სოფელი ოხრებულ დაგვიხუდა. | ბედნიერის ქენისა და როსტომ მეფის წყალობითა ისრეჲ ავაშენეთ და | ასრე ვასთარხნეთ. საქართველოს მეფეთა და მეპატრონეთა-გან არა ეთხოუქბარა, არა საური, არა კოდის პური, არა საბალახე, არ | კულუხი, არა | ხახელმწიფო სათხოვეთ | არა ეთხოუბარა, ერთის ღაშქარ-ნადირობის-გან მეტი: მოცჳლდი | ღთსა მე ქეთევან და მოაწია ჩემზედა განგება რისხვა | ღთსა, |და ამ სოფლით გარდესი-და პატრონი ჩემი და შვილი | ჩემი გედალი, დავრჩი | უძეოდ. აქა მიიცვალა: ავშენე ყოვლად წმიდის ტაძარი, სულსა მისისა საწსრად: ეჰა უბიწო ბიწ-შეუხებელი რომელ-მან | დაიტიე დაუტევენელი ქრისტე მეუფე ღმერთი ჩეენი, შეიწირე | მცირე მოსართმეველი ესე | და ნაცვლად მიუგე | მაღლის მოწყალება შენი, დასძინე | მა

ტბილის სამეფო:

ფრანგულა თარგმანი:

Dieu exalte le seigneur roi des rois Chah-Nawaz et la reine des reines Mariam! Nous Thourman Thourmanidzé et notre compagne Kéthéwan, nous étions chez les Qizilbach. Quand, par la faveur du bienheureux qaen, le roi Rostom fut envoyé pour régner en Géorgie, in nous fit aussi la grâce de nous emmener et de nous restituer notre patrimoine héréditaire de Khatis-Sophéli, qui se trouva ruiné. Grâce à la bonté du bienheureux qaen et du roi Rostom, nous l'avons ainsi rebâti et affranchi, tellement que de la part des rois et maitres de la Géorgie on n'exigera ni impôt, ni bled du boisseau, ni couloukh, ni autre redevance, excepté le service de guerre ou de chasse. Dieu m'ayant pris en haine, moi Kéthéwan, je fus atteinte d'une disposition de son courroux, et mon seigneur et fils Gédali mourut. Demeurée sans enfants, comme il était mort ici, je contruis cette église de la très sainte Mère de Dieu, pour sa redemption. Vierge sans tache, inaccessible à la souillure, toi qui as contenu le Christ Notre-Seigneur, que rien ne contient, recois cette légère offrande, et en recompense, départis ta faveur à Gédali, en y ajoutant la parole douce et souveraine; ici l'espace n'a pas permis d'autres inscriptions: Venez, les bénis de mon Père, entrez en possession du royaume qui vous est reserve de toute éternité— (Marie Brosset, Lettres de M. Bartholomaei, relatives ..., 333-335).

2. გ. თაყაიშვილი: „ქ. ზე ადიდოს ღმერთმან მეფეთ მეფე პატრონი შაჰნავაზ და დედოფალი დედოფალი პატრონი მარიამ. ჩვენ, თურმანიძე თურმან და მეცხედრე ჩვენი ქეთავან ყოხილბაში ვიყვნით. და როდისაც ბედნიერმან ყენმან წყალობა | უყო და მეფე როსტომ ქართლს სამეფოდ გამოგზავნა, | ჩვენც წყალობა გვიყო და თან გამოგვტანა და გვიბოძა | ჩვენი მამული სამქ დრო. და ხატის-სოფელი აიხრებუ- | ლი | დაგვიხდა. ბედნიარის ქენისა და როსტომ მეფის წყალობითა, ისრევ ავაშენ- | ბო და ასრე ვათარხნეთ საქართველოს მეფეთა და მეპატრონეთაგან | არა ეთხოვ | [ხოლეს] რა: არ საურთ, არ კოდის პური არ სხლხე არ | კულხი არა | საქელმწიფო სათხოვარი | არა ეთხოვბა რა, ერთის ღმკრნდირობისგან მეტი: მოუძულდი | ღთსა მე, ქეთავან, და მოწია ჩემსედა განგება, რისხეა ღთისა და ამ სოფლით გარდ და პატრონი ჩემი და შვილი | ჩემი გედალი. დერნი | უძეოდ: აქა მიცვლა: ავშენე ე დ წმიდის ტაძრი სულსა მისისა საკსრდ: ეპა, უბოწო ბიწ: შეუხებლო რწ | დიტეი დუტკენელი ქე მესუფე ღთი ჩვენი შეიწირე | მცირე მოსრთმეველი ესე | და ნცლდ მოუგე | გედლის: მოწყლდება: შენი დასმინე: მატბილი | სმუყოფო“

3. გ. ბერიძე: „ზე ადიდოს: ღთნ: მეფეთ-მეფე: პატრონი: შაჰნავაზ: და დედოფალი: დედოფალი: პატრონი: მარიამ: ჩვენ: თურმანიძე: თურმან: და მეცხედრე: ჩვენი: ქეთავან: ყოხილბაში: ვიყვენით: და როდისაც: ბედნიერმან: ყენმან: წყლობა: | უყო: და მეფე: როსტომ: ქართლს: სმეფოდ: გამოგზავნა: ჩვენც: წყლობა: გვიყო: და თან: გმოგვტანა: და გვიბოძა: ჩვენი: მშული: | სამკეიდრო: და ხატის: სოფლი: აიხრებულს: დაგვიხდა: ბედნიარის: ქენისა: და როსტომ: მეფის: წყლობითა, ისრევ: ავშენეთ: და ასრე: ვათარხნეთ საქართველოს: მეფეთა: და მეპატრონეთაგან: არა: ეთხოვებრა: არ: საურთ: არ: კოდის: პური: არ: სხლხე: არ: | კულხი: არა: | საქელმწიფო: სათხარო: არა: ეთხოვბრა: ერთის: ღმკრნდირობისგან მეტი: მოუძულდი | ღთსა: მე: ქეთავან: დმოიწია: ჩემსედა: განგება: რისხეა: | ღთის: და ამ სოფლით: გრდ და: პატრონი: ჩემი: და შვილი. | ჩემი: გედალი: დერნი: | უძეოდ: აქა: მიცვლა: ავშენე: ე დ წმიდის: ტაძრი: სულსა: მისისა: საკსრდ: ეპა, უბოწო: ბიწ: შეუხებლო: რწ | დიტეი: დუტკენე- | ლი: ქე: მესუფე: ღთი: ჩვენი: შეიწირე: | მცირე: მოსრთმეველი: ესე: | და ნცლდ: მოუგე | გედლის: მოწყლდება: შენი: დასმინე: მატბილი | სმუყოფო“

4. დ. ბერიძე: „ზე, ადიდოს ღმერთმან მეფეთ-მეფე პატრონი შაჰნავაზ და დედოფალი დედოფალი პატრონი მარიამ. ჩვენ, თურმანიძე თურმან და მეცხედრე ჩვენი ქეთავან, ყოხილბაში ყვენით და როდისაც ბედნიერმან ყენმან წყალობა უყო და მეფე როსტომ ქართლს სამეფოდ გამოგზავნა, ჩვენც წყალობა გვიყო და თან გამოგვტანა და გვიბოძა ჩვენი მამული სამკეიდრო და ხატის-სოფელი აიხრებუ- | ლი დაგვიხდა. ბედნიერის ყვენისა და როსტომ მეფის წყალობით, ისრევ ავაშენეთ და ასრე ვათარხნეთ საქართველოს მეფეთა და მეპატრონეთაგან, არა ეთხოვბისრა არ საურთ, არ კოდის პური, არ საბალახე, არ კულხი, არ სა ველმწიფო სათხოვარი

3. გოთულის ღმრთისმშობლის სახელობის ეკლესია (მარნეულის მუნიციპალიტეტი)

[1677-1688 წწ.]

საალმშენებლო წარწერა ქსნის ერისთავის ასულ დარეჯანისა

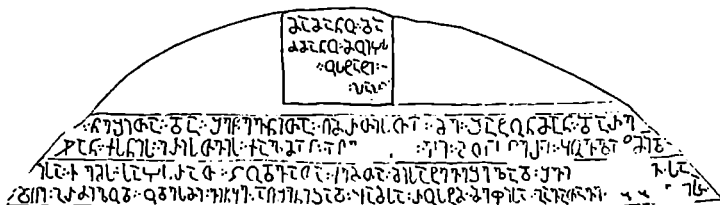
წარწერა ამოკვეთილია ეკლესიის სამხრეთის შესავლელის არქიტრავის ოთხკუთხა ფორმის ღია ყავისფერ ქვაზე, მიწის დონიდან 216 სმ-ის სიმაღლეზე; არქიტრავის ქვის ზომა: 160 X 51 სმ.; წარწერის ფართობი: 21 X 146,3 სმ.; 4 სტრიქონი; ასომთავრული; ყველაზე დიდი გრაფემის ზომა: ა (I სტრიქონის VIII გრაფემა) — 4,7 X 3 სმ.; ყველაზე პატარა გრაფემის ზომა: ა (III სტრიქონის ბოლო გრაფემა): 2,5 X 2,5 სმ.; ქარაგმის ნიშნები: სწორი განივი ხაზი; განკვეთილობის ნიშნები: წერტილი, ორწერტილი ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ.

დაზიანება: არქიტრავის ქვა გადარეცხილია, რის გამოც წარწერა საკმაოდ დაზიანებულია. მთელი რიგი გრაფემები აღარ იკითხება. დაკარგული გრაფემების ნაწილი აღდგენილია კონტექსტისა და წინა გამოცემების მიხედვით.

დათარიღება: XVII საუკუნე (დ. მუსხელიშვილი; დ. ბერძენიშვილი); ვ. ბერიძე ვარაუდობს 1632-1658 წლებს შუა პერიოდს. თ. გოგოლაძის დაკვირვებით, ტაძრის ქტიტორს, ქსნის ერისთავის ასულ დარეჯანს ეკლესიის მშენებლობა დაუწყია ქართლის მეფის როსტომის ზეობის დროს და დაუსრულებია გიორგი XI-ის მმართველობის დროს. ამდენად, წარწერის შესრულების პერიოდად უნდა ვიგულისხმოთ გიორგი XI-ის ზეობის (1677-1688) წლები.

გამოცემები:

1. დ. მუსხელიშვილი, 1960: გვ.52; 2. ვ. ბერიძე, 1994: გვ.71-72; 3. დ. ბერძენიშვილი, 2014: გვ.325.

არა ეთხოვების-რა ერთის ღაშქარ ნადირობისგან მეტი. მოეძულდი ღმერთსა მე, ქეთაჲნ და მოიწია წყენსუდა განგება რისხუა ღმრთისა და მსოფლიოთ გარდა და პატრონი ჩემი და შვილი ჩემი გედალი. დაერჩი უსიოდ აქა მიიცივალა, ავაშენე ყოვლად წმიდის ტაძარი სულისა მისისა სა(ხ)სრად. ეჲა, უბიწო ბიწშეუხებელო, რომელმან დაუტყე დაუტყენელი ქრისტე, მეუფე ღმერთი ჩემი, შეიწირე მცირე მის-ართმეველი ესე და ნაცელად მოუგე ბედლის (sic-დბ.) მოწყალება შენი და ასმინე მატკბილი სამეფუიო“.

5. გ. ოთხმესური: „...მაჲელი სამეყიდრო და ხატის-სოფელი აოხრებუდი...“; „...სულისა სახსრად...“; „...მეფეთ-მეფე პატრონი შაინაჲს და დედოფალთ-დედოფალი პატრონი მარიამ...“

- [illegible]

„{ქ}. ნებითა და შეწვევითა ღმრთის(აჲ)თა, მე, ბატონმან დარეჯან, ქსნის ერისთავის ქალმან აღუ[აშუენქ] ესე მონ(ა)სტერი ყოვლად(დ) წმიდ(ი)სა ჩემს სასწრაოთ, ცოდვათა ჩემთა მისატყეველად, შვილთა ჩემთ(ა) სა(დ)ღეგრძელოდ.

ოდეს მე ვინყე აღშენებად ჟამსა როსტ(ო)მ მეფისა, გავათავე [გი]ო[რ]გ[ი]
[მ]ე[ფ]ისა ზ[ე]".³

4. ახალქალაქის ეკლესია (ბასკის მუნიციპალიტეტი)

1640 წ. 24 ივლისი

ქართლის მეფის, როსტომისა და მისი თანამეცხედრის - მარიამის სააღმ-
შენებლო წარწერა

ნარნერა ამოკვეთილია ეკლესიის აღმოსავლეთ ფასადზე ჩადგმულ ყავისფერ ოთხკუთხა ფორმის ქვაზე, მინის ღონიდან 375 სმ-ზე; მხედრული; 9 სტრიქონი; ნარნერის ქვის ზომა: 90 X 50 სმ.; ნარნერის ფართობი: 85 X 33 სმ.; განკვეთილობის ნიშანი: ორნერტილი; ქარაგმის ნიშანი: ონის მსგავსი ქარაგ-მის ნიშანი.

დაზიანება: ნარწერის შუა ნაწილი მთელ სიგრძეზე გადახევილია, ჩამოტეხილია ქვის მარჯვენა კიდე, რის გამოც რამოდენიმე გრაფემა აღარ იკითხება. დაკარგული გრაფემები აღდგენილია წინა გამოცემებისა და კონტექსტის მიხედვით.

3 წარწერის წაკითხვა სხვა გამოცემებში:

1. დ. ზუგდიდის რაიონი: ნიკოტა, და. შვენიშვილი. ღმრთის[ათა] მე. ბატონიან დარუჯან. | ქსნის. ერისთავი. ქალბანი. აქაშენი. ესე მონ[ა]სტერო. ყოვლ[ა]წმიდისა. ნემს. სახს-
რათ. ცოდვითა. ნემთა. მისაგეყვებლად. შვილითა. [ნემთ]ა სა ჯღუ-გრძელად. ოდესმე.
ვიწყო აღშენებდა. ეამისა. რუსთომ. მყოფისა. გაყვითლად. [კითხვით] [შ] ვისა [ნემ].

2. ე. ბერიძე: ნებითა და შეწყვეთთა ღმრთისათა, მე ბატონიან დარჯან, ქსნის ერისთავის ქალმა, აღელსუნე ესე მონასტერი ყოელა წმიდისა ჩემს ხაჭურათ, ცოდვათა ჩემთა მისიანეველად, შეილთა ჩემთა ხაღლეგრეილთ. თდესმე (sic) თქვე აღშენებად ჯამსა როსტომ მეფისა გაათათე ...

3. დაბერებენ შვილი: ნებითა და შეწყვეთთა ღმრთისათა, მე ბატონიან დარჩენ, ქსნის ერისთავის ქალმან, აღუშენე ესე მონასტერი ყოულად წმიდისა, ჩემს სახ-სრათ, ცოდვათა ჩემთა მისაწყვეტლად, შეუღლითა ჩემთა საღვდოტყულოდ, ოდესმე ვიქცე აღშენებად ჟამსა როსტომ მეფისა, გაავითავე გიორგი მეფისა ზე.

ნარწერის დათარიღება სხვა მკვლევარებთან:

1660 წლის ახლო ხანები (პლატონ იოსელიანი).

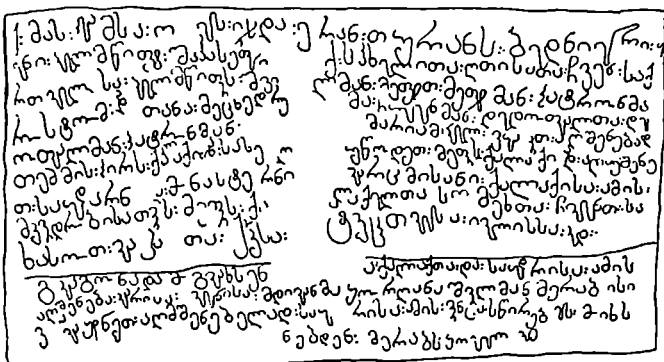
1640-1650-იანი წლები (სერგი მაკალათია).

1632-1658 წწ. (ჯონდო გვასალია).

1640 წლის 24 ივლისი (გიორგი ოთხმეზური).

ნარწერის დათარიღების საფუძველი: ნარწერას ბოლოში უზის ქრონიკონი ტმთ (1312+328=1640 წ.) ივლისის კდ (24) ანუ 1640 წლის 24 ივლისი.

გამოცემები: პ. იოსელიანი, 1866: გვ. 27; ს. მაკალათია, 1959: გვ. 10; ჯ. გვასალია, 1986: გვ. 247-248; გ. ოთხმეზური, 2003: გვ. 270-277.

ნარწერის ტექსტი:

1. „ქ. მას ჟამსა ოქტეს იჯდა: ერან: თურანს: ბედნიერი: ყ-“
 2. ენი: ველმნიფი: შაჰასაფი ქ: სახელითა: ღმრისათა: ჩვენი: საჰ-
 3. რთველოსა: ველმნიფის: შვილმან: მეფით: მეფიამან: პატრონმან-
 4. როსტომ: და თანამეცხადრამან: რუენმან: დედოფალთა: დე-
 5. ოფალმან: პატრონმან. მარიამ: ველ: ვყა: ვით: აღშენებად
 6. თემის: პირს: ქალაქი და: სახელი უნოდით: მეფის: ქალაქი და:
- აღუშენა
7. თ: საყდარ- „ღ“- მონასტარნი - ვარცმისანი: ქალაქისა: ამის:
 8. მკვიდრობისათვის: მიქის: ქალაქელთა სომეხთა: ჩვენთა: სა
 9. ხასოთ: ვაჟა-თა: ქასა: ტმთ თვესა: ივლისსა: კდ..

„ქ. მას ჟამსა ოქტეს იჯდა ერან-თურანს ბედნიერი ყ[ა]ენი, ველმნიფე შაჰ<ა>-სეფი.

ქ. სახელითა ღ(მრ)თისათა, ჩვენ, საქ[ა] | რთველოს<ა> ველმნიფის შვილ-მან, მეფეთმეფემან, პატრონმა[ნ] | როსტომ და თანამეცხადრემა[ნ] ჩუენმან, დედოფალთ<ა> დე[დ] | ოფალმან, პატრონმან მარიამ ველ-ვყავით აღშენებად

|თემის პირს ქალაქი და სახელი უწოდეთ მეფის ქალაქი და აღუშენეთ საყდარნი| დ[ა] მონასტერნი [ჯ]ვარცმისანი ქალაქისა ამის | მკვიდრობისათვის მეფის ქალაქელთა სომეხთა ჩვენთა| სა|ხასოთ ვაჭარ|თა, ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტკმ (328+1312=1640 წ.), თვესა ივლისსა კდ (24)".

5. 1656 წლის 21 მარტი

ძართლის მეფის, როსტომისა და მისი თანამეცხედრის - მარიამის სააღმშენებლო წარწერა სვეტიცხოვლის ეკლესიიდან (მცხეთის რაიონი)

წარწერა ამოკვეთილია ეკლესიის გუმბათის ყელზე ჩადგმულ ყავისფერ ოთხკუთხა ფორმის ქვაზე; ასომთავრული; რელიეფური; 1 სტრიქონი; წარწერის ქვის ზომა: 90 X 50 სმ.; წარწერის ფართობი: 85 X 33 სმ.; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; ქარაგმის ნიშანი: კლაკნული ხაზი; წარწერისათვის დამახასიათებელია შეწიაღებისა და ლიგატურის ნიშნები.

და ზ ი ა ნ ე ბ ა : წარწერა დაზიანებული არ არის. წარწერის ტექსტი თავიდან ბოლომდე გარკვევით იკითხება.

გ ა მ ო ც ე მ ა : გიორგი ოთხმეზური, 2010: გვ.143

წარწერის დათარიღება სხვა მკვლევარებთან:

1656 წლის 21 მარტი (გიორგი ოთხმეზური).

წ ა რ წ ე რ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ე ლ ი : წარწერას ბოლოში უზის ქრონიკონი ტმდ (1312+344=1656 წ.) ნოვრუზის ა (1) ანუ 1656 წლის 21 მარტი.

წ ა რ წ ე რ ი ს ტ ე ქ ს ტ ი :

1. ჭყნ: ღმრ: ზწიქც: ლჟღ: ზ: ციხწყნ: გიფგნ: აცსღც: ზ: თოძოძწყნ: გცაქც: ზცზცნს: ცსღგცნ: :ც: წცხაღს:

„ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტმდ დაიქცა გ(უ)მბ(ა)დი და აღვაშენე მეფემან როსტომ და დედოფალმან მარიამ, დადიანის ასულმან ა (1) ნავრუზს“.

6. იტრიის მონასტერი

1656 წ.

სამრეკლოს სამშენებლო წარწერა

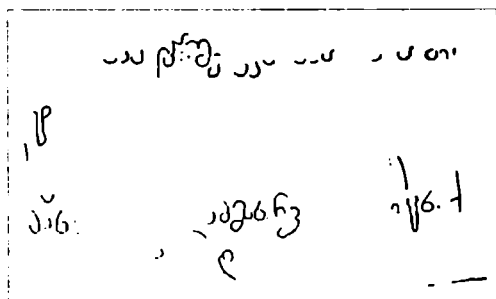
წარწერა ამოკვეთილია ღიაყავისფერ ქვაზე, რომელიც განთავსებულია სამრეკლოს აღმოსავლეთ ფასადზე, მიწის დონიდან 497 სმ-ზე ქვის ზომა: 78X45 სმ; წარწერის ფართობი: 70X40 სმ; ხუთი სტრიქონი; მხედრული; ყველაზე დიდი გრაფემა: დ (V სტრიქონში), ზომა: 4.5X2.5; ყველაზე პატარა გრაფემა: ა (IV სტრიქონში), ზომა: 3.0X4.5; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი.

დაზიანება: ქვა გადარეცხილია, წარწერა დაზიანებული, დაკარგულია გრაფემების დაახლოებით სამი მეოთხედი. იკითხება მხოლოდ რამდენიმე გრაფემა. წარწერის სრული ტექსტი აღდგენილია ტექსტის პირველი გამომცემლის მარი ბროსეს მიხედვით.

გამოცემა: M. Brosset, 1851: 104-105.

დათარიღება:

წარწერა თარიღიანია. მ. ბროსე უთითებს ქორონიკონს ტმდ (1656წ.) (344+1312=1656).

წარწერის ტექსტი:

ქ. ნებითა და შეწვენითა ღვთისათა და ძალითა ამის მონასტრისათა, ვბელ-ყყავით და აღვაშენეთ ესე სამრეკლო, სენაკები და გალავანი, ჩვენ, ჩხვიძემ ბეჟან და წინამძღვარმან ნიკოლოზ, დღეთა ჩვენთა წარსამართებლად და სულისა ჩვენისა საოხად. მეფობასა როსტომისასა, დედოფლობასა დადიანის ასულის მარიამისასა, მრავალმცა არიან წელნი ცხოვრებისა მათი-სანი. ქკს ტმდ.

შემოკლებები

ბიბლ.	ბიბლიური
ეკლ.	ეკლესია
ეპ.	ეპისკოპოსი
მდ.	მდინარე
მწვ.	მწვალეული
სეა	საქართველოს ეროვნული არქივი
სოფ.	სოფელი
სპბაი	რუსეთის ფედერაციის მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის სანკტ-პეტერბურგის განყოფილება
ხეც.	კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაერთთა ეროვნული ცენტრი
ნმ.	ნმინდა

საგუთების ინფექტა საპიეპელი

დეფენი

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი

Hd-791, №149	Hd-14433, №54
Hd-1053, №110	Hd-14434, №102
Hd-1054, №73	Hd-14436 ბ, №
Hd-1558, №60	Hd-14445, №97
Hd-1559, №90	Hd-14450, №15
Hd-1601, №132	Hd-14476, №62
Hd-1805, №222	Hd-14477, №128
Hd-1919, №31	Hd-14478, №130
Hd-2123, №7	Hd-14479, №99
Hd-2125, №6	Hd-14480, №265
Hd-2126, №1	Hd-14481, №80
Hd-2129, №81	Hd-14483, №77
Hd-2133, №153	Hd-14602, №82
Hd-2301, №26	Hd-14604, №158
Hd-2545, №138	Hd-14642, №28
Hd-13143, №183	Hd-14651, №13
Hd-1350-ა, №270	Hd-14652, №67
Hd-1350-ბ, №283	Hd-14659, №27
Hd-14415, №237	Hd-14660, №126
Hd-14419, №285	Hd-14661-ბ, №206
Hd-14421, №254	Hd-14662, №244
Hd-14426, №207	Hd-14666, №113
Hd-14428, №173	Hd-14668, №282
Hd-14429, №122	Hd-14671, №227
Hd-14432, №266	Hd-14672, №264

Hd-14673, №209

Hd-14675, №4

Hd-14677, №261

Hd-14684, №239

Hd-14685, №202

Hd-14699, №42

Hd-14859, №252

Sd-2, №232

Sd-20, №221

Sd-22, №245

Sd-31, №174

Sd-532, №284

Sd-556-а, №10

Sd-557, №115

Sd-567, №43

Sd-603, №123

Sd-641, №75

Sd-742, №69

Sd-743 а, №70

Sd-744, №157

Sd-745, №200

Sd-747, №238

Sd-750, №251

Sd-794, №213

Sd-1138, №166

Sd-1941, №131

Qd-38-б, №34

Qd-1481, №11

Qd-1490, №78

Qd-1653, №234

Qd-1672, №106

Qd-1677, №107

Qd-1678, №250

Qd-1698, №121

Qd-1972 а, №220

Qd-2188, №129

Qd-2500, №52

Qd-2880, №141

Qd-6914, №105

Qd-6922, №167

Qd-6997, №68

Qd-8924, №12

Qd-8966, №269

Qd-8967, №258

Qd-9368, №25

Qd-9734, №156

Ad-551, №279

Ad-597, №208

Ad-602, №249

Ad-605, №178

Ad-624, №47

Ad-931, №41

Ad-944, №273

Ad-951, №233

Ad-972, №44

Ad-973 б, №74

Ad-1367, №24

Ad-1010, №51

Ad-1030, №92

Ad-1172, №103

Ad-1138, №125

Ad-1737, №263

Ad-4075-ბ, №23

საქართველოს ეროვნული არქივი

1448-81, №49

1448-82, №55

1448-83, №20

1448-84, №135

1448-85, №164

1448-86, №140

1448-87, №180

1448-88, №205

1448-90-ა, №116

1448-259, №247

1448-268, №197

1448-269, №119

1448-547, №246

1448-721, №177

1448-1032, №229

1448-1035, №146

1448-1053, №275

1448-1204, №168

1448-1239, №253

1448-1492, №57

1448-2315, №259

1448-2317, №143

1448-2319, №286

1448-3134, №179

1448-3255, №3

1448-3265, №35

1448-3267, №8

1448-3272, №38

1448-3273, №66

1448-3274, №112

1448-5006, №189

1448-5008 ბ, №145

1448-5291, №277

1448-5597, №134

პიფშა

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი

Sd-531, №195

Sd-601, №9

Sd-602, №53

Sd-604, №147

Sd-2975, №289

Hd-4153, №288	Qd-2136, №248
Hd-4158, №142	Qd-2432, №45
Hd-4166, №240	Qd-9254, №36
Hd-8389, №236	Qd-9585, №210
Hd-11392-3, №29	
Hd-13955, №219	Ad-875 ა, №181
Hd-14439, №48	Ad-1084, №76
Hd-14601, №58	
Hd-14694, №124	A-1767, 9r, №216
	S-3728, №196

საქართველოს ეროვნული არქივი

1449-25, №276	1449-2365, №144
1449-285, №260	1449-2657, №198
1449-765, №17	
1449-1001, №104	1450-1/5, №223
1449-1102, №204	1450-1/94, №242
1449-1105, №280	1450-1/96, №114
1449-1268, №19	1450-2/139, №87
1449-1270, №136	1450-2/150, №182
1449-1762, №163	1450-5/37, №199
1449-1765, №152	1450-6/4, №109
1449-1772, №50	1450-6/30, №254
1449-1785, №108	1450-6/33, №225
1449-1796, №241	1450-6/55, №151
1449-1872, №226	1450-6/92, №210
1449-1873, №235	1450-7/27, №133
1449-1935, №290	1450-8/42, №63
1449-2262, №111	1450-9/25, №228

1450-9/123, №61	1450-22/67, №160
1450-9/126, №93	1450-24/155, №72
1450-10/20, №262	1450-25/126, №56
1450-10/102, №96	1450-26/78, №257
1450-10/117, №98	1450-26/150, №256
1450-10/122, №91	1450-26/151, №255
1450-10/130, №185	1450-26/218, №84
1450-11/1, №162	1450-26/275, №89
1450-12/6, №281	1450-28/4, №218
1450-12/119, №39	1450-28/189, №71
1450-12/129, №14	1450-30/63, №83
1450-13/233, №172	1450-31/68, №79
1450-14/8, №120	1450-31/102, №211
1450-14/9, №137	1450-31/115, №231
1450-14/10, №154	1450-31/130, №191
1450-15/11, №101	1450-31/141, №86
1450-15/21, №230	1450-32/283, №159
1450-15/52, №100	1450-33/69, №224
1450-15/100, №287	1450-34/231, №150
1450-15/122, №33	1450-35/92, №5
1450-15/127, №214	1450-35/129, №278
1450-15/140, №274	1450-35/136, №18
1450-15/141, №21	1450-37/47, №186
1450-16/93, №16	1450-37/144, №30
1450-17/26, №17	1450-38/6, №165
1450-18/89, №155	1450-38/30, №201
1450-18/125, №193	1450-38/38, №272
1450-18/149, №253	1450-38/44, №148
1450-20/44, №271	1450-45/168, №94
1450-22/65, №243	1450-45/175, №118

1450-48/15, №204

1450-48/152, №59

1450-49/41, №184

1450-49/92, №40

1450-50/71, №161

1450-50/72, №46

1450-51/79, №2

1450-51/179, №88

1450-51/192, №192

1450-51/238, №65

1450-53/81, №85

1450-53/84, №32

1450-53/88, №187

1450-53/107, №188

1461-3/35, №215

1461-14/38, №64

მატენადლარანი, 252, 2, №95

მატენადლარანი, 252, 3, II, №267

მატენადლარანი, 252, 4 I, №268

საპბი, 73-55, 134ა-135ა. № 176,
№144

ა

- აბა'სადე 121:8,10
 აბას I, ირანის შაჰი 5; 6. 7; 9;
 11; 15; 23; 49; 49:5,6; 68; 185:5;
 377:13,14; 435:5
 აბას II, ირანის შაჰი 24; 50; 379;
 455; 469
 აბაში დავით 388; 395
 აბაშიშვილი გორჯასპ 10
 აბაშიძეები 173
 აბაშიძე ბეჟან 172:6,11; 173
 აბაშიძე თ. 191; 153; 232;
 246; 292; 428
 აბაშიძე პაატა 171:10; 172:5; 173
 აბაშიძე ლონენა 171:9,10; 173
 აბირონი (ბიბლ.) 275:32; 279:58;
 346:29; 486:35; 488:35
 აბულა (ჰმა ქვენატკოცელი
 ოვათელასი) 334:4,5;
 აბულაძე ზაზა 420
 აბრამიძეები 58:13
 აგათოშვილი ბეჟან (დავითის ძე)
 326:8;
 აგათოშვილი გიორგი (დავითის
 ძე) 326:8;
 აგათოშვილი დავით 326; 326:7;
 ადამი (ბიბლ.) 135:33; 232:23;
 267:17; 275:7; 277:2,4-5; 278:43-44;
 356:27; 368:2; 470:10; 485
 ადამ სულთან ანდრონიკაშვილი
 20
 ავალიშვილები 17; 159; 353
 ავალიშვილი ავალ 158:6; 159:3;
 352:8-9; 401,402
 ავალიშვილი არსენ,
 ალავერდელი 367:6,7; 368;
 ავალიშვილი გიორგი
 (ქაიხოსროს ძმა) 125:8
 ავალიშვილი დავით 158:7; 159:4;
 352:9
 ავალიშვილი ზაქარია 158:6;
 159:2,3; 368;
 ავალიშვილი იოანე, ქართლის
 მთავარეპისკოპოსი 368
 ავალიშვილი ლუარსაბ 125:7
 ავალიშვილი პაატა 125:7,8
 ავალიშვილი სარუყაფლან
 (ქაიხოსროს ძმა) 125:7
 ავალიშვილი ქაიხოსრო 17; 63;
 63:5; 106:6; 125:6,7; 126:2,3,6; 158:7;
 352:9; 353
 ავალიშვილი ლონენა 158:7; 352:9
 ავაქა 291:30
 ავაქშა 347:13

- ავთანდილა 202:8,9; 203:6
 ავთანდილ (მოურავის)შვილი,
 იორამის ძე) იხ. სააკაძე
 ავთანდილ
 ავთანდილ, სომხითის მელიქი
 277; 348
 ავთანდილოვი სტეფანე 136
 აზმაიფარაშვილი ხოსიტა, ნაცვა-
 ლი 434:7-8
 აზნაურისშვილი ბერი 47:7,8
 ათაბეგი, სომხითის მელიქი 15
 ათანასი ალექსანდრიელი, წმ.
 273:19
 ათანელ დეკანოზი 153:4; 218:8
 ათელასაზი 353
 ათლასაზიშვილი 353
 აკოფა 291:31; 461:30
 აკოფშაშვილი 234:11,22
 აკოფშაშვილი/აკოფშაშვილი
 სიმონა 235:5
 აკოფშაშვილი/აკოფშაშვილი
 ხანბუჰა 235:6
 ალავერდელი არსენ ავალიშვილი
 იხ. ავალიშვილი არსენ
 ალავერდი-ხან უნდილაძე 7
 ალავერდი (ყაიბულას ძე) 419:10
 ალი-აღა//ალი-აღა ორუჯ-ოღლი
 393:5; 393:4
 ალექსანდრე II, კახეთის მეფე 5
 ალექსანდრე III იმერეთის მეფე
 257; 313; 314
 ალექსანდრე (იორამ
 ბატონიშვილის ძე) 270
 ალექსანდრე 340:6
 ალია 420
 ალი (ეურანის) 130; 134; 137; 142;
 144; 147; 154; 159; 166; 170; 251;
 256; 259; 271; 296
 ალი-ყული 259
 ალიყელიბეგი 67:7,8; 78:11; 145:15;
 146:7; 199:21
 ამბრისშვილი ზაქარია (ატენელი)
 343; 343:5-6
 ამბრისშვილი პაპუნა (ზაქარიას
 ძე) 343:7
 ამბრისშვილი პაატა (ზაქარიას
 ძე) 343:7
 ამილახორი/ამილახვარი/ამილახ-
 ორობა 194:21; 257; 440:15; 461:23
 ამილახვრები 16; 56:5,6,7
 ამილახორი ავთანდილ (გივის
 ძმისშვილი) 440:12
 ამილახორი ანდუყაფარ 140:3
 ამილახორი ბარძიმ (გივის ძმა)
 440:11
 ამილახვარი/ამილახორი ბეჟან
 (ბეჟან-ბეგი) 15; 16; 17; 21; 47:4; 48;
 48:3,7; 55:3,4; 56:2,4; 57:5,8; 83:5; 84;
 84:2; 85; 140:2
 ამილახორი გივი (იოთამის ძე)
 440:10; 441
 ამილახორი დემეტრე (გივის ძმა)
 440:11
 ამილახორი იოთამ 10; 16; 17; 18;
 19; 21; 22; 48; 74; 80; 81:7,8; 83:5;
 84; 84:2; 85; 97:15,16; 140:2; 162;
 167:21; 168; 171:13; 172:1; 173:5

ამილახორი იოთამ
 (გიეის მამა) 441
 ამილახორი იოთამ
 (გიეის ძმის'შვილი) 440:12
 ამილახორი იოთამ
 (პაპუნას ძე) 243
 ამილახორი პაატა
 (პაპუნას ძე) 243
 ამილახორი პაატა,
 (გიეის ძმა) 440:11
 ამილახორი პაპუნა 243
 ამირა (შავერდა მებადურის ძე)
 365:24
 ამირაიზა (შავერდა მებადურის
 ძე) 365:25
 ამირაშვილი 481:7
 ამირაშვილები 480:13-14
 ამირალა 219:16; 303:18; 381:26
 ამირალოვი ივანე 343
 ამირეჯიბნი 98:6
 ამირეჯიბი გიორგი 98:7,8; 237:8;
 384:6
 ამირეჯიბი რამინ 159
 ამირხანა 451:14
 ანა დედოფალი (სვიმონ II-ის
 დედა) 55
 ანნა დედოფალი (ერეკლე I-ის
 მეუღლე) 118
 ანა-ხანუმი, დედოფალი 178
 ანანა/ანანია (ბიბლ.) 273:31
 ანდრონიკაშვილი მირიანა 334:12
 ანდრონიკაშვილი//ანდრონიკეშვი-
 ლი/ენდრონიკეშვილი 344:9
 ანე'სა 294:23

ანნაბაძეები 402
 ანნაბაძე გიორგი აფხა'სი 353;
 400:26; 37-38; 400:1; 401-402
 ანჯიყაფას'შვილი ბაგრატ 391:28
 არაგვის ერისთავი 461:22
 არაგვის ერისთავი 'საალ იხ.
 'საალ არაგვის ერისთავი
 არაგვის ერისთავი 'სურაბ იხ.
 'სურაბ არაგვის ერისთავი
 არაქელა 294:24
 არდაზიანდი 95:2
 არდაზიანდის'შვილი 358:13
 არდაზიანდი'შვილები 111:25
 არდაზიანდი'შვილი გიორგი 111:17
 არდაზიანდი'შვილი პაპუნა 111:18
 არდაზიანოვი პეტრე, ანხისხატის
 მღვდელი 392
 არდაშელ, ბოქაულთუხუცესი
 433:2
 არდაშელ (სვეტიცხოვლის
 დეკანო'ზის 'შვილი'შვილი) 395:8
 არეშიანი 391:29
 არეშიშვილები 58:17
 [არეში'შვილი] ასლამა'ს (პაპუნას
 ძე) 383:12
 [არეში'შვილი] გურგენ (პაპუნას
 ძე) 383:11
 არეშის'შვილი თამანა 290:4
 არეშის'შვილი იოთამან 290:2-3
 არეშის'შვილი მერაბა 290:4
 არეშის'შვილი ნარიმან 290:4,7
 არეშის'შვილი პაპია 290:4
 არეში'შვილი პაპუნა 383:10-11;
 383:1-2; 384:6

[არეშიშვილი] როსებ (პაპუნას
ქე) 383:11

არეშისშვილი საღუხან 290:3

არეშისშვილი შერმაზა 290:3

არკანჯელო ღამბერტი 6; 7

არუწაშვილი არუწა 120:4

არუწაშვილი ნასყიდა 120:3

არლუთოვი ფარსადან 376

არჩილ II, ვახტანგ V-ის

ქე 162; 441

ასათიანი ღ. 305; 307

ასანბეგი 114:6

ასაშვილი ბეჟან 103:3

ასაშვილი იასა 103:3

ასაშვილი მაზიტა 103:4

ასაშვილი ოთია 103:4

ასაშვილი პაპანა 103:4

ასლამაზ 208:5; 209:6

ასლამაზა, ზემო ბოლნისელი

გლეხი 221:15

ასლანაშვილი დათუა 464:10

ასლანაშვილი ფირალა 472:15

ასლანი 376: 7

აფრიამაშვილები 479:12-13

აფრიამაშვილი სიაე 481:6

აფხაზთა 485:34

აფხაზი/აფხაზიშვილები 402

აფხაზი/აბხაზი გიორგი 401:1

აფხაზი გიორგი

(იოვანეს ქე) 471:5

აფხაზი იოვანე 402; 471:4

აფხაზი ქაიხოსრო (იოვანეს ქე)

471:4-5

აფხაზი ჩერქეზ (იოვანეს ქე) 471:5

აფხაზოვი, შტაბს-კაპიტანი 471

აღა-ბეგ 320

აღათანგი, გლეხი 79:1; 199:15

აღათანგი ბოქაულთუხუცესი
351:8

აღალოვი მირსა 208

აღამონი ევსირი 351:5; 384:5

აღა-სოპრაბი 182:6

აღა სტეფანა 388:10-12

აშანმაშამნანთ 329:26

აშანმაშანაშვილი პაპუა/პაპია

(ხუდადას ძმისწული)

308:13; 329:9; 330

აშანმაშანაშვილი ყაზარა

(ხუდადას ძმისწული)

308:13; 329:9; 330

აშანმაშანაშვილი ხუდადა 308:12;

309:7; 329:9; 330

აშიყი ყარაგოზა 451:18

ახალქალაქელები 378

ახაშნელები//ახაშნელნი 404:16-17

ახევერდა 333:7

ბ

ბაბახან ხოდავერდი-ზადე, მოლა

151

ბაბუცოქე 65:13

ბაგრატ VII/ბაგრატ-ხანი, ქა-

რთლის მეფე, 5; 9; 10; 69; 96;

111:16; 149:15; 154:3; 155; 182:7; 291:8;

294:9,15; 312; 313; 376:5; 376

ბაგრატიონი 5; 485:34

ბაგრატიონი თეიმურაზი, სოვეტ-
 ნიკი 80; 113; 201; 372; 387, 395,
 401, 413; 433; 435; 458; 462; 482
 ბაგრატიონი გიორგი 98; 99
 ბაღდადი ანუ პაატა-ბეგი (ამილახ-
 ვრის ძე) 24
 ბაღურა 265:21; 266:6;
 ბაღურაშვილი ამირანა 253:17-18
 ბაღურაშვილი ყუზანა 253:17
 ბათიაშვილი ბერუკა 227:11
 ბათიაშვილი ესია 227:10,24
 ბათიაშვილი ზაქარია 227:10
 ბათიაშვილი იოვანე 227:10
 ბათიაშვილი იორდანე 227:22
 ბათიაშვილი პაპუნა 227:9
 ბათიაშვილი სეხნია 227:11
 ბათიაშვილი ქაიხოსრო 227:9
 ბაინდურ 435:2
 ბაინდურაშვილი ხ. 27
 ბაირამ ყული, ბაზიერთუხუცესი
 373:6
 ბაღიაშვილები 426:13,18
 ბაღიაშვილი შაღუტა 426:22-23
 ბაღიაშვილი ბერია 426:23
 ბაღიხოკაშვილი 199:17
 ბარათა 137:8; 138:2,3; 186:36
 ბარათაშვილები//ბარათიანთ 10;
 11; 69; 76; 87; 290:8,10; 341:8-9;
 457:15,17
 ბარათაშვილი 234:11,19; 235:2;
 432:22
 ბარათაშვილი აბელ, სუფრაჯის
 შვილი 394:7-8
 ბარათაშვილი ასანბეგ//ჰასან-ბეგი

(როსტომ მეფის დისწული) 301
 ბარათაშვილი ასლამაზ
 (ასანბეგის ძე) 301:7
 ბარათაშვილი ასლამაზ
 (ყაფლანის ძე) 58:5,9,10; 59:14;
 137:6
 ბარათაშვილი ასლან (ყაფლანის
 ძე) 102:3; 371:9; 461:11; 481:11; 483:8
 [ბარათაშვილი] ბარათა (ყაფლან
 ბიძაშვილი) 67:5; 71:3; 89; 102:5;
 490:6,7
 ბარათაშვილი ბარათა (ქაიხოს-
 როს ძე) 238:7
 ბარათაშვილი ბერი (გერმანოზის
 ძე) 232:9; 261:8
 ბარათაშვილი ბერუკა,
 ხოსიას ძე 240:5
 ბარათაშვილი ბეჟან (ყაფლანის
 ბიძაშვილი) 258:8; 259:2; 461:12;
 481:12
 ბარათაშვილი-იოთამისშვილი
 ბეჟან 459:8
 ბარათაშვილი გერმანოზ//
 გერმანოზ-ბეგ 111:2,3; 232:8;
 233:1,5,7; 261; 261:7; 262:2,5-6,6-7;
 263; 383:14; 383:4
 ბარათაშვილი გივი (ყაფლანის
 ბიძაშვილი) 258:8; 461:12;
 482:13; 483:8
 ბარათაშვილი-იოთამისშვილი
 გივი 459:8
 ბარათაშვილი გიორგი 58:5,9,10;
 59:13,14; 327; 327:6; 371:9
 ბარათაშვილი გიორგი

(ყაფლანის ძე) 461:11; 481:12
 ბარათაშვილი გიორგი
 (ყაფლანის ბიძაშვილი) 461:12;
 481:12
 ბარათაშვილი გიორგი
 (ფარსადანის ძმა) 255:9
 ბარათაშვილი იოთამისშვილი
 გიორგი 459:7-8
 ბარათშვილი გოსტაშაბ 13; 14;
 94:14; 96:2; 100:3,4; 102; 102:3;
 111:31,32,33; 128; 130:2,6; 131
 ბარათაშვილ-გოსტაშაბიშვილი
 პაპუნა იხ. გოსტაშაბიშვილი
 პაპუნა
 ბარათაშვილი გუგუნა 67:5; 71:2,3
 ბარათაშვილი დავით,
 თამაზას ძე 244:7
 ბარათაშვილი დურმიშხანი,
 ფალავანხოსროს ძე 76:16; 176:8
 ბარათაშვილი ელმადათი 76:15,16
 ბარათაშვილი ერასტი (ყაფლანის
 ბიძაშვილი) 258:8; 259:3; 461:12;
 482:13
 ბარათაშვილი-იოთამისშვილი
 ერასტი 459:8
 ბარათაშვილი ვარაზა,
 გერმანოზის ძე 232:9; 261:8; 262:3
 ბარათაშვილი ვახტანგ
 (ყაფლანის ძე) 461:11; 481:11
 ბარათაშვილი ზააღ
 (ფალავანხოსროს ძმისშვილი)
 176:7
 ბარათაშვილი ზაქარია, ურბნელი
 75:7,8,11; 423:3-4; 424

ბარათაშვილი ზერაბ,
 ფალავანხოსროს ძე 97:17; 176:7
 ბარათაშვილი თამაზ (ყაფლანის
 ძე) 461:11; 481:11-12
 ბარათაშვილი თამაზ 388:6-7
 ბარათაშვილი თამაზ 244:6; 245:1
 ბარათაშვილი თაყა
 (ასანბეგის ძე) 301:7
 ბარათაშვილი თაყა
 (ფალავანხოსროს ძე) 176:7
 ბარათაშვილი იესე, თამაზის ძე
 244:7; 245:2; 394:8
 ბარათაშვილი იოვანე 100:4; 102
 ბარათაშვილი იოთამ ბეგი 483:6
 [ბარათაშვილი] იოთამ 258; 258:7;
 259:2; 351:9-10
 ბარათაშვილი იოთამ 461:16
 ბარათაშვილი იოთამ
 (ყაფლანის ძე) 483:8
 ბარათაშვილი იოპი 111:14
 ბარათაშვილი მელქისედეკ
 283:10,25
 ბარათაშვილი ნიკოლოზ 71:3
 ბარათაშვილი ოთარ
 (გერმანოზის ძე) 232:9; 261:7; 262:2-3
 ბარათაშვილი ოთარ (ხოხიას ძე)
 240:5
 ბარათაშვილი ორბელ (ყაფლანის
 ძე) 137:6; 371:9; 461:15
 ბარათაშვილი პაატა,
 იოთამის ძე 258:8; 259:2; 261:8;
 262:2; 369:6,11,17,18; 370:25,30,37,38
 ბარათაშვილი პაატა,
 გერმანოზის ძე 232:9

ბარათაშვილი პაპუნა 267;
 369:6,11,17,18; 370:25,30,37,38,39,42
 ბარათაშვილი პაპუნა, ყაფლანის
 ძე 137:6; 371:8; 461:10; 481:11; 483:7-8
 ბარათაშვილი პაპუნა, [გოსტაშა-
 ბისშვილი] 478:8; 483:9-10
 ბარათაშვილი რეკაზ 19
 ბარათაშვილი როსაბ 76:14
 ბარათაშვილი ხაჩინო 76; 328:6;
 ბარათაშვილი ფარსადან 58:5,9,10;
 255; 255:8; 256:2; 257
 ბარათაშვილი საამ,
 ხოსიას ძე 240:5
 ბარათაშვილი სააამ, ურბნელი
 ზაქარიას ძმა 424
 ბარათაშვილი სიაუშ,
 თამაზის ძე 244:7; 245:2
 ბარათაშვილი
 ფალავანხოსრო 176:6
 ბარათაშვილი ქაიხოსრო (აბა-
 შიშვილი) 18; 67:4; 68; 68:2,6; 69;
 70; 71:2; 72:1,3,6; 102:4,5; 238:4;
 240:15,16; 242; 267
 ბარათაშვილი ქაიხოსრო
 გოსტაშაბისშვილი 478:8
 [ბარათაშვილი] ქაიხოსრო, თამა-
 ზის ძე 388:7-8
 [ბარათაშვილი] ქაიხოსრო,
 სუფრაჯის შვილი და აბელის
 ძმა 394:8
 ბარათაშვილი ყაფარბეგი 102
 ბარათაშვილი ყაფლან 10; 80:1,4;
 86; 88; 89:8; 97:16; 137:5; 138:6,10,13;
 294:4-5; 351:1; 14,17; 369:6,9,13,15;

370:26,29,33,39,40,42; 371:8; 372:2,5;
 461:9-10; 481:10; 483:5,7; 490:3
 [ბარათაშვილი] შერმაზან,
 თამაზის ძე 388:7
 [ბარათაშვილი] შიოშ, თამაზის
 ძე 388:8
 ბარათაშვილი ხოსია 70; 240:4;
 241:2
 ბარათაშვილი ჰასან-ბეგ 15;
 58:4,9,10; 59:13
 ბარათოვი დავით 98; 99; 411
 ბარათოვი მარიამ 351;459
 ბარამ ყორნიბაში 404:1,
 36; 405:3, 8
 ბარამყელი 333; 333:5
 ბარბარა (წმ.) 273:34
 ბარილქსა, თუმანიანთ ყმა 403:2
 ბარსანოფე (მწე.) 275:35
 ბასილი დიდი (წმ.) 273:17
 ბატონიშვილი ვახტანგ 467
 ბაქრაძე დ 376, 484
 ბაღდადაშვილები 479:11
 ბაღდადაშვილი 481:4
 ბაშინჯახელი 421:10
 ბახუტა, მანუჩარ
 მოურავის ძე 175:7
 ბახუტა მოლარე 404:34
 ბახუტა სუფრანი 233:4
 ბახუტა მუხრანბატონი იხ. ვახ-
 ტანგ V შაჰნავაზი
 ბახუტა ჰუსეინ ბეგისშვილი,
 ბაგრატიონი 70
 ბებერა 385:16
 ბებუთოვი აბესალომ 416

ბებუთოვი არსენ თაყაღი 470
 ბებუთოვი დავით 416
 ბეგთაბეგინო 378
 ბელენა 366:18
 ბეთელემაშიელი თეკლორა 396:3
 ბეთელემაშიელი ბერიკა, თეოდორას განაყოფი 396:4
 ბეჟან-ბეგ საბარათიანოელი იხ. თუღლაშიელი ბეჟან
 ბეჟან, ყარსიღას ძე 295:6; 396:8
 ბეჟიტასშიელი 366:19
 ბერი ეგნატაშიელი 8; 9; 10; 17; 18; 21; 22; 23; 26; 69; 74; 85; 161; 233; 379
 ბერიკა 297:6; 344:11
 ბერისშიელი 434:16-17
 ბერიძე ე. 492-493; 495
 ბერნუშაშიელი იაგანა 474:17-18
 ბერძენიშიელები 25
 ბერძენიშიელი ნ. 14; 94; 180; 255; 263; 329; 333; 339; 403; 417; 427
 ბერძენიშიელი დ. 268; 491-493; 495
 ბერძნიშიელი თამაზა,
 პაპუნას ძე 163:6
 ბერძნიშიელი ოთარ,
 პაპუნას ძე 163:7
 ბერძნიშიელი პაპუნა 163:6
 ბერძნიშიელი სეხნია,
 პაპუნას ძე 163:6
 ბერუაშიელი შალუტა 195:14; 196:9
 ბეპბუთი ხოჯა, ზარაბთუხე(ე)ესი 414:9; 415:3,8
 ბიძინა ვეკილი 431
 ბიძინა სეფერაჯი 347:3-4; 404:1-2,

36; 405:3, 8
 ბოდბელი [ეპისკოპოსი] 431:17
 ბორტიშიელები 66
 ბოსნალუა 461:21
 ბოშაშიელი აღ. 92; 148; 151
 ბროსე მ. 271; 492-493; 500
 ბუღუხაშიელი მარკარა, ყმა
 იარალა აზნაურიშიელისა 474:16
 ბუშანაურიშიელი ანშელა 299:15
 ბუმაბაშიელი 318:12
 ბურჯანაძე 305
 ბუტულაშიელი ღაზარე 404:14-15
 ბუქულაშიელები/ბუქულაიანი 238:11,12,15

ბ

გაბაშიელი 18; 24; 114; 432:23
 გაბაშიელი ე. 8; 15
 გაბრიელ მთავარანგელოზი 89:5; 122:8; 167:13; 272:39; 278:9; 284:12; 321; 324:13; 413:5; 487:13
 გაბრიელ (ბახუტას ძე) 404:34
 გაბრიელისშიელი ბერუკა (თანიას ძმა) 464:4
 გაბრიელისშიელი დავით (თანიას ძე) 464:5
 გაბრიელისშიელი ებიტა (თანიას ძე) 464:4
 გაბრიელისშიელი ზედგინ (თანიას ძე) 464:4
 გაბრიელისშიელი თანია 404:10-11; 464:3

გაბრიელისშვილი იესე
 (თანიაჲ ძე) 464:4
 გაბრიელისშვილი იორამ
 (თანიაჲ ძე) 464:5
 გაბრიელისშვილი სეხნია (თა-
 ნიაჲ ძე) 464:5
 გაგელაური 291:15-16
 გაიანა (მწე) 275:34
 გაისერაშვილი 346:16
 გამსახურდა 65:13
 გარაყანიძე გურგენ 25; 315:5; 316:1
 გარაყანიძე ზაგრაღ 316:1
 გარსუაშვილი 474:16
 გედევანი/გედაონი, დეკანოზ
 ათანელის ძე 153:4; 218:9
 გედეონისშვილი გაბრიელ
 375:15,16,17
 გედევანისშვილი ქაიხოსრო
 ჯვარისმტვიროველი 404:9-10
 გედეონისშვილი პაპუნა 347:4
 გეზი (ბიბლ.) 275:30; 279:57;
 288:2-3; 346: 27-28; 486:33
 გელაშვილი ი. 27
 გელაშვილი ნ. 10; 11; 25; 124
 გერმანე, მთაწმინდის მამა
 404:33-34
 გერმანოზიშვილები 233
 გერმანოზიშვილი ოთარ 391:7; 392
 გერმანოზიშვილი პაატა 391:7
 გეასალია ჯ. 498
 გერიტიშვილი დ. 48; 162; 441
 გიგი ქართველი 23
 გიგაური სეიმონ 344
 გიორგი წმ. 153:3,4; 218:8; 267:7,21-

22; 273:24; 297:13; 367:9; 487:15
 გიორგი III, იმერთა მეფე 10; 12;
 19; 257; 313; 430
 გიორგი VIII, საქართველოს
 მეფე 75
 გიორგი X, ქართლის მეფე 135:14;
 153:13,14
 გიორგი XI, ქართლის მეფე//
 გიორგი მირზა//
 გიორგი ბატონიშვილი 14;
 95; 198; 268; 278:24; 283;
 308; 348; 413; 429; 465:34;
 465; 496-497
 გიორგი XII, ქართლის მეფე 219
 გიორგი ბატონიშვილი (მუხრან-
 ბატონი) 252:11; 262:14; 263
 გიორგი გონაშვილი,
 ბატონიშვილი 19; 232:12; 233
 გიორგი, ლუარსაბ
 ბატონიშვილის ძე 375:12
 გიორგი, დეკანოზ
 ათანელის ძე 218:9
 გიორგი სააკაძე, დიდი მოურავი
 იხ. სააკაძე გიორგი
 გიორგი, მჭედელი 434:11
 გიორგი მკერვალი 434:13
 გიორგიშვილები 66
 გიორგიშვილი ზურაბ 133:4
 გიორგიშვილი ელიზბარ 133:5
 გიორგიშვილი სუმბატ 133:6
 გიორგიშვილი ფარულუხათ 133:5
 გიორგიშვილი შერმაზან 133:5
 გიორგიშვილი ხოსინა 133:6
 გიორგისშვილი იასე 439:23

გიუნა 222:15
 გლახია მამასახლისი 451:8
 გლურჯიძეები 86:3,4,5,6; 103
 გლურჯიძე თარსა 117:6
 გლურჯიძე პაატა 117:5
 გლურჯიძე შიოშ 117:6
 გოგია 250:17
 გოგებაშვილები 286;
 გოგებაშვილი აიდოლმის 139:5,6
 გოგებაშვილი ბაინდურ,
 პაპიას ძე 347:9
 გოგებაშვილი ბეჟან (დოღმაზის
 ძმა) 254:6
 გოგებაშვილი გივი (პაპიას ძე)
 347:10
 გოგებაშვილი გიორგი
 (პაპიას ძე) 347:10
 გოგებაშვილი დონმაზ/ დოღმაზა
 116:5; 139:6; 254; 254:5; 286
 გოგებაშვილი პაპია 286; 347:8
 გოგებაშვილი ფარემუს, პაპიას
 ძე 347:10
 გოგებაშვილი ყორხმაზ
 116:6; 139:7; 254:6
 გოგებაშვილი ხოსრო
 (დოღმაზის ძმა) 254:6
 გოგოლაძე თ. 19; 27; 67; 69; 70;
 102; 202; 203; 233; 236; 238; 240;
 364; 492-493; 495
 გოგორიშვილი ბეჟან 226:7,10,11
 გოგორიშვილი თამაზა 226:5
 გოგორიშვილი ფაფილა 226:5
 გოგორიშვილი ჯაშია 226:5
 გოდერძი 244:11

გოდორაშვილი დემეტრა 396:5
 გოზადაშვილი თეოდორა
 291:21-22;
 გორგიაშვილი 199:13
 გორგიჯანაშვილი ალექსა 216:5;
 303:9; 389:7; 402:8
 გორგიჯანაშვილი გიორგი 216:4;
 303; 303:7-8; 389:6-7; 390; 402:7-8
 გორგიჯანაშვილი მელქისედეკ
 216:5; 309; 390:1; 402:9
 გორგიჯანაშვილი მირიჯანა, გი-
 ორგის ძე 216:5; 309; 390:1; 402:9
 გორგიჯანაშვილი/გორგიჯანიძე
 ფარსადან 123; 124; 131; 162; 167;
 168; 216:4; 236; 242; 243; 257; 308;
 389:7; 390; 402:8
 გორუმაშვილი მარტარა 291:31
 გორჯასი 169
 გოსტაშაბი 422:8, 21
 გოსტაშაბიშვილი 199:12; 269:4
 გოსტაშაბიშვილი პაპუნა 102;
 129:7; 130:8,10; 131; 205:8; 411:3
 გონაშვილი გიორგი იხ. გიორგი
 გონაშვილი
 გონია/გონა 107:13; 109:5,6;
 291:30; 397:13
 გონიაშვილი პაატა 396:4
 გრიგოლი ღმრთისმეტყველი (წმ.)
 270:17-18; 274-29-30
 გრენდასაშვილი დათუნა 434:14
 გრენდასაშვილი შერმაზან
 434:13-14
 გუთნიჯარაშვილი ნონიკა 396:6
 გულბათასშვილი 346:14-15

გულდუხტარ იხ. ქეთევან
(გორჯახს) აბაშიშვილის ას.
როსტომ მეფის მეუღლე)

გულიასშვილი 358:15

გულიაური მასიტა 387:16

გულქანა 132:12

გულშარ დედოფალი 377:19

გურამიშვილი 327:3

გურამიშვილები//გურამიანთი 357

გურამიშვილი გივი 427:4,6,11,13

გურიელი 12

გურიელი ოტია 274:21,29

გუშფარიშვილი (ვანისძე) დავით
400:20; 400:4-5; 401-402

დ

დადიანი 173

დადიანი ლევან 257; 307; 314;
335:15; 402; 428:9; 430; 471:7

დადიანი მანუჩარ I 278:17; 469:4;
472:4; 473:4; 499-500

დავიდოვი დიმიტრი 344

დავით XI, ივოყე დაუდ-ხანი,
ქართლის მეფე 5; 55; 377:18; 379
დავით (ბიბლ.) 218; 268; 485:33
დავით 282

დავით 122; 237

დავით, ხუარაშან

ბატონიშვილის ძე 202:4; 203:4

დავით, დეკანოზ ათანელის ძე
153:4; 154:2; 218:9

დავით ოხიაყორნიშვილი 404:6,7

დავითა 451:18

დავითიანი მამინა 439:20

დავითიშვილები 16; 17; 62; 63;
100; 107

დავითიშვილი გიორგი 99

დავითიშვილი/თვალდამწერიშ-
ვილი დავით 15; 60:4,5; 61:1,2,4,5;
62; 63:2,3; 86:2,3; 97:7,8,18,19,21;
98:1,8,9,11; 99; 99:5; 100; 106:3,4,15;
121:2,3; 157:13,14,21; 236; 238; 282

დავითიშვილი ელისბარ,

ბოქაულოუხცეხი 17; 24; 60:5,6;

62; 63; 63:3; 97:8; 99:6; 106:2,4,5;

121:4; 155:7,8; 156:5; 236:2; 237:7,9;

238; 257; 264:3-4; 281; 281:4-5; 369:3

დავითიშვილი კონსტანტინე/

კონსტანტილე 17; 60:5; 63; 63:4;

97:8; 106:2,4; 124:3; 156:6; 237:6; 238

დავითისშვილი რამაზ 97:11,22;

98:10,11; 99

[დავითისშვილი ქაიხოსრო] 100

დავრეშა 484:3-4

დავრეშაშვილი თომა 220

დათან (ბიბლ.) 275:31; 279:58;

346:29; 486:35; 488:35

დათუნა არაგვის ერისთავი 18;

20; 114

დათუნა ბატონიშვილი, თეიმურა-
ზის I-ის ძე 161; 314

დათუნა ბოქაული 213:21

დათუნა, ნაცვალა 434:9

დათუნა 297:6-7;

დათუნა//დადი ოღლი 306:13-14;

დალაღლასშვილი ადიბეგ 132:4

დაღალდასშეილი ბაინდურ 132:4
 დაღალდასშეილი ელიზბარ 132:5
 დაღალდასშეილი ქაიხოსრო 132:5
 დამდაწაშეილი 'ხაქარია 465:14-15
 დარეჯან დადიანის ას.
 დედოფალი 218
 დარეჯან, ქსნის ერისთავის ასუ-
 ლი 496-497
 დარისპანაშეილი პაპუა 472:16
 დარნიაშეილი, ბოგანო 366:18
 დარნიაშეილი სოსიმე, ბოგანო
 366:19
 დაუდ-ხან უნდილაძე იხ.
 უნდილაძე დაუდ-ხან
 დაუთანო 450:15
 დაუთაშეილი სარქისა 451:11
 დედაბრიშეილი ირემა 291:17
 დედაბრიშეილი ბასილა (ირემას
 განაყოფი) 291:18
 დედაბრიშეილი შოშიტა 300:10
 დედინაშეილი დათია, სამებას
 ძმისშეილი 413: 20
 დედინაშეილი სამება 413: 20
 დეკანოზიშეილები 367
 დეკანოზისშეილი არდაშელ
 (რამაზას ძე) 366:7
 დეკანოზისშეილი ელიზბარ
 (რამაზას ძმისწული) 366:7
 დეკანოზისშეილი იასე (რამაზას
 ძე) 366:7
 დეკანოზისშეილი რამაზა 366:6
 დეკანოზისშეილი ქაიხოსრო
 (რამაზას ძმა) 366:9,17,18
 დემეტრე 260:14; 344:10

დემეტრესშეილი პაპუნა 199:16,17
 დიასამიძე ევდემონ/ევდემოს,
 ქართლის კათალიკოსი 19;
 97:14,15; 185:1; 375:15
 დივანაშეილი ნაზარა 186:46
 დიმიტრი (წმ.) 273:25; 487:15
 დიოქორე (მწკ.) 275:31,33; 279:58;
 288:3; 346:28-29; 486:34
 დიდმელი ათანელი იხ. ათანელ
 დეკანოზი
 დოლენჯიშეილი დურმიშხან 283:5
 დოლენჯიშეილი იასონ 282;
 283:4,5
 დოლენჯიშეილი ნიკოლოზ 283:5
 დოლიძე ი. 55; 57; 86; 94; 97; 180;
 185; 268; 342; 343; 351; 360; 369;
 384; 391; 403; 432; 478
 დოლმაზა იასაულბაში და
 თულბაში 343:10-11
 დონდარასშეილები 178
 დონდარასშეილი დონდარა 178:3
 დონდარასშეილი ფეროზა 178:3
 დონდარასშეილი ფიბუა 178:3,18
 დრეიძე ბეჟიტა 346:15-16; 434:10-11
 დრეიძე იასე 404:15-16; 434:11
 დრეიძე ხაჩინო, ძმა იასე
 დრეიძისა 404:16
 დუნდუა ნ. 129; 133; 195;
 232; 261; 436; 452
 დურია 222:18
 დურმიშხან 221:8
 დურსუნაშეილი მირიანა
 459:12, 19-20

ედისერ ბოქაულთუხუცესი
82:1,2; 435:2
ევა (ბიბლ.) 277:3
ევანგელა მკედელი 451:12
ევდემონ დიასამიძე, იხ.
დიასამიძე ევდემონ
ეესტათი წმ. 273:26;
ეეტუიქი (მწე.) 275:33;
ეკატერინე (წმ.) 273:34; 487:16
ელენე, დავით გომფარაშვილის
ცოლუოფილი 400:20-21; 401
ელია (ბიბლ.) 272:44
ელი 447:3
ელიაზარ, დეკანოზ
ათანელის ძე 153:4; 154:2; 218:9
ელიასშვილი 366:17
ელიზბარ 290:7
ელიზოვი დავით 367
ელისე [საგინაშვილი] თბილელი
იხ. საგინაშვილი ელისე
ელიოზიძე 93:17
ელიოზისძე-გედევანიშვილები
94; 342:19
ელიოზისძე-გედევანიშვილი
გაბრიელი 93:6; 315
ელიოზისძე-გედევანიშვილი
დავით, 93:5,6; 94
ელიოზისძე-გედევანიშვილი
პაპუნა 93:6
ელიოზისძე-გედევანიშვილი
პეტრე 93:7
ელიოზისძე-გედევანიშვილი
ქაიხოსრო 93:7

ელიოზოვი დავით 39
ელისაბედ წმ. 270:32;
ენდრონიკაშვილი ოტია,
კახი 15
ენდრონიკაშვილი კახაბერი 15
ენუქიძე თ. 86
ეპიფანე ჭერემელი (ეპ.) 403
ერეკლე I 118; 198; 308
ერეკლე II 218; 340; 415; 466
ერისთავი მირვანოზ 98; 99
ერისთვიშვილი ლარგველი იხ.
ლარგველი, ქსნის ერისთავის ძე
ეროდე (ბიბლ.) 346:30
ერფებრაშვილი გიორგი 434:9-10
ერფებრაშვილი პეტრე 434:10
ესტატე 207:11
ეშაკაშვილი მირანშა 451:13
ეშაკაშვილი კაზარა 451:14
ეჯიბიშვილი გამრიკ, დონდარას
ძე 362:7; 363:6; 365:8
ეჯიბისშვილი დონდარა 361:6-7;
363:2,3,4,10; 364; 365:7
ეჯიბისშვილი ზურაბ,
დონდარას ძმა 361:7-8;
363:5-6; 365:8
ეჯიბიშვილი მირზაადი,
დონდარას ძმისშვილი 361:7
ეჯიბიშვილი შავერდ, დონდარას
ძე 362:7; 363:5; 365:8
ეჯუბა 294:21
ეპრუმა (შვილები: სუხია
და გერი წარუტა) 294:22,24

ვათია 479:12
 ვათუიშვილი ჯ. 8
 ვარაზა 199:20
 ვართანა მკელელი 451:9,10
 ვართანაშვილი 149:18
 ვარდანაშვილი ტურია 426:9
 ვაშაყაშვილი პაპუნა 436:12,13,
 15; 438
 ვანნაძე 404:29
 ვანნაძეები/ვანანაძიანთ 353;
 403:6,7
 ვანნაძე გოშპარ 352:11
 ვანანაძე დავით, გოშპარის ძე
 352:12; 23-24; 353
 ვახვახოვი გრიგოლ 98; 99
 ვახტანგ გორგასალი 274:9
 ვახტანგ V შამნავაზი/ვახტანგ
 მუხრანბატონი 10; 85; 109; 151;
 160:6; 161:4; 162; 270; 348; 414:5;
 436:4; 437; 438:5; 439; 440:6; 441;
 442:5; 443; 449:4; 452:6; 453; 454:6;
 455; 457:5; 459:4; 460:5; 461:3-
 4; 462:5; 463:4; 465:5-6, 32; 466:4;
 468:6; 469; 469:5; 470; 471:2; 472:5;
 473:4; 474; 476:5; 476; 478:5; 479:4;
 480; 481:5; 483:5; 484; 485:40;
 387; 494
 ვახტანგ VI 14; 268; 429; 466:36, 39
 ვახტანგ, როსტომ მეფის ბიძა 21;
 85; 167; 175:12
 ვახტანგ ბატონიშვილი 283
 ვახტანგ ბატონიშვილი, ერეკლე
 II-ს ძე 405

ვახტანგ ბატონიშვილი/
 ვახტანგ-მირზა 83:10; 84:4
 ვახუშტი ბატონიშვილი 10; 11; 18;
 20; 21; 26; 69; 85; 89; 114; 162; 193
 ვერხიძე 470:2

ზ

ზაალ//ზაგლ 410
 ზაალ არაგვის ერისთავი 18;
 19; 20; 21; 22; 74; 85; 97:15; 162;
 240:11,12; 247:10; 403; 404:7,8, 35;
 405: 1, 9
 ზაალ ქსნის ერისთავი 15; 243
 ზაალ შირაჯი 54:2
 ზაალ, ყარაილას ძე 396:8
 ზაალიშვილები/ზაალისშვილი
 66; 446
 ზალიკა, მამთურაშვილ ხატის
 განაყოფი 366:12,13
 ზალიკაშვილი ამოანა 419:14;
 420:4-5
 ზანდარიშვილი შაყერდი 434:8
 ზაქარა 439:21
 ზაქარია, ქართლის კათალიკოსი
 189:116
 ზაქარია რუსთველი ეპისკოპოსი
 360:8
 ზაქარია ნინოწმინდელი
 (მაყაშვილი) იხ. მაყაშვილი
 ზაქარია, ნინოწმინელი
 ზაქარიასშვილი 366:20
 ზეზელე (ბიბლა) 273:2
 [სუდგინიძე] ავთანდილ,
 სვიმონის მამა 385:12

ზედგინიძე ზაალ 332:10
 ზედგინიძე თამაზ 54:7,8; 77:8;
 288:12,14; 289:4;
 [ზედგინიძე] იმარინდო, გივის
 პაპა 77:8; 385:12,22, 40, 43
 ზედგინიძე გივი/გიუნა-ბეგი 385:8,
 12, 19, 40, 288; 288:9; 289:1-2,5; 386
 [ზედგინიძე] გიო, სვიმონის გან-
 აყოფი 385:38
 ზედგინიძე დავითა 332:9-10
 [ზედგინიძე] სვიმონ 384:8, 12, 14,
 25, 37, 42, 44; 386: 54
 ზეიათი 366:25
 ზი"სონაშვილი 402:15
 ზილიფიჯან 150:15,16; 151:3
 ზუმბულიძეები 367
 ზუმბულიძე გიუნა
 (ზაალის ძე) 338:7
 ზუმბულაძე ზაალ 25; 337; 338:6
 ზუმბულიძე იასე, დეკანოზი 176:2
 ზუმბულიძე თამაზი (იასეს ძე)
 176:3
 ზუმბულიძე რამაზ (იასეს ძე)
 176:3; 434:7
 ზუმბულიძე ფარემუზ (ზაალის
 ძმა) 338:7
 ზუმბულიძე ღონენა (ზაალის
 ძმა) 338:7-8
 ზუმბულიძე შერმაზან (ზაალის
 ძმა) 338:6,7
 ზუმბულიძე ხოსიტა (იასეს ძე)
 176:3
 ზურაბ არაგვის ერისთავი 162
 ზურაბ, გორის მამასახლისი 220

ზურაბისშვილები 225:9
 ზურაბისშვილი გოშფარ 225:9
 ზურაბისშვილი შანშე 391:25-26

თ

თაზიშვილი ბეჟან 342:10
 თაზიშვილი გივი 342; 342:9
 თაზიშვილი ელიზბარ 342; 342:10
 თაზიშვილი ზაალ 342; 342:9
 თაზიშვილი ლევან 342; 342:10
 თაზიშვილი პაატა 342; 342:9
 თათარი/თათრისა 279:66;
 444:15; 468:18
 თათარაშვილი 175:12
 თათარაშვილი გიორგი 343:7-8
 თათარაშვილი ეგანა 472:16-17
 თათარაშვილი პაპუნა 472:17
 თაზიშვილი პაატა 404:11-12
 თაქაქალაშვილი ვახტანგ 79:3,4
 თაყხელიძე 66; 175:12,13
 თამაზა 389:11
 თამაზა, დავრქმას დისშვილი
 484:4
 თამაზ ამირდბედი 220
 თამარ მეფე (ნეტარად
 ხსენებული) 377:16
 თამარ, ეახტანგ V-ის ას. და გივი
 ამილახორი მეუღლე 441
 თამარ ბატონიშვილი, იოთამ
 ამილახორის დედა 21; 85;
 167:20; 168
 თამარ, ლუარსაბ ბატონიშვილის
 მეუღლე 375:11

თანდილაშვილი დათუნა 215:13

თანდუაშვილი ზურაბა 152:13

თანდუაშვილი მურადა 152:13

თანდუაშვილი პაპინა 152:12

თანდუაშვილი წოგინა 152:13

თანდულა 439:22

თარხნიშვილები 379

თარხანოვი დიმიტრი (სოვეტნიკი)

80; 136; 137; 155; 158; 160; 184; 300;

319; 359; 411; 413; 416; 420; 429;

433; 443; 458; 462; 464; 471; 482

თაქთაქიძეები 66

თაყაიშვილი ექ. 60; 62; 67; 74;

86; 100; 147; 148; 153; 155; 204;

217; 226; 237; 238; 247; 251; 255;

264; 268; 277; 281; 329; 342; 343;

352; 356; 358; 369; 382; 391; 399;

408; 416; 426-427; 441; 475; 478;

483; 493

თაყინასშვილი ზაალ 220

თბილელაშვილი პაპუნა

297; 297:5

თეგაძე გიორგი 14; 127:3; 128:1

თეგდორე 297:6

თეგდორე წმ//თეგდორობა 273:25;

488:36

თეიმურაზ I/კახი ბატონი 5; 6;

7; 8; 9; 10; 11; 12; 16; 17; 18; 19;

20; 21; 25; 48; 49; 63; 69; 74; 84;

85; 86; 120; 124; 121:8; 123:14,15;

136; 159; 162; 166; 173; 212; 243;

247:11,12,15; 257; 304; 307; 311; 312;

313; 314; 317; 318; 318; 353; 354:2;

365:22; 368; 378; 410:11; 430; 431:10;

441; 442:19

თეიმურაზ II 118; 118:2,6;

218; 368; 415

თეიმურაზ მირზა 62

თეკლა (წმ.) 273:33-34; 487:16

თემურ ღვინგი 307

თინათინი, თეიმურაზ I-ის

ახ. 19; 123; 124

თმოგველი 193; 229

თმოგველ-უჯარმელ-

ფაველენიშვილი 193

თორაძე ვედრია იხ. ტორაძე

ვერდია

თოფნიაშვილები 270

თელაშვილები 212, 213:15

თულაშვილი ბახუტა, ბეჟანის ძე

213:5; 234:8; 424:5; 425:5

თელაშვილი ბეჟან, შირენიბა-

ში 210:5; 211:2; 212; 213:4,11,13,17;

214:23,24,29; 215:2,4,17; 234:7;

424:4-5, 9; 425:4-5

თელაშვილი დოდუნჯი

213:7,9,11,12,15,16,17; 214:23,27;

215:3,15,16; 424:13,15; 425:4

თელაშვილი ითარ, ბეჟანის ძე

213:5; 234:8; 424:5; 425:5

თელაშვილი პაპუა 213:6; 234:8

თელაშვილი რამაზ 210:5; 212;

213:4,13,17; 214:29; 234:7

თელაშვილი ქაიხოსრო/ხოსრო

213:5; 234:8

თელაშვილი შიომ//ხიოჟმ,

ბეჟანის ძე 424:5; 425:6

თელასშვილი ხეცა 391:27-28

თუმანიანი მამუკა 328; 328:6-7
 თუმანიშვილები 109; 330; 376; 403
 თუმანიშვილი ბაინდურ 107:8; 155;
 308:6; 476:12; 477:6
 თუმანიშვილი ბეკან 155:7; 476:12
 თუმანიშვილი ბირთველ, მდი-
 გან-მოგნობარი 51:25,26; 59:8,9; 60;
 61:12,13; 65; 66:9,10; 75; 76:2,3; 77;
 77:20; 79; 79:9,10; 89; 90:17,18; 91;
 91:24,25; 94; 95:28,29; 103; 104:8,9;
 107:7; 109; 109:1,2,3; 110; 112:40,41;
 116; 116:22; 117; 117:22,23; 119;
 120:11,12,26; 121:17; 122:6; 125:22;
 133:23,24; 137:21,22; 139:21; 141:26,27;
 144:32; 145:29; 150:27; 152:23;
 153:25,26; 157:10; 160:24; 174:18,19;
 175:27,28; 176:19; 181:14; 185:2;
 194:29; 195; 196:7; 197:20; 199:30;
 201:24; 208; 209:20; 215; 216:31;
 217:23; 218:27,28; 220:18; 221; 222:30;
 228:9; 229:17; 230:26; 234:32; 237:21;
 241:25; 246:22,23; 248:30; 250:29; 252;
 253:31,32; 254; 255:6; 256:34; 258:25;
 260:30-31; 268; 269:13,14; 270:22,23;
 276:10; 277; 279:73; 281; 281:38,39;
 282:24; 283:24,25; 339; 340; 340:15,16;
 292; 293:23,24; 294:5,6; 295; 295:26;
 304; 304:17,18; 305; 306:28,29; 308:5;
 309:2; 310; 310:22,23; 315; 316;
 316:20,21; 317:24,25; 318; 318:29,30;
 319; 320; 324; 325:43,44; 326; 327:25;
 328; 331:3,4; 332:21; 333:19; 334;
 334:10,11; 336:54,55; 338:24; 341:31;
 343; 343:10,23; 344; 345; 345:22,23;

349; 350:31; 352; 353:34,35; 358;
 358:29,30; 360; 360:30,31; 364;
 366:30,31; 368:6; 369:4,5; 374:23,24;
 375:20; 376:18; 380; 381:49; 382;
 383:28; 384:7; 386; 387:11-12; 387;
 388:21; 388; 389:21,22; 390:16; 394;
 395:12; 395; 396:15; 396; 397:25,26;
 397; 398:24,25; 402; 403:12,13; 408;
 408:22,23; 410; 410:28,29; 412; 413:30;
 414; 414:29; 417; 418:26,27; 419:26,27;
 428; 429:5; 431; 431:25,26; 432:16,17;
 440; 441:6; 442:46,47; 443:20,21;
 445:23,24; 446:26; 452; 453:28; 454;
 455:33,34; 457; 458:22,23; 459; 459:27;
 460; 462:10; 463:27; 463; 464:23; 465;
 465:27,28; 476:11; 477:2; 479; 480:22;
 481; 482:30; 484:21,22
 თუმანიშვილი გიორგი 107:9;
 308:6; 399; 400:47; 466; 467:1-2;
 486:41; 476:12; 477:6
 თუმანიშვილი გორჯასპ 108;
 476:13
 თუმანიშვილი დავით 107:8
 თუმანიშვილი სააღ 476:13
 თუმანიშვილი საქარია 476:13
 თუმანიშვილი სურაბ 308:7;
 447:3,4,5; 452:10; 453:7; 476:12; 477:6
 თუმანიშვილი თაყა (ბირთველის
 ძმა) 107:6,7; 109; 109:2; 308:4,5;
 476:10; 477:5
 თუმანიშვილი მამუკა 107:9
 თუმანიშვილი მანუქარ (ბირთვე-
 ლის ძმა) 107:8; 108; 109; 109:2; 1
 55:7; 168:6,7; 170:3; 308:6; 309:3;

452:8-9; 453:2, 6-7; 476:11; 477:2
 თუმანიშვილი ნასრი 154:2,6; 376
 თუმანიშვილი ნასყიდა 107:9;
 476:12
 თუმანიშვილი პაპია 154:7; 476:12
 თუმანიშვილი სორაზან 155:7
 თუმანიშვილი სკლხან 452:10;
 453:7; 476:12-13
 თუმანიშვილი ქიშეარ 452:10;
 453:7-8; 476:13
 თუმანიშვილი ყალანდარ 452:10;
 453:8; 476:13
 თუმანიშვილი ყორხმას 155
 თუმანიშვილი ჯემშიდი, ბირთვე-
 ლის ძმა 109:2; 308:6; 309:3,4
 თუმანიშვილი ჯიმშიტა 452:9;
 476:12; 477:5
 თუმანოვი 134
 თუმინი 238:9,10,14; 239:7,8
 თურმანიძე გედალი, თურმანის
 ძე 494
 თურმანიძე თურმან 15; 315; 334:10;
 343:14; 494
 თურმანიძე როინ 334:9-10
 თურმანიძე სულხან//სურხან 315
 თურქესტანიშვილი 72:2; 114;
 269:8,10
 თურქისტანიშვილები 195;
 196:6; 200
 თურქისტანიშვილი ბაგრატ 432:9
 თურქისტანიშვილი ბახუტა 195:8;
 196:3; 199:8; 432:9
 თურქისტანიშვილი ბერუკა 195:6;
 196:2; 199:6; 200:2; 432:8

თურქისტანიშვილი ბეჟან 195:7;
 196:3; 199:8; 432:9
 თურქისტანიშვილი ზაალ 432:9
 თურქისტანიშვილი თამაზა 195:7;
 196:2,3; 199:7; 200:2; 432:9
 თურქისტანიშვილი თურქისტან
 195:8; 199:8; 268:3; 269:1
 თურქისტანიშვილი იესე
 (ლევანის ძე) 291:6; 300:6
 თურქისტანიშვილი ღვინ/ ღვეან
 18; 114; 114:4; 291; 291:5-6;
 300; 300:5
 თურქისტანიშვილი პაპუნა 195:6;
 196:2; 199:6; 200:2
 თურქისტანიშვილი სეხნია 195:7;
 199:7; 200:2
 თურქისტანიშვილი შიოშ 199:32;
 291:19; 300:6
 თუხარელი ამოან//ამოუან 197:5;
 198:4; 292; 292:7; 293;
 თუხარელი დავით, (ამოანის ძე)
 292:8;
 თუხარელი მელქისედეგ,
 (ამოანის ძე) 197:6; 292:8
 თუხარელი ნამეკ (ამოანის ძე)
 197:6; 292:8
 თუხტუა 294:23

0

იაგანაშვილი ჰამზა 253:16-17
 იაგანაშვილი თევდორე 253:17
 იაგულაშვილი ალავერდი 135:8;
 191:7,24

იაგულაშვილი აღიხანა 135:7,32;
 191:6,7,23; 192:3
 იაგულაშვილი ასლაშა
 135:7; 136
 იაგუნაშვილი მანგია 479:11
 იაგუნაშვილი ყარახანა
 479:10-11; 481:4
 იაკობ 452
 იაკობ (მწ.) 275:34
 იარაზიშაშვილი ყარაგოშა
 201:11,12; 202:3,4
 იარალა 195:13; 196:10
 იარალა აზნაურიშვილი 474:16
 იარალიშვილი პაატა 370
 იასუ/იესე ქსნის ერისთავი 152:6;
 162; 167; 242:3; 243
 იესე ბიბლ. 485:33
 იესე ბატონიშვილი
 (ვახტანგ VI-ის ძე) 348
 იესე მეფე//ალიყული-ხანი 295:30
 იესე (რამაშას ძე) 395:8
 იაკობ შემოქმედელი 315
 იაკობი (ბიბლ.) 275:34
 იბრაჰიმ ფენევი 13; 131
 იესე ქსნის ერისთავი 18; 19; 20;
 69; 71:8,9; 85
 იესო//იესო ქრისტე//ეგმანოილ
 (ბიბლ.) 122:5; 167:6; 177:7,12
 272:1,2,28,33; 273:1,11,38; 275:37;
 284:9; 321; 323:7,8; 324:7; 339:6;
 346:1; 385:38; 399:8; 413:2
 ივანაშვილი გოგიტა 291:23-24
 ივანგულანთ სულხან იხ.
 ფარეუშათაშვილი სულხან

იელიანე (მწ.) 275:34
 ილაძე ივანა 387:15
 იმაშყელი-ხან უნდილაძე იხ.
 უნდილაძე იმაშყელი-ხან
 იმერელი 23
 იმნაძე ბერიკა 104:6
 იმნაძე//ინაძე იმედა, მეჯინიძე
 64:3; 65:3; 104:4,5; 105
 იმნაძე//ინაძე მამისიმედი
 64:4; 104:5
 იმნაძე//ინაძე ციხოველი
 64:4; 104:5
 იოანე/იოვანე ნათლისმცემე-
 ლი (წმ.) 122:7; 177:4,5; 273:1-2,6;
 278:11,49; 279; 284:13-14; 321; 322:9;
 324:9; 335:5,6; 399:10,11
 იოანე/იოვანე ოქროპირი, (წმ.)
 მღვდელთმოდგარი (ბიბლ.)
 273:18;
 იოანე/იოვანე მახარებელი (წმ.)
 278:11; 284:14; 321; 322:10; 324:9-10;
 335:6-7; 399:11; 487:14
 იოვანე, დეკანოზ ათანელის ძე
 153:5; 218:9
 იოთამ-ბეგი იხ. სააკაძე იორამ
 იოთამიშვილები 283; 305; 305:3;
 351:2, 16-17
 იონქა 301:15;
 იორამ მოურავისშვილი იხ.
 სააკაძე იორამ
 იორამ ბატონიშვილი 270
 იოსელიანი პლატონ 498
 იორდანა 111:40
 იორამ მოურავისშვილი 74

ოსებს (ხუარაშან ბატონიშვილის
ძე) 202:5; 203:4

ირაკლი იხ. ერეკლე II

ქართლ-კახეთის მეფე

ირემაშვილი 355:19

ირინა//ირინი, (წმ.) 273:34;

ისაია, ამირდნანთ

ოპანჯინის ძე 220

ისა-ხან სულთანი 461:21, 26

ისა-ხან ყორნიბაში 6

ისა-ხან ყორნიბაშის ძე, აბასის
დისშვილი 6

ისკანდერ მუნში 7; 8; 12

იუდა ისკარიოტელი (ბიბლ.)
275:30,38; 279:57; 288:3; 346:28;
486:34

ბ

კაენი//კაინი (ბიბლ.) 288:3; 346:28;
486:33-34; 488:34

კაკაბაძე ს 117; 271; 275; 346

კაკოზაშვილები 480:1

კანდელაკი 366:23

კარბელაშვილი კ 85; 357; 441

კარბელოვი ოთარ თავადი 464

კარგარეთელი იონათამ 263;
264:19

კარმელიტები 7

კაგარაეა ე. 368

კაცია (ყარნილა მოურავის ძე)
295:6; 396:8

კაციტაძე 23; 24; 25; 26

კბილაშვილი ნონიკა 396:4

კბილაშვილი მახარა 396:5

კენხაძე, გლეხი 354:9

კენხაძე პაატა 354:14

კენახაძე პაპუნა 354:14

კენხაძე შიუკა 354:14

კეჭუაშვილი 295:12;

კვანტიძე გ. 62

კიკოსაშვილი ვართანა 451:16

კისისხეველნი 404:32, 35-37

კობახიძე ხეცესი 65:13

კოკოლაშვილი 187:74,75

კოსტანტინე ბატონიშვილი 429

კორინთელი გიორგი

179:16,20; 180:1

კორინთელი დავით 180:16

კორინთელი იესე 179:7

კორინთელი იოთამი 179:6

კორინთელი მაჩუკა 179:6

კორინთელი რევაზ 179:6

კუერცხიშვილი 189:142

კუმელი 432:29

კუტუნა//კუტუნაური 413:21

ლ

ლაბაძე რ. 27

ლარაძე ასიტა 201:7, 202:2

ლარაძე ასლამაზ (სურაბის
ძმა) 331:4

ლარაძე ელისბარ 184:3

ლარაძე სენბად 184:2,3

ლარაძე სურაბ 201:6, 202:1;
331:3-4

ლარაძე იოთამ 201:6

ღარაძე ოთარ 184:4
 ღარაძე შიოშ 201:6; 202:1
 ღარგველი, ქსნის ერისთავის ძე
 19; 152:6;
 ღაფანაშვილი გიორგი 366:24
 ღაფერისშვილი დავითა 434:17
 ღანინა 451:13
 ღეონ ბატონიშვილი, ერეკლე II-
 ის ძე 219
 ღეონ, ხუარაშან ბატონიშვილის
 ძე 202:4; 203:4
 ღეევან ბატონიშვილი 95
 ღეევან ბატონიშვილი იხ.
 შაჰყულიხანი 348; 429; 466:34
 ღეევან მუხრანბატონი 466:36
 ღეევან დადიანი, ოდიშის
 მთავარი 11; 12; 115;
 ღომისგულაშვილი 344:12;
 ღომისშვილი ზუბია 429
 ღომსაძე 488:27
 ღომსაძე ზეროი, თეოდორას ძე
 488:24
 ღომსაძე თევდორა, პაატას ძე
 488:24
 ღომსაძე პაატა 488:23-24
 ღომსაძე პაატა, თეოდორას ძე
 488:25
 ღომსაძე ღონია, პაატას ძე
 488:24
 ღუარსაბ I 461:15; 41-42
 ღუარსაბ II ქართლის მეფე 8; 75;
 135:15; 155; 179:13;
 184:5; 185:6; 219:11; 234:13,20;
 377:19; 442:29

ღუარსაბ//ღოვარსაბ
 ბატონიშვილი (თეიმურაზ)
 მირზას ძე, როსტომ მეფის
 მემკვიდრე) 62; 214; 365:4; 366:4;
 367:5; 371:4,5; 373:3; 374:2; 375:10
 253:15; 270; 274:4; 278:18; 279:74;
 280:4; 283:1; 284:21; 285:2; 287:4;
 288:4; 292:4; 297:4; 298:2; 300:4;
 303:4; 305:4; 308:3-4; 309; 310:4-5;
 311; 315:4; 316; 317:4; 318:5; 322:16-17;
 324:19; 325; 326:4; 328:4; 329:4-5,26;
 331:2-3; 332; 332:4; 335:16; 336; 338:4;
 339:4; 340:4; 341; 342; 342:6; 343:5;
 344:4; 345:5; 347:4; 348; 349:5;
 350:32; 352:5; 355:4; 357:4; 358:4; 359;
 360:5; 362:10; 362; 365:4; 375: 3; 376;
 380:6; 382:7; 383, 387; 388:4; 389:3;
 410; 420
 ღუარსაბ (ყარჩილა მოურავის ძე)
 295:6; 396:8
 ღუკა (წმ.) 487:14

8

მათე ბიბლ. 487:13
 მაია შაორშაძე 27; 55
 მაითურა 176:7
 მაითურაშვილი ხატია 366:12
 მაკალათია სერგი 498
 მაკარი ხუცესი 451:12
 მაკარიშვილები 58:15,16
 მალაციძე მახარა 197:9
 მამადინი 279:67,68

მამადყული-ბეგ (სეფიყული-ბეგის ძე) 319; 320
 მამაცაშვილი დათუნა (რობიტას ძე) 354:7
 მამაცაშვილი დათუნა (როსაბის ძე) 470:9
 მამაცაშვილი პაპუნა (როსაბის ძე) 470:9
 მამაცაშვილი პაპუნა (რობიტას ძე) 354:7
 მამაცაშვილი რობიტა 354:6
 მამაცაშვილი როსაბ 469:8-9
 მამაცაშვილი შიოშ (რობიტას ძმა) 354:6
 მამია 294:21
 მამიაშვილი პაპუნა 195:14; 196:8
 მამისაშვილი საჩინო 197:10
 მამისაშვილი შიუკა 197:10
 მამიჯანა 267:8
 მამიჯანა ტინისხიდელი 14
 მამაჯანგული ბერუა 291:29
 მამუკა ბატონიშვილი (იმერეთის მეფის გიორგი III-ის ძე) 19; 173; 257
 მამუკა ბატონი 435:3-4
 მამუკაშვილი მერაბა 439:13,15,18
 მამუკაშვილები//მამუკაშვილთა იხ, თუმანიანთ მამუკა
 მანგლელი 87
 მანგლელი ათანასე
 ტატიშვილი 229
 მანდენაანთ შერმაზანისშვილი ბეჟან 439:10
 მანდენაანთ შერმაზანისშვილი

თაქა (როსტევეანის ძე) 439:10,11
 მანდენაანთ შერმაზანისშვილი ფარსადან (როსტევეანის ძე) 439:11
 მანდენაანთ შერმაზან 439:9
 მანდენაანთ შერმაზანისშვილი შერმაზან (როსტევეანის ძე) 439:10
 მანდენაანთ შერმაზანისშვილი როსტევეან, მდივან-მწიგნობარი 439:9
 მანდენაანთ შერმაზანისშვილი საფარ 439:10
 მანველაშვილი თამაზა ნაცვალა 404:14
 მანთაშა 402:16
 მანუკაშვილი 238:12,15
 [მანუქარ] მეითარი 18; 89; 90; 90:3; 299:14
 მანუქარი 56
 მანუქარ 251; 256; 259; 258:11; 259:5; 271; 296
 მანუქარ, სახლისუხუცესი 354:8
 მანუქარ, თბილისის მოურავი 175:6
 მანუქარ მუსტოფი 130; 134; 137; 142; 144; 147; 154; 159; 166; 170
 მარკოს (წმ.) 487:13-14
 მარდახა 229:3
 მარიამ დედოფალი 11; 25; 27; 50; 66; 70:3; 71; 83:3; 87:2,3; 88; 88:1; 89:8; 91:3; 97:3; 98; 99:3; 100; 102:2; 103; 105:3; 106; 107:3; 110:3; 113; 114; 114:3; 116:3; 117; 117:2; 118; 118:7; 119; 119:3; 123:14; 125:3; 129:3; 131:3; 134:4; 136; 139:3; 143:3;

144:33; 145:3,30; 147:2; 149:3; 152:3;
 153:3; 155:3; 156:3; 157:11; 158:3,23;
 160:3; 163:3; 164; 167:19; 168; 171:3;
 175:3; 176:3; 177:10,17; 184:1,15; 191:4;
 192:3; 199:3; 201:25; 205:4; 206; 210:3;
 218:3; 219:3; 224:7; 228:3; 232:4;
 234:3; 237:3; 238:3; 243:3; 246:2;
 247:3; 249:4; 252:4; 255:4; 258:3; 259;
 260:3; 261; 261:3; 262; 265:4; 266:34;
 274:3; 276:21; 278:16-17; 279:74;
 280:4; 281; 281:3; 282; 282:3; 287:3;
 288:3; 291:3; 292; 292:3; 295:2; 297:3;
 300:3; 301; 301:3; 303:3; 305:3 308:3;
 310:3; 311; 315:3; 316:3; 317:26; 318:3;
 319; 321; 324:18; 325; 326:3; 327:2;
 328:3; 329:3,25; 332; 332:3; 335:15;
 336; 338:3; 339:3; 340; 340:3; 341;
 342; 342:4; 343:4; 344:3; 345:4; 347:3;
 349:4; 351:4; 352:4; 354:3; 355; 355:3-
 4; 358:3; 359; 360:3-4; 361:3; 365:2;
 366:3; 367:4; 371:4; 374:1; 375:9; 375;
 380:3-4; 382:5-6; 387; 388:3; 389:3;
 394:4; 395:3-4; 396:4; 397; 397:3;
 400:17; 400; 402; 402:4; 405:3; 406;
 408:4; 408; 410:4; 410-411; 413:11;
 414:4; 417:4-5; 418; 419:5; 420; 422:3;
 423; 423:1; 424; 424:3; 426:4; 427;
 428:4; 429-430; 431:5; 431; 432:4;
 436:4; 437; 440:5; 441; 442:5; 443;
 443:4; 444:5; 446:5; 449; 449:4; 452:5;
 453; 454:5; 455; 457:4; 459:3; 459;
 461:3; 462; 462:4; 463:3; 464; 465:5;
 31; 466:3; 467; 468:6; 469; 469:4;
 470; 471:1; 471; 472:4; 473; 473:3;

474; 476:4; 476; 478:4; 479:3; 481:4;
 483:4; 485:39; 492; 494; 498-500
 მარიამ ღმრთისმშობელი (ბიბლ.)
 89:3,4; 118:4; 172:30; 177:2,3; 179:2;
 272:27; 273:5; 275:18; 284:6; 321;
 322:3; 323:4-5; 324:5; 335:3; 399:6;
 412; 467; 487:7
 მარიამ, მიწობლიძის
 ცოლუოფილი 395:11; 396; 9
 მარიამჯერელნი 434:18, 26
 მარიამ 316:9
 მარინა//მარინე, (წმ.) 273:34; 487:16
 მარინდასშეილი საჩინო 434:14-15
 მარიხი (ზენბად ღლარაძის
 ქერიეი) 184:3;
 მარკოზ ხუცესი 398:13
 მარტიროსიშეილი//
 მარტილოსიშეილი 432:16
 მარტიროსაშეილი/
 მარტიროსისშეილი ავთანდილი,
 მდივან-მწიგნობარი 136:2; 156:11,15;
 172:27,28; 178:28,29; 193:20; 355:6-7;
 361; 362:29; 384:7; 422; 422:29-30;
 427; 42
 მარტიროსიშეილი ივანი 384:6-7
 მარტიროსიშეილი შანშეიან
 სულხან მდივან-მწიგნობარი
 469:27; 469; 470:18; 470; 471:34; 472-
 473; 474:23
 მარტიროსიშეილი შალვა 426
 მარტიროსიშეილი შანშეიან
 შალვა, მდივან-მწიგნობარი
 156:11,15; 164:15; 192:2,3; 232:32;
 239:22; 354; 356:49-50; 448; 449:35-
 36; 473:32

მაღალაძე პაპუა, სახლთუხუცესი
 487:1-2
 მაღალაშვილი პაპუა
 სახლთუხუცესი 347:5
 მაღალოვი იოსებ, მდივანი 464
 მაყაშვილი ზაქარია, ნინოწმინე-
 ლი 19; 165:5; 166; 346:8,21,22; 347
 მაყაშვილი ღუარსაბ, ზაქარიას
 ძმისწული 19; 20; 165:5,13; 166:3;
 322; 410:7,8; 460:8,17
 მაყაშვილი როსაბ (ღუარსაბის
 ძმა) 323:11; 410:8; 460:7
 მანაბელი 436:13; 479
 მანაბელი ბაადურ 65:6
 მანაბელი ბაადურ,
 სეხნიას ძე 436:8
 მანაბელი ზაალ 265:10; 266:2
 მანაბელი თამაზ 15; 65:5; 66
 მანაბელი თამაზ,
 სეხნია ძე 436:8; 437:2,6; 438
 მანაბელი ლევან 174:4
 მანაბელი ლომკაცი 65:5
 მანაბელი ლომკაც, სეხნია ძე
 436:8
 მანაბელი სეხნია 436:7,8
 მანაბელი სეიმონ 98
 მანაბელი ქაიხოსრო 65:4,5; 66;
 97:20,21; 265:16-17; 267
 მანაბელი ქვაბული ქუაბულ//
 ქობულ, ქაიხოსრო მანაბლის
 განაყოფი 67; 131; 265; 265:9;
 266:1; 267; 478:14-15
 მანაბელი ლევტორ 98
 მანაბელები 66; 438

მახარა 195:13; 196:9
 მახაური 446:14
 მაჰმადა 389: 13
 მაჰმად-ყული, ყაიბუღას ძე 419:10
 მაჰმად-შვილი ყარა 127:5
 მგელაშვილი გოგია 464:10-11
 მგელია მგელელი 206:10,13,21
 მელიქ სადათი, სომხითის
 მელიქი 15
 მეღქისედგეი 80:3
 მეღქისედგე ყანწელი 228:2,5
 მერაბ, ენისელთ მოურავი
 322:17-18; 421:3
 მესხი 8; 226:8,12; 448:9
 მესხები 158:11
 მექანარი 403:2
 მექელიაური 354:15
 მეტრეველი ალექსანდრე თაყაღი
 470
 მექელისშვილი 470:1
 მეჰრიშვილი იორდანა 197:9
 მთიულიშვილი 264
 მთიულისშვილი დათუნა 263;
 263:2-3
 მთიულისშვილი ქიტოა 263;
 263:2-3
 მინაზარისშვილი 410:10-11, 15-16
 მირანშა 230:9; 231:6
 მირზაშვილი 291:32
 მინჯული 391:15-16
 მირანშა შულაერელი 451:17
 მირაქა 484:3
 მირზაშვილი პასანა 389:6,7,10
 [მირზაშვილი] აიფაზა 389:7

მირზა დივან-ჯათუქი 430
 მიტინა 386:4
 მიტანაშვილი 481:7
 მიტინაშვილები 480:13
 მიქაელ (ბიბლ.) 413:4; 487:12
 მიქელისშვილი მიქელა 434:16
 მიწობლიძე 231:10
 მირზია 119:8,10,12; 120
 მირსუაშვილი//მირსუაშაული
 სუხია 291:28
 მირიანაშვილი პაატა 111:23
 მირიმანა 299:15
 მირიმანაშვილი ამირჯანა 217:7
 მირიმანაშვილი ბაინდურა 217:6
 მირიმანაშვილი ბალუმა 217:6
 მირიმანაშვილი ენალა 217:5
 მირიმანაშვილი მამუკა 217:5
 მირიმანაშვილი მირიმანა 217:6
 მირიმანაშვილი მირაქა 217:7
 მირიმანაშვილი სოღალა 217:6
 მირიჯანაშვილი მირზა 139:11
 მირ ყასემ ბეგი, ისპაჰანის
 ტარულა 24
 მიქაელ//მიქაილ
 მთაეარანგელოზი (ბიბლ.) 89:5;
 122:8; 167:12; 272:39; 278:9; 284:12;
 321; 324:13
 მიჩიტაშვილი მ. 24; 50
 მიწობლიძე 112:4; 187:56; 316:5-6,8
 მიწობლიძე პაატა, მოურავი 338:11
 მოვსესი, სომეხთა კათალიკოსი 8
 მოურავისშვილი იორამ იხ.
 სააკაძე იორამ
 მოჰამად//მუჰამედი 279:67

მოჰამედ თაქერი 12; 22; 24; 25
 მოჰამედ მ'ასუმი 124
 მურად IV, ოსმალეთის სულთანი
 13; 131
 მოურავისშვილები 377:8; 379
 მურადა (შოშიტას ძმა) 397:13
 მურადაშვილი ვართანა 479:12
 მურვანი 82:3
 მურთუსალი 279:69
 მურთეხალი-ბეგ (სეფიეული-
 ბეგის შვილი) 319; 320;
 მუსეფირასშვილი 403:1
 მუსხელიშვილი დავით
 492-493; 495
 მუსეფი 279:68
 მუსტაფა ნაიმა 11; 12; 13
 მუხრანბატონი 378
 მუხრანის ბატონიშვილი
 ალექსანდრე 160:7
 მუხრანის ბატონიშვილი არჩილ
 160:6; 161:5
 მუხრანის ბატონიშვილი აშოთან
 160:6
 მუხრანის ბატონიშვილი ბაგრატ
 160:6; 161:4
 მუხრანის ბატონიშვილი გიორგი
 160:6
 მუხრანბატონი ვახტანგ იხ.
 ვახტანგ V შაჰნავაზი
 მუხრანბატონი თეიმურაზ 161; 162
 მუხრანის ბატონიშვილი
 კონსტანტინე 160:6; 162; 219
 მუხრანბატონი ქაიხოსრო 161; 162
 მჭედელიშვილი ხუცია 199:16

მკედლიშვილი სტეფანა 301:13
მცხეთელნი 347:7; 404:13
მცხეთისშვილი 338
მცხეთიშვილები 94

6

ნაზარალიხანი იხ. ერეკლე I
ნაზარა (ასლამაზას ძე) 208:5
ნაზარა 216:23
ნაკაშიძე ნოდარ 8; 10
ნამორაძე 356
ნამორაძეები 356:33
ნამორაძეები 106:6,7,14,15,16
ნამორაძე ბიძინა 355:19
ნამორაძე იორამ 355:16
ნამორაძე ოტია 355:18
ნამორაძე ოქროპირ 391:29,30
ნამორაძე წამალა 355:18,19
ნარიმანაშვილი ავთანდილ (ხო-
სიას ძმა) 230:6; 449:8
ნარიმანაშვილი ბეჟან (ხოსიას
ძმა) 230:6; 230:6; 449:8
ნარიმანაშვილი მირიან (ხოსიას
ძმა) 230:7; 449:8
ნარიმანიშვილი მურად 231:1
[ნარიმანიშვილი] ეარნილა 451:3,4
ნარიმანაშვილი ყორხმაზ 230:7
ნარიმანაშვილი ხოსრო//ხოსია,
ეაფიონი 230:6; 231:2,3; 449:8;
449:7-8; 451:3
ნასრიაშვილები 376
ნასრიაშვილი ბეჟან 375:6; 376
ნასრიაშვილი ზაალ 375; 376:6,7
[ნასრიაშვილი] მანუჩარ 376:7

[ნასრიაშვილი] პაპია 376: 7
[ნასრიაშვილი] სორაზან 376:7
ნასყიდა 420
ნასყიდა აბანოელი 87; 223:3
ნაცვლიშვილი ბეჟიტა 434:15
ნემსაშვილი 446:14
ნესტანდარეჯან დედოფალი
351:6,7
ნესტორ ბიბლ. 346:30; 486:35
ნინო წმიდა ბიბლ. 346:9,12;
400:12; 431:9
ნინოწმინდელები//
ნინოწმინდელნი 346:5
ნინოწმინდელი ზაქარია იხ.
მაყაშვილი ზაქარია
ნესტან-დარეჯან
დედოფალი 117:9
ნიკოლოზ (წმ.) 273:19,20
ნისტორ//ნესტორ (მწე.) 275:33
ნოდარ ციციშვილი იხ.
ციციშვილი ნოდარ
ნინიძე დ. 99

ო

ოვათელა 334:4
ოთარ 319
ოთიასშვილი ხახანა 366:17
ოთხმესური გ. 66; 74; 86; 193;
229; 379; 438; 467; 492-493; 498-499
ოლქია 195:13; 196:10
ორბელიანი/ორბელიანოვი
ასლან 80; 482

ორბელიანი/ორბელიანოვი
 ზურაბ 80; 462, 464; 482
 ორბელიანი/ორბელიანოვი
 იაკობ 80; 482
 ორბელიანი/ორბელიანოვი
 კოსტანტილე 80; 482
 ორბელიანი/ორბელიანოვი
 ლუარსაბ 80; 482
 ორბელიანი/ორბელიანოვი
 სამარაღდან 80; 482
 ოროგინე/ორიგენე (მწკ.) 275:33;
 486:35-36
 ორჯანაშვილი
 ეაუღჯანა 291:26-27
 ომანაშვილი 404:23
 ოსია, ტერტერას შვილიშვილი
 386:3
 ოსმალები 11; 12; 229; 438; 467
 ოტია გურიელი, მარიამ
 დედოფლის ვაჟი 25
 ოქროპირიშვილი მასიტა 366:14
 ოქრუაშვილი შერმაზან
 მდივან-მწიგნობარი 49; 49:16,17;
 53; 53:17,18; 54; 55:4,5; 64; 64:16;
 490; 490:21,22

პ

პაატა, საბუთის დამწერი 434;
 435:3
 პაატა, მანუჩარ მოურავის ძე
 175:7
 პაატა ფარეშთუხუცესი იხ.
 ჯაფახიშვილი პაატა

პაპლე მოციქული (წმ.) 177:5;
 273:10; 335:8
 პაპანასშვილი ბერიკა 328:11-12
 პაპელიშვილი 174:16
 პაპია 430:4
 პაპიაშვილი ეაზანა 291:18
 პაპუა, მცხეთელთ
 სახლოუხუცესი 404:8,9
 პაპუაშვილი ფოლადა 397:13-14
 პეტრე მოციქული (წმ.) 177:5;
 273:8; 335:7
 პეტრიაშვილი მგელიტა 396:1,2
 [პეტრიაშვილი] ბერიკა
 (მგელიტას განაყოფი) 396:2
 პეტროს მკაწრვალი (მწკ.)
 275:34;
 პაიჭაძე გ. 12
 პაპია 229:3
 პაპუნა ბარათაშვილ-
 გომეტაშაბიშვილი 13; 14
 პეტროსაშვილი ამირჯანა 225:7
 პეტროსაშვილი ყულიჯანა 225:7
 პიეტრო ავიტაბილე 8; 9; 10; 14;
 15; 124
 პროკოპი (წმ.) 487:16

ჟ

ჟორდანია თ 8; 118; 228; 243; 271;
 311; 315; 318; 320; 327; 334; 337; 353;
 403; 444; 467; 484
 ჟორჯოლიანი გულქან 10; 11; 12;
 19; 25

რაზმიძე/რაზმაძე ზაქარია

265:21-22; 266:7

რამაზა სვეტიცხოვლის

დეკანოზის შვილი 395:7,8

რამაზა 107:13; 109:5,6

რამაზასშვილები 366:20

რამაზიშვილები 99

რანთა 485:35

რატევი გაბრიელ, სოვეტნიკი

88; 180:15,17; 351; 367; 317; 351; 376,

388, 396, 407; 423; 435; 439; 450;

459; 467

რატისშვილი პაპუა, მეჯინბუთ-

უხუცესი 391:27

რევაზა 435:3

რევაზ 260:15; 283:10

რევაზასშვილი 290:5

რევაზიშვილები 66

რიკაძეები 98:7

რიკაძე ჩინელ 264; 264:4

რიკაძე შოშიტა 264; 264:4

რომანოზ წილკნელი 311

როსიტაშვილი ზუბიტა 434:16

როსტია 263

როსტიასშვილი ზუბიტა 264:18

როსტომ მეფე/როსტომ-ხანი/

ხოსრო-მირზა/როსტომ-ხან 5; 6;

7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16;

17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25;

26; 27; 47:2; 48; 48:13,15; 49; 49:2;

50; 51:2,29; 52; 53; 53:2; 54:2; 55;

55:2; 56; 57:2; 58:2; 59; 60:2; 61;

62; 63; 63:2; 64; 64:2; 65:2; 66; 67;

67:2; 68; 69; 70; 70:2; 71; 72:2; 73;

74; 75; 75:2; 76; 77; 77:2; 78:2; 79;

79:2; 80; 81; 81:7; 82; 83; 83:2; 84;

85; 86; 86:10; 87; 87:1,2; 88; 89:2,7;

90; 91; 91:2; 92; 93:2,23; 94; 94:2;

95; 96; 97; 97:2,14; 98; 99; 99:2;

100; 100:2; 101; 102; 102:2; 103;

103:2; 104:2; 105; 105:2; 106; 106:2;

107; 107:2; 108; 109; 110:2; 113; 114;

114:2; 115; 115:2; 116; 116:2; 117;

117:2; 118; 118:7; 119; 119:2; 120;

120:2,3; 121:18; 123:13; 124; 125:2;

126:2; 127:2; 129:2; 131:2; 135:2; 136;

137:1,23; 139:2,22; 140:1; 143:2; 144:33;

145:2,30; 146; 147:1; 148:27; 151;

152:2; 153:2; 155:2; 156:2; 157:11,14;

158:2; 160:1,25; 162; 163:2; 164;

165:2; 167:18; 169; 171:2; 173; 174:2;

175:1,28; 176:3,20; 177:8,17; 178:30;

179:1; 180:2; 181:15,18; 183; 184:15;

185:1; 190:176; 191:2; 192:2; 193;

194:2; 195:29,31; 196:8; 197:2; 199:2;

201:2,25; 202:2,11,12; 203:1,11; 205:3;

206:2; 207; 208:2; 209; 210:2; 211;

212; 213:2; 214; 216:2,32; 217:2,24;

218:2,29; 219:2; 221; 222:32; 223:4;

224:6,13,16; 225; 226:2; 227:2; 228:1,2;

230:2; 232:3; 234:2; 236; 237:2; 238:2;

241; 242; 243:2; 246:2; 247:2; 248;

249:2; 251; 252; 252:2; 253; 254;

254:2; 255; 255:2; 256; 257; 258;

258:2; 259; 260; 260:2; 261; 261:2;

262; 263; 264; 264:2; 265; 265:2;

266:34; 267; 267:1-2; 268; 268:1; 269;

269:3; 270; 271; 274:2; 276; 276:21;
 277; 278:15; 279:74; 280; 280:2; 281;
 281:2; 282; 282:2; 283; 284; 284:20;
 285; 285:2; 286; 287:2; 288:2; 290;
 290:2 291; 291:2; 292; 292:2; 294:1-2;
 295; 295:2; 296:27,30,31; 297; 297:2;
 298; 298:2,14; 299:24; 300; 300:2;
 301; 301:2; 303; 303:2; 304; 304:2-
 3; 305; 305:2; 306; 306:30; 307; 308;
 308:2; 309; 310; 310:2; 311; 313; 315;
 315:2; 316; 316:2; 317:26; 318; 318:2;
 319; 320; 321; 322; 322:16,30; 323;
 324:17; 325; 326; 326:2; 327; 327:1-
 2; 328; 328:2; 329:2,25,27; 331; 331:2;
 332; 332:2; 333; 333:2; 334; 335:13;
 336:55; 337; 338:2 339; 339:2; 340;
 340:2; 341; 342; 342:2-3; 343; 343:2;
 344; 344:2; 345:2; 345; 346:6; 347:11;
 347:2; 348; 349:3; 350:32; 351:3; 352:2;
 353:36; 353; 354:1; 354:2; 355; 355:2;
 356; 357:3; 358:2; 359; 360:2; 361;
 361:2; 362; 364; 365:2; 366:2; 367:3;
 369:1; 371:1; 373:2; 375:2; 8; 376;
 377:2; 378-379; 380:3; 381; 382:4; 382;
 384; 384:4; 56; 224:2; 388; 388:2;
 389; 389:2; 390; 391:3; 392; 392:2; 16;
 393:3,11; 394; 394:3; 395; 395:2; 396;
 396:2; 397; 397:2; 25; 400:18; 400-
 402; 402:3; 403:7-8; 405:2; 406-407;
 408:3; 408; 410:3; 410; 411:1; 411;
 412:2; 412; 413:10; 414:3; 415-416;
 416:2; 417:3; 418; 419:3; 420; 421:2,15;
 422:2; 423; 423:1; 424; 424:2; 425;
 427; 427:2-3; 428; 428:2; 429-430;

430:2; 431:4; 431; 432:4; 433; 433:1;
 434:1; 435:1; 436:2; 437-438; 438:4;
 439:36; 440:4; 441; 441:3; 443:2;
 444; 444:3-4; 445; 446:4; 446-447;
 449; 449:3; 450; 452:3; 453; 454:4;
 455-456; 457:3; 459:2; 459; 460:4;
 460; 461:2; 462; 462:3; 463:2; 464;
 465:3,31; 466; 466:2; 467; 468:5; 469;
 469:2; 470; 470:3; 472:3; 473; 473:2-3;
 474; 476:3; 476; 478:2; 479:27; 479;
 479:2; 480; 481:3; 483:3; 484; 485:38;
 487; 488:17; 488; 489:14; 492; 494;
 496-500

როშაქაშუილი 88:1

როშაქიშუილები 80:1,2; 88:3,4

როტიკაშუილები 78; 467

რუსაშვილი თამაზ

(მურვანის ძე) 465:10,11

რუსაშვილი იესე (მურვანის ძე)
 465:10

რუსაშვილი მურვან 465:9

რუსაშვილი შალვა (მურვანის
 ძმა) 465:10

რუსისშვილი ეპიფანე, ჭერემელი
 405:4,7

რუსიშვილი რუსი 280:23

ს

სააკა (ძმა ქვენატკოცელი

ოვათელასი) 334:4

სააკაძე 111:11,12; 112:10

სააკაძე ავთანდილ (იორამის ძე)
 263:6; 406:7; 407

სააკაძე ბეჟან 9; 244:11
 სააკაძე ბეჟან (შიოშის განაყოფი) 252:3,5; 313
 სააკაძე გიორგი, დიდი მოურავი 5; 69; 119:6; 120; 135:18; 136; 161; 377:5, 12; 378-379; 438
 სააკაძე გიორგი, ატენის მოურავი 97:21; 112:10; 119:6; 120
 სააკაძე გიორგი (იორამის ძე) 250:8; 263:5; 406:6-7; 407
 სააკაძე გიორგი 120
 სააკაძე გოდერძი 251; 251:1,2; 252:8
 სააკაძე დათუნა (ალანდარი) 294:17,18
 [სააკაძე] დათუნა (იორამის ძე) 406:7; 407
 სააკაძე ზურაბ 19; 119:6,7; 130; 267; 478:9-10, 13,16; 479
 სააკაძე ივანე (იორამის განაყოფი) 250:10
 სააკაძე ივანე 19; 119:6; 120; 250:10
 სააკაძე იორამ//იოთამ-ბეგი// მოურავისშვილი თარხანი 66; 250:7,8 250:7-8; 250:2 251; 257; 263; 377:2-3; 378-379; 405-406:6; 406:2; 407
 სააკაძე პაპუა 119:7
 სააკაძე როსტომ (ბეჟანის ძე) 9; 68; 115; 313
 სააკაძე შერმახან 251; 251:2; 252:9
 სააკაძე შიოშ 251:2
 სააკაძე ჯან-ზურაბ 377:16,17
 საბაოთ 271:5,6;

საგარეუკოელები//საგარეუკოელთ// გარეუკელთ//გარეუკელნი 347:8,9; 403:4; 434:3,17,18
 საგინაშვილი 471:11
 საგინაშვილები 79
 საგინაშვილი ანდერმან 78:5; 260:8
 საგინაშვილი ბეჟან 171:6; 173:1,2,9
 საგინაშვილი ელისე ტფილელი 97:19; 260; 260:7; 261; 335:25-26; 336:3; 337; 468:8-9
 საგინაშვილი ზაალ 78:6; 206:9
 საგინაშვილი თამაზ 78:6; 260:9
 საგინაშვილი იოთამ 171:7; 173:2
 საგინაშვილი იორამ 260:9
 საგინაშვილი პაპუნა 171:7; 173:2
 საგინაშვილი პაატა 145:12; 146:5,6
 საგინაშვილი რევაზ 260:12
 საგინაშვილი საამ 78:4,5; 79; 260:8
 საგინაშვილი შანშე 78:10
 სადადაშვილი ბერუკა 176:8
 საღუნაშვილი გიორგი 103:3,4
 საკასშვილი იოვანე 220
 კალომე (წმ.) 273:33
 სალომე, მეუღლე დავით აბაშისა 388, 395
 სალომეა 279
 სალუქაშაული//სალუქაშვილი ოპანა 291:28
 სალუქაშაული//სალუქაშვილი სუჯუმა 291:29
 სამეზისა, მამასახლისი 347:13
 სამცხეთონი 141:4
 სამწერელები//
 სამწერელთა 430:3; 443:6

სარკინოში 451:32
 სარუხანაშიელი გრიგოლა 451: 10
 საფარა 368
 საფარ ფაშა 257
 საქია (შეილი ქვენატკოცელი
 ოვათელასი) 334:5
 სანინო 195:15
 სელიმ-ხანი 9; 10; 18
 სეფერ-ფაშა, ჩილდირის
 ბეგლარ-ბეგი 12
 სეფი I, ირანის შაჰი 6; 7; 9; 13;
 22; 23; 26; 48:14; 50; 61; 68; 69; 81;
 81:14; 84; 123; 124; 130; 131; 134
 სეფიანები 5; 6; 14; 23; 116
 სეფიყული 222:3
 სეფიყული-ბეგ (ჯაბადარბაში)
 319; 320
 სეხნია 332:11-12
 სეხნია (მამიჯანას შვილი) 267:9
 სეხნიაშიელი კარაბ 201
 სეიმონ I 5; 76:11; 81; 135:14; 212;
 332:2; 377:18; 424:10
 სეიმონ II/სიმონ-ხანი ქართ-
 ლის მეფე 5; 10; 13; 51:11; 52; 55;
 65:19,20; 69; 74; 79; 84; 86; 89;
 92; 95:1; 96; 102; 109; 111:17,30;
 135:15,19,22; 136; 151; 155; 179:12,13;
 191:11,12; 194:9; 212; 213:12; 228:12;
 229; 234:10; 291:11; 308:11; 312; 313;
 314; 362: 10-11; 380:15; 442:18;
 490:1; 490
 სეიმონიშვილი ელიზბარ 15
 სეიმონაშვილი/სუიმონაშვილი
 თეოდორე 199:12,33

სიაყუმ-ბეგი იხ. ხმაღლაძე 'შიოშ
 სეფი I ირანი შაჰი 379, 394, 498
 სეიმონ ბატონიშვილი, საქართვე-
 ლოს გამგებელი, ვახტანგ VI-ის
 ძე 348
 სეიმონ, მდივან-მწიგნობარი 377;
 378-23
 სოლომონ ბიბლ. 485:33-34
 სოლოლაშვილი//სოლალაშვილი
 92; 409:8
 სოლოლაშვილი ბებურ (ბიძინას
 პაპა) 472:14; 474:9,12, 17; 475:3
 სოლოლაშვილი ბიძინა,
 მეღვინეთუხუცესი 408:8; 409:1-2;
 472:8-9
 სოლოლაშვილი ბეჟან (ბიძინას
 ძე) 408:8; 472:9
 სოლოლაშვილი ბიძინა (შიოშის
 განაყოფი) 294:9,10,18,19,26
 სოლოლაშვილი ბიძინა (შიოშის
 ძე) 294:7
 სოლოლაშვილი გიორგი (ბიძინას
 ძე) 408:8,9; 472:9
 სოლალაშვილი დავით 147:5;
 148; 149:9
 სოლოლაშვილი დავით 426:7-8;
 432:11,12
 სოლოლაშვილი დათუნა
 (შიოშის ძე) 294; 294:6
 სოლალაშვილი ელიზბარ//
 ელიზბარ-ბეგი ოხიაყორჩი 92;
 150:6; 151:5; 323; 324:23-24; 325;
 325:2; 349:9-10; 350:5; 417:8-9; 418:4;
 455:10-11; 474:7

სოღაღაშეილი თამაზ 149:9
 სოღოღაშეილი თამაზა
 (შიოშის ძე) 294:7
 სოღაღაშეილი ზურაბ
 147:8,12; 150:6
 სოღაღაშეილი ზურაბ
 (ელისბარის ძე) 324:24 325:3;
 349:10-11; 417:9; 455:12; 456:2; 474:7;
 475:5,8
 სოღოღაშეილი იეს
 (დავითის ძე) 426:10
 სოღოღაშეილი იორამ
 (დავითის ძე) 426:8-9; 432:12
 სოღაღაშეილი იორამ 147:6; 148;
 149:9
 სოღოღაშეილი სუჯადინ (შიო-
 შის განაყოფი) 294:14;
 სოღოღაშეილი ქაიხოსრო (დავი-
 თის ძე) 426:9-10
 სოღოღაშეილი შიოშ (დავითის
 ძე) 426:9
 სოღაღაშეილი შიოშ/შიო//სი-
 აუშ//სიაუშ-ბეგი 91:5,6; 92; 92:2,9;
 147:5; 148; 149:8
 სოღოღაშეილი შიოშ 294;
 294:6,9,10,11,12,15; 300:6
 სოღოღაშეილი ყაფარ 474:9,12,
 15-16; 475:3
 სოღოღოვი იოსებ თაგადი 464
 სომეხიშეილი 458:14
 სომეხთა 485:35; 499
 სტეფანე (წმ.) 487:15
 სულტან-აბდულ-ღაზი 415
 სომეხები 8

სომხითის მელიქი 9
 სოსელია ო. 19; 173; 307; 308
 სოპრაბ-ბეგ 52:3
 სპარსელები 10; 115
 სტეფანა (ფეშანგიათ
 პეტრეს ძე) 220
 სუიმონა 253:33
 სულიტაშეილი შოშია 213:21;
 215:13,14
 სულარყაზანი 65:9,11; 67
 სულხანაშეილები 319
 სულხანაშეილი ბერია 472:16
 სულხანაშეილი დათუნა, პაპუნას
 ძმა 374:6; 318:8,9
 სულხანაშეილი სააღ//სალინა,
 პაპუნას ძმა 374:7; 318:9
 სულხანაშეილი ზუბიტა (პაპუნას
 ძმა) 374:6
 სულხანაშეილი თევდორე
 (პაპუნას ძმა) 374:7
 სულხანაშეილი პაპუნა,
 მკერვალი 374:6
 სულხანაშეილი/სულხანაშეილი
 პაპუნა 264:17; 318; 318:8
 სულხანაშეილი ჟოჟონა (პაპუნას
 ძმა) 318:9
 სულხანაშეილი სუიმონა
 (პაპუნას ძმა) 318:8
 სულხანაშეილი დიმიტრი 201
 სულხან-საბა [ორბელღანი] 364
 სულეიმან ბატონიშეილი 95
 სურათაშეილი ეელია 221:17
 სურამაშეილი დათუნა 301:12
 სურამელი 120:3; 227:7

სურგულაძე ივ. 320

სურგულაძე მ. 27; 90; 151; 286;
364; 420

სუხია (კპრუმას შვილი) 294:22

ტ

ტატიანი 98:2

ტატიშვილი ათანასე იხ. მანგლელ
ათანასე

ტატიშვილი ბეჟან 246:7

ტატიშვილი ელიზბარ 246:8

ტატიშვილი ოთარ 19; 246:7; 247

ტატიშვილი პაპუა 246:8

ტერ-კოსტანტა ხუცესი 451:9

ტერ სვიმონ ტერ ოსეფოვი,

მოღწევის ეკლესიის

მღვდელი 108

ტერ-გრიგოლა 194:3,4

ტერტერა (დიდი) 328:11

ტერტერაშვილი 328:12

ტერტერაშვილი ბაინდურ 285;
285:3-4

ტერტერაშვილი გრიგოლა 285:4-5

ტერტერაშვილი ელისაბედი 285:5

ტერტერაშვილი ვარდენა 285:5

ტერტერაშვილი ყულიჯინა 285:4

ტერტერაშვილი სუხინა 217:14

ტერუნაშვილი ყულია

შულავერელი 479:10; 481:4

ტიმოთე (მწე.) 275:34

ტინტიკოშვილი შავერდა 344:11

ტორაძე ვერდია//თორაძე ვერდია
269:9-10; 270:4; 271:2

ტფილელი 78:5

უ

უგანაძე პაატა (ბადადა) 83:11,12;
84; 84:3,5

უსანისშვილი პაპუა 446:12

უნდილაძეები 6; 7; 8

უნდილაძე დაუდ-ხან 7; 8; 9

უნდილაძე იმამყული-ხან 6;
7; 8; 9

ულუმბეხაშვილი 240:16

ულუკაშვილი ხენიკა 451:15

ურია 229:2

უსეინ//ჰუსეინ 279:67

უსენბეგიშვილი ბახუტა 318:11

უსუფხან 312

უკმარაძე მღრთისია 250:16

უპანაშვილი 481:8

უპანაშვილი გულასუზა 481:5

უპანაშვილი ვათია 481:5

უპანაშვილი ვართანა 481:5

უპანაშვილი ყონია 481:5

უპანაშვილები 480:14

უპანაშვილი გულაზისა 479:11

ფ

ფაველენიშვილები//

ფაველენიშვილები 193; 356

ფაველენიშვილი ბახუტა 15

ფაველენიშვილი გორასპი

(დავითის ძე) 193:3; 228:6

ფაველენიშვილი დავით 192; 193:2;
228:6; 229

ფაელენიშვილი დემეტრე 15	9; 10; 11; 13; 15; 21; 22; 23; 24; 48;
ფაელენიშვილი თმოგველ	49; 50; 62; 69; 70; 74; 84; 85; 99;
(დავითის ძე) 193:3, 228:7	115; 116
ფაელენიშვილი იოთამ (დავითის ძე) 193:3; 228:7	ფარუხან, შირვანის ბეგლარბეგი 23; 115:2,3; 116
ფაელენიშვილი როინ 9	ფარეუა//ფარღუა, მკარე 216:9
ფაელენიშვილი როინ (ბახუტას განაყოფი) 15	303:17
ფაელენისშვილი ქაიხოსრო 404:8	ფარეუშათაშვილი ბაინდურ (სულხანის ძე) 299:4
ფაელენისშვილი შიოშ (დავითის ძე) 228:7	ფარეუშათაშვილი ბაისოდულ (სულხანის ძე) 299:4
ფაენელი 193	ფარეუშათაშვილი დავით (სულხანის ძე) 299:4
ფაენელიშვილი ბახუტა (შალვას ძე) 406:9,11	ფარეუშათაშვილი ზაალ (სულხანის ძე) 299:4
ფაენელიშვილი თმოგუელ (პაპუნას ძმა) 355:9	ფარეუშათაშვილი ზურაბ (სულხანის ძე) 299:5
ფაენელიშვილი იოთამ (პაპუნას ძმა) 355:9	ფარეუშათაშვილი რამაზა (სულხანის ძმა) 299:2,3
ფაენელიშვილი შალვა 406:8	ფარეუშათაშვილი სულხან (ივანგულანთ)//ფეროხზადი 298; 299:2
ფაენელიშვილი შიოშ (პაპუნას ძმა) 355:9,10	ფეიქარ-ხანი, განჯის ხანი, კახეთის მმართველი 312
ფაენელიშვილი პაპუნა 355:8,9	ფეიქრიშვილი, ახალშენს მცხოვრები 458:14
ფაენელიშვილი ჯაზდან (პაპუნას შვილი) 355:10	ფერიაშვილი 484:2,3
ფალავანდიშვილი 163:11	ფეროხზადი იხ.
ფალავანდისშვილი ქეშიგდას შვილი (?) არდაშელ 434:2	ფარეუშათაშვილი სულხან (ივანგულანთ)
ფალავანდისშვილი ნიკოლოზ, მღვდელ-მონაზონი 404:7,8	ფერშანგიშვილი 221
ფალავანხოსრო 269:3,4	ფეშანგ, ბოქაულთუხუცესი 433:1
ფარსადან (სალაროს მუშრების ფირალის ძმა) 380:11	ფეშანგი აზნაური 434; 435:3
ფარსადან გორგიჯანიძე//	ფელამბარი 279:69
ფარსადან-ბეგ ქართველი 6; 7; 8;	

ფერევი იბრაჰიმ იხ. იბრაჰიმ
 ფერევი
 ფირაღ (მწიგნობარი და
 საღაროს მუშრიბი) 129:21; 169:29;
 185:2; 211; 297; 298:11; 299:23; 300;
 301:2; 308; 309:25; 311; 314; 329;
 329:22; 380:10-11; 382:4; 384:8; 405;
 406:18; 450:450:14; 452:3
 ფირალი 444:1
 ფირუაშვილი//ფირუაშვილი 255:13;
 255:18; 256:19; 291:27
 ფირუაშვილი პაპია 301:11
 ფოთინა 217:15
 ფუთურიძე ე. 23; 24; 26; 47; 48;
 50; 55; 60; 64; 67; 70; 72; 73; 83;
 91; 94; 100; 107; 110; 125; 127; 136;
 145; 150; 158; 160; 164; 171; 180;
 197; 200; 203; 206; 208; 210; 213;
 221; 230; 234; 240; 243; 247; 249;
 252; 255; 258; 265; 269; 288; 295;
 298; 301; 305; 307; 308; 323; 329;
 334; 358; 361; 380; 382; 393; 397;
 399; 405; 408; 414; 417; 419; 424;
 444; 447; 454; 473; 475; 477; 479;
 481; 483; 490
 ფეტიურაძე ბერუა 265:19; 266:8

დ

ქათიბ ჩელები 11
 ქაიხოსრო 95; 122; 269:3
 ქაიხოსრო იხ. მაჩაბელი
 ქაიხოსრო
 ქაიხოსრო გურიელი 12

ქაკუშაშვილი 481:6
 ქართუკელები//ქართუკელთ//
 ქართუკელნი//ქართუკელთა 8; 9;
 10; 12; 15; 21; 23; 26; 204:8; 375:5;
 274:8,12; 429; 444:15-16; 461:24;
 468:18; 485:34-35
 ქართუკელიშვილი თ. 13; 18; 27
 ქართლის მთავარეპისკოპოსი
 ნიკოლოზ (ნხეიძე) 55
 ქარსიძე ამილღანბარ 404:11,12
 ქარციძე დავით მესტუმრე 347:5,6
 ქაფანაყაშვილი ავთანდილა 217:13
 ქებაძე გულიტა 65:12
 ქეთევან//გუგუშვიტარ (გორჯასპ
 აბაშიშვილის ას. მეფე
 როსტომის მეუღლე) 11
 ქეთევან, თურმან თურმანიძის
 მეუღლე 494
 ქეთევან//ქეთაონ, სულხან თურ-
 მანიძის ცოლყოფილი 315
 ქენან-ფაშა, ვეზირი 13
 ქერიაშვილი 213-214:24; 215:14
 ქვენიფნეველი, ქსნის ერისთავის
 ძე 152:7
 ქიტია 297:6
 ქოილაშვილი პაპუნა 446:14-15
 ქოილაშვილი სოზიკა 446:15
 ქოქილასშვილი ალიხანა 219:6
 ქოქილასშვილი გიორგი
 (ალიხანას ძმა) 219:6
 ქოქილასშვილი 'ხალ/ხაალ
 (ალიხანას ძე) 219:7
 ქოქილასშვილი თურინა
 (ალიხანას ძე) 219:7

ქოქილასშვილი ქოქილა

(აღიხანას ძე) 219:7

ქრისტე იხ. იესო ქრისტე

ქრისტესია 344

ქრისტეფორო II,

კათალიკოს-პატრიარქი 276; 277;

287:14; 314; 320; 321; 375:14 346:3;

347; 403:2; 404:5; 444:10; 486:9

ქრისტეფორო [ურბნელი] 423:9,12

ქრისტეფორო ჭერემელი ეპისკოპოსი 405:8

ქსნის ერისთავი 461:22-23

ქსნის ერისთავი ზაალ იხ. ზაალ

ქსნის ერისთავი

ქსნის ერისთავი იესე იხ. იასე/

იესე ქსნის ერისთავი

ქსნის ერისთავის იესეს ძე

ლარგველი, იხ. ლარგველი

ქსნის ერისთავის იესეს ძე

ქვენიფნეველი, იხ. ქვენიფნეველი

ქსნის ერისთავი შანშე იხ. შანშე

ქსნის ერისთავი

ქურიაშვილი 425:16

ქურუხული 346:17

ქურხულოვი მახარებელი 239

ღ

ღარიბა 465:29

ღობიერაშვილი გოგია 474:16-17

ღულა 397:13

ღულუნასშვილი 65:12

ყ

ყაენი//ყეენი 395:3; 460:15; 494; 498

ყაზარაშელი ყაზარა 291:26

ყაიბულა//ყაიბულაბეგი,

ქილიბდარი და სასახლის

თავილდარი 419:9-10; 420:2-3,6

ყამაზაშვილი ხეიკა 136:3,4

ყანელი მეღქისედეკ 228:2

ყარა მაჰმადაშვილი 13; 14; 127-129

ყარაგოზა, ხარატი 345:13

ყარახანა 451:18; 481:4

ყარილა (ყელი) 396:7

ყარილა//ყარილა-ალა (მოურავი,

შაჰის ღულამი) 295:5; 296:2; 297

ყარილა-ხან//ყარილხან 312

ყარილხან-ხანი/ყარილაიხან

135:18; 136

ყაფარაშვილი ალავერდი 221:6

ყაფარაშვილი დონმაზა 52

ყაფარაშვილი დურმიშხან 51:5

ყაფარაშვილი დურმიშხან 141:7

ყაფარაშვილი ზაალ 221:6

ყაფარაშვილი ზურაბ 15; 51:4,5;

52; 141:6,7; 142:3,4; 221:5,8;

222:1,3; 223:3,4

ყაფარაშვილი თამაზა (ყაფარის

ძმა) 221:6; 222:2; 331:4

ყაფარაშვილი იეგანა (ყაფარის

ძმა) 221:6; 222:2 331:4

ყაფარაშვილი მერაბ 52

221:6; 222:3

ყაფარაშვილი ყაფარა 141:7; 221:5;

222:2; 331:3-4

ყაფარაშვილი ყაფარბეკ 51:5
 ყაფლან 276
 ყევეილაძე იხ. ყუევეილაძე დემუნა
 ყიზილბაში//ყიზილბაშები 10; 11;
 12; 13; 14; 16; 20; 23; 69; 75:9; 76;
 84; 112:1; 386:8; 413:18
 ყიფიანი ქაიხოსრო 99
 ყორღანაშვილები//ყორღანიანთ
 76; 109; 225:15; 318:14-15; 457:8,
 20-21; 458:13
 ყორღანაშვილი ავთანდილი
 (დავითის ძე) 75:5; 224:13
 ყორღანაშვილი ბაინდურა
 145:12,13; 146:6
 ყორღანაშვილი ბეჟან 224:14
 ყორღანაშვილი გარსევან 398:11,
 13, 15
 ყორღანაშვილი გიგი (გურგენის
 ძე) 224:13; 413:14
 ყორღანაშვილი გიორგი 15; 75:4
 ყორღანაშვილი გორჯასპ,
 (გურგენის ძმისშვილი) 413:15
 ყორღანაშვილი გულა 434:11-12
 ყორღანაშვილი გურგენ,
 ყორიასაული (დავითის ძე) 224:12;
 225:3,26; 413:13
 ყორღანაშვილი დავით 224:12;
 225:15
 ყორღანაშვილი დავით (დავითის
 შვილის-შვილი) 224:14
 ყორღანაშვილი დავითა 75:5
 ყორღანაშვილი ეჯიბა 76:5
 ყორღანაშვილი ზაალ (დავითის
 ძე) 75:4,5; 224:12; 413:13-14

ყორღანაშვილი ზურაბა 76:6
 ყორღანაშვილი ზურაბ,
 მდივან-მწიგნობარი 97; 98:28
 ყორღანაშვილი კახაბერ 76
 ყორღანაშვილი მერაბ, მდი-
 ვან-მწიგნობარი 67; 68:2; 70;
 71:25,26; 76; 77:6,7; 78; 78:25; 83;
 83:22; 93; 93:21,22; 94:6,7; 95:8,9;
 96; 96:3,4,5; 100; 101:24; 102; 103:17;
 104; 105:11,12; 107; 108:22,23; 109;
 113:2,5; 127:4,5; 132:30,31; 141:8;
 149:33,34; 165:25,26; 177:16; 180:11,12;
 204; 205:38,39; 207:22; 213; 214:38,39;
 225:31; 226; 227; 230; 244:28; 262:13;
 266:33; 288:9-10; 289:28; 292:6; 302:8-
 9; 303; 303:33; 304:1; 328:26-27;
 373:22; 458:5
 ყორღანაშვილი მოჰმანა 76:6
 ყორღანაშვილი ნაზარა 76:7
 ყორღანაშვილი ნურალა 145:13;
 146:10
 ყორღანაშვილი ომან,
 (გურგენის ძმისშვილი)
 ყორღანაშვილისა 413:15
 ყორღანაშვილი პაატა,
 მდივან-მწიგნობარი 97; 99; 100;
 100:10; 148:26
 ყორღანაშვილი როსტომ
 (გურგენის ძმისშვილი) 224:14;
 413:14
 ყორღანაშვილი სულხან
 (გურგენის ძე) 224:13; 413:14
 ყორღანაშვილი ფარსადან
 (გურგენის ძმისშვილი) 413:15

ყორღანაშვილი ფრიდონა 398:11,13
 ყორღანაშვილი შალვა 75:5
 ყორღანაშვილი შაველ,
 მწიგნობარი 294; 294:28; 347;
 348:22; 424; 425:24; 436; 437:30-31;
 438; 439:35; 449; 450:24-25; 475;
 476:28-29
 ყორღანაშვილი ყორღანა 76:7
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი ბე-
 ჟანი 110:12; 112:19
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 გარსევანა 110:10,11; 112:16,17
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 ზაალი 110:12; 112:18
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 იარაღი 110:12; 112:15
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 იარაღი 112:18
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 მერაბ 23; 110:9; 111:4,29,32,41;
 112:1,16
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 პაატა 110:7,8; 112:15
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 პაპუნა, მეჯოგეთუხუცესი 110:10;
 112:16
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 როსებ 110:11; 112:18
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 სიაუში 110:11; 112:17
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 ფრიდონა 110:11; 112:17
 ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 ქაინდავლე 110:10; 112:16

ყორღანაშვილ-იარაღიშვილი
 შაველი 110:12; 112:18
 ყორღანოვი ადლო 458
 ყორღანოვი საქარია 363
 ყორღანოვი ივანე 387
 ყორღანოვი სოლომონ 413; 458
 ყორხმაზბეგ, სომხითის
 მელიქი 480
 ყონია 479:12
 ყუაველაძე დემურსა 250:16; 251
 ყულიჯანა 461:30
 ყუშიტასშვილი გიორგი 434:12
 ყუშიტასშვილი პაპია 434:13

შ

შავერდა, მეზადური 365:24
 შავერდაშვილი ასია 472:15
 შავერდაშვილი ნადუა 472:15
 შავერდი, ნაცვალი 347:7
 შალვიაშვილი სუბიტა 396:3-4
 შალიკაშვილები 78; 467
 შალიკაშვილი თამაზა 229
 შალიკაშვილი მასტანა 229
 შალიკაშვილი პაპუნა (როჭიკას
 შვილი) 466:6
 შალიკაშვილი როინ 77:4
 შალიკაშვილი როჭიკა 78;
 466:6; 467
 შალიკოვი იოსებ თავადი 467
 შამბულაძე ბაინდურ 269; 269:5
 შამბულაძე გიორგი 269; 269:4;
 270:1-2
 შამბულაძე პაატა 269; 269:4

შამბუელიძე მამუკა 269; 269:5
 შამბუელიძე მახარე 269; 269:4
 შამბუელიძე ხეხნია 269; 269:5
 შამბუელიძე ფრიდონ 269; 269:5
 შანშე ქსნის ერისთავი 243
 შანშეან-მარტიროსაშვილები 159
 შანშესშვილი პაპია (ყაფინი) იხ.
 შანშიაშვილი პაპია (ყაფინი)
 შანშესშვილი შანშე 392:26-27
 შანშიაშვილები 286
 შანშიაშვილი ბაინდურ 207:2
 შანშიაშვილი ბეჟან 207:1
 შანშიაშვილი გიორგი 206:6
 შანშიაშვილი დონმაზა 207:2
 შანშიაშვილი დოღმაზა (ყაფინი
 პაპიას ძმა) 392:4-5
 შანშიაშვილი ელისაბარ 207:1
 შანშიაშვილი სააღ 207:2
 შანშიაშვილი ზაღინა (ყაფინი პა-
 პიას ძმა) 392:5
 შანშიაშვილი//შანშესშვილი პა-
 პია (ყაფინი) 389:4-5; 391:4-5; 228:4
 შანშიაშვილი პაპია//გოგიბაშვი-
 ლი პაპია (დოღმაზ გოგიბაშვი-
 ლის ძმა) 286
 შანშიაშვილი პაპუნა 207:1; 208:3,6
 შაორშაძე მ. 166; 489
 შარვანშა 485:35
 შარუაშვილი გასპარა (შარუას
 ძე) 140:6
 შარუაშვილი გოგინა
 (შარუას ძე) 140:6
 შარუაშვილი დავით
 (შარუას ძე) 140:7

შარუაშვილი მერაბა
 (შარუას ძე) 140:6
 შარუაშვილი მერაბა
 (შარუას ბიძაშვილი) 140:5
 შარუაშვილი სოფლადა
 (შარუას ძე) 140:6
 შარუაშვილი ფირიბეგ (შარუას
 ძე) 140:7
 შარუაშვილი შარუა 140:5
 შაუმაშვილი 370:28
 შაქარაშვილი ბერიკა 464:11
 შაშვიაშვილი 426:10
 შაპაბას II 311; 312
 შაპსეფი 259; 312; 313
 შაპანშა 485:36
 შაპყელი, ხელმწიფე იხ. ლევან
 ბატონიშვილი 348
 შაპირი მინბაში 180:4
 შაპნავაზი იხ. ვახტანგ V
 შემასასშვილი გიორგი 391:28-29
 შემასასშვილი დათუა 391:29
 შერმახანა 244:11
 შეშაბერიძე 112:7
 შეშაბერიძე ბართლომე 81
 შეშაბერიძე ნასყიდა, მზარეული
 81; 82:1
 შიო კანდელაკი 404:11
 შიო, სვეტიცხოვლის კანდელაკი
 347:6,7
 შიო წმ. 228:5
 შიოშ, ბაზიერთუხუცესი 373:24
 შიოშ, სახლთუხუცესი 351:7
 შირეჯი-ბაში 215:2
 შიხაიდარული ოჯახი 291:32

შხინა 219:16

შობაშვილი ქემაროზა 111:23,24

შოშიტა 291:18

შოშიტა, ნახიდურს

მცხოვრები 232:13

ნ

ნაიშელაშვილი ღაზარე 427:11

ნანთაძე ხუცია 14; 127:2,3; 128:1

ნარქაზი გიორგი 313

ნარნიშვილი საქუა 380:22,23

ნანიკასშვილი 459:13

ნანიკაშვილი ასიტა 67:8,10; 68

ნანიკაშვილი ასლამ'ს 68:4; 88:1,2;

304; 304:6; 340; 341; 341:1; 428:7;

429:2; 430

ნანიკაშვილი გივი (ასლამაზის

ძე) 341:2; 341:13; 428:8; 429

ნანიკაშვილი ზურაბ (ასლამაზის

ძე) 428:9

ნანიკაშვილი იესე (ასლამაზის

ძე) 341:2; 428:8

ნანიკაშვილი იოთამ (ასლამაზის

ძმისშვილი) 428:8; 429

ნანიკაშვილი პაპუნა 68:5

ნანიკაშვილი ქაიხოსრო

(ასლამაზის ძმისშვილი) 428:8

ნანიკაშვილი ხოსიტა

(ასლამაზის ძე) 341:2

ნანიკოვი კორნილიე 88; 430

ნახრიძე 397:11

ნერქეზები/ნერქეზელთ

433:2,5,8,10; 434:3,5, 19; 435:1

ნერქეზოვი იოანე პრაპუშნიკი
433; 435

ნივაძე 377:28

ნიკოვანი 86

ნიჯაგაძე სერაპიონ, 491; 492

ნილოყაშვილი აბელ

მარშალი, თაყადი 421

ნილაყაშვილი ანდერმან

(შანშეს ძე) 317:8; 435:3-4,6-7;

446:10

ნილაყაშვილი პაპუა (შანშეს ძე)

317:8; 344:7; 446:10

ნილოყაშვილი რევაზ

(სახლთუხუცესი) 123:19; 124; 162

314; 317:12,14

ნილაყაშვილი როშაქ (შანშეს ძე)

317:8; 344:7,8; 446:10

ნილაყაშვილი შანშე, ჭიაურთ

მოურავი 316; 317:7; 318; 344;

344:6-7; 446:9

ნოჩიუვი 13

ნუმათელიძე/ნუმათელიძეები

278:23; 488:18

ნურუხელი 446:14

ნუხტიაშვილი 343:18

ნქარაყლი 328:12

ნხეიძეები 19; 55; 62; 74; 173;

247:13

ნხეიძე ბანანა 172:6,11

ნხეიძე ბეჟან (როსტომ ხანის

მამიდაშვილი) 54:3; 55

ნხეიძე ბეჟან (ნიკოლოზისა

მთავარეპისკოპოს ძმა) 488:6;

489; 500

ნხებიე ბეჟია/ბეჟან 255:15-16; 257
 ნხებიე გორგასალ 55
 ნხებიე დავით 306
 ნხებიე დათუნა (ბეჟანის ძმა) 54:3
 ნხებიე თეიმურაზ 15
 ნხებიე ნიკოლოზ 487:23; 488:5-6;
 488-489; 500
 ნხებიე ოტია (ბეჟან ნხებიის ძე)
 255:16; 257
 ნხებიე ქაიხოსრო (ნიკოლოზის
 ძმისშვილი) 488:7
 ნხებიე ქაიხოსრო (ბეჟანის ძმა)
 54:3
 ნხებიე ხუცია 74; 248:17

ც

ცაკიაშვილი ნინია 213:19; 215:11
 ცალქალამანიძე გიორგი 332;
 332:8
 ცალქალამანიძე ზაზა (გიორგის
 ძმა) 332; 332:8
 ცალქალამანიძე სეხნია (გიორგის
 მამა) 332:7
 ცალქალამიძეები 377:26
 ციცი სახლისუხუცესი 95
 ციციშვილები//ციციშვილნი 75;
 320; 461:23
 ციციშვილი 342:15-16,18-19; 470:2
 ციციშვილი ბაადურ
 49; 185:14; 186:20,29,35,45;
 187:48,55,73; 188:90,91,92,104,108;
 189:113,119,123,132,136,141; 190:166
 ციციშვილი ზაალ 284:24

ციციშვილი ზაზა 188:97;
 284:24; 438
 ციციშვილი ზაზა (ყაიას ძმა) 321
 ციციშვილი იესე (ყაიას ძმა) 321
 ციციშვილი იესე (ყაიას ძე) 321
 ციციშვილი მანუწარ
 (სახლთუხუცესი) 294:3-4
 ციციშვილი მანუწარ 49;
 185:2; 186:16,19,30; 187:48,49,55;
 188:90,104,106; 189:113; 190:152,166
 ციციშვილი მერაბ 189:139;
 190:159
 ციციშვილი ნოდარ 19; 49;
 62; 69; 70; 74; 85; 162; 173;
 233; 236; 240:11; 241; 247:10;
 257; 262:13; 263; 365:19;
 365:19; 379
 ციციშვილი პაპუნა 15; 23;
 24; 49; 49:2; 50; 185:3,11;
 186:22,23,27,40,41,45; 284; 284:22-
 23; 342:12; 187:53,59,60,64,74,76,77
 ; 188:80,93,94,100; 189:121,128,129;
 190:151,154,167-169
 ციციშვილი როსტომ
 (ყაიას ძმა) 321
 ციციშვილი ფარსადან 49;
 50; 75; 115
 ციციშვილი ქაიხოსრო (ყაიას
 ძმა) 24; 49; 49:3; 50; 75; 186:20,47;
 187:56; 189:114,126,127,136,137;
 190:168; 321
 ციციშვილი ყაია, სახლთუხუცე-
 სი 49; 185:14; 186:20,36; 187:48,55;
 188:90,92,104; 189:113,132,141; 321;

369:2; 432:14-15

ციციშვილი ხოსონა 185:11;
186:22,27,40,45; 187:59,64,73;
188:81,82,100; 189:129; 190:151; 284;
284:26

ცხორებაშვილი 218:15

ძ

ძნელიაშვილი თამაზა 347:7-8

წ

წარუტა (ეპრუმას გერი) 294:24

წატურაშვილი შერმაზანა

213:18,19; 215:10

წერეთლასშვილი ავთანდილ,
სეფედავლეს ძე 126:6

წერეთლასშვილი ბაინდურ,
სეფედავლეს ძე 126:5

წერეთლასშვილი სეფედავლე
126:4,5

წერეთლასშვილი ნასყიდა, სეფე-
დავლეს ძე 126:6

წერეთლასშვილი პაპია, სეფედავ-
ლეს ძე 126:5

წერეთელი/წერეთლიშვილი
292:11-12; 293; 307; 308

წერეთელი გიორგი/გოგი
306:15,18

წერეთელი ზაადლ//ზაადლ-ბეგ 305;
306:7; 307:1-2

წერეთელი ქაიხოსრო 306

[წოვანშაშვილი] ასლამაზ 481:2

წოვანშაშვილი ბაირამა

(თამაზის ძმა) 479:7

წოვანშაშვილი თამაზა 479:6; 480;
481:1

წოვანშაშვილი ღამაზა

(თამაზის ძმა) 479:7

წოვანშაშვილი რევაზა

(თამაზის ძე) 479:7; 481:2

წოვანშაშვილი წოვანშა

(თამაზის ძე) 479:7; 481:2,3

წუეიმეტიძე 206:16

წულუკიძე 221

ჭ

ჭავჭავაძეები/ჭავჭავაძენი 404:3-4

ჭავჭავაძე მამუნი 403:5

[ჭავჭავაძე] გიორგი (მამუნის
ძმისწული) 403:5

[ჭავჭავაძე] გულბათ (მამუნის
ძმისწული) 403:5-6

[ჭავჭავაძე] იასონ (მამუნის
განაყოფი) 403:6

ჭიაურელი შავერდა 344:12-13

ჭრაკავერაშვილი 463

ჭრაკავერაშვილი ბერუა
(უმეკას ძე) 462:9

ჭრაკავერაშვილი გრიგოლა
(უმეკას ძე) 462:7,8

ჭრაკავერაშვილი უმეკა,

მკერვალი 461:10; 462:7,8

ჭრაკავერაშვილი შაველ,
(უმეკას ძე) 462:9

ჭუკი 461:30-31

ხ

ხათუნა 229:2
 ხასია 117:12
 ხანგელიშვილი სუთია 451:15,16
 ხანჯალთაშვილი 338:14
 ხარებაშვილი 289:28,29
 ხანი, ოსი ხონთქარას
 შვილი 489:5
 ხახანაშვილი ა 360
 ხესატურაშვილი ფირია 117:11
 ხვარაშან (ხორეშან) დედოფალი,
 თეიმურაზ I-ის მეუღლე,
 ლუარსაბ II-ის და. 123:15; 314
 ხვარაშან/ხვარაშანი,
 როსტომ მეფის დისწული
 202:4; 203:3
 ხიზანა (მამიჯანას ძე) 267:9
 ხითარასშვილი ასატურა
 (როსტომას ძმა) 334:1
 ხითარასშვილი როსტომი
 333; 334:1
 ხითარასშვილი გივი
 (როსტომას ძმა) 334:2
 ხითარასშვილი გოდერძი
 (როსტომას ძმა) 334:2
 ხმალაძე შიოშ 145:7; 146:3,4
 ხონთქარა ოსი 489:4
 ხორეშან დედოფალი 8; 10; 69
 ხოსიტა, ნაცვალი 347:8
 ხოსრო 345:8
 ხოსრო-მირზა/ხოსრო 379, 394
 ხოჯა, შავერდა
 მებადურის ძე 365;24

ხოხობაშვილი 82:3
 ხოხონა იასაკული 88:3
 ხუბუა 69
 ხუდავერდა 345:11
 ხმალაძე დოღენჯა (შიოშის ძე)
 252:8-9
 ხმალაძე შიოშ
 (მოლარეთუხუცესი)//სიავეშ-ბეგი
 252; 252:7-8; 253:2; 253:5; 254:2
 ხუციშვილი ნ. 178
 ხუციშვილი 255:13; 255:18

ჯ

ჯაბჯაური ბერუა 357:6-7
 ჯაბჯაური გიორგი 357:7
 ჯაბჯაური გიორგი 357:7
 ჯაბჯაური თეოდორა 357:7
 ჯაბჯაური იოაკიმე 357:7
 ჯაგახი 436:16; 448:9
 ჯაგახიშვილები 75; 86:3; 111:11,22
 ჯაგახიშვილი 240:9; 402
 ჯაგახიშვილი (მდივანბეგი) 334:9
 [ჯაგახიშვილი] ბერუა,
 (როინის ბიძაშვილი) 442:29-30
 ჯაგახიშვილი გაბრიელ
 (პაატას ძე) 358:8
 ჯაგახიშვილი გიორგი,
 როინის ძმა 143:8
 ჯაგახიშვილი იე. 390
 ჯაგახიშვილი ზურაბ (პაატას ძე)
 72:6; 247:7; 358:8
 ჯაგახიშვილი იესე 74; 204:1

ჯავახიშვილი პაატა,
 ფარეშოუსუცკები 18; 72:5; 73:2,10;
 74; 75; 82:2,3; 247:6,7; 248:2; 358:7;
 359:2, 6; 416:5,6
 [ჯავახიშვილი] რევა'ს (როინის
 ძე) 442:13
 ჯავახიშვილი როინ 86; 86:4,7,8;
 87; 87:8,9; 97:20; 143:8; 144:2; 223:3;
 224; 242:2; 243; 369:3,4; 351:4; 384:5-
 6; 398:6-7; 398:5; 432:15; 433; 442:11-
 12; 461:23-24
 ჯავახიშვილი ქაიხოსრო
 72:6; 74; 86
 ჯავახიშვილი ქაიხოსრო
 (პაატას ძმა) 247:7; 358:8; 359:6
 ჯავახიშვილი ქაიხოსრო
 (როინის ძე) 143:9; 398:7; 442:13
 ჯავახიშვილი ჯავახ
 (პაატას ძე) 247:7; 358:8
 ჯამბურია 70; 102
 ჯანდიერი 489
 ჯანდიერისშვილი 404:29-31
 ჯანდიერისშვილი გივი 404:5-6
 [ჯანდიერისშვილი] როსებ
 (გივის ძმა) 404:6
 ჯანიკაშვილი ევანე'სა 301:14
 ჯანყელაშვილი 486:42
 ჯაღაშვილი 344:13
 ჯიმშერი 116:8; 365:16
 ჯიმშიტა იხ. თუმანიშვილი
 ჯიმშიტა
 ჯოქეშვილი შო'შიტა 291:22-23

ჯოქეშვილი სამუტა (შო'შიტას
 განაყოფი) 291:23
 ჯომარდიძე ბერუკა 53:3
 ჯომარდიძე გიორგი 53:4
 ჯომარდიძე ზაალ 53:2,3
 ჯომარდიძე პაპუნა 53:3
 ჯომარდიძე ქაიხოსრო 53:3,4
 ჯომარდიძე ჯიმშერი 53:4
 ჯორჯაძე თავადი 421
 ჯორჯაძე გიორგი 422:5,6, 18
 ჯორჯაძე იესე
 (გიორგის ძე) 422:7
 ჯორჯაძე მერაბ 20
 ჯორჯაძე ნოდარ
 (გიორგის ძმა) 422:7
 ჯორჯაძე ონანა
 (გიორგის ძე) 422:7
 ჯოჯუა თ. 27; 70
 ჯულაბა 402:16
 ჯუტ-არაქელაშვილი
 როსტევეანა 334:12-13

ჭ

პამზა 397:14
 პამზაბეგი 452:14-15; 453:5;
 468:11,20; 469
 პამშენაშვილი 402:17
 პაცთუხაშვილები 479:12
 პერიდია 279
 პეზუდა 299:14
 პოვიაშვილები 294:22-23

ა

აბანო, სოფ. 87; 98:5; 143:13,15,18;
144:4; 216:7; 303:14; 351:2
აბანოს უბანი 217:9; 319
აბელა 88:1
აბრაჰეო 58:13; 59:5
აბულმარგი 78:13,15; 79:2
აგარაკი 273:41; 275:14
აგუდანეთი 101:4,6,7; 102:2; 206:13
ადანი 12
ადრეგეჯანი 13; 123; 131
აგასანი 58:17,18; 59:8,9
აგდარა 461:34
აგეუთი 74; 75; 248:6,19
აზერბაიჯანი 9; 20; 24
აზიკი/აზიკეი 411:4,5; 411
ათონი 261;
აკანათურა 221:10; 223:4
აკაურთა 283; 283:11
აკურა/აკური 269:2,9
აკურისი 59:7
ალავერდი 367:14; ალავერდის
წმიდა გიორგი (ეკლ.) 400:41
ალასნის პირი 421:9
ალევი 179:21
ალეაბარი/ალეაბარი/პელეაბარი
414:12; 419:12; 420; 464:8
ალი/ალის ხეობა 133:13; 159:1;
178:11; 378:7
ალმახა 112:7,9

ამიერკაეკასია//ადმოსავლეო
ამიერკაეკასია 8; 13
ამლევი/ამლევი 484:1,5,6
ანანური 18
ანდრი/ანდრიული, საკალაქო
შარა 457:32; 458:1
ანისხატი 392
არაბისტანი 8
არაგვი მდ./არაგვის პირი
247:11; 314; 327:3; 461:22
არაგვის საერისთავო 18
არადეთი 368
არდასუბანი 110:23
არეში 12
არსრუმი 12; 377:9; 378
არცევი 18; 85; 123
ასურეთი 455:21; 456:7; 458:2
ატენი/საატენო 97:21; 119:8; 120;
120:8,22; 287:17; 343; 343:5,12; 344
აღაიანი 312; 338:9,13,14
აშრაფი 312
აწაბეთი სოფ. 66
აცუტი 347:12; 348:3
აძევი 251:1
აწუფი/აწუფისი 212; 213:22; 214,
215:14; 234:10,22; 235:7; 425:15,16
აწუფის ღმრთსმშობლის
ეკლესია 280:19,20; ციხე 228:12;
229
ახალგორი 85; 162
ახალდაბა 18; 58:16; 59:7; 62;

72:8,10; 73:4; 74; 114:7; 133:14; 178:11;
 195:13; 196:8; 291:15;
 ზემო ახალდაბა 99:8; 100:1
 ახალქალაქი 27; 285:7,8,10,20;
 377:24,25
 ახალქალაქი (კასპის მუნიცი.) 497
 ახალშენი 103:2,3,8; 221:17; 251:1;
 252; 377:22; 386:2; 458:13,14;
 480:14,15
 ახალციხე 12; 13; 19; 131; 257; 268
 ახაშენი 404:16,17
 ახოთა//ახოტა 254:8; 254:10

ბ

ბადაბეთი 380:13
 ბაზალეთი 161
 ბარდა//ბარდავი 312
 ბარდის წყალი 392:10
 ბარი 207:6,7,10,18
 ბაქდარა//ბარქდარა 461:35,37
 ბაღდადი ნასოფ. 116:9; 365:17
 ბაღთ კარი 39:40
 ბაში-აიუკი იხ. იმერეთი
 ბახტრიონი 368
 ბაჰრეინი 8
 ბეგანაური 219:18
 ბედენა//ბედენი 366:28; 383:20;
 391:6,11
 ბედენის ნათლისმცემელი (ეკლ.)
 383:18; 391:9,10, 13,14, 20,23
 ბერდიკი 476:18; 476; 477:7,8
 ბერთუბანი 434:15
 ბირთეისის ციხე 69
 ბიჯნისი 278:28
 ბოგვი 260:14

ბოგუხი 78:12,14,15; 79:1
 ბოდბე 368
 ბოლნისი 117:7; 139:17; 201:9,11,19;
 224:11,17; 231:6; 296:31; 347:12; 492;
 ბოლნისის ხევი 476:17; ზემო
 ბოლნისი 221:15; 223:7-8; შუა
 ბოლნისი 136:3; 221:18; 223:8,9;
 ქვემო//ქიმო//ქუმო ბოლნისი
 117:10,11,18; 137:8,11; 138:1; 139:11;
 221:17; 230:9,20; 231:5; 253:17; 254:1;
 295:11,19; 296:5; 388:9
 ბოლნისის სიონი 254:9
 ბორის სოფელი 392:8
 ბორჯომის ხეობა 268
 ბრაწოვანი 291:20
 ბრეთი, სოფ. 17; 62; 63; 63:4,5;
 106:4; 125:10,12; 126:4
 ბროწლეთი, სოფ. 98:3; 193:8
 ბრუტიანი 370:28
 ბუულულეთი 239
 ბურჯი 463:15
 ბუშატი 404:26,27

გ

გაეაზი//გაეაზური 304:8; 313;
 377:31
 გამდელი 432:12
 გამოინებული 425:16
 განჯა 7; 8; 9
 განჯის კარი 69
 გარგარი 377:32
 გარესჯა//გარეჯელნი 314; 433:2
 გარეჯვარი//გარეჯუარი 65:11; 66;
 216:19

გაღმა მხარი (გრემს გაღმა
 მხარი) 326:12
 გარეულობი 291:22,34
 გუგუღაური (ვენახი) 300:11
 გერითები 54:7
 გილანი 24; 169:19; 170:24
 გოგასწქარო 404:21
 გოგოთი 377:34
 გოლთეთი 202:6,8
 გომარეთი 58:18;
 დიდ-გომარეთი 201
 გომბორი 314
 გომთწქალი 404:23
 გომი 366:13
 გონიო 12
 გორა 391:12,13,19
 გორაკა 380:13,19,20,24
 გორი//გორელი 11; 15; 16; 48; 54:1;
 70; 84; 85; 99; 116; 133:4,13,18; 134:2;
 167; 178:2,10; 194:21; 204:7; 216:26;
 220:12; 221; 257; 303; 303:27; 307;
 329:13,17; 330; 333:2; 378; 381:34;
 390:6,12; 402:7,11,14; 403:8; 441;
 ციხე 11; 16; 70; 84; 85; 86
 გორინჯუკი//გორინჯუგი//
 გორუნიჯუკი 58:18,19; 59:9,10;
 195:12; 196:9; 291:26
 გორისა, სოფ. 53:8
 გორული//გორუმი (ეკლ.) 27;
 114:7; 495
 გორძიალი 194:3
 გოსტიბე 377:32
 გრაკალი 315
 გრემი 310:19,20; 314
 გრძელი მიწები 111:43
 გუდალეთი 112:5; 377:26, 29

გუდარეხი//გუდარეხელნი 261:13;
 391:4-5,8,20; 392; გუდარეხის მონ-
 ასტერი 261:13; 262:4; 263
 გურიის სამთავრო 8

დ

დამპალა//დამპალს წქალი 140:5,6;
 216:19,20; 376:8
 დარბაზი//დარბაზელი
 274:20,24,33,38; 276; 276:14; 277;
 365:14,25; 370:27
 დარგეისი 229:2
 დელუ 461:30
 დევთ ნახახლარი 404:22
 დვალთა// დვალთელი 14; 15;
 58:11; 59:3; 75:8,11; 127:2
 დიაკუნის ქვა 461:31,32
 დიდგორი 76:13; 95:12; 96:9; 101:3,6;
 111:35,36
 დიდი წქერაქვი იხ. წქერაქვი
 დირბი//დირბელნი 62; 121:6,8; 236;
 339; 339:18,19,23,29
 დიღომი//დიღვამი 111:35;
 145:17; 146:10; 153:22; 256:5; 296;
 297:12,13,20; 298:4,12
 დიცი 66
 დმანისი 58:18; 145:14; 146:6
 დმანისის ხევი 291:25; 341:15;
 448:7,10
 დუესი 202:6
 დურნუკი 111:6; 387:16
 დუშეთი 343

მ

გერისი 332:1
გეროპა 8
ესატი 377:25
ელეკარი 377:34
ელფია 238:12,15; 239
ენაგეთი//ენაგელი 58:14; 59:6; 103:3;
110:22; 111:4; 255:13,18; 256; 301:9,11;
328:11; 413:19-20; 457:9,13,14,18,21;
458:5,13,15; 483:13; 484:2
ენისელი//ელისელეები 322:17;
345:12,13; 378:10; 421:3
ერაყი 13
ერედელი//ჰერედელი 193:8; 332:11
ერეფანი 13; 20; 131
ერთაწმინდა 377:24; 406:11
ერენეთი 25; 163:9,11; 164
ერტისი 58:15; 199:12,20,32; 291:21
ენმიადინი//ენმილინი 450:18; 451:1

ზ

ზაკე 58:13; 59:5
ზანანი/ზანათი, სოფ. 111:26; 193:8;
332:12
ზანთა 404:26; 459:19
ზანი 111:39; 341:15; 429
ზანის ციხე 115
ზანქი//ვასაქქანდი, სოფ. 58:20;
59:11 177:1,5; 221:14; 223:5,9
ზარიანი 66; 436:14
ზარცლა 291:21
ზარხონა 58:16
ვასაკას სოფელი 221:11
ვაშლოვანი//ვაშლოანი, სოფ.
145:14; 146:5

ვაცისწვერი 269:11
ვადა 383:13,14; 383:3; 391:24
ველდიდი 291:20
ველთა 132:3
ვერეს ციხე 257
ვერისკევი 18; 71:10; 111:26
ვერხვეული 377:31

ზ

ზემოთხუისი 436:14; ზემო თხუისი
66
ზემო ბეშქენაშენი 412:3,8
ზემო შაენი 94:10,13,14; 95:1,8,15;
96:1; 111:30
ზვარი 219:30
ზიკრუტი 286
ზოპაბი 268
ზრბითი//ზირბითი 210:6,8; 211:3;
212; 213:21; 214:39; 215:12; 425:15

თ

თავრიზი 8; 13; 23; 50;
თაკე//თაკევი 58:12; 59:4
თამარაშენი 65:11,12; 66; 67; 265:21;
266:6
თაწმიდა 370:28
თბილისი//ტიფლისი//ტფილისი//
ქალაქი 10; 13; 15; 18; 90:5,7; 119;
133:13; 134:1; 149:11,17; 152:9,12,20;
178:10; 182:13; 208:5; 209:1,6,7,11;
217:20; 240:13; 247:16; 299:2,3; 300:1;
312; 313; 320; 330; 335:22; 336:2;
378:8; 415:3; 417:11,14; 418; 418:2;

420:2,4; 468:22
 თეკენა 160:8
 თეკნარი 490:8
 თელა 422:10,14,22
 თელას ჩაღები 434:22
 თელოვანი 464:6,11
 თეფის გორა 434:20
 თეძამი მდ. 126:8; 442:30; 443
 თეფალი// თეფალეუნი 263:10;
 346:5,7, 11,15,18,20
 თიანეთი 162; 314; 318; 365:22;
 446:13
 თირი 66
 თირის მონასტერი 66
 თიღა 292:11; 293:5; 306:12; 307;
 307:4; 308
 თიხრევი, სოფ. 98:3; 106:6,9; 107
 თორი 14; 268
 თორმანეული, სოფ. 98:4
 თოროზა 59:11
 თრიალეთი 74; 285:7,20; 307; 411:4;
 412:2,3; 416:8

0

იერუსალიმი//იერუსალემი//
 იელუსარიმი//იელესრემი 178; 261;
 279:59,60; 287:9; 339:17,30; 486:1
 იისციხე 74; 75; 248:5,19
 იმერეთი//იმერიტი//იმერელნი//
 ლიხთ-იმერი//ბაში-აჩუკი 8; 10;
 11; 12; 15; 17; 18; 19; 134; 173:4,6;
 240:12; 243; 257; 278:35; 307; 313;
 314; 368; 379
 ინდუაური 291:24
 იორი 312; 433:2; 434:3,5

ირაგა//ირაგელი 370:27
 ირანი//ერან-თურანი 5; 6; 7; 8; 9;
 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 19; 20;
 21; 22; 23; 24; 25; 26; 48; 49; 50;
 66; 68; 69; 76; 79; 84; 87; 89; 102;
 115; 116; 123; 128; 131; 157:17; 183;
 229; 243; 282; 441; 498
 ირგისხევი 184:6
 ირგი, სოფ. 184:6
 ირდასუბანი 260:15,16
 ირტოზა 179:19
 ისპაანი//ისპაანი 5; 6; 22; 24; 162;
 312; 379, 390
 იტრიის//ნიტრიის სიონის ღმრ-
 თისმშობლის ეკლესია 26; 27; 55;
 277; 278:19,20; 279:52; 488:4; 489
 იფნობი 80:1; 88:2,3,4; 341:12

კ

კაბერი//კაბენის მონასტერი
 324:27; 325:5; 377:32
 კაბრეთი 225:6,12,16 მონასტერი
 150:9
 კავთისხევი 64:2,3,12,13; 104:4; 105:4;
 115:4; 119:1; 377:27
 კაეკასია//კაეკასიელები 9; 127;
 193
 კაკას ჭიდი 313; 430
 კარალეთი//კარალელი 216:20;
 303:15,16
 კარანი 341:8
 კარაქა სოფ. 145:16; ზემო კარაქა
 146:8; ქვემო კარაქა 146:9
 კარბი, სოფ. 54:7; 288:12; 288:14;
 289:4; 290

კარსანი 366:11
 კასპი 497
 კასტამონიის სანჯაყი 12
 კახეთი 5; 6; 8; 9; 10; 12; 17; 18;
 19; 20; 25; 26; 74; 85; 123:21; 136;
 159; 166:1; 168:1; 193; 218; 229; 243;
 264:6; 304:8; 311; 312; 313; 314; 317;
 322; 323; 327; 353; 357:2; 367:1; 368;
 380:3; 382:3; 384:3; 391:2; 394:1,2;
 400:16,17; 402; 403:2,8; 405:1; 408:1;
 419:2; 421:2; 422:24; 423:1; 438:2;
 449:1,2; 460:2; 472:2; შიგნიოთა//შიდა
 კახეთი 19; 165:14; გამოდმა კახე-
 თი 19; 165:14 //კახელები//კახნი//
 კახთ//კახთა 8; 10; 15; 18; 20; 23;
 405:4; 435:2-3; 485:35
 კველთა//კუელთა 58:11; 59:2
 კვირიკა 377:33
 კიკეთი სოფ. 203:2
 კიკნათბერის ციხე 378:6
 კილიკა 376: 6
 კილოენის ხევი 111:34
 კიოტი 343:14,15
 კიპრუტი სოფ. 225:6,11,12,16;
 371:12,13; 372:5
 კისისხევი//კისისავეი 313;
 404:32,33,35,37
 კლდეისა//კლდეისი, სოფ. 145:16;
 146:8
 კლდისწყარო 378:7,8
 კოდა 432:12
 კოდმანი//კოტმანი 366:17,21; 377:30
 კოშკის გორა 434:21
 კრეფა 258:11,16; 259:5
 კრწანისი, სოფ. 91:9; 92:5;
 145:15,16; 378:9; 486:6,12

კუერნაკი 380:20; 381:34
 კუთხი 366:23
 კუმიისი, სოფ. 147:10,12; 432:11,27,29;
 455:18; 456:6; 472:11,15; 474:9,12,14;
 475
 კუნძიანი 434:25

ლ

ღარი 8
 ღეთეთი 186:21
 ღელი 66; 265:21; 266:7
 ღელკარი 461:38
 ღერწმის წყალი 392:9,10
 ღიეხუ//ღიახეი მდ. 47:5,7;
 54:7; 55:5; 56:3; 57:3,4; 66; 219:17;
 380:23,25; 382:3
 ღიპარიტისუბანი//ღიპარიტისმან
 საყდარი 305:3
 ღისი 59:9; 111:11; 378:8
 ღიყურეთი 370:40
 ღორე 9; 285:11,19; 362:9; 376:7;
 461:18,27,37,39
 ღოჭინი 373:11

ზ

მაგნაკორი 366:24
 მა'ზანდარი 312
 მამხუტი 145:14; 146:6; 252:12,13;
 253:4; 274:26; 362:14,20,21; 363:9
 მანგლისი 378:1
 მარაბდა 69; 341:15,16;

მარიამჯუარი 314
 მარილოზის ხეი 457:30,31
 მარმაროვანი 404:19
 მარნეული 491; 495
 მარტყოფი 5; 69; 136; 312; 379
 მარჯანაანთ უბანი 377:29
 მასრუტი 408:10; 409:5
 მაშავერა 341:14
 მაშტარაშენი 365:13,21
 მაწევანი 471:23
 მახათა 414:12,19; 415:4,11
 მერია 377:33
 მეტეხი (ეკლ.) 486:5,11
 მეფის ქალაქი 126:8,9,11
 მელურეკისი 332:12
 მეშქურა 179:18
 მეჯუდას წყალი 390: 5
 მხვარი 377:30
 მთაწმინდა 404:33
 მინდაქარი 461:32
 მირტაშენი 365:12,21; 341:7; 429
 მისაქციელი 160:8
 მლაშე 434:25
 მოდიმნახის//მოღამნახეს ციხე
 145;16; 404:19,20
 მოლაღი 387:5
 მონასტერი 350:3
 მოქრისი 95:2; 111:27,38; 387:5
 მოლნინის ეკლესია 108
 მტკვარი მდ. 319; 320; 374:4; 393:2
 მუგუთი 66; 341:8
 მუნჯა 366:22
 მუსეფურიანი 190:149
 მუხათი 432: 12; 433
 მუხრანი 160:19; 162; 312
 მცხეთა//ცხეთა 123:16; 186:20;

274:32,41; 281; 287:10; 311; 312; 314;
 315; 327; 338; 347; 394; 404:8, 13;
 486:1,2,25

ნ

ნაბახტევი 378:7; 378
 ნარიმანისეული (მამული) 290:7
 ნასტაგისი 228:3
 ნახიდური//ნაჭიდური 295:9; 297;
 386:3; 397:11; 449-450:10-11, 14, 17;
 450; 451:2
 ნახშირგორი//ნახშირისგორი,
 სოფ. 18; 71:7,10,11; სპარს. 71:4;
 378:8,9
 ნიქოზი 193; ქვემო ნიქოზი 66
 ნიზბისი 186:28,31; 189:142; 190:149
 ნოსრი 111:7
 ნოსტე 240:8; 377:22; 406:11
 ნული, სოფ. 98:5;

ო

ოდიშის სამთავრო 8; 11
 ოლთისი (თრიალეთი) 18; 74;
 416:8
 ორბეთი 377:23
 ოროზმანი 448:11-13; 449
 ოსეთი 489:5,10
 ოსმალეთი 8; 11; 12; 13; 14; 19; 26;
 128; 131; 161; 268; 368; 378
 ოქონა//ოქონი 334:13; 423:7
 ოცხე 313
 ოძისი 59:2; 240:8,16,18; 241:5;
 377:22; ზემო ოძისი 58:11; 378:1

პ

პანტიანი 434:23
 პეტრეული მიწა 64:6,7,8; 105
 პირაქეთა საგარეჯო იხ. საგარე-
 ჯო
 პირღებუელი (ეკლ.) 70

რ

რაზმიტის მთა 378:3,5
 რეხა 179:17
 რიყე 216:8
 როკი 489:7
 რუისი 354:13
 რუისის მღთაების ეკლესია 469:11

ს

სააკაძის გორა 111:11,12
 საამილახორო 16; 48; 57:9
 საბარათიანო/საბარათაშვილო//
 საბარათიშვილო 10; 14; 16; 59:1,2;
 68; 75:10,11; 91:9; 92:5; 102:1,2; 128;
 145:11; 150:8; 151:1; 172: 214:31;
 215:9,12; 235:7; 245:6; 256:5; 261:11;
 262:4; 302:2; 313; 325:4; 359:4; 372:4;
 383:2; 409:5; 461:35,36, 38; 482:16,17;
 483:3
 საბაწმინდა 66
 საბერეთი 397:26
 საბძელთ კარი 434:5,6,19
 საგარეჯო 19; 26; 246:10; 354:2;
 404:5,13,14,38; 455; საგარეჯო წი-
 ნა-უკანა//პირიქით-პირაქეთა 19;
 165:14,15; 314

საგოგატიშვილო 306:14
 საღგერის წმ. გიორგის ეკლესია
 14; 267; 267:6,7,11,12; 268
 საენდრონიკო 422:9
 საენისლო 421:9,10
 საენანე//საენანელი 370:27
 სამაჩაბლო 66
 სამეზის ეკლესია 360:10
 სამტრედო 377:31
 სამუხრანო 161; 162
 სამღერეთი 251:1
 სამშვილდე 91:9; 145:16,17; 146:10,11;
 253:6,16
 სამცხე//სამცხე-საათაბაგო 13;
 14; 17; 26; 63; 78; 99; 102; 128;
 129:8; 131; 193; 229; 268; 280:9;
 285:10,19; 286; 293; 313; 368; 412;
 412:7; 449; 467
 სამწვერისი 185:11; 188:81; 389:6,10
 სამხრეთ კავკასია 13
 სარკინეთი 370:29
 სარეხანის სანჯაყი 12
 სარწივის ხევი 111:37
 სასოლოლაშვილო 151
 სატიყე, სოფ. 98:5
 საურბნელო 423:5
 საურწამნო 430:13; 443:9,10
 საფურცლე 176:6
 საქართველო 8; 9; 11; 13; 15;
 22; 23; 24; 25; 50; 54:5; 60:3; 61:7;
 73:7,8; 90; 92:5,6; 102:6,7; 115; 131;
 170:17,20; 182:13; 218; 233:9; 243;
 245:8; 249:1,2; 259:8; 274:11; 293;
 4,5,6; 312; 321; 340; 346:1,2; 364;
 368; 377:5,12; 384:9; 407:2; 417:2;

441; 475:9; 477:9; 498 აღმოსავლეთ
 საქართველო 5; 11; 12; 19; 62; 402;
 დასავლეთ საქართველო 11; 307
 სადა, სოფ. 135:12
 საღარველა, სოფ. 135:13,17,27
 საღორელი 426:12
 საციციანო 50; 115; ქვემო
 საციციანო 50
 საჭრეთი 366:25
 სახდელი 366:22
 სახოხბის ჭალა 346:5,12,19
 სახუნდარი 207:6,8; დიდი
 საჭუნდარი 135:22,23,28; 136
 საჯავახიანო 74; 442:25,26
 სერი 66; 174:6,8
 სეპტიცხოველი 6; 25; 26; 27; 94;
 271; 274:6; 276:6; 277; 280; 280:6,7;
 287:12,19,21; 311; 314; 316:5; 318;
 327; 338:17; 346:20; 347:6; 354:4,6,7;
 367; 374:1; 375:12,13; 395:7; 399:11;
 400:1,31,32; 404:26,27; 412:5; 444:8,10;
 464:9; 486:6
 სთონეთი 471:22
 სიონი ეკლ. (მარნეული) 27
 სიონის ღვთისმშობლის
 ეკლესია (თბილისი) 118:9; 119;
 119:10; 261; 334; 335:19,36; 336:2,45;
 337; 468:7,11,13,22; 469:25
 სიქალეთი 378:6
 სკრა 78; 467
 სკუერისი 226:9,12
 სომანეთი სოფ. 158:10,13; 159:2
 სომხითი//სასომხითო 10; 15;
 51:9,21; 52; 52:1; 107:13; 108:9; 109:8;
 116:17; 132:4,12,23; 135:12,26,38;
 137:17; 139:17; 141:9,13; 142:1; 145:14;

154:1; 177:1; 191:9,26; 192:2; 201:18;
 207:5,10; 222:25; 223:3; 230:19; 231:5;
 233:3; 253:3; 254:1; 274:19; 276:13;
 277; 281:8; 296:4; 313; 331:14; 348;
 362:9,11; 363:7; 376:14; 378:9; 388:17;
 389:15; 430:10; 443:16; 461:39; 477:7
 სომხით-საბარათიანო 312
 სოსანის დარბაზი 392:10
 სპარსეთი 7; 9; 14; 27; 50; 62; 86;
 89; 96; 136; 162; 268
 სურამი 69; 121:13; 133:14; 134:2;
 159:2; 178:11; 226:31; 269:9; 270:17,18;
 271:1,2; 278:23; ციხე 11; 73:4
 სურნისი 306:17
 სხალტა 228:6
 სხალხორი 111:36
 სხეილო 85; 167

ტ

ტაბახმელა 294:20,21
 ტალავერი 365:12,13,14,23,25; ტალა-
 ვრისკევი 274:19,20
 ტანა მდ. 307
 ტანძია 351:2
 ტაშირი 461:16; 461:29; 482:16; 483:3
 ტბისი 58:14; 59:6
 ტინისხიდი 14; 267:8; 452:14; 453:6;
 454
 ტირიფ წყალი 434:24
 ტოცა/სტოცა, სოფ. 98:7;
 237:9,11; 238
 ტრაპიზონი 12
 ტყემლაური 391:12
 ტყემლოანა 377:30

უ

უბუდეთი 378:2,3

უკანგორი 58:19; 59:10; 114:7; 291:31

ურჯაშენი 443:8

უღლისი 162

უჯარმა 193

ზ

ზაენისი 377:24; 406:11; 407

ზარაოსი 275:31

ზარვაშენი 222:31

ზარსი 8

ზეელი 378:4

ზიტარეთი 369:9,10,18; 370

ზიცხისი 95:1; 111:27,28

ზლაეი სოფ. 175:11

ზონა 278:28

ზოცხვერიანი 80:2,3; 490:9

ზრისი 66

ზუშოუქუნი/ზუშტუქუნი 24;

169:15,16

ზუნა 380:20

ზხენისი 78; 467

ძ

ძალაქი იხ. თბილისი

ძარბაკი 274:26

ძარელი 286

ძართლი 5; 6; 8; 9; 10; 11; 12; 13;

14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 23; 24;

25; 26; 48; 49; 50; 52; 55; 55:5,6;

62; 63; 66; 68; 68:7; 69; 74; 78; 84;

85; 86; 89; 92; 96; 97:14; 109; 115;

116; 123; 134; 136; 151; 162; 168:1;

173; 176:15; 183; 185:5; 207; 211:3;

212; 229; 241:4; 247:12; 257; 263;

268; 279; 286; 287:13; 289:4,8; 293:4;

295:32; 299:6; 302:2; 307; 307:3; 312;

313; 320; 323; 325:4; 346:2; 353;

357:1; 367:1; 368; 379; 380:2; 382:3;

384:3; 391:2; 394:1; 398:3; 400:15,16;

403:1; 405:1; 408:1; 421:2; 423:1; 430;

438; 438:2; 449; 449:1; 460:2; 467;

471:7; 472:2; 487:22; 489; 494; ზემო

ქართლი 16; 47:5,18; 48; 56; 57;

57:6,7,8; 84; 171:13; 306:11; 437:5; 441;

შიდა ქართლი 66; 75; 109; 193;

ქემო ქართლი 76; 79; 212; 286;

ქართლელი 22; 57:4,5

ქემერტი 66

ქეაბთ ხევი 434:23,24

ქვენატკოცა//ქვენასტკოცა 334:4

ქვეშისხევი 225:5,15

ქიზიყი//ქისიყი//ჩისიყი 314

ქილისა 461:31

ქინძათი 156:10,14

ქორდი 375:12,18; 446:13

ქოშტაური 386:1

ქონაქარი 376:8

ქრისტეს საფლავი 177:12;

178:13,14,24

ქსილისი 377:34

ქსნის საერისთაო 18; 461:22

ქუაბეგანი 490:8

ქუეშეთი 111:37

ქურთა სოფ. 66; 193:7

ქურთისტანი 13; 131

ქცია 111:13

ღ

ღელი 67
 ღეჟეი 212, 213:18; 215:10
 ღვერთეთი სოფ. 98:3,4
 ღოდოვინი 111:8
 ღორისთაჲი 244:10; 245:6; 251:1;
 252; 391:5,9,10
 ღოუბანი//ღუეოუბანი 455:20,21;
 456:7
 ღუედრეთი//ღუედრეთი 250:16;
 378:6
 ღუეჟეი 425:13,14
 ღუინგრობი 111:9
 ღურაო//ღურაო 327:3,6; 427:12
 ღუწუ//ღუწუ 250:17; 378:4

ყ

ყაზახი 9
 ყაზვინი 243
 ყაზმინი, სოფ. 22
 ყანგლუჯა 461:37
 ყარაბალი 7; 8; 9; 10; 12; 20; 115
 ყარაია 87; 223:4
 ყარაიაზი 373:10
 ყარამანის სანჯაყი 12
 ყარაღაჯი 373:11; 442:38
 ყარაჯა-არდაპანი 12
 ყვირალა 391:15,18,19
 ყიზილბაშის ქვეყანა 225:3
 ყიშლაღი 378:9
 ყოშა 461:31
 ყუდრო 362:12,19
 ყუზანა (სოფ.) 141:13; 221:12; 223:6
 ყუინიღის ხევი 383:19
 ყუმბი 25

შ

შაბადინის რუ 393:1,6; 394
 შადიკა 480:1
 შადიქენდი 480:3,4; 481:7
 შაკი ზღვა 12
 შავშეთი 99;
 შამშადილო 9
 შაშინის მთაყარანგელოზი
 (ეკლ.) 404:18
 შერთული 332:12
 შიმშილანთ უბანი 457:14,17,29;
 458:3,6,11
 შინდარი//შინდარა 306:2,22; 369:20
 შინდისი 486:42
 შირაზი 9
 შირაქი 347:11
 შირვანი//შარვანი 24; 12; 20; 23;
 24; 50; 115; 115:2; 116; 312
 შირჩა 451:29
 შიშთაფა 461:31
 შიხნობანი 362:12,19
 შოშილეთი 111:14; 387:15
 შუამთა 310; 310:9; 368
 შულავერი 362:12,20; 363:9; 451:17;
 479:10; 480:3,5; 481:3

ჩ

ჩეკური 317:11,14,17
 ჩერქეზეთი//ჩერქეზს 312
 ჩილდირი 12
 ჩიხნობანი 363:8,9
 ჩუმათელეთი 278:25
 ჩხიკეთა//ჩხიქუთა//ჩხიქთა 78:15;
 199:15; 471:22

ც

ციხედიდი 316:6,8,9; 395:10
 ცოვრეთი//ცოვრეთი 227:12;
 232:12,14,18; 261:11,13; 262:3,5,14,16;
 263; 391:12
 ცუცუბანი 197:8; 198
 ცხინვალი//კრცხილვანი//კრცხინ-
 ვალი 66; 133:14; 178:10
 ცხირეთი 197:9; 377:23
 ცხორებაული 218:12

ძ

ძარი 66; 436:14; 437
 ძარწემი 66; 436:14
 ძეგვი//ძეგუ 176:7; 366:11; 396:1
 ძევერა 77:8; 78; 467
 ძეველი დმანისი 490:8,9
 ძლევიჯვარი 436:16; 437

წ

წაბლოვანა//წაბლოანა, სოფ. 98:6;
 237:9,11; 238
 წაგვისი 49:7,8; 187:65
 წედისი//საწედისო//წედელნი
 343:9,11
 წერაქვი 233:3; დიდი წერაქვი
 232:19; 263 ზემო წერაქვი//წერაქვი
 254:11
 წერეთი//დიდი და პატარა წერე-
 თი 307
 წითელი ეკლესია 461:29
 წინანდალი 404:39
 წინარეხი 112:9; 118:10; 119; 377:28

წინწყარო 457:30,31; 458:1
 წირამთულა 391:21,22
 წიფა 488:22
 წოდორეთი//წოდორელი 74;
 111:12,22; 318:10,11; 319:21; 358:10,13;
 359; 374:4; 387:15; 398:4,8,9
 წრისი 78:11,12
 წენეთი 341:15

ჭ

ჭაგჭავისი 377:33
 ჭალა 85
 ჭერემის წყალი 404:24
 ჭიაური 344:11; 446:9
 ჭივჭავი 383:19,23; ჭივჭავის წყალი
 391:18
 ჭრეში 370:26
 ჭურთისხევი 179:22

ხ

ხანდაკი 115:4;
 ხანდისი//ჯანდისი 250:15,16; 251;
 378:5
 ხანძორკეტი 51:7,9,10; 52; 52:2
 ხანძორიკი//ხანძორისი//ხანძორიკი
 154:1,6; 155; 376:9,10
 ხატის მღოფისი//მღოფების
 ეკლესია 414:21,22
 ხატისსოფელი 27; 492; 494
 ხატის წყალი 112:11
 ხახული 310; 310:8 ხახულის ღმრ-
 თისმშობელი 360; 361:32
 ხეითი 66; 193:8

ხვედურეთი//ჭუჭუღურეთი 297:21
 ხიდირბეგი სოფ. 158:11; 159
 ხოლაშენი 404:32,39
 ხოვლე 62; 70; 74; 143:11,12,15,16;
 144:4; 247:13; 257
 ხორბუეი 387:5
 ხორი სოფ. 221:13; 223:6
 ხორნაბუჯის ციხე 86; 442:19,20
 ხოფისი//ხოპისი 260:15
 ხოხმელი//ხეხმალი 135:22, 136;
 191:10,14,18; 192:3
 ხრამი მდ. 225:6; 341:11; 471:23
 ხუზისტანი 8
 ხუინი 24
 ხუხულა 442:39

ჯ

ჯაბა 370:20
 ჯაბა 66; 489:7
 ჯაეახეთი 13; 131; 285:11,19; 412:7,8
 ჯალდამისი 244:17; 245
 ჯანაანი//უანანი 326:12
 ჯვარის ეკლესია 88; 430
 ჯვრის მონასტერი (იერუსალიმი)
 177:12; 178:14,24
 ჯიგრაშენი 111:7; 387:16,17
 ჯილიზა, სოფ. 108; 108:1; 109:5,6
 ჯიმიოთი 404:16
 ჯილღი 461:32,33

პ

პორმუზი 8

ბამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. აბაშიძე, 2017: აბაშიძე თ. ათი ქართულ-სპარსული საბუთი, ახლო აღმოსავლეთი და საქართველო, X, თბ., 2017.
2. აბაშიძე, 2018: აბაშიძე თ. მასალები ქართულ-სპარსული საბუთების შესასწავლად, ახლო აღმოსავლეთი და საქართველო, XI, თბ., 2018.
3. არკანჯელო ლამბერტი, 2020: არკანჯელო ლამბერტი, წმინდა კოლხეთი, იტალიურიდან თარგმნა გიორგი ციტიშვილმა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, განმარტებები და საძიებლები დაურთო დავით მერკვილაძემ, თბ., 2020.
4. ასათიანი, 1963: ლ. ცხოვრება აკაკი წერეთლისა, რჩეული ნაწერები, ტ. II, თბ., 1960.
5. ბაინდურაშვილი, 2019: ბაინდურაშვილი ხ. ირანის რელიგიური პოლიტიკა აღმოსავლეთ საქართველოს მიმართ და შიიტური ისლამი XVI-XVII საუკუნეების თბილისში, ქართული წყაროთმცოდნეობა, XXI თბ., 2019.
6. ბაქრაძე, 1963: ბაქრაძე ა. თუმანიშვილთა გენეალოგიის დადგენის ცდა (XV-XVII სს.), ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, V, თბ., 1963.
7. ბერი ეგნატაშვილი, 1959: ბერი ეგნატაშვილი, ახალი ქართლის ცხოვრება, პირველი ტექსტი, კრ. ქართლის ცხოვრება II, ტექსტი დადგენილია ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით სიმონ ყაუხჩიშვილის მიერ, თბ., 1959.
8. ბერიძე: 1994: ბერიძე ე. XVI-XVIII საუკუნეების ქართული საეკლესიო ხუროთმოძღვრება, თბ., 1994.
9. ბერძენიშვილი, 1940: ბერძენიშვილი ნ. დოკუმენტები საქართველოს სოციალური ისტორიიდან, თბ., 1940.
10. ბერძენიშვილი, 1962: ბერძენიშვილი ნიკო, ბერძენიშვილი მამისა, დოკუმენტები თბილისის ისტორიისათვის (XVI-XIX), წიგნი I, თბ., 1962.

11. ბერძენიშვილი, 1970: ბერძენიშვილი დ. სოფელ სიონის ისტორიიდან, *ძეგლის მეგობარი*, №21, თბ., 1970.
12. ბერძენიშვილი, 1981: ბერძენიშვილი დ. წერაქვისა და სიონის ეპიგრაფიკული ძეგლები, *ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში*, №3, თბ., 1981.
13. ბერძენიშვილი, 1985: ბერძენიშვილი დ. ნარკვევები საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიიდან, თბ., 1985
14. ბერძენიშვილი, 2003: ბერძენიშვილი დ. „ხევი ბოლნისისა“, *დმანისი*, IV, თბ., 2003.
15. ბერძენიშვილი, 2005: ბერძენიშვილი დ. ნარკვევები, თბ., 2005.
16. ბერძენიშვილი, 2014: ბერძენიშვილი დ. ნარკვევები ქვემო ქართლის ისტორიული გეოგრაფიიდან, თბ., 2014.
17. ბოშიშვილი, 2012: ბოშიშვილი ალ. ქართული ფეოდალური საგვარეულოების ისტორიიდან, *სოლადაშვილები*, თბ., 2012.
18. გაბაშვილი, 1956: გაბაშვილი ვ. ქართული ფეოდალური წყობილება XVI-XVII საუკუნეებში, თბ., 1956.
19. გაბაშვილი, 1972: გაბაშვილი ვ. უნდილაანთ ფეოდალური სახლი XVI-XVII სს. ირანში, *კრ. მახლობელი აღმოსავლეთის ისტორიის საკითხები*, II, თბ., 1972.
20. გვრიტიშვილი, 1955: გვრიტიშვილი დ. ფეოდალური საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან, თბ., 1955.
21. გელაშვილი, 1993: გელაშვილი ნ. ერთხელ კიდევ როსტომ-ხანის ქართლში გამეფების საკითხისათვის, *მაცნე*, ისტორიის, ეთნოგრაფიისა და ხელოვნების ისტორიის სერია, 1993, №2.
22. გელაშვილი, 2008: გელაშვილი ნ. ქართველი მეფე-მთაგრეხი და შამსეფი I (1629-1642), *კრებული: ახლო აღმოსავლეთი და საქართველო*, V, თბ., 2008.
23. გელაშვილი, 2008: გელაშვილი ნ. რელიგიური ასპექტი როსტომ მეფის მმართველობაში (1633-1658), *კრ. ნოდარ შენგელია* 75, თბ., 2008.
24. გეასალია, 1986: გეასალია ჯ. აღმოსავლეთ საქართველოს ისტორიული გეოგრაფია (შიდა ქართლი IV-XVII სს.), *სადოქტორო დისერტაცია*, თბ., 1986.

25. გოგოლაძე, 2010/11: გოგოლაძე თ. კიდევ ერთხელ ნოდარ ციციშვილის გამოსვლისა და ქართლის ფეოდალთა შეთქმულების შესახებ, ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის შრომები, X-XI, თბ., 2010/11, 130-131.
26. გოგოლაძე, 2012: გოგოლაძე თ. აბაშიშვილთა ფეოდალური სახლის ისტორია XVI-XVIII საუკუნეებში, სადოქტორო ნაშრომი შესრულებულია დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 2012.
27. გოგოლაძე, 2016/2017: გოგოლაძე თ. მასალები ქაიხოსრო ბარათაშვილ-აბაშიშვილის ფეოდალური ოჯახის ისტორიისათვის, ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის შრომები, თბ., 2016/2017.
28. გოგოლაძე, 2019: გოგოლაძე თ. XVII-XVIII საუკუნეების ქართულ-სპარსული ურთიერთობების ისტორიიდან (ქართული ეპიგრაფიკული მასალების მიხედვით), საისტორიო კრებული, ტ. 7, თბ., 2019.
29. გოგოლაძე 2019: გოგოლაძე თ. XVII-XVIII საუკუნეების ქართული ვაჭრები სეფიანთა ირანში (იხპაჰანის სომხურ ნერსესის, მინასისა და სარქისის ეკლესიებში დაცული ქართული და ქართულ-სომხური საფლავის ქვების წარწერების მიხედვით), ეკონომიკა და ბიზნესი, 2019, №4.
30. დოკუმენტური წყაროები, 2019: დოკუმენტური წყაროები XVII საუკუნის I ნახევრის ქართლისა და კახეთის მეფეებს შესახებ, I, თბ., 2019.
31. დუნდუა: 1980: დუნდუა ნ. როსტომ მეფის ორენოვანი (ქართულ-სპარსული) პოქმები, მაცნე, №2, 1980.
32. დუნდუა: 1984: დუნდუა ნ. ქართულ-სპარსული (ორენოვანი) ისტორიული საბუთები (XVI-XVIII სს.), ტექსტი დაადგინა, თარგმანი, კომენტარი, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ნუგზარ დუნდუაშვილს, თბ. 1984.
33. დოლიძე, 1972: დოლიძე ი. ქართული სამართლის ძეგლები, ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ, ტ. IV, თბ., 1972.
34. დოლიძე, 1977: დოლიძე ი. ქართული სამართლის ძეგლები, ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ, ტ. VI, თბ., 1977.

35. ღონ პიეტრო ავიტაბილე, 1977: ღონ პიეტრო ავიტაბილე, ცნობები საქართველოს (XVII ს.). შესავალი, თარგმანი და კომენტარები ბეჟან გიორგაძისა, თბ., 1977.
36. ენუქიძე, 1971: ენუქიძე თ. აღმოსავლეთ საქართველოს მდივანბეგთა ქრონოლოგიური რიგი, მრავალთავი, 1971.
37. ვათეიშვილი, 2014: ვათეიშვილი ჯ. საქართველო და ევროპის ქვეყნები XIII-XIX, ტ. I. თბ., 2014.
38. ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: ვახუშტი ბატონიშვილი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, თბ., 1973.
39. თაყაიშვილი, 1899: თაყაიშვილი ე. საქართველოს სიძველენი ტ. I, ტფ., 1899.
40. თაყაიშვილი, 1909: თაყაიშვილი ე. საქართველოს სიძველენი ტ. II, ტფ., 1909.
41. თაყაიშვილი, 1910: თაყაიშვილი ე. საქართველოს სიძველენი, ტ. III, 1910.
42. თაყაიშვილი, 1991: თაყაიშვილი ექ. სომხით-საორბელის ძეგლების წარწერები, თბ., 1991.
43. იბრაჰიმ ფენევი, 1964: იბრაჰიმ ფენევის ცნობები საქართველოსა და კეკასიის შესახებ, ტექსტი ქართული თარგმანითურთ გამოსცა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო სერგი ჯიქიამ, თბ., 1964.
44. ისქანდერ მუნში, 1969: ისქანდერ მუნშის ცნობები საქართველოს შესახებ, სპარსული ტექსტი ქართული თარგმანითა და შესავლითურთ გამოსცა ვლადიმერ ფუტურიძემ, თბ., 1969.
45. ისქანდერ მუნში, 1981: ისქანდერ მუნში, აბასის დამამშვენებელი ქვეყნის ისტორიის გაგრძელება, ცნობები საქართველოს შესახებ, სპარსულ ტექსტს გამოკვლევა, ქართული თარგმანი, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ნანა გელაშვილმა, თბ., 1981.
46. კაკაბაძე, 1913: კაკაბაძე ს. თმოგველთა გვარის ისტორიისათვის, ტფ., 1913.
47. კარბელაშვილი, 1913: კარბელაშვილი პ. ამილახვართა საგვარეულოს ისტორიული გუჯრები, ძველი საქართველო, ტ. II, ტფ., 1913.

48. კარმელიტების ქრონიკა, 1999: „კარმელიტების ქრონიკა“ საქართველოზე (XVII-XVIII სს.), თარგმნა ქ. პავლიაშვილმა, თბ., 1999.
49. კაციტაძე, 1962: კაციტაძე დ. XVI-XVII საუკუნეთა სპარსული დოკუმენტური წყაროები საქართველოს ისტორიისათვის, კრ. კავკასიურ-ახლოაღმოსავლური კრებული, II, თბ., 1962.
50. კაჭარავა, 2010: კაჭარავა ე. ავღვერდელ მღვდელმთავართა ქრონოლოგია (XVII საუკუნე), ანალები, №6, 2010.
51. მაკალათია, 1959: მაკალათია ს. თემის ხეობა, თბ., 1959.
52. მიჩიტაშვილი, 2016: მიჩიტაშვილი მ. საციციანოს ისტორია, წ. I, თბ., 2016.
53. მოჰამედ თაჰერი, 1954: ფუთურიძე ვ. მოჰამედ თაჰერის ცნობები საქართველოს შესახებ, მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის, თბ., 1954, ნაკვ. 30.
54. მუსხელიშვილი, 1938: მუსხელიშვილი ლ. ბოლნისი, აკად. ნ. მარის სახელობის ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის მოამბე, ტ. III, ტფ., 1938.
55. მუსხელიშვილი, 1960: მუსხელიშვილი დ. ქემო ქართლის ისტორიულ-გეოგრაფიული ექსპედიციის საეულე სამუშაოთა (1956-1958 წწ.) შედეგები, საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიის კრებული, ტ. I, თბ., 1960.
56. მუსხელიშვილი (რედ.), 2010: მუსხელიშვილი დ. საქართველოს ისტორია ტოპონიმიაში, I, თბ., 2010.
57. მუსხელიშვილი (რედ.), 2010: მუსხელიშვილი დ. საქართველოს ისტორია ტოპონიმიაში, II, თბ., 2010.
58. ნაკაშიძე, 1977: ნაკაშიძე ნ. წიწამურიდან ბახტრიონამდე, თბ., 1977.
59. ნინიძე, 2004: ნინიძე დ. ბაგრატიონთა სამეფო სახლის განშტოებათა ისტორია, თბ., 2004.
60. ოთხმეზური, 1999: ოთხმეზური გ. შიდა ქართლის მცირე სათავადოები (XV-XVII სს.), დისერტაცია ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 1999.
61. ოთხმეზური, 2003: ოთხმეზური გ. „ახალქალაქის წარწერები“, თსუ შრომები, ტ. 347, თბ., 2003.

62. ოთხმეზური, 2010: ოთხმეზური გ. სეგტიცხოველის ეპიგრაფიკა, კრ. სეგტიცხოველი, თბ., 2010.
63. ოთხმეზური, 2013: ოთხმეზური გ. ექვთიმე თაყაიშვილი და ქართული ეპიგრაფიკა, კრ. ექვთიმე თაყაიშვილი 150, თბ., 2013.
64. პაიჭაძე, 1965: პაიჭაძე გ. მასალები რუსეთ-საქართველოს ისტორიის ურთიერთობისთვის (1625-1653), საისტორიო მოამბე XIX-XX, 1965.
65. პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, 1993: პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, ტ. II, გამოსაცემად მოამზადეს დარეჯან კლდიაშვილმა და მზია სურგულაძემ, თბ., 1993.
66. პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, 2007: პირთა ანოტირებული ლექსიკონი ტ. IV, გამოსაცემად მოამზადეს დარეჯან კლდიაშვილმა და მზია სურგულაძემ, თბ., 2007.
67. პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, 2015: პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, ტ. V, რედ. მ. სურგულაძე, თბ., 2015
68. ჟორდანია, 1896: ჟორდანია თ. ისტორიული საბუთები შიო მღვიმის მონასტრისა და „ძველი“ ვაჰანის ქვაბთა, თბ., 1896.
69. ჟორდანია, 1897: ქრონიკები და სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისა და მწერლობისა შეკრებილი, ქრონოლოგიურად დაწყობილი და ახსნილი თედო ჟორდანიას მიერ, წ. II, ტფ., 1897.
70. ჟორდანია, 1984: ჟორდანია გ. თეიმურაზ მეფე და ძმანი უნდილაძენი, ჟურ. მნათობი, №5, 1984.
71. ჟორჟოლიანი, 1987: ჟორჟოლიანი გ. საქართველო XVII საუკუნის 30-50-იან წლებში, თბ., 1987.
72. სვანიძე, 1990: სვანიძე მ. საქართველო-ოსმალეთის ისტორიის ნარკვევები (XIV-XVIII სს.), თბ., 1990.
73. სოსელია, 1973: სოსელია ო. ნარკვევები ფეოდალური ხანის დასავლეთ საქართველოს სოციალ-პოლიტიკური ისტორიიდან, ტ. I, თბ., 1973.
74. სოსელია, 1981: სოსელია ო. ნარკვევები ფეოდალური ხანის დასავლეთ საქართველოს სოცლურ-პოლიტიკური ისტორიიდან, ტ. II, თბ., 1981.

75. სურგულაძე, 1952: სურგულაძე ივ. საქართველოს სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორიისათვის, თბ., 1952.
76. სურგულაძე, 2017: სურგულაძე მ. ცენტრალური და ადგილობრივი სამოხელეო წყობა შუა საუკუნეების საქართველოში, თბ., 2017.
77. ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: ს. კაკაბაძე, ფარსადან გორგიჯანიძის ისტორია, საისტორიო მოამბე, წ. II, 1925.
78. ფარსადან გორგიჯანიძე, 1926: ს. კაკაბაძე, ფარსადან გორგიჯანიძის ისტორია, ტფ., 1926.
79. ფუთურიძე, 1955: ქართულ-სპარსული ისტორიული საბუთები, ტექსტი დაადგინა, თარგმანი და შენიშვნები დაურთო ე. ფუთურიძემ, თბ., 1955.
80. ფუთურიძე, 1961: სპარსული ისტორიული საბუთები საქართველოს წიგნთსაცავებში, წ. I, ნაკ. I, თბ., 1961.
81. ქათიბ ჩელეები, 1973: ალასანია გიული, საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი საკითხი ქათიბ ჩელეების ცნობათა შუქზე, მაცნე, 2, 1973.
82. ქართველიშვილი, 2020: ქართველიშვილი თ. სამცხე-საათაბაგო სეფიანური ირანისა და ქართლის მამუდიანი მეფეების (სეიმონ II, როსტომი) ინტერესთა ჯაჭვში (დოკუმენტური წყაროების მიხედვით). საერთაშორისო კონფერენცია „არქივთმცოდნეობა, წყაროთმცოდნეობა – ტენდენციები და გამოწვევები“ შრომები, თბ., 2020.
83. შაორშაძე, 2008: შაორშაძე მ. ნინოწმინდის საეპისკოპოსო, თბ. 2008.
84. შაორშაძე, 2017: შაორშაძე მ. ქართლის მთავარეპისკოპოსი ნიკოლოზი (ჩხეიძე) (XVII ს. 60-80-იანი წწ.), ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ჰუმანიტარულ-მეცნიერებათა ფაკულტეტის, საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომებში, ტ. XII; თბ.; 2017.
85. ნიქოვანი, 1997: ნიქოვანი ი. ჯავახიშვილების გენეალოგიური ტაბულა, „არტანუჯი“, №6, 1997.
86. ჩოჩიევი, 1957: ჩოჩიევი ე. ირან-ოსმალეთის 1639 წლის ზავე და საქართველო, ნარკვევები მახლობელი აღმოსავლეთის ისტორიიდან, თბ., 1957.

87. ცხოვრება საქართველოსა, 1980: ცხოვრება საქართველოსა (პარიზის ქრონიკა), ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო გიული აღანასიამ, თბ., 1980.
88. ხახანაშვილი, 1891: ხახანაშვილი აღ. გუჯრები, ქუთაისი, 1891.
89. ხუბუა, 1949: ხუბუა მ. საქართველოს მუზეუმის სპარსული ფირმანები და პოქმები, I, თბ., 1949.
90. ხუციშვილი, 2006: ხუციშვილი ნ. იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის მიწათმფლობელობა საქართველოში, თბ., 2006.
91. ჯავახია, 2005: ჯავახია ბ. საქართველო და ქართველები დამოღვარეულის მოგზაურობის წიგნში, თბ. 2005.
92. ჯავახიშვილი, 1945: ჯავახიშვილი ივ. ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, თბ., 1945.
93. ჯავახიშვილი, 2009: ჯავახიშვილი ნ. თავად აფხაზთა საგვარეულოს ისტორიისათვის, ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, №6, 2009.
94. ჯამბურია, 1955: ჯამბურია გ. ქართული ფეოდალური ურთიერთობის ისტორიიდან, თბ., 1955.
95. ჯამბურია, 1973: ჯამბურია გ. კომპრომისი ირანისა და ქართლის ურთიერთობაში. როსტომ-ხანი და თეიმურაზ მეფე, წგ.: საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, თბ., 1973.
96. ჯანდიერი, 1971: ჯანდიერი, XVII საუკუნის აღმოსავლეთ საქართველოს ისტორიული ქრონოლოგიის საკითხისათვის (ეპისკოპოსთა ქრონოლოგიური რიგი), „მრავალთავი“ ფილოლოგიურ-ისტორიული ძიებანი, I, თბ. 1971.
97. ჯოჯუა, 2005: ჯოჯუა თ. პირდებულის მონასტრის ლაპიდარული წარწერები, ნ. ბახტაძე, კ. ზენდერი, ნ. კუპრაშვილი, ლ. მირიანაშვილი, თ. ჯოჯუა, პირდებულის მონასტერი, 1989 და 2002-2003 წლების კომპლექსური სამეცნიერო ექსპედიციების შედეგები, თბ., 2005.
98. Иоселиани, 1850: Иоселиани П. Города, существующие и существовавшие в Грузии, Тб., 1850.
99. АКАК, 1866: Акты, собранные Кавказской археографической комиссией, I, Тф., 1866.

100. Акты, 1874: Акты, собранные Кавказской археографической комиссией, VI, ч. 1, Тф., 1874.
101. Какабадзе, 1967: Какабадзе С.С. Грузинские документы Института народов Азии, Изд. Наука, Москва, 1967.
102. Brosset, 1851: Brosset M. Rapports sur un voyage archeologique dans la Georgie et dans l'Armenie exccute en 1847-1848. VI rapports, St-Petersbourg, 1851.
103. Brosset, 1854: Brosset, M. Rapport sur les lettres numismatiques et archeologiques de M. Bartholomaei, relative a la Transcaucasie, St-Petersbourg, 1854
104. Baindurashvili, 2020: Baindurashvili Kh. Political, Social and Religious Aspects of Georgian-Persian Diplomats, Grani Vol. 23 No. 8, 2020.

შესავალი.....	5
INTRODUCTION	28
საბუთის ტექსტებში გამოყენებული პირობითი ნიშნები	46
1 1633 წ. 23 მარტი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბეჟან ამილახორისადმი	47
2 1633. 4 აპრილი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა ციციშვილისადმი	49
3 1633 წ. 15 აპრილი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზურაბ ყაფარაშვილისადმი	51
4 1633 წ. 21 აპრილი. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზაალ ჯომარდიძისადმი.....	53
5 1633. 1 მაისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბეჟან ჩხეიძისადმი.....	54
6 1633 წ. 10 მაისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბეჟან ამილახორისადმი ზემო ქართლის სარდლობის შესახებ	55
7 1633 წ. ბრძანება როსტომ მეფისა ბეჟან ამილახორისათვის სასარდლოს წყალობის შესახებ.....	57
8 1633 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ჰასანბეგ ბარათაშვილისა და მისი ძმებისადმი	58
9 1633 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დავით დავითიშვილისადმი.....	60
10 1633 წ. 21 ივლისი. პირობის წიგნი როსტომ მეფისა ბოქაულთუხუცეს დავით დავითიშვილისადმი	62
11 1633 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა კავთისხეველ იმედა ინაძისადმი	64
12 1633 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ქაიხოსრო მაჩაბლისადმი	65

13	1633 წ. როსტომ მეფის წყალობის სიგელი ქაიხოსრო ბარათაშვილისადმი	67
14	1633 წ. 25 დეკემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ქაიხოსრო ბარათაშვილისადმი	70
15	1633 წ. ახალდაბის მოურავობის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ფარეშთუხუცესს პაატა ჯავახიშვილისადმი	72
16	1633. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გიორგი ყორღანაშვილისადმი	75
17	1633 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ეჯიბა ყორღანაშვილისადმი	76
18	1633 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა როინ შალიკაშვილისადმი	77
19	1633. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა საამ საგინაშვილისადმი	78
20	[1633-1658] წწ. როსტომ მეფის წყალობის განახლების წიგნი მოქალაქე ვახტანგ თავაქალაშვილისადმი	79
21	[1633-1658]. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ყაფლან [ბარათაშვილისადმი]	80
22	[1633-1642 წწ.] ფიცის წიგნი როსტომ მეფისა იოთამ ამილახორისადმი	80
23	[1633-1658 წწ.] თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ნასყიდა შეშაბერიძისადმი	81
24	[1633-1658 წწ.] ბრძანება როსტომ მეფისა მურვანის ყმების აყრის თაობაზე	82
25	[1633-1658 წწ.] ბრძანება როსტომ მეფისა ბოქაულთუხუცეს ედიშერისადმი	82
26	1634 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა იოთამ და ბეჟან ამილახვრებისადმი	83
27	[1633-1648 წწ]. სასამართლო გადაწყვეტილება სასისხლო დავაზე როინ ჯავახიშვილსა და გლურჯიძეებს შორის	86
28	[1633-1658 წწ.] წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მდივანბეგ როინ ჯავახიშვილისადმი	87

29	[1634-1658 წწ.] როსტომ მეფის წყალობის წიგნი უცნობი [ბარათაშვილისადმი].....	87
30	[1633-1658 წწ.]. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა როშაქაშვილისა და იასაულ ხოხონასადმი	88
31	[1634-1636 წწ.] უენებლობის ფიცის წიგნი როსტომ მეფისა ყაფლანბეგ ბარათაშვილისადმი.....	88
32	1634 წლის 8 აპრილი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მეითარ [მანუჩარისადმი].....	89
33	1634. 22 მაისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მოლარეთუხუცეს შიოშისადმი	91
34	1634 წ. 17 ივნისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დავით ელიოზისძე-გედევანიშვილისადმი.....	93
35	1634. 27 ივნისი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა მერაბ ყორღანაშვილისადმი.....	94
36	1634 წ. 23 ოქტომბერი. სამამულო დავის გადაწყვეტილების წიგნი როსტომ მეფისა დავით და რამაზ დავითისშვილებისადმი	97
37	1634. სახელის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დავით დავითიშვილისადმი	99
38	1634. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გოსტაშაბ ბარათაშვილისადმი	100
39	1634 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ქაიხოსრო ბარათაშვილისადმი	102
40	1634 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ახალშენელ ბეჟან ასაშვილისადმი.....	103
41	1634 წ. როსტომ მეფის თარხნობის წიგნი კავთისხველ იმედა იმნაძისადმი	104
42	1634 წ. პირობის წიგნი როსტომ მეფისა კოსტანდილე და ელიზბარ დავითისშვილებისადმი.....	105
43	1634 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დავით დავითიშვილისადმი	106
44	1635 წ. 14 ივნისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა თაყა თუმანიშვილისადმი	107

45	1635 წ. 10 სექტემბერი. წყალობის წიგნი მეფისა პაატა და მერაბ ყორღანაშვილ-იარაღაშვილებისადმი	110
46	1635. 2 დეკემბერი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ლეონ თურქისტანიშვილისადმი	114
47	1635 წ. 2 დეკემბერი. სოფლის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა შირვანის ბეგლარბეგ ფარუხანასადმი	115
48	1635 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა დოღმაზა გოგებაშვილისადმი	116
49	1635. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაატა გლურჯიძისადმი	117
50	1635. შეწირულების წიგნი როსტომ მეფისა სიონის ღმრთისმშობლის ეკლესიისადმი	118
51	1635 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გიორგი სააკაძისადმი	119
52	1635 წ. ვენახის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ნასყიდა და არუნა არუნაშვილებისადმი	120
53	1635 წ. მოურაობის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დავით დავითიშვილისადმი	121
54	[1635] ირანის შაჰთან შუამდგომლობის წიგნი როსტომ მეფისა თეიმურაზ მეფისა და ხვარაშან დედოფლისადმი	122
55	1636 წ. 2 იანვარი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ქაიხოსრო ავალიშვილისადმი	124
56	1636 წ. 2 ივლისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სეფედავლე წერეთელაშვილისადმი	126
57	1636 წ. 3 აგვისტო. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დვალეთელ ხუცია ჩანთაძისა და გიორგი თეგაძისადმი	127
58	1636 წ. 25 აგვისტო. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა გოშტაშაბიშვილ-ბარათაშვილისადმი	129
59	1636 წ. 4 სექტემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბაინდურ დაღალისშვილისადმი	131
60	1636 წ. 24 სექტემბერი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა გორელ მეკარვე ზურაბ გიორგიშვილისადმი	132

61	1636 წ. 12 დეკემბერი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ასლამაზ იაგულაშვილისადმი.....	134
62	1636 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მდივანბეგ ყაფლან ბარათაშვილისადმი	136
63	1636 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დონმაზა გოგიაშვილისადმი.....	139
64	1636 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა იოთამ ამილახორისადმი.....	139
65	1636 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა შარუა შარუაშვილისადმი	140
66	1636. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზურაბ ყაფარაშვილისადმი	141
67	1636 წ. ხოვლისა და აბანოს თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ბოქაულთუხუცეს როინ ჯავახიშვილისადმი.....	143
68	1636 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა შიოშ ხმალაძისადმი	145
69	1636 წ. ყმა-მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა [სიაუშ] სოლაღაშვილისადმი.....	147
70	1637 წ. 14 იანვარი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სიაუშ სოლოღაშვილისადმი	148
71	1637 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ელიზბარ სოლოღაშვილისადმი	149
72	1637. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა იასე ქსნის ერისთავისადმი.....	151
73	1637 წ. სითარხნის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დიღმელ დეკანოზ ათანელისადმი	152
74	1637 წ. 27 მარტი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ნასრ თუმანიშვილის შვილებისადმი.....	154
75	1637 წ. პირობის წიგნი როსტომ მეფისა ელიზბარ დავითიშვილისადმი.....	155
76	1637 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ელიზბარ დავითიშვილისადმი	156

77	1637 წ. ყმისა და მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზაქარია ავალიშვილისადმი	157
78.	1637 წ. სოფლების თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ვახტანგ მუხრანის ბატონიშვილისადმი.....	159
79	1637. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა ბერძნიშვილისადმი	163
80	1637 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზაქარია მაყაშვილისადმი.....	164
81	[1637 წ. ახლო]. მფარველობის პირობის წიგნი, ბოძებული როსტომ მეფის მიერ თამარ ბატონიშვილისა და მისი შვილის, იოთამ ამილახორისათვის	166
82	1638 წ. 2 ივლისი. სახელოს წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მანუჩარ თუმანიშვილისადმი.....	168
83	1638 წ. 28 აგვისტო. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბეჟან საგინაშვილისადმი	171
84	1638 წ. 11 ოქტომბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ლევან მაჩაბლისადმი	174
85	1639 წლის 28 აგვისტო. სვიმონ მეფის წყალობის წიგნი ქალაქის მოურავ და მერიქიფეთუხუცესს, მანუჩარისადმი	174
86	1639. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დეკანოზ [იასე] ზუმბულიძისადმი.....	175
87	1639 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ფალავანხოსრო ბარათაშვილისადმი	176
88	1639 წ. შეწირულების წიგნი როსტომ მეფისა იერუსალიმის ჯვრის მონასტრისა და ქრისტეს საფლავისადმი	177
89	1639 წ. 24 აგვისტო. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა იოთამ კორინთელისადმი	179
90	1639 წ. ქალაქის საბაჟო გადასახადის წიგნი (ყანუნლამა) როსტომ მეფისა	180
91	1640 წ. 23 აპრილი. წყალობის წიგნი დედოფალ მარიამისა ზენბად ლარაძის ქვრივისადმი	184
92	1640 წ. 21 ივნისი. სასისხლო დავის გარიგების წიგნი როსტომ მეფისა სახლთუხუცეს მანუჩარ და პაპუნა [ციციშვილებისადმი]..	185

93	1640. 24 ივლისი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ალიხანა იაგულაშვილისადმი	191
94	1640. 8 დეკემბერი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა დავით ფაენელიშვილისადმი.....	192
95.	1640 წ. სითარხნის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ტერ-გრიგოლასადმი	194
96	1640 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა თურქისტანიშვილისადმი	195
97	1640 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ამოან თუხარელისადმი	197
98	1640 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა თურქისტანიშვილისადმი	199
99	1640 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ლარაქეებისადმი.....	200
100	1641. 4 თებერვალი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ხორეშან ბატონიშვილისადმი	202
101	1641. თებერვალი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ხორეშან ბატონიშვილისადმი.....	203
102	1641 წ. 24 თებერვალი. წყალობის განახლების წიგნი მეფე როსტომისა [როინ ჯავახიშვილისადმი]	204
103	1641 წ. 23 მარტი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა ბარათაშვილ-გოსტაშაბიშვილისადმი.....	205
104	1641 წ. 17 აპრილი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა გიორგი შანშიაშვილისადმი.	206
105	1641 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ქალაქის მამასახლისის შვილ ასლამაზისადმი.....	208
106	1641 წ. 10 აგვისტო. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ბეჟან თულაშვილისადმი	210
107	1641 წ. 24 აგვისტო. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბეჟან თულაშვილისადმი	213
108	1641 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გიორგი გორგიჯანაშვილისადმი	215
109	1641. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ენალა მირიმანაშვილისადმი	216

110	1641 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა [დიღმის] წმ. გიორგის დეკანოზ ათანელისადმი	217
111	1641 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ალიხანა ქოქილასშვილისადმი	219
112	1641. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ზურაბის ძმისწულ ყაფარასა და მისი ძმებისადმი	221
113	1642 წ. 8 იანვარი. თარხნობის წიგნი როინ ჯავახიშვილისა აბანოელ ნასყიდასადმი	223
114	1642. 16 იანვარი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გურგენ ყორღანაშვილისადმი	224
115	1642 წ. 15 თებერვალი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ფაფალა გოგორიშვილისადმი	226
116	1642. 4 მარტი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა ბათიაშვილისადმი	226
117	1642 წ. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა შიომღვიმის მონასტრისადმი	228
118	1642. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა დავით ფავნელიშვილისადმი	228
119	1642. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ხოსრო ნარიმანიშვილისადმი	230
120	1642. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გერმანოზ ბარათაშვილისადმი	231
121	1642 წ. ყმა-მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბეჟან თულაშვილისადმი	233
122	[1642]. ბრძანება როსტომ მეფისა დირბელებისადმი	236
123	1642 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა კონსტანტინე დავითიშვილისადმი	237
124	1642 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ქაიხოსრო ბარათაშვილისადმი	238
125	1642 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ხოსია ბარათაშვილისადმი	240

126	[1642]. წერილი როსტომ მეფისა მდივანბეგ როინ-ბეგისადმი იესე ერისთავის გადაცვალებისა და მისი საქონლის მოვლის შესახებ.	242
127	1643 წ. 12 მარტი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა თამაზ ბარათაშვილისადმი	243
128	1643 წ. ყმა-მამულის თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ოთარ ტატიშვილისადმი	245
129	1643 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა პაატა ჯავახიშვილისადმი	247
130	1643 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მოურავისშვილ თარხან იორამისადმი	249
131	1643 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გოდერძი და შერმაზანა სააკაძის შვილებისადმი	251
132	1643 წელი. წყალობის წიგნი მეფე როსტომისა მოლარეთუხუცეს შიოშ ხმალაძისადმი	252
133	1643 წელი. მეფე როსტომის წყალობის წიგნი დოლმაზ გოგიბაშვილისადმი	254
134	1643 წ. 22 თებერვალი. მეფე როსტომის წყალობის წიგნი ფარსადან ბარათაშვილისადმი	255
137	1643 წ. 24 აგვისტო. მეფე როსტომის წყალობის განახლების წიგნი გერმანოზ ბარათაშვილისადმი	261
138	[1643 წ. ახლო]. ფიცის წიგნი დათუნა და ქიტოა მთიულისშვილებისა თარხან იორამ მოურავისშვილისადმი	263
139	1644 წ. 7 ივნისი. წყალობის წიგნი მეფე როსტომისა ჩინელ და შოშიტა რიკაძეებისადმი	264
140	1644 წ. როსტომ მეფის წყალობის განახლების წიგნი ქუაბულ მაჩაბლისადმი	265
141	1644 წ. შეწირულების წიგნი როსტომ მეფისა სადგერის წმინდა გიორგის ეკლესიისადმი	267
142	1644 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა უცნობი პირისადმი	268
143	1644 წ. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა გიორგი შამბულიძისადმი	269

144	1645 წ. 25 თებერვალი. როსტომ მეფის შეწირულების ნიგნი სვეტიცხოვლისადმი	271
145	1645 წ. შეწირულების განახლების ნიგნი როსტომ მეფისა ნიტრიის მონასტრისადმი	277
146	1645 წ. შეწირულების ნიგნი როსტომ მეფისა სვეტიცხოვლისადმი	280
147	1645 წ. წყალობის ნიგნი როსტომ მეფისა ბოქაულთუხუცეს ელიზბარ დავითისშვილისადმი	281
148	1645 წ. წყალობის ნიგნი როსტომ მეფისა იასონ დოღენჯიშვილისადმი	282
149	[1645-1652 წწ.] პირობის ნიგნი როსტომ მეფისა სარდალ პაპუნა ციციშვილისადმი	284
150	1646 წ. 10 თებერვალი. სახელოს წყალობის ნიგნი როსტომ მეფისა სუფრაჲ ბაინდურ ტერტერაშვილისადმი	285
151	1646 წ. 3 აპრილი. თარხნობის ნიგნი როსტომ მეფისა ყაფიჩიბაშ დონმაზა გოგიბასშვილისადმი	286
152	1646 წ. 7 ივნისი. შეწირულების ნიგნი როსტომ მეფისა სვეტიცხოვლისადმი	287
153	1646 წ. 21 აგვისტო. წყალობის ნიგნი როსტომ მეფისა გივი ზედეგინიძისადმი	288
154	1646 წ. წყალობის განახლების ნიგნი როსტომ მეფისა იოთამანა არეშისშვილისადმი	290
155	1646 წ. ყმა-მამულის დამტკიცების ნიგნი როსტომ მეფისა ლეონ თურქისტანიშვილისადმი	291
156	1646 წ. წყალობის ნიგნი როსტომ მეფისა ამოან თუხარელისადმი	292
157	1646 წ. სასამართლო განჩინება შიოშ სოლოლაშვილის შვილ დათუნასა და მისი განაყოფების სამამულო დავაზე	294
158	1646 წ. წყალობის ნიგნი როსტომ მეფისა მოურაე ყარჩილასადმი	295
159	1647 წ. 8 მაისი. თარხნობის ნიგნი როსტომ მეფისა დიღმელი პაპუნა თბილელაშვილისადმი	297

160	1647 წ. 20 ივლისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სულხან ფარყუზათაშვილისადმი	298
161	1647 წ. 5 სექტემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ლევან თურქისტანიშვილისადმი	300
162	1647 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მისი დისწულის - ასანბეგ [ბარათაშვილისადმი]	301
163	1647 წ. 15 ნოემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გორელ გიორგი გორგიჯანასშვილისადმი	303
164	1647 წ. სახელოს წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ასლამაზ ჩაჩიკაშვილისადმი	304
165	1647 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა იოთამიშვილებისადმი	305
166	1648 წ. 10 თებერვალი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზაალ წერეთლისადმი	305
167	1648 წ. 12 მაისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა თაყა თუმანიშვილისადმი	308
168	1648 წ. 25 მაისი. თარხნობის წიგნი მეფე როსტომისა შუამთის ხახულის ღმრთისმშობლის ხატისადმი	310
169	1648 წ. 1 დეკემბერი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა წილკნის საყდრისადმი	311
170	1648 წ. შეწირულების განახლების წიგნი როსტომ მეფისა სვეტიცხოვლისადმი	311
171	1648 წ. ბრძანება როსტომ მეფისა გაბრიელ ელიოზისძესა და თურმანს შორის სამამულო დავის შესახებ	315
172	1648 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გურგენ გარაყანიძისადმი	315
173	1648 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ჭიაურთ მოურავ შანშე ჩოლაყასშვილისადმი	316
174	1648 წ. ყმა-მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა სულხანაშვილისადმი	318
175	1648 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სეფიყული-ბეგისადმი	319

176	1648. წ. ახლო. გარიგების წიგნი როსტომ მეფისა და კათალიკოს-პატრიარქ ქრისტეფორესი ციციშვილებისადმი.....	320
177	[1648-1656 წწ.] პირობის წიგნი როსტომ მეფისა მერაბ [ჯორჯაძისადმი].....	321
178	[1648-1656 წწ.] ფიცის წიგნი როსტომ მეფისა ლუარსაბ მაყაშვილისა და მისი ძმის როსებისადმი.....	322
179	1648 წ. ფიცისა დაპირობის წიგნი როსტომ მეფისა ელიზბარ სოლაღაშვილისადმი	323
180	1648 წ. 25 ნოემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა დავით აგათოშვილისადმი	326
181	[1648-1656 წწ.] შეწირულების წიგნი როსტომ მეფისა მცხეთის სვეტიცხოვლისადმი.....	327
182	1649 წ. 27 თებერვალი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა გიორგი ბარათაშვილისადმი	327
183	1649 წ. 21 მარტი. სითარხნის წიგნი როსტომ მეფისა თუმანიანთ მამუკაშვილებისადმი	328
184	1649 წ. 10 სექტემბერი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ყაფარ ყაფარაშვილისადმი.....	331
185	1649 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ზურაბ ლარაძისადმი.....	331
186	1649 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გიორგი ცალქალამნიძისადმი	332
187	1649 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბარამყულისადმი.....	333
188	1649 წ. ყმების წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა როსტომა ხითარასშვილისადმი	333
189	1650 წ. 15 აპრილი. შეწირულების წიგნი როსტომ მეფისა სიონის ღმრთისმშობლისადმი.....	334
190	1650 წ. წიგნი როსტომ მეფისა თბილისის სიონის გუმბათის განახლების შესახებ	337
191	1650 წ. მოურავობის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზაალ ზუმბულიძისადმი.....	337
192	1650 წ. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა სოფელ ღირბისადმი	339

193	1650 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ასლამაზა ჩაჩიკაშვილისადმი.....	340
194	1650 წ. როსტომ მეფის განჩინება ზაალ თაზიშვილისა და პაპუნა ციციშვილის სადავო საქმეზე.....	342
195	1650 წ. გარიგების წიგნი როსტომ მეფისა ატენელ ზაქარია ამბრისშვილისა და წედლების სამამულე დავაზე.....	343
196	1650 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ჭიაურის მოურავ შანშე ჩოლაყაშვილისადმი.....	344
197	1650 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ხოსროსადმი	345
198	1651 წ. 29 მაისი. განჩინება ქრისტეფორე კათოლიკოსისა თვალელთა და ნინოწმიდელთა სასაზღვრო დავაზე	346
199	1651 წ. 10 ივნისი. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ყაფიჩ პაპია გოგიბაშვილისადმი	347
200	1651 წ. 22 ივლისი. სითარხნის წიგნი როსტომ მეფისა ოხიაცორჩ ელიზბარ სოლალაშვილისადმი.....	349
201	1651. 30 აგვისტო. განჩინება როსტომ მეფისა ყაფლან ბარათაშვილისა და მისი განაყოფების - იოთამიშვილების დავის შესახებ.....	351
202	1651 წ. ყმა-მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ავალ ავალიშვილისადმი	352
203	1651 წ. საგარეჯოს შემოსავლის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა სვეტიცხოვლისადმი.....	353
204	1651 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა რობიტა მამაცაშვილისადმი.....	354
205	1651 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა ფავლენიშვილისადმი.....	355
206	1651 წ. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ბერუა ჯაბჯაურისადმი.....	356
207	1651 წ. მამულის წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ფარეშთუხუცეს პაატა ჯავახიშვილისადმი.....	357
208	1651 წ. თარხნობის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ზაქარია რუსთველისა და წმ. სამების საყდრის ყმებისადმი.....	360

209	1651 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მესტუმრე დონდარა ეჯიბისშვილისადმი	361
210	[1651 წ.] წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა დონდარ ეჯიბისშვილისადმი	364
211	1651. განჩინება როსტომ მეფისა რამაზ და ქაიხოსრო დეკანოზისშვილების გაყრის შესახებ	366
212	1651 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ამბა ალავერდელ არსენ ავალიშვილისადმი	367
213	[1651-1656წწ.]. სასამართლო განჩინება სახლთუხუცეს ყაფლან ბარათაშვილსა და მეჯინებთუხუცეს პაატას დავაზე	369
214	1652 წ. 3 იანვარი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ყაფლან ბარათაშვილისადმი	371
215	1652 წ. 12 აგვისტო. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბაზიერთუხუცეს ბაირამ ყულისადმი	372
216	1652 წ. წყალობის წიგნი მეფე როსტომისა მკერვალ პაპუნა სულხანაშვილისადმი	373
217	1652 წ. როსტომ მეფის წყალობის წიგნი სევეტიცხოვლის სარდალ გაბრიელ გედეონისშვილისადმი	374
218	1652 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ბეჟან ნასრიასშვილისადმი	375
219	1652 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა იორამ სააკაძისადმი	377
220	1652 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სალაროს მუშრიბ ფირალისადმი	380
221	1652 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა არეშიშვილისადმი	382
222	1652 წ. როსტომ მეფის განჩინება გივი და სვიმონ ზეგედგინიძეებს შორის სასისხლო დავის შესახებ	384
223	1652. წყალობის წიგნი [როსტომ მეფისა] [ყორლანაშვილებისადმი]	386
224	1652 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა თამაზ ბარათაშვილისადმი	387

225	1652 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპია შანშიაშვილისადმი	388
226	1653 წ. 4 თებერვალი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გორელ გიორგი გორგიჯანასშვილისადმი	389
227	1653 წ. 10 ივლისი. სასაზღვრო დავის გარიგების წიგნი გუდარეხელთა და ღორისთაველთა შორის.....	390
228	1653 წ. 25 ნოემბერი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა პაპია შანშიაშვილისადმი	392
229	1653 წ. 6 დეკემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ალი ალასადმი	393
230	1653 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა აბელ ბარათაშვილისადმი	394
231	1653 წ.. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა რამაზ ზუმბულიძისადმი.....	395
232	1653 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ყულ ყარჩილასადმი	396
233	1653 წ. მამულის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა როინ ჯავახიშვილისადმი.....	397
234	1653 წ. მამულის წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა დავითის ქერიე ელენესადმი	399
235	1653 წ. მეფე როსტომის წყალობის წიგნი გორელ გიორგი გორგიჯანასშვილისადმი	402
236	1654 წ. 2 იანვარი. ფიცის წიგნი ქრისტეფორე კათალიკოსისა კახეთის თავადებისადმი	403
237	1654 წ. 28 მაისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა იორამ სააკაძისადმი	405
238	1654 წ. 15 ივლისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ბიძინა სოლალაშვილისადმი	407
239	1654 წ. 23 სექტემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ლუარსაბ მაყაშვილისადმი	409
240	1654 წ. 4 ნოემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა გოსტაშაბიშვილისადმი	411

241	1654 წ. 20 ნოემბერი. შეწირულების წიგნი როსტომ მეფისა სვეტიცხოვლისადმი.....	411
242	1654. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გურგენ ყორღანაშვილისადმი.....	412
243	1654. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ხოჯა ბეჰბუთასადმი	414
244	1654 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა პაატა ჯაფახიშვილისადმი.....	416
245	1654 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ოხიაყორჩ ელიზბარ სოღალაშვილისადმი	417
246	1654 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ყაიბულასადმი.....	419
247	1654 წ. მეფე როსტომის წყალობის წიგნი მერაბ [ჯორჯაძისადმი]	421
248	1655 წ 3 იანვარი. განჩინება როსტომ მეფისა გიორგი ჯორჯაძისა და ენდრონიკაშვილების სადავო საქმეზე	422
249	1655 წ. 7 აგვისტო. ოქონის სანინამძღვროს წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ურბნელ ზაქარია ბარათაშვილისადმი	423
250	1655 წ. 2 ოქტომბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა თულაშვილებისადმი	424
251	1655 წ. წყალობის წიგნი მეფე როსტომისა დავით სოღალაშვილისადმი	426
252	1655 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გივი გურამიშვილისადმი	427
253	1655. თარხნობის წიგნი როსტომ მეფისა ასლამაზ ჩაჩიკაშვილისადმი.....	428
254	1655. წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა სამწევრელებისადმი	430
253	1655 წ. შეწირულების განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ბოდბის წმიდა ნინოს ეკლესიისადმი.....	431
254	1656 წ. 3 იანვარი. წყალობის წიგნი მეფე როსტომისა ბერუკა თურქესტანიშვილისადმი	432
255	1656 წ. 24 მარტი. ბრძანება როსტომ მეფისა მოლარეთუხუცეს ფეშანგისა და არდაშელისადმი ჩერქეზელთა და გარეჯელთა სასაზღვრო დავის შესახებ.....	433

256	1656. 2 აპრილი. განჩინება ჩერქეზელთა და გარეჯელთა სასაზღვრო დავაზე.....	434
257	1656. 1 მაისი. როსტომ მეფის განჩინება ანდერმან [ჩოლოყაშვილისა] და კახელების სადავო საქმეზე.....	435
258	1656 წ. 1 აგვისტო. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა თამაზ მაჩაბლისადმი	436
259	1656 წლის 15 დეკემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მანდენაანთ როსტეევანისადმი	438
260	1656 წ. სახელის წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა გივი ამილახორისადმი	440
261	1656 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა როინ ჯავახიშვილისადმი	441
262	1656 წ. სასაზღვრო გარიგების წიგნი როსტომ მეფისა ერთობილთ სამწევრელთადმი	443
263	1656 წ. შეწირულების განახლების წიგნი მეფე როსტომისა სეტიციხოვლისადმი.....	444
264	1656 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ჭიაურთ მოურავ შანშესადმი	446
265	1656 წ. წყალობის წიგნი მეფე როსტომისა ზურაბ თუმანიშვილისადმი	447
266	1656 წ. გათარხნების წიგნი მეფე როსტომისა ოროზმანელი გლეხებისადმი	448
267	1657 წ. 5 იანვარი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ნარიმანისშვილებისადმი	449
268	1657 წ. 15 იანვარი. წყალობის წიგნი, მიცემული ეჩმიანინისათვის	450
269	1657 წ. 1 მარტი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მანუჩარ თუმანიშვილისადმი	452
270	1657 წ. 13 მაისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ელიზბარ სოლალაშვილისადმი	454
271	1657. 24 ივლისი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ყორღანაშვილებისადმი	457

272	1657. 12 სექტემბერი. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა გიორგი ბარათაშვილ-იოთამისშვილისადმი	458
273	1657 წ. პირობის წიგნი მეფე როსტომისა როსებ მაყაშვილისადმი	460
274	1657 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ყაფლან ბარათაშვილისადმი	460
275	1657 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა გრიგოლ ჭრაკავერაშვილისადმი	462
276	1657 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა თავისი სასაფლავს აზნაურიშვილის თანია გაბრიელისშვილისადმი	463
277	1657 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა მურვან რუსაშვილისადმი	464
278	1658 წ. 10 იანვარი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა როჭიკა შალიკაშვილისადმი	466
280	1658 წ. 21 აპრილი. განჩინება როსტომ მეფისა რობამ მამაცაშვილისა და ციციშვილის დავის შესახებ	469
281	1658 წ. 13 ივლისი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა მესტუმრე იოვანე აფხაზისადმი	470
282	1658 წ. 24 აგვისტო. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა მელვინეთუხუცეს ბიძინა სოლალაშვილისადმი	472
283	1658 წ. 1 სექტემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ელიზბარ და სხვა სოლალაშვილებისადმი	473
284	1658 წ. 12 სექტემბერი. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა თაყა თუმანიშვილისადმი	475
285	16[5]8 წ. 1 ოქტომბერი. გარიგების წიგნი როსტომ მეფისა პაპუნა და ქაიხოსრო ბარათაშვილებისადმი	478
286	1658 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა თამაზ ნოვანშაშვილისადმი	479
287	1658 წ. წყალობის განახლების წიგნი როსტომ მეფისა ყაფლან ბარათაშვილისადმი	481
288	1658 წ. წყალობის წიგნი როსტომ მეფისა ყილიჯიყორჩ პაპუნა ბარათაშვილისადმი	483

289	1658 წ. შეწირულების წიგნი როსტომ მეფისა სვეტიცხოვლისადმი	484
290	[1658 წ.] შეწირულობის წიგნი მთავარპისკოპოს ნიკოლოზ ჩხეიძისა ნიტრიის ღმრთისმშობლისადმი	487
291	1633-1658 წწ. მეფე როსტომის ბრძანება მოხელეებისადმი ოსეთიდან აყრილი და ჯავის ზემოთ დასახლებული ოსებისათვის ხელუხლებლობის შესახებ.....	489
	დანართი	490
	1627 წ. 4 თებერვალი. წყალობის წიგნი სვიმონ მეფისა ყაფლან ბარათაშვილისადმი	490
	XVII საუკუნის I ნახევრის ქართლისა და კახეთის მეფეების შესახებ არსებული ეპიგრაფიკული მასალა	491
	1. სიონის ეკლესია (მარნეულის მუნიციპალიტეტი)	491
	2. ხატისსოფელი (ბოლნისის მუნიციპალიტეტი).....	492
	3. გორულის ღმრთისმშობლის სახელობის ეკლესია (მარნეულის მუნიციპალიტეტი).....	495
	4. ახალქალაქის ეკლესია (კასპის მუნიციპალიტეტი)	497
	5. 1656 წლის 21 მარტი.....	498
	6. იტრიის მონასტერი.....	498
	შემოკლებები.....	500
	საბუთების ინდექსთა საძიებელი	501
	პირთა საძიებელი	508
	გეოგრაფიული საძიებელი	552
	გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა	562

